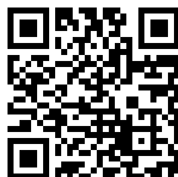
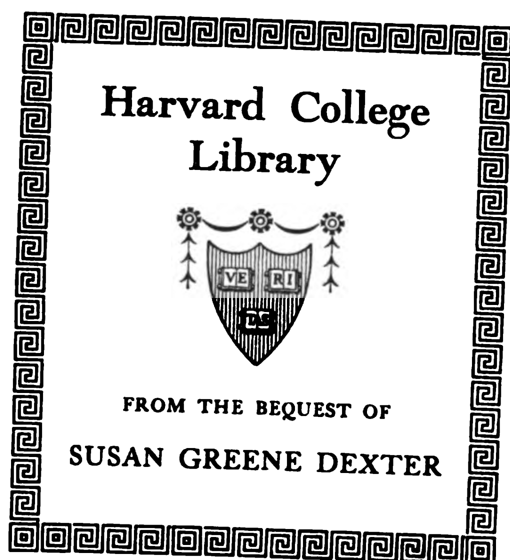

WIDENER
HN KAMB H

Harvard College Library
VE RI TAS
FROM THE BEQUEST OF
SUSAN GREENE DEXTER

SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

XIV.

DE FINSKA

KLOSTRENS HISTORIA

AF

K. G. LEINBERG.

HELSINGFORS,
TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI,
1890.

Förord.

Ett jubelår har ingått för Finlands högskola, hvilken detta år kan fira minnet af sin stiftelse för ett qvart årtusende sedan.

Finlands universitet är en ättling af den finska kyrkan, ty dess härstamning från kyrkan, såsom det finska folkets fostrarinna, kan tydligen uppvisas. Men innan denna dotter med intelligensens änne i sitt anlete föddes, var dess moder ingalunda i saknad af tidigare afkomlingar, om än dessas lif fått förflyta utan den glans och ryktbarhet, som tillfallit den yngsta dottren.

Till antalet af dessa mindre bemärkta, tidigare afkomlingar höra Finlands kloster under katolicismens tid. Deras betydelse för Finlands folk har för längesedan upphört. Det sista lefvande minnet af deras tillvaro, „katolicismens enka i Finland", hade skattat åt förgängelsen ungefär ett halft århundrade, innan kyrkans yngsta och skönaste dotter såg dagens ljus i detta land. Och dock ha dessa äldre döttrar i familjen under en lång tid verkat med nit och trohet till båtnad för de grundsatser, enligt hvilka den finska kyrkans verksamhet var ordnad under den tid, som föregick den lutherska reformationen.

De obestridliga förtjenster, dessa äldre döttrar af den kristna kyrkan i Finland inlagt om det finska folkets bildning och religiösa föreställningssätt, göra äfven dem förtjenta att särskildt ihågkommas bland vårt lands bildningsanstalter. Den närvarande tidpunkten är också egnad att i runda tal

upplifva minnet af vigtiga skeden i de finska klostrens historia. Förlidna äro nemligen nu: 640 år, sedan Finlands första kloster inrättades, 450 år, sedan landets förnämsta kloster begynte sin verksamhet, och i det närmaste 300 år, sedan Finlands sista klostersyster bortkallades från detta jordelif.

Då undert. vågat försöket att i det följande skildra de finska klostrens öden, så har det derföre ock synts honom lämpligt att afpassa offentliggörandet af detta „periculum historicum" så, att det tillika blefve ett bidrag till den festliteratur, hvartill det finska universitetets jubileum detta år utan tvifvel kommer att gifva upphof.

En sådan afsigt har kunnat ernås allenast genom ett välvilligt tillmötesgående af Svenska Literatursällskapet i Finland, under hvars egid detta arbete framträder i offentligheten.

Såsom skildring af Dominikanernes och Franciskanernes verksamhet i Finland och såsom en historik öfver Finlands samtliga romersk-katolska kloster, är detta arbete det första af denna art, men i afseende på Birgittinerklostret i Nådendal saknar det icke föregångare. Till förut publicerade trenne akademiska disputationer af Engelbert Rancken [1], Johan Bilmark [2] och grefve Carl Magnus Creutz [3] sluter sig sistnämnde författares vidlyftigare afhandling „Birgittiner klostret i Nådendal" i tidskriften Suomi 1849, hvarjemte „Nådendals klosterruiner" blifvit beskrifne af S. G. Elmgren, Helsingfors 1863. Vid sidan af dessa publikationer må blott erinras om en ytterst knapphändig och torftig, handskrifven

---

[1]) Coenobii Nadhenadals succincta historia, præs. Algoth Scarin, Aboæ, P. I, 1744, P. II, 1745.

[2]) Analecta quædam historiæ Coenobii Nådendahlensis, Resp. Petrus Elmgren, Aboæ 1775.

[3]) De initiis Monasterii Vallis Gratiæ, præs. Gabr. Rein, Helsingforsiæ 1850.

relation om Nådendals kloster i Cederhjelmska samlingen i Upsala universitets bibliothek.

För föreliggande arbete har förf. sökt, efter hvad möjligt varit, göra sig till godo alla tillgängliga, ämnet rörande, både tryckta och otryckta källor, till hvilka ock trägna hänvisningar i arbetet lemnas. Många förhållanden gifvas dock i de finska klostrens lif, hvilka af brist på källor tyvärr icke kunnat utredas. Att arbetet till förtydligande af resp. munkordnars verksamhet i Finland gått på sina ställen utöfver de råmärken, titeln angifver, och inlåtit sig på att i korthet skildra samma ordnars såväl som i allmänhet det vesterländska munkväsendets antecedentia, torde en välvillig läsare icke finna tadelvärdt.

Under hopbringandet af material till detta arbete har förf. fått af särskilde personer både i eget land och i Sverige röna mycket tillmötesgående, för hvilket han beder få härjemte uttrycka sin förbindligaste, ödmjuka tacksägelse.

Jyväskylä i januari 1890.

K. G. L.

Innehåll:

Inledning.

Huru kristendomen infördes i Finland. Beskaffenheten af den kristendom, som här under katolicismens tid utbreddes. Den kristna församlingens i Finland betryck efter svenska eröfringen. Dominikanermunken biskop Thomas' sträfvanden för kristendomens återupplifvande härstädes kröntes i början med framgång. Svåra motgångar förmådde honom dock senare att alldeles öfvergifva sitt arbetsfält. Sannolikt har biskop Thomas dock medverkat till Dominikanernas första bosättning i Finland. De efterföljdes af Franciskaner och Birgittiner. Med reformationen förlorade klosterväsendet sin betydelse och upphäfdes småningom.

Kristendomens införande i Finland skedde med härsmakt, och efter en blodig slagtning lemnades de besegrade finnarne att välja mellan dopet och döden. Ett sålunda under injagande af skräck bedrifvet omvändelseverk var långt ifrån egnadt att hos inbyggarne alstra kristlig tro och lif. Man måste derföre djupt beklaga, att den kristna kyrkans missionsverksamhet icke dåmera, när det finska folket blef föremål för densamma, var byggd på lika sunda och ädla grundsatser, som de, hvilka lifvat och ledt en Winfrid och Ansgarius i deras hängifvenhet för missionskallet.

Dock behöfver man för ingen del betvifla, att ju, sedan finnarnes första motstånd mot kristendomen blifvit med svärdets makt brutet, derefter följde en mera lugnande och fredligare inverkan på landets inbyggare, medan likväl verldsliga vapen och äfven fästen, som anlades, fortfarande erfordrades för att mot vilda hedningars anfall säkerställa den kristna kolonisationen i landets sydvestra hörn. En sådan i fridens anda och utan krigiskt följe bedrifven mis-

sionsverksamhet följde verkligen snart efter den blodiga drabbning, som först bröt hedendomens makt i trakten af nuvarande Åbo. Derom förvissas vi både af traditionen om biskop Henriks ända till Kumo utsträckta predikoverksamhet och af berättelsen om hans värnlöshet, då han på en visitationsfärd till samma ort å Kjulo träsk träffades af martyrdöden.

Äfven efter Henriks död bedrefs det finska missionsverket i en fredlig anda, hvilket man kan anse bestyrkt både af frånvaron af alla traditioner rörande hämndplaner mot biskop Henriks mördare och af påfven Alexander III:s för vår äldsta historia så vigtiga bulla, daterad Tusculanum den 9 september 1171 (Diplomatarium Suecanum n:o 59). I denna skrifvelse, som är tillegnad erkebiskopen i Upsala och hans suffragan- eller lydbiskopar i Skara, Linköping, Strengnäs och Vesterås samt jarlen Guthorm, skildras finnarnes, d. v. s. inbyggarnes i Egentliga Finland, fortfarande tillgifvenhet för hedendomen sålunda, att de städse, då en fientlig här (sannolikt af tavaster) hotar dem, lofva hålla den kristna tron och begärligt anhålla om kristna predikanter och lärare, men så snart fienderna tågat bort, öfvergifva de tron samt förakta och förfölja sina predikanter. Det synes häraf, att den kristna trons förkunnande på den tiden var, åtminstone delvis, lemnad beroende af finnarnes egna intresse för den nya läran. Äfven det råd, som i samma bulla lemnas mot finnarnes förenämnda bedrägliga och listiga förfarande, att nemligen framdeles i dylika fall icke vidare lemna dem hjelp och skydd, derest de icke öfverläto i svenskarnes värjo sina försvarsverk eller på annat sätt lemnade fullständig garanti för att de skulle behålla och bevara den kristna trons intyg (christianæ fidei documenta) — synes antyda en fredlig och af öfverenskommelser betingad behandling af landets inbyggare.

Den kristendom, som af romersk-katolska kyrkans predikanter under medeltiden förkunnades för de nyom-

vända folken, hade relativt ett mycket litet läroinnehåll. Det etiska elementet öfvervägde helt och hållet det dogmatiska. Sin inre grund hade väl detta förhållande deri, att blotta för sannt hållandet af kyrkans lära gällde för kristlig tro och att goda gerningar betraktades såsom det väsentliga i kristendomen. Men tillika blef en närmare kännedom och begrundande af kyrkans lära för den stora allmänheten tämligen öfverflödig, sedan gudstjensten, till följd af medeltidens sträfvande att försinnliga kristendomen, mer och mer hade förvandlats till en ceremonitjenst. Dessa omständigheter äro i och för sig redan tillräckliga att förklara, hvarföre kyrkan under medeltiden sökte inverka på sina medlemmar icke så mycket genom en didaktisk (undervisande), som fast mera genom en pedagogisk (uppfostrande) verksamhet. Men nekas kan icke, att en sådan anordning upprätthölls af kyrkans lärare jemväl till följd af hierarkiska skäl.

Huru den kyrkliga uppgift, som förelåg ett nykristnadt folk, uppfattades af den vesterländska kristenhetens högste styresman mot slutet af 11:te seklet, röjer sig ganska tydligt af Gregorii VII:s till Vestgöta konungarne Inge och Halstan år 1080 aflåtna skrifvelse (Dipl. Suec. n:o 25), deri påfven, jemte betygande af sin glädje öfver svenska folkets omvändelse, uppmanar till ringaktande af timliga egodelar och fröjder, men att i stället söka det eviga goda, vinnlägga sig om endrägt och kärlek inbördes, bevisa kyrkorna heder, de fattiga och betryckta medlidande, presterna och i synnerhet biskoparne vördnad och lydnad, liksom emot fäder, samt att gifva och öfver hela riket anbefalla tionde till presters, kyrkors och fattigas behof. — Under följande århundrade åter, sedan påflige legaten Nicolaus Albanensis, sedermera påfven Hadrian IV, vid kyrkomötet i Linköping år 1152 först sökt bringa svenska kyrkan i en närmare förbindelse med Rom, fingo Sveriges verldsliga och andliga myndigheter efter hand, särdeles genom påfven Alexander III:s bullor, del af allt flera den

apostoliska stolens stadganden rörande seder och förhållanden, dem kyrkans medlemmar hade att iakttaga och hvilka annorstädes redan blifvit till efterlefnad fastställda. Dessa stadgar gällde t. ex. äktenskapet, presterskapets och dess egodelars helgd, tionden, arf, nykterhet m. m. (Dipl. Suec. n:ris 41, 54, 56). Under tillämpandet af den stränga kyrkotukt, som derjemte anbefalldes och hvars handhafvande särskildt blef föremål för undersökning vid de ofta återkommande biskopsvisitationerna, tillbaka trängdes småningom de hedniska plägsederna och tvungos att åtminstone i det offentliga lemna rum för kristliga bruk och lefnadsvanor.

Med den utbildning, som den katolska gudstjensten redan på den tiden inom romerska kyrkan erhållit, låg äfven deri ett verksamt medel att hos de okultiverade folken rikta sinnet bortom hvardagslifvets gränser, alstra en föreställning om det oändliga och väcka längtan efter en högre sällhet, än jordelifvet förmådde erbjuda. Det obekanta latinska kyrkospråket, på hvilket presten å församlingens vägnar nalkades den allsvåldige Guden, bidrog möjligen att under gudstjensten än mer öka den mystiska sinnesstämningen hos åhörarne, hvilkas ögon och öron derjemte fängslades af kyrkotjenarnes brokiga drägter och omvexlande förrättningar samt af den mäktigt anslående kyrkosången. Äfven de för gudstjensten uppförda heliga rummens, de kristna kapellens och kyrkornas inredning och utstyrsel bidrogo väsentligen att stegra och befästa de högtidliga intryck, dem de nyomvända medförde från sina tempelbesök.

Att en likartad förändring af det finska folkets sinnelag och seder, som för Sveriges inbyggare åsyftades genom förenämnda påfliga bullor, var hufvudändamålet med kristendomens införande i Finland och dess utbredande här under katolska tidehvarfvet, torde knappt behöfva särskildt påpekas. Likaså försummades icke heller här begagnandet af de medel att bildande, höjande och förädlande

inverka på folkets religiösa känslor, dem den katolska gudstjensten i rikligt mått hade att erbjuda. Af ett småningom fortgående fredligt missionsarbete härstädes hade man derföre ock haft att tidigt nog förvänta ganska gynnsamma resultater i afseende på det finska folkets delaktiggörelse af kristlig civilisation. Men tyvärr stördes detta arbete efter någon tid genom fientliga angrepp utifrån af tavaster, karelare och ryssar. Sedan biskop Henriks tvenne efterträdare i missionsverket, Rodulf och Folkvin, här dukat under i striden mot dessa kyrkans fiender, undertrycktes kristendomen i sydvestra Finland mer och mer, så att den vid slutet af 1100-talet var nära nog förqväfd.

Att under den tid af stort betryck och motstånd, för hvilka kristendomen sålunda utsattes någon tid efter dess införande härstädes, den nya religionen likväl icke helt och hållet upprycktes med rötterna, utan till och med snart åter under en ny kyrkoföreståndares energiska ledning visade sig både inåt och utåt tämligen lifskraftig — detta eger man väl att tillskrifva den omständigheten, att påfvemakten, som på denna tid hade nått sin höjd, förmådde göra sitt inflytande gällande ända upp till den aflägsna Norden, hvarjemte bör beaktas, att samma tid var korstågens blomstringsperiod, hvarunder kyrkans styresmän lätteligen fingo till sin disposition en hop lediga och kraftfulla armar, då fråga blef om kristendomens utbredande till hednaländer. Ty härtill ansågos då ännu eld och svärd vara mycket tjenliga hjelpmedel. Det kristna missionsverket bedrefs ju på den tiden icke mindre med „svärdets ord (ore gladii)“, än med „ordets svärd (gladio oris)“.

Under det andra årtiondet af 1200-talet tog emellertid med biskop Thomas ett nytt missionsarbete här sin början, hvilket bedrefs på ett kraftfullt och länge nog äfven i yttre måtto framgångsrikt, om än något våldsammare sätt, än tillförene. Biskop Thomas tillhörde äfven Dominikanerorden, ehuruväl det är osäkert från hvilken tid. Med afseende på denna hans förbindelse är det

ock mycket troligt, att redan han i sitt missionsarbete biträddes icke allenast af kyrkans ordinarie tjenare, presterna, utan ock af enskilde, från Sverige hit öfverkomne ordensbröder[1]), helst Dominikanernes främsta uppgift var den sanna trons utbredande genom predikande. Föremålet för biskop Thomas' missionsverksamhet var de mot kristendomen dittills så fientliga tavasterne, bland hvilka han ock till en tid lyckades i sina bemödanden. Men år 1237 afföllo tavasterne från den kristna tron och återvände till sin förra hedendom, hvarefter biskop Thomas ännu fick upplefva, att det af honom till kristendomens betryggande i Finland mot ryssarne anordnade korståget år 1240 totalt misslyckades.

Genom dessa motgångar blottställdes ånyo den kristna kyrkan i Finland och hotades åter med fullständig undergång. Samma olyckor i förening med ännu andra vedervärdigheter, dem biskop Thomas fick upplefva, bröto slutligen den starke kämpens kraft. Utmattad af striden ansåg han omsider bäst att alldeles öfvergifva det otacksamma arbetsfältet. Han återvände till Sverige, medtagande sitt ringa, men dyrbara bokförråd, det han såsom bot för sina synder (pro suorum remedio peccatorum) skänkte till Dominikanerklostret i Sigtuna (Dipl. Suec. n:o 358). Sina sista lefnadsdagar tillbragte Thomas i det af hans landsmän, Dominikanermunkar från England, omkring 1240 grundade klostret i Visby, der hans ben ännu i dag ligga gömda under den till väggar och takhvalf ganska väl bibehållna S:t Nikolaikyrkans ruin[2]).

---

[1]) „Efter 1220 kan Dominicanernas verksamhet i Sverige alltjemt spåras.“ Reuterdahl, Svenska kyrkans historia II, Förra häftet sid. 205.

[2]) Warmholtz, Bibliotheca Historica Sveo-Gothica, Del 4, sid. 91, förmodar, att biskop Thomas före sin död uppehållit sig på Gottland, „på det han måtte stänga de omkring finska viken boende hedniska nationer från all handel och tillförsel.“

Före sin död, som inträffade 1248, hann Thomas likvisst medverka till tvenne åtgärder, som snart derefter beredde kristendomen en varaktig seger i vårt land. Ty om än i samma åtgärder kan skönjas en tydlig påverkan af den mäktige påflige legat, som anordnat kyrkomötet i Skeninge 1248, så har man väl derjemte att obetingadt tillskrifva biskop Thomas' inflytelse hos sina ordensbröder i Sigtuna det, att Finland från denna ort året efter Thomas' död bekom ett eget Dominikaner-konvent, och sannolikt bidrog äfven de sorgliga erfarenheter, dem Thomas vid återflyttningen till Sverige medförde från sin långvariga kamp mot Finlands hedniska inbyggare och särskildt från sitt på tavasternas omvändelse så fruktlöst nedlagda arbete, till de kraftiga mått och steg, som omsider af Sveriges regering vidtogos på en gång till svenska väldets och till kristendomens utbredande i „Österland", såsom Finland på den tiden i svenska krönikor merendels benämndes.

Först efter det Dominikanerne, som veterligen ända till 1400-talet varit den enda munkorden, hvilken haft fasta bopålar i Finland, under en längre tidsföljd med framgång verkat till kristendomens befästande och utbredande härstädes, fingo de till medhjelpare och medtäflare medlemmar af medeltidens andra större tiggarorden: Franciskanerne, hvilka dock älskade att uppträda mera obemärkt och af hvilkas verksamhet spåren derföre ock äro mindre skönjbara, än af Dominikanernas.

Ännu förgingo några årtionden af 1400-talet, hvarunder det katolska kyrkoskicket i Finland genom biskop Magnus Olai Tavast's för dåvarande tidsförhållanden storartade verksamhet bragtes till höjden af sin utveckling, intill dess äfven munkväsendet härstädes nådde sin kulminationspunkt genom Birgittiner-klostrets i Nådendal stiftelse.

Sin inre rot hade alla de med munkväsendet i vårt land förbunda fromhetsyttringar i de kristnas eget, under katolicismens inflytelser väckta religiösa behof och i de anvisningar, som den katolska kyrkan genom sina tjenare meddelade för detta behofs tillfredsställande. Men då med reformationen äfven i vårt land ett klarare ljus uppgått beträffande den kristnes förhållande till Gud och sättet att tjena honom, så måste ock munkväsendet med alla dess företeelser framstå för det nya åskådningssättet såsom en alldeles förfelad utväg att närma menniskan till Gud, oafsedt det skrymteri och den inre orenlighet, som icke sällan dolde sig under de s. k. „renlifves personernas", d. ä. munkars och nunnors, ordensdrägt. Härmed var ock i vårt land banesåret tilldeladt klosterlifvet, hvilket oaktadt allt sitt förra anseende och oafsedt alla de offer, som deråt under århundraden egnats, omsider behöfde en ganska kort tid för att mista allt förtroende och gå sin upplösning till mötes.

DOMINIKANER.

Kap. I.

Åtgärder af Sveriges regering till kyrkoskickets återställande och ordnande i Finland. Birger Jarls tåg till Tavastland. Organer för kyrkoskickets befrämjande voro icke blott prester, utan äfven munkar. Munkväsendets förlorade anseende återställdt genom Bernhards af Clairvaux sjelfförsakande verksamhet. Den af honom reformerade Cistercienserordens förtjenster i Nordanländerna. Ringa spår deraf i Finland, der Dominikanernes och Franciskanernes verksamhet blef af stor betydelse.

Mer än tydligt hade det redan visat sig, att den kristna kyrkan i Finland icke förmådde gent emot de omgifvande barbariska folkstammarne hålla sig upprätt allenast med egna krafter. Isynnerhet sedan tavasterne, bland hvilka biskop Thomas i början med framgång bedrifvit missionsverksamhet, ånyo affallit till hedendomen och på det gräsligaste misshandlat dem, hvilka förblifvit trogna, och efter det Thomas' tåg mot ryssarne totalt misslyckats, kunde räddning beredas den kristna planteringen i Finland endast genom den verldsliga maktens mellankomst.

Det dröjde icke heller länge efter biskop Thomas' afgång från ledningen af den finska kyrkans angelägenheter, innan svenska regeringen begynte egna en särskild uppmärksamhet åt kyrkoskickets återställande och ordnande i Finland. Till Thomas' efterträdare på den finska biskopsstolen blef utsedd konungens frände och förre kansler Bero. Kort derpå, åren 1249—1250, företog Birger Jarl, måhända på uppmaning af påflige legaten Vilhelm af Sabina, sitt ryktbara tåg till Tavastland.

Genom detta Birger Jarls tåg var det egentligen, som kristendomen i Finland erhöll en fast grund och tryggades mot vidare anfall af de förut så vildsinta tavastlänningarne. Derigenom blef ock den förnämsta delen af Finland, för så vidt det på den tiden var bebodt, lagd under Sveriges spira. Något oroades väl sedan ännu det kristna området och den svenska eröfringen härstädes af den i landets östliga del bosatta finska folkstammen, karelarne, intill dess i följd af riksmarsken Tyrgils Knutssons korståg till Karelen år 1293 äfven denna landsort öppnades för den vesterländska kristendomens inflytelser.

Birger Jarls sätt att utbreda kristendomen i Finland var ganska energiskt, men också tämligen våldsamt, enär åt de besegrade tavasterne lemnades valet blott emellan dopet och döden. Till det sålunda bedrifna omvändelseverkets och den svenska eröfringens betryggande grundades slottet Tavastehus eller Croneborg, i hvars skygd de första kristna församlingarna i Tavastland bildade sig.

Det är från Birger Jarls uppträdande i vårt land, som man ock kan förspörja en jemnt och säkert fortgående utveckling af Finlands kyrkoväsende. Dock må beträffande det finska kyrkoskicket den erinran genast göras, att någon sjelfständig utveckling af detsamma under medeltiden ej kunde förväntas eller ens komma i fråga, enär såväl i kyrkligt som politiskt hänseende allt på den tiden blef för finska folket anordnadt från Sverige, som för Finlands delaktiggörelse af den vesterländska kulturen ganska tidigt fick betydelsen af ett moderland. Följaktligen blefvo ock de betydande förändringar, som inträdde i det svenska kyrkoskicket i följd af öfverenskommelserna på det under kardinallegaten Vilhelms af Sabina ledning hållna kyrkomötet i Skeninge, bestämmande jemväl för det finska kyrkoväsendet, hvars ordnande i öfverensstämmelse med romerska kyrkans grundsatser begynte egentligen först från denna tid.

Organerna för kyrkoskickets i vårt land utbildning och upprätthållande voro naturligtvis närmast presterne eller kyrkans ordinarie tjenare, såväl högre som lägre af alla grader. Men från nästnämnda tid ha vi att i Finland uppmärksamma ännu andra arbetare i den katolska kyrkans tjenst, hvilka genom sin verksamhet utöfvade ett mäktigt inflytande på folkets föreställningssätt och sålunda bidrogo att befästa den katolska tron och att upprätthålla helgden af kyrkans lagar. Dessa inflytelserika organer i kyrkans tjenst voro under medeltiden *munkarne,* framförallt de kringvandrande *tiggarmunkarne,* Dominikaner och Franciskaner. Finland hade från Sverige mottagit kristendomen med dess institutioner i de former, som voro gällande inom romersk-katolska kyrkan. Från Sverige kom så äfven munkväsendet öfver till Finland.

Oafsedt den till Danmark hörande skånska provinsen, hade klosterväsendet i Sverige vunnit insteg först omkring 300 år efter Ansgarii tid. Orsakerna till ett sådant dröjsmål voro väl närmast landets torftighet och inre politiska strider, hvilka voro föga inbjudande för klosterfolks invandring från lyckligare lottade länder. Men dessutom hade inom vesterländska kyrkan klosterlifvet efter Karl den stores tid mycket förlorat i kraft och anseende genom det literära förfall, hvari klosterväsendet råkat, isynnerhet sedan klostren till följd af mötesbeslutet i Aachen 817 afstängts från offentlig pedagogisk verksamhet och inskränkts till blotta anstalter för enskilda andaktsöfningar och hierarkiska syftemål, hvartill äfven den mäktige påfven Gregorius VII († 1085) sökte begränsa klostrens uppgift. Till klosterväsendets sjunkande anseende bidrog dessutom mycket den ganska allmänna iakttagelsen, att klostrets invånare ej förmådde motstå de frestelser till ett lättjefullt och njutningsrikt lif, dem klostrens ständigt växande rikedom medförde. I följd häraf hade ock under samma tid intresset för klosterlifvet och dess befordrande i vesterlandet minskats.

Först med den helige Bernhard, abbot i Clairvaux († 1153), och den allvarligt fromma, bibliskt kristliga samt af kärlek till naturen, landtlif och kroppsarbete utmärkta riktning, som han sökte införa i den af honom reformerade Cistercienser orden, uppblomstrade ånyo klosterväsendet i vesterlandet och utbredde sig raskt till förut oberörda bygder, så att denna orden år 1221 räknade i skilda länder inalles omkring 2000 kloster, anlagda företrädesvis på landsbygden, der klosterfolket icke ensamt egnade sig åt andaktsöfningar, utan till stor välsignelse för den kringboende befolkningen jemväl sysslade med jordbruk, trädgårdsskötsel, näringar, slöjder, naturkunnighet, specielt örtkännedom, och läkekonst. Ännu under den helige Bernhards lifstid grundades genom munkar, utskickade från stamklostret Clara Vallis, i början af 1140-talet i Sverige de första Bernhardiner- eller Cistercienser-kloster, hvilkas antal snart tillväxte. Äfven i detta land hade nämnda orden en stor kulturhistorisk uppgift och åtnjöt ett obetingadt anseende, men förlorade i betydelse, sedan Tiggarordnarne inemot 100 år efter Bernhardinerne utsträckt sin verksamhet jemväl till Sverige.

Utan tvifvel har man att anse den svåra och långvariga kamp, som de förste kristne i Finland hade att bestå mot landets hedniska inbyggare, såsom orsaken dertill, att Bernhardinerorden, hvars medlemmar älskade ett stillsamt lif och ett fridfullt arbete, icke kom att utsträcka sin verksamhet till vårt land, innan Dominikanerorden redan börjat sitt utbredande i Norden och äfven uppnått vår aflägsna bygd. Finland gick derigenom miste om de välgörande inflytelser, som landtbefolkningen öfverallt annorstädes, der Bernhardinerkloster voro inrättade, fick mottaga från det inom dess sköte med nyttiga värf sysselsatta klosterfolket. Ty någon annan inverkan af Bernhardinermunkar på vårt lands förhållanden är icke bekant, än den, som möjligen utöfvades till följd af den Padis Cistercienserkloster i Revals stift åren 1351—1428 till-

kommande patronatsrätt öfver Borgå församling med dess kapeller Sibbo och Perno, hvarförutom man måste antaga, att en pligtskyldig tacksamhet framkallades hos föremålen för den uppmärksamhet, hvilken abboten Johan i Padis kloster år 1408 bevisade Åbo domkapitel. Bemälde prelat tilldelade nemligen såväl biskop Bero Balk som domprosten, erkedjeknen och öfriga kaniker, både dåvarande och tillkommande, fullt broderskap och delaktighet ej blott i klostrets, utan äfven i hela Cistercienserordens goda verk och gerningar samt lofvade att, vid vunnen kännedom om någons af dem frånfälle, dennes minne skulle af hvarje broder högtidligen firas (Åbo domkyrkas Svartbok n:ris 319 och 320). I sammanhang härmed kan ännu omnämnas, att abboten i Padis kloster tillika med biskoparne i Strengnäs och Reval erhöll år 1377 påfligt uppdrag att göra sitt inflytande gällande för att skydda den finska kyrkans egodelar och inkomster mot hvarjehanda ingrepp (Svartboken n:ris 235 och 236), och att Padis kloster under någon tid äfven egde besittningar i Nyland (Arvidssons Handlingar II, sidd. 26 o. 40; Svenskt Diplomat. från och med 1401 n:o 849; Bring, Samling af åtsk. Handl:r etc. i Svänska Historien II, sidd. 185 – 186).

Af en långt varaktigare och vidsträcktare betydelse, än Bernhardinernas, blef emellertid Dominikanernas och Franciskanernas verksamhet i Norden.

Kap. II.

Dominikaner- eller predikareordens uppkomst och utbildning. Dess organisation och utbredande. Utsträckning af dess verksamhet till Sverige och Finland. Dess särskilda privilegier. Anordningar till studiers befrämjande inom orden.

Såsom redan namnen predikareorden och predikaremunkar angifva, var Dominikanernes främsta uppgift, sådan denna faststälts af stiftaren, den år 1233 såsom helgon

förklarade Dominicus (f. 1170 † 1221), förkunnandet af kyrkans *lära* och bekämpandet af alla angrepp deremot. Till de stränga regler, dem Dominicus uppgjort för sin stiftelse och för hvilka han lyckades utverka påfven Honorii III:s stadfästelse af den 22 december 1216, hörde ännu icke i början afsägelsen af alla jordiska egodelar. Men den mäktiga hänförelse, som den hel. Francisci hängifvenhet åt det absoluta armodet vid samma tid uppväckte inom kristenheten, dref äfven Dominicus att på sin ordens första generalkapitel år 1220 förändra sin stiftelse till en tiggarorden, hvars medlemmar, i saknad af alla inkomster, gods och penningar, voro för lifvets nödtorft hänvisade till dagligt *bettlande.* [1])

Dessa omständigheter bestämde väsentligen denna ordens uppträdande i dess åtskilnad från tidigare munkordnar. Såsom resepredikanter och inre missionärer bland folket verkade denna ordens medlemmar fria från allt klosterlif, men såsom tillika sammanslutna i föreningar måste de i de skilda länder, der de verkade, ega något eller några stamhåll för sin verksamhet, hvilka, liksom öfriga munkordnars hemvist, senare fingo namn af kloster. På dessa klosters komfort voro anspråken till en början ytterst ringa. Ett litet, eländigt hus ansågs i begynnelsen nog för tiggarmunkarnes behof, hvarföre dessa kloster länge kallades blott „*domus*“, eller „locus“ (Scriptores rerum danicarum, I, p. 166, V, pagg. 511 o. 513; Scriptores rerum suecicarum medii ævi III, 1, p. 104). Men då tiggeriet icke kunde bedrifvas i ödemarken och då predikoverksamheten bäst nådde sitt syfte, der menniskor funnos samlade, så var naturligt, att Dominikanernas

[1]) Oaktadt den sålunda i yttre måtto åstadkomna likheten mellan dessa tvenne munkordnar, qvarstod dock i hvarderas sträfvanden en omisskännelig skiljaktighet, hvilken på ett ganska betecknande sätt återgifvits genom ett under medeltiden gängse ordspråk: Franciskanerne predikade för att kunna tigga; Dominikanerne tiggde för att kunna predika.

liksom andra tiggarordnars kloster placerades i städerna, icke på landet. Någon olikhet förspordes dock vid valet af plats för klostren mellan Dominikaner och Franciskaner, i det att de förre slogo sig helst ner i eller invid större städer, de senare i mindre städer, hvilken åtskilnad röjt sig äfven inom vårt lands små förhållanden. Denna olika smak vid valet af bostad, jemförd med berömda tidigare munkordnars, har funnit sitt uttryck i verserna:

„*Bernhardus valles, Benedictus colles amabat,*
Oppida Franciscus, celebres Dominicus urbes."

Mer och mer aftog dock med tiden seden att lifnära sig med bettlande; ordens stiftelser fingo mottaga gåfvor både af löst och fast, blefvo rika och uppförde åt sig ståtliga både kloster, boningar och kyrkor. — Förutom de under medeltiden vanliga benämningarna på kloster, „claustrum" och „monasterium" (från grekiskan), brukades ofta äfven „conuentus", stundom ock „collegium", hvilka senare namn egentligen betecknade klosterpersonalen, medan de tvenne föregående åsyftade klosterbostaden. Skilnaden framgår af Svartboken, n:ris 140 o. 178.

Enligt Dominikanerordens författning, som fastställdes omkring 1220, skulle orden styras af priorer, provincialer, definitorer och en general eller magister, mästare, hvilken sistnämnde residerade i Rom och valdes fritt af orden för 3 år i sender. Under ordens general sorterade de särskilda provinser, dit orden hade utbredt sig. Jemlikt det romerska rikets politiska indelning i provinser var nemligen under påfvetiden den romersk-katolska verlden indelad i „kyrkoprovinser"; och i öfverensstämmelse härmed bildade åter de områden, dit tiggarordnarne utsträckt sin verksamhet, särskilda ordens provinser. Då Dominicus dog 1221, voro af hans orden stiftade 60 kloster, fördelade på 8 provinser: Hispania, Tolosa, Provincia, Francia, Lombardia, Romana, Teutonia, Anglia. På ett

allmänt ordenskapitel i Paris år 1228 tillades 4 nya provinser: Polonia, Dacia, Græcia och Terra sancta. I sin högsta välmakt skall orden omsider haft sin verksamhet utsträckt till 45 provinser och räknat 150,000 bröder.

Inom hvarje provins fanns en „provincialprior", till hvars skyldigheter hörde att visitera de der befintliga Dominikanerkloster. Vid sin sida eller under sig hade han en vikarie, „vicarius provincialis." Hvarje kloster eller konvent hade sin egen föreståndare, „prior." I månget kloster fanns derjemte en särskild „lector", hvilken det tillkom att i studier och ordens åligganden undervisa klosterbröderna. Desse intogos i orden medelst högtidlig vigsel, dervid de tillika antogo regel och drägt. De kallades på grund af det afgifna löftet „professi"; före antagandet under förberedelsen härtill voro de „novitii." För att antagas till professus fordrades att kunna läsa och förstå sitt breviarium (bönbok). Ordens statuter voro en efterbildning af den regel kyrkofadren Augustinus förelagt sitt presterskap till iakttagande, med flere stränga tillsatser, hemtade hufvudsakligen från den rigurösa Premonstratenserordens stadgar. — Ordensdrägten utgjordes af en hvit, fotsid kåpa (tunica), öfver hvilken utanför klostret bars en svart öfverklädnad med hätta (caputium) att dragas upp öfver hufvudet. Af sin öfverklädnad kallades desse munkar: „Svartbröder", hvilken benämning tidigare användts för Cluniacenserordens medlemmar; af sin verksamhet åter kallades Dominikanerne: „Predikarebröder", „Fratres prædicatores." — Till provincialmöten, concilia l. capitula provincialia, sammankommo tidtals priorn eller någon annan deputerad från hvarje kloster inom samma provins för att rådslå om samfälda angelägenheter. Generalkapitel, der det öfverlades om hela ordens gemensamma angelägenheter och der representanter från de särskilda provinserna infunno sig, borde enligt regeln årligen hållas. Till principerna för ordens administration synes derjemte ha hört åtminstone i

början en ofta förekommande omflyttning af ordens medlemmar mellan de skilda klostren i samma provins.

Med en i anseende till medeltidens dåliga kommunikationsanstalter förvånande hastighet utbredde sig Dominikanerorden vida omkring. Från det andra generalkapitlet 1221 i Bologna, der redan 60 kloster voro representerade, sändes åter delegerade ut till aflägsna trakter för att grunda nya kloster. Kort derefter vunno ock Dominikanerne insteg i den skandinaviska Norden, hvarifrån enskilde klerker under besök i Italien redan något år tidigare gifvit sig in i denna orden. Dock vunno predikarebröderne i Sverige fast fot först 1237, då genom erkebiskopen i Upsala Jarlers (1236—1255), som sjelf var en Dominikanermunk, medverkan klostret i Sigtuna, det förnämsta Dominikanerkloster i Svea rike, stiftades. Inom Göta rike blef det förnämsta klostret af denna orden det, som samma år grundades i Skeninge, dit Vilhelm af Sabina några år derefter (1248) sammankallade det ryktbara svenska kyrkoconciliet. På flere andra orter i Sverige blefvo sedan innan kort Dominikanerkloster inrättade. Till det af danskar i 13:de seklet anlagda och sedan länge innehafda Reval öfverfördes ett Dominikanerkonvent år 1248, sannolikt i följd af beslut, som fattades af provincialkapitlet i Ribe i Sönder-Jylland år 1246 (Nilsson, Klosterväsendet i Sverige I, 1, s. 41, enligt Scr. rer. dan. V: 502; Daugaard, Om de Danske Klostre i Middelalderen, s. 469). — Hela den skandinaviska Norden utgjorde för Dominikanerordens verksamhet en gemensam provins, kallad „Provincia Daciæ", hvars provincialprior oftast synes ha tillhört Danmark. Samme provincialprior blef ock 1245 af påfven Innocentius IV anbefalld att tillika med erkebiskopen i Upsala ombesörja mottagandet af den finske biskopen Thomas' afsägelse, då denne frivilligt lemnade sitt biskopsembete (Dipl. Suec. n:o 321).

Tolf år efter det Sigtuna kloster anlagts sändes derifrån munkar öfver till Finland för att der inrätta ett

konvent. Såsom redan angifvits, skedde detta 1249, samtidigt med det Birger Jarl säkerställde kristendomen i Finland mot de hedniska inbyggarnes angrepp. Här, liksom i Sverige, förmedlades dock utan tvifvel ordens inträde genom ansedde prelaters inflytelser. Ty för visso hade väl biskop Thomas, sjelf Dominikanermunk, före sin död uppmanat sina ordensbröder i Sverige att antaga sig den kristna lärans utbredande på hans förra dittills så otacksamma arbetsfält, och Upsala erkebiskop Jarler hade väl ock af Sveriges regering blifvit tagen till råds, då fråga blef om utvägar till kristendomens återupprättande i Finland, samt dervid äfven haft för ögonen fördelarne af sina ordensbröders hit utsträckta verksamhet.

I afseende på Dominikanernas verksamhet i allmänhet och särskildt den myndighet, som var förlänad deras uppträdande i de nordiska länderna, förtjena följande dem officielt meddelade anvisningar och privilegier en särskild uppmärksamhet.

År 1244 utfärdade påfven Innocentius IV tillståndsbref för predikareordens styresman och bröder att utanför städer och byar förrätta gudstjensten vid ett flyttbart altare (Dipl. Suec. n:o 311). Ett sådant medgifvande af fria gudstjenstöfningar innebar sjelffallet en utomordentlig utsträckning af denna ordens verksamhet bland befolkningen i de länder, der ordenskonventer upprättats. — Samme påfve meddelade följande år 1245 tillståndsbref för nämnda ordens styresman och bröder att fritt få uppehålla sig å bannlyste personers egendomar äfvensom att få från kyrkans bann lösa och bland sig upptaga bannlyste personer, hvilka önskade att i orden inträda (Dipl. Suec. n:ris 322 o. 323). Genom en sådan tillit till medlemmarnes af orden pedagogiska förmåga tilldelades dem inom kyrkan ett medlarekall, som i vissa fall var egnadt att tillvinna dem befolkningens synnerliga bevågenhet och förtroende. — På ett generalkapitel i Paris 1236 anbefalldes ordens medlemmar att i alla provinser och kloster lära sig de

kringboende inbyggarnes språk. [1]) I öfverensstämmelse härmed stadgades för Dacien på ett provincialmöte i Lund år 1254, att yngre bröder skulle i klostret väl förberedas att predika på folkspråket. (Kirkehistoriske Samlinger Förste Bind, sid. 556). Af dessa beslut kunna vi således tydligen finna, att äfven i vårt land alltifrån katolicismens utbredande undervisningen i kristna läran meddelades landets inbyggare på deras eget modersmål, om än latinen till hufvudsaklig del utgjorde kyrkospråket vid den offentliga gudstjensten. — År 1300 utfärdade påfven Bonifacius VIII en bulla, hvari meddelades tillstånd åt predikareordens, liksom ock åt Franciskanerordens, medlemmar att i sina kyrkor och egande rum (loci) samt på gator offentligen predika för folket äfvensom att i alla städer och stift afhöra bikt, álägga bot och gifva aflösning, mot det att fjerdedelen af deras härför erhållna inkomster lemnades åt församlingens kyrkoherde. (Diplom. Suec. n:o 1303).

Härmed var nu icke blott den vidsträcktaste predikoverksamhet, utan ock en någorlunda oinskränkt själavård öfverallt medgifven åt predikaremunkarne, dem dessutom påfven Nicolaus IV icke långt förut hade fritagit från lydnad under någon annan än påfven och romerska kyrkan, enligt en påfvebulla af den 29 juli 1288, hvilken finnes vidimerad i Sigtuna den 31 oktober 1290 af Åbo biskopen Johannes I (Dipl. Suec. n:ris 969 och 1022).

Det stora förtroende påfvarne funno sig föranlåtne att i allt högre grad skänka predikaremunkarne, såsom sina tillgifnaste och synnerligen användbare tjenare, röjde

[1]) Efter en anteckning i Alcenii samlingar, I, s. 11. Föreskriften öfverensstämde med hvad som äfven gällde för församlingarnas presterskap. På ett kyrkomöte, som 1231 hölls af erkebiskopen af Tours och hans suffraganer, förbjöds att anförtro en församlings vård åt någon, som icke talar och förstår den ortens språk (Mansi, Sanctorum Conciliorum et decretorum nova et amplissima Collectio. Tom. XXIII, p. 236, enl. Alcenii saml:r I, s. 92).

sig bäst genom de särskilda uppdrag och de betydande privilegier, som af påfvarne tilldelades denna ordens medlemmar.

Bland allmänna förtroendeuppdrag, som redan tidigt lemnades Dominikanerorden, är att märka påfven Urban IV:s bref till predikareordens provincialprior i Dacien af år 1262, hvari denne anbefalles att genom lämpliga ordensmedlemmar i de nordiska länderna ombesörja insamlingen af „heliga landshjelpen", d. v. s. penningebidrag till det heliga landets befrielse från de otrogne (Dipl. Suec. n:o 481). — En dylik uppmärksamhet förtjenar äfven påfven Nicolaus IV:s bulla af år 1291 med uppdrag åt provincialpriorn för predikarebröderne i Dacien att sjelf jemte några ordensbröder färdas omkring att predika och uppmana folket till deltagande i ett för år 1293 tillärnadt korståg mot Saracenerna (Dipl. Suec. n:o 1735).

Förutom redan nämnda företrädesrättigheter, hvilka medgåfvo Dominikanerordens medlemmar en friare verksamhet i kyrkans tjenst, än som var församlingarnas presterskap tillåten, tilldelades samma orden tid efter annan särskilda privilegier och förmåner. Så stadgade Clemens IV:s bref till predikarebröderna af år 1265, att ehvad gods de kunde ärfva eller förvärfva, skulle det af dem få efter deras godtfinnande användas såsom deras egendom (Dipl. Suec. n:o 501). Alldeles tydligt medgafs härigenom åt ordens medlemmar fri dispositionsrätt till deras jordiska egodelar, om ock medgifvandet antagligen hade till förutsättning samma munkars ädelmod att offra allt sitt gods till kyrkans eller sin egen ordens tjenst, liksom ock Vilhelms af Sabina år 1248 åt presterskapet i Finland meddelade tillstånd att borttestamentera sin personliga egendom (Svartboken n:o 11) otvifvelaktigt hvilade på förutsättningen, att kyrkan skulle i de flesta fall blifva den lycklige arftagaren, eller att arfvet skulle, såsom man älskade att förklara saken, tillfalla den korsfäste såsom „patrimonium crucifixi" (jfr Svartboken n:o 132).

Redan tidigt aflätos och upprepades sedermera påfliga bref till erkebiskopar, biskopar, andra ordnars abboter och öfriga presterskapet i de katolska länderna att med all välvilja emottaga predikareordens medlemmar och befrämja ordens syften (Dipl. Suec. n:ris 310, 331 o. 2148), hvarjemte Dominikanernas kyrkor och andra hus genom påfvebref särskildt fridlystes (Dipl. Suec. n:o 502). Äfven ordensdrägten togs under påfligt hägn genom förbud för andra, än de som tillhörde orden, att bära den. (Dipl. Suec. n:o 333). — År 1266 beviljade en påflig legat predikarebröderne i Danmark och Sverige 40 dagars aflat för de botfärdige, som på vissa högtidsdagar besökte deras kyrkor (Dipl. Suec. n:o 510), och särskildt blef Sigtuna klosterkyrka, hvarest en bit af Kristi korsträ uppgafs vara förvarad, upprepade gånger alltifrån Vilhelms af Sabina besök i Sverige föremål för en likartad uppmärksamhet både af påfliga legater och svenska biskopar, bland hvilka äfven Åbo biskoparne Kettil år 1281 och Magnus I år 1299 deltogo i utfärdandet af aflatsbref till förmån för nämnda kyrka (Dipl. Suec. n:ris 347, 467, 515, 732—734, 1283 o. 1284). — År 1286 utsträcktes till samtliga predikarebröder och deras konvent i Danmark och Sverige de privilegier, som dessförinnan hade beviljats Dominikanerorden i Tyskland (Dipl. Suec. n:o 942). — År 1287 bifölls predikarebrödernas i Dacien och Polen anhållan att af ocker, rof och annat orättfånget gods, hvartill egaren icke kunnat igenfinnas, erhålla för hvart kloster 25 mark (Dipl. Suec. n:o 952).

Beträffande anordningar till studiers befrämjande inom orden, hvilka redan under första seklet af dess tillvaro beslötos å särskilda generalkapitel och således öfverallt gällde till efterföljd, vilja vi efter anteckningar, som förekomma i Alcenii samlingar, Tom. I, pagg. 14—27, ur ett arbete af Benedictinerne Martene & Durand: Thesaurus novus Anecdotorum, Parisiis 1717, Tomus quartus, här intaga följande.

På generalkapitlet i Valencia år 1259 fastställdes bland annat: *Art. 19.* Provincialpriorerne skola noggrant efterforska ynglingar, som äro lämplige att studera, och befordra desses studier. *Art. 22.* Om i någon provins lektorer icke kunna hållas i alla konvent, skola åtminstone de yngste bröderne sändas till ställen, der lektorer finnas. *Art. 23.* Om lektorer icke finnas tillräckligt många för att läsa offentligen, böra åtminstone några utses, hvilka hålla privata lektioner, på det bröderne icke måtte vara sysslolöse. *Art. 26.* Bröder, som uteblifva från skolan, böra strängt straffas. *Art. 28.* Priorerne må begifva sig till skolor, liksom öfrige bröder, då de beqvämligen kunna göra det. *Art. 31.* Priorer, visitatorer och studentmagistrar (magistri studentium) skola noggrant undersöka, huru flitige bröderne och i synnerhet de unge äro och hurudana framsteg de göra, samt straffa de försumlige. *Art. 32.* Visitatorerne skola årligen noga undersöka, huru mycket lektorerne läst under året, huru ofta de disputerat och determinerat [1]) och huru många konvent i visitationsdistriktet sakna lektorer, samt härom inberätta till provincialkapitlet; anmärkningsvärda brister härutinnan skola sedan af priorer och definitorer anmälas för generalkapitlet. *Art. 33.* Inom hvarje provins skall årligen på provincialkapitlet bestämmas, på hvad sätt försorg skall dragas om provinsens studerande, som skickats till studia generalia (akademier). *Art. 37.* I hvarje konvent, der det finnes en lektor, bör någon broder anställas, som flitigt håller repetitioner. *Art. 38.* Hvarje vecka bör, der så ske kan, hållas repetitioner beträffande svårare spörsmål (de quæstionibus). *Art. 39.*

[1]) „*Determinatio* var hos skolastikerna den nöjaktiga utredningen af ett begrepp eller en sats. När en student i Facultas artium hade bestått examen för Baccalaureigraden, skulle han kort derpå *determinare*, d. v. s. hålla ett med en disputation förbundet föredrag.“ (Daae, Matrikler over Nordiske Studerende ved fremmede Universiteter, sid. 11). Förenämnda uppgift synes något så när ha motsvarat den till disputationsakten i senare tid hörande „lectio præcursoria.“

Då i många provinser finnas flera konvent, som sakna lektorer, pålägger ordens magister alla det årets visitatorer, att de, hvarhelst de anträffa några lediga lektorer eller andra, som kunna föreläsa, skola å magisterns vägnar förmå desse att föreläsa i några provinser, som behöfva lektorer, i 2 à 3 år mot förlåtelse för alla sina synder.

På ett generalkapitel 1273 förbjödos samtlige bröder att befatta sig med alchemistiska studier, och föreskrefs tillika, att studerande vid återkomsten från sin studieresa skulle för bekomna medel och bestridda utgifter redovisa inför provincialpriorn och konventets prior.

På generalkapitlet 1278 i Milano bestämdes bland annat, att lektorerne skulle läsa „textum et sententias“ (Petri Lombardi Libri IV sententiarum) samt disputera och hålla lektioner. Vidare, att bröderne icke skulle dragas från theologins studium för studiet af filosofiska kunskapsämnen (propter studium artium), samt att Baccalarii, hvilka läsa extraordinärt, af vördnad för magistrarne icke skulle bestiga katedern.

På ett generalkapitel 1288 bestämdes, att studerande, som minst 3 år egnat sig åt studier, skola derefter vara befriade från vidare skyldigheter i detta afseende, och att provinser, der icke några studia generalia finnas, må på sina provincialkapitel bestämma minst trenne konventer, der „sententiæ“ läsas kursoriskt, och några anvisas att der idka studier, samt att disputationer böra flitigt anställas.

På ett generalkapitel i Venedig 1297 föreskrefs samtliga priorer och deras vikarier att hafva en sorgfällig vård om de ungas ledning och deras sysselsättande med bestämda studier; icke heller skulle de unga tillåtas att studera filosofiska discipliner (artes), förrän de blifvit undervisade i sång och gudstjenstens förrättande samt innan 2 år förlidit från deras inträde.

På ett generalkapitel 1309 anbefalldes samtlige lektorer och underlektorer att läsa och determinera enligt

brodren doktor Thomas' af Aquino lära och skrifter och att deruti undervisa sina lärjungar. Afvikelser härifrån skulle strängt och skyndsamt bestraffas.

På ett generalkapitel i Bologna 1315 bestämdes, att studerande, som från provinserna skickas till Paris att studera, skola för studier uppehålla sig der minst 2 år.

För en rätt uppfattning af studiesättet under medeltiden må här ännu intagas några upplysningar enligt *Paulsen,* Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universiteten, Leipzig 1885: „Läroverksamheten bestod i tvenne stycken: *lectio* och *disputatio*. *Legere* betyder ej diktera en text, hvilket kallades *pronuntiare,* utan förklara texten till innehåll och form. Förklaringen bestod i ord- och sakförklaring, hvartill ock hörde sammanfattning af innehållet, äfvensom utläggning af stridiga frågor (quæstiones). — *Disputatio* utgjorde den nödvändiga fyllnaden till lectio. Medan den senare lemnade det vetenskapliga materialet, tillhörde den förra att öfva i dettas användande. Men vetenskapens användning bestod i lärande och öfverbevisande samt i afgörande af stridiga frågor, hvilket senare man kan anse såsom formen för medeltidens produktiva vetenskapliga verksamhet. Det gällde derföre att i stöd af vissa och erkända sanningar bringa till afgörande ännu oafgjorda saker.“

Af biskop Thomas' ädelmodiga föräring till sina ordensbröder i Sigtuna ha vi ofvan sett, att klostret derstädes redan ganska tidigt egde ett bibliothek. Att äfven öfriga konvent af predikareorden lade sig vinn om att förskaffa sina medlemmar nödigt material för studiers idkande inom klostret, derom förvissas vi af den från medeltiden bekanta satsen: „claustrum sine armario est quasi castrum sine armamentario“, ett kloster utan bibliothek är likasom en fästning utan rustkammare.

Kap. III.

Dominikanerordens ställning i de nordiska länderna eller provinsen Dacien. Klosterpersonalen och ordens funktionärer. Regler för a) ordensmedlemmarnes enskilda lif, b) lifvet inom klostret, c) verksamheten utom klostret.

Vi ha förut anfört de allmänna grunder, enligt hvilka Dominikanerorden var organiserad, och senast föreskrifter till studiers befrämjande inom orden. Vi vilja nu med ledning af några „Brottstycken av en Dominikaner-Ordens eller Predikare-Brödernas Statut- eller Capitel-Bok ifrån XIII. Århundradet, och gällande för „Provincia Dacia“ eller de Nordiska Riken“, hvilka fragmenter blifvit med kommentarier publicerade af lektor, sedermera professor G. Stephens i Kirkehistoriske Samlinger, Förste Bind, Kjöbenhavn 1849—1852, sidd. 545 ff, samt af „Nogle Brudstykker af et Nekrologium fra Dominikaner-Klosteret i Ribe“, publicerade i Andet Bind af samma verk, 1853—1856, sidd. 490 ff. — lemna en detaljerad skildring såväl af ordenspersonalens ställning som af de föreskrifter, hvilka å några provincialmöten, hufvudsakligen i Odense 1252, i Ribe 1253 och i Lund 1254, således kort efter Dominikanerordens öfverflyttning till Finland, gjordes gällande för predikarebrödernes lif och verksamhet i de nordiska länderna.

Jemlikt förenämnda fragmenter voro de särskilda funktionärerne och ordensgraderna inom ett Dominikanerkloster äfvensom de olika slagen af utanför stående personer, hvilka dock trädt i förbindelse med klostret, följande:

Prior, Abbas eller *Præpositus.* Så benämndes klostrets föreståndare, hvars närmaste man var en *Subprior.* Var priorns plats ledig, förestods klostret af den senare.

Lector, hvars åliggande var klosterbrödernas undervisning. [1])

[1]) I några kloster i utlandet synas någon tid till och med tvenne lektorer varit anställde: en lector principalis och en lector

Fratres sacerdotes, hvilkas hufvudverksamhet var predikande och själavård.

Diaconi och *Subdiaconi.*

Sacrista, vårdare af klostrets heliga husgeråd.

Cantor, ledare af sången i ett kloster.

Akoluthi. Desses åliggande ovisst. I den äldre kristna kyrkan utgjorde akoluterne biskopens betjening på resor.

Terminarii = allmosesamlare.

Custos denariorum. I hvarje kloster skulle en af bröderna vara skattmästare.

Fratres juvenes voro sannolikt ordens prestkandidater.

Professi voro sådane, som redan aflagt munklöftet, men ännu icke blifvit invigde.

Novitii kallades de nye ordensmedlemmar, hvilka under ett års tid förberedde sig för afläggande af det högtidliga munklöftet (professio). Novisen invigdes af priorn. Upptogs någon i ett kloster olagligt eller med felaktiga ceremonier, egde den nye brodren fritt val att qvarstadna eller att utträda ur orden.

Conversi voro lekmän eller lekbröder, hvilka låtit inskrifva sig såsom ordens medlemmar [1]) för att kunna försäkra sig om delaktighet i ordens andliga förtjenster, med frihet att bo inom eller utom klostret. De voro vanligen tjenare eller handtverkare. Till deras grupp föres i ett danskt kloster äfven en *dispensator,* ett slags hofmästare. Men till samma klass hörde flerstädes äfven rikt folk,

---

naturalium. Men på ett generalkapitel 1305 föreskrefs, att i samma kloster ej borde finnas mer, än lector principalis, och att, der 2 lektorer plägat anställas, skulle en „cursor sententiarum" förordnas i den andres ställe. Måhända var det denne, som sedan kallades underlektor. Se anteckningar ur anf. arbete i Alcenii samlingar I, sidd. 18—20.

[1]) Benämningen conversi, omvände, åsyftade ursprungligen sjelfva munkarne, hvilka kallade sig så till tecken, att de vändt sig bort från verlden och dess väsende. Samma föreställningssätt låg äfven till grund för att klostret stundom betecknades såsom „Kanaan" och verlden såsom „Egypti land" (v, Eicken, Geschichte und System der mittelalterl. Weltanschauung, Stuttgart 1887, s. 324).

som tillköpt sig denna ställning för erhållande af *vigilier* (= messor för aflidna) och andra dylika salighetsmedel.

Recommendati voro med de nästnämnde nära beslägtade. Så kallades nemligen personer, hvilka för en viss ersättning i penningar o. d. fingo tillköpa sig ledamotskap i en orden, hvarigenom de berättigades till delaktighet i dess förtjenster och förböner m. m., utan att sjelfva vara tvungna att ingå i kloster. Antogs af någon ordensdrägten på dödsbädden, hvilket ansågs såsom ett synnerligt helighetsmedel, kallades en sådan person *frater (soror) ad succurrendum.* — Föreställningen om ordens andliga förtjenster, hvaraf äfven främmande kunde blifva delaktiga, berodde på katolska kyrkans åsigt om öfverloppsgerningar (opera supererogationis), dem isynnerhet klosterlifvet, denna frombetens höjdpunkt, var egnadt att framkalla. Klostrens invånare, dessa „renlifves menniskor", ansågos framför andra vara religiösa (religiosi [1]), enär de öfvergifvit verlden och egnat sig att uteslutande tjena Gud. Deras ogifta stånd, botöfningar, fastor, böner och gudstjenst dag och natt ansågos ha förskaffat den orden de tillhörde en så betydande skatt af öfverflödiga förtjenster inför Gud, att denne var väl tillräcklig icke blott för ordens egna medlemmar, utan ock för utanför ståendes behof. Denna skatt af andliga förtjenster tjenade orden äfven till materielt förvärf. Ty i stöd deraf lemnades utanför stående tillåtelse att genom gåfvor eller allmosor af gods och andra timliga egodelar förskaffa sig delaktighet i ordens alla goda verk och dess derigenom förvärfvade förtjenster inför Gud.

Jemte förenämnda till ett visst kloster hörande personal har man ännu att uppmärksamma följande funktionärer,

---

[1]) *Religio* betecknar i medeltids språket både det fromma sinnelaget, det fromma lefnadssättet och i konkret bemärkelse: munkorden (Müller, Die Anfänge des Minoritenordens, sidd. 7 o. 62). Jfr de dubbla betydelserna af religion, religieux och religieuse i franskan.

som voro utsedde att vårda sig om ordens angelägenheter inom provinsen äfvensom att företräda provinsen inför ordens högsta styrelse.

I hvarje ordens provins var den högsta myndighet, näst efter hela ordens Magister eller General, *Prior provincialis* eller *Minister provincialis,* hvilken hade till suppleant eller biträde, coadjutor, en s. k. *Socius Prioris provincialis.* För öfvervakandet af god ordning inom samtliga till en provins hörande kloster förordnades årligen särskilde *Visitatores,* hvilka egde aflägga offentliga besök i klostren för att efterse, huru noggrant alla regler och stadgar iakttogos och om några missbruk yppat sig inom de särskilda konventen. En sådan visitation kallades *aktiv.* -- Jemte det orden i sin helhet utgjordes af predikaremunkar, synas inom hvarje provins varit för viss tid utsedde några framstående ordensbröder till *Prædicatores Generales Ordinis.* I den Daciska provinsen voro desse till antalet 4, och dertill utsågos gemenligen någon Prior, Subprior eller Lector från olika kloster.

Förutom det, att i månget kloster en lector var tillsatt för munkarnes undervisning, befrämjades ordensbrödernes lärdom inom provinsen särskildt derigenom, att till ett kloster, dit någon berömd lärare blifvit förordnad, sändes vissa ordensbröder från andra kloster att studera. En sådan studiiort var någon tid Åhus- (Aosia) kloster i Skåne, dit fyra ordensbröder från andra orter flyttades 1275—1280 att undervisas af Johannes Kroc från Slesvig, en framstående lärare i logik. Dylika i ordens tjenst anställde lärare med ett antal studenter under sig benämndes *Magistri Studencium.* Något senare vill det synas, såsom skulle i Skeninge funnits en för Dominikanerne i hela provinsen Dacien afsedd undervisningsanstalt, der mera begåfvade ordensbröder erhöllo en högre utbildning för sitt kall.[1]

[1] *Bang,* Udsigt over den Norske Kirkes Historie under Katholicismen, sid. 202. Historiallinen Arkisto, VI, sid. 54, not 21. Hammerich, Den hellige Birgitta, s. 62.

Mot slutet af 1200-talet tillvann sig „Sigtuna klösters stora skola“ ett berömdt namn för lärdoms meddelande. Men dessutom hade Dominikanerorden egna kollegialskolor i Europas förnämsta kulturländer, nemligen i: Köln, Oxford, Paris och Bologna, till hvilka äfven från Norden enskilde ordensbröder beordrades att studera.

Till deputerad vid capitulum provinciale utsågs af klosterbröderne i hvarje konvent någon ur deras krets, vanligen priorn, sedan de först medelst slutna sedlar röstat om nästföregående representants uppförande. Desse deputerade kallades *Diffinitores capituli provincialis,* hvilka vid provincialkapitlets öppnande röstade äfvenledes med slutna sedlar öfver det förflutna årets provincialpriors uppförande. I händelse af grundade klagomål hemställdes derom till Capitulum Generale, men i annat fall erhöll han *absolutio* eller ansvarsfrihet. Derpå fick han väljas igen, eller ock valdes någon annan till Prior provincialis. — *Diffinitor capituli generalis* eller *Diffinitor ad capitulum generale* var åter en fullmäktig, som valdes vid ett provinskapitel för att representera dess medlemmar vid generalkapitlets sammankomst. Åt Diffinitor capituli generalis utsågs vanligen derjemte en suppleant eller *Socius.* Dessutom har man ännu att observera *Electores Magistri Ordinis,* valmän, som vid hvart tredje års slut utsågos, tvenne af hvarje provincialkapitel, och hvilka egde att å nästföljande generalkapitel för 3 år välja hela ordens Magister Superior eller General.

Beträffande de föreskrifter, som vid ofvannämnda provincialmöten gjordes gällande för predikarebrödernes lif och verksamhet i de nordiska länderna, ha vi för en lättare öfversigt ordnat desamma i trenne grupper, hvilka afse: I ordensmedlemmarnes enskilda lif och förhållanden, II lifvet inom klostret och III verksamheten utom klostret.

I. Till ett behörigen regleradt lif hörde särskildt: strängt iakttagande af fastedagar, på hvilka endast sjuke i nödfall fingo äta kött, äfvensom af *inclinaciones,* d. ä.

djupa bugningar vid afsjungandet af vissa psalmer och vid böner, der den heliga Jungfruns, Frälsarens eller den helige Dominici namn nämndes. Hvarje broder borde bikta sig för priorn eller äldre och samvetsgranna bröder minst 4 gånger om året. Nattvarden, som alltid måste föregås af bikt, fick icke försummas, utan priorns eller hans fullmäktiges tillstånd. — För begångna förseelser eller försummelser skulle enligt ordens statuter sträng bot åläggas, hvilken allt efter förseelsens beskaffenhet bestod i en, två, tre, fem eller tio dagars vatten och bröd i förening med afsjungande eller läsande af en messa och ett psalterium (= de 7 botpsalmerna och Litania Sanctorum [1]) samt en hudflängning, d. v. s. piskning med ris. Den svåraste straffgraden bestod i suffragiers (förböners) förlust. — Då ingen munk fick besitta egodelar, skulle hvad han egde tillfalla klostret. Icke heller fick han ingå borgesförbindelser, vare sig för slägtingar eller andra. I familjeangelägenheter fingo bröderne aldrig inblanda sig. Rättegångsmål fingo ej handhafvas af munkar utan provincialpriorns tillåtelse. Hemligheter fingo icke yppas utom orden; för yppande af ordens hemligheter pålades den svåraste bot. — Förutom ofvanföre nämnda, s. k. aktiva visitation af särskildt för provinsen tillsatte visitatores, skulle inom hvarje kloster årligen hållas en s. k. *passiv* visitation, bestående i dithörande munkars ömsesidiga undersökningar angående ordning och disciplin.

II. För ordens medlemmar var det sjelffallet af stor vigt att lära känna såväl ordens allmänna Constitutiones och Privilegia som äfven Acta Capitulorum eller hvad som vid provincial- och generalkapitlen föreskrifvits till iakttagande. För detta ändamål togos för de särskilda klostrens behof afskrifter af ordens allmänna acta och kapitel-beslut (jfr. Suomi 1846 sid. 254); och det var anbefaldt, att

[1]) En sådan litania med anropande af helgonen finnes på danska aftryckt i Kirkehistoriske Samlinger, I, sidd. 436 ff.

besluten skulle genom subpriorns försorg ofta i klostret uppläsas. Härom skulle visitatorerne anställa undersökning och äfven bestraffa försummelser i detta afseende.

Såsom sysselsättningar, hvilka i klostren upptogo munkarnes tid, har man att märka:

a) *Tidegärder* eller den dagliga gudstjensten i de s. k. *horæ canonicæ.* Enligt kyrkliga stadgar skulle nemligen gudstjenst förrättas i klostren liksom i domkyrkorna hvar tredje timme dygnet om i följande ordning:

Kl. 3 om morgonen var *Matutinæ* eller *laudes,* ottesång, också benämnd första ottesången.

Kl. 6 *Prima* eller *prim,* också kallad den senare ottesången.

Kl. 9 *Tertia.*

Kl. 12 *Sexta.*

Kl. 3 *Nona.*

Kl. 6 *Vespera* (prima), aftonsång.

Kl. 9 *Completorium* (vespera secunda), utfördt strax efter aftonmåltiden, innan munkarne gingo till sitt dormitorium (sofrum).

Kl. 12 midnatt: *Nocturnum,* nattsång.

Gudstjensten under dessa kanoniska timmar bestod förnämligast i afsjungande af vexelsånger, hymner och Davids psalmer. På helgondagar kom dertill läsning stycke för stycke af resp. helgons legend. Symboliskt erinrade tilllika dessa tidegärder om olika skeden i Frälsarens lidande. Så framställdes vid ottesången apostlarnes flykt och Jesu död sålunda, att 13 ljus på altaret efter hand släcktes.

b) *Helgons döds- och åminnelsedagar (natalia)* voro föreskrifna att noggrant iakttagas. Men derjemte voro *vigiliæ* (messor för aflidna) anbefallda att hållas *in nova natalia,* d. v. s. på alla nya döds- och åminnelsedagar för dem, hvilka förskaffat sig rätt till ordens böner (suffragier) och förtjenster. — I ett särskildt *obituarium* eller *necrologium* antecknades de aflidna personer, som skänkt egendom till klostret och voro berättigade till messor.

c) *Sångöfningar.* Enligt beslut på provincialmötet i Lund 1254 skulle högtidlig klostersång, hvilken benämndes *Musicantus,* utföras efter såväl middags- som aftonmåltiden. Den utfördes ock ofta i klostren mycket storartadt dels af soloröster, dels körvis.

d) *Collationes* voro läsöfningar, bestående i högtidligt uppläsande i alla klosterbröders närvaro af stycken ur bibeln, legendarier, historiska och andra böcker. Skyldigheten att föreläsa gick i tur mellan bröderna. Detta i klostren nog allmänna och nyttiga bruk tillämpades isynnerhet under och efter middagen.

e) *Predikoöfningar.* På provincialkapitlet i Lund 1254 hade föreskrifvits, att yngre prester och bröder skulle inom klostrets murar öfvas att predika på folkspråket. Först sedan de blifvit väl öfvade, tilläts dem att predika offentligen.

f) *Studier.* För dessas befrämjande fanns, såsom redan nämnts, i klostret tillsatt en särskild *Lector,* hvars val skedde efter en viss i provinsen antagen norm. För sina studiers skull borde han njuta tillbörlig ro och ledighet. Försummade han sina lärarepligter, skulle han straffas. Tillika var stadgadt, att yngre och skickligare bröder, hvilka egnade sig åt studier, skulle så mycket som möjligt skonas för klosterbekymren.

Till klosterdisciplinen hörde, att såväl ankommande som utgående bref skulle först uppvisas för klostrets prior. Uraktlåtenhet härutinnan bestraffades med 3 dagars vatten och bröd. Ordensdrägten måste strängt vidhållas. Begagnandet af vanliga täckta, tätt åtsittande skor *(calcei clausi)* och stöflor var förbjudet; endast öppna skor eller sandaler voro tillåtna. Sannolikt måste dock denna föreskrift modereras i Norden under rådande vinterköld. Till novisernas kläder erlade hvarje ordensbroder årligen 3 solidi eller Pariser-sterlinger. — För att ett kloster icke skulle blifva öfverlupet af resande munkar, fingo sådane der qvarstadna blott en natt. Allenast nyss

undergången åderlåtning (imminutio), medeltidens förnämsta botemedel mot allehanda sjukdomar, berättigade till 2 nätters hvila i ett kloster. Ordensbröder, som blifvit insatte i nya konventshus, fingo flyttas derifrån endast af provincialpriorn. Trägna flyttningar och sändningar af ordensbröder mellan de olika klostren afsågo icke allenast att fylla luckor, som uppkommit vid sjukdoms- och dödsfall, utan åsyftade äfven munkarnes trefnad och andliga utveckling. — Begrafning i ordens kyrkogårdar berättigade till suffragier i resp. kloster, hvilket lockade mången utanför orden stående att tillförsäkra sig och sina anhöriga den sista hvilostaden i klostrets skygd.

III. Beträffande Dominikanernas uppträdande utom klostret, så förelåg dem här deras egentliga uppgift: att predika för folket. Att detta nödvändigtvis äfven skedde på det lands språk, der de utöfvade sin verksamhet, finna vi vara otvifvelaktigt på grund af ännämnda föreskrift vid provincialmötet i Lund, jemlikt hvilken endast de, som voro väl öfvade att predika på resp. folkspråk och behörigen godkända, fingo uppträda offentligen. Såsom nödiga egenskaper för ett sådant uppträdande angåfvos derjemte: ärbara seder, ålder och mogenhet (morum honestas, ætas et maturitas). Med predikoverksamheten var nära förbunden själavård, hvilken jemväl utöfvades i församlingarna här och hvar, der Dominikanerne uppträdde. Själavården bestod i att åhöra bikt, ålägga penitens och meddela absolution. Vanligtvis insamlade munkarne då äfven allmosor för sina kloster. Genom detta sitt uppträdande kommo de sjelffallet i nära beröring med och ofta äfven i konflikt med det sekulära presterskapet, gent emot hvilket ordensbröderne anbefalldes vid provinskapitlet i Lund att visa ödmjukhet. — Att åhöra bikt af nunnor var tillåtet endast för vissa dertill bestämda munkar, och nunnekloster fick besökas af en munk först efter erhållen tillåtelse och i en annan passande mans sällskap. — Ordensregeln innehöll bestämningar äfven beträffande födoämnena.

Men klimatiska och andra förhållanden gjorde stundom en moderation af dessa bestämningar nödvändig. Särskildt kunde predikaremunkarne, hvilka under sina vandringar lefde af folkets allmosor, icke alltid här i Norden iakttaga den föreskrifna matordningen. Derföre anhöll ock kaniken i Upsala Nicolaus Sigvasti i den redogörelse han 1321 eller 1322 lemnade påfven för insamlandet af peterspenningen i Sverige och Danmark, heliga landshjelpen och andra uppbörder, om dispens från ordensregeln beträffande födan för de så nyttiga predikarebröderna, hvilka på sina vanddringar i dessa nordanländer „ofta måste lifnära sig med bara kornbröd, utan att få ens öl dertill" (Dipl. Suec. n:o 2322).

Då förestående skildring hänför sig allenast till föreskrifter, som på ett fåtal provincialmöten fastställdes att gälla för predikarebröderna i de nordiska länderna, men dylika möten höllos esomoftast, så tillkom följaktligen också fortfarande en mängd föreskrifter för samma munkars både enskilda och offentliga lif, hvarföre ofvanstående teckning är i sjelfva verket mycket bristfällig. Dock torde den äfven såsom sådan ha sitt värde, enär till grund för densamma ligga några af de få källskrifter rörande Dominikanerorden i Norden, hvilka genom en lycklig tillfällighet blifvit räddade åt efterverlden. Det, som här meddelats om Dominikanernas förhållanden öfverhufvud i Dacien, hade sin fulla tillämpning äfven på Finlands kloster af predikareorden; enär både sträng sammanhållning vidmakthölls mellan de särskilda konventen i en provins och absolut lydnad mot öfverordnade kräfdes af ordens enskilda medlemmar.

Kap. IV.

Predikareordens verksamhet i Finland. Den kyrkolära, som af ordens medlemmar här förkunnades, var icke mera lika ren, som biskop Henriks predikan. Utom till predikande användes Dominika-

nerne äfven på annat sätt i kyrkans tjenst. Dominikanerklostret i Åbo, dess belägenhet och byggnader.

Platsen, som valdes till utgångspunkt för predikaremunkarnes verksamhet i vårt land, blef sjelffallet den förnämsta orten i landet, det gamla, då ännu vid Aurajoki och Vähäjoki vattens sammanflöde belägna, Åbo. Här var ännu konventets bosättning mycket primitiv och provisorisk, intill dess det tillika med staden mot slutet af 1200-talet fick sina bopålar flyttade till en lämpligare plats.

Vidkommande åter predikareordens verksamhet i Finland ha, oaktadt denna redan ganska tidigt tog sin början, endast ytterst sparsamma underrättelser kommit efterverlden till del. Med afseende härpå kunde det väl vara nära till hands att antaga, det denna verksamhet följaktligen icke heller varit af synnerlig vigt, eftersom den icke lemnat några märkligare spår efter sig. Men i grunden finnes dock intet, som berättigar till en dylik slutledning, enär saknaden af nämnda underrättelser äfven kan ha haft andra orsaker. Sålunda gäller det ju i allmänhet om vårt lands kulturförhållanden före 1400-talet, under hvilken tid Dominikanerorden veterligen var den ende här verksamma munkorden, att de historiska underrättelserna från den tiden äro mycket njugga, hvartill grunden bör sökas icke allenast i outvecklade tidsförhållanden, utan äfven i vårt lands afskilda läge från rikets hufvuddel. Och vidare bör man ihågkomma, att den till Finland öfversända filialen af predikaremunkarnes i Sigtuna konvent alls icke egde stamklostrets materiela utrustning, ej heller dess fasta karakter — följder deraf, att detta från början på ett synnerligt vis både omhuldades af kyrkans myndigheter och uppmärksammades af fromsinta personer i dessas testamentariska dispositioner.

Det synes emellertid i allo antagligt, att de predikaremunkar, som funnos i Finland alltsedan Birger Jarls tid, förutsatt att de icke sveko sin uppgift, enligt sin ordens syfte vandrade omkring i våra bygder och verkade för

den tidens kristendoms utbredande och befästande bland Finlands invånare samt sålunda äfven väsentligen bidrogo till att här grundlägga nya församlingar. Den lära, desse resepredikanter förkunnade, var likväl icke mera den enklare kristendom, som af biskop Henrik och hans följe utbredts. Ty, såsom kändt, hade den mäktige påfven Innocentius III genom besluten på fjerde lateranska mötet (1215), der förvandlingsläran, messoffersdogmen och öronbikten fastställdes, påtryckt den vesterländska kyrkoläran en prägel, som väsentligen afvek från bibeln — hvilken andlige vägledares anlitande dessutom icke långt derefter eller 1229 alldeles förbjöds lekmännen. För dessa trossatsers, framförallt transsubstantiationslärans, utbredande blefvo predikaremunkarne påfvarnes tjenstvilliga och mest användbara redskap, och häraf kan man äfven bedöma, till hvilken grad den kristna läran redan vid Dominikanernas första uppträdande i vårt land var uppblandad med menskliga tillsatser. Då härtill kommer, att predikningarna för att bättre både väcka åhörarnes uppmärksamhet och uppmuntra till goda gerningar kryddades med utdrag ur helgonlegender, berättelser om fromma menniskors underverk o. d., så var det långt ifrån, att Guds rena ord skulle ha utgjort kärnan i de föredrag och utläggningar, dem Dominikanerne höllo för våra förfäder på dessas eget språk.

Förutom genom sin predikoverksamhet visade sig munkarne af S:t Dominici orden äfven för öfrigt användbara i kyrkans tjenst, hvarföre dem äfven ombetroddes hvarjehanda andra kyrkliga värf. Så blefvo de anlitade såsom kyrkobyggmästare, hvartill man kan sluta både af traditioner, hvilka ännu fortlefva hos vårt folk, och af den skildring, som i Biografinen Nimikirja, sid. 329, meddelas rörande munken Josephus, antagligen af predikareorden, till börden finne, hvilken på 1470-talet uppträdde såsom predikant och kyrkobyggmästare i Medelpad.

Bland de vid mötet i Skeninge fattade beslut ingick äfven ett, som afsåg skydd för predikareordens hemvist i

Sverige. Vid ansvar af åtföljande bannlysning förbjöds nemligen i Vilhelms af Sabina från mötesorten utfärdade öppna bref af den 1 mars 1248, hvilket redogjorde för ifrågavarande beslut, hvarje våldsamt intrång i presters och isynnerhet i predikarebröders hus, vare sig detta skedde under sken af gästning eller under annan förevändning (Dipl. Suec. n:o 359). Då i dessa beslut, enligt hvad i brefvet uttryckligen angifves, hade deltagit erkebiskopen i Upsala och hans suffraganer eller lydbiskopar, förutom många andra magnater och prester, så eger man ock rätt att häraf draga den slutsats beträffande det till Finland förlagda första konventet af predikareorden, att dess bostad från början af sin tillvaro blef förklarad fridlyst och ställd under den finske biskopens speciela hägn.

Klostret i Åbo, hvilket liksom Dominikanerklostret i Skeninge blef uppkalladt efter det öfver hela Norden berömda helgonet sanct Olof, Norges konung († 1030), hörde för sin belägenhets skull till antalet af „domus maritimæ“ eller „conuentus maritimi“, [1]) hafs- eller Östersjökloster, sådana det under 1200-talet gafs blott trenne här i Norden, nemligen i Visby, Reval och Åbo, medan öfriga svenska Dominikanerkloster betraktades såsom tillhörande fastlandet. — Efter Åbo stads flyttning i slutet af 1200-talet till sin nuvarande plats erhöll klostret sin af träd uppförda bostad nedanför Vårdberget på venstra stranden af Aurajoki (jfr Arvidssons Handl:r IV: 45) i den trakt, hvilken intill senaste tid bevarat namnet klöstret eller klosterqvarteret och som ännu på 1600-talet genomskars af särskilda efter klostret uppkallade gator: klosteröfvergatan, klostermellangatan och klosterågatan (Bidrag till Åbo stads historia, Andra serien I, sidd. 44—45). [2]) Då

[1]) Kirkehistoriske Samlinger I, s. 562; Arvidssons Handlingar II, sid. 43.

[2]) Att noga angifva platsen för det fordna S:t Olofs kloster är med nu tillgängliga källor icke möjligt. Egentligen är det dock endast tvenne platser, hvartill man har grundade skäl att förlägga

Åbo stad efter förenämnda flyttning först uppväxte omkring domkyrkan, och domkyrkoqvarteret sålunda blef den tidigast bebyggda stadsdelen, låter det förklara sig, att klostret i början var beläget på sidan om eller i närheten af, icke inom, staden, såsom förhållandet skildras i en påflig bulla från 1340, hvari de finska predikarebrödernes „hus", antagligen enligt uppgift af kyrkoherden i Sääksmäki, som klagat på dem hos påfven, antydes vara beläget nära Åbo stad, „prope civitatem Aboensem" (Svartboken n:o 98). År 1418 omtalas likväl en „gordh j Abo næst clostreno", hvaraf synes, att trakten närmast klostret då redan var bebyggd (Svartboken n:ris 364 och 365). — Enär stenhus endast sällan omtalas i Sveriges städer före medlet af 1300-talet (Sveriges Historia, I, sid. 485), kan man väl anse såsom säkert, att äfven Finlands första kloster var bygdt af trä. Efter att ett större byggnadsarbete blifvit verkställdt i klostret år 1418 (Arvidssons Handlingar, II, sidd. 42—43), nedbrann detta tillika med Åbo stad och domkyrka 1429 (Porthan, Juustens Chronicon, pagg. 415—416). Huruvida ens derefter vid klostrets återuppförande något varaktigare byggnadsmaterial, än trä, blifvit användt, ha vi ej funnit i häfderna antydt. År 1537 blef klostret ånyo, och då för alltid, förstördt af lågorna.

Då alldeles inga antydningar finnas beträffande Åbo klosters byggnaders art och omfång, kunne vi endast med ledning af det, som i allmänhet gällde om kloster-

---

sagda kloster. Jemte det nemligen vissa tecken synas antyda klostrets belägenhet i trakten af nuvarande nunnegatan, förmäler en genom sekler fortplantad tradition, att klostret varit uppfördt strax ofvanför det mellan nuv. östra Auragatan och stora tavastgatan belägna hörnhuset. (Bidr. t. Åbo stads hist. II, 1. s. 43). I ett band handskrifna anteckningar in 4:o af prof. Bilmark från början af innevarande sekel förekommer: „Klöster i Åbo hafva fordom varit der handelsman Dahls gård, afl. Prof. Olof Pryss's och Presidentshusen och gårdar nu äro. Jag mins mig hafva hördt at et Klöster varit der Handelsm. Lundgrens och Alléns gårdar nu äro."

byggnaderna i Sverige, bilda oss någon föreställning om de skilda lokaler, hvilka efterhand äfven vid detta kloster befunnits behöfliga.

Den enda lokal, hvilken i våra häfder omnämnes såsom tillhörig konventet i Åbo, är klosterkyrkan, hvilken omtalas redan 1309 såsom gudstjensts-lokal både för prester och lekmän (clero et populo) i Porthans Juustens Chronicon, p. 172. Af en jemförelse med akterna n:ris 279 och 280 i Svartboken torde man dock få draga den slutsats, att i fråga varande lokal icke utgjorde en särskild kyrkobyggnad, utan att i sjelfva klostret ett lämpligt rum var för gudstjenst inredt. Detta bekräftas jemväl af ett ännu i behåll varande, i finska statsarkivet befintligt, indulgensbref af påfven Eugenius IV, dat. den $\frac{24}{12}$ 1437, hvari i fråga varande lokal angifves blott såsom ett kapell, helgadt åt sanct Anna, „capella sancte Anne.“ — Vidkommande ett klosters öfriga behof benämndes hufvudbyggnaden „monasterium“, der ordensmedlemmarnes samlingsrum, kapitel- eller konvents stugan, var belägen. I hvarje kloster fanns särskild matsal, „refectorium“, med tillhörande källare och kök, och i de flesta äfven ett gemensamt sofrum, „dormitorium.“ Refektoriet tjenade äfven till mottagningsrum vid besök af främmande. Så voro den $\frac{6}{3}$ 1441 i Åbo predikarebrödra-klosters refectorium församlade biskop Magnus och stadens borgmästare, hvilka bevittnade ett vid detta tillfälle af riksmarsken Karl Knutsson för dem företedt bref rörande hans besittningsrätt till vissa jordagods i Sverige. Bland närvarande vittnen nämnas vidare trenne andlige från Åbo stift äfvensom Martinus Lesken, „Clericus wladislauensis diocesis publicus sacra jmperiali Auctoritate notarius juratus“ (enligt en handling i R. Hausens samling i finska statsarkivet, jfr Arv. III: 68). — För munkarnes bestraffning vid svårare förseelser fanns ett fängelse (carcer).

Kap. V.

Fromma stiftelser och skänker för kyrkliga ändamål i Sverige och Finland. Gåfvor till Åbo kloster. Indulgensbref till förmån för klostret. Klostrets asylrätt. Stipulationer angående några klostrets fastigheter.

Med den vigt katolska kyrkan fäster vid kristlig välgörenhet var det sjelffallet, att bland de tidigaste yttringarna af kristligt sinnelag hos de nyomvända i Norden äfven skulle förspörjas offervillighet till förmån för kyrkliga inrättningar. Så meddelar redan år 846 påfven Sergius II stadfästelse på allt löst och fast, som af de kristna förärades till Ansgarii erkebiskopssäte (Dipl. Suec. n:o 4). Likvisst förekomma i Nordens äldsta kyrkohäfder blott sällan angifna enskilda donationer med dylikt syfte. Först från 1085 har man i behåll ett konung Knut den heliges af Danmark gåfvobref på åtskilliga gods till den ännu icke färdigbyggda, efter S:t Laurentius uppkallade, domkyrkan i Lund (Dipl. Suec. n:o 26). Från senare delen af 1100-talet röja sig i häfderna föräringar jemväl till kloster; och derefter förekomma i allt talrikare mängd tillfälliga gåfvor, men isynnerhet testamentariska dispositioner till förmån för kyrkor, kloster, hospital och helgeandshus, äfvensom åt enskilde kyrkans tjenare, jemte det testatorernas anförvandter, tjenare och vänner ihågkommas vid de jordiska egodelarnes tillämnade fördelning. Beträffande beskaffenheten af dessa donationer, för så vidt de gällde kloster, torde emellertid kunna anmärkas såsom ganska betecknande, att gåfvorna till predikarebrödernes och Franciskanernes eller Minoriternes konvent så godt som uteslutande bestodo i penningar, lösören eller födoämnen, sällan i fastigheter.

Det äldsta, i behåll varande dokument, som vittnar om jordlägenheters föräring till kyrkligt ändamål i Finland, är väl det från påfven Gregorius IX under den 31 januari

1229 till biskop Thomas aflåtna bref, hvari han bekräftar den finska katedralkyrkan i besittningen af de fordna hedniska lunder och inhägnader, dem nyomvända frivilligt gifvit till nämnda kyrka. [1]) Efter denna tid ha vi att ur Registrum Eccl. Aboensis eller Svartboken fästa oss vid n:o 8 från 1232 och n:o 10 från 1234, rörande en af biskop Thomas till kyrkoinrättningen i Nousis skänkt jordlott, hvilken donation biskop Magnus I i Åbo stadfästade 1295 (Svartboken n:o 17), samt Vilhelms af Sabina förut omnämnda medgifvande, dateradt Visby den 5 juni 1248, för presterskapet i Finland att borttestamentera sin personliga egendom, hvilket dokument senare vidimerats af Åbo domkapitel den 10 sept. 1322 (Svartboken n:ris 11 o. 31). Ur påfven Martin IV:s bulla af år 1283 (Svartboken n:o 15) kunna vi åter inhemta, att redan intill den tiden gods af åtskilliga slag hade tillfallit biskopsbordet i Åbo, och ur fogdens öfver Finland, Algot Jonssons utslag af den 28 mars 1324, hvarigenom borgmästare och råd i Åbo ådömdes 100 marks böter för deras inkräktningar på predikarebrödernes, andliges, omyndigas och enkors egendom, jemte det de förpligtades att återlemna allt det tagna, framgår, att den sålunda återställda besittningsrätten tillhört de förfördelade från lång tid tillbaka (ab antiqvis temporibus), på grund af skänk eller köp (Svartboken n:o 36; Diplom. Suec. n:o 2460). Från tiden efter 1320, sedan Benedikt bestigit Åbo biskopsstol, har man äfven i behåll ett stort antal donationshandlingar med kyrkligt syfte, företrädesvis gällande Åbo domkyrka.

Hvad sedan vidkommer donationer särskildt till det af predikarebröderna i Finland upprättade kloster, så

[1]) Svartboken n:o 6. I öfverskriften till denna akt är „delubra" återgifvet med *gudahus*, men då ett sådant ord alls icke passar in på den fornfinska kulten, ha vi med Reuterdahl, Svenska kyrkans historia, II, Förra häftet, sid. 184, föredragit öfversättningen: *inhägnader*. Jfr. Rein, Biskop Thomas och Finland i hans tid, s. 64, not 91).

eger man väl full rätt att på detsamma, äfven utan att det specielt nämnes, tillämpa alla de testamenten och gåfvobref, hvari bland annat ett visst belopp anslås antingen åt hvarje kloster eller åt hvarje predikarebrödernes hus, kloster eller konvent i Sveriges rike (in regno Swethie eller per totum regnum Swecie). Med en sådan generel formulering, men med behörig tillämpning på det finska Dominikanerklostret, ha vi under det första seklet af dettas tillvaro antecknat följande donationer.

Mellan åren 1260—1270 1 mark penningar (Dipl. Suec. n:o 899), hvilket motsvarade något mera än 60 kronor eller 84 finska mark.

Från år 1269 1 mark silfver (D. S. n:o 541), som var lika med 5 mark penningar, således något mera än 300 kronor eller 420 finska mark.

Från	år	1282	2	mark	penningar	(D. S. 742).
„	„	1285	3	„	(puri)	(D. S. 802).
„	„	1287	2	„	silfver	(D. S. 941).
„	„	1287	1	„	penningar	(D. S. 951).
„	„	1288	3	„	„	(D. S. 981).
„	„	1293	3	„	„	(D. S. 1095). [1]
„	„	1306	5	„	„	(D. S. 1496).
„	„	1316	2	„		(D. S. 2075).
„	„	1321	½	„		(D. S. 2275).
„	„	o. 1326	3	„	penningar	(D. S. 2586).
„	„	1326	3	„	„	(D. S. 2601).
„	„	1327	2	„		(D. S. 2615).
„	„	1329	5	„	penningar	(D. S. 2744).
„	„	1334	½	„	silfver	(D. S. 3056).
„	„	1335	2	„		(D. S. 3137).
„	„	1345	2	„	penningar	(D. S. 3911).
„	„	1345	2	„		(D. S. 3996).
„	„	1346	10	„		(D. S. 4069).

[1]) Härå lemnades qvitto 1294 af finske klosterpriorn Abraham (D. S. n:o 1107).

För samma tid förekommer specielt predikarebrödernes konvent i Åbo omnämndt i testamenten från nedannämnda år, då det bekom:

År 1286 4 mark (D. S. n:o 910).

„ 1292 9 „ hvarjemte priorn Abraham erhöll 1 timmer (= 40 stycken) skinn af olika slag (D. S. n:o 1053).

År 1292 9 mark penningar (D. S. 1737).

„ 1304 3 „ „ (D. S. 1428).

„ 1318 20 „ „ (D. S. 2132).

„ 1326 100 „ „ jemte en läst fint hvetemjöl (D. S. 2601).

År 1337 1 mark penningar (D. S. 3331).

Under återstoden af 1300-talet, medan predikarebrödernes konvent i Åbo ännu fortfor att vara Finlands enda kända kloster, ha vi öfverkommit blott trenne tillfällen, hvarvid klostret i Åbo blifvit ihågkommet af testatores, nemligen:

År 1355 i presbytern och gamle skolmästaren i Åbo Henrik Tempils testamente med 3 mark (Svartboken n:o 161).

År 1366 i kyrkoherden i Viborg Torstani testamente med 50 mark penningar och ett gods, dock med rättighet för testators arfvingar att inom ett år utlösa godset (Svartboken n:o 198).

År 1391 i svenske riddaren Ulff Jonssons och hans frus testamente med 10 mark penningar (Svenska riksarkivets pergaments bref n:o 2562).

Under 1400-talet tillkommo flera nya kyrkliga inrättningar i Finland, hvilka inbördes täflade om fromsinta menniskors ynnest. Men fortfarande blef sanct Olofs kloster i Åbo såväl under denna tid som ännu i början af 1500-talet ihågkommet i de testamenten, som från samma tid äro de mest betydande, nemligen:

År 1449 bestämde lagmannen i Norrfinland Henrik Clausson Diekn till klostret i sitt första testamente hälften

af Walioma holme [1]) och sin största kopparkanna (Arv. VI: 20).

S. å. bestämde hans hustru Lucia Olofsdotter Diekn, f. Skelge, i sitt första testamente härtill en silfverskål, hvilken gåfva upprepades i hennes andra testamente af 1451 och tredje testamente af år 1455, i hvilket sistnämnda tillades ½ läst råg (Arv. VI: 357, 25 o. 42).

År 1452 anslog förbemälde Henrik Clausson Diekn i sitt andra och 1453 i sitt tredje testamente till klostret ett stycke äng, liggande på „Ledzala" [2]), äfvensom sin största kopparkanna (Arv. VI: 34, 39).

År 14.. bestämde lagmannen och riddaren Greger Mattsson (Lilja) till Tyresö († 1494) jemte sin hustru Ramborg Göstafsdotter i deras testamente åt svartbröderna i Åbo 6 mark. (Afskrift från det i Upsala universitets bibliothek befintliga dokumentet förekommer i R. Hausens samling i finska statsarkivet.)

År 1484 anslog egaren till Bolstaholm i Geta kapell på Åland Cort Hartvigsson i sitt testamente 12 spann råg och 1 fläsk till klostret (Åbo Tidningar 1784, n:o 33, och Veckström, Geografiskt-statistiskt lexikon, Åland, s. 77).

År 1486 bestämde lagmannen i Norrfinland Hartvig Japsson (Garp) till „Svartbrödre closter j Åbo" tio mark (Arv. VI: 69).

År 1508 anvisades till samma kloster i Magnus Frilles [3]) testamente 3 pund råg och 1 pund korn (Arv. IX: 8).

---

[1]) Jfr Waljamaa bland Nådendals klostergods.

[2]) = Lietsala, se bland Nådendals klostergods.

[3]) Magnus Christiersson Frille till Gräfsebo var 1501 och 1502 fogde (Castellanus) på Åbohus (Svartboken n:o 691 och Scriptores rer. suec. medii ævi, I, 1, sid. 81. Bomansson, Om Ålands fornminnen, sid. 25 not.). Stadd i konung Hans' tjenst, nödgades han i början af september 1502 till Sten Stures krigsfolk öfverlemna Åbo slott. Sitt testamente upprättade han den 24/1 1508 på Tykö, „hvilken egendom sannolikt tillhörde honom." (Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 311). Jfr. Histor. Ark. VIII, sidd. 27—28 o. 44.

År 1512 bestämde väpnaren Clemet Hovenskel i sitt testamente för klostret 2 pund råg och 5 mark till messor (Arv. VI: 122). — Sannolikt åsyftades dermed vigilier för honom sjelf och möjligen hans närmaste anförvandter.

En betydande disposition, ehuru icke testamentarisk, utan hellre i form af lifränteförsäkring för donatarierna, har man sig dessutom bekant från medlet af 1400-talet, nemligen en öfverlåtelse jemlikt aftal, som ingicks den 12 mars 1455 (Arv. IV: 42—43; Svartboken n:o 570) mellan konventet i Åbo å ena sidan och tvenne af stadens invånare, Anders Kayris (jfr Svartboken n:o 558) och dennes hustru Marghit Jönisa dotter å andra sidan, i följd hvaraf dessa till klostret under vissa förbehåll uppläto en del af sin egendom till 200 marks värde, motsvarande mera än FMk 16,800.

Bemälda personer, hvilkas fromhet röjde sig äfven deraf, att de året förut den 12 juli 1454 till bönehåll för egna, sina föräldrars och anhörigas själar skänkt åt Nådendals kloster Tammisto gods i Vemo socken (Arv. IV: 41), blefvo på grund af ofvannämnda aftal upptagna i predikareordens andliga och lekamliga brödraskap, frihet och hägn intill deras dödstimme sålunda, att de skulle hafva fri kost och föda lika med prestbröderne (i refektoriet), men vid sjukdomsfall skulle konventet skicka deras föda och provent (= underhåll) hem till deras bostad, liksom åt andra prestbröder i desses sjukdom; derjemte skulle de hafva „millan maala ena fyra penningx kanno conuentzööl tha the thäs skäligha vidhirthörfua.“ — För dessa förmåner gåfvo Anders Kayris och hans hustru åt konventet deras gård med tomt vid tavastgatan i Åbo, värd 150 mark, och dertill „gyordhan messing“ för 20 mark och en „veggya bonadh“ för 30 mark, till hvilken donation äfven klostret ensamt af dem tillförsäkrades arfsrätt efter deras död.

Vi ha i detta aftal tillika ett exempel, som visar oss ett sätt bland flera, på hvilka conversi trädde i

närmare förbindelse med Dominikanerorden. — Den i aftalet utlofvade likställdheten med klostrets prestbröder (fratres sacerdotes) i afseende på kost och föda innebär måhända en antydning derom, att sämre kost bestods åt personer i de lägre ordensgraderna. Att det för klostrets behof beredda „konventsölet", om också godt, likväl icke utgjorde en rusdryck, kan man finna deraf, att det begagnades såsom styrkedryck i det dagliga lifvet, äfven emellan måltiderna.

Bland de utvägar till förvärf, som satte medeltidens kyrkliga stiftelser i stånd att bestrida de nödiga utgifterna för sin tillvaro och särskildt för gudstjenstens upprätthållande vid desamma, var, näst testamenten och gåfvor af fast och lös egendom, ett ganska inbringande medel de indulgens- eller aflatsbref, som meddelades samma stiftelser af kyrkans högsta myndigheter. Sådana finnas utfärdade äfven för flera kyrkliga inrättningar i Finland både af påfvar, kyrkomöten, kardinaler, biskopar och andra prelater. Afsigten dermed var närmast att till de heliga stiftelserna på vissa tider locka en större mängd besökande, hvilkas större gifmildhet då äfven togs i anspråk. Men derjemte ökades väsentligen genom den uppmärksamhet, som sålunda kom dessa stiftelser till del, deras anseende och värde både i deras egna tjenares och i allmänhetens ögon, hvilken senare i följd deraf äfven vid andra tillfällen visade sig gynnsamt stämd mot i fråga varande inrättningar. Den sålunda beviljade indulgensen innebar förkortning af bot-tiden eller befrielse för viss tid af de botöfningar eller kyrkostraff, som i följd af bekännelser vid bikten blifvit ådömda till godtgörelse för begångna synder; och då de föreskrifna botöfningarna vanligtvis hade ett ganska besvärligt och långvarigt förlopp, så blef ock den härför till buds stående lindringen mycket anlitad.

Ofvanföre (sid. 23) finnes redan omnämndt, att år 1266 hade 40 dagars aflat blifvit af påfven beviljad för

botfärdige, som på vissa högtidsdagar besökte predikarebrödernes kyrkor i Danmark och Sverige. På likartadt sätt blef jemväl predikarebrödernas kloster i Åbo ihågkommet af erkebiskop Henrik i Upsala den 27 september 1396 och den finske biskopen Bero II Balk den 23 november s. å., hvilka hvardera beviljade 40 dagars aflat för dem, som under fastan på vissa veckodagar besökte särskilda kyrkliga stiftelser i Åbo och dess omnejd. Bland dessa i indulgensbrefvet uppräknade stiftelser var också predikarebrödernes kloster, för hvars besökande alla fredagar (singulis sextis feriis) under fastetiden 40 dagars aflat utlofvades (Svartboken n:ris 279 och 280).

Ännu gifves ett särskildt för Åbo Dominikanerkloster af påfven Eugenius IV den 24 december 1437 från Bologna utfärdadt indulgensbref, hvari 100 dagars aflat utlofvas åt dem, som årligen på uppgifna helgedagar besöka det i sanct Olofs konvent i Åbo belägna S:t Annas kapell och till dess byggnads, kalkars, böckers och andra för gudstjensten nödiga prydnaders förbättring och vidmakthållande framräcka hjelpsamma händer (d. v. s. lemna gåfvor). De i brefvet uppräknade högtiderna äro: 6 kristfester, pingst, 6 mariefester, 7 apostla- och helgonfester samt kapellets invigningsfest (årsdagen för kapellets invigning). Sjelfva brefvet, väl prentadt på pergament, ingår i Bomanssons samling af medeltidshandlingar i finska statsarkivet, dit det blifvit år 1876 föräradt af nuv. öfverbibliothekarien G. E. Klemming i Stockholm.

Till klostrens privilegier hörde äfven att tjena såsom asyler för förbrytare och förföljde, hvilka för att undgå verldsligt straff eller tvång sökte en fristad inom klostrets sköte och så läto sig intaga i resp. orden. *Ett* sådant all är oss af häfderna bekant från klostret i Åbo, men om ock endast detta fall kommit till efterverldens kännedom, så förråder likväl sättet, hvarpå berättelsen härom är affattad, att ett dylikt anlitande af klostrets skydd ingalunda var någonting på den tiden ovanligt.

I Arvidssons Handlingar VI, sidd. 1—2, finnes intaget ett intressant bref af den 7 maj 1440 från Finlands namnkunnige biskop Magnus Olai Tavast till præpositus i Strengnäs Thomas, hvari brefskrifvaren skildrar det missöde, som träffat en yngling Petrus Laurencii, hvilken Thomas någon tid förut hade lemnat i biskop Tavasts tjenst vid dennes besök i Sverige. Petrus hade nemligen råkat i strid med en annan af biskopens tjenare, hvilken sårat honom i hufvudet med ett knifskaft, så att litet blod utgjutits. För att hämnas anföll Petrus efter någon tid sin motståndare med blottad klinga och sårade honom svårt, i det han genomborrade hans högra hand. Medan den sålunda sårades vederfäende var tvifvelaktigt, ingicks från hvardera sidan stillestånd på viss tid, hvarunder biskopen måste i tjensteärender resa bort, efter att ha på Kustö slott qvarlemnat Petrus enligt dennes önskan, emedan han befarade hämnd af den sårades vänner. Men under biskopens bortavaro hände sig, att den sårade, något återställd genom läkemedel, återvände till slottet och der utanför vallarne anträffade Petrus, som icke gifvit akt på att tiden för stilleståndet var tilländalupen, samt rusade på honom och sårade honom dödligt, hvarpå mördaren flydde och undsatte sig i predikarebrödernes kloster. Efter att ha undfått kyrkans sakramenter afled Petrus och blef begrafven i socknekyrkan (Piikkis). Högeligen bedröfvad öfver hvad som händt, lofvar biskopen i brefvet göra hvad möjligt var, för att förmå den skyldige till satisfaktion, och beder præpositus Thomas söka lugna den aflidnes föräldrar och vänner. Sjelffallet kunde dock godtgörelsen bestå blott i böter, medan mördaren var i klostrets hägn fridlyst.

På visst sätt kan man ock till anlitandet af Åbo klosters asylrätt hänföra ett annat factum, som sammanhänger med vigtiga historiska tilldragelser i Sverige. Då konung Karl VIII Knutsson för andra gången den 30 januari 1465 nödgades afsäga sig svenska konungakronan,

tillförsäkrades honom betydliga förläningar i Finland, nemligen Raseborgs och Korsholms län samt Kumogård med hela Satakunta. Men när Karl om våren kom öfver till Finland, vägrade biskopen i Åbo Konrad Bitz, som innehade Raseborg såsom förläning af konung Kristiern, hvars anhängare han var, att afträda detta slott till Karl, oaktadt denne hade erkebiskopens och biskop Kettils bref på denna besittning och ehuru riksföreståndaren Erik Axelsson Tott enligt förlikningen var skyldig att följa Karl till Raseborg och öfverlemna åt honom slottet. I följd häraf var det på väg att komma till öppen fejd mellan Karl och Åbo-biskopen, och Karl hade så när redan blifvit ihjälslagen. Karl qvarstadnade då i Åbo och sökte en tillflykt i Dominikanerklostret, der han tillbragte flere månader, intill dess han på hösten samma år kom i besittning af Raseborg (Olai Petri svenska Chrönica i Scriptores rerum suecicarum medii ævi I, II, sid. 316; Biografinen Nimikirja, sidd. 348—349).

Förutom talrika penningeföräringar och några lösören till klostret, för hvilka i det föregående redogjorts, hafva äfven förut omnämnts några fastigheter, som donerats eller på grund af aftal öfverlåtits till klostret i Åbo. Såsom dock redan anmärkts, tillhörde detta kloster en orden, för hvars rörliga medlemmar förvaltningen af fastigheter icke rätt lämpade sig. Antalet af dylika egodelar, tillhörande Åbo kloster, var följaktligen icke heller stort, om än antagligen större, än i numera tillgängliga häfder finnes antecknadt. Till de fastigheter, som förut omnämnts, ha vi nemligen blott att tillägga följande, angående hvilka några torftiga notiser derjemte förekomma:

1) Jemlikt en anteckning i Svartboken n:o 502 hade klostret varit egare till en lägenhet, kallad „curia residencie" (residensgården) vid tavastgatan i Åbo, men försålt bemälda lägenhet till domkyrkan. Möjligen var detta samma lägenhet, benämnd Kelis [? Kayris] Anders gård, som biskop Konrad och Åbo domkapitel år 1486 tillade

S:t Eriks altare i Åbo domkyrka, efter det gården blifvit 30 år tidigare från Åbo kloster inköpt för 150 mark (Svartboken n:o 683; jfr. ofvan sid. 47).

2) År 1450, den 2 juli, upplåto „Prior och alt conuentit j Sancti Dominici klostir j Abo“ deras egodel uppå Aylis näs i Reso socken åt „renliifuis mænniskiom systrom och brödhrom j wara fru sancta anna ok sancte birgitto klostre j nadhindahl“ mot en sistnämnda kloster tillhörig äng ofvanför Littois träsk i S:t Karins socken (Arv. III: 151 – 153).

3) Enligt Tilläggshandlingar n:o 21, sidd. 32 och 259, i finska statsarkivet hade Åbo kloster innehaft en ö, benämnd „*Greenö*“, förmodligen i Pargas, måhända nuv. Granö, sydsydvest från kyrkan, hvilken ö lagmannen m. m. Erik Fleming till Swidja och Qwidja tillegnade sig undan klostret.

4 – 6) I Arvidssons Handl:r VIII, sid. 56, meddelas från tiden 1540—1550 uppgift på några af Åbo klosters landbor (= landbönder). Deri uppräknas endast: *Kulhu* gods, „sår i allehanda säd 3 pund 2 spann“, skattadt för 300 mark, och *Halis* gods, „sår i allehanda säd 2 ½ pund“, skattadt för 150 mark, begge i S:t Karins socken, samt *Tegolsar* torp „sår i allehanda säd 5 spann“, skattadt för 50 mark. Tillsammans uppbar således kronan af dessa 3 gods i penningar 500 mark. Förestående uppgift daterar sig, närmare angifvet, från 1546, hvilket synes af n:o 11, fol. 24, i finska statsarkivet, der samma akt förekommer. [1])

Angående Kulho förtäljer Lagus i Finska Adelns Gods och Ätter, sid. 153, att godset skänkts till Åbo kloster af Magnus Klasson Fleming, som lefde omkring

---

[1]) *Kulho,* Kulhu, gods ligger på en holme rätt i söder från S:t Karins kyrka. — *Hallis,* Halis, by litet nordost från samma kyrka. — *Tegolsal,* Tegolsar, Tegelsar, Tilsal, är beläget å Kakskerta ö, ostnordost från dervarande kyrka.

medlet af 1400-talet. „Dennes son Herman annammade det under klostret igen, men när Herman dödde" och efterlemnade blott minderåriga barn, „tillvällade sig munkarne godset under klostret igen." [1]) Angående Halis (Hallis) gods innehåller Svartboken, n:o 611, ett dombref af den 5 maj 1468 rörande en tvist mellan bönderne i Hallis by, då räknad till Räntämäki socken, och bröderne i S:t Olofs kloster i Åbo om ett qvarnställe i Hallis fors äfvensom om en af dessa munkar i samma bys åker inkräktad tomtplats. Domen lydde, att munkarne skulle behålla det större qvarnhuset med tillhörande ström, men bönderne den mindre qvarnen med dess vatten. Derjemte dömdes bröderne att flytta sina hus upp i byn till deras gamla tomtplats och att, om de behagade, bygga sig ett pörte „på bergit nær quærnen ther thet förra stod."

Mälden i Hallis qvarn var utan tvifvel ganska inbringande för klostret. — En annan rätt god inkomstkälla synas munkarne ha beredt sig genom afkastningen af trädgårdsskötsel, som de idkat i omfattande skala, att döma af det stora antal kålgårdstomter i eller invid staden, hvilka vid klostrets upplösning tillföllo kronan. Att konventet derjemte haft ännu andra inkomster, synes af nedanstående dokument, som upptager den ränta, hvilken kronan år 1542 uppbar från klostrets förra lägenheter.

I finska statsarkivets äldre afdelning finnes nemligen under n:o 5 en akt med titel: „Årliga Rentan aff Aåbo stight pro Anno 1542", hvars foll. 374 f. innehålla följande underrättelser om gods och lägenheter, hvilka, dåmera tillhörande kronan, i tiden varit Åbo klosters egendom:

„Aåbo Clösters Landbor

Vnder Åbo Clöster hafue legat 3 landbönder huilke vtgöre årligen thesse efter:ne pertzeler

---

[1]) Jfr dock Flemingska slägttaflan i Biografinen Nimikirja, sid. 201.

Stadga Rogh — 5 pund.
Stadga Malt — 2 pund 2 spenn"

— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

„Item 11 siöboder [1]) I Åbo som hafue legat vnder klöstred, en smidia och 15 Kålgårds tompter ther sammestedz rente årligen

Tomptöres penningar — 10 mark 1 öre [2])

Item wed Ååbo ligger en quarn, benempd Haliis quarn, som tilförene hafuer legat under clöstred hwilken rentar årligen 10 mark, Item Thomes Jönsson på Åbo slåth hafuer latit mala till slotzens behoff wed samma quarn 4 lester rogh och afkårtadh för samma rogh off för:ne penningar 6 mark

Så äre igen,

Stadga penningar — 4 mark

Item Clöstergården plägar renta 3 mark, huilken nu ligger öde, och rentede inthet anno 42

Item på Kaxikerta Ö I S: Karine sochn boor en landbo som tilförende hafuer legat vnder Aabo clöster huilken vtgiör årligen

Stadga penningar — 4 mark."

Kap. VI.

Åbo klosters personal. Klostrets och dess priors sigill.

Af den utan tvifvel talrika personal, som under nära tre århundraden tillhört Dominikanerklostret i Åbo, är en mycket liten del oss bekant. Vi vilja nu uppräkna hithörande namngifne personer efter ordensgrader och tidsföljd. Der icke källan finnes angifven, äro notiserna, för

---

[1]) I Lasse Jönssons Räkenskap för 1545, finska statsarkivet n:o 10, fol. 14, uppges „Åbo Closters Felboder" till 13.

[2]) I Anders Nilssons Räkenskap för 1551, finska statsarkivet, n:o 29, fol. 49 ff. upptagas Åbo klösters tomter såsom utarrenderade åt 45 personer, hvilka i tomtörespenningar erlade 28 mark.

så vidt de gälla förhållanden under 1200-talet, hemtade ur Stephens' publikation i ofvan åberopade Kirkehistoriske Samlinger, I, sidd. 545 ff.

Visitatores:

Thomas, frater Visbycensis, var 1254—1255 visitator af klostren i Visby, Reval och Åbo.

Thorstanus, frater Kalmarnensis, var visitator af östersjöklostren något år mellan 1275 och 1280 och tillika en af provinsens fyra prædicatores generales under samma år.

Till antalet af visitatores bör väl ock hänföras en frater *Gregorius,* hvilken 1418 var tillstädes i Åbo kloster och kallar sig „prioris provincialis Dacie vicarius in conuentibus marittimis" (Arv. II: 43).

Priores:

Petrus de Finlandia var sannolikt den Prior Finlandensis, som degraderad till simpel munk år 1254 flyttades till Visby efter att dock ha erhållit absolution för sina icke angifna förseelser (Kirkehist. Saml:r I, sid. 624). Från conuentus Insulensis (sannolikt på Ekholmen, en ö i Mälaren, Trögds härad, Veckholms socken, enl. Nilsson, Klosterväsendet i Sverige, I, 1, sidd. 41—42) flyttades då efter erhållen absolution subpriorn till Åbo, der han skulle styra klostret, tills en ny prior blifvit insatt.

Abraham eller *Habraham,* omnämnd 1292 och 1294 (Dipl. Suec. n:ris 1053 och 1107).

Johannes Laurentii, omn. 1331 (Dipl. Suec. n:o 2820).

Christiernus Skerebek, omn. 1336 (Svartboken n:o 86 o. Dipl. Suec. n:o 3210).

Laurentius Olaui, omnämnd 1418 med erkännande af hans förtjenster om konventets förbättring och byggnad (Arv. II: 43).

Olof Gregorii eller *Greghirsson,* omn. 1450 och 1455 vid aftals uppgörande för klostrets räkning (Arv. III: 151 och IV: 42).

Michael Michaelis (Carpelan) blef från prior i Åbo kloster den 1 juni 1529 utnämnd till kyrkoherde i Töfsala. Gifte sig och omnämnes ännu 1554 och 1558 såsom prost i Vemo härads prosteri (Tilläggshandlingar n:o 22, fol. 128, i finska statsarkivet; Arv. V: 276, 335; VI: 187; VIII: 160; Strandberg, Herdaminne I, sid. 169).

Lectores:

Goschalcus (= Gotschalcus), omn. 1328 såsom Lector Fratrum Predicatorum Fillandiæ (Dipl. Suec. n:o 2663).

Nicolaus Olaui, omn. 1418 såsom Lector Sententiarum (Arv. II: 42—43).

Sacerdotes:

Hermannus Arosiensis (från Vesterås).
Petrus Frigus.
Olauus Fos.
Olauus Pauli.
Magnus.
Andreas Sacrista.

Desse voro 1418 på en gång tillstädes i Åbo konvent (Arv. II: 43).

Cantor:

Blott *en* sådan finnes omnämnd, nemligen frater *Thomas,* som år 1254 flyttades från Skeninge till Åbo.

Fratres:

Sådane bröder, hvilkas funktioner icke finnas angifna, men ibland hvilka måhända äfven funnos prester, voro:
Laurentius, som flyttades från Visby till Åbo 1252.
Arnfastus,
Johannes Christinæ,
Laurentius Vestgotus,
Michael de Finlandia,
hvilka mellan 1275 och 1280 flyttades till Åbo.

På samma tid flyttades från Åbo till Åhus *Petrus* Dacus (en dansk) för att studera under ledning af Johannes Kroc från Slesvig. Han skulle resa till Kalmar i sällskap med broder N (? Nicolaus) af Finland. — Vid samma tid flyttades till Skara *Johannes* Karelus. Hvarifrån förflyttningen skedde, finnes icke angifvet, men såsom varande finne och intagen i orden redan ett par årtionden, förrän Tyrgils Knutsson förde kristen tro till Karelen, hade väl denne broder Johannes åtminstone någon tid tillhört Dominikanernes finska konvent, innan han flyttades långt in i Sverige.

Johannes Allonis, omnämnd 1331 (Dipl. Suec. n:o 2820).

Andreas Melmadi med tillnamnet *Aquila,* åt hvilken biskopen i Linköping Kanutus från Vadstena, der han för tillfället vistades, den 23 augusti 1418 utfärdade ett rekommendationsbref att gälla under vägen för bemälde Dominikanermunks resa till Rom. (Brefvet, före tryckningen till afskrifning benäget meddeladt af kammarherre C. Silfverstolpe, ingår i Tredje delen af Svenskt Diplomatorium fr. o. m. 1401).

Henrik Jordhansson, omn. 1443, då han med sin moder Kristinas samtycke sålde åt en guldsmed Sven sin fäderneärfda tomt vid kyrkogatan i Åbo (Svartboken n:ris 515 o. 607). — Antagligen är han samme man, som 1451 var prior för Dominikanerkonventet i Viborg, hvarom se nedanföre.

Den 1450 omnämnde brodern *Olaff* studens i Åbo tillhörde sannolikt liksom brodren Jönis Laurencii Nådendals kloster, men idkade studier troligen under ledning af lektorn i Åbo konvent (Arv. III: 152).

Till Finlands predikarebröder får måhända äfven räknas den ofvanföre (sid. 38) omnämnde munken *Josephus.*

Såsom stående i mycket nära förhållande till vårt kloster böra ännu några den finska kyrkans prelater särskildt ihågkommas.

Förutom det, att biskop *Thomas* tillhört Dominikanerorden, satt på Åbo biskopsstol under samma århundrade en annan man, som äfven var medlem af bemälde orden. Samma år 1286, som ett predikareordens provincialkapitel hölls i Sigtuna, blef klosterpriorn derstädes af Åbo domkapitel kanoniskt vald till Finlands biskop, hvilken värdighet han sedan under namn af *Johannes* (I) innehade i 4 år till 1290, då han utsågs till erkebiskop i Upsala, der han blef Johannes III, † 8 september 1291. [1]) På provincialkapitlet i Vesterås 1291 hade suffragier anbefalts såväl för honom som för hans efterträdare på Åbo biskopsstol Magnus I (1291—1308). — Att biskopen i Åbo, mester *Bero* II Gregersson Balk (1385—1412) skulle, såsom Rhyzelius (Episcoposcopia Svio-Gothica I, sid. 333) uppgifvit, varit „munk och någon tid prior för Predikarebröderne i Åbo, innan han fått laglig kallelse till Biskopsembetet", har Porthan (Juustens Chronicon p. 335) ansett ovisst.

Men ännu ha vi att ihågkomma en finsk biskop såsom medlem af Dominikanerorden, och detta är Finlands förste biskop efter reformationen, *Martin Skytte,* hvilken af finsk adlig slägt [2]) efter idkade studier först i Raumo skola och sedan i Åbo skola inskrefs år 1479 i juli månad vid akademin i Rostock [3]) samt efter återkomsten till hemlandet blef kanik i Åbo, i hvilken egenskap han

---

[1]) Från Åbo biskopssäte ha till erkebiskopsstolen i Upsala förflyttats tvenne prelater: under katolska tiden ofvannämnde Johannes och efter reformationen år 1775 Carl Friedric Mennander († 1786). Biskop Martin Skytte afsade sig det åt honom 1530 (Arv. V: 256) erbjudna erkebiskopsembetet.

[2]) Fadren Jakob Pehrsson till Porkkala var lagman i Söderfinne lagsaga åtm. 1472—1485.

[3]) Den i Biografinen Nimikirja efter Skyttes lefnadsteckning i Finlands minnesvärde män intagna uppgiften, att Skytte torde varit född omkr. 1480, är således alldeles ohållbar. Sannolikt var han född omkr. 1460 och sålunda vid sin död 1550 omkring 90 år gammal.

anträffas år 1485 (Arv. V: 95). Upptagen bland Dominikanerne i Sigtuna, blef han omkring 1522 deras prior och 1524 Dominikanerordens generalvicarius (i Dacien). På grund af sin undfallenhet för konung Gustafs reformationssträfvanden befordrades han emellertid 1528 till biskop i Åbo (Porthan, Juustens Chronicon, pag. 614, Finlands minnesvärde män I, sid. 135, Daae, Matrikler over Nordiske Studerende ved fremmede Universiteter, 1:ste Hefte, sid. 59).

Af Dominikanerordens personal, som haft att skaffa med klostret i Åbo, återstår för oss endast att nämna: *Hincerus,* hvilken år 1403 var generalvikarie i kyrkoprovinsen Dacien (Svenskt Diplomatarium från och med 1401, n:o 370).

Bland de få konkreta minnesmärken, dem man till en senare tid lyckats bevara från medeltidens inrättningar och minnesvärda personer, äro ofta nog af ett högt intresse dessas sigiller. Ett så beskaffadt värde kan icke heller frånkännas Finlands klostersigill. Då det lyckats oss att i svenska riksarkivet öfverkomma ganska väl bibehållna exemplar af Dominikanerkonventets i Åbo och dess priors sigiller, så ha vi äfven beredt oss en möjlighet att här återgifva desamma. I Dominikanerklostren hade nemligen både konventet och priorn hvar sitt signet (sigillum conventuale och sigillum officii prioratus). — De här meddelade aftrycken äro tecknade efter orginala sigill, som finnas vidhängda ett pergamentsbref, dateradt den $\frac{3}{7}$ 1450 (Arv. III: 153).

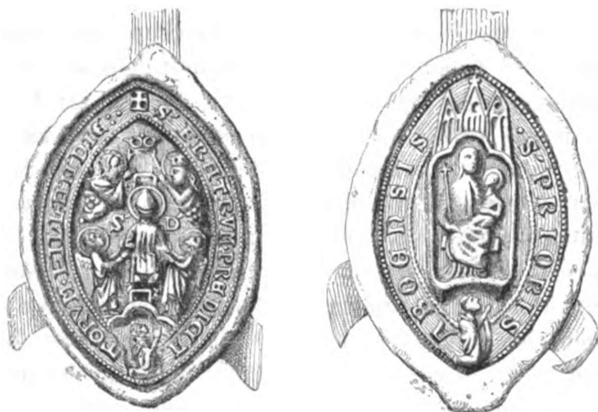
Af nästnämnda sigill förtjenar konventets i Åbo en särskild uppmärksamhet, såsom varande, enligt kännares utsago, ett af de vackraste och finast utförda medeltids sigiller. Det föreställer S' D' = Sancti Dominici upptagande till himmelen, dervid han krönes af Himladrottningen och hennes Son. Den helige Dominicus uppbäres på hvardera sidan af en engel. Nederst ligger en

ordensbroder och tillbeder med uppräckta armar. Omskriften utgöres af:

S'(IGILLVM) FRATRVM PREDICATORVM FILLANDIE.

Det andra sigillet, mycket enklare, föreställer antagligen sanct Anna med sin dotter, Jungfru Maria, inom en tempel-nisch. En ordensbroder, sigillets innehafvare, ligger äfven här på knä nedanföre, tillbedjande med uppräckta händer. Omskriften lyder:

S'(IGILLVM) PRIORIS ABOENSIS.

Ett eget sigill för predikarebrödernes finländska konvent finnes i urkunderna tidigast omtaladt år 1325 (Svartboken n:o 39), för conventus Aboensis år 1329 (Svartboken n:o 49). Priorns för samma konvent sigill omnämnes tidigast år 1336 (Svartboken n:o 86).

Kap. VII.

Dominikanernes verksamhet i Finlands bygder. Konflikt med kyrkoherden i Sääksmäki. Ordensmedlemmarnes kulturhistoriska betydelse för vårt land, såsom bärare af en högre bildning och såsom förmedlande en närmare förbindelse med större kulturländer.

Det, som härförinnan blifvit anfördt om klostret i Åbo, innebär tillräckliga antydningar dertill, att predikarebröderne i vårt land redan ganska tidigt utvecklat en rätt betydande verksamhet och utöfvat ett mäktigt inflytande. Men då denna verksamhet icke var koncentrerad på *en* punkt, icke heller beräknad på att väcka uppseende, utan, jemlikt planen för ordens arbete, i stillhet utbredd öfver landet, så var den ock mindre i ögonen fallande och har i sina detaljer blifvit tämligen okänd för efterverlden.

Ett märkeligt dokument gifves dock från 1300-talet, innan ännu ens ett sekel gått till ända från ordens öfverflyttning till Finland, hvilken urkund vittnar om huru inflytelserik orden då redan blifvit här i landet och huru den äfven här såsom annorstädes sökte begagna de af påfven åt ordens medlemmar förunnade rättigheter för att intränga i församlingarna och tillegna sig andel i den själavård, som egentligen tillhörde det ordinarie presterskapet.

För bevarandet af detta dokument äfvensom af ett par andra, hvilka angå kyrkliga förhållanden i Sääksmäki år 1340, har man utan tvifvel att tacka den omständigheten, att denna församlings dåvarande energiske kyrkoherde Henricus Hartmanni senare (1366) blef biskop i Åbo och bidrog med dessa akter till den samling urkunder, som bildat Åbo domkyrkas Svartbok. I fråga varande handling, som ingår i Svartboken under n:o 98, utgöres af en bulla från påfven Benedikt XII till domprosten, dekanen och erkedjeknen i Upsala med befallning att undersöka

det af förbemälde kyrkoherde direkt hos påfven öfverklagade förhållandet, att predikarebröderne från Åbo hålla i Sääksmäki församling gudstjenst vid portativa altaren och upptaga offer, — samt att derefter afdöma denna tvist. Detta munkarnes förfarande hade nemligen bedrifvits till förfång och tunga för både kyrkoherden och kyrkan på orten. Men då, såsom kyrkoherden försäkrat, han med rätta fruktade priorns och brödernas af konventet i Åbo makt och icke förmådde uppgöra saken med dem inom Åbo stad och stift, så anmodades nu af påfven bemälde domkapitels ledamöter att noggrant utreda och utan appell äfven afgöra målet.

Konflikter af enahanda art, som den nu skildrade, beroende på den åt tiggarmunkarne, såväl Dominikaner som Franciskaner, medgifna rättigheten att i församlingarna predika, afhöra bikt, ålägga bot och förkunna aflösning äfvensom att i klosterkyrkorna förrätta begrafningar — voro emellertid långt ifrån sällsporda, lika litet annorstädes som i de nordiska länderna. Med afseende derpå aflät ock påfven Bonifacius IX till Sverige under den 18 februari 1395 en bulla, deri gränserna för munkarnes verksamhet vid sidan af det sekulära presterskapet noggrant bestämmes (Svenska riksarkivets pergamentsbref n:o 2755, hvarmed förtjena att jemföras n:ris 2679 och 2680 i samma samling).

Utom för det direkta inflytande i religiöst och kyrkligt hänseende, hvilket Dominikanerordens medlemmar utöfvade genom sin predikan och själavård, måste jemväl erkännande skänkas dem såsom lärdomens och en högre bildnings bärare under ett i andligt afseende annars nog dunkelt tidehvarf. Det är nemligen kändt, att inom deras orden mycken tid och uppmärksamhet egnades åt studier. Tillfälle bereddes i klostren åt derför begåfvade personer att ostörda af andra åligganden egna sig åt lärda sysselsättningar; för detta ändamål försågs ock klostret med nödigt bokförråd. Åt medlemmar, som vunnit en högre

lärdom och egde undervisningsskicklighet, anvisades lämpliga platser, der de fingo låta sitt ljus lysa för en skara kunskapslystne lärjungar eller studentes. Till dylika tillfälliga läroställen såväl som till ordens stående collegialskolor sändes sedan, ofta nog på grund af kapitelsbeslut, lämpliga subjekter att förvärfva sig en högre bildning. Om ock bevekelsegrunden till dessa åtgärder icke alltid eller ens i öfvervägande grad var synnerligen ren, om man än måste anse, att orden bestämdes härtill mindre af verklig kärlek till vetande och forskning, än af hierarkisk egennytta, af medvetandet om den sanning, som ligger i ordspråket: scientia est potentia, och af erfarenheten deraf, att den högre lärdomen beredde ordens för andliga syften arbetande medlemmar afgjordt företräde framför olärde kyrkotjenare, så voro i alla fall sträfvandena efter en högre lärdom, så otymplig och skolastisk denna ock på den tiden var, i och för sig en hyllningsgärd åt de ideela makterna, egnad att höja de studerandes menniskovärde både i deras egna och andras ögon och derföre äfven förtjent af allt erkännande.

Härjemte har man ännu att observera en vigtig rol som i kulturhistoriskt afseende tillkom Dominikanerne i likhet med andra tiggarmunkar. Genom det rörliga lif de förde förmedlade de en närmare förbindelse mellan de länder, der de verkade; följaktligen kom äfven vårt land på den tiden genom deras bemedling i ett närmare förhållande till mera civiliserade länder. Förmedlingen åstadkoms genom ordensmedlemmarnes från skilda länder sammanträffande på ordenskapitel, genom besök i klostren af visitatorer från andra orter inom provinsen, genom upptagande i konventen af munkar från andra kloster och genom konventsmedlemmars församdning till andra studiiorter inom provinsen och till utländska läroanstalter. Allt sådant medförde naturligtvis utbyte af idéer och utvidgning af synkretsen och var sålunda egnadt både att höja bildningen hos folkets andlige ledare och att från

land till land utbreda idéer, som på den tiden kunde påräkna ett allmännare intresse.

Såsom ganska talande intyg på den verkliga nytta, hvilken Dominikanerorden under medeltiden syntes bereda vårt land i kyrkligt afseende, torde kunna anses de åtgärder, dem Finlands störste katolske biskop Magnus Olai Tavast vidtog för att bereda denna orden än vidare framgång härstädes. Sannt är, att denne store och mäktige prelat tog äfven andra munkordnar i den finska kyrkans hägn och tjenst, men detta förringar för ingen del värdet af hans tjenster mot predikareorden. Såsom sådana ha vi att framhålla hufvudsakligen tvenne, af hvilka likväl den ena tjenstebevisningen afstadnade, innan det åsyftade resultatet vunnits, medan den andra verkligen ledde till målet. Vi åsyfta härmed det af biskop Tavast tillärnade nunneklostret af Dominikanerorden och det i Viborg under hans biskopstid inrättade predikarebrödraklostret.

Kap. VIII.

Tillämnadt nunnekloster af S:t Dominici orden i Reso socken, benämndt S:t Anne kloster. Härtill redan gjorda dispositioner. Planen förbytt till ett Birgittiner klosters anläggande i Nådendal, till hvilket all egendom öfvergick från S:t Anne kloster.

Förutom de omkring 20 munkkloster, som predikareorden egde i Sverige, ha der stiftats äfven tvenne nunnekonvent af samma orden, nemligen 1281 i Skeninge af Ingrid Elofsdotter och 1299 i Kalmar af Margareta Göstafsdotter, det senare konventet helgadt åt och uppkalladt efter S:t Johannes (Döparen). Dessa konvent styrdes af priorissor, och medlemmarne buro predikareordens nunnedrägt. De lefde efter Augustini regel och stodo under munkarnes af samma orden på bemälde orter inseende och skydd (Nilsson, a. a. sidd. 43—45, 56 o. 66, Sylvander, Kalmar slotts och stads historia II, 3, sidd. 180—194).

Ett dylikt konvent var Magnus Olai Tavast, biskop i Åbo 1412—1450 † 1452, sinnad att anordna äfven för Finland. [1]) Antagligen ansåg han ett qvinnokloster vara en högst behöflig fyllnad till munkväsendet härstädes. Ämnadt att instiftas sancta Anna, Jungfru Marias moder, till ära, skulle det nya konventet efter henne benämnas „S:tæ Annæ kloster."

Den heliga Anna hade sedan början af 1400-talet blifvit ett älsklingshelgon i Sverige. Till hennes ära anbefallde biskopsmötet i Arboga år 1417, att en fest skulle årligen firas den 9 december (Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 2408). „På biskop Magnus Tavasts tillstyrkande" inrättades i Åbo domkyrka S:t Anne altare [2]), äfvensom under samme biskops tid ett af våra finska gillen „S:t Annas brödraskap" tog sin början. (Lagus Finska adelns gods o. ätter, sidd. 14, 53 o. 267; Porthan, Juustens Chronicon p. 371). Men derjemte stod utan tvifvel klostrets dedikation och dermed sammanhängande namn för detsamma i nära samband med det i Åbo Dominikanerkloster befintliga kapellets benämning. Detta var nemligen, såsom ofvan (sid. 41) anförts, helgadt åt och uppkalladt efter S:t Anna (jfr ock priorns i Åbo kloster sigill).

Till en början tyckes afsigten varit att grunda det nya klostret i eller invid *Åbo,* der det hade kommit i dylikt för-

---

[1]) Det vill synas, såsom hade redan Magni företrädare, biskop Bero II Gregersson Balk varit betänkt på att å det gamla biskopshemmanet Korois i närheten af Åbo inrätta ett qvinnokloster af Dominikanerorden (Porthan, Juustens Chronicon, p. 334, Rhyzelii Episcoposcopia I, sid. 334, jfr Hist. Ark. VI, sid. 46), hvilket förefaller desto antagligare, om någon grund finnes för Rhyzelii förut (sid. 58) anförda uppgift, att samme biskop tidigare varit prior i Åbo Dominikanerkloster.

[2]) I anseende till tidsförhållandena synes denna uppgift antagligare, än den jemväl af Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 51, uttalade förmodan, att redan biskop Bengt år 1328 stiftat S:t Anne altare i Åbo domkyrka.

hållande till det äldre klostret, som det, hvilket egde rum mellan nunne- och munkkonventen i Skeninge och Kalmar. Senare ändrades dock planen derhän, att klostret skulle byggas icke långt från Åbo i *Reso* socken, der det 1433 omnämnes till och med såsom påbörjadt (Arv. II: 96; Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohist. III, sid. 36). Platsen för det redan grundade klostret känner man ej närmare, men antagligen fanns den i samma trakt, der de åt S:t Anne kloster förärade godsen: Karlela (Kaarla), Kerttula, Kempilä och Ylikylä (Ylhäinen) voro belägna, således icke långt från Reso kyrka, 6 à 7 verst från Åbo.

Förberedelser till detta klosters upprättande hade förehafts redan tidigt under Tavasts episkopat, och fortsättningsvis gjordes sedan donationer till det blifvande klostret, intill dess den ursprungliga planen alldeles frångicks och ett qvinnokonvent af en helt annan orden kom till stånd. I ordning efter tidsföljden hade nedannämnda dispositioner redan hunnit göras:

År 1414 den 21 september fullbordade och stadfäste kyrkoherden i Jomala på Åland Mattis Olaui den anordning, hans broder Bengt Olafsson, kallad „borgamestare" (i Åbo), träffat, då denne i sin yttersta timme för sin själ gaf i testamente åt sanct Anne kloster i Åbo sitt gods Kokoböle eller Kokkoböle i Mustasaari socken (Arv. II: 38 o. VII: 4, 14, jfr III: 69).

Sannolikt var det icke långt efter nästnämnda testamentes upprättande, som erkedjeknen vid Åbo domkyrka Jönis Anundsson, en mycket förmögen man, gaf till sanct Anne kloster Karlela (utan tvifvel nuv. Kaerla l. Kaarla) gods i Reso, hvilket han omkring år 1398 hade lagligen köpt och i hvars besittning „Sancte anna" stadfästes genom räfstetingsdom af den $\frac{14}{8}$ 1438 (Arv. II: 111—113). — Jöns Anundsson, hvilken omnämnes såsom kanik 1393—1410 och under denna tid äfven såsom œconomus templi eller domkyrkans syssloman 1405—1407, förekommer omnämnd

såsom archidiaconus mellan åren 1415 [1]) och 1422. Men 1427 omtalas han såsom „fordom archiediegn“ och var således dåmera afliden.

Den 24 Juli år 1432 inköptes med kyrkomedel af biskop Magnus och domkapitlet i Åbo till Guds och sanct Annas heder och tjenst flera fastigheter i Reso, nemligen: Montiskala, Kempilä, med Ylikylä och Böle, samt Gerdhilä (= Kerttula), dem väpnaren Jönis Ingonen försålde för 825 mark svenska, efter 4 mark (aliter: 4 mark och 1 öre) för en fullvigtig engelsk nobel, och hvarå laga fasta meddelades år 1434. Af köpeskillingen erlades 800 mark kontant, men 25 mark afdrogos, dem säljaren gaf „j Gudz hedher oc sancta anna“ för sin och sina föräldrars själar till evinnerlig åminnelse [vid framtida bönehåll i klostret]. Vid köpets ingående aftalades tillika, att, derest det tilltänkta klostret ej komme till stånd, skulle samma gods läggas för evigt till sanct Anne altare i Åbo domkyrka (Svartboken n:o 443; Arv. II: 92—94, 99—101, jfr sidd. 133—135). — Utan tvifvel har man att från detta köps afslutande datera de verksamma åtgärder, som kort derefter synas varit vidtagna för att bringa i verkställighet den länge närda planen till ett qvinnoklosters af S:t Dominici orden inrättande i Finland.

År 1433 den 1 juli gaf Cecilia Filipsdotter (Läma), enka efter riddaren och riksrådet Nils Hermansson Kurk till Villnäs, för sin och sin mans samt begges deras föräldrars själar under sanct Anne kloster, „som betænkt och böriat ær i Reso sokn“, tre gods i Löpö i Töfsala socken, hvarför hon utfärdade gåfvobref, som bevittnades af biskop Magnus och höfvitsmannen på Åbo hus Claus Lydekesson (Arv. II: 96—97, VII: 6).

Utom förenämnda donationer har man sig ännu bekant, att en Magnus Konungahanpoyka (? = kuninkaan-

[1]) Sannolikt redan 1414, ehuru han då förekommer under namnet Jönis Andersson i Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 1904.

poika) under sin lifstid gifvit i själagift till S:t Anne kloster en tredjedel i Leistilä (Leistola) femtung inom Ijo socken. Men då gifvarens son efter sin faders död hade såsom eget försålt godset, blef detsamma af Nådendals kloster, såsom arfvinge till S:t Anne klosters egodelar, återfordradt vid häradsting i Ijo år 1445, dervid köpet bestämdes att återgå och godset tilldömdes klostret i Nådendal, dit S:t Anne kloster då var „fflyt" (= flyttadt. Arv. III: 56—58).

Likaså framgår af en lagmansdom, som gafs 1457, att Kärpis gods (i Lundo socken) fordom tillhört S:t Anne kloster och sedan kommit under klostret i Nådendal (Arv. IV: 51—53).

Af dessa dispositioner, hvilka gjorts till sanct Anne kloster, finna vi, att det på fullt allvar varit fråga om stiftandet i vårt land af ett Dominikaner-nunnekonvent. Att dylika allvarliga bemödanden från biskop Tavasts och det af honom styrda domkapitels sida derjemte rönt ett allmännare deltagande i vårt land, att deri förenat sig „Clerkeriet, Ridderskapet, Frelsesmän och meena Allmogen i Åbo Biskopsdöme", hvilka alla i lång tid hade af de styrande i Sverige begärt, „at ther i landene (Finland) måtte vara sticktat och bygt ith Syster Closter af Sancti Dominici-orden", derom förvissas vi af ingressen till Riksens Råds Stiftnings-Bref för Nådendals kloster af den 28 augusti 1438 (Åbo Tidningar 1796, n:o 3, och Lagus, Handlingar till Finlands kyrkohistoria, III, sid. 36).

Men oaktadt alla dessa långvariga och omfattande bemödanden, hade saken likväl icke önskad framgång, framför allt, såsom det vill tyckas, af brist på tillmötesgående från de styrandes i riket sida. Afvogheten mot företaget synes ej haft sin grund i någon slags likgiltighet eller ringaktning beträffande det tilltänkta verket. Fastmer erkänner nästnämnda stiftelsebref gagnet af ett sådant Gudi behagligt verk, som en ny klosterinrättning med dess invånares förböner, till häfvande af det betryckta läge,

hvari Sveriges rike och krona länge sig befunnit, och särskildt behöfligheten af att i „then landzendan", Åbo biskopsdöme, något för gudstjensten tillgjordes, som skulle lända den enfaldiga allmogen till själagagn och hugnad. Men likvisst förklarade numera Riksens Råd den redan länge för behofvets fyllande föreslagna utvägen att i Finland stifta ett systerkloster af Dominici orden böra vika för en klosterstiftelse, som vida bättre ansågs leda till målet.

I Sverige hade under senare delen af nästföregående sekel en inhemsk orden med moderkloster i Vadstena blifvit stiftad af den heliga Birgitta (✝ 1373). Lämpad för Sveriges förhållanden bättre, än de utländska ordnarne, samt utrustad med större resurser än dessa redan derigenom, att till samma klosters personal hörde både qvinliga och manliga medlemmar, de förras antal dock öfvervägande, tillvann sig denna orden småningom mycket förtroende och stort anseende. I bredd med de förra nunnekonventen, äfven af tiggarordnarne, utvecklade Birgittinerorden en vida mer storartad verksamhet särdeles genom den religionsundervisning eller predikan och den själavård, bestående i skriftermål och aflat, som denna orden hade att erbjuda genom sina prestvigde medlemmar. Då dessutom till sysselsättningarna i ett Birgittiner kloster icke ensamt hörde gudstjenstliga öfningar, utan äfven studier, handarbeten och trädgårdsskötsel, så kan man ej undra deröfver, att omsider på den tiden, då fråga blef om att till slutlig fullbordan bringa planen till ett nunneklosters af Dominikanerorden inrättande i Finland, d. v. s. på 1430-talet, denna plan redan syntes föråldrad och måste vika för en nyare tidsåsigt, enligt hvilken ett Birgittinerkloster ansågs mycket bättre egnadt att befordra det fromma syftemålet.

Så skedde äfven, och i följd häraf blefvo alla de donationer, som gjorts till det förut beslutna sanct Anne kloster, öfverförda till Birgittinerklostret i Nådendal, hvilket med afseende på sin större uppgift också genast af

Rikets Råd utrustades med större materiela resurser. Om den ursprungliga planen qvarstod dock ännu länge en erinran i Nådendals klosters fullständiga titel. Detta var nemligen stiftadt „Gudi och Jungfru Maria till lof och ära i sancti Johannis Baptistæ, sancta Anna och Sancte Birgitte namn och heder“ (Arv. II: 134). Johannes Döparen ihågkoms härvid, emedan han gällde såsom Sveriges synnerlige skyddspatron.

Utan tvifvel fann sig äfven biskop Tavast väl till freds med den äldre planens uppgående i en nyare och bättre. Detta synes framgå både deraf, att han tillsammans med öfrige rikets herrar i Telge undertecknat det nya klostrets stiftelsebref, och äfven af det erkännande, hvarmed han och Åbo domkapitel omtalar den timade förändringen i en skrift, förmedelst hvilken de under den 12 april 1442 öfverläto till Nådendals kloster de år 1432 inköpta fastigheterna i Reso jemte all annan egendom, som allaredan tillfallit eller anskaffats till sanct Anne kloster. Att sistnämnda post inbegrep diverse effekter, som funnos i beredskap för klostrets behof, synes af följande exempelvis uppräknade lösören: messkläder, altarkläden, böcker o. a. Men, såsom kändt, hade den nya klosterinrättningen att i början kämpa med hvarjehanda svårigheter i afseende på sin placering och hade ännu icke 1442, då förenämnda öfverlåtelseskrift affattades, vunnit nödig stadga. För den skull blef äfven i denna skrift, i öfverensstämmelse med det ursprungliga köpebrefvet, försigtigtvis tilllagd en sådan klausul, att, derest i fråga varande kloster af sanct Birgitte orden ej blefve beståndande, det Gud förbjude, så skulle de omnämnda godsen läggas till sanct Anne altare i Åbo domkyrka (Arv. II: 133–134). Försigtighetsmåttet visade sig dock sedermera vara alldeles onödigt.

Kap. IX.

Dominikanerklostret i Viborg. Tiden för dess stiftande. Härtill gjorda dispositioner. Dess belägenhet och byggnader. Klostrets personal och sigill.

Det stora intresse, hvarmed biskop Tavast verkade för det katolska kyrkoväsendets i Finland utveckling, i det han sökte bringa det till jemnhöjd med kyrkoskicket i de större kulturländerna, har berättigat till antagandet, att honom äfven tillkommer en betydande anpart i stiftandet af de nya katolska kloster, som tillkommo i vårt land under förra hälften af 1400-talet. Bland dessa intager ock Finlands andra Dominikanerkloster, det i Viborg, ett minnesvärdt rum.

Tyvärr har man sig icke bekant detta klosters stiftelseår, ej heller de till dess grundläggning hörande detaljer. Beträffande dess tillvaro har man ännu ej förmått leta längre tillbaka i tiden, än till 1427, då en viss broder Clementer i bref af den 12 april till borgmästare och rådmän i Reval tackar dem för allt det goda, de bevisat honom den tid han förestod klostret derstädes, titulerande sig under brefvet „lessemester tho Wyborch.“ Häraf har man dragit den slutsats, att bemälde Clementer förut varit prior i det år 1248 grundade Dominikanerklostret i Reval och att han dåmera var lector i Viborgs Dominikaner-konvent (Finsk tidskrift, Tom. XII, sid. 127). Sedermera nämnes „Svartmunkar“ i Viborg år 1445 (Arv. III: 66). Men ett ordentligt Dominikanerkloster i Viborg finnes omnämndt först år 1448 i ett af Karl Knutsson till bemälda kloster utfärdadt gåfvobref å ett gods (Arv. III: 117—118). Dock var inrättningens framtida bestånd då ännu något tvifvelaktigt, enär i gåfvobrefvet ingår ett sådant förbehåll, att, derest klostret, hvilket Gud förbjude, „aflagt varder och sancti domenici bröder dädan komma“,

så skulle det till klostret skänkta godset tillfalla sanct Eriks och sanct Henriks prebenda, som i Viborgs bykyrka vid den tiden blifvit stiftad. — Af de sparsamma notiser, som för öfrigt beträffande detta kloster kommit till efterverlden, utgör det följande ett sammandrag.

Till Dominikanerkonventet i Viborg ha gjorts nedannämnda kända dispositioner:

År 1445 den 17 oktober donerade kyrkoherden i Äuräpää (nu Mola) socken Henrik Makerland genom sitt i Stockholm upprättade testamente tre mark till „svartmunka“ i Viborg (Arv. III: 66).

År 1448 den 24 april gaf Karl Knutsson, riddare och höfvitsman på Viborg, fordom riksföreståndare och marsk i Sverige, Gudi, Jungfru Maria, sanct Göran och sanct Dominicus till heder, renlifves brödrom af Dominici orden i Viborgs kloster till uppehälle, gagn och bestånd sitt gods i *Nestenkaivo* (= Naistenkaivo, senare benämndt Papula) med hus och egor och med derstädes af honom byggd tegellada och tegelugn, dock med ofvannämnda förbehåll, derest klostret skulle upphöra (Arv. III: 117—118).

År 1449 bestämde lagmannen i Norrfinland Henrik Clausson Diekn i sitt första testamente åt Svartbröderne i Viborg en silfverskål, hvilket upprepades i hans tredje testamente af år 1453 (Arv. VI: 21 och 39).

År 1455 förordnade hans hustru Lucia Olofsdotter Diekn i sitt tredje testamente till Svartbröderne i Viborg likaledes en silfverskål (Arv. VI: 42).

År 1508 den 24 februari upprättade Magnus Frille sitt testamente och bestämde bland annat deri åt „Svartebröder“ i Viborg 2 pund råg och 2 pund korn (Arv. IX: 8).

Beträffande gods, som tillhört Dominikanerklostret i Viborg, känner man för öfrigt endast, att *Haiko* allodialsäteri i Borgå socken, $^1/_2$ mil sydsydvest från Borgå stad, ganska tidigt egts af Svartbröderne i Viborg, enär desse söndagen före pingst, den $\frac{6}{6}$ år 1451, sålde berörde egendom till dåvarande höfvitsmannen på Viborg Jöns Olofsson.

Det hithörande salubrefvet, hvaraf endast början finnes intagen hos Porthan, Juustens Chronicon p. 472, lyder i sin helhet, afskrifvet ur Palmskiöldska samlingen i Upsala universitets bibliothek, N:o XIV Topographica Tom. LXI. Carelen, sid. 361, sålunda:

„Alle the godhæ mæn thetta breff ffore komma kan helssom wy bröderna ok conuentz i swarta bröder kloster i wiborgh kerligha mz gudh ok görum witterlight mz tesse waræ närwarandis opna breffue oss haffua saalt och wplatht mz alle conuentine wille [ok] fulburdh [1]) eth gotz som hetter Hayka liggiændis i borga Sokn welbornom manne Jonis olaffson Höffuitzman på wiborgh fore lxx mark ryskæ [= Rigiskæ] mz allom tillaghom som thz gotze aff aldher tilligat haffuer ok en framdelis wpsporias kan innan tesse raar tauestnes ok till hött bothe thædhan til moseholm ok så til roobæckin i watho ok thorro nær bys ok fierre engho wndantakno huilkæ för:de pen wij kennijs ffulleligha ath broder Henrich jordainh waar priore haffuer wpburit till godhe nöghio til klosters behoff thy affhendom wij mz alle bröderna[s] ffulburdh ffön:de godz wndan oss ok wara conuente ok til eghnem ffön:de jonis Olsson ok hans arffuingom til ewærdheligha ægho til mere wisso ok stadfästilsse bidiem wij arlighe radht i wiborgh om theress Stadz insigil marten diekn borgmestare om sith Jnsigill at hengia witterligha ffoor thetta breff mz ware conuentine Jnsigill scriptum wijborgh anno dm MCDL prima [2]) D:nica ante festum pentecostes in testimonium permissorum
trenne wijdhhängiandhe Sigill
Cum vero suo Originali Con[cor]dare vidimus
Hindrich Carllsson
R J: Avocatus Ireckels [?]
Manu propria."

---

[1]) Betyder: samtycke, stadfästelse (*Söderwall*, Ordbok öfver svenska medeltids-språket).

[2]) Anses af C. G. Styffe vara felskrifvet i st. f. „primo" — se bilaga till en dylik afskrift i finska statsarkivet (R. Hausens samling).

Förestående dokument är i sin helhet nog vigtigt, bland annat derföre, att det innehåller namnet på en klostrets prior, sam förut icke varit känd (jfr Historiallinen Arkisto II, sid. 157).

Enligt „Anders Nilssons Reckenskap aff Konunglige Ma:tts arff och egitth I ffinlandh pro Anno 1553", befintlig i finska statsarkivet, n:o 36, Foll. 49—50, hade under Svartbrödraklostret i Viborg legat:

Nurmis gods (förlänt 1530 till behagelig tid åt Nils Grabbe (Granlund, Gustaf I:s Registratur VII: 107 o. 118) och 1556 åt Claes Christersson Horn),

Korpolans gods;

äfvensom följande gods, hvilka då mera lågo under de fattiga, d. v. s. voro tilldelade Viborgs hospital:

Papula,

Reicko, liggande på Papula egor,

Roppa torp på Papula utmark;

samt af bönder dåmera brukade:

Kaislaks ängar och

Lihaniemi äng.

Enligt en annan gammal räkenskap skulle äfven Brunsari (Prunsaari) gods och Mondois torp eller gods i Viborgs socken ha tillhört Svartbrödraklostret, medan åter en annan källa anger, att Prunsaari tillhört Gråmunkeklostret. Sistnämnda gods förlänades den $\frac{4}{7}$ 1534 af kon. Gustaf åt Lasse Skrifvare, borgmästare i Viborg (Granlund, Konung Gustaf I:s Registratur IX: 164).

Ett gods i *Yskjärvi* by i Mola socken, stort halfannan skattmark jord, för hvilket i årlig stadga erlades 5 mark, finnes jemväl betecknadt såsom klostergods, men utan uppgift, om det tillhört Viborgs Dominikaner- eller Franciskanerkloster.

Till platsen, der Svartbrödraklostret i Viborg var uppfördt, kan man sluta deraf, att den kyrka, som för närvarande betjenar ortens finska stads- och landsförsamling är den fordna predikaremunkarnes klosterkyrka, i

förbindelse hvarmed följaktligen klostret var uppfördt. Såsom både äldre och nyare stadsplaner utvisa, var följaktligen klostret beläget nära saltsjön, ett stycke innanför sydvestra vallen. Till denne plats, „utmed muren och sjön“, hänvisas ock i Knut Posses m. fl:s bref af den 14 oktober 1495, hvilket skildrar Viborgs belägring och ryssarnes tillfälliga inträngande i staden, derifrån de likväl blefvo tillbaka slagne (Arv. VI: 85).

Huruvida sjelfva klostret var från början uppfördt af sten eller trä, finnes icke uppgifvet. Det förra kan synas antagligt med afseende derpå, att Karl Knutsson skänkte åt klostret ett eget tegelbruk, men å andra sidan synes det troligare, att byggnaden till en början varit uppförd af trä. Klostret blef nemligen genom vådeld i grund förstördt omkring 1490 (Arv. I: 93). I hvarje fall blef likväl klostrets ännu i behåll varande kyrka uppförd af sten eller tegel, hvarmed början gjordes 1481, såsom framgår af en inskription, huggen i sten och i tiden fästad på nuvarande finska kyrkans yttre vägg nära ingången, derifrån den likväl före kyrkans reparation under åren 1828—1831 blifvit nedtagen. Inskriften å stenen, som gått i stycken och numera förvaras inom kyrkan, lyder:

„MCD semel L ter et X superaddito unum
Artificum manibusque opus inceptum æviternum.“

(Akiander, Herdaminne II, sid. 400).

För insamlande af medel till klostrets återuppbyggande efter förenämnda brand och dess vidare bestånd utfärdades åt munkar från klostret rekommendationsbref till Liffland [1]) åren 1491 och 1493, det förra brefvet sannolikt, det

[1]) Att för bemälda syfte Liffland särskildt uppmärksammades, torde berott på Sveriges dåvarande relationer till Lifflands hertig, tillika Polens konung (Arv. I: 120). Men annars hade det redan långt tidigare praktiserats att från svenska kloster sända allmosesamlare till Liffland. Så skickades år 1405 från Franciskanerklostret i Visby för dylikt ändamål tvenne bröder till Liffland med anvisning på ett stort antal personer, till hvilka de rekommenderades (Scriptores rer. suec. medii ævi I, 1, sidd. 35—36).

senare brefvet för visso meddeladt af biskopen i Åbo Magnus Nicolai Stiernkors (Arv. I: 93 och 114—116). Efter branden blef klostret ånyo uppbygdt. Att byggnadsmaterialet då åtminstone utgjordes af tegel, synes af klosterbyggnadens användning efter reformationen (Arv. I: 234, 244 o. 311—312).

Af den till Dominikanerklostret i Viborg hörande personal äro ytterst få individer kände. Endast tvenne priorer finnas omnämnda: den i ofvannämnda salubref af 1451 upptagne *Henricus Jordainh* (? = Jordani), antagligen samme man Henrik Jordansson, som hemma från Åbo år 1443 var munk i dervarande Dominikanerkloster (se ofvan sid. 57), och *Olaus Henrici,* hvilken omnämnes i en handling från 1502 (Arv. V: 180). Af klostrets lektorer, känner man förutom ofvannämnde *Clementer* (1427), hvilken förut hade varit prior i Revals kloster, endast *Henrik Lelle* (Lille), som var en af de ordensbröder, för hvilka rekommendationsbref utfärdades år 1491 till Liffland (sannolikt till erkebiskopen i Riga) med afseende på den behöfliga insamlingen af gåfvor för det nedbrunna klostret. Denne till det bästa rekommenderade person kallas i brefvet icke mera lector sententiarum, utan „lector in sacra pagina", d. ä. i den heliga skrift. Detta får väl tolkas så, att dåmera Petri Lombardi ofvan omnämnda theologiska compendium hade inom Viborgs Dominikanerkloster fått lemna rum åt det vigtigare befunna bibelstudiet, om ock bibelns tolkning skedde i noggrann öfverensstämmelse med den kyrkligt sanktionerade läran.

En „munk i Viborg" finnes ännu omnämnd från 1500-talet, men ovisst är, om han tillhört Viborgs Dominikaner- eller Franciskanerkloster. Hans namn var *Anders Long,* och han blef sedan borgare i Viborg, hvilket han var ännu 1556. Han säges varit „Grabbens köpman", d. v. s. användes i handelsaffärer af Nils Grabbe till Grabacka, som var slottslofven på Viborg 1534—1545 och som skall hafva förunnat sin tjenare Anders Long frihet på

halfannan skatte mark jord i Yskjärvi by i Mola socken, hvilket gods hade legat under klostret. (Tilläggshandlingar n:o 21, sidd. 204 o. 277, i finska statsarkivet).

Liksom för klostret i Åbo, ha vi äfven för Dominikanerklostret i Viborg att observera ett kändt fall, då en utanför orden stående person blifvit upptagen i klostrets gemenskap. År 1502 utfärdade nemligen priorn i Viborgs kloster Olaus Henrici ett bref åt *Gunilla Johansdotter*, hvarigenom hon förklarades delaktig af konventets alla goda verk och af dess förböner efter hennes frånfälle, så snart detta blifvit till känna gifvet för konventets kapitel (Arv. V: 180—181). Utan tvifvel var denna person samma Gunilla Johansdotter Bjelke, född Bese, höfvitsmannen på Viborg Erik Thuresson Bjelkes hustru, hvilken tillika med sin man två år senare upptogs äfven i Nådendals klosters och dertill ännu i hela Birgittinerordens gemenskap (Arv. V: 188—189).

Äfven Dominikanerkonventets i Viborg sigill har liksom klostrets i Åbo bevarats till efterverlden. Det föreställer en predikarebroder i ordensdrägt. I högra

handen håller han en ljusstake med ett brinnande ljus och i den venstra en uppslagen bok upprätt. Omskriften lyder:

SIGIL: FRATR: VIBURG: ORD: PRÆD.

Till detta sigill skall till och med stampen ännu finnas i behåll och äfven ha i nyaste tid haft en praktisk användning, i det att den begagnats af en katolsk församlings pastor i Viborg vid anbringandet af embetssigill.

Kap. X.

De finska Dominikanerklostrens upplösning.

Från tiden näst före reformationen har man icke vidare några uppgifter angående våra finska Dominikanerkloster. De sista akter, hvari de omtalas, äro de förut nämnda testamentena af Magnus Frille 1508 och Clemet Howenskel 1512. Med förre Dominikanermunken Martin Skyttes anträde till Åbo stifts styrelse 1528 begynte reformationens egentliga införande i Finland, ehuruväl Peter Särkilaks redan några år tidigare i Åbo förkunnat den nya läran. För dennas grundsatser och deras tillämpning på det finska kyrkoskicket måste munkväsendet träda tillbaka och visa sig såsom kyrklig institution likaså öfverflödigt som till sina anspråk oberättigadt. Närmast träffades de manliga konventen af omstörtningen, medan nunneklostret i Nådendal ännu länge nog fick utgöra en fristad för det svagare könet.

I den s. k. Vesterås ordinantia af den 24 juni 1527 stadgades rörande tiggarmunkarne: „Effter i Sanningen finnes, at Tiggemunckar och Ståtare, föra kring om Landet mycket Bedrägerij och Lögn, Therföre skula Fougtanar tagha ther Wara vppå, och haffua Agha medh them, och Munckanar bliffue icke länger vthe i Termin än i fäm Weekur widh Oluffsmässa Tijdh om Sommaren [29 juli], och fäm Weekor widh Kindermesso om Winteren [2 febr], och taghe Breeff aff Fougtenom eller Borgemästarenom, när han vthgår, och præsentere sigh honom när han igen kommer. — Munckar som Räntha haffua, gånge

intet vth at tiggia" (Stiernman, Alla Riksdagars och Mötens Besluth, I, sid. 91).

Med en sådan begränsning af tiggarmunkarnes [1]) frihet att röra sig utom sina kloster och med deras förpligtande att för sitt bettlande skaffa sig tillståndsbevis af verdsliga embetsmän och att vid återkomsten till klostren ånyo presentera sig för kronofogden eller borgmästaren, försattes bemälde munkar i ett läge, som snart måste visa sig vara för dem outhärdligt. Att reformationens grundsatser likväl blefvo i vårt land vis à vis Dominikanerne tillämpade efter hvad möjligt var med foglighet och skonsamhet, detta kan man anse sig berättigad att antaga, såväl i betraktande deraf, att Finlands förste reformatoriske biskop var till sin karakter en ädel och human personlighet, som i anseende dertill, att han sjelf i lång tid hade tillhört Dominikanerorden, inom hvilken han äfven hade beklädt ett högt embete.

Då förhållandena emellertid gestaltat sig allt mindre gynnsamt för „renlifves brödernes" verksamhet, så minskades efterhand också deras antal, helst de prestvigde ibland dem kunde vinna anställning i församlingarnas tjenst, hvarföre ock de finska konventens upplösning gick jemförelsevis lätt för sig. Isynnerhet måtte detta varit fallet med Åbo konvent, när en yttre tillstöt med ens beröfvade de återstående konventsmedlemmarne deras fristad. Den 3 maj 1537 nedbrann nemligen klostret totalt. I följd häraf skingrades munkarne och synas, åtminstode de ibland dem, som voro prestvigde, blifvit befordrade till pastorater på landet, något som gick lätt för sig under då rådande brist på duglige prester (Porthan, Juustens Chronicon, pag. 649). Icke långt derefter måtte äfven medlemmarne af Dominikanerkonventet i Viborg öfvergifvit sitt förra

---

[1]) De benämnas i Vesterås recess „seckia munckar" (= påse- eller säckmunkar). En annan benämning var: „Säckebröder". Deras kloster benämndes i Sverige äfven „tiggekloster."

hemvist och efter enahanda grunder blifvit anställde såsom prester på landet. Ty redan år 1541 vidtogos af konung Gustaf I anordningar beträffande klosterbyggnadernas i Viborg användning för främmande ändamål.

Af ett konung Gustafs bref, dateradt den 12 mars 1541, framgår nemligen, att Viborgs stadsmyndighet eller borgare några veckor tidigare tillkännagifvit för konungen, att ortens tvenne kloster, ödeblefna, höllo på att förderfvas, hvarföre de tillika anhållit att få bruka klostren till stadens behof sålunda, att teglen från det ena skulle få begagnas till att dermed förbättra stadens torn och murar, och att det andra skulle få till någon del raseras, men för resten förses med ett godt tak och sedan användas till godsmagasin åt stadens borgare. Till denna anhållan samtyckte konungen i förenämnda skrifvelse (Arv. I: 234 o. 244, jfr. sidd. 311—312). I hvad mån Viborgs borgare sedermera gjort bruk af det konungsliga samtycket, har man sig icke bekant; men af ett bref från konung Gustaf till Måns Nilsson, dateradt den 30 april 1547, synes, att Dominikanerklostret blifvit taget till kronospannmålsmagasin och fortfarande skulle dertill användas, medan det andra klostret dåmera var alldeles förfallet (Arv. VII: 209). Dominikanernes klosterkyrka har dock fortfarande äfven efter reformationen varit i bruk, i det att den fått betjena Viborgs finska (stads- och) landsförsamling, hvarföre den ock benämnts karelska eller finska kyrkan (Vexionius, Descriptio Sueciæ; Akiander, Herdaminne II, sid. 400).

De genom klostrens upphörande ledigblifna gods och tomter, deribland flera trädgårds- eller kålgårdstomter (se ofvan sid. 54), tillföllo utan vidare kongl. Majestät och kronan. [1]) Beträffande dessa tomters lämpliga användning

---

[1]) Sålunda ock den Åbo kloster tillhöriga Hallis qvarn, hvilken sedermera donerades till Åbo stad (Åbo tidningar 1793, n:o 43).

ning i Åbo hade befallningsmannen på Åbo slott Thomas Jönsson Ryting hemställt till konung Gustaf om deras försäljning, hvartill konungen i maj 1544 svarade, att han icke ville sälja dem för penningar. Men i stället lemnade han sin befallningsman anvisning att söka förbyta samma tomter „oss till gode, vdi några sköne Jordegodtz.“ Skulle detta ej innan kort lyckas, borde tomterna legas ut mot högsta möjliga arrende (Arv. VII: 119—120). Några år senare stodo dock ännu samma tomter lediga, såsom synes af finska landtständernas betänkande om städernas och landsortens förkofran af den 1 april 1547, hvari till kongl. Majestät hemställes, att till Åbo stads förkofran dit måtte flyttas samtliga Raumo och Nådendals städers inbyggare, åt hvilka skulle upplåtas klostrets och andra kongl. Majestäts lediga tomter i Åbo (Arv. II: 262). Bemälde småstäder, hvilkas tillvaro dessförinnan väsentligen betingats af dervarande kloster, syntes nemligen förslagsställarne redan vara dömda till undergång i följd af det öde, som drabbat klosterinrättningarna i riket. Det gjorda förslaget blef dock utan resultat. — Äfven de ledigvordna klostertomterna i Viborg hade hos kongl. Majestät blifvit af gubernatorn i Finland Jakob Henriksson Hästesko föreslagna till försäljning, men detta afslogs af konung Erik XIV i hans svarsbref af den 27 september 1564 (Arv. X: 107), och ännu 1575 funnos i Viborg odisponerade klostertomter,[1]) af hvilka en uppläts åt konung Johans tjenare Jörenn Amundsson, som genom vådeld derstädes hade förlorat all sin egendom (konung Johans Registratur 1575, fol. 175, i svenska riksarkivet). Huru i fråga varande tomter såväl i Åbo som i Viborg slutligen blifvit disponerade, derom saknas tillsvidare alla underrättelser.

---

[1]) Ovisst dock, om de tillhört Dominikaner- eller Franciskanerklostret, eller ock hvardera.

Verkningarna af Vesterås recess 1527, som i så hög grad beröfvade kyrkor och kloster deras fasta egendom, sträckte sig äfven till Dominikanerklostren i Finland (jfr Arv. II: 212—213), hvilka af räntorna från sina underlydande gods hade haft en säker årlig inkomst, om ock denna, i anseende till de kända godsens relativt ringa antal och storlek, icke kunde vara särdeles betydande. Men vida utöfver det, som åsyftades med Vesterås reduktionsbeslut, sökte sedan enskilde personer att i förtröstan på den nya tingens ordning under en eller annan förevändning tillegna sig kyrko- och klostergods. Emot dylikt missbruk, hvartill både adel, borgare och bönder hade gjort sig skyldige beträffande gods, gårdar, ängsstycken, fiskvatten och annan egendom, tillhörande domkyrkan, prebenden, socknekyrkor och klostren i Åbo stift, aflät konung Gustaf tvenne stränga nästan lika lydande förbud, den 27 maj 1538 och den 25 maj 1539 (Arv. V: 364—366 och VI: 170—172).[1] Följaktligen hade äfven våra Dominikanerkloster på sådant olaga sätt beröfvats en del af sin fasta egendom, hvilket också bekräftas af nedanstående utdrag ur en handling från medlet af 1500-talet (jfr. Dipl. Suec. n:o 2067, not), hvilken finnes bland „Städers Acta, Viborg“ i svenska riksarkivet med en så lydande öfverskrift:

> „Thenne brister giffe K: M: wor Käre N: Herre tilkenne hwarföre Hans N: Högh:tts Stadt Wiborgh ganska illa fforfallin är bodhe mz eenn deell och annen etc.

Akten upptager 9 desideria till stadens förbättring, deribland:

[1]) Redan år 1533 hade biskopen och domkapitlet i Åbo vid ansvar anbefalts att icke utan konungens hörande tillstädja, det något gods blefve till frälsemän eller andra köpt, pantsatt eller bytt från prebender, prelaturer, kyrkor och kloster (Arv. V: 288).

„*Om Klösthrenes land godz.*

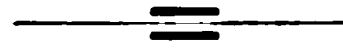
Ottondhe giffe K: M: wor Kär N: Herre tilkenne hwru Hans N: Hög:tt synes: om the tu klöster gååds ssom wnder munkerne logho och wor straxt epther theras [nemligen munkarnes] aff Färdh lagt them arme lemlestighe och ffatighe till ffödhe och wphelle är alle wndhan rappade [= ryckta] wpå tu neer Som Hans N: Hög:tt vell ffornemer i registret, Att the fatighe epther the äre monghe kunne sigh icke holla med the tw medh mijndhre Hans N: Konungl:tt M: wille wärdigas milleligen se till theras elendhett Så the motte nijuthe alle godzen ighen wnder munkerne logho och theras ffrijheet."

Af denna klagoskrift vill det synas, såsom hade konung Gustaf, jemlikt sitt förfarande med flere tiggekloster i Sverige, [1]) vid klostrens i Viborg upplösning anslagit begge klostrens gods till dervarande hospitals underhåll, men de fattige (d. ä. hospitalshjonen) likväl blifvit beröfvade alla fastigheter, utom tvenne.

För sin existens voro tiggarordnarne icke i lika grad som andra munkordnar beroende af den fasta egendom, som tillfallit deras kloster, någon gång genom köp, men oftast genom donationer. Ty i allmoseinsamlandet hade dessa ordnars medlemmar ett någorlunda tillförlitligt medel att betrygga sin tillvaro. Men då med reformationens fortgående insteg i vårt land munkväsendet äfven här förlorade i anseende och förtroende, så aftog också alltmer folkets gifmildhet mot de kringvandrande bettlande själasörjarne, och då sålunda äfven de tillfälliga bidragen till ordensmedlemmarnes uppehälle upphörde att inflyta, så voro slutligen konventen i saknad af alla subsistensmedel. För deras medlemmar återstod då endast att på annat håll söka sin bergning, med afseende

[1]) Anjou, Svenska kyrkoreformationens historia, III, sid. 83.

hvarpå särskildt Dominikanerne i Finland kunde skatta sig lycklige öfver att i biskop Martin Skytte af gammalt ega en ordensbroder och mäktig gynnare (jfr ofvan sid. 79).

FRANCISKANER.

Kap. I.

Valdenserna, föregångare till S:t Franciscus. Dennes lefnadsförhållanden, omvändelse och anhängare. Hans första regel af 1209 och hans brödraskaps benämning. Dess öfvergång år 1219 till en missionerande orden, hvilken behörigen organiserad och upptagen i kyrkans tjenst erhöll påflig stadfästelse 1223 och derefter enahanda privilegier som Dominikanerne.

Under halftannat århundrade hade Dominikanerne varit den enda munkorden, hvilken, enligt hvad kändt är, haft fasta bopålar inom vårt från den öfriga kristenheten aflägsna land. Med predikarebrödernes biträde hade, förrän någon annan munkorden här uppträdde, kristendomen hunnit slå rot i det finska folkets sinnen och det katolska kyrkoskicket i Finland äfven vunnit stadga. Under den återstående tiden för sin tillvaro härstädes, intill dess reformationen gjorde ett slut derpå, rådde bemälde orden dock icke ensam om sitt förra arbetsfält härstädes utan hade den att bestå konkurrens med tvenne andra munkordnar: Franciskaner och Birgittiner, hvilka hvardera jemväl i Finland omsider funnit ett tacknämligt arbets- och skördefält.

Den af nästnämnda tvenne ordnar, som tidigare här fick fotfäste, var Franciskanernas, dock ganska sent i förhållande till tidpunkten för ordens uppkomst. Men innan vi gå att redogöra för denna ordens utbredande till de skandinaviska länderna och Finland, vilja vi, till förmedlande af en klarare uppfattning af ordens betydelse särskildt för vårt land, med ledning af ett nyare arbete: *K. Müller,* Die Anfänge des Minoritenordens, Freiburg

I. B. 1885, något utförligare framställa de grunder, enligt hvilka orden var organiserad.

De mäktiga andliga väckelser och rörelser, hvilka under korstågens tidehvarf genomgingo och hänförde stora skaror af kristna inom den vesterländska kyrkan, yttrade sig icke ensamt i storartade uppoffringar af jordiska egodelar och gemensamma enthusiastiska härfärder för det heliga landets återvinnande från de otrogna, utan röjde sig äfven annorledes, bland annat i det bifall, som skänktes enskilda personer och deras anhängare för deras bemödanden att genom predikningar och sjelfförsakande föredömen hos medkristna uppväcka och befrämja ett allvarligare religiöst lif.

Oberäknadt det upplyftande föredöme, som redan den hel. Bernhard kan anses ha i en sådan riktning erbjudit, föreligger oss i dylikt afseende ett ädelt och anslående exempel i den andliga rörelse, som i södra Frakrike mot slutet af 1100-talet uppväcktes af den rike borgaren i Lyon, Petrus Valdus († 1197), hvilken omkring 1170 skänkte all sin egendom åt de fattige och grundade en apostolisk förening af liksinnade med uppgift att predika evangelium för landtbefolkningen. Enligt evangelii ord i Matth. 10 kap. drogo hans anhängare omkring predikande och lärande, två om två, utan staf och rensel, med träsandaler till fotbeklädnad, en afbild af apostoliskt armod och enkelhet. Missuppfattad af de styrande inom kyrkan, så som denna nya företeelse tyvärr blef, sökte den af Valdus stiftade föreningen af de fattige från Lyon, „Pauperes de Lugduno“, förgäfves erhålla påflig sanktion för sitt bestånd. Till obotlig skada för kristenheten träffades de fromma menniskorna i stället af den påfliga bannstrålen och tvungos i följd deraf att träda i en bestämd opposition mot katolska kyrkan, inom hvilken de emellertid hade vunnit en icke ringa anslutning i Europas sydligare länder. Påfven Innocentius III insåg

det af hans företädare begångna misstaget och sökte år 1210 af Valdenserna bilda en munkartad förening, „Pauperes catholici“, åt hvilken han medgaf under biskoplig uppsigt rätt till predikan, bibelutläggning och religiösa sammankomsters hållande. Men hans förlikningsförsök kom för sent. Valdenserna hade dessförinnan mer och mer varsnat de oevangeliska elementerna i det romerska kyrkoväsendet och kunde icke vidare förlika sig dermed. De blefvo nu föremål för häftiga förföljelser från de maktegandes sida inom kyrkan, men straffet derför uteblef icke heller. I följd af de beslut, dem Innocentius III genomdref på fjerde lateranska kyrkomötet år 1215, stelnade den romerska kyrkoläran i sina oevangeliska villfarelser.

Tio år efter Valdus' död erfor en rik köpmans son i mellersta Italien en kraftig religiös väckelse. Hans namn var Francesco, [1]) och af den lilla staden Assisi (Assisium), der han var född 1181 och bosatt, har han kallats *Franciscus de Assisi*. Sedan han under den första tiden efter sin omvändelse dels dragit sig undan verlden, dels åtagit sig förödmjukande sysselsättningar, vårdat spetelska o. d., utsåg han till sin uppehållsort den öfvergifna kyrkan i Assisi S:ta Maria di Portiuncula, der han ock år 1209 fick höra en prest för sig utlägga evangeliet om Jesu lärjungars utsändande i Matth. 10: 7 ff. på ett så kraftigt sätt, att Franciscus fann sig manad att bokstafligen följa anvisningen. Han lade ifrån sig skor och staf, behöll blott *en* rock, omgjordade denna med ett rep och skydde från samma stund all beröring med penningar.

---

[1]) Hans dopnamn var Johannes, hvilket af fadren ändrades till Francesco. I Herzogs Real-Encyclopädie uppges hans slägtnamn ha varit Bernardone, men då fadrens namn var Petrus Bernardonis, synes det antagligare, att han kallats så deraf, att åter hans fader hetat Bernhard. Det rätta slägtnamnet var *Moriconi*, enligt Panfilo da Magliano, Geschichte des hl. Franziskus und der Franziskaner, München 1883, 1 Band, s. 27.

Tillika begynte han genast att i Assisi och dess omgifning predika bättring och frid.

Sine förste anhängare bekom Franciscus från sin fädernestad. Uppriktigheten af sin omvändelse betygade desse genom att enligt Frälsarens råd till den rike ynglingen sälja all sin egendom och gifva de fattiga. Men denna frivilliga fattigdom gällde för dem tillika såsom grundvilkoret för all sann sorgfrihet, för all sann glädje och sällhet i detta lif. Liksom Franciscus, uppträdde snart också hans lärjungar och predikade frid för sina af inbördes hat uppfyllda medmenniskor och bättring till syndernas förlåtelse. Äfven sitt eget lif ställde Franciscus och hans lärjungar under bättringens synpunkt, hvarföre de ock i början kallade sig „Viri pœnitentiales de civitate Assisii oriundi."

Förenämnda år 1209 uppsatte Franciscus den första regeln för sina nu till ett antal af 12 uppgående lärjungar eller bröder. Denne var mycket enkel, bestående hufvudsakligen af Jesu egna anvisningar till sina lärjungar, huru de borde inrätta sitt lif i hans efterföljelse. Den innebar ännu alls ingen tanke på någon ordens stiftelse, om än bröderne deri anbefalldes att lefva i lydnad, kyskhet och utan egendom samt att följa vår Herres Jesu Kristi lära och fotspår. Regeln åsyftade framför allt framställandet af ett religiöst-sedligt ideal, sådant detta finnes uttryckt i Matth. 19: 21, Luc. 9: 23 och 14: 26 samt Matth. 19: 29 och närmare kan angifvas under dessa tre punkter: a) fullständigt uppoffrande af alla timliga egodelar till förmån för de fattiga, b) hänsynslös sjelfförnekelse, hvartill äfven hörde fastande och en ringa klädedrägt, samt c) frigörelse från alla familjeband och förbindelser till det borgerliga samhället. För tillfredsställandet af sina timliga behof hänvisas bröderne här till samma medel, som stå andra fattiga till buds: att tjena, arbeta eller tigga. De begge första medlen gälla såsom regel, det tredje må blott undantagsvis anlitas såsom en nödfalls-

utväg, då man ej kan finna arbete eller arbetslön. Mottagandet af penningar såsom lön eller såsom allmosa tillåtes alldeles icke.

Emellertid framträder redan i denna Francisci första regel bettlandet eller mottagandet af allmosa idealiseradt till ett moment af stor betydelse för det kristliga lifvet. Det förklaras nemligen vara ett ypperligt medel till sjelfförödmjukelse, det har samma uppfostrande verkan som vistelsen bland ringa och föraktade personer, bland fattiga, sjuka, svaga, spetelska och tiggare. Ja, ännu mer: i tiggandet ligger äfven en Jesu, hans moders och lärjungars efterföljelse, ty äfven dessa ha lefvat af allmosor. Tiggeriets smälek skall engång medföra ära inför Guds thron; och den som tigger, han skall icke allenast sjelf få en stor lön, utan han förskaffar derigenom äfven lön åt den, som gifver allmosa, ty den allmosegifvande kärleken har sin lön hos Gud. — I en sådan uppfattning af tiggeriets ideelt-kristliga betydelse kan man redan spåra grunden dertill, att Francisci stiftelse, sedan den organiserats till en munkorden, upphöjde tiggeriet till ett lefnadskall.

Beträffande brödernes predikan för folket innehåller Francisci första regel jemväl några anvisningar. Den borde vara en förmaning till att frukta och lofva Gud, till bättring och till att bevisa bättringens sanna frukter, specielt mildhet, fridsamhet och försonlighet, och till ständig tanke på döden, hvarigenom menniskans eviga öde afgöres. Såsom predikanter uppträdde bröderne till en början dock icke i kyrkor, utan höllo de sina populärt-religiösa föredrag på gator och fria platser.

Den predikoverksamhet, som Franciscus pålade sig och sina bröder, såsom Jesu rätte lärjungar, gjorde det emellertid till en nödvändighet för honom att för sin regel söka kyrkans, resp. påfvens, stadfästelse. Denna vägrades honom till en början, sannolikt till följd af de bekymmer, dem Valdenserne med sin lekmannapredikan förorsakat den påfliga kurian. Men sedan denna blifvit försäkrad

derom, att det nya brödraskapet för ingen del ville undandraga sig vördnad och lydnad mot påfven, meddelade Innocentius III, dock endast muntligen, sin stadfästelse till Francisci första regel.

Under de 10 år, som förflöto efter 1209, förblef Francisci stiftelse med dess verksamhet inskränkt till allenast ett litet område af mellersta Italien. Några försök under samma tid att öppna en missionsverksamhet bland de otrogna i Syrien och i Marocko aflupo utan nämnvärd framgång. Från denna mellantid har man dock att anteckna det nya namn, som Franciscus uttänkt för sin stiftelse, i det han utbytte det äldre namnet „viri pœnitentiales“ mot „fratres Minores.“ Med detta anspråkslösa namn åsyftade Franciscus brödernes uppgift att i tjenande kärlek underordna sig andra, att vara — „omnibus subditi.“ Benämningen Minores skall Franciscus hafva hemtat af Jesu ord, enligt versio vulgata: „quod uni ex *minoribus* meis fecistis, mihi fecistis“ (Matth. 25: 40), hvilket språk sedan tolkades såsom en direkt profetia af Frälsaren om Minoriterorden. Francisci sällskap, som i början betraktats blott såsom en „fraternitas“, började småningom betecknas såsom „ordo fratrum Minorum“, dock ännu icke såsom „religio“, i betydelsen af en organiserad munkorden. Den nya benämningen fratres Minores förekommer första gången officielt begagnad i en skrifvelse från påfven Honorius III till det högre franska klereciet af den 11 juni 1219. — Förutom fratres Minores eller Minoriter ha Franciskanerne äfven blifvit kallade *Gråbröder* efter sin drägt och *Barfotamunkar* (Nudipedes) efter sin obetydliga fotbeklädnad. Deras klädedrägt bestod af en askgrå kåpa med ett rep om lifvet, ett par korta benkläder och träklotsar under fötterna. Dock kunde denna drägt något modifieras efter årstid och klimat.

Efter det bröderne redan några år tidigare plägat vid pingsttiden komma tillsammans till Portiuncula kyrkan i Assisi för öfverläggning om stiftelsens gemensamma

angelägenheter, fattades å pingstkapitlet derstädes år 1219 beslut om en storartad utvidgning af brödraskapets verksamhet, i det att man beslöt utsträcka densamma öfver hela Italien, Spanien, Frankrike, Tyskland och Ungern. Dermed blef det också nödvändigt att tillsätta en särskild ledare för missionen inom hvarje land, der propaganda skulle bedrifvas. De förtroendemän, som nu utsågos att handhafva ledningen af den nya missionsverksamheten i förenämnda länder eller „provinser“, och hvilka det jemväl tillkom att bland ordens medlemmar välja lämpliga predikanter för provinsen, fingo den anspråkslösa titeln „Ministri“, hvarmed skulle betecknas, att äfven deras embetsverksamhet borde vittna om den *tjenande* kärleken. Men nu gjorde sig ock gällande behofvet af en ordentlig författning för brödraskapet. Ty utan en fast organisation med öfver- och underordnade lemmar, i stället för att Franciscus hittills varit den ende ledaren, kunde hans stiftelse icke lösa en så pass verldsomfattande uppgift, som brödraskapet numera påtagit sig.

Franciscus utarbetade derföre en ny, mycket fullständigare regel för sitt brödraskap, hvilken antogs på ett stort pingstkapitel 1221 och ytterligare omarbetad stadfästades af påfven Honorius III den 29 november 1223. Stiftelsen blef nu en legaliserad munkorden i kyrkans, resp. påfvens, tjenst och dertill enligt sina principer en tiggarorden. I stället för den enkla brodren Franciscus trädde nu i spetsen för orden en *Minister* eller „servus totius fraternitatis“, hvilken sedermera kallades *Minister generalis* eller blott *General.* ·Under honom sorterade *Provincialerne* eller de särskilda provinsernas ministrar, hvilka af honom jemväl utnämndes. Ministrarne förbundos att hos påfven anhålla om en kardinal till ordens gubernator, protector och corrector, vid hvars afgång samma anhållan skulle förnyas. Generalen skulle å hela ordens vägnar aflägga lydnadslöfte åt påfven. Han egde utskrifva „pingstkapitlet“ till ort och tid, som han funne lämpliga, hvar-

före ock „generalkapitel“ trädde i den förra benämningens ställe. Han ensam var numera berättigad att utnämna ordens predikanter, hvilka förut för hvarje provins utsetts af dess minister. Provincialerne tillkom rätt att hålla provincialkapitel, i orden upptaga nya medlemmar äfvensom att anställa visitationer och behandla brödernes disciplinära förseelser. En tredje art styresmän tillkom nu äfven: *Custodes,* hvarmed menas ledare för mindre områden inom en provins. Desse custodes ålåg bland annat att tillsamman med provincialministrarne sörja för brödernes beklädnad, med fästadt afseende på olika årstid och klimat. De voro liksom ministrarne medlemmar af pingst- eller generalkapitlet och kunde åter liksom provincialerne sammankalla bröderna inom deras eget distrikt.

Så länge Franciscus lefde, verkade hans brödraskap endast såsom kringvandande missonärer, utan att besitta egna boståder. Då de kommo till nya orter, ådrogo de sig till en början uppmärksamhet genom sin drägt, sitt egendomliga utseende och sitt lefnadssätt. Bland ortens inbyggare fanns då vanligtvis alltid någon, som af förbarmande mottog dem gästvänligt i sitt hus. Der biskopssäten funnos, kommo dessas innehafvare de vandrande bröderne vänligen till mötes och upptog dem såsom Kristi fattige bröder. På den nya orten började så en broder att predika på någon fri plats eller ock i det hus, som gästfritt upplåtits för honom. Befanns rummet vara för trångt, så fick han måhända af biskopen tillåtelse att predika i kyrkan. Men helst samlade han folket omkring sig ute i det fria, då årstiden det medgaf, emedan hans ord der kunde mera otvunget tränga fram till stora skaror af åhörare.

Länge nog nöjde sig bröderne på sina vandringar med de tillfälliga herbergen, som af främmande tillbjödos dem. Men efter det stiftelsen organiserats till en orden med ordentlig författning, dröjde det icke länge, innan den i likhet med andra munkordnar beredde sig fasta bostäder.

Ännu 1225 fanns intet kloster inom orden, men snart derefter begynte dylika uppstå; och i jemnbredd med ordens hastiga utbredande gick inom densamma äfven klosterväsendets utveckling, så att orden år 1268 skall ha räknat 8,000 kloster med 200,000 munkar. Föreståndaren för ett Franciskaner-konvent eller „hus“ (domus) fick ej heta prior, hvilken benämning skulle alldeles ha stridt emot ordens tjenande uppgift, utan kallades han *guardian* = vårdare, väktare.

Med Francisci brödraskaps öfvergång till en legaliserad orden och inträde i verldskyrkans tjenst framträdde också behofvet för ordens medlemmar af vetenskaplig bildning, såsom ett medel till makt och inflytande. Den ifver, hvarmed i följd häraf vetenskapliga sysselsättningar begynte bedrifvas inom orden, skall icke blott ha öfverraskat, utan äfven oangenämt berört stiftaren och hans närmaste själsförvanter, emedan de deri varsnade en olycka för orden, ett betänkligt afsteg från dess ursprungliga syfte att i anspråkslöshet och enfald förmå menniskorna till bättring från syndens tjenst. Men den nya riktningen, en gång inslagen och befunnen nyttig för kyrkans tjenst samt derföre äfven uppmuntrad, kunde icke vidare hämmas, isynnerhet som de med Franciskanerne ofta rivaliserande Dominikanerne sökte utmärka sig för lärdom. Liksom i Dominikanernes blefvo derföre ock i Franciskanernes kloster flerstädes lektorer anställde för munkarnes undervisning. Dock gjorde sig med allt detta icke lika mycken håg för studier gällande inom Franciskanerorden, som bland Dominikanerne, och det stora flertalet af Minoriter torde innehaft ett tämligen ringa mått af kunskaper, hvarföre de ock stodo massorna af folket närmare, men öfverhufvud äfven åtnjöto mera folkgunst, än predikomunkarne.

Förutom vetenskapliga sträfvanden gåfvos äfven andra tecken, som för Franciscus utvisade, att hans stiftelse, blefven en kyrklig orden, mer och mer afvek från sin tidigare riktning och antog en verldslikställig karakter,

hvilket allt djupt grämde stiftaren. Då hans hand icke mera mäktade hålla tillbaka eller styra den in på verldslighetens ban vinddrifna farkosten, skall han mot slutet af sitt lif haft för afsigt att återvända till sin första kärlek, d. ä. till att vårda spetelska och blifva ånyo likaså ringaktad, som han det varit i början af sitt uppträdande, samt att slutligen draga sig alldeles tillbaka i ensamheten — detta i förhoppning att genom sitt exempel kunna afvända sina bröder från äregirighet och verldskärlek. Sannolikt hindrade endast Francisci frånfälle planens utförande, men dessförinnan hade han ännu en gång i skrift sökt återföra sin stiftelse in på en rätt stråt. Detta skedde genom hans *testamente,* deri han hänvisade ordens medlemmar till samma lefnadssätt, som han i sin första regel anbefallt. Franciscus dog den 4 oktober 1226 och blef efter sin död kallad helig samt kanoniserad år 1228 af påfven Gregorius IX. Men efter hans död förklarade samme påfve år 1230 hans testamente ogildt, och orden utvecklade sig allt vidare i verldskyrklig riktning till ett tjenstvilligt verktyg åt påfvemakten, särskildt egnadt att befästa och säkerställa denna gentemot det sekulära presterskapets anspråk och sjelfständighetssträfvanden.

I följd af denna ordens förändrade ställning inom kyrkan kom ock Franciskanernes förra principiela förakt för penningen att upphöra. Ty såsom värdemätare och bytesmedel i det borgerliga lifvet, särdeles inom städerna, egde penningen en alltför stor betydelse för att i längden kunna ringaktas af ett brödraskap, som mer och mer satte värde på verldsliga förmåner.

En vidare följd af den nya ställning, Minoriterorden kom att i kyrkan intaga, såsom ett tjenstvilligt redskap för utförande af påfvemaktens anordningar, var, att den i likhet med Dominikanerne framför andra munkordnar försågs med särskilda och synnerliga privilegier. Så bekommo Minoriterne redan tidigt rättighet att vid interdikt förrätta gudstjenst med lågmäld röst för slutna dörrar,

sedan de bannlyste först aflägsnats. Trots de kyrkliga prelaternes motstånd erhöll orden rätt att pålägga sina egna medlemmar bann, hvarigenom domsrätt öfver orden undandrogs biskoparne. Äfven i liturgiskt afseende gjordes orden oafhängig af episkopatet dermed, att dess medlemmar tilldelades rättighet att förrätta gudstjenst vid portativa altaren, i följd hvaraf de kunde i församlingarna uppträda konkurrerande med det sekulära presterskapet. Samtidigt som ordensregeln fastställdes 1223 medgaf Honorius III åt orden den s. k. Portiuncula-aflaten för enhvar, som den 2 augusti besökte ordens moderkyrka. Denna aflat skulle gälla för beständigt, den skänkte obetingadt rening från alla synder och utsträcktes snart till alla Minoriterkloster samt inbragte åt dem betydande inkomster. Minoriterne tillätos att taga betalning under namn af gåfvor för grafplats i deras kyrkor och för begrafning i deras ordensdrägt och vidare att taga emot allt, som skänktes dem genom testamenten, till och med — penningar. Liksom andra kloster åtnjöto äfven Franciskanernes: *immunitet,* d. ä. frihet från alla afgifter till stat och kyrka, *exemtion,* d. ä. befrielse från biskoplig tillsyn, hvilket innebar afhängighet endast af påfven eller ordens general, samt *asylrätt* eller rätt att taga i sitt hägn fridlösa och ogerningsmän, som flyktade till klostren. Likställde med predikaremunkarne i anseende till kyrkliga rättigheter, fingo ock Franciskanerne vanligen tillsammans med Dominikanerne under trettonde århundradet och följande sekel sina privilegier af påfvarne allt vidare bekräftade och i afseende på själavården äfven utvidgade.

Kap. II.

Franciskanerordens utbredande till de nordiska länderna, hvilka tillsammans bildade provinsen Dacia. Franciskanerkloster i Sverige. Personalen i ett svenskt Minoriterkloster. Af reformationssträfvanden inom orden berördes den daciska provinsen obetydligt.

Såsom redan antydts, utbredde sig Franciskanerorden efter 1219 med synnerlig fart inom den katolska verlden. Det dröjde icke heller länge, innan den utsträckte sin verksamhet till det nordliga Europa. Icke långt efter det Franciskanerorden blifvit af påfven stadfästad, vandrade de förste Minoriter öfver Eidern och utbredde sig sedan raskt öfver Jylland, de danska öarne och Skåne. *) År 1233 nedsatte de sig i Visby, okändt dock, om de kommo till Gotland från Danmark eller Tyskland, med hvars Hansestäder Visby stod i liflig förbindelse. Från Gotland kommo Minoriter öfver till det gentemot belägna Östergötland, hvarest de grundade ett kloster i Söderköping 1235. Derifrån framträngde de till Vestergötland, der Skara konvent stiftades 1242, och derifrån till öfra Sverige, der konvent grundades i Upsala 1247 och Enköping 1250, hvarefter Franciskanerkloster inrättades ännu på flera

[1]) Uppgifterna beträffande Franciskanernes ankomst till Danmark äro något skiljaktiga. Såväl Daugaard, Om de danske Klostre, sid. 20, som Lange, De norske Klostres Historie, sid. 45, uppgifva, att ankomsten skedde samma år 1223, som orden blef af Honorius III formligen erkänd, medan den i Langebeks Scriptores rerum danicarum medii ævi, Tom. V, pagg. 511—528, intagna: Historia de inchoatione et propagatione Ordinis Fratrum Minorum in Dacia et Regionibus Septentrionalibus 1232—1535 härom innehåller å sid. 511 följande uppgift: „Anno Domini MCCXXXII *Fratres Minores* Daciam primo intraverunt nudis pedibus et a Rege Waldemaro II et a toto clero et populo benigne et charitative recepti sunt.“ Sannolikt är det på grund häraf, som Rördam, Kjöbenhavns Kirker och Klostere, sid. 276, påstår, att Barfotamunkarne invandrade till Danmark först 1232 och 1238 grundade sitt kloster i Kjöbenhavn. Till sistnämnda åsigt synes äfven Nilsson, Klosterväsendet i Sverige, I, 1, sid. 45, ha anslutit sig.

andra orter. Inalles har man i Sverige räknat 22 Minoriterkloster, förutom de finska konventen. — År 1270 [? 1268] grundades i Stockholm på nuvarande Riddarholmen Sveriges förnämsta Gråbrödrakloster, hvars betydenhet grundlades hufvudsakligen genom konung Magni Birgerssons (Ladulås) ynnest och frikostighet. År 1286 stiftades jemväl i Stockholm på Norrmalm S:t Claras systerkloster, det enda nunnekloster af S:t Francisci orden, som funnits i Sverige. Nunnorna här benämndes vanligen *Clarissor*.

Det anspråkslösare uppträdande, som i allmänhet utmärkte Franciskanerne i bredd med Dominikanerne, röjde sig äfven i sättet för Minoriternes utbredande och i hela deras offentliga verksamhet. Hvardera för sig gick tämligen obemärkt. I all tysthet utbredde de sig och i all stillhet verkade de, der de en gång slagit sig ned. Med allt skäl bör man i detta Minoriternes bemödande att väcka så litet uppseende som möjligt söka grunden äfven dertill, att i de till vår tid bevarade och offentliggjorda påfliga skrifvelser från medeltiden, hvilka, så vidt de röra Sverige, ingå i Svenskt Diplomatarium, Minoriter blott sällan omnämnas, medan deremot ett stort antal dylika skrifvelser ha till ögnamärke Dominikanernes intressen och behof. Härom yttrar ock Reuterdahl i sin Svenska Kyrkans Historia II, 2, sid. 510: „Nästan inga påfliga urkunder af allmänt innehåll synas om dem (Franciskanerne) hafva kommit till Sverige, icke derföre att icke sådana åt dem voro gifne, utan kanske derföre, att ordens förmän behöllo dem hos sig, meddelade sina närmast underordnade hvad desse behöfde veta, och icke ansågo det nödigt att för verlden bekantgöra sina företräden och rättigheter.“ Den af Reuterdahl sålunda på grund af förmodan angifna förklaringen till förenämnda brist på påfliga urkunder rörande Minoriterorden i Sverige bekräftas i allo genom de i Arvidssons Handl:r I, sidd. 84—91, publicerade „Anteckningar i Viborgs Klosterbok.“ Ty af dessa anteckningar finner man tydligen, att Franciskanerne äfven här i

Norden befunno sig i en nära och trägen förbindelse med den påfliga stolen, hvarifrån dem meddelades en mängd anordningar i afseende på själavården, ehuruväl ordens ledare funno lämpligt att förbehålla blott ordens medlemmar kännedomen om de påfliga bullorna och ej vidare offentliggöra desamma. — En påfvebulla af den 3 februari 1317 finnes dock publicerad i Diplomatarium Suecanum under n:o 2089, der Johannes XXII till följd af anmälan från Electus och domkapitlet i Upsala anbefaller erkebiskopen i Lund samt biskoparne i Linköping och Åbo att förbjuda Minoriterordens munkar att gifva absolution åt sådana adelsmän och verldsliga herrar, hvilka sökt inverka på presterliga lägenheters tillsättande eller angripit kyrkans inkomster och derföre enligt kyrkans stadgar gjort sig skyldige till bannlysning. En annan bulla, utfärdad af påfven Bonifacius IX den 22 december 1402, finnes dessutom intagen i Svenskt Diplomatarium från och med 1401 under n:o 260. Den föreskrifver bland mycket annat inskränkning af rättigheter, som förut medgifvits tiggarmunkarne i allmänhet.

De åt Franciskanerne förunnade rättigheter beträffande deras verksamhet i församlingarna voro ungefär desamma, som tillkommo Dominikanerne. Äfven Minoriterne fingo i alla församlingar predika, åhöra bikt och meddela aflösning. Men Franciskanerne vinnlade sig framför allt om själavården, medan Dominikanerne ansågo predikandet för sin hufvuduppgift. I de nordiska länderna arbetade hvardera orden för det mesta på olika ställen och utan inbördes konflikter, sådana som annorstädes icke sällan förekommo. Franciskanerorden utgjorde således här ett sidostycke, icke ett motstycke till Dominikanerne. För sin existens voro begge ordnarne hänvisade till milda gåfvor, af hvilkas erhållande genom bettlande Franciskanerne dessutom gjorde en dygd.

Äfven dessa begge tiggarordnars organisation var i grunden densamma, med iakttagande deraf, att en del

embetsmän, ehuru de inom hvardera orden hade likartade funktioner, dock benämndes olika. Också inom Franciskanerorden hörde till Provincia Daciæ samtliga nordanländer: Danmark, Norge och Sverige med Finland. Främste ledaren af ordens angelägenheter i provinsen kallades bland Minoriterne *Minister provincialis.* Han valdes å provincialkapitel och förblef i embetet, så länge han lefde, derest han icke dessförinnan af trötthet afsagt sig detsamma. Vanligtvis var han derjemte guardian i något kloster. För inspektion af klostren synes derjemte en Inquisitor varit tillsatt. Sedan år 1280 var provinsen Dacia delad i 8 Custodier, af hvilka Danmark med Skåne utgjorde 5, Sverige 2 och Norge 1. Såsom Custodes fungerade vanligen guardianer, hvilka åtnjöto ett större förtroende och anseende. Provincialkapitel höllos mycket ofta i de särskilda klostren inom provinsen under ledning af provincialministern och guardianen i det kloster, der mötet hölls; dock, efter hvad kändt är, blott en gång inom Finlands område, nemligen år 1486 i Viborg. I afseende på lokaler, kyrka, bibliothek och annan utstyrsel gjorde sig inom Franciskanerklostren ungefär samma behof gällande, som hos Dominikanerne.

Att döma af förhållandet inom Gråmunkeklostret i Stockholm [1]) räknades till ett Franciskanerklosters personal följande olika embetsmän, tjenare och medlemmar:

Guardian eller *Gardian,* i den äldre svenskan vulgärt förbytt till: Gardiäkn, Gardiäkin, Gardieken (Arv. III: 66), Gardeken, Gardengsen (Grönblad, Nya källor till Finlands medeltids historia, sid. 83), Gårdjekne. Han valdes utan tvifvel af klostrets brödraskap.

Viceguardian.

Lector, för munkarnes undervisning.

Scriptor, hvilken det tillkom att upprätta urkunder.

---

[1]) Diarium Fratrum Minorum Stockholmensium i Scriptores rerum suecicarum medii ævi, I, 1, pagg. 67—82.

Confessor eller biktfader.

Sacrista, som egde att vårda klostrets heliga tillhörigheter.

Provisor, som förestod hushållningen.

Terminarius, allmoseinsamlare.

Organista.

Focarius eller kock.

Bröderne voro dels ordinerade prester (sacerdotes, diaconi), hvilka egde afhöra bikt och meddela aflösning, dels lekmän (layci). De, som redan aflagt ordenslöftet, benämndes äfven här *professi;* de som beredde sig härtill, vanligen under ett års tid, kallades *novitii.*

Tid efter annan gjorde sig inom Franciskanerorden och en del af dess kloster reformationssträfvanden gällande, hvilka åsyftade att bland ordensmedlemmarne införa samma stränga, från förverldsligande frigjorda riktning, som utmärkt stiftelsens första medlemmar, med andra ord att till efterföljd återställa S:t Francisci regel. De, som antogo denna strängare lefnadsriktning, benämndes *Fratres de observantia,* hvilken benämning fastställdes på mötet i Kostnitz (1415), de öfrige *Fratres conventuales.* Inom provinsen Dacien tillhörde de allra fleste Minoriter den senare gruppen. Först mot slutet af medeltiden eller från 1469 vann den strängare observansen något insteg i Danmark genom Laurentius Brandere, guardian och lektor i Kolding. Till Norge sträckte sig reformen icke. I Sverige hade konung Karl Knutsson tillskrifvit påfven klagomål öfver tilltagande yppighet, prakt och vällefnad i de svenska klostren. I sitt svarsbref af 1448 utlofvade påfven reformation, men någon sådan kom likväl icke till stånd.

Kap. III.

Franciskanernas verksamhet utsträckt till Finland sannolikt långt tidigare, ehuru något Franciskanerkloster här ej finnes omnämndt före 1403. Antydningar, att Minoriterne i Finland till godo gjorde sig samma påfliga privilegier, som annorstädes, och underhöllo förbindelser med den påfliga kurian.

Den obemärkthet, hvarmed Franciskanerne öfverhufvud älskade att uppträda, har utan tvifvel varit orsaken dertill, att sjelfva stiftelseåret för ett stort antal Minoriterkloster i Sverige, liksom annorstädes, är alldeles obekant. Detta gäller ock om Franciskanerklostren i Finland, hvilkas antal varit trenne.

Före 1400-talet har man ännu inga spår af Franciskanerkloster i Finland. Men deraf må man ingalunda anse sig berättigad till den slutsatsen, att Minoriter icke heller tidigare utöfvat någon verksamhet i vårt land. I betraktande af denna munkordens redan tidigt röjda begär att såvidt möjligt utsträcka sin missionsverksamhet till alla katolska länder och med afseende derpå, att redan under 1200-talet åtskilliga Franciskanerkloster voro stiftade i Sverige, synes det nästan otroligt, att Finland skulle ända till den tid, då det första Franciskanerkloster här omnämnes, kunnat förblifva oberördt af Minoriternas inflytelser. Fastmer är det högst sannolikt, att Minoriter redan mot slutet af 1200-talet eller åtminstone under 1300-talet vandrade omkring i Finland och här liksom annorstädes utöfvade själavård samt insamlade allmosor. Ett sådant antagande tyckes ock finna tillräckligt stöd i påfven Johan XXII:s ofvan (sid. 100) åberopade bulla af den 3 februari 1317, deri påfven bland annat anbefaller biskopen i Åbo att förbjuda Minoriterne att gifva absolution åt sådana adelsmän och verldsliga herrar, som i strid med kyrkans stadgar sökt inverka på presterliga lägenheters tillsättande eller angripit kyrkans inkomster samt derföre hemfallit åt bannlysning (Dipl. Suec. n:o 2089)

Enligt uppgift i Historiallinen Arkisto, VI, sid. 48, not, förekomma ännu inga finska kloster i irländaren *Vaddings* förteckning för år 1400 öfver alla Franciskanerkloster i provinsen Dacia, ehuru denna längd fullständigt uppräknar ordens konventsställen i de tre skandinaviska länderna. Om nu detta bör anses såsom ett absolut bindande bevis för, att några Franciskaner-hus icke heller tidigare funnits här i landet, och om man till följe häraf icke är berättigad att ens antaga möjligheten af att dylika i all anspråkslöshet inrättade hus här redan tidigare funnits, men varit alltför obetydliga för att uppmärksammas i de källor, hvarur Vadding samlat sina uppgifter, så måste man åtminstone få antaga, att Franciskanerne under de första tiderna af sin verksamhet i vårt land, under denna deras så till sägandes förhistoriska tid härstädes, åtnöjt sig med blott provisoriska herbergen.

Det första historiska bevis på, att Finland egt ett Franciskanerkloster, är nemligen af år 1403, då „broder Clemens, guardian i Viborgs konvent af de mindre brödernas orden i Åbo stift" omnämnes (Svenskt Diplomatarium från och med 1401, n:ro 319), och först från denna tidpunkt kan följaktligen enligt de källor, som hittills funnits att tillgå, Franciskanerkonventens i Finland historia taga sin början.

För skildringen af Minoriternes uppträdande i Finland äro vi hänvisade till än mera sparsamma underrättelser, än för Dominikanernes verksamhet härstädes, efter all sannolikhet af det skäl, som redan nämnts, att Franciskanerne vida mer än Svartbröderne älskade att verka i tysthet eller att vid sitt uppträdande göra sig så litet bemärkta som möjligt. Men häraf är man för ingen del berättigad till det antagande, att Minoriternes i vårt land verksamhet också varit mindre intensiv, än Svartbrödernes. Tvärtom har man allt skäl till den förmodan, att Franciskanerne med sina öfverhufvud ringare anspråk stodo massan af folket närmare och förstodo så äfven

bättre än Dominikanerne att lämpa sin själavård efter den finska allmogens behof. Men oaktadt sin tillbakadragenhet i det offentliga lifvet stodo medlemmarne af Finlands Minoriterkonvent sjelffallet i en trägen förbindelse med sin ordens styrelse och andra konvent i den daciska provinsen. Derjemte voro de nog påpasslige att tillgodogöra sig de privilegier, som tid efter annan af påfvarne utfärdades för Franciskanerorden. Det sistnämnda finne vi bekräftadt såväl af de förut åberopade „Anteckningar i Viborgs Klosterbok", hvilka ingå i Arvidssons Handl:r I, sidd. 84—91, som af påfven Sixtus IV:s bulla från 1479, publicerad i tidskriften Suomi för 1846, sidd. 235—247.

Förbemälda anteckningar innehålla, jemte bestämningar rörande hvilka personer det tillkommer att afhöra bikt och meddela aflösning, en sammanställning af medgifvanden och anvisningar, som i afseende härpå af särskilde påfvar allt ifrån Alexander IV (1254—1261) till och med Johan XXIII (1410—1415) meddelats Minoriterne, hvarförutom omnämnas påfliga aflatsbref för besök af Franciskanerkyrkor. Sistangifna år torde något så när sammanfalla med tidpunkten för anteckningarnas afslutande. [1]) Men äfven efter nästnämnda tid underläto våra finske Franciskaner ingalunda att tillgodogöra sig privilegiibref, som gällde deras orden. Detta visar sig af den ofvan nämnda i Finland funna andra urkunden, den af d:r E. Grönblad i Suomi publicerade Sixtus IV:s bulla, hvilken, efter en för Dominikanerne och Franciskanerne mycket smickrande inledning — deri de jemföras dels med tvenne från paradiset utgående floder, hvilka på ett fruktbringande sätt bevattna hela kyrkans område, dels med tvenne Seraphim, hvilka under flitigt uppstämmande af Guds lof och genom sina

[1]) Det af kyrkomötet i Konstanz den 23 sept. 1416, under den apostoliska stolens ledighet, rörande Minoriterorden utfärdade privilegiibref, infördt under n:o 2280 i Svenskt Diplom. från o. med 1401, finnes icke åberopadt i förenämnda anteckningar i Viborgs klosterbok.

för folken hållna uppbyggelserika predikningar inberga rika skördar i den heliga kyrkans förrådshus, dels med två basuner, genom hvilka Herren anbefallt att medelst trägna predikningar kalla alla folk till det helga evangelii betesmark, på det att deras ljud skulle utgå öfver hela jorden och de måtte göra Herranom ett beredt folk, det sig om goda gerningar beflitar — innehåller stadfästelse och utvidgning af äldre åt dessa ordnar beviljade privilegier. I den officielt bestyrkta afskrift af bullan, hvars fragmenter Grönblad lyckats öfverkomma och sammanställa, finnes tillika uttryckligen angifvet, att samma afskrift blifvit tagen för de *finska* (Dominikaner- och Franciskaner-)konventens behof.

Såsom redan nämndes, ha Franciskanerkonventen i Finland varit trenne, nemligen tvenne stadskloster i Viborg och Raumo, och ett landskloster på Hamnö i Kökars kapell på Åland, alla afsedda endast för manliga medlemmar. Något nunnekonvent af Franciskanerorden har veterligen aldrig varit påtänkt i Finland, liksom icke heller några relationer mellan finska inbyggare och S:t Clara kloster i Stockholm äro kända.

Beträffande ordningen för dessa klosters tillkomst kan någonting med visshet icke anges, enär intet af samma klosters stiftelseår är kändt. Tidigast framträder väl i häfderna Viborgs, dernäst Raumo och sist Kökars kloster. Men det är lika väl möjligt, att Viborgs konvent är det yngsta af dessa tre, hvartill man äfven funnit en antydan (se Hist. Ark. II, s. 157) i den ordning, hvari Sveriges Franciskanerkonvent uppräknas i förutnämnda Minoriterordens historia hos Langebek, Scriptt. rer. dan. medii ævi, Tom. V, pag. 514, i följande ordalag: „Loca Fratrum in Swetia. Domus fratrum *Visby,* fundata 1233. *Swtercopie* 1235. *Scaris* 1242. *Wpsalie* 1247. *Enarcopie* 1250. *Holmis* 1268. *Nycopie* 1280. *Jonarcopie* 1283, *Arbogis* 1285. *Lincopie* 1287. *Löse* [= Lödöse]. *Krogis* [= Krokek]. *Vexö. Rama. Thyckekarl. Viburgis.*“

Det vill häraf och med afseende derpå, att de kloster, för hvilka stiftelseåret är kändt, uppräknas i kronologisk ordning, synas, såsom skulle, med iakttagande af en dylik följd äfven för de andra klostren, Raumo konvent varit det äldsta af Finlands Franciskanerkloster och såsom skulle dernäst Kökars och sist Viborgs konvent tillkommit.

Om nu förhållandet verkligen varit sådant och ordningen för omnämnandet icke endast berott derpå, att Viborg låg längst bort från berättaren, utan fastmer derpå att Minoriter tidigare än i Viborg fattat fast fot i Raumo och Kökar, såsom belägna närmare till Sverige, så torde man lämpligast kunna och böra sammanställa i fråga varande notis med de historiska urkunderna förmedelst antagandet, att af de tre finska orterna Viborg var den plats, der Franciskanerkonventet tidigast lyckades erhålla en ordentlig klosterbyggnad, medan konventen i Raumo och Kökar först senare funno utvägar att utbyta sin provisoriska tillvaro mot en fast bohållning.

I det följande äro de nämnda klostren emellertid skildrade i den ordning, som anvisas af säkra historiska data.

Kap. IV.

Franciskanerklostret i Viborg. Hvarifrån det antagligen utgått. Dess läge och byggnader. Testamenten dertill. Klostergods. Personal. År 1486 hölls här provincialkapitel, medan klostrets guardian tillika var provincialminister för Dacien. Sigill.

Det äldsta finska Franciskanerkloster, som i urkunderna omnämnes, är det i Viborg. Deraf, att omnämnandet skett tidigast år 1403, medan klostret ännu icke finnes upptaget i den Vaddingska förteckningen för år 1400, synes framgå, att det stiftats alldeles i början af 1400-talet. Men emedan all närmare kännedom saknas om detta klosters stiftelse, har man sig icke heller bekant, hvarifrån detta konvent utgått eller hvilket varit dess

moderkloster. Då det likväl synes vara alldeles sjelffallet, att Franciskanerne, liksom tidigare Dominikanerne, kommit öfver till Finland från Sverige, så behöfver man ej tvifla derpå, att ju äfven Gråmunkeklostret i Viborg ledt sitt ursprung från något Minoriterkloster i sistnämnda land. Detta synes äfven bekräftas deraf, att den förste kände medlem af Viborgs klosterpersonal i den urkund, hvaraf man tidigast lärt känna klostrets tillvaro, omtalas i sällskap med andra svenska munkar, hvilka då voro på besök i Rom. I fråga varande urkund är nemligen ett af tvenne påfliga notarier den 22 april 1403 i Rom utfärdadt intyg derom, att Lucas Jacobi, prestmunk i Vadstena kloster, afträdt från det honom af påfven Bonifacius IX år 1401 anförtrodda embetet såsom Birgittinerordens Conservator; och, enligt hvad i sjelfva intyget finnes angifvet, har detsamma utfärdats i närvaro af Vadstena klosters generalkonfessor Ericus Johannis och munken i samma kloster Thorirus Andreæ samt följande fyra särskildt tillkallade vittnen: ofvan nämnde guardian i Viborgs Minoriterkonvent Clemens, munken i Saba (Juleta) Cistercienserkloster i Strengnäs stift Andreas Johannis, kyrkoherden i Äuräpää (Mola) socken af Åbo stift Reynerus Svenonis och magister Johannes Borczow, påflig brefskrifvare (Svenskt Diplomatarium från och med år 1401, n:o 319, jfr n:o 63).

Men från hvilket kloster i Sverige har väl Minoriterkonventet i Viborg utgått? Då icke heller till besvarandet af denna fråga några antydningar förekomma i häfderna, så återstår blott att antaga, det Sveriges förnämsta Franciskanerkloster, det till Finland närmast belägna i Stockholm, gifvit upphof åt Gråbrödrakonventen i Finland, och således främst åt det i Viborg, hvarest med afseende på den längst i öster belägna karelska gränsprovinsens aflägsenhet från rikets hufvuddel det måhända tidigast befanns nödigt att upprätta ett fast herberge för de i Finland kringvandrande Franciskanermunkarne.

Platsen, der Viborgs Franciskanerkloster var beläget, är densamma, som i närvarande tid upptages af ryska folkskolan i hörnet mellan Gråmunkegatan och norra Vallgatan, der ryska militärskolan förut haft sin lokal. — För klostrets behof tjenade väl ursprungligen blott en träbyggnad, men i början af 1440-talet var det fråga om att „mura clostret“, d. v. s. bygga det af sten eller tegel, hvilket äfven synes gått i fullbordan, eftersom, då klostret skulle efter reformationen raseras, byggnadsmaterialet uppgifves ha varit tegel (Arv. I: 234, 244, 311—312). Beträffande klostrets särskilda lokaler saknas alla uppgifter. Antagligen bestod sig äfven detta kloster en egen kyrka, ehuruväl deraf lika litet som af någon annan klostrets byggnad numera finnes någon lemning. [1])

Länge nog synes detta kloster varit i materielt afseende klent utrustadt. I ett tyskt bref af den $^{13}/_{4}$ 1433 från höfvitsmannen i Viborg Christiern Nilsson till borgmästare och råd i Reval tilldelas klostret epitetet „arm“ (Bunge & Hildebrand, Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch, Band 8, n:o 678). Först mot medlet af 1400-talet begynte dess ekonomiska ställning förbättras. Samma dokument, der klostrets murande först omtalas, innehåller tillika den första kända testamentariska disposition till klostrets förmån. Det är kyrkoherden i Äuräpää Henrik Makerlands den 17 oktober 1445 i Stockholm i flere vittnens närvaro upprättade testamente. Deri anslår han „til sancti francisci closter til bigningh“ sina i Viborg befintliga 10 silfverskålar och sina fyra hästar, äfvensom

[1]) En i svenska riksarkivet äunu förvarad planteckning öfver Viborgs stad och slott från 1644 upptager på platsen för Franciskanerklostret en taklös långsträckt byggnad i kyrkostil med ena gafveln mot Gråmunkegatan. Att emellertid Franciskanerkyrkan i Viborg långt förut upphört att begagnas, röjer sig af ett från konung Johan III till ståthållaren på Viborg Anders Nilsson (Sabelfana) aflåtet bref, dat. den $^{9}/_{9}$ 1579, hvari omnämnes „Clöster Kyrckann“, såsom varande en enda, nemligen Svartbrödernas (Riksregistraturet 1579 foll. 237—238).

till (begagnande i) klostret „thet bruna cledhet som ligger i kystenom jtem edh pawelun.“ [1]) Vidare uppgifver testator, att gardiekenen, d. ä. guardianen, hade af honom (till låns eller i förvar) 7 bordsskedar, hvarmed borde förfaras, såsom hans testamentarii, d. v. s. testamentets verkställare, vilja (vare sig de bestämde, att innehafvaren skulle få behålla dem för klostrets behof eller ock lemna dem ifrån sig till annat ändamål). Derpå tillägges: „oc wil gardieknen mura clostret, som han haffuer sakt, tha sær jak thet gerna, at thet kummer ther til bigningh“ (Arv. III: 65—66). — Af denna disposition framgår äfven, att förbemälde kyrkoherde i Äuräpää socken stod i ett ganska intimt förhållande till dåvarande guardianen i Viborgs kloster, liksom man i början af samma sekel kunnat iakttaga ett förtroligt umgänge mellan kyrkoherden i Äuräpää Reynerus Svensson och guardianen Clemens, hvilka till sammans voro reste till Rom.

Af öfriga testamenten, hvari Viborgs Franciskanerkloster blifvit ihågkommet, äro blott fem kända:

År 1449 bestämde lagmannen i Norrfinland Henrik Claussou Diekn i sitt första testamente åt Gråbröderne i Viborg „ena kawsa [2]) aff silff“ (Arv. VI: 21).

År 1453 gaf samme man i sitt tredje testamente till Gråbrödraklostret i Viborg en „gulringh“ (Arv. VI: 39).

År 1455 gaf Henrik Claussons, hustru Lucia Olofsdotter Diekn i sitt tredje testamente till Gråbrödraklostret i Viborg ett „silff stopp“ (Arv. VI: 42).

År 14.. bestämde lagmannen och riddaren Greger Mattsson (Lilja) till Tyresö († 1494) jemte sin hustru Ramborg Gustafsdotter i deras testamente åt Gråbröderne i Viborg 4 mark (Afskrift från det i Upsala universitets

---

[1]) Pawelun eller paulun = upptill rynkad sänggardin (*Dalin*, Ordbok öfver svenska språket).

[2]) Skrefs ock „kausa“, var ett dryckeskäril utan lock och utan fot (*Söderwall*, Ordbok öfver svenska medeltids-språket, sid. 651).

bibliothek befintliga dokumentet ingår i R. Hausens samling i finska statsarkivet).

År 1508 anslog väpnaren Magnus Frille (se ofvan sid. 46) i sitt testamente till Gråbröderne i Viborg 2 pund råg och 2 pund korn (Arv. IX: 8).

För sin subsistens voro Franciskanerne enligt sin ordensregel uteslutande hänvisade till milda gåfvor och det lilla de kunde förvärfva genom sitt arbete. Också synas de i vårt land lika litet som Dominikanerne ha varit i besittning af något betydande antal klostergods. Men helt och hållet voro de likväl icke i saknad af sådant tillskott till sitt uppehälle, som afkastningen från dylika gods beredde sina innehafvare. För klostret i Viborg ha vi lärt känna endast tvenne fall, der jordagods omnämnas, såsom skänkta till klostret, hvaraf likväl det förra fallet innebär snarare blott en antydning, än en fullt tillförlitlig notis.

Med anledning af en uppgift i ett dokument, som förvaras i kongl. bibliotheket i Stockholm och som numera finnes publiceradt under n:o XI i häftet III (sid. 109) af Bidrag till kännedomen af vårt land, Jyväskylä 1887, angående det gamla Visborg i Degernäs by af Pojo socken, har på förfrågan meddelats, [1]) att enligt skrifvelse från d:r H. A. Reinholm af den 1 november 1866 „ett gammalt bref af 1422 visar, att *Degernäs* var, en tid åtminstone, doneradt till Viborgs kloster.“ Oaktadt häri ej uppgifvits, hvilketdera af Viborgs tvenne kloster frågan gäller, är dock af det anförda årtalet sannolikt, att uppgiften hänför sig till Viborgs Franciskanerkloster, enär man ej har sig bekant, att dess Dominikanerkloster då redan skulle varit grundadt.

Beträffande den andra fastigheten, benämnd *Nora* (Nuora) i Viborgs socken, litet söder om staden, så förvaras i Upsala universitets bibliothek en gammal afskrift på papper af det bref, hvarigenom riddaren Erik Axelsson

[1]) Af brukspatron E. L. von Julin.

(Tott) med sin hustrus, Elin Gustafsdotter (Sture), samtycke till sanct Francisci kloster i Viborg den 16 februari 1481 gaf sitt gods Nora, beläget i Viborgs socken näst vid Albrektsön, hvilket han tillhandlat sig af en borgare i Reval. Enligt detta dokument, sådant det finnes kopieradt i R. Hausens samling i finska statsarkivet, var vid gåfvan fästadt det vilkor, att bröderne i klostret skulle till evig tid vara förpligtade att hålla 3 messor i hvarje vecka till gifvarnes, deras vänners och fränders samt alla kristnas själagagn: en sjungen messa om lördagen, en läsen messa om onsdagen och den tredje messan om fredagen. Sistnämnda messa hade Erik Axelsson dock redan tidigare [1475 ?] stiftat för Marie Magdalene hospital i Viborg och dertill anslagit 120 mark. — I fråga varande gåfvobref är affattadt omkring 1 månad före den mäktige höfvitsmannens på Viborg och Nyslotts grundläggares frånfälle. Betecknande för donationen är dessutom, att den gjordes just på den tiden, då Viborgs Franciskanerkloster under sin ansedde guardian Stephanus Laurentii var bragt till sitt högsta flor.

Angående bemälda gods Nora och dess senare öfvergång till annan egare må ännu anföras, att Nora, jemte 2 andra gods i Finland, hade 1549 af Kongl. Maj:t efterlåtits lagmannen Erik Flemings enka fru Hebla Sparre i häfdebyte för vissa hennes arfvegods i Sverige (Suomi 1844, s. 144; Tilläggshandl:r n:o 21, sid. 271, i finska statsarkivet). Upplysande i detta afseende är också följande uppgift, hvilken förekommer i ett folioband i svenska riksarkivet med titel: „Berättelsze aff Rasmus Lodwichszon [1]) om Arff och egne Gårder såsom Adelen hafwer igenwunnit eller bekommit för K. Erichs Nempd. A:o 1563:“

[1]) Var 1561 jordeboksskrifvare under kon. Eriks Secrete Råd och Öfverste-Räntemästare Dionysius Beurréus; 1563 kon. Eriks och sedan kon. Johans sekreterare; dog 1597. Se mera angående honom och hans förtjenster om arkivforskning i Handl:r rörande Skandinaviens Historia, XII, sid. 247, not.

„*Carelenn.*

Wijborgz läänn

Nora Enn gårdh Renter

Smör	10 ℔
Rågh	1 pd
Kornn	4 pd
Hafra	1 pd
Ijdh	40
Åàll	4 ℔
Noors	20,000.

Samma gårdh wandt här hans Klaesonn thill Edby ifrå Cronann med thette effter:ne Breff.

Anno 1471 [1]) gaff här Erich Axelsonn Riddare för:de gård i S. Erassmi Clöster ij Wijborgh thill Everdeligh ägee, Thette Breff försegler med honom här Larendz.

här axel personn

här Erich Axelsonn — här Larendz axelsonn

Axel Larsonn

Fru Karin — här hans Clasons.“

Till en riktig uppfattning af förestående urkund må nämnas, att enligt den bifogade slägttaflan herr Hans Claesson i stöd af Vesterås recess bördat godset Nora på grund af sin hustru Karins härstamning från herr Lars Axelsson, hvars barnlöse broder herr Erik Axelsson donerat Nora gård till S:t Francisci kloster i Viborg, under hvilket gåfvobref såväl gifvaren som hans broder tryckt sina insegel. I brefvet förekommer felskrifvet Erassmi i stället för Francisci, såsom framgår af en annan text till samma dokument, hvilken jemväl finnes i svenska riksarkivet i ett häfte med titel: „Register och Handlingar rörande från kyrkan och klostren indragne och aff Adeln igenvunne Gods. 2. Anteckningar af Rasmus Ludvigson“, sid. 89.

[1]) Bör vara 1481.

Enligt samma variant var Id-räntan från Nora gård icke 40, utan 400 [stycken].

Enligt „Anders Nilssons Reckenskap aff Konunglige Ma:tts arff och egitth I ffinlandh pro anno 1553“, befintlig i finska statsarkivet under n:o 36, foll. 49—50, hade dessutom under Gråbrödraklostret i Viborg legat följande gods, hvilka då lågo under de fattiga, d. v. s. voro tilldelade Viborgs hospital:

Albrektsön (var 1582 förlänt åt kyrkoherden, mester Vinter i Viborg);

Uskiniemi;

Jurkila.

Äfvensom af bönder dåmera brukade:

2 gods i Äurdpdd, och

Messola.

Om ett klostergods i Yskjärvi by i Mola socken, se ofvan sid. 74.

Af Franciskanerklostrets i Viborg med säkerhet kända medlemmar ha hittills endast fyra personers namn kommit till efterverlden, [1]) nemligen en broder *Jönis,* en kopparslagares son, omnämnd 1433 såsom afliden, samt följande trenne

Guardianer:

Clemens, omn. 1403 (se ofvan sid. 108).

Clemens Olaui, omn. 1433, då han, försedd med rekommendationsbref från höfvitsmannen i Viborg Christiern Nilsson (Vase) till borgmästare och råd i Reval, begaf sig till nästnämnda ort för att om händer taga qvarlåtenskapen efter förenämnde broder Jönis (Bunge & Hildebrand, Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch, Band 8, n:o 678).

Stephanus Laurentii, tillika Minister provincialis Daciæ 1478—1493, † 1496. Om honom har man följande något utförligare underrättelser.

---

[1]) Huruvida munken, sedermera borgaren i Viborg *Anders Long* tillhört Viborgs Franciskaner- eller Dominikanerkonvent, är ovisst (se ofvan sid. 76).

Han var till börden finne, „Finno“, „natione Fynnus“ (Langebek, Scriptt. rer. dan. medii ævi, Tom. V, pag. 520; Hist. Ark. II, sid. 158) och hade förvärfvat sig lärda grader, blifvit både magister och theologiæ doctor. Hvarest detta skett, finnes icke uppgifvet, men antagligen creerades han till theologiæ doctor vid universitetet i Bologna, hvars 800-åriga jubileum firades i juni månad 1888. Till ett sådant antagande ledes man lätteligen af en uppgift i Stockholms Minoriterklosters diarium beträffande en annan lärd Franciskanermunk från Sverige, Bernhardinus Kempe, som född 1463 anlade vid 8 års ålder ordensdrägt och promoverades till theologiæ doctor i Bologna år 1494, efter att derstädes ha studerat i 8 år (Scriptores rerum suecicarum medii ævi I, I, sidd. 74 o. 82). Från sin studiiresa hade Stephanus Laurentii sannolikt återvändt till sitt hemland och der blifvit guardian i Viborg, innan han på provincialkapitlet i Lund 1478 hedrades med förtroendet att blifva utsedd till provincialminister för Dacien. Han var den 25:te i ordningen och veterligen den ende finne, som beklädt denna värdighet. Utan tvifvel var ock hans ministeriat den glansfullaste period för Finlands Minoriterkonvent, isynnerhet som under samma tid till och med ett provincialkapitel blef hållet i Viborg år 1486, troligen den 29 juni, dit representanter då samlades äfven från öfriga Franciskanerkloster i de skandinaviska länderna. Utom att han vid detta tillfälle förde præsidium, finnes uppgifvet, att han ledde förhandlingarna jemväl vid provincialkapitlen i Bergen i Norge den 29 juni 1484 och i Enköping 1487 — hvarförutom under de år, han var minister, provincialkapitel höllos i Nestved på Seland 1489, i Jönköping 1491 samt i Randrus i Norra Jylland 1493, sannolikt äfven under hans ledning, ehuru det icke finnes särskildt angifvet, att han vid dessa möten presiderade. Enär han afled först på tredje året, sedan han upphört att vara minister, synes det antagligt, att han för hög ålder eller kroppslig svaghet afsagt sig provincialministerembetet

någon tid före sin död, hvilken inträffade den 19 januari 1496, såsom det vill synas, i det danska Viborg, hvarest också fanns ett Franciskanerkloster. Hans stoft fördes likväl sedan till Kökars kloster, der han således blef begrafven. [1]) I förenämnda Stockholmska klosterkrönika tilldelas honom såsom minister epitetet „dignissimus" (Scriptores rerum suecicarum medii ævi I, 1, sid. 79).

Efter en af d:r C. A. Bomansson till finska historiska Samfundet (se Hist. Arkisto IX, sid. 220) meddelad afbildning af Stephani Laurentii sigill, hvilken afbildning publicerats i en planschbilaga till Hist. Ark. VIII, har för föreliggande arbete utförts en ny teckning, som här jemväl återgifves.

Sigillet föreställer en biblisk scen: den nyss ur grafven uppståndne Frälsaren, såsom föremål för en knäfallande qvinnas (Maria Magdalenas) tillbedjan. Omskriften utgöres af:

S' MINISTRI: FRATRV: MINOR: DACIE

[1]) Den ofvan sid. 98, not. åberopade Historia ordinis Fratrum Minorum in Dacia et Regionibus Septentrionalibus, som ingår

Kap. V.

Raumo kloster. Dess placering och sannolika ursprung. Byggnader. Testamenten. Klostergods. Personal. Betydelsen af „Collegium Raumense." Spetsknypplingen på orten, en qvarlefva från klostrets tid. Andra qvarlefvor efter munkarne.

Det andra finska Franciskanerkloster, som i häfderna omtalas, är det i Raumo. Om tiden för dess anläggning har man sig intet bekant, lika litet som man känner, från hvilket moderkloster detsamma blifvit grundadt. Det omnämnes första gången såsom färdigt „closter" år 1449 och hade följaktligen åtminstone något år tidigare begynt anläggas, således under den tid, då den om katolska kyrkoväsendets befrämjande högt förtjente Magnus Olai Tavast satt på Åbo biskopsstol. Måhända hade dock Franciskanerkonventet i Raumo redan tidigare fört en provisorisk tillvaro (jfr ofvan sid. 104).

Valet af Raumo till klosterplats för Franciskanerne i vestra Finland, sedan ett Minoriterkloster dessförinnan fanns upprättadt i Viborg, betingades utan tvifvel deraf, att Åbo och Raumo på den tiden voro de enda städer, som funnos i landets vestra del. Men då Åbo redan egde ett Dominikanerkloster och då det, åtminstone i de nordiska länderna, blott undantagsvis inträffade, att de anspråkslöse Franciskanerne upprättade kloster på en ort, der Dominikaner förut slagit sig ned — en grannlagenhet,

---

i Langenbeks Scriptt. rer. dan. medii ævi, Tom. V, innehåller angående Laurentius Stephani å pag. 520: „Anno autem Domini 1478 mortuo reuerendo patre fratre *Accone*, Reuerendus pater frater *Stephanus* natione Fynnus in ministrum eligitur prouincialem in *Capitulo Lundensi*", och i den förteckning på provincialministrar i Dacien, som meddelas å pagg. 526—528, läses: „Vicesimus quintus frater *Stephanus Laurentii* Finno, Doctor Theologie, electus 1478 in Capitulo prouinciali Lundensi obiit 1496 sepultus in Conuentu Tyckekarl Finlandiæ."

som väl afsåg möjliga konflikters undvikande — så har man häri en tillräcklig förklaring, hvarföre Minoriterne icke bofäste sig i Åbo, utan föredrogo den andra af gammalt betydande handelsplatsen i vestra Finland, hvilken 1442 erhöll stadsprivilegier. Ortens närhet till Sverige och handelsförbindelser med Stockholm lemna stöd för antagandet, att Franciskanerkonventet i Raumo ugått från Gråmunkeklostret i Stockholm.

Platsen, der klostret uppfördes, angifves af Raumo stads- och landsförsamlings nuvarande kyrka, som är det gamla Franciskanerkollegiets eller konventets kyrka, benämnd „Helga Kors' kyrka.“ Den är belägen midt för staden på andra sidan om en liten bäck, hvilken med namnet Raumo å (Rauman joki) löper längs stadens norra sida från Äykö träsk och utfaller i Karilahti, en vik af saltsjön. Förutom kyrkan är af klosterbyggnaderna ännu i bruk en qvarlefva, som bildar södra hälften af kyrkans sakristia, hvilken del senare genom den mot kyrkan vettande väggens borttagande och genom tillbyggnad blifvit förenad med kyrkans kor. Den nuvarande sakristian, som i förhållande till kyrkan är ovanligt stor, mäter i hela sin längd 20 1/4 alnar, är 8 1/2 alnar bred och 9 1/4 alnar hög. Af klostrets lokaler, hvilka synas varit af sten, återstå för öfrigt blott ruiner. Dessas läge i öster från sakristian angifva de fordna klosterbyggnadernas riktning. Kyrkan, byggd af gråstensblock med 3 3/8 alnar tjocka väggar, röjer redan genom sin konstruktion, att den blifvit byggd af Franciskanermunkar. Af sparsamhetsskäl byggde nemligen tiggarmunkarne sina enkla kyrkor ofta med blott tvenne skepp, sålunda att endast ett sidoskepp uppfördes, vare sig norr eller söder om midtelskeppet. Här är det något smalare sidoskeppet placeradt på norra sidan om hufvudskeppet, hvilket senare har sin fortsättning i det lika breda koret. Trenne pelare bilda gränsen mellan de tvenne skeppen. Vid senast (1889) verkställd noggranna mätning af kyrkans dimensioner ha dessa befunnits vara:

hufvudskeppets med koret invändiga längd 103 fot samt bredd 31 1/2 fot, sidoskeppets längd 67 1/2 fot och bredd 16 1/2 fot, således hela kyrkans, utom koret, bredd 48 fot och korets längd 35 1/2 fot. Höjden från golfvet till takhvalfvet är 30 fot. [1]) Korets tak utgöres af 1 och hufvudskeppets af 2 stjernhvalf, hvardera motsvarande tvenne af de fyra korshvalf, som bilda sidoskeppets tak. Korhvalfvet är ännu betäckt med symmetriskt fördelade kalkmålningar från 1400-talet, hvilka finnas närmare beskrifna och afbildade i Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, 33:dje häftet, Liite, sidd. 182—184, och dertill hörande planschbilaga.

Redan af denna klostrets utrustning i arkitektoniskt afseende kan man finna, att munkarne i Raumo förstått att förskaffa sitt kollegium rätt goda tillgångar. Dessa tillflöto klostret dels genom allmosors insamlande, dels i form af andra milda gåfvor, särskildt genom testamenten. Af dylika, om välvilja mot klostret vittnande, urkunder har man hittills lärt känna endast sju:

År 1449 bestämde lagmannen i Norrfinland Henrik Clausson Diekn i sitt första testamente åt „sancti francisci brödrom j rawmo eth messa redhæ“ (Arv. VI: 20).

S. å. gaf hans hustru Lucia Olofsdotter Diekn i sitt första testamente till „rawmo kloster 1/2 læst rogh“ (Arv. VI: 357). — Dessa begge, på julaftonen nämnda år i Kaskis i Wirmo socken daterade, akter äro tillika de hittills funna äldsta urkunder, som antyda Raumo klosters tillvaro.

År 1451 gaf Lucia Olofsdotter i sitt andra testamente likaledes „til rawmo closter 1/2 læst rogh“ (Arv. VI: 25).

År 1453 bestämde Henrik Clausson Diekn i sitt tredje testamente „til rawmo closter 1/2 læsth rogh II kööր och II flesk“ (Arv. VI: 39).

---

[1]) Uppgiften på dimensionerna är benäget meddelad af kyrkoherden S. F. Possén.

År 1455 anslog Lucia Olofsdotter Diekn i sitt tredje testamente „til rawmo closter ½ læst rogh“ (Arv. VI: 42).

År 1486 bestämde lagmannen i Norrfinland Hartvig Japsson (Garp) i sitt testamente till „Rawme closter X mark“ (Arv. VI: 69).

År 1508 anslog väpnaren Magnus Frille i sitt testamente till „Rawmo clöster III pund rogh“ (Arv. IX: 8).

Franciskanerklostrets i Raumo välstånd bevisas äfven af de flera landtgods, hvaraf det var i besittning. I Arvidssons Handl:r VIII, sidd. 57—58, finnes meddelad en „Uppgift på några af Raumo Klosters Landbor“, hvilken återfinnes i finska statsarkivet under N:o 11 „Jordeboken opå the 7 prebender som Lasse Jonsson vdi befalningh hade anno 1546 j Åbo Sticht“, fol. 24. I bemälda uppgift, som daterar sig från tiden, då godsen redan tillfallit kronan, nämnas trenne lägenheter, hvilkas skatt efter 6 gode mäns värdering tillika angifves:

1) *Hankijla* gods, sår i allehanda säd 11 spann, skattadt för 100 mark. — Godset återfinnes för närvarande i den norr om Raumo vid Hinnerjoki å belägna, till Euraåminne socken hörande, Hankkila by.

2) *Otilla* gods, sår i allehanda säd 1½ pund, skattadt för 90 m:k. In margine finnes antecknadt, att det räknades till „Lappå sockn.“ Ottila såsom namnet rätteligen lyder, är nu ett enstaka hemman, beläget ett par verst söder om Raumo. Det har i en senare tid egts af apothekaren Nyberg, som skänkt det åt Raumo landsförsamling med det vilkor, att stadens läkare skulle derifrån erhålla afkastningen mot det, att han gratis betjenar landsförsamlingens fattiga (meddeladt af kyrkoherden S. F. Possén).

3) *Soikas* gods, sår i allehanda säd 1½ pund, skattadt för 100 m:k. — Soukais utgöres för närvarande af 2 enstaka hemman, belägna nära intill hvarandra på 7 versts afstånd i sydostlig riktning från Raumo kyrka.

Sannolikt åsyftas samma trenne gods i en under n:o 5 i finska statsarkivets äldre afdelning förvarad akt med ti-

tel: „Årliga Rentan aff Ååbo stight pro Anno 1542“, å hvars fol. 373 läses:

„Raumo Clösters Landbor.

Under Raumo Clöster hafue legath 3 landbor som utgiöra årligen

Stadga Rogh 4 1/2 pund 2 spen

Stadga Malth 1 1/2 pund 1 spen.“

Såsom Raumo fordna klostergods har man dessutom att anteckna:

4) Sjelfva *„Clösterbackan“* eller „Stallbackan“, ett vidsträckt område strax norr om kyrkan, hvilket vid klostrets upplösning 1538 af kongl. Maj:t tilldelades Raumo prestgård, men hvaraf numera blott en del tillhör pastorsbolet, sedan stadens magistrat efterhand tillvällat staden en icke ringa del deraf. Namnet stallbackan har platsen erhållit efter ett kungligt stuteri, som varit der inrättadt (jfr Bidrag till kännedom af Finl:s natur och folk, 33:dje häftet, sid. 12).

5) *Tarvonsaari,* Tervonsaari, Torvensaari halfö, förut holme, „med Pides och Läckari uddar“, belägen mellan staden och Lahtis rusthåll, har likaledes såsom gammalt klostergods tillfallit Raumo prestgård, ehuru det sedermera genom magistratens åtgärder frångått pastorsbolet.

6) *Aiko,* en nordvest från Raumo belägen holme i yttre skären. Härom finnes i Palmskiöldska samlingen i Upsala universitets bibliothek N:o XIV, Topographica Tom. LVIII, sid. 287, följande anteckning: „Aickoholmen har varit det vid Raumo stad belägne gråbrödra Closter fordom tillhörig, som sedermera med alla des tillägor af K. Göstaf den 1, åhr 1538 den 27 Maij och aff K. Erich den 14:de åhr 1564, 12 Sept. [1]) [är] gifwen Raumo stad till Prästegård.“ Sedermera har likväl bemälde holme alldeles frångått prestgården, som i vederlag härför bekom-

---

[1]) Rätteligen: Dec.

mit ett rusthåll Mattila i Tarvola by af Raumo landsförsamling. Jfr Tengström, Afhandl. om presterl. tjenstg. och aflön. i Åbo erkestift. Del II, sidd. 344—346.

Af lägenheter, dem Raumo kloster disponerat, är ännu att märka en Nådendals kloster tillhörig tomt och en bod uppå samma tomt, dem „renliffwis fædher j Nadendals clostre“ till behagelig tid gifvit till låns åt bröderne i Raumo kloster. Härom har den 1 september 1489 af munkarne i Raumo utfärdats ett intyg eller „kennilse breff.“ Till yttermera visso ha derunder tryckts både konventets och guardianens insegel, hvaraf numera endast spår återstå. Af dessa sigills användning är det tydligt, att akten blifvit utfärdad i Raumo, men hvarest sjelfva tomten varit belägen, om i Raumo eller i Nådendal, är icke sagdt i brefvet. Dock synes ordet „ther“ deri äfvensom den omständigheten, att Raumo munkar föga hade behof af att på sin hemort begagna sig af främmande egendom, innebära en tillräcklig antydan, att i fråga varande tomt och bod varit belägna i Nådendal. (Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, sid. 83. Jfr Arv. VII: 36, 5:te stycket).

Af hela klosterpersonalen i Raumo har till efterverldens kunskap kommit ett enda namn, prestmunken *Jöns Petri,* hvilken såsom skriftefader var närvarande i Nådendal den 1 april 1492, då Nils Finvidsson på sin sotsäng till dervarande kloster för sin lägerstad derstädes och till messor för sin själ testamenterade en äng (Arv. V: 159). Detta enstaka fall, der en finsk Minoritermunks uppträdande såsom själasörjare omtalas, är tillika egnadt att väcka en aning om det stora förtroende, som den af Franciskanermunkar i vårt land handhafda själavården åtnjöt. Ty något mera än en blott tillfällighet torde man väl vara berättigad att varsna deri, att en prestmunk från Raumo blef anlitad såsom skriftefader på en ort, hvarest i samma kloster, åt hvilket skriftebarnet på sitt yttersta af erkänsla för motsedd tjenstebevisning ef-

ter döden gjorde en testamentarisk disposition, funnos tillräckligt många andlige, hvilka voro berättigade att meddela den döende den sista trösten. Desses förbigående bevisar väl, att brodren Jöns Petri vid sagda tillfälle åtnjöt ett större förtroende såsom själasörjare, än „renlifves fäderne“ i Nådendal. — Såsom ett ytterligare bevis på det förtroende Franciskanermunkar åtnjöto i egenskap af skriftefäder för döende, må för jemförelses skull blott hänvisas till Gråbrodren i Enköpings konvent Anders Holmgerssons år 1457 affattade bestyrkande af Jöns Henrikssons den 29 juli 1455 till klostret i Nådendal gjorda testamente, rörande ett gods i Masku socken (se Arvidssons Handl:r VI, sidd. 49 och 44).

Förutom det förtroende och anseende, som Franciskanerbröderne i Raumo på sin tid tillvunno sig såsom kringvandrande själasörjare, ha de ännu långt senare, fastän ganska oförtjent, åtnjutit anseende såsom synnerliga befrämjare af en högre bildning i vårt land. Det är den annars nog förtjente Linköpings biskopen, sedermera erkebiskopen Haqvin Spegel, hvilken den tvifvelaktiga äran tillkommer att i sin svenska kyrkohistoria, andra delen, tryckt i Linköping 1707, utan all historisk grund ha tilldelat Raumo kloster, der enligt Spegels uppgift „Dominicaner (!) Munkar“ lefde, betydelsen af ett lärdomens hemvist. Enligt hans påstående höllo nemligen bemälde munkar „ther en stor *Schola,* hvilken kallades *Collegium Raumense.*“ I mer än halftannat sekel har denna uppgift varit såsom historisk sanning utan tvekan godkänd af svenska och finska historiker, bland hvilka några ännu efter egen fantasi förstorat vigten af bemälda läroverk, utrustat detsamma med ett ansenligt bibliothek och gjort deraf till och med ett „studium præcipuum“ eller „collegium præcipuum“, afsedt för både prester och lekmän och bland medeltidsläroverk stående på gränsen mellan domkyrkoskola och universitet. Från denna höjd har likväl det så fantastiskt upptornade läroverket i senaste tid blifvit

neddraget af d:r K. A. Bomansson, hvilken medelst en klar och kraftig bevisning i sin artikel: „Hvad betecknar Collegium Raumense?“ i Historiallinen Arkisto, VI, Helsingfors 1878, ådagalagt, att Collegium blott var en annan benämning för konvent eller kloster och att i Raumo mot slutet af medeltiden icke fanns något högre läroverk, utan antagligen blott en stadsskola. [1])

För munkarnes undervisning i Raumo var väl sörjdt på samma sätt, som vid andra likartade Franciskanerkloster, och att sluta af detta klosters välmakt är man ock berättigad att antaga, det åtminstone några af konventets medlemmar, hvilka dertill hade mera håg och fallenhet, kunde äfven här ostördt egna sig åt studier. Men förutom att dylika idrotter icke bland Franciskanerne stodo i lika högt värde, som hos Dominikanerne, kan man så mycket mindre bilda sig någon säker föreställning om de literära sysselsättningar, hvilka idkades i våra Franciskanerkloster, som för intet af dem finnes ens omnämnd någon lector, af hvars anställande deremot vid Franciskanerkollegiet i Stockholm tydliga spår finnas. — För bedömandet af lärdomen i Finlands Franciskanerkloster får dock icke förgätas, att den förut omnämnde guardianen i Viborg,

[1]) För benämningen „stadsskola“, hvarmed under medeltiden menades en af *borgerskapet* i en ansenligare stad inrättad skola, torde den i Raumo rätteligen icke kunna anses ha gjort skäl. Riktigare synes vara att antingen, såsom Alcenius, hålla den för en „schola canonica“, hvilken underhölls af klostret och var afsedd såväl för dettas egen ungdom, novitii och chorgossar, som för andra kunskapssökandes behof, eller ock kanske hellre hålla den för en „stiftsskola“, d. v. s. en kyrklig stiftelse, hvilken underhölls med kyrkans medel och hvari undervisning meddelades af en kyrkans tjenare, hvilken man vet att åtminstone efter reformationen var år 1549 och dessförinnan kapellanen i Raumo (Porthan, Juustens Chronicon, pag. 624). — I alla händelser var Raumo skola ett lägre läroverk i förhållande till katedralskolan i Åbo, hvilket bestyrkes bland annat deraf, att Martin Skytte, hvars fader, medan han var Legifer Tavastensis eller lagman i Tavastland (se ofvan sid. 58), först sändt sin son att skolas i Raumo, sedermera förflyttades till Åbo skola.

provincialministern Stephanus Laurentii, var en höglärd man, och nedanföre få vi ännu göra bekantskap med en lärd Franciskaner, som någon tid var guardian i det åländska klostret.

Förutom lärdoms förtjenster, hvilka såsom vi sett, utan säker grund tilldelats munkarne i Raumo, har af mycket talande sannolikhetsskäl dem äfven tillskrifvits förtjensten att hafva grundlagt en på orten intill våra dagar fortärfd konstslöjd, nemligen den af qvinspersoner derstädes idkade spetsknypplingen. Härtill anses nemligen Raumo kloster ha gifvit upphof, liksom klostret i Nådendal till strumpstickningen derstädes.

Att antaga, det bröderna i Raumo haft lika direkta förtjenster om spetsknypplingens, som Nådendals nunnor om strumpstickningens utbredande, torde dock falla sig något svårt, enär hvardera slöjden i alla tider väl egentligen räknats till qvinliga arbeten och Raumo munkar dessutom borde ha fört ett alltför rörligt lif för att gifva sig tid att sitta vid knyppeldynor. Antagligare synes det derföre, att munkarne i Raumo på ett medelbart sätt befrämjat sagde konstslöjd genom att annorstädes för ändamålet utbilda instruktriser. Den häraf alstrade konstfliten måste åter synts munkarne väl förtjent att uppmuntras, enär spetsar bland annat användes såsom sirater till kyrkoskrudar. — Utan tvifvel har hvardera slöjdarten, såväl spetsknypplingen som strumpstickningen, först hemtats till Finland af Vadstena nunnor, hvilka för en tid flyttade öfver till Nådendals kloster. Men då, såsom redan visats, bröderne i Raumo underhöllo förbindelse med Nådendals konvent, så gick det äfven lätt att låta några qvinnor från Raumo hos nunnorna i Nådendal lära sig spetsknyppling och sedan på hemorten sprida konsten. För antagandet, att tillgången varit sådan och berott af tillfälliga omständigheter, torde äfven den omständigheten kunna anses lemna stöd, att man icke har sig bekant, det Franciskanerne skulle äfven annorstädes ha specielt nitälskat för spetsknypplingsindustrin.

Af medeltida konstflit hade ett konkret alster, måhända presteradt af Nådendals nunnor, kommit munkarne i Raumo till del, hvilket pretiösa arbete fanns i behåll ännu 1772, då det jemte andra qvarlefvor från klostret omnämnes af Phil. Cand. Sven Mellenius i den för Magisterkransen utgifna senare delen af hans disputation om sjöstaden Raumo. Mellenii skildring, sidd. 20—21, rörande munkarnes på den tiden i kyrkan förvarade qvarlåtenskap lyder: „Af de gamla Munkarne finnes här ej andra efterlefvor, än et rökelse käril af Metall, samt en utgammal och förmurknad Abbote kappa eller kåpa gjord af Rödt blommeradt tjokt Sidentyg med virkat bräm omkring halsen, samt långs utföre bägge sidorne, utan at nu mera rätt skönjas kan, hvad figurer och målningar, som deruppå hafva varit. Ännu finnes här fyra stycken utgamla och beslagne Munke-Couffertar, hvaruti desse Fäder hafva haft de saker förvarade, som till Gudstjensten blifvit brukade. Ja, man vil berätta, at en af dessa har varit med böcker och åtskillige skrifter, som varit på Pergament skrifne upfyld; hvilka dock tid efter annan blifvit af okunnoge borttagne och förskingrade. Ändteligen finnes här efter Munkarne en röd Mässehaka af gyllenduk, som är frammantill temmeligen nött, och i tväran bruten: men bakdelen mäst hel, och således ännu brukbar; hvaruppå af Nunne arbete är et virkadt och med åtskillige färgor utzirat Crucifix, med sex afdelningar i figurer, som föreställa åtskilliga Historier: 1:o Ofvanuppå Jungfru Mariæ helsning til Elisabeth. 2:o Wid den högra armen Ängelen Gabriels bebodelse til henne. 3:o Å den vänstra Joseph och Maria med barnet, som skal betyda deras flyckt til Egypten. 4:o Imellan dessa Christi födelse med de figurer, som dertil höra. 5:o De tre visa Männers knäfall och skänker. 6:o Nederst den gamla Simeon i Templet med Barnet i sin famn; hvarest äfven Jungfru Maria och Prophetissan Hanna föreställas.“

Af förenämnda qvarlefvor förvaras ännu rökelsekaret af brons i Raumo kyrka och anses såsom ett af de vackraste bland de få sådana käril, hvilka i våra kyrkor bevarats intill vår tid. Det är till färgen gult och har formen af en götisk korskyrka samt torde datera sig från början af 1400-talet. Den s. k. Abbotskappan — en messkåpa af siden af äldre, medeltids-form, utan hål eller inskärningar för armarna — är skänkt till finska fornminnesföreningen och förvaras i universitetets historiska museum (Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, 33:dje häftet, sidd. 202 o. 203). — Af Mellenii uppgift om kofferten, som skulle innehållit böcker och skrifter, anses sagan om det ansenliga bibliotheket i Collegium Raumense ha uppkommit. En dylik koffert, omkring 2 aln lång med halfrundt lock, finnes ännu i behåll, men innehållet utgjordes sommaren 1889 af hvarjehanda i Raumo kyrka afkunnade kungörelser från nästlidna och innevarande sekel samt diverse andra skrifter. — Beträffande den efter munkarne qvarblifne röda messhaken, med derå af nunnor konstnärligt virkade figurer, är det för närvarande alldeles okändt, om den någorstädes mera finnes i behåll. Deremot har om sommaren 1888 vid städning i Raumo kyrka anträffats en annan gammal messhake från katolska tiden. Den är af svart ylletyg med öppning för hufvudet, framstycket utan sirater, men ryggstycket försedt med ett kors, broderadt i applikationssöm med upphöjda figurer, hvartill begagnats sammet och sidentyg, utsydda med fina snören. Såsom fyllnad under de upphöjda figurerna har användts bomull. De här förekommande figurerna äro:

a) å korsets öfverstycke: 2 englabilder i bredd;

b) i korsets medelpunkt: jungfru Maria med barnet:

c) å korsarmen till venster: en krönt person i halffigur med kalk;

d) å högra korsarmen: en krönt person i halffigur med svärd;

e) å korsfoten, näst under den hel. jungfrun: en qvinnogestalt med krona på hufvudet;

f) nedanför nästföregående bild: en krönt person.

Dessutom funnos ännu om sommaren 1889 bland kyrkans gamla inventarier:

a) en gammal messhake af ravenduk eller lärft med röda ornamentsfigurer, målade på svart botten, och med ett svart kors på ryggstycket;

b) en aflång mindre dyna, utsydd med korsstygn;

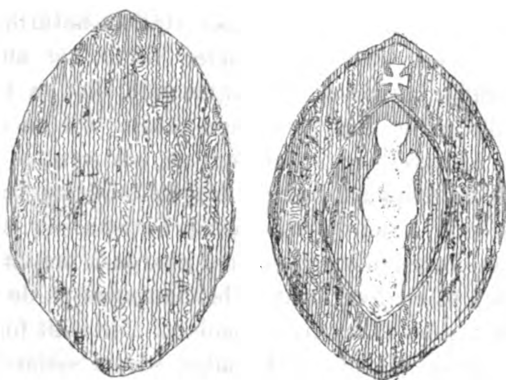
c) ett altarskåp, hvilket finnes närmare beskrifvet i Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, 33:dje häftet, sidd. 188—189, men hvars anor härstädes icke torde sträcka sig till klostertiden, enär det uppgifvits vara af konung Karl X taget från en katolsk kyrka i Polen och skänkt till Raumo kyrka;

d) en hvitmenad grupp af trä, hvars hufvudfigur är sancta Anna, jungfru Marie moder, också detta arbete närmare beskrifvet i anförda häfte af Bidrag t. k. af Finl:s n. o. f., sid. 189;

e) en förgylld silfverkalk, hvars fot bibehållits från medeltiden, medan den nuvarande skålen daterar sig från en senare tid, samt en dertill hörande förgylld patén af silfver, hvardera beskrifven i ännämnda arbete, sid 202.

Att äfven i Raumo kloster, liksom hos Dominikanerne i Åbo, vid bestyrkandet af handlingar begagnats dubbla sigiller, både konventets och dess föreståndares, har framgått ur en ofvanföre (sid. 122) omnämnd urkund. Af de spår till sigillen, som numera återstå under akten, kan man blott förstå, att begge haft en oval form, såsom synes af närstående afbildning. Möjligt är, att man i stadens eget sedan lång tid tillbaka begagnade sigill har en erinran om det fordna kollegiets sigill. Åtminstone ingår häri ett kors, hvilken symbol återfinnes i Minoritersigiller och troligen hänvisar till Kristi efterföljelse (Luc. 9: 23). Mellenii å sid. 23 i hans förenämnda disputation uttryckta förmodan, att korset „torde föreställa Christen-

domen och *Gudaktigheten,* som uti Collegio föreställtes och uti Klöstret öfvades, åtminstone hade bordt öfvas",

synes vara alltför generel, för att i detta fall kunna anses sakenlig.

Kap. VI.

Kökars kloster. Dess belägenhet. Tidpunkten, då det först omnämnes. Förbindelse med Franciskanerklostret i Stockholm. Testamenten. Byggnad. Klostergods. Personal. Konventets inverkan på den omgifvande landtbefolkningen.

Finlands tredje Franciskanerkloster var ett landskloster på Åland, beläget inom nuvarande Kökars kapell af Föglö socken. Dess placering i en klent bebodd trakt på en af Kökars klippöar, *Hamnö* benämnd, torde kunna förklaras endast af ställets belägenhet och, efter hvad namnet anger, dess betydelse såsom hamnplats invid den urgamla farleden mellan Arholma i Roslagen och Hangö. Af de tre åländska stationerna vid denna led: „Lynæböte" (Lemböte i Lemland), „Fyghelde" (Föglö) och „Thiycke-

karl" (Kökar), låg den sistnämnda längst bort i öster med vida hafsfjärdar på ömse sidor, något så när halfvägs mellan Sverige och Hangö. Sannolikt kommo i följd häraf de vägfarande att något längre uppehålla sig på denna hamnplats, hvilket minskade ställets naturliga ödslighet, hvarförutom, sedan ett kloster blifvit här anlagdt, en större trefnad bereddes de vägfarande, hvilka här sökte någon hvila under den besvärliga resan. På en sådan ort hade åter klostrets invånare, om de ock syntes vara förvisade till en klippa i hafvet, trägen beröring med andra menniskor och kunde efter behag betjena sig af de för tiden bästa kommunikationer med hvardera fastlandet både i vester och öster, hvarförutom befolkningen på de åländska öarne och i Åbo skärgård erbjöd ett rikt fält för klosterbrödernas från Hamnö verksamhet såsom själasörjare. — Om den ödsliga platsens nutida utseende kan man bilda sig någon föreställning af följande utdrag ur en resebeskrifning, [1]) det vi trott oss i ämnets intresse kunna här intaga:

„Med en rask vändning löpte skutan in i en af klippor skyddad vik af Hamnö, på hvilken holme kyrkan är belägen. Intet träd, endast några låga albuskar syntes på ön. Ingen åkertäppa lade sig mjuk öfver klipphällarne. Ödslig var trakten äfven omkring kyrkan, som, låg och ytterst enkel, tycktes vilja dela ljuft och ledt med sin ö. Utanför kyrkogårdsmuren ser man de s. k. munkgrafvarne i form af 3—4 fot djupa, aflånga och med gräs bevexta gropar. Norr om kyrkan synas lemningar af ruinerna efter det fordom på denna ö befintliga Gråbrödra-klostret, hvarom häfderna hafva några få, torftiga underrättelser, men hvilket tyckes hafva egt en ganska ansenlig storlek."

Angående tiden, då Kökars kloster blifvit anlagdt, saknas alla underrättelser. Men åtminstone kring medlet

---

[1]) E. N(ervander), Sommarresor i Finland, Helsingfors 1872, sid. 95.

af 1400-talet kan man med säkerhet anse, att klostret funnits till. [1]) Af de förbindelser, det underhöll med Franciskanerkollegiet i Stockholm, kan man likaså med säkerhet sluta till, att det utgått från bemälda svenska konvent.

Den äldsta historiska notis rörande detta kloster är en i Stockholms Franciskaner-diarium (Scriptores rerum suecicarum medii ævi, I, 1, sid. 81) förekommande, så lydande anteckning för den 3 juli: „Anno Domini MCDLXX secundo obiit Reuerendus Pater Frater Ericus Olaui Lector quondam Gardianus Tiokkakarlensis, hic sepultus de Sudermannia.“ Anteckningen innebär, att bemälde Ericus Olaui, hvilken, till börden svensk och hemma från Södermanland, afled 1472 såsom lector vid Gråbrödraklostret i Stockholm och der jemväl begrofs, varit i tiden guardian i Kökars kloster. Af titeln „reuerendus pater“ framgår tillika, att han var prest, och af hans transport till lectors befattning i Sveriges förnämsta Franciskanerkloster kan man finna, att han varit en lärd man.

Efter förenämnda år finnes Kökars kloster i häfderna omtaladt i trenne testamenten:

År 1484 bestämde egaren till Bolstaholm, fordom kalladt Kådbåhlstad eller Kodbolstad, i Geta kapell, Cort Hartvigsson i sitt testamente bland mycket annat till „Kiökars kloster 1 kalk och 1 pundh råg“ (Åbo Tidningar 1784, n:o 33, och Veckström, Geografiskt-Statistiskt Lexikon I, Åland, sid. 77).

År 1508 anslog väpnaren Magnus Frille „till tioc-kaela 2 pund rogh, 1 pund korn, 3 sider fläsk, 2 rette nöth“ (Arv. IX: 8).

År 1512 testamenterade väpnaren Clemet Hovenskel till „Tiokarle closter 3 pund Rogh“ (Arv. VI: 123).

---

[1]) Enligt traditionen synes detta kloster dock varit mycket äldre. I sin „Oratiuncula encominm Alandiæ adumbrans“, Åbo 1662, sid. 8, yttrar nemligen Hasselgreen: Etiam primis temporibus illam (Alandiam) inhabitaverant Monachi, quorum monastarij adhuc pars quædam manet salva, licet potissima pars devastata et delapsa sit.“

Att döma af dessa anslags storlek, jemförd med dispositionerna i samma testamenten till Finlands andra kloster, synes Kökars kloster ha legat testatorerne om hjertat ungefär lika mycket, som hvarje annat i resp. testamente omnämndt finskt konvent, och för tiden måhända äfven haft en lika stor betydelse.

För sistnämnda förhållande talar äfven det betydande omfång, hvilket ruinerna utvisa, att det fordna klostret egt. Kökars nuvarande stenkyrka, som, 43 ½ aln lång och 23 ½ aln bred, år 1784 uppfördes (Hornborg, Matrikel, sid. 210) på klostrets gamla grund och delvis af klostrets ruiner, betäcker likväl icke klosterbyggnadens hela område. „Öster om kyrkan såg man ännu 1858 grundvalar efter celler [?] och i norra sidan af kyrkogårdsmuren qvarstod en lemning af den ursprungliga klostermuren“ (Bomansson, Om Ålands fornminnen, sid. 23).

Af tidigare underrättelser, dem man ännu har i behåll rörande Kökars gamla klosterkyrka, vill det synas, såsom hade dennas storlek varit tämligen öfverensstämmande med klosterkyrkans i Raumo utsträckning (se ofvan sid. 119). Enligt en officielt afgifven berättelse från 1667 af Gabriel Olai Hamnodius, som var kapellan i Kökar 1641—1670, hade sjelfva skeppet en längd af 34 alnar och koret 12 alnar, tillsammans 46 alnar. [1]) Korets bredd var 17 alnar, långkyrkans 23 alnar. Sakristian var 9 alnar i qvadrat. I koret voro 2 fönster: ett bredt i 3 afdelningar på östra och ett mindre fönster på södra väggen. På kyrkans södra långvägg voro 3 och på norra väggen 2 något stora fönster. Kyrkan hade haft 5 dörrar: en liten å korets södra vägg, dåmera igenmurad, en något

[1]) I ett visitationsprotokoll för den 27/2 1640 af prosten Boëtius Muurenius l. Muur uppges: „klostret är på längden 51 alnar och bredden 23 ½ alnar“ (se B. Muurenii visitationsprotokoller, fol. 17, i finska statsarkivet). Denna större längd, än den ofvanföre uppgifna, torde berott derpå, att väl Muurenius, men icke Hamnodius tagit wåkenhuset med i beräkning.

stor på södra långväggen, en den största på vestra gafvelväggen, också dåmera igenmurad, samt tvenne dörrar på norra väggen, af hvilka den nedra dåmera var igenmurad. Midt på klosterkyrkans tak hade i äldre tid varit bygdt ett ganska högt torn, hvilket skall hafva synts 10 mil [1]) ut i Östersjön och vägledt danska och andra sjöröfvare att styra kosan till klostret och plundra detsamma på skrud och andra kostbara ting. Under påtryckning af en stark ostlig storm skall tornet senare hafva kullblåst och i sitt fall krossat kyrktaket. [2]) Detta hade sedan icke blifvit lagadt, hvarföre kyrkan mer och mer hade förfallit, så att år 1667 af kyrkskeppet återstod endast den yttre muren, hvilken på södra sidan var mycket skadad. Endast koret och sakristian hade dåmera sin hvalfbetäckning i behåll. I sagda berättelse meddelas ännu: „Eljest synes oppå samma landh Clostret står ännu många Tomtstellen, dher Munckarna, vthan twifwel, bodt hafwa“ (Suomi 1858, sidd. 131—133).

Beträffande gods, som skulle tillhört Kökars kloster, har man sig intet vidare bekant, än följande uppgift för 1653 i prosten B. Muurenii förenämnda visitationsprotokoller, fol. 116: „Enge stijcke Closterjord i öfuerbij hefdar Mathz Thomson och seger wara förbijt med Cars skär, som ligger nordan om Closter“, äfvensom att i 1661 års jordbok omtalas såsom „klosterjord“ endast kapellans bostället *Hamnö* och hemmanet *Håstö* (Radloff, Beskrifning öfver Åland sid. 138). Huru ytterst ringa afkastningen af Kökars klosterjord emellertid varit, röjer sig bäst af ett i „Åhlandz Copiebok“, pag. 71, förvarad i finska

[1]) Sannolikt „gamla mil“, hvaraf ungefär tvenne motsvarade den intill vår tid vanliga milslängden.

[2]) I sin „Oratiuncula encomium Alandiæ adumbrans“, Åbo 1662, sid. 8, uppger Hasselgreen, att inbyggarne sjelfve först förstört en del af tornet, för att det ej vidare skulle tjena till vägledning för ogerningsmän, hvarefter det alldeles nedrasat i följd af vindens våldsamhet och brist på omvårdnad.

statsarkivet, infördt bref, dat. den $\frac{18}{6}$ 1653, af dåv. landshöfdingen i Åbo Lorentz Creutz. Denne efterskänkte medelst brefvet tillsvidare helt och hållet den redan af landshöfdingen Knut Lilliehök den $\frac{6}{8}$ 1646 från 2 tunnor till 1 tunna strömming minskade ränta, som kapellanen i Kökar var skyldig att till kronan utgöra för den klosterutjord, hvarpå han var boende, alldenstund derunder icke fanns „så myckett Åker, som han kan bruka till een Cappa Vthsäde eij eller Kåål land, vndantagandes äng vngefehr till 3 lass höö.“ [1])

Af klostrets personal ha för efterverlden blott tvenne blifvit till namnet kände: den ofvan omnämnde guardianen *Ericus Olaui* († 1472) och en munk, kallad „helig *Per Diekne*“ (divus Petrus Diaconus). Enligt en gammal tradition skall Per Diekne ha uppbyggt sjelfva klostret och varit dess [förste] föreståndare samt blifvit der begrafven, midt i klosterkyrkan. Der hölls också hans graf i vördnad ännu länge efter reformationen, medan Kökars boarne fortfarande begrofvo sina lik i den gamla klosterkyrkan (Suomi 1858, sid 132). Radloff (anf. st.) uppger, att Peder Djeknes namn senare anträffats å en af hvit kalksten bestående grafsten, hvars ena hälft år 1795 nyttjades såsom trappsteg vid kyrkan. Om den profetia, som tillskrifves samme Per Diekne, må med hvarandra jemföras Hallborgs (Disp. „De Alandia“ Åbo 1730) och Radloffs olika uppgifter. [2]) — Att guardianen i Viborgs

[1]) Kongl. Resol. på Åbo stifts presterskaps besvär, dat. den $^{28}/_{11}$ 1660, § 10, medgaf eventuelt jemväl en dylik fullständig befrielse från kronoräntan (jfr Strandberg, Herdaminne, II. sid. 20 not, hvarest dock förekommer ett oanmärkt, vilseledande tryckfel: „Kloster veden“ i st. f. klosterjorden).

[2]) Hallborg yttrar, pag. 70: „Vaticinium, quod sui ævi superstitiose credulis obtrusit sanctus ille, de augendo imminuendove monasterii flore, ad erectum an vero eversum lapidis statum, in vicinia constituti, accolarum nemo ignorat.“ Enligt Radloff skall Peder Djekne ha spått, „att när stenen skulle blifva höljd med jord, skulle verldens slut nalkas.“ En tredje uppgift om spådomen meddelar

Franciskanerkloster, provincialministern Stephanus Laurentii funnit sin sista hvilostad i Kökars kloster, hvilket han måhända i yngre år hade tillhört, har förut blifvit omnämndt.

I sin disputation „De Alandia“, pagg. 67 o. 68, uppgifver Hallborg, att Kökarsboarne i äldre tid varit kände såsom bland alla skandinaver de ihärdigaste sjöröfvare, men att deras seder blifvit förmildrade till en del genom det inflytande, som klosterbröderne på dem utöfvat — hvilken uppgift synes likaså trovärdig, som den fördelaktigt vittnar om Franciskanernas verksamhet på Åland.

Af det åländska klostrets inventarier återstod år 1858 en liten grytformig dopfunt, som fordom varit fästad vid insidan af en klostervägg (Bomansson, a. a. sid. 23).

Kap. VII.

De finska Franciskanerklostrens upplösning i följd af reformationens införande. Närmare uppgifter om Raumo klosters upphäfvande.

Med reformationens införande i Sverige och Finland förlorade Franciskanerne, liksom äfven andra munkordnar, sin betydelse i dessa länder. Ordensmedlemmarne kommo i beroende af den verldsliga makten, och då tillika deras förra inkomster betydligt reducerades, så räckte det icke länge, innan ett upplösningstillstånd inträdde, som ledde till konventsbrödernes förskingring och omsider äfven till klostrens upphäfvande. I Finland synas till och med Franciskanerne ännu mera omildt och våldsamt än Domini-

Hamnodius (Suomi 1858, sid. 132). — Den Radloffska uppgiften synes haft för sig den mest gängse traditionen, enär den af Radloff anförda utsagan finnes förut meddelad både af Christiern Alander i hans Oratiuncula descriptionem Alandiæ complexa, Aboæ 1677, sid. 13, och i Christopher Tärnströms disputation „De Alandia, P. I, Upsaliæ 1739, sidd. 37—38.

kanerne ha drabbats af de reformatoriska grundsatsernas tillämpande, hvilket förhållande väl hade sin grund deri, att Finlands förste biskop efter reformationen, Martin Skytte, var de finske Svartbrödernes gamle ordensbroder, Dominikanerordens generalvikarie i hela Dacien, medan Franciskanerne i vårt land saknade en dylik medlare.

Det första svåra angrepp vid reformationstiden mot de finska Franciskanerklostren var det, som träffade dem genom konung Gustaf I:s under den 9 oktober 1526 utfärdade fullmakt för biskop Vincentius att ha uppsigt öfver Franciskanerklostren i Finland. Enligt detta, „maktbref‟ gaf konungen honom i uppdrag „at haffua j sin veryo och befalingh the III graabrödhra closther som j aabo biscops döme liggia som ære Tiockarna viborgh och raamo Strengeliga biudendis bröderna j samme closter ath the honum och icke ministhro swara epther thenna dagh wiidh waare ogunsth och vredhe‟ (Arv. II: 198, hvarest i urkundens öfverskrift insmugit sig tryckfelet „Dominikaner-‟ i stället för Franciskaner-klostren).

Nästnämnda åtgärd, som vidtogs af politiska skäl, afsåg sjelffallet att säkerställa riket mot främmande inflytande, som i hemlighet kunnat bedrifvas, om Franciskanerne i Finland fortfarande fått emottaga instruktioner och stått i lydnadsberoende af provincialministern, hvilken på den tiden, såsom merendels alltid, var af dansk börd och bodde i Danmark. Såsom föranledd af omtanke om rikets väl var således konungens åtgärd fullt berättigad. Skenbarligen tycktes det ock, såsom hade konungen dermed i minsta möjliga mån kommit att kränka de finske Gråbrödernes rättigheter, enär Vincentius, en titulärbiskop i staden Gades i Spanien, hvilken åren 1526—1528 under biskopsledigheten i Åbo stift, medan electus Erik Svensson var i saknad af påflig sanktion, förrättade i Finland en vigbiskops göromål, sjelf hörde till Franciskanerorden. Men då bemälda åtgärd i alla fall på ett våldsamt sätt ingrep i Franciskanerordens organisation, i det den afskar

all förbindelse mellan resp. lemmar i Finland och deras hufvud, så kunde den ej heller undgå att verka förlamande eller upplösande på den del af organismen, som den berörde.

Icke långt efter det förenämnda politiska åtgärd vidtagits, träffades Gråbröderne i Finland liksom äfven i Sverige af den bestämning, som genom Vesterås ordinantia af den 24 juni 1527 faststälts att gälla för alla tiggarmunkar i riket (se ofvan sid. 78) och som nära nog omöjliggjorde deras vidare existens. [1]) När härtill ännu kom, att deras siste skyddsherre biskop Vincentius afgått från sin interimsbefattning i Finland år 1528, då Martin Skytte öfvertog vården om den finska kyrkans angelägenheter, så voro numera de finska Gråbrödrakonventen lemnade helt och hållet åt sig sjelfva att småningom upplösas.

För de tvenne andra Franciskanerkonventen i Finland finnes i våra häfder ingen närmare tidsbestämning angifven, då de formligen upphäfdes, hvaraf man således kan förmoda, att förintelsen skett småningom. Men för Raumo kloster förefinnes i detta afseende en ganska upplysande uppgift af en Henricus Matthei Raumoënsis, införd jemte andra hans anteckningar om minnesvärda kyrkliga tilldragelser mellan åren 1536 och 1563 i Palmskiöldska samlingen i Upsala universitets bibliothek n:o XIV Topographica Tom. LVIII, sid. 737, och af följande lydelse: „A:o 1538 die translationis S:ti Henrici expulsi sunt monachi cum sua mala larva in malam crucem de claustro Raumensi, quod ex gratia regiæ majestatis facta est curia sacerdotalis.“ Till svenskan torde denna anteckning lämpligen kunna återgifvas sålunda: År 1538, den 18 juni,

---

[1]) Att stundom undantag medgafs under vissa förbehåll från tillämpningen af i fråga varande stadga, synes af ett konung Gustaf I:s skyddsbref af den $^{12}/_{9}$ 1529 för Gråbröderna i Jönköping (Thyselius, Handlingar till Sveriges Reformations- och Kyrkohistoria under Konung Gustaf I, I, sidd. 291—292).

blefvo munkarne med sitt stygga narrspel (eg. spökelse [1]) utdrifne till en dålig ändalykt (eg. till galgen, eller till att korsfästas, aflifvas) ifrån Raumo kloster, hvilket af kunglig majestäts nåd gjordes till prestgård. Notisen finnes förut tryckt i Porthans Juustens Chronicon, pag. 624, der larva förmodas beteckna detsamma, som caterva (hop). Att utdrifningen skedde just på den dagen, hade måhända sin grund i en då af munkarne firad högtidlig messa (med procession) till S:t Henriks ära, hvilken fest dåmera väckte förargelse.

Förutom den sålunda noggrant angifna tidpunkten för tilldragelsen kunna vi af uppgiftens stilisering sluta till, att munkarnes utvisning från Raumo skett på ett någorlunda våldsamt sätt och att Franciskanerne derstädes hade dåmera förlorat allt anseende samt ansågos förtjenta af det öde, som träffade dem. Att efter ordalydelsen korsfästelsestraff skulle drabbat dem, är otroligt.

Så plötsligt utvisningen än synes ha för sig gått, torde den likväl icke ha kommit alldeles oförberedt, ty redan 3 veckor tidigare hade konungen utfärdat för pastor i Raumo följande förläningsbref, hvilket vi, efter att förgäfves i svenska riksarkivet ha letat efter orginalet, här återgifva enligt ordalydelsen i en afskrift, som finnes i Raumo kyrkoarkiv: „Wij Gustaff medh Gudz Nådhe Sweriges och Göthers Konung, Giöre witterligit, Att effter thet at Raumo Stadh är upbrändh, så att the icke förmår at upbyggia theres Prästegårdh, därföre, hafwe wij af synnerlig ynnest och Nåde, undt och tillåtit, och nu medh detta wårt öpna bref unne och tillåte, at thet gråbrödra Clöster uthi för:de Raumo, medh thes tilläghor, må och skall effter thenne dagh blifwa Staden för en Prästegårdh, hwilket wij gifwe wåre Fougder och Befallningzmän tillkänne, at the måge weta sig ther effter rätta. Dat.

[1]) Enligt *Du Cange,* Glossarium mediæ et infimæ latinitatis, betyder larva detsamma som *δαιμονιον*.

uppå wårt Slåth Stockholm 27 Maji A:o 1538 under wårt Secret.“ [1])

(L. S.)

Såsom af denna handling framgår, hade någon tid förut en eldsvåda förstört Raumo stad och prestgård, hvilket ock bekräftas af förenämnde Henrici Matthei anteckningar, hvari nämnes, att Raumo stad blef af vådeld uppbränd år 1536 och att prestgården derstädes blef uppbränd 1537. Med afseende på dessa olyckor synas ortens invånare i sin nödställda belägenhet hafva hos kongl. Majestät föreslagit och anhållit om det gamla onyttigt vordna klostrets med dess tillägor användning till pastorsbol. Det härtill gifna kungliga bifallet medförde de ännu qvarvarande munkarnes utvisning ur klostret. — Sedan klostrets öfriga byggnader efterhand förfallit och förstörts, bibehöll dock kyrkan här liksom i Kökar (se ofvan sid. 132 not, och Suomi 1858, sid. 131) ännu länge namnet „klöstret.“ [2])

I saknad af alla underrättelser om de förvärf, åt hvilka de utdrifne munkarne sedermera egnade sig, kunna vi uttala blott den förmodan, att, derest bland dem ännu fanns någon prestvigd broder, denne fick anställning i församlingens tjenst, medan för lekmännen här, liksom t. ex. vid Franciskanerklostrets i Köpenhamn upplösning år 1530, intet annat återstod än att försörja sig med sina händers arbete (Rördam, Kjöbenhavns Kirker og Klostere, sid. 284).

Att Raumo klosters gods och egor, förutom hvad som 1538 gafs till pastorsbol, tillföllo kronan, framgår af de

---

[1]) Brefvet förekommer med litet annan orthografi tryckt i Tengströms Afhandling om presterliga tjenstgörningen och aflöningen i Åbo erkestift, Del. II, sid. 344.

[2]) Enligt benäget meddelande af magister A. J. Lindholm finnes i Raumo stadsarkiv bland andra handlingar en i pergament inbunden räkenskapsbok, innehållande stadens „skatt register“ för åren 1577—1603, hvarest bland utgifter för 1580 förekommer följande post: „Item ähr giffwit för glaszmestar lön att han satthe 60 Ruthor till klöster glaszfönster pnr 5 mk.“

handlingar, som redan tidigare (sidd. 120—121) blifvit åberopade.

Emedan Raumo af ålder haft en särskild, i stadens sydöstra del belägen, stadskyrka, kallad „Helga Trefaldighetskyrkan", till hvilken bland annat lagmannen i Norrfinland Hartvig Japsson år 1486 testamenterade 10 mark, så blef vid klostrets upplösning det gamla Franciskanertemplet obehöfligt för sitt ändamål. Efter hvad uppgifvits blef det ock sedermera användt till mjölmagasin (Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, 33:dje häftet, sid. 12). Men sedan Raumo stadskyrka år 1639 blifvit förbränd, kom Gråbrödernes „Helga Kors kyrka" åter till heders och blef i den afbrändas ställe inredd till stadskyrka, hvartill den ock ännu begagnas.

Ehuru inga underrättelser derom finnas, är det dock troligt, att Frankiskanerklostret i Viborg upplöstes ungefär samtidigt med det i Raumo eller kort derefter, ty, såsom ofvanföre, sid. 80, nämnts, voro år 1541 Franciskanernes, likaväl som Dominikanernes, klosterbyggnader i Viborg öfvergifna och disponibla för andra ändamål, och, såsom å samma sida jemväl antydts, var Franciskanerklostret i början af år 1547 alldeles förfallet (Arv. VII: 209). Att nästnämnda klosters gods och tomter efter dess upplösning tillfallit kronan, framgår af förut anförda dokumenter (sidd. 114 o. 83).

Om Franciskanernas landskonvent på Åland och dess upphäfvande har man ingen kännedom efter år 1526, då det sista gången omtalas i konung Gustafs I:s bref af den 9 oktober (se ofvan sid. 136). Men då, vid tillämpandet af bestämningarna i Vesterås ordinantia af 1527 rörande tiggarmunkarne, bröderne i landsklostren väl borde haft än svårare att komma till rätta, än i stadskonventen, så förefaller det ganska troligt, att Kökars kloster blef utrymdt ännu tidigare, än Gråbrödraklostren i Raumo och Viborg. Att emellertid utrymningen icke heller här försiggått alldeles godvilligt, finnes antydt i E. Hasselgreens år 1662

i Åbo akademi hållna tal (Oratiuncula encomium Alandiæ adumbrans), der det på 8:de sidan säges: „religione reformata sunt hi Monachi propulsi.“ Om den åländska klosterbyggnadens användning har Radloff (a. a. sid. 141) meddelat: „Den tid som följde näst efter Reformation, nyttjades Klosterbyggnaden til Kyrka; men 1645 var den så förfallen, att der ej vidare kunde hållas Gudstjenst.“

För Kökars församling byggdes nu en ny kyrka af trä, 20 alnar lång och 15 alnar bred, hvilken blef färdig om hösten 1646. Den gamla klosterbyggnaden lemnades då att alldeles förfalla. 1647 bestämdes dock vid prostevisitation, att det stora låset skulle tagas från klostret och slås för kyrkodörren samt att till prestens bakugn skulle användas ännu dugliga tegel från altare i klostret. 1649 befalldes vid dylikt tillfälle, att alla fönster skulle uttagas ur den gamla kyrkan, hvarjemte bönderne lofvade hålla vid makt „the våninger på klostret som har taak“, att tjena kapellanen till förrådshus för boskapsfoder. En hvälfd stenkällare, 20 alnar i qvadrat, uppbyggd samtidigt med klostret, hade stått intill 1660 om hösten, då den i saknad af underhåll, nedrasade (se prosten Boëtii Muurenii Visitations protokoller för Åland, 1637—1666, foll. 61, 76 och 206, i finska statsarkivet). — Ännu år 1768 var den längsta efter klostret qvarstående muren 18 alnar lång och 8 alnar hög. En ny kyrka blef likväl åter behöflig i stället för den af trä uppförda. Då den nuvarande kyrkan af gråsten uppmurades under senare delen af 1700-talet — den invigdes 1785 — begagnades härtill såsom byggnadsmaterial delvis klostrets ruiner (Radloff a. a. sidd. 138 o. 140).

BIRGITTINER.

Kap. I.

Öfversigt af munkväsendets samt qvinno- och dubbelklostrens uppkomst. Deras organisation och utbildning inom romersk-katolska kyrkan före Birgittinerordens stiftande.

Bland verldshistoriska tankar, hvilka hänfört massor af menskliga individer och förmått dem att i sjelfförsakelse, med uppoffring af verldsliga förmåner, hängifva sig åt föresatta andliga syften gifves väl ingen mäktigare, varaktigare och mera omfattande, än munklifvets i kristenheten genom sekler fortlefvande idé, hvilken, länge förberedd genom den i högt anseende hållna kristliga askesen, vann en allmännare tillslutning inom kyrkan ungefär vid den tiden, då tillfällen att förvärfva martyrkronan icke mera stodo kristendomens bekännare till buds. Från Egyptens öknar, der nämnde tanke först vann gestalt i det oansenliga anakoretlifvet, utbredde den sig snart till vida områden och drog till sig stora skaror af anhängare. Men tillika gick denna idé under sitt förverkligande en allt högre utveckling till möte och uppenbarade sig jemväl under tidernas lopp i en allt rikare mångfald af former.

Till först var det endast manliga individer, som i eremitlifvet förverkligade denna tanke. Men sedan för kristnas åtrå att draga sig undan verlden en vida angenämare och tryggare form, än enstöringens, blifvit funnen i det coenobitiska, gemensamma munklifvet; måste ock de trägna, välsignelsebringande gudaktighetsöfningar, som tillhörde klostren, befinnas vara lika lämpliga för qvinnor som för män. Redan den helige Antonius hade, då han begaf sig till ödemarken, för sin qvarlemnade syster stiftat

i deras hemort Koma i öfre Egypten en förening af jungfrur, invigda åt Gud, och Pachomius († 348) förvärfvade sig namn af såväl det manliga som det qvinliga klosterlifvets grundläggare.

Qvinnor, som sålunda drogo sig undan verldslifvet, benämndes tidigast *ἀσκήτριαι, μόναι, μοναχαί*, Solitariæ, Moniales, Sanctimoniales, afseende deras asketiska och ensliga lif. Benämningen Nonna (nunna = kysk), sannolikt af koptisk, fornegyptisk härkomst (ursprungliga formen: nueneh), förekommer tidigast hos Hieronymus († 420) och hans samtida Palladius († före 431), det äldsta eremit- och klosterlifvets historiograf, samt adopterades sedan företrädesvis af de germaniska språken. Föreståndarinnan för ett qvinligt kloster benämndes i äldsta tid *ἀμμᾶς* (moder), senare i vesterlandet Abbatissa, utgörande femininform till det syriska ordet Abbas, i betydelse af fader, hvilket, i början tillagdt munkar såsom allmän äretitel, sedan 5:te århundradet begagnades blott om klosterföreståndaren.

Till en början voro nunneklostren, liksom äfven munkklostren, enkla inrättningar, afsedda hvar för sitt kön. Men redan i 4:de och 5:te århundradena uppkommo inom österländska kyrkan *dubbelkloster*, der personer af hvardera könet lefde antingen inom samma inrättning eller i tvenne nära intill hvarandra belägna anstalter. Då häraf emellertid uppkommit mycken förargelse, så förbjöds på det andra kyrkomötet i Nicæa (787) dylika klosters vidare inrättande inom österländska kyrkan. Redan anlagda dubbelkloster skulle dock fortfarande få ega bestånd under iakttagande af den hel. Basilii regel med sådan tillämpning, att de begge könen bodde och spisade i skilda byggnader och trädde i beröring med hvarandra blott för nödvändiga angelägenheter, dock under abbedissans eller en äldre nunnas tillsyn.

I vesterlandet rådde till en början mycken motvilja mot munkväsendet, men den öfvervanns genom kyrkofäderne Athanasii, Ambrosii, Hieronymi och Augustini

bemödanden. Hieronymi berömda lärjunginna, den heliga Paula († 404), af förnäm romesk slägt, gaf här efter sin mans död det första föredöme åt qvinliga individer, som voro beslutna att helt och hållet egna sitt lif åt askes och kristliga kärleksverk.

Såsom kanonisk ålder för nunnelöftets afläggande bestämdes år 416 på en vestafrikansk synod i Mileve det 25:te året. [1]) Novisiatet var merendels faststäldt att räcka tre år, men synoden i Orleans (529) nedsatte nunnornas regulära novisiat till blott ett år. Vid samma tillfälle förklarades ock såsom bindande för inträde i kloster icke blott ett af en sjelf, utan också ett af ens föräldrar gifvet löfte (*propria professio* och *paterna devotio*), äfven om detta senare stod i strid med den i klostret ingifnas vilja. Novisiatet afsåg i början att säkerställa klosterpersonalen mot en ovärdig persons inträde, men åsyftade sedermera att bevara novisen från ett förhastadt löfte, som ej fick brytas. Utträde ur klostret var nemligen i början medgifvet mot undergående af bot, men sedan 5:te à 6:te århundradet ansågs klosterlöftet absolut bindande.

Då munkväsendet utbredde sig till vesterlandet, passade flere af dess för orienten egendomliga former alls icke till förhållandena i occidenten, hvarföre ock institutionen här modifierades på mångfaldigt sätt. Häraf uppkom en icke ringa åtskilnad mellan de vesterländska klostren inbördes, hvilka voro helt fritt organiserade efter olika grunder. Men deraf blef också den vidare följden: brist på all sammanhållning klostren emellan, hvilken brist särdeles under folkvandringarnas, de förra samhällsförhållandena upplösande, tidehvarf hotade munkväsendet i vesterlandet med fullständig undergång. Från ett sådant missöde räddades det dock af en man, hvilken efterverlden med rätta prisat såsom det vesterländska munkväsendets patriark.

[1]) Inom österländska kyrkan medgaf det andra Trullanska mötet (692) inträde i kloster redan i 10:de lefnadsåret.

Räddningsmedlet blef den visa regel, som samme man, *Benedictus* af Nursia (f. 480 † 543) år 529 föreskref till efterföljd för munkarne i det af honom grundade klostret Monte Cassino i Campanien. Genom bemälde regel, hvilken efter upphofsmannens frånfälle småningom vann tilllämpning i alla vesterlandets kloster, gafs ock upphof åt vesterlandets första och under århundraden enda munkorden: *Benediktinerne.*

Fjerran från all asketisk öfverspändhet, förband denna regel sträng tukt och ordning med mildhet och undseende, uppskattade riktigt den menskliga naturen, dess behof och förmåga, afsåg förträffligt tidsförhållandena, var enkel, konkret och praktisk, tagen ur lifvet och gripande in i lifvet, men dertill ännu öppen för vidare fulländning. Redan Benedictus hade ålagt sina munkar att öfva sig i dygder: lydnad, tystlåtenhet, ödmjukhet och gästfrihet, samt föreskrifvit dem ädla sysselsättningar: åkerbruk och ungdomens undervisning, till hvilken senare verksamhet anledning gafs dermed, att i klostret upptogos *oblati,* d. v. s. barn, som i omyndig ålder dit ingåfvos af sina föräldrar och således voro i behof af handledning (de första spår till klosterskolor). Härtill kommo sedan ännu tvenne uppgifter, som tilldelades Benediktinerne och hvilka egentligen grundade deras under århundraden fortvarande kultur- och verldshistoriska betydelse och anseende, nemligen: vetenskapliga sysselsättningar, som af Cassiodorus († omkring 565, inemot 100 år gammal) infördes i orden, och missionsverksamhet, som allraförst af påfven Gregorius den store († 604) anbefalldes ordensmedlemmarne.

S:t Benedicti regel var från början afsedd blott för manliga individer, men befanns med mindre modifikationer lämpa sig tämligen väl äfven för nunnekloster. Den blef derföre ock i vesterlandet använd för dylika klosters behof och hade i 8:de århundradet vunnit insteg öfverallt i dessa kloster. Benedicti syster, den heliga *Scholastica* vördades såsom den qvinliga Benediktiner-

ordens eller Benediktinerinnornas stiftarinna och skyddshelgon.

Fortfarande gällde 25:te lefnadsåret såsom kanonisk ålder för afläggande af nunnelöftet, hvilket, till och med om det var aftvunget, ansågs såsom en oåterkallelig förmälning med Kristus och derföre måste hållas lika obrottsligt, som äktenskapslöftet. Likvisst var en man, hvars hustru mot hans vilja ingått i kloster, berättigad att återfå henne, enligt grundsatsen, att ett äktenskap, som af hustrun ingås, medan hennes förste man ännu lefver, är ogiltigt. En *oblata,* d. v. s. i barnaåldern af sina föräldrar i klostret ingifven flicka, var likaväl som en *oblatus* för hela sitt lif bunden vid klostret. Novisiatet varade från 1 till 3 år. Vid nunnors invigning gällde *slöjans* påtagande såsom hufvudsak. Såsom jungfrudomens symbol kom dertill en *krona* eller *mitra* (en hufvudbindel) och såsom tecken till den andliga förmälningen en *ring.* Icke sällan gjordes åtskilnad mellan *velum conversionis,* slöja, som antogs redan vid novisiatets begynnelse, och *velum professionis,* slöja, som anlades först vid löftets afgifvande. Sjelfva löftet upptecknades och förvarades i skrift. Då hårets afklippning användes såsom straff för otuktiga nunnor, så var den ännu icke i äldre tid sedvanlig vid nunnors invigning. Invigningen af nunnor tillkom biskopen, som förrättade den merendels vid stora högtider under messan, dels i sjelfva klostret, dels i domkyrkan. Efter Benediktinerregelns införande bekommo också nunneklostren, såsom tidigare munkklostren, egna kyrkor, i hvilka på vissa dagar offentlig gudstjenst förrättades. — Valet af abbedissa tillhörde systrarna i klostret. Valet bekräftades och abbedissan invigdes af biskopen, som från äldre tid egde jurisdiktion öfver stiftets kloster.[1]) Den i äldre tid förekommande ordinationen, medelst handpåläggning, öfver-

---

[1]) Ekumeniska mötet i Chalcedon (451) hade tillerkänt biskoparne full jurisdiktion öfver de inom deras stift belägna kloster.

lemnande af en staf, till tecken af herdeembete, och inthronisation, modifierades senare till blott en benediktion eller välsignelse. Nunnorna voro lika strängt förpligtade till lydnad mot abbedissan, som munkarne mot abboten.

Medan det i allmänhet gällde såsom regel, att nunnekloster borde upprättas fjerran från mansklostren och att af män endast prester fingo träda inom de förra för att läsa messa och åhöra bikt, uppkommo dock äfven inom vesterlandet i 7:de och 8:de århundradena ***dubbelkloster***, der munkar och nunnor, ehuru boende åtskils, likväl sorterade under samma förvaltning. I England synes det under Beda den ärevördiges († 735) tid hafva till och med hört till regeln, att nunneklostren hade såsom bihang en boning för munkar, hvilka liksom nunnorna stodo under abbedissans regemente. En sådan förbindelse mellan nunnekloster och manskloster berodde sannolikt på invånarnes i de förra religiösa behof, enär gudstjensten kunde besörjas och sakramenterna fingo förvaltas blott af män. Äfven i Frankrike gafs det dubbelkloster, men här voro merendels nunneklostren ställda under manlig uppsigt, och föreståndaren bodde tillika med nödig personal af andlige i närheten af klostret (enligt J. H. Kurtz, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte samt 10:de uppl. af samme förf:s Lehrbuch der Kirchengeschichte).

I århundraden var Benediktinerorden det vesterländska munkväsendets förnämsta och så godt som enda exponent. Genom nyttiga kunskapers spridande, genom lefvande föredömen i arbetsamhet och kristligt god sed hade denna orden i vida kretsar utbredt välsignelse. Dess medlemmars flitiga händer hade förvandlat ödemarker till trädgårdar och vilda höjder till fruktbärande vinberg. Benediktinerne hade fört kristendomens banér till fjerran bygder och bragt vilda folkmassor att knäböja vid Kristi kors. Genom sina i klostren idkade lärda sysselsättningar hade de dessutom åt efterkommande slägten räddat spillrorna af den antika verldens kultur.

Länge nog fick denna orden tämligen ostördt fullfölja sina ädla sträfvanden. Men omsider blef ordens förvärfvade jordiska rikedomar och makt en källa till dess förderf. Jemte det dessa förmåner verkade förslappande på ordensmedlemmarnes egna andliga sträfvanden, blefvo desamma föremål för verldsliga furstars, särdeles i Frankrike, lystnad, de der egenmäktigt inblandade sig i ordens angelägenheter och med sina intriger bland medlemmarne uppväckte och underhöllo dåliga böjelser. Från den undergång, som i följd häraf hotade orden, räddades den dock genom enskilde personers (Benedictus af Aniane, † 821, och de förste abboterne i det år 910 grundade klostret i Clugny) verksamma reformsträfvanden. Men derjemte förspordes öfverhufvud från 10:de seklet bland vesterlandets folk ett af tidens trångmål ånyo väckt och under hållet lifskraftigt intresse för kristlig askes, hvilket icke blott underlättade reformsträfvandena inom den gamla orden, utan ock sedermera föranledde grundandet af ett stort antal nya munkordnar.

Efter Benediktinerordens föredöme bildade sig äfven inom dessa nya korporationer, åtminstone inom hvarje mera betydande munkorden, en kongregation af ordenssystrar, som för sitt kön tillämpade den regel, hvilken fastställts till efterlefnad för resp. manliga orden, vare sig det gällde en alldeles ny stadga, eller ock en redan förut tillämpad regel, esomoftast den hel. Benedikts, eller ock den under medeltiden mångfaldigt använda munkregel, hvars upphofsman föregafs vara kyrkofadren Augustinus, och som efter honom äfven blef uppkallad.

Till förenämnda kategori måste ock räknas de qvinnoföreningar, som stiftades vid sidan och efter förebilden af den religiösa förening, hvilken under namn af „Bröder af det gemensamma lifvet“ *(Fratres de communi vita)* uppkom i Nederländerna något före 1384, men sedermera utbredde sig öfver hela norra Tyskland från Schelde till Weichseln och i hög grad beredde jordmånen för reforma-

tionens utsäde. Efter brödrahusens förebild blefvo här ock för det andra könets behof systerhus inrättade. Föreståndarinnan för ett sådant hus titulerades „Martha“ och hade till sitt biträde en „Unter-Martha“, medan en „Ober-Martha“, som residerade i Utrecht, hade uppsigten öfver samtliga till föreningen hörande systerhus. Förutom vården om det kristliga lifvet hörde förnämligast handarbete till bemälda systrars sysselsättningar.

Jemte dessa qvinnokönets anslutningar till manliga ordnar och föreningar förekommo under medeltiden äfven fristående qvinnoföreningar med gemensamma bostäder, stiftade för religiösa syften, men utan afgifna löften, såsom t. ex. de i 12:te seklet i Nederländerna uppkomna Beghinerna. Dessutom har man från slutet af medeltiden att anteckna uppkomsten af några sjelfständiga qvinliga ordnar, hvilkas antal och betydelse inom romersk-katolska kyrkan likväl först under följande tidrymd tillväxt på ett storartadt sätt.

Inom Europas stora kulturländer stiftades under senare delen af medeltiden blott undantagsvis ordnar med dubbel klosterinrättning. Förutom det, att en dylik anordning icke synes varit främmande för den år 1084 stiftade stränga Cartheuserorden (se Herzog, Realencyklopädie, erste Aufl. VII: 434 f.), så ha från denna tid endast tvenne sådana stiftelser tilldragit sig en större uppmärksamhet, nemligen: *Fontevrault*-orden i Frankrike och *Guilbertiner*-orden i England.

Den förre af dessa, *Ordo fontis Ebraldi,* så kallad efter hufvudklostrets belägenhet vid Ebraldsbrunnen [1]), stiftades af en prest Robert († 1125), hemma från byn Arbrissel, nu Arbresec, i biskopsstiftet Rennes i Bretagne, och sanktionerades af påfven Paschalis II år 1106. Det

[1]) *Fontevrault,* i franska departementet Mayenne-et-Loire, provinsen Anjou, litet sydost om staden Saumur och nära Viennes inflöde i Loire.

betydande hufvudklostret hade 3 afdelningar för qvinnor, och vid sidan deraf var ett manskloster inrättadt. Den stora kyrkan var gemensam för alla, men utanför denna var allt närmande könen emellan strängt förbjudet, så att till och med döende nunnor endast i kyrkan kunde undfå sakramenten. Enligt den af Robert uppgjorda regeln, som liknade Benedicti stadga, men kräfde af ordensmedlemmarna rigurös sjelfförsakelse och föreskref en sträng lefnadsordning, var orden ställd under särskildt beskydd af den heliga Jungfrun, hvars ställföreträdarinna var abbedissan. Denna var satt till föreståndarinna för det hela, och henne måste både män och qvinnor lyda. Vid Roberts död räknade ensamt klostret i Fontevrault 3,000 nunnor, och år 1150 var antalet der ökadt till 5,000. Icke sällan sändes kungliga prinsessor dit att uppfostras. Orden utbredde sig ej utöfver Frankrike, der den egde bestånd, intill dess den mot slutet af 18:de seklet tillintetgjordes af franska revolutionen. Sedan 1804 har det förra ordenshuset tjenat såsom fängelse (Herzog, Realencyklopädie, första uppl. IV: 433—434 och Nordisk Familjebok, 5:te Bandet, spalt 22).

Guilbertinerorden var uppkallad efter den hel. Guilbert († 1189, 106 år gammal, och kanoniserad af påfven Innocentius III år 1202), en prestman i England, hvilken först stiftade ett kloster för flickor, som skulle lefva i den strängaste tillbakadragenhet från verlden. Sedan flera dylika inrättningar tillkommit, uppförde han vid sidan af nunnornas hus andra för chorherrar, dock med noga fastställd åtskilnad. De senare anbefalldes att lefva efter Augustini regel, medan ordens qvinliga medlemmar borde iakttaga S:t Benedicti regel. Snart räknade orden 2,200 män och flere tusende qvinnor. Vid reformationstiden egde orden 21 hus, 11 dubbelkloster, hvari nunnor och chorherrar voro sammanförda, men med så sträng åtskilnad, att sjelfva nattvarden meddelades nunnorna blott genom ett fönster och att en döende ordenssysster icke fick ses af

chorherren, som gaf henne sista smörjelsen, samt att, så ofta en af chorherrarne eller fönsterväktarene hade att tala med en nunna, ett vittne måste vara tillstädes. Utom sitt hemland har icke heller denna orden utbredt sig. (Herzog, a. a. V: 413—414).

Till någon högre utveckling, än hvad nu uppvisats, hade dubbelklostrens idé icke kommit inom Europas stora kulturländer, innan den i 14:de seklet ånyo upptogs af en nordisk qvinna, hvilken utbildade denna idé eller fastmer utförde den i detalj på ett för tidens religiösa sträfvanden mycket anslående sätt. Den så fulländade idén gaf hon en konkret form i ett af henne stiftadt kloster, men gaf med detsamma äfven upphof till en helt ny ordens stiftelse, hvilken under medeltidens sista århundraden utbredde sig till de flesta romersk-katolska länder.

Kap. II.

Den heliga Birgittas lif och verksamhet. Birgittiner ordens stiftelse. Dess sanktionerande och privilegierande.

Den personliga aktning, som ett fromt och heligt lefverne alltid varit egnadt att inom kristenheten tillförsäkra utöfvarne af kristlig dygd, har under vissa tider och inom särskilda delar af kristna kyrkan blifvit stegrad till en utomordentlig höjd. Under hierarkins glansperiod i 13:de och 14:de seklen genomträngde och beherskade de kyrkliga intressena alla samhällsförhållanden i vesterlandet. Icke underligt, om på samma tid, med den inom katolska kyrkan utvecklade läran om goda gerningars höga värde inför Gud och deras egenskap att väsentligen befrämja menniskans salighet, icke blott offervilligheten för religiösa syften och kyrkliga ändamål var bland de kristna ganska allmän, utan ock antalet vardt ganska stort af enskilde personer, som i sjelfförsakelse och kristlig kärleks-

verksamhet sökte och funno sin lifsuppgift. Men liksom på andra områden i detta jordelif, så rådde också här en stor åtskilnad i afseende på den förtjenstfullhet och det anseende, som en sådan from vandel beredde sina iakttagare. De yppersta förtjenster i detta afseende belönades af kyrkan först efter den förtjentes frånfälle genom tilldelande åt honom eller henne af den högsta utmärkelse, hvaröfver den vesterländska kristenhetens öfverhufvud egde att förfoga, då denne styresman förklarade en redan hänsofven person, efter noggrann pröfning af dess förtjenster i lifvet och dess möjligen ännu efter döden gjorda underverk, för ett kyrkans helgon. Under århundradens förlopp har en sådan utmärkelse vederfarits nog många, eftersom antalet af helgon inom katolska kyrkan blifvit så talrikt. Men i betraktande af den stora konkurrens, som inom samma kyrka gjort sig gällande i afseende på helgonglorians förvärfvande, torde man likväl böra medgifva, att sagda utmärkelse utdelats skäligen sparsamt.

I fråga varande utmärkelse åtnjöt verkligen under medeltiden högsta möjliga anseende. Enär den spred glans öfver helgonets hela slägt, så uppbjödo icke sällan helgonkandidatens qvarlefvande anförvanter alla sina krafter för att åt den hänsofne förskaffa en sådan upphöjelse. Men icke nog dermed. Från helgonglorian utgingo strålar, som skänkte glans och ära äfven åt det land och folk, dem den heligförklarade i lifstiden tillhört.

Ju närmare belägna Rom, desto större är antalet helgon, som de sydligare länderna frambragt. Men här uppe i Norden har blott ett mindre antal högt stående personer förmått göra sig tillräckligt bemärkt genom kristlig sjelfuppoffring, för att efter döden befinnas värdigt att räknas till de katolska helgonens skara. Af manliga individer, hvilka i detta afseende vunnit den största ryktbarhet, har Norge att uppvisa Olof den helige, Sverige Erik den helige och Finland sanct Henrik, hvilkas martyrdöd i kampen för kristendomens utbredande främst föranledt deras helgon-

förklaring. Af qvinnor åter, som vunnit en sådan upphöjelse, strålar det svenska helgonet sanct Birgittas gloria klarast i Norden, hvarjemte hon såväl direkt förmedelst en kristligt gagnelig verksamhet, som indirekt genom sin ordensstiftelse mäktigt inverkat på kyrkans förhållanden äfven utom sitt fädernesland.

Den heliga *Birgitta* föddes 1302 eller 1303 på Finsta gård i Upland, Skederids socken, 1 mil vester om Norrtelje. Hennes föräldrar voro den rike och mäktige upländske lagmannen Birger Petersson († 1327) och Ingeborg Bengtsdotter († 1314), begge tillhörande rikets förnämsta ätter. I hemmet åtnjöt hon den mest vårdade uppfostran, hvarunder hennes tid delades mellan andaktsöfningar, inlärandet af qvinliga sysslor och slöjder samt vidtomfattande lärda studier. Fadrens samhällsställning väckte hennes uppmärksamhet och intresse jemväl för rikets politiska förhållanden. Utrustad med en nervös kroppskonstitution, svärmisk natur och liflig fantasi, hvilken icke sällan uppskakades af de hemska tilldragelser, dem folkungaättens blodiga brödrastrider föranledde, röjde hon redan i barndomen anlag för visioner. Hennes allvarliga gudsfruktan formade dock städse dessa andliga syner till omhöljen för gudeliga tankar. Redan i hennes unga år kan man spåra de utmärkande dragen i hela hennes lif: svärmeri för den heliga Jungfrun, lefvande tro på Kristi förtjenst och en ständig kamp mot frestelser och anfäktningar.

Vid 14 års ålder ingick Birgitta äktenskap med Östgöta lagmannen Ulf Gudmarsson, hvars sätesgård var Ulfåsa i Östergötland, Egbyborna socken, vid sjön Boren, Detta äktenskap välsignades med 4 söner och 4 döttrar, af hvilka Katarina (född 1331 eller 1332) mer än de andra ärfde sin moders religiösa sinnelag. Ulfåsa var beläget i en för den fromma borgfruns andliga intressen synnerligen tacknämlig trakt, der hon ingalunda saknade tillfällen att tillfredsställa sin vetgirighet och sina religiösa behof. Icke

långt derifrån låg i sydost Vreta nunnekloster af Cistercienserorden och litet längre bort i samma riktning stiftsstaden Linköping med sina många andlige personer. Ett stycke derifrån åt söder låg Skeninge med sin ansedda läroanstalt för Dominikanerne. Åt sydvest var åter på ett par mils afstånd från Ulfåsa beläget ett Vårfru kloster i den nejd, der senare Vadstena [1]) blef bygdt, och något längre bort vid Vettern och södra sluttningen af det vackra Omberg reste sig Alvastra kloster för Cisterciensermunkar. Bland kanikerne i Linköping utsåg Birgitta till sin biktfader den lärde och fromme bibeltheologen och folklige predikanten mester Matthias († sannolikt 1350), och till lärare för sina barn valde hon en mycket begåfvad, till sinnelaget mild och from, ung man, Nils Hermansson, slutligen biskop i Linköping († 1391), den siste af svenskar, som blifvit kanoniserade, hvilket skedde med honom 1520. Måhända får man tillskrifva Birgittas inverkan på den unge mannen, medan han vistades på Ulfåsa, det, att han sedermera såsom biskop tillhöll sina prester att hvarje söndag predika på svenska öfver Tron, Fader Vår, Ave Maria, Tio Guds bud och de 7 barmhertigheter.

Från sitt tillbakadragna, fridfulla landtlif blef Birgitta emellertid ryckt in i det offentliga lifvets oro, då konung Magnus Eriksson förmälde sig med prinsessan Blanka af Namur och utsåg den högättade borgfrun till sin unga drottnings hofmästarinna. Med sin stränga gudsfruktan begagnade Birgitta i denna nya ställning de tillfällen, som erbjödo sig att bestraffa rådande sedeförderf samt att bekämpa och afvända orättvisor inom eget land, hvarutöfver hon ännu egnade uppmärksamhet åt och sökte afhjelpa politiska missförhållanden i andra länder. Efter att i sitt hemland ha besökt kyrkor och kloster, der reli-

[1]) Först benämndt *Lastköping*, ett gammalt öfverfartsställe mellan Öster- och Vestergötland (jfr Förr och nu i Vadstena af Pontin, sid. 11).

ker förvarades, föremål för hennes vördnad, fylldes hennes fromma sinne af längtan att besöka heliga orter äfven utom Sverige, hvilken önskan uppfylldes, då hon i sin mans sällskap och med stort följe företog en pilgrimsfärd först till S:t Olofs graf i Nidaros (Trondhjem) och sedan i början af 1340-talet en dylik färd till apostelen S:t Jakobs hvilostad i Compostella (Spanien). Då hennes man under den senare färden insjuknade, afgaf han löfte att ingå i kloster, om han återkomme till Sverige. Så skedde, och hemkommen inträdde han i Alvastra kloster, der äfven Birgitta åt sig anskaffade en cell, utan att likväl någondera aflade klosterlöfte. Deras äldre barn voro då redan försörjda. Katarina blef vid 12 à 13 års ålder gift med riddaren Eggard van Kyren, och de yngre barnen lemnades till andra kloster att uppfostras. I Alvastra kloster afled emellertid Ulf Gudmarsson redan 1344 och jordades i munkdrägt, en för tiden högt skattad förmån för verldsliga personer.

Med mannens död brast det band, som starkast fästat Birgitta vid denna verld. Numera ville hon helt tillhöra himlen. Diarium Vazstenense innehåller ock i sin första anteckning från 1344, att Kristus tog henne till sin brud efter hennes mans död. Birgittas visioner eller, såsom hon ansåg dem, „uppenbarelser“ (revelationes) af Gud, hade väl med åren allt oftare upprepats, dock icke ännu fått någon nämnvärd makt med henne och icke heller bragts till allmännare kännedom. Men från denna tid hängaf hon sig helt och hållet åt det religiösa svärmeriet, och den ena uppenbarelsen aflöste den andra, hvarom också ryktet numera utbredde sig åt alla håll och utsatte henne för menniskors mycket olika omdömen. Oafsedt tid och rum, medan hon färdades på hästryggen i stort sällskap lika väl som i sin klosterbostad, kunde hon försjunka i ett exstatiskt tillstånd, deri hon saknade allt medvetande af den yttre verlden. För hennes andliga synsinne upprullades då icke sällan storartade scenerier

från himmel, jord, skärseld eller helvete, och hon hörde tydliga ord, åsyftande verkliga förhållanden. Esomoftast var det från Frälsarens eller den heliga Jungfruns mun, som talet utgick. „I inspirationens ögonblick uttalar sierskan hvad hon icke sjelf ens förmår fatta, ty geniuslifvets oändliga djup öppna sig då för hennes blickar. Hon var den största religiösa skaldegenius, det katolska Norden haft att uppvisa", yttrar om henne Fr. Hammerich i sitt förträffliga arbete: „Den hellige Birgitta", sidd. 97—98. Genialiteten och siareförmågan voro hos Birgitta förmälda med en fromhet, som uppbars af tidsandans bästa kyrkliga medvetande, men tillika var smittad af dennas villfarelser. Hon trodde på sina uppenbarelser såsom gudomliga och ville äfven få dem erkända såsom sådana, hvilket till någon del lyckades; och dock kunna desamma inför en strängare pröfning icke betraktas annorlunda, än såsom foster af hennes egen inbillningskraft, under påverkan af ett organismens säregna tillstånd. Men var hon också icke, efter eget förmenande, en af Gud inspirerad profetissa, så var hon för ingen del en bedragerska. Hennes ande var den naturliga menniskoanden, höjd öfver det alldagliga, öfverspänd, men tillika mäktig och i många fall klarsynt. Hennes oförmåga att det oaktadt skilja mellan menskligt och gudomligt är blott ett bevis på den inom kyrkan rådande villfarelsens makt på en tid, hvars lif i flera afseenden var ett drömmande, såsom i morgongryningen, innan solen uppgått. Men hennes svärmeri var derjemte, såsom hos flera andra under medeltiden, förenadt med ett innerligt lif i Gud och en oförtruten verksamhet för hans rike. Birgittas uppenbarelser blefvo derföre icke betydelselösa i praktiskt hänseende. De voro fastmer af omisskänneligt gagn för den eggelse Birgitta ur dem hemtade till sitt kraftiga uppträdande gentemot rådande sedeförderf, mot hierarkins öfvergrepp och påfvedömets förfall, till hennes yrkande på reformer inom kyrkan och till hennes egna åtgärder för dessas genomförande. Och i grun-

den får man väl icke heller förneka sammanhanget mellan dessa uppenbarelser och det, att Birgitta dock i flera stycken frigjorde sig från tidens villfarelser, såsom då hon eftertryckligt framhöll läran om försoningen, om Kristi allena gällande förtjenst, om kyrkan såsom ett andligt samfund, hvilka läror, efter att tidigare ha omfattats af medeltidens ädlaste mystiker, först genom reformationen utvecklades till full klarhet. Med en sådan uppfattning har Birgitta således visat sig stå framom sin tid, liksom hon stod mycket öfver sin tid genom sina tillgöranden för den heliga skrifts öfversättning och predikningars hållande på modersmålet samt genom sina sträfvanden för kristlig folkupplysning.

Sina uppenbarelser antingen upptecknade eller dikterade Birgitta genast på svenska och anförtrodde dem sedan att öfversättas till latin åt underpriorn i Alvastra Peder, hvilken hon i klostret valt till sin skriftefader och som sedermera åtföljde henne på hennes resor. Efter sin mans död qvarstadnade nemligen Birgitta ännu någon tid i Alvastra kloster, obekymrad om det tadel, för hvilket hon trots sin gudsfruktan utsatte sig genom att såsom ensam qvinna logera i ett munkkloster. Hon trifdes godt bland fromma och lärda munkar, och från denna vistelse hemtade hon ock idén till sin ordens stiftelse. Ty i denna egendomliga lefnadsställning gick för henne upp liksom ett ljus, huru lyckligt mannens och qvinnans naturer låta förena sig till gemensamt arbete för Guds rike och hurusom de äfven i ett sådant heligt verk utgöra hvarandras fyllnad: hvad den ena saknar, det ersättes af den andra. Vid foten af Jesu kors stodo ju Maria och Johannes vid hvarandras sida, och Frälsaren anförtrodde Maria, såsom moder, åt sin mest älskade lärjunge. Med ens, såsom af en blixt, träffades hennes själ af maningen: genom dig vill Kristus ha till sin moders ära planterad en ny vingård, hvarest „Guds vänner“, både män och qvinnor, skola arbeta tillsammans. Denna tanke försatte henne i ett hänryckt till-

stånd, allt blef för henne klart i ett ögonblick, och hon förnam en outsäglig fröjd i sitt hjerta, liksom hade det velat brista af salighet. Hon anförtrodde saken åt underpriorn och befallde honom i Kristi namn att ord för ord nedskrifva den för henne af Kristus sjelf uppenbarade nya ordensregeln. Dock fick han tillika tillåtelse att i enskilda detaljer lägga till eller taga ifrån, efter att ha rådfrågat andra ordensregler. Så snart uppteckningen var verkställd, återkom Birgitta från sitt hänryckningstillstånd. — Ett sådant upphof hade *Frälsarens orden.*

Från denna tid var Birgitta ifrigt verksam för sin nya idés förverkligande. Härför lyckades hon ock vinna konung Magnus Eriksson och hans gemål, hvilka genom testamente af den 1 maj 1346 (Dipl. Suec. n:o 4069) till det blifvande klostret donerade kungsgården Vadstena med tillhörande lägenheter och 6000 mark penningar, förutom kyrkoskrud och reliker. Redan då skall grundstenen till klostret blifvit lagd, men byggnaden afstadnade derefter för en lång tid framåt. Birgittas ordensregel hade också blifvit stadfästad af erkebiskopen i Upsala, men ännu icke af påfven, hvarföre Birgitta beslöt att sjelf söka erhålla denna stadfästelse i Rom, dit hon länge längtat och dit hon med följe jemväl anlände jubelåret 1350, efter att redan tidigare eller 1348 ha till påfven Clemens VI afsändt tvenne sina närmare vänner, biskop Hemming från Åbo och underpriorn Peder, med en uppenbarelse, deri påfven anbefalldes att bemedla fred mellan Frankrike och England, återvända från Frankrike till Rom, reformera kyrkan och föranstalta jubelårs firande.

Från denna resa återvände Birgitta icke mera lefvande till sitt hemland, utan förblef hon länge bosatt i Rom, upptagen af kristliga kärleksverk och kyrkopolitiska omsorger. Här skänktes henne ett eget hus, hvilket sedermera öfverlåtet till Vadstena kloster förbyttes till härberge för pilgrimer från Norden, särskildt

af Birgittas orden, och hospital samt ännu bär Birgittas namn.[1])

Under Birgittas vistelse i Södern skedde i hennes hemland insamlingar till Vadstena klosters uppbyggande. Så utfärdade Håkan af Sverige,[2]) Norges konung, den $\frac{8}{12}$ 1361 på grund af öfverenskommelse med erkebiskopen i Upsala och Riksens Råd till lindrande af rikets nöd ett påbud, att hvarje person i hela riket skulle till Vadstena klosterstad och byggning årligen erlägga 2 penningar af då gängse myntslag (Svartboken n:o 173). Någon tid derefter utgafs, på grund af Birgittas en uppenbarelse,[3]) af erkebiskop Peter i Upsala med konung Albrekts begifvande en förordning, att en årlig afgift skulle under namn af „Jungfru Marie penning" eller „Vårfrupenningen" (denarius beatæ virginis) öfver hela Sveriges rike erläggas till Vadstena klosters uppbyggande och underhåll.[4]) Men då med denna befallning icke var förbundet löfte om aflat, blef den endast ofullständigt åtlydd, intill dess af erkebiskop Birger och hans suffraganer (äfven biskop Johannes i Åbo) på grund af beslut å möte i Telje ett förnyadt påbud härom utfärdades den 12 september 1381,[5]) med tillägg, att 40 dagars aflat skulle blifva lönen för afgiftens erläggande. Denna utgjorde 1 penning af hvarje

---

[1]) Huset finnes afbildadt i Sveriges Historia, andra delen, plansch n:o 80.

[2]) Håkan, en son till Sveriges och Norges konung Magnus Eriksson Smek och efter fadren konung i Norge sedan 1350 samt sedan 1363 gift med Valdemar Atterdags dotter Margareta af Danmark, deltog från hösten 1361 med fadren i Sveriges styrelse, kallande sig då „Sveriges furste", samt blef den 15/2 1362 vid Mora stenar hyllad till konung i Sverige jemte fadren.

[3]) Torde vara densamma, som finnes upptecknad i svenska riksarkivets pergamentsbref från och med 1351, n:o 1622, anm.

[4]) Jfr svenska riksarkivets pappershandlingar n:o 27 i Meddelanden från svenska riksarkivet, XI.

[5]) Svenska riksarkivets pergamentsbref från o. med 1351, n:o 1622. Jfr svenska riksarkivets pappershandlingar n:ris 51, 60 och 62 i Meddelanden från svenska riksarkivet, XI.

fullvuxen man och qvinna, utom klosterfolk, prester och tjenstefolk, hvilka derifrån voro befriade. Den skulle utgå med samma rätt som tionde till de andlige och öfverstyras till Vadstena kloster genom kyrkoprester och domkapitel. [1])

Efter flera års fåfänga bemödanden att öfvervinna påfvarnes betänkligheter, beträffande den föreslagna nya dubbelorden, hade det slutligen lyckats Birgitta att år 1368 erhålla påflig tillåtelse till anläggande af ett kloster vid Vadstena, der byggnadsarbetet derföre ånyo begynte följande år. Till den nya stiftelsen meddelade påfven Urban V stadfästelse den 5 augusti 1370 genom en bulla, som var adresserad till erkebiskopen i Upsala samt erkebiskoparne i Strengnäs och Linköping. Desse prelater anbefalldes tillika att öfvervaka den redan påbegynta klosterbyggnaden och att noga tillse, det de båda konventens bostäder och öfriga byggnader blefve från hvarandra afskilda samt att för öfrigt ordensregeln efterlefdes. Den nya stiftelsen skulle enligt påfvebullan anses tillhöra Augustini orden — en tiggarorden, hvilken stiftats 1256 genom uppsamlande af förskingrade munkordnars rester och uppkallats efter kyrkofadren Augustinus, hvars regel fastställts för densamma till efterlefnad.

Från Rom företog Birgitta ännu i hög ålder en pilgrimsfärd till det heliga landet, derifrån hon återkommen afled i kristenhetens metropol den 23 juli 1373. Året derefter öfverflyttades hennes stoft till Vadstena kloster, hvars första vårdarinna blef, ehuru ännu ej invigd till abbedissa, Birgittas dotter Katarina, för länge sedan vorden enka. Men först efter Katarinas död (1381) blefvo i oktober 1384 Vadstena klosters begge konvent formligen invigda, bestående då vid sin första uppsättning af 46 nunnor, 11 prester och 7 lekmannabröder. I följd af Katarinas äfvensom drottning Margaretas samt flere svenska prelaters

[1]) Svenska riksarkivets pergamentsbref fr. o. m. 1351 n:o 1622.

och ädlingars ifriga bemödanden lyckades det slutligen att få Birgitta af påfven Bonifacius IX förklarad för helgon, hvilket skedde den 7 oktober 1391, dagen sedan årligen firad med messor till hennes minne och ännu bärande hennes namn. — Den heliga Birgittas uppenbarelser, i 8 böcker, och andra skrifter ha blifvit utgifna både på svenska, latin, tyska och franska. I Svenska Fornskrifts-Sällskapets Samlingar upptaga de häftena 29, 30, 34—38, 62, 65, 81 och 83.

Efter Birgittas frånfälle erhöll hon och hennes stiftelse ett ökadt anseende både i Sverige och andra länder. Hon räknades till svenska kyrkans särskilda skyddshelgon, såsom sådant förklarad på kyrkomötet i Arboga 1396, och anropades äfven i utlänningars böner. Henne till ära grundade år 1402 kurfursten Rudolf af Sachsen ett kapell i stiftet Brandenburg (Sv. Dipl. från och med 1401, n:o 202), och reliker efter henne eftersträfvades icke blott till Birgittinerkloster, utan ock till kyrkor i andra länder (s. a. n:o 811). Till Vadstena kloster lemnades rika gåfvor. Drottning Margareta lät sig i egenskap af klostrets patronessa der upptagas såsom „soror ab extra", och såsom sådan lät ock drottning Filippa, konung Eriks af Pommern gemål, inskrifva sig i klostret. Mången af rikets mäktige bestämde samma fridlysta ort till sin lägerstad efter döden, bland dem den myndige drotseten Bo Jonsson Griphufvud († 1386). Klostret blef derjemte en af pilgrimer, äfven från aflägsna trakter, mycket besökt vallfartsort, helst aflat tillförsäkrades dem, som der bevistade gudstjenst eller på klostrets kyrkogård bådo för de döda (Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:ris 408, 552, 1642). Till och med ett jubelår tilläts af påfven att firas i Vadstena från den 14 juni till den 14 juli 1394 med samma salighetsverkan för de talrika vallfärdarne, som jubelårsfesterne i Rom.

Urban V:s ofvannämnda tillåtelse gällde närmast stiftelsen i Vadstena, men den 3 december 1379 blef Frälsarens Orden efter Augustini regel bekräftad af påf-

ven Urban VI, och från denna tid begynte dotterkloster till moderstiftelsen i Vadstena grundläggas äfven i andra romersk-katolska länder.

Genom påfliga bullor kom Birgittinerorden i åtnjutande af samma privilegier, som blifvit gifna Augustinerordens kloster, och hvarje nyvald påfve stadfästade förut gifna privilegier, hvilket under medeltiden ansågs nödigt för att freda klostren och deras egendom från verldsliga personers inkräktningar. Ordens hufvudprivilegium är dock den af påfven Johan XXIII den 1 maj 1413 utfärdade i 55 artiklar affattade bulla, hvilken, benämnd *Mare Magnum,* innehåller alla särskilda författningar rörande ordens rättigheter och skyldigheter (Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 1714). Ordens dernäst förnämsta författning är påfven Martin V:s privilegier af den 1 maj 1420, fördelade i 59 kapitel.

Vid några tillfällen yppades likväl sedermera ännu tvifvelsmål beträffande såväl Birgittas helgonvärde och hennes uppenbarelsers gudomliga ursprung som lämpligheten af hennes ordensregel, särskildt i fråga om de begge könens samboende inom gemensamt kloster. Så skedde i synnerhet på kyrkomötena i Kostnitz och Basel. [1]) Men genom mäktiga inflytelser från Norden och förmedling jemväl af prelater i Södern lyckades det slutligen Birgittas försvarare att besegra sina motståndare, så att det senare mötet bekräftade Birgittas uppenbarelser såsom kanoniska inom romersk-katolska kyrkan.

---

[1]) De dubbla konventens vanrykte hade gifvit anledning till att i Italien på 1420-talet stiftades Birgittinerkloster med enkla konvent (simplicia monasteria S. Birgittæ. Lange, De norske Klostres Historie, sid. 293).

Kap. III.

Birgittas syfte med sin ordens stiftelse. Dennes organisation. Klosterbyggnader och ekonomi. Nya medlemmars invigning. Ordensdrägt. Lifvet i klostret, gudstjenst, måltider, literära sysselsättningar, handarbeten, tukt, vigilier för aflidna klostermedlemmar.

Emedan Birgitta mottagit regeln för sin stiftelse, såsom hon ansåg, genom direkt uppenbarelse af Frälsaren, uppkallade hon sin orden efter honom: *Ordo Sancti Salvatoris.* Dess fullständiga titel blef sedan: „Frälsarens orden efter den helige Augustini reformerade regel.“ [1]) Ehuru ordens kloster voro dubbla eller försedda med både manligt och qvinligt konvent, var den dock i grunden en nunneorden, hvilken hade sig tilldelade manliga biträden såväl för själavård och kyrkliga förrättningar som för verldsliga angelägenheter.

Det ögonmärke, Birgitta hade uppställt för sin stiftelse, var, oaktadt denna sedan förbands med Augustinerorden, likväl ej härledt från de populära tiggarordnarne, ej heller skulle Frälsarens orden främst vara en välgörenhetsorden med uppgift att utöfva kristlig barmhertighet. Utan var det socialt-pedagogiska synpunkter, som i första hand bestämde Birgittas planer för denna orden. Hon hade nemligen närmast för ögonen att för adelns döttrar bereda en fristad, der deras sinnen kunde öppnas för högre andliga och himmelska syftemål och der tillfälle derjemte var dem beredt att öfva sig i nyttiga timliga göromål, både literära sysselsättningar och qvinliga handarbeten. Systrarna skulle icke blott bedja och sjunga, sy,

---

[1]) Jfr C. F. Lindström, Vadstena Kloster-Reglor i Svenska Fornskrifts-Sällskapets samlingar, andra delen, häft. 1, och Vadstena Klosterstadge af 1451 i Rietz, Scriptores Svecici medii ævi III, ss. 242—256.

sticka och knyppla. De borde dertill i likhet med bröderne idka bokliga studier, „nima“ eller „nymma book“, såsom det i äldre tid benämndes. Men ännu derutöfver åsyftade Birgittas stiftelse en andlig pånyttfödelse för hela folket, hvilken, tagande sin början inom de högre kretsarne, skulle småningom utbredas jemväl till de lägre samhällslagren. För folkets religiösa uppfostran voro derföre ock särskilda anordningar träffade i afseende på gudstjenstens i klostret tillgänglig-görande för en större allmänhet.

Med dylika syften måste ock modersmålet inom området för denna ordens verksamhet erhålla en annan betydelse, än det dittills egt inom romersk-katolska kyrkan. På modersmålet skulle predikningar hållas i ordens kyrkor, och bibeln samt andra gudliga skrifter måste till modersmålet öfversättas, hvarjemte förmågan att läsa i bok skulle göras allmännare. Hvarje söndag skulle i klosterkyrkan predikas icke allenast för klostrets egna invånare, utan ock för folket. Predikan borde vara kort, enfaldig och grundad i skrifterna samt lämpad efter åhörarnes behof. Den fick ej vara uppfylld med indelningar, ordsvall och spetsfundiga hårklyfverier, för att icke väcka leda. Ty hvad menige man icke förstår, deröfver kan han väl förundra sig, men varder icke deraf uppbyggd. Dagens evangelium, bibeln, Kristi, hans Moders och Helgonens ord, lefverne och underverk, eller „järtecken“, äfvensom apostoliska tron skulle dervid utläggas, och åhörarne tillika göras uppmärksamma på medlen att motstå frestelse och synd, efter hvars och ens olika fattningsgåfva. — Detta allt skulle vara ordens hufvudsakliga uppgift. Men härmed förbands ännu fattigvård och själavård äfven utom klostret, möjligen ock missionsverksamhet.

Intet kloster fick anläggas utan påfvens särskilda tillåtelse. Höfdingen i det land, der klostret var beläget, borde vara dess beskyddare och försvarare. Innan ett kloster trädde i verksamhet, fordrades enligt ordensregeln,

att kyrkan, systrarnas och presternes bostäder blifvit byggda. Först då kunde konventen der insättas. För klostrets underhåll påräknades liksom för dess grundläggning behöfliga gåfvor. Ehuruväl alla gåfvor till klostret borde lemnas frivilligt, utan tvång, yrkade dock ordensregeln, att, när någon offrar sin son eller dotter till klostret, han derjemte må dit offra något såsom allmosa, hvad helst honom täckes, för att han ej måtte framträda tomhändt inför sin Guds åsyn.

Till ett fulltaligt Birgittinerkloster hörde följande personal, hvars antal erinrade om förhållanden förnämligast i Kristi omgifning. Klostrets styrelse och ledning tillhörde abbedissan, „modren", som representerade den heliga Jungfrun. 13 prestmunkar (fratres presbyteri), i spetsen för hvilka stod klostrets generalkonfessor eller allmänne skriftefader, föreställde de 12 apostlar och Paulus; 4 diakoner (fratres diaconi) eller messedjeknar, hvilka fingo vara prester om de ville, afbildade den vesterländska kyrkans förnämsta kyrkofäder: Ambrosius, Hieronymus, Augustinus och Gregorius den store. Diakonerne tillsammans med 60 nunnor och 8 lekmannabröder (fratres laici) motsvarade åter Herrens 72 lärjungar.

Abbedissan valdes af begge konventen, hvilka till denna förrättning sammankallades af generalkonfessorn. Valet stadfästades af stiftets biskop, under hvars tillsyn och domsrätt klostret hörde och hvilken det tillkom att hvart tredje år visitera klostret. Generalkonfessorn, äfven benämnd klostrets „fader" och „förman", var abbedissans rådgifvare och sekreterare, samt valdes likaså gemensamt af systrarnas och brödernes konvent, hvarefter biskopen stadfäste valet. Alla bröder skulle lyda honom, liksom systrarna abbedissan. För händelse af generalkonfessorns frånvaro, skötte en „viceconfessor" hans åligganden, såsom fallet var i Vadstena under den långa tid dess generalkonfessor Sven Thordsson uppehöll sig i Nådendals kloster (Arv. VI: 118).

För utförande af tyngre och lägre hushållsgöromål i klostret, såsom eldning, ved- och vattenhemtning samt orenlighets bortskaffande, var abbedissan medgifvet att antaga 4 „stegherhusqvinnor“ (focariæ), hvilka ej hade tillträde till systrarnas samqväm. Sammaledes skulle bröderne få hålla 2 focarii.

Till klostrets invånare räknades ock ett obestämdt antal bröder och systrar „utantill“ (ab extra), hvilka utan att afgifva klosterlöftet mot öfverlåtande af sin egendom till klostret betingat sig derstädes i borgar- eller hjon-gården fritt qvarter och uppehälle till döddagar samt efter förmåga betjenade klostret och iakttogo dess stadgar. — I klostrets tjenst och under dess beskydd stod dessutom ett icke ringa antal handtverkare, tjenare och arbetsfolk, hvilka till en del voro inlogerade i „hjongården.“

Hvartdera könet skulle bo för sig. Endast kyrkan var gemensam, dock med skildt kor för hvartdera konventet: ett öfra kor för nunnorna och ett nedra kor för munkarne. Kyrkan var uppförd och inredd i en enkel, men ren stil. Den fick ej byggas af tegel, utan af naturlig sten, „af slät gerning, ödmjukt och starkt.“ Murarne fingo ej siras med andra bilder, än sådana, som föreställde Kristi pina och helige män. Bruket af orgel var ej tillåtet. I kyrkan skulle vara uppställda 13 altaren, ett för hvarje prestmunks tjenstgöring. För hvarje altare skulle finnas 1 kalk, men för högaltaret 2, 2 par amplar [1]), 2 par ljusstakar, 1 kors, 3 rökelsekar, 1 guds likama-kar, 2 redskap och 2 par messkläder (för helg- och söknedagar). Till erinran om döden fanns vid kyrkdörren en bår med mull uppå och i kyrkan en öppen graf.

---

[1]) *Ampla* eller *ampul* (lat. ampulla) var „ett slags till förvaring af flytande ämnen afsedt kärl med trång hals, flaska“ (Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket). Enligt Hildebrand, Den kyrkliga konsten sid. 116, var ampulla ett kärl till förvarande af helig olja.

Kyrkan åtskilde de två bostads-komplexerna: den norra och nordvestra, deri systrarna, och den sydvestra, hvarest bröderne hade sina celler och samlingsrum samt förrådshus. Den förra benämndes systrarnas kloster (monasterium), från hvars nordöstra ända en täckt gång (ambitus monialium) ledde till kyrkan, den senare brödernas eller presternas gård (curia). Mellan begge var ett högt, bredt och starkt stengärde eller mur (maceria). Ett hål var dock deri anbragt, genom hvilket bröderne fingo på ett slags rullinrättning (rota sororum) mottaga direkt från abbedissan det nödvändiga af mat, kläder och penningar. Hvardera afdelningen hade dessutom sin särskilda afstängning (clausura), och det hela omgafs af en yttermur. Hvartdera konventet hade sin egen, af en 3 alnar hög mur omgifven, trädgård. Vid biskopsvisitationen hvart 3:dje år voro jemväl byggnaderna såväl som gärdet och murarne föremål för noggrann undersökning. Inom hvardera afdelningen fanns en rymlig matsal (refectorium), kapitelrum och konventsstuga (stupa conventualis) samt sjukrum (infirmitorium), hvarförutom omnämnes inom nunnekonventet ett auditorium och för brödernes konvent ett gemensamt sofrum (dormitorium) äfvensom den till desses flygel hörande hjongården, der handtverkare, tjenstefolk samt personer, hvilka gifvit sig till klostret utan att aflägga löfte, voro inqvarterade. — Utrymmet i cellen var ytterst knappt tillmätt. En nunnas cell höll 15 fot i längd och 6 fot i bredd. Eldstad saknades, men i muren var en värmeledning anbragt. I stället för fönster fanns der blott en 6 tum lång springa, hvilken tillslöts med en lucka. Brödernes celler voro 5 alnar i qvadrat.

Vid besök af främmande begagnades hvartdera konventets (sannolikt öfvertäckta eller hvälfda) portgång såsom mottagnings- och konversationsrum (locutorium), hvaraf benämningarna: systrarnas eller brödernes „taleport“ (porta locutorii). Till förmedlande af korrespondens med klostret tjenade för hvartdera konventet en i yttre muren

innanför en glugg på en vertikal axel uppsatt, vridbar liten tunna af 20 tums höjd och lika vidd, hvari bref och mindre effekter insattes genom öppningen efter en borttagen kim. Dylika breflådor brukades äfven i andra kloster (Anteckningar om Vadstena kloster, Stockholm 1825, sid. 7).

Hufvudomsorgen om ekonomin, liksom om klostrets öfriga angelägenheter, tillkom abbedissan, som dock härför hade sina biträden. Såsom hennes ekonomiska biträden voro 3 manliga medlemmar af klosterpersonalen anställde, nemligen: sysslomannen, gårdsmästaren och intägtsmannen. — I sysslomannen, som borde vara en renlifves man och väljas af abbedissan, generalkonfessorn och konventen, hade klostret ett slags boställsinspektor, hvilken skulle hafva tillsyn öfver klostergodsen och hålla räkenskap med landbönderne, åt hvilka godsen voro öfverlåtna på arrende. [1]) Häröfver skulle han årligen jemväl upprätta mantalsförteckningar. Derjemte egde han i rätt tid till klostrets behof anskaffa alla förnödenheter. I klostrets angelägenheter borde han ofta öfverlägga med abbedissan och i alla vigtigare fall inhemta samt rätta sig efter hennes ordres.

Gårdsmästaren tillhörde att stå för gården och allt klostrets arbetsfolk. Om sysslomannens tid medgaf, kunde denne tillika vara gårdsmästare, men i annat fall egde abbedissan, med generalkonfessorns och begge konventens samtycke samt sysslomannens råd, till gårdsmästare utse en dertill lämplig klosterbroder eller ock någon annan. I sysslomannens frånvaro skötte gårdsmästaren tillika dennes embete och skulle jemväl af bröderne vördas såsom

---

[1]) Till följd af Vadstena klosters sysslomans klagomål hos biskop Knut i Linköping öfver klostrets landbor, hvilka tredskats att fullgöra sina skyldigheter, anbefallde biskopen den $^{25}/_{3}$ 1398 presterskapet i sitt stift att ej tillåta de uppstudsige begå nattvarden (Svenska riksarkivets pappershandlingar, n:o 94 i Meddelanden från svenska riksarkivet, XI).

deras äldste broder och förman näst sysslomannen. För arbetsfolkets aflöning egde han uppbära medel af abbedissan och af byfogdarne de sakören, som i byn, d. v. s. den invid klostret belägna köpstaden, tillföllo klostret. Honom ålåg att förse klostrets beskickningar med fortskaffningsmedel äfvensom att låta sig vårda om brödernes kläder och andra behof samt tillse, att hvarken bröderne ej heller hjonen fingo fara illa med sina kläder eller andra om händer hafvande persedlar. Inträffade sådant, egde han anklaga bröderne i kapitlet, men sjelf näpsa tjenstefolket.

Till intägtsman egde abbedissan antaga en klosterbroder eller annan lämplig person. Honom tillhörde att af landbönderne och andra uppbära klostrets inkomster och att härför i sysslomannens närvaro lemna redovisning åt abbedissan äfvensom att förteckna alla offer, gåfvor och testamenten till klostret. Tillika egde han att redogöra för abbedissan beträffande användningen af klostrets alla förråder till mat, kläder, husgeråd m. m. Af abbedissan skulle intägtsmannen bekomma uppgift på antalet personer, som voro i klostrets kost, hvaremot honom ålåg att 2 gånger om året, vid Helgon- och Valborgsmessan (1 nov. o. 1 maj) lemna abbedissan en skriftlig förteckning, upptagande huru många hjon och legodrengar under den förflutna tiden varit i klostrets bröd och hvilken lön de bekommit.

Till allhelgondagen ålåg det abbedissan att afsluta klostrets räkenskaper för det förflutna året och uppgöra ny budget för följande år. Äfven den dagliga kosthållningen i klostret, samfäld för begge konventen, var ställd under abbedissans tillsyn. Dagligen utskiftades åt fattiga en del af mat och öl, som blef öfver efter måltiderna. Vid dödsfall bland klosterpersonalen skulle jemväl den aflidnas kläder och dagliga kost utdelas till fattiga, intill dess en annan blifvit intagen i dess ställe, och dagen efter helgonmessan, efter räkenskapsårets utgång, skulle

årets öfverskott utskiftas åt de fattiga. [1]) I ersättning härför borde klostret vara fritaget från all gästning. Både vid abbedissans och alla förvaltande embetsmäns tillträde till och afgång från sina embeten skulle inventering anställas. Hvarje klostrets embetsman skulle vid tillträdet till sin tjenst högtidligen lofva abbedissan lydnad.

Åldern för intagning i klostret var för nunnorna bestämd till fyllda 18, för munkarne till fyllda 25 år, men ingen af oäkta börd blef mottagen. Blott undantagsvis tillät påfven några högt stående fäder att låta sina döttrar redan vid tidigare år vigas till nunnor, såsom skedde med konung Karl VIII Knutssons dotter Birgitta, hvilken redan vid 8 års ålder år 1455 invegs till nunna i Vadstena. Då någon anmält sin önskan att blifva nunna, tillsades hon att efter 3 månader ånyo infinna sig i klostret och då uppgifva för abbedissan orsaken till sitt beslut, hvarefter åter flere månader fingo förlida, innan hon för tredje gången anmälde sin önskan. Efter sålunda genomgången pröfvotid, som borde räcka ett år (annus probationis) och alltid skulle tillbringas utom klostret, kunde hon påräkna bifall till sin ansökan, hvarpå invigningen förrättades af biskopen. Tillgången härvid var hufvudsakligen följande: Barfota, i sin gamla drägt och med håret på förhand afklippt af abbedissan, afbidar den blifvande nunnan utanför kyrkodörren aktens vidtagande. Denna begynner dermed, att biskopen, efter det novisen tillfredsställande besvarat särskilda, af honom framställda frågor rörande bevekelsegrunderna till hennes beslut att gifva sig in i klostret, leder henne in i kyrkan, medan framför dem bäres en röd fana, der på ena sidan den korsfästes, på andra sidan Jungfru Marie bild äro

[1]) Denna anordning var blott en tillämpning af en i äldre tid inom kristna kyrkan rådande åsigt, enligt hvilken all kyrkans egendom, sedan dess embets- och tjenstemän voro försörjde, tillhörde fattiga och sjuka (Anjou, Svenska kyrkoreformationens historia, III, sid. 33).

målade, till tecken af tålamod och armod, ödmjukhet och kyskhet, som i klostret fordrades. Sedan biskopen framför högaltaret invigt fingerringen af guld, går han till dörren, der nunnekandidaten står, och mottager af henne klosterlöftet: lydnad, egendomsafsägelse [1]) och kyskhet. Derpå sätter han ringen på hennes högra hands finger med orden: „och jag viger dig nu till Guds brud och eviga egendom.“ Efter det en del af messan är sjungen och den af konventet till handa hållna nunnedrägten jemväl invigts, afhemtas nunneadepten från dörren och får plats framför altaret, der hon afklädes sin förra drägt intill en kjortel och iklädes sin nya klädnad, hvarpå biskopen fullbordar messan och knäböjande tillika med sina assistenter läser litanian, anropande den treenige Guden och alla helgon för den nya Guds tjenarinnan (Histor. Arkisto II, sid. 114). Derefter bekommer den invigda absolution och Herrens nattvard. Slutligen leder biskopen henne med brinnande ljus till konventsdörren, hvarigenom hon öfverlemnad åt abbedissan försvinner i klostret. — Mellan systrarna rådde anciennitet, efter som de blifvit intagna i klostret.

Ungefär på samma sätt invigdes munkarne. Men emedan desse icke bekommo någon ring — symbol af brudens trolofning med sin brudgum, Frälsaren — så fattade biskopen deras händer, då han välsignade dem. Påklädandet af Kristi krona (se nedanföre), hvilket vid invigningen jemväl vederfors endast nunnorna, ersattes för munkarne dermed, att biskopen välsignande lade sina händer på deras hjessa.

Så länge klostret ännu icke egde tillräckliga inkomster, fordrades vid intagning såsom regel af hvarje adept ersättning för ett års underhåll eller provent, enär den nya klostermedlemmens behof ännu ej kunnat upp-

[1]) Regula Sancti Salvatoris stämplade särskildt såsom brottslig den, hvilken inom klostret sökte besitta något för egen del, ty, heter det der: „Såsom elden födes af gnistan, så födes fördömelse af egendom.“

tagas i kalkylen öfver klostrets utgifter för det löpande året.

Nunnornas drägt utgjordes af en hvit, fotsid underklädnad: der ofvanpå en grå kjortel med ärmar, hvilken fasthölls kring lifvet af ett svart läderbälte med enkla spännen af jern, horn eller ben; så ett scapulare, ett grått smalt tygstycke, som hängde ned framför den gråa kjorteln och bältet; vidare en grå kappa utan veck eller rynkor, slutande en spann (= 1/3 aln) från marken — allt af vadmal, undantagsvis af ordinärt kläde. Om vintern kunde fårskinn till foder användas och en fårskinnskjortel begagnas, hvilket äfven andra tider var medgifvet mycket gamla och sjukliga personer. En träknapp sammanhöll kappan öfver bröstet, och ett fingerslångt rödt kors på kappan, nära hjertat, utgjorde ordenstecknet. I drägten följde derpå en hvit krage, som skylde axlarne och omslöt baksidan af hufvudet. På hufvudet bars en „hvif", en bindel af hvitt lärft, som betäckte panna, kinder och haka samt fästades i nacken med en nål, och deröfver ett „vil" (lat. velum), en slöja af svart lärft, som fästades på hjessan och vid öronen med 3 nålar, samt slutligen „Kristi krona" (corona sororum), fästad med en nål midt på hufvudet och bestående af 3 smala hvita lärftsresmor, af hvilka en gick rundt om hufvudet och tvenne andra i kors öfver hjessan, den ena mellan öronen, den andra mellan pannan och nacken, förenande sig med den första remsan, dervid de 5 korsningspunkterna voro utmärkta med 5 dropplika röda klädesbitar, betecknande Kristi 5 sår. På fötterna buro nunnorna svarta skor, om sommarn låga, om vintern höga allt intill knäna och fodrade med vadmal. — En så beskaffad drägt finnes afbildad i Sveriges Historia, andra delen, plansch 87.

Munkarne nyttjade en underklädnad (tunica) af hvit vadmal (burellum album), som räckte ned till halfva skenbenet, samt en mantel af grått vadmal (burellum griseum), hvilken gick ned till knäna (jfr Sv. Diplom. fr. o. m. 1401,

n:o 2246). På hufvudet buro de en grå mössa af kläde eller vadmal med kort kapuschong. Dertill buro de ännu skor och benkläder, om vintern fodrade med vadmal. Ordenstecknet på manteln var: för presterne ett rödt kors med en cirkelrund hvit lapp i midten, föreställande hostian, Kristi lekamen, som af dem skulle i messan dagligen offras; för diakonerne en hvit, cirkelrund remsa, vishetens symbol, med 4 röda tungor deri, betecknande den Helige Andes gåfva att tala med brinnande tungor, och för lekbröderne ett hvitt kors med 5 röda tyglappar, en i midten och en i ändan af hvarje korsarm, betecknande Kristi 5 sår. Såsom i andra kloster buro äfven Birgittinermunkarne tonsur.

Lifvet i klostret kräfde mycken sjelfförsakelse. Sofbädden af halm, i en säng af bräder, skyldes med ett vadmalsstycke, och täcket bestod af vadmal eller skinn. Till bädden hörde ännu en hufvudkudde med hvitt lärftsöfverdrag, men inga lakan, hvilka ersattes af den hvita underklädnaden. Sträng tystnad var anbefalld både vid bordet och under den öfriga delen af dagen, utom under vissa eftermiddagstimmar. „Hon är icke closter menniska, som icke styr sin tunga", heter det i Vadstena klosterreglor — en fordran, som för systrarna lärer varit den svåraste att uppfylla. Fastelagen var noga bestämd. De 3 stora högtiderna: jul, påsk och pingst föregingos af fastetid, och dertill kommo särskilda fastedagar, såväl annars, som i hvarje vecka: fredag och lördag. Fastan var dels strängare, då underhållet bestod endast i vatten och bröd, dels mildare, då födan utgjordes af fisk och hvit mat (anrättningar af mjöl och gryner). På icke fastetider var medgifvet att äta kött 4 dagar i veckan: söndag, måndag, tisdag och thorsdag. Till förtäring vid bordet hörde också öl. — Äfven klausuren var sträng. Gäster mottogos icke, och klostrets inbyggare fingo aldrig deltaga i gillen, ej heller annars lemna klostret, utom af högvigtiga skäl, såsom då det gällde att stifta ett nytt kloster, besöka

ett annat, försvara orden eller bekämpa kättare. Blott i en annans närvaro och å en noga bestämd tid, mellan kl. 3 e. m. och aftonsången, var det tillåtet att mottaga besök och att samtala med främmande. Detta skedde då bakom jerngaller vid ett fönster i taleporten; och den nunna, som dervid icke ens öppnade fönstret, förespeglades en desto större lön i evigheten. Ingen främmande man, icke ens den visiterande biskopen, fick beträda systerhuset, och endast i tvenne fall fingo munkar dit ingå: då det gällde antingen att föra sakramenten till en döende, eller att utbära en afliden nunnas lik. I det förra fallet fick likväl presten ej ingå allena, utan skulle han åtföljas af en höfvisk munk.

De 13 presterne skulle endast akta på gudstjensten och sina studier, men ej befatta sig med verldsliga göromål, förutom det, hvari generalkonfessorn egde bistå abbedissan. Hvarje söndag skulle presterne i messan för sina åhörare på modersmålet utlägga dagens evangelium, och på alla andra helgedagar, hvilka föregingos af fasta, skulle de predika offentligen. Af samtliga systrar och bröder fordrades minst 3 gånger årligen bikt för generalkonfessorn, men derutöfver skulle tillfälle vara beredt äfven till dagligt skriftermål, till hvars afhörande generalkonfessorn borde bestämma några af de 12 andra presterna. På alla stora kristfester äfvensom på de helgedagar, hvilka föregingos af fasta vid vatten och bröd, skulle alla nunnor communicera, hvilket dessutom var medgifvet hvarje lördag för dem, som sådant önskade. För nunnornas skrift och kommunion voro öppningar eller fönster anbragta i väggen mellan nunneklostret och kyrkan: för bikten en öppning, hvarigenom den biktande kunde höras, men ej ses af skriftefadren, för nattvardens åtnjutande ett annat fönster, hvarigenom hon kunde ses och höras. [1])

[1]) En annan beskrifning skildrar förhållandet sålunda: „Den i senare tider benämnda Nunnekyrkan var Munkarnes chor, från kyr-

Nunnornas dagliga andaktsöfningar fortgingo från den tidiga morgongudstjensten eller första ottesången (matutina) genom alla horæ canonicæ, bestående omvexlande i sång, läsning och åhörande af messor. Efter tertia, kl. 9 f. m., tågade alla dagar nunnorna i procession till den öppna grafven i kyrkan, ur hvilken abbedissan med 2 finger skulle uppkasta litet jord. Efter uppläsning af den herrliga psalmen „De profundis“ (Ps. 130: Utur djupen ropar jag till Dig, Herre, etc.) samt en bön skedde återtåget till nunnornas kor. — De mest minutiösa föreskrifter angående nunnornas dagliga gudstjenstordning, deras korsningar, knäböjningar, uppstigningar och vändningar vid förekommande läsning och sång ingå i det fragment af Vadstena klosterreglor på latin, som finnes publiceradt i Hist. Arkisto II, sidd. 89—110. Efter de funktioner, som vissa nunnor (i tur?) hade dervid att iakttaga, tituleradess dessa: horista (klockvakt), ebdomadaria (veckosyster), lectrices, 2 versiculariæ sorores och 2 rectrices chori. Från tidigt om morgonen intill kl. 3 e. m. skulle ej något afbrott i att sjunga och lofva Herren få ega rum i kyrkan, utan skulle systrar och bröder vexelvis hela den tiden utföra messor. Efter en kort frist kallade matsalsklockan dem till måltid. Om qvällen hölls dock ännu aftonsång (vespera).

I systrarnas matsal voro uppställda 2 långa bord, det ena till höger, det andra till venster. I fonden mellan dem stod vid väggen ett altare med Jungfru Marie bild, framför hvilken en sträng ledde från matsalen till den ofvanför taket uppställda ringklockan. Till bords sutto

---

kan afskildt genom ett högt brädskrank, samt hade sitt eget altare. — En smal trappa ledde till en gång under golfvet invid norra väggen, uti hvilken voro fem hvalf med lika så många små gluggar, genom hvilka bigten fullgjordes och nattvarden tilldelades Nunnorna, som, genom en betäckt gång, ifrån klostret nedstego i de utanföre chormuren tillbyggde hvalfven“ (Anteckningar om Vadstena kloster, Stockholm 1825, sid. 10).

nunnorna i rangordning, efter som de blifvit intagna i klostret. Abbedissan presiderade vid bordet till höger, den syster, som näst efter henne åtnjöt största anseende och bar namn af priorissa, vid det venstra bordet. Välsignelse till och från bords utfördes efter abbedissans anvisning. Vid måltiderna, middag och qvällsvard, fungerade systrar i tur, en såsom föreläserska (lectrix) och andra såsom uppasserskor (sorores ministratrices); dessa fingo äta efteråt. Efter hvarje måltid hopsamlades af soror celleraria, som tillika var custos promptuarii, öfverlefvorna för att utdelas åt fattiga. Från matsalen togs gemensamt vägen till kyrkan, för att yttermera tacka Gud, och derifrån efter middagen till auditorium, der systrarna på gifvet tecken af abbedissan fingo språka med hvarandra om nödiga saker, tills de kallades till aftonsången.

Efter middagen fingo systrarna tjena Gud jemväl med sina händers verk, ty före middagen upptogs deras tid af sång och bön, heliga meditationer samt åhörande och inlärande af gudlig läsning. Arbetstiden var utsträckt intill första klämtningen till vespern. Arbetena bestodo dels i literära sysselsättningar, dels i handarbeten, hvardera lämpade efter olika begåfning. De förra bestodo i studier, afskrifning och korrigering samt någon gång äfven öfversättning [1]) af böcker, de senare åter i kläders lagning eller sömnad, strumpstickning, spetsknyppling, virkning eller broderi (opus plumarium), ja till och med träsnideri (opus interrasile). — Förutom tidigare nämnda officianter bland systrarna, hvilka i tur hade sig någon uppgift tilldelad, nämnas ännu „custodes ordinis", 4 till antalet, hvilka skulle öfvervaka dagordningen inom nunnekonventet, 2 „portariæ", som dagligen skulle hålla vakt i taleporten och hade 2 nycklar dertill i sin värjo, samt 2 „pecuniariæ", som egde att vakta klostrets guld och silfver. I

---

[1]) I Rietz, Scriptores Suecici medii ævi, II, pagg. 264—278, ingår: Vita S. Gregorii Stylistæ (= Stylitæ), öfversatt till svenska från tyskan af Vadstena systern Cristin Elffsdotter († 1541).

klostrets angelägenheter uppträdde abbedissan aldrig allena, utan beledsagades af 2 förståndiga systrar.

En dag i hvarje månad skulle af abbedissan med systrarna och af generalkonfessorn med bröderne hållas kapitel rörande klostrets angelägenheter. Då bestämdes ock de felandes bestraffning. Straffen bestodo för systrarna i att spisa på marken, att fasta vid vatten och bröd, medan andra ej voro underkastade en sådan späkning, och att stillatigande nedkasta sig för öfriga systrars fötter, då dessa gingo från kyrkan. För klostrets manliga personal omnämnes bland straffbestämningar „mörkåstufvu“ eller „häktelse.“

I öfverensstämmelse med årstiderna skulle 4 gånger om året aflidna systrars och bröders minne i klostret firas med vigilier.

Kap. IV.

Birgittinerordens utbredning till andra länder. Klostrets i Vadstena ställning till dotterklostren. Generalkapitel. Orsaker till ordens förfall.

Trots de många svårigheter och motgångar, dem Birgittas stiftelse hade att bekämpa för att vinna erkännande i andra länder, lyckades detta slutligen, särdeles efter Birgittas helgonförklaring. Det tydligaste beviset härför är anläggandet af flera nya Birgittinerkloster, hvilka på anhållan, meddelad Vadstena kloster, grundades af derifrån utsända nunnor och munkar. De voro dels dubbla, dels enkla.

Redan i 14:de århundradet stiftades tvenne utländska Birgittinerkloster, det första i Tyskland, Danzig, kalladt *Mariæ fons* (Marie källa) och afsedt egentligen för fallna qvinnor, dernäst ett i Italien, nära Florens, benämndt *Paradisus* och påbegynt 1394. Men isynnerhet var det under förra hälften af 15:de århundradet, som ett stigande intresse gaf sig till känna för grundläggandet af nya Bir-

gittinerkloster, hvilka esomoftast uppkallades efter Jungfru Maria.

Konung Erik af Pommern var Birgittinernas synnerlige vän och välgörare (se t. ex. Svenskt Diplom. fr. o. m. 1401, n:ris 349 o. 2249). Genom hans giftermål med en engelsk prinsessa, Philippa, befrämjades kännedomen om Birgittinerorden i England, der redan 1406 ett hithörande kloster i *Hintim* nära Canterbury stiftades (Sv. Diplom. fr. o. m. 1401, n:o 783) och der ännu ett annat af konung Henrik V år 1413 upprättadt Birgittinerkloster, kalladt *Sion* och beläget nära Twickenham i grefskapet Middlesex, gjort sig allmännare kändt.

År 1407 grundades i Estland ett dylikt kloster kalladt *Marienthal* (Vallis Mariæ), nära Reval, hvarifrån sedermera klostren *Marienwold* vid Lybeck och *Marienkrone* vid Stralsund i Pommern ledde sitt ursprung. Från det sistnämnda grundades åter andra Birgittinerkloster.

I Danmark stiftades 2 likartade kloster: det stora och rika *Mariager* (Marie åker) i Aarhuus stift i Jylland, anlagdt åtminstone 1412, och *Mariboe* kloster (Habitaculum Mariæ) i Odense stift på Lolland, grundadt 1416 af konung Erik af Pommern (sekulariseradt först 1621). Från Mariboe stiftades sedan *Munkeliv* vid Bergen i Norge genom dervarande gamla Benediktinerklosters ombildning mellan åren 1421—1434 till ett Birgittinerkloster, äfvensom *Gnadenberg* (Mons gratiæ) i stiftet Eichstädt, i Öfra Pfaltz, nära Nürnberg.

I Finland grundades *Nådendals* kloster (Vallis gratiæ) 1438.

Polen erhöll ett Birgittinerkloster i Lublin, benämndt *Triumphus Mariæ.*

I en urkund från 1487 omnämnas klostren *Fons Mariæ,* Wladislawska stiftet, i Glandzich, och *Sylva Mariæ* i Tafenburgska stiftet (Nettelbla, Nachricht von einigen Birgittiner Klöstern, sid. 164).

Nära Köln, icke långt från Godesberg (Gottesberg) vid Rhen, grundades ett kloster *Marienforst* [1]) och i stiftet Köln mellan städerna Xanten och Calkar klostret *Marienboom,* (Marienbaum).

I Holland grundades flera Birgittinerkloster, såsom: *Mariencamp* eller *Rosa Mariæ* i staden Campen, stiftet Utrecht; *Marienborgh,* nordost från Utrecht, i socknen och byn Zoest; *Aquæ Mariæ* nära Herzogenbosch; *Stella Mariæ,* i staden Gouda, stiftet Utrecht, grundadt från Herzogenbosch mellan åren 1434—1469; *Vinea Mariæ* i staden Utrecht; *Östvoorne* i staden Briel (Brielle). — I Belgien (Flandern) var grundadt ett kloster *Thronus Mariæ* i Dendermonde, sydvest från Antwerpen.

I Bayern funnos: *Marie May* (Mariamayingen), stiftet Augsburg, 2 timmars väg från Oettingen, nära Nürnberg, och *Marien Mönster* eller Alto-Münster, några mil öster om Augsburg.

I Italien fanns ännu ett annat Birgittinerkloster, benämndt *Scala Coeli,* i Januensiska stiftet, hvarförutom den hel. Birgittas hus var beläget i Rom och underhölls från Vadstena. Ja, ända till Spanien synes Birgittinerorden ha utgrenat sig. [2]) — Två menniskoåldrar efter Birgittas död räknade man ett halft hundrade Birgittinerkloster, dels dubbla för både nunnor och munkar, dels blott enkla. Men icke ens i alla dubbla kloster var personalen lika fulltalig, som i Vadstena, hvilket framför allt berodde på bristande medel att underhålla en så talrik personal (Nettelbla, Nachricht von einigen Birgittiner Klöstern, sid. 56).

Efter att tidigare ha aflåtit ett förbud mot dubbelkonvent i Birgittinerkloster, förklarade påfven Martin V, på anhållan af unionskonungen Erik och drottning Phi-

---

[1]) Egde bestånd ännu 1766.

[2]) Jfr Scriptores rerum suecicarum medii ævi, Tom. III, Sectio posterior, pagg. 297—298.

lippa samt deras rikens prelater, genom en bulla af den $\frac{15}{12}$ 1423, att detta förbud icke hänförde sig till klostren i Vadstena, Mariboe, Marienthal, Marienwold och Marienkrone, ej heller till de Birgittinerkloster, hvilka framdeles skulle inrättas i bemälde konungs riken (Bunge & Hildebrand, Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch, Band 7, n:o 59).

Med de nya Birgittinerkloster, som stiftats i andra länder, sökte moderklostret i Vadstena, efter hvad möjligt var, underhålla en trägen förbindelse både genom korrespondens och genom ömsesidiga personliga besök klostren emellan. Abbedissan i Vadstena gällde såsom alla klosters af Birgittinerorden moder och hufvud, och efter hennes anordning i samråd med dervarande konvent sändes från Vadstena bröder och systrar att visitera och reformera öfriga kloster. Deraf uppkom stundom kollision mellan moderklostrets utskickade och den biskop, under hvars närmaste tillsyn resp. kloster var ställdt; men merendels behöll härvid abbedissan i Vadstena rätt.

Birgittinerordens gemensamma angelägenheter behandlades på generalkapitel, hvilka efter föregånget till känna gifvande höllos i något Birgittinerkloster, der deputerade från andra kloster då äfven infunno sig. Tvenne sådana kapitel ha anordnats till och med af påfvar: det ena i Vadstena 1429 (Diar. Vazst. p. 72), föranstaltadt af påfven Martin V, det andra, som anbefallts genom en påflig bulla år 1485 af Innocentius VIII, hölls den 28 augusti och följande dagar 1487 i klostret Gnadenberg i Öfra Pfaltz. Detta senare för hela Birgittinerorden synnerligen vigtiga generalkapitel, eller „generalcollegium“, bevistades af 39 manliga deltagare, representerande 18 Birgittinerkloster, hvarförutom tvenne klosters af samma orden deputerade hade till känna gifvit förfall. Liksom de flesta andra kloster hade äfven det i Nådendal sändt till mötet tvenne representanter (Arnidus Nicolai och Henricus Michaelis).

För affattande af en generalkonstitution, hvilken ansågs nödig att vid mötet fastställa för Birgittinerklostrens förbättring och samstämmighet „pro communi dicti ordinis reformatione et unione tam in substantialibus quam in cæremonialibus (rebus)“, tillsattes en delegation, bestående af president och 7 assessores et definitores. Vadstena representerades i denna kommitté af både presidenten (Clemens Petri) och en assessor; öfrige assessorer voro en från hvarje af klostren Mariboe, Marienkrone, Gnadenberg, Nådendal (Arnidus Nicolai), Mariager och Marienforst. De af kommittéen föreslagna statuterna, hvilka, fördelade i 9 kapitel, hvarje innefattande särskilda artiklar, blefvo af mötet till allmän efterrättelse godkända, utgjorde till stor del blott ett upplifvande af förut gällande föreskrifter, men innehöllo också flera nya bestämningar, bland hvilka här må anföras följande:

I nya kloster bör ej konvent inrättas, innan derstädes hus och boningar hunnit så till vida fås färdiga, att nunnor och bröder kunna der bo utan oro och fruktan, åtminstone så många personer af hvardera könet, som fordras för att dessa dagen igenom må kunna sjunga och upprätthålla gudstjensten. Såsom det härför erforderliga minsta antalet bestämdes 20 systrar och 12 bröder, af hvilka senare 10 borde vara prester, men 2 fingo vara antingen lekmän eller prester. Vidare förbjödos i klostren alla öfverflödiga byggnader äfvensom uppförande af särskild boning för någon syster eller broder. I klostren skulle ej få hållas sällskapsdjur, såsom hundar, kaniner, korpar eller andra fåglar, ej heller hos systrar eller bröder tillåtas några musikaliska instrumenter, såsom cittra, flöjt, luta o. a. Allt sådant förklarades nemligen vara egnadt att uppväcka lättsinne. — Att anlita verldslig arm för att till rätta visa underordnade förbjöds vid embetets förlust abbedissor och generalkonfessorer, derest ej de tredskande voro rent af rebeller eller affällingar. För afgörande af tvister mellan bröderna i ett kloster finge hvar-

ken decretaler ej heller andra kyrkoförfattningar hemtas till capitulum eller auditorium, utan allt borde i broderlig kärlek afgöras och rättas enligt ordens egna statuter och S. Augustini regel. Något generalkapitel skulle vid bannlysningsansvar ej få sammankallas utan samtycke och tillåtelse af dessa sex Birgittinerkloster: Vadstena, Mariboe, Marienkrone, Gnadenberg, Nådendal och Marienforst: Generalkonfessorerne borde ej tillåta biskoparne att vid novisers invigning till klostermedlemmar medhafva flere assistenter än 2 prester. De 4 focariæ (stegherhusqvinnorna) kunde redan i sitt adertonde år upptagas i klostret. De skulle af generalkonfessorn i kyrkan undfå välsignelse och investitur. — Mötets i Gnadenberg beslut ingår i Anhang von Urkunden, n:o 29, sidd. 162—184 af C. F. W. v. Nettelbla, Vorläufige kurzgefasste Nachricht von einigen Klöstern der H. Schwedischen Birgitte auserhalb Schweden besonders in Teutschland. Frankfurt und Ulm, 1766.

Redan mötet i Gnadenberg hade till uppgift att värna Birgittinerorden mot insmygande oordningar, hvarföre det här ansågs nödigt att i vissa afseenden närmare precisera ordensregeln och tillägga nya bestämningar. Men liksom inom andra katolska munkordnar en tilltagande förslappning förspordes mot slutet af medeltiden, så aftog äfven denna ordens andliga lifskraft, och orden råkade åtminstone i de södra länderna mer och mer i förfall. Såsom orsaker härtill ha uppgifvits hufvudsakligen tvenne omständigheter: a) inom orden herskande split och tvedrägt och b) misförhållanden emellan de begge könen i afseende på klostertukten i flera af ordens dubbla kloster (jfr Lange, De norske Klostres Historie, sid. 295).

Kap. V.

Finlands relationer till Vadstena kloster, innan Birgittinerklostret i Nådendal stiftades.

Medan i andra länder nya Birgittinerkloster tillkommo och i några mer än *ett* sådant stiftades, nöjde man sig i Birgittinerordens hemland under mer än ett halft sekel med ett enda sådant, moderklostret i Vadstena. Omsider gåfvo dock Sveriges beträngda inre politiska förhållanden upphof till ett annat dylikt kloster, genom hvars inrättande man ville tillförsäkra riket en rikligare bönhörelse och välsignelse af Gud och dermed äfven bereda fäderneslandet en lyckligare framtid. Så tillkom Birgittinerklostret i Nådendal mot slutet af 1430-talet.

Under tiden dessförinnan var dock Finland ingalunda främmande för den hel. Birgittas stiftelse, utan trädde vårt land redan ganska tidigt i förhållande till klostret i Vadstena, hvarom häfderna innehålla följande underrättelser.

Såsom redan ofvan (sid. 161) blifvit nämndt, var biskop Hemming i Åbo († 1366) en nära vän till Birgitta och anlitades jemväl af henne i ett kyrkopolitiskt uppdrag, då han år 1348 sändes till påfven Clemens VI.

Det af konung Håkan, „Sveriges furste", den $\frac{8}{12}$ 1361 utfärdade påbud, att hvarje person i riket skulle till Vadstena klosterstad och byggning årligen erlägga 2 penningar af då gängse mynt (se ofvan sid 162), sträckte sig äfven till Finland, såsom synes af ett särskildt härom från Upsala till Åbo stifts inbyggare aflåtet kungabref (Svartboken n:o 173). Utan tvifvel gällde ock den några år senare af erkebiskop Peter i Upsala med konung Albrekts begifvande utfärdade förordning om Vårfrupenningens årliga erläggande till Vadstena kloster (se ofvan sid. 162) lika väl Finland, som andra delar af Sveriges rike.

Anledning till en långvarig förbindelses underhållande mellan Finland och Vadstena kloster gafs genom drotseten Bo Jonsson Griphufvuds stora donation till nämnda kloster, då han medelst bref, dat. tredje söndagen i fastan den $\frac{26}{2}$ 1380 [1]), till bemälda kloster skänkte sitt gods Kymmene i Pyttis socken med tillydande laxfiske såväl i Högfors som nedanföre, både de delar deraf, hufvudgården med laxfisket och 5 à 6 landbogårdar, hvilka Bo Jonsson hade köpt af jarlen Eringisl Sonason, och dertill de 5 à 6 landbogårdar, dem Bo Jonsson hade dels fått af konung Albrekt dels med hans lof köpt af bönder. Till godset Kymmene hade åter bemälde jarl blifvit laglig egare redan i konung Magni tid, således före 1363, och han bekräftade jemväl, på förfrågan af abbedissan och konfessorn i Vadstena, medelst bref af den $\frac{29}{9}$ 1388 [2]) såväl sin egen lagliga åtkomst till godset som öfverlåtelsen deraf åt Bo Jonsson, med tillägg, att ehuru drotset ej betalt godset till fullo, ville jarlen dock i detta fall till klostrets förmån efterskänka sin rätt. — Kort efter det godset skänkts till Vadstena kloster, infunno sig i Kymmene tvenne klostrets utskickade, presten Gothmar [3]) och Ericus Johannis, sedermera klosterbroder och omsider generalkonfessor i Vadstena (jfr ofvan sid. 108), samt mottogo i klostrets namn godset, hvilket de derpå antvardade åt fogden på Wiborg, riddaren Eringisl Niclisson, att han det på klostrets vägnar „försvara och hägna skulle.“ Men dennes efterträdare behöllo sedan godset såsom Wiborgs slotts tillhörighet och gjorde deraf konungsgård, undskyllande sig med att de såsom sådan mottagit det, enhvar af sin företrädare i embetet. Många, men fåfänga, ansträngningar gjordes sedan från klostrets sida att återfå

[1]) Svenska riksarkivets pergamentsbref från och med år 1351, n:o 1486.

[2]) Svenska riksarkivets pergamentsbref fr. o. m. 1351, n:o 2377.

[3]) Antagligen presbytern Gudhmarus Frædherici, som dog 1389 (Diar. Vazst. pag. 5).

besittningsrätten till Kymmene, hvilket dock fortfarande förblef konungs- eller kronogård (Arv. III: 79—88, IX: 3—4; Styffe, Skandinavien under unionstiden, sidd. 340—341). Det sista försöket att åt Vadstena kloster åter förvärfva Kymmene var troligen det, som gjordes från Nådendal 1509 af Vadstena generalkonfessorn Sven Thordsson medelst bref till höfvitsmannen på Wiborg Erik Thuresson Bjelke; men äfven detta aflopp, såsom det vill synas, utan framgång (Arv. VI: 119—122).

Ofvanföre (sid. 162) är redan omnämndt, att biskopen i Åbo Johannes (III Vestfal † 1384) deltog i beslutet på mötet i Södertelje 1381 om Vårfrupenningens erläggande till Vadstena klosters byggnad och underhåll af hvarje person inom riket, som fyllt 16 år, med undantag af prester, kloster- och tjenstefolk, hvilket beslut till känna gafs genom bref af den $\frac{12}{9}$ s. å. I en annan allmän beskattning till förmån för en Vadstena klosters angelägenhet deltog med erkebiskopen i Upsala och hans andre suffraganer $\frac{1}{4}$ sekel senare biskopen i Åbo Bero Balk († 1412), då desse prelater från ett möte i Arboga den $\frac{1}{2}$ 1406 utfärdade en skrifvelse, hvarigenom hvarje socknekyrka och sockenprest i riket ålades att lemna såsom understöd till den heliga Birgittas hus i Rom 1 öre penningar (Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 702). Några år förut, eller 1400, hade samme Åbo-biskop Bero i sällskap med Upsala erkebiskop och hans öfrige suffraganer varit i Vadstena kloster på besök, dervid drottning Margareta i samma biskopars närvaro den 30 november bilade en mellan klostrets bröder och systrar uppkommen tvedrägt (Diar. Vazst. pagg. 20—21).

År 1417, den 1 mars, utfärdades från Upsala af erkebiskop Johannes och hans suffraganer till kardinalerne vid kyrkomötet i Kostnitz ett rekommendationsbref för Vadstena klosters sändebud till mötet. Ingressen till detta bref upptager äfven biskop Magnus i Åbo såsom en af brefvets utställare (Sv. Diplom. fr. o. m. 1401, n:o 2331).

Men förutom dessa något aflägsna relationer, hvari vårt land redan tidigt stod till Vadstena kloster, förefinnas från samma tid äfven några närmare förbindelser. I detta afseende har man främst att märka tvenne fall, der personer från Finland gifvit sig in i Vadstena kloster. Till först var det en qvinna från Finland, hvilken redan 1387 eller blott tre år efter Vadstena klosters invigning blef der intagen såsom nunna. Hennes namn var *Margareta,* men något mera är ej om henne bekant (Diarium Vazst. p. 4). — Vidare har en manlig individ från Åbo stift, vid namn Thornerus eller *Thörnerus Andreæ,* den $\frac{6}{11}$ 1407 blifvit vigd till prestmunk i Vadstena, der han efter långvarig sjuklighet plötsligt afled utan både nattvard och sista smörjelse år 1435 (Diar. Vazst. pagg. 36 o. 78). Om honom vet man dessutom, enligt Svartboken n:o 371, att han i Vadstena kloster den $\frac{29}{5}$ 1417 afgaf vittnesmål rörande Padis Cistercienserklosters patronatsrätt till Borgå socken. [1]) — En tredje adept från vårt land hade Vadstena kloster i *Anna Petri* från Åland, men hon, om hvilken intet vidare är kändt, antogs der till nunna först 1478, således långt efter det Nådendals kloster blifvit upprättadt (Diar. Vazst. pag. 141).

I håg kommas bör ock, att i Finland ganska tidigt fall förekommit, der personer, stående utom orden, gjorts delaktige af Vadstena klosters goda verk och förböner, såsom skedde, då höfvitsmannen på Åbo slott Thord Bonde och hans hustru Ramborg Nilsdotter (Vase) för deras mot klostret bevisade kärleksverk medelst bref, som den $\frac{15}{9}$ 1401 utfärdades af abbedissan och konfessorn, förklarades

[1]) I Junstens Chronicon, pag. 545, har Porthan oriktigt uttalat den förmodan, att ofvannämnde Thornerus Andreæ vore samme person, som den i Diar. Vazst. flerestädes omnämnde högt betrodde och vidt bereste Vadstena brodren Thorirus Andreæ, hvilken munkvigdes redan 1392 och uppehöll sig såsom klostrets representant vid mötet i Kostnitz åren 1414—1418 (Diar. Vazst. Præfatio. Jfr ofvan sid. 108).

delaktiga af bemälda klosters alla goda verk och öfningar (Sv. Diplom. fr. o. m. 1401, n:o 96).

En erinran om i fråga varande personliga förbindelser lemnas äfven genom ett af munkkonventet i Vadstena den $\frac{1}{5}$ 1416 utfärdadt intyg derom, att en inbyggare M. från Åbo stift i en sann pilgrims skepnad och drägt till sina synders förlåtelse besökt Vadstena klosters kyrka (Sv. Diplom. fr. o. m. 1401, n:o 2225 och Scriptores rer. suec. medii ævi, Tom. I, Sectio prior, pag. 224).

Icke långt derefter utfärdades af biskop Magnus i Åbo vid ett besök i Vadstena kloster den 1 april 1417 ett bemyndigande för generalkonfessorn derstädes och de bröder, dem denne velat sådant ombetro, att af pilgrimer från Åbo stift mottaga bikt och äfven meddela dem aflösning samt pålägga dem bot i sådana hemliga fall, der denna makt varit förbehållen biskopen, samt att derutöfver förkunna dem 40 dagars aflat (Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 2344). — Den finske biskopen följde i detta fall endast ett af biskop Petrus i Strengnäs år 1404 med afseende på detta stifts inbyggare tvenne gånger gifvet föredöme (se s. a. n:ris 408 o. 480).

Från biskop Magni besök i Vadstena vid denna tid qvarstår äfven ett annat minne i den besegling, hvarmed han bekräftade ett den $\frac{19}{5}$ 1417 affattadt gåfvobref å jord till Vadstena kloster (Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 2366).

Med det anseende, Birgittinerklostret i Vadstena åtnjöt, är det ganska förklarligt, att detsamma blef uppmärksammadt af pilgrimer äfven från Finland, särdeles på den tid, då vårt land ännu saknade ett dylikt kloster. Men också långt efter det Nådendals kloster blifvit upprättadt, synes strömmen af finska pilgrimer till Vadstena varit anmärkningsvärdt stor, hvilket tydligen framgår ur ett bref af den $\frac{16}{10}$ 1494 från en prestmunk i Nådendal, Michael Johannis, enligt hvilket generalkonfessorn i Nådendal anmält om nödvändigheten att till Vadstena kloster erhålla en prestman, som vid bikt (antagligen på finska)

kunde betjena finska pilgrimer från Finland och Vesterbotten (Brefvet finnes i afskrift i R. Hausens samling i finska statsarkivet).

Utan tvifvel förekommo i äldre tid ännu andra fall af finska mäns och måhända äfven qvinnors relationer till Vadstena kloster, men någon anteckning om dem har ännu ej blifvit offentliggjord.

Kap. VI.

Det finska Birgittinerklostrets grundande. Orsakerna dertill. Biskop Magnus Olai Tavasts förtjenster härom. Klostrets första placering i Masku socken. Flyttning till lämpligare plats snart befunnen nödig. Gåfvor till klostret. Dess personal och verksamhet under dess bohållning i Masku.

Genom Engelbrekt Engelbrektssons befrielsekrig (1434 o. 1436) hade icke blott Sveriges allmoge fått lättnad i det förtryck, hvari den hölls af slottsfogdar och andra rikets mäktige, utan äfven svenska folket vunnit sjelfständighet gentemot de utlänningar, åt hvilka konung Erik af Pommern älskade att öfverlemna befäl och embeten i Sverige. Men fortsättningsvis fasthållande vid unionen inlät sig svenska Rådet på upprepade underhandlingar och uppgörelser med konungen, hvilken emellertid visade sig alls icke ha allvar med sina afgifna förbindelser, utan till svenskarnes stora förbittring fortfarande insatte danskar såsom befälhafvare i Sveriges fästen, tills omsider svenska Rådet år 1439 uppsade konung Erik all tro och lydnad. Till de fleråriga strider, hvilka sålunda förefunnits mellan regent och folk och tillskyndat detta mångfaldiga lidanden, sällade sig ännu misshälligheter mellan Sveriges stora och maktlystna ätter, bland hvilkas medlemmar det hade lyckats den rike och väl begåfvade marsken Karl Knutsson Bonde till Fogelvik att på ett riksmöte i Stockholm i oktober 1438 blifva hyllad såsom riksföreståndare.

Nästnämnda för rikets inre förhållanden så svåra tid var synnerligen egnad att göra sinnena mottagliga för religionens inflytelser, att rikta dem till uppmärksamhet på behofvet att i nödens stund anropa Gud om hjelp äfvensom att verka beredvillighet till uppoffringar för kyrkliga syften (jfr Arv. I: 14). Vid samma tid satt fortfarande sedan 1412 på biskopsstolen i Åbo Magnus Olai Tavast, Finlands förnämste katolske biskop, med ännu bibehållen lifskraft, ehuru redan omkring 80 år gammal, allmänt aktad och vördad, delaktig i Rikets Råd och icke sällan anlitad i politiska förtroendevärf. Hans långvariga och ihärdiga sträfvanden för kyrkoskickets utbildning i Finland och hans nitälskan för klosters inrättande i sitt biskopsdöme hade redan tidigare krönts med framgång. Han försummade icke heller det gynnsamma tillfälle, som nu syntes stå honom till buds, att få sin älsklingstanke på ett qvinnoklosters inrättande i Finland förverkligad.

I det föregående, sidd. 64—70, har redogjorts för de planer, som under biskop Magni tid uppgjorts och delvis äfven utförts till ett nunneklosters af S:t Dominici orden grundande i Reso socken nära Åbo. Men dessa planer uppgingo sedermera i ett annat mera storartadt och omfattande förslag: att i Finland inrätta ett Birgittinerkloster, som tillika skulle blifva den andra så beskaffade inrättning inom Sveriges rike. Förslaget härtill utgick otvifvelaktigt från biskop Magnus, och dess godkännande af rikets öfriga maktegande motiverades efter all sannolikhet af följande skäl.

Birgittinerorden var en inhemsk orden, den enda af detta slag, som egde kloster i Sverige. Den omfattades redan derföre inom riket med en större sympati, än som kom någon annan orden till del. Samma orden hade på 1430-talet uppnått sitt största anseende i följd af det godkännande, som Baseler konciliet, sannolikt år 1435, skänkte den hel. Birgitta och hennes stiftelse,

trots alla föregående deremot gjorda angrepp. [1]) Dertill hade ännu Vadstena kloster genom sin gagneliga verksamhet under mer än ett halft sekel gjort sig tillräckligt kändt, för att ett Birgittinerkloster måste anses åtminstone i Sverige ega ett obestridt företräde framför hvarje annat kloster, då i fråga var att genom en ny stiftelse bereda folket tillfälle till andlig tröst och uppbyggelse, till att höra predikan, till att bikta sig och undfå absolution. Med den stora betydelse, som katolska kyrkan tilldelar bönens och förbönens makt, äfven om dessa förrättas helt mekaniskt, måste slutligen grundandet af ett nytt kloster med så flitiga gudstjenstöfningar och så trägna från klosterfolket till himmelen uppstigande böner, som den hel. Birgittas ordensregel afsåg, förefalla synnerligen önskvärdt för hela rikets bestånd och välfärd. — I de nordiska länderna var det ock ännu medgifvet att inrätta dubbla Birgittinerkloster, medan en påflig bulla af år 1423 (se sid. 183) hade bestämt, att annorstädes endast enkla sådana kloster finge framdeles grundas.

Efter föregående förberedelser fattades slutligen på herredagen i Södertelje i augusti 1438 „uppå Konung Erichs tröst“, d. v. s. i förtröstan på den frånvarande konungens bifall, beslut om det i Finland påbegynta systerklostrets af S:t Dominici orden förändrande till ett Birgittinerkloster. Brefvet härom, benämndt „Riksens Råds Stiftnings-Bref för Nådendals Kloster“ och dateradt den $^{28}/_{8}$ 1438, finnes tryckt i Åbo Tidn:r 1796 n:o 3, och i Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohistoria III, sidd. 36—37, samt omnämnes äfven i förteckningen öfver Nådendals klosterhandlingar i Arv. VII: 7—8. I brefvet anges syftet med klostrets stiftelse vara, att riket måtte komma ur sin stora [be]„dröfwilse“ (jfr Arv. I: 18), och bestämmes, att klostret skall byggas och vigas „gudhi til hedher, juncfru marie,

[1]) Konung Eriks ampla loford öfver Birgitta och klosterfolket i Vadstena ingår i hans bref af den $^{3}/_{7}$ 1434 till kyrkomötet i Basel, tryckt hos Lagerbring, Svea Rikes Historia IV, sidd. 584—585.

sancto johanni baptiste, som synderlighin Rikesins patron ær, sancte Anne oc sancte Birgitte.“ [1]) Vadstena kloster var helgadt endast åt Jungfru Maria och S:t Birgitta. Men här tillkommo ännu tvenne andra helgon med besittningsrätt till klostret, det ena af politiska skäl, nemligen Johannes döparen, det andra sancta Anna, Jungfru Marie moder, enär det äldre systerkloster, i hvars ställe det nya trädde med öfvertagande af dess egendom, var helgadt åt S:t Anna.

Till det nya klostrets underhåll anslogs i stiftelsebrefvet frikostigt nog kungsgården Stenberga i Masku socken med alla dertill hörande gods, hvilken possession drottning Margareta hade på grund af Riksrådens beslut i Nyköping den $^{20}/_{9}$ 1396 anammat under kronan efter fogden på Åbo slott, riddaren Jakob Abrahamsson Diekn. [2]) Åt biskop Magnus och hans domkapitel samt riksrådet, dåvarande höfvitsmannen på Åbohus Hans Kröpelin (född i Preussen, död 1440 på Åbo slott) äfvensom andra uppdrogs att utvälja lämplig plats för klosterbyggnaden. Stiftelsebrefvet är undertecknadt af 35 personer, hvilka vidhängt detsamma (jemte Riksens Råds insegel) sina sigiller, [3]) deribland Sveriges samtlige biskopar, drotseten Kristiern Nilsson, marsken Karl Knutsson, flere lagmän, bland dem Sune Sunesson i Norrfinne, hvilken var kusin till biskop Magnus, och Mattis Martinsson i Söderfinne, hvilken åter var en systerson till samme biskop, samt åtskillige riddare och svenner (jfr Arv. II: 118—120). Att denna stiftelse författningsenligt jemväl blifvit stadfästad medelst en påflig bulla, synes af Arv. II: 118, ehuruväl denna bulla är tillsvidare tyvärr okänd.

---

[1]) Enligt ordalydelsen i tvenne afskrifter efter det i svenska riksarkivet befintliga originalet. Afskrifter finnas både i Bomanssons och i Hausens samlingar af Medeltidshandlingar i finska statsarkivet.

[2]) Se om honom Biografinen Nimikirja, sidd. 144—145.

[3]) Afskrifterna i finska statsarkivet uppgifva, den tidigare: „25 vidhängande Sigiller,“ den senare: „26 utmärkt väl bibehållna vaxsigill.“

Kort efter det beslutet fattats på mötet i Telje skred biskop Magnus till åtgärder för beslutets verkställande. Ett af hans första tillgöranden bestod deri, att han tillskref Vadstena konfessorn en anhållan, det denne till klostrets i Finland uppbyggande ville ditsända från Munkelivs Birgittinerkloster i Norge en sannolikt för biskopen bekant person Johan Djekn och en klosterbroder vid namn Benedikt. Konfessorn afslog dock genom svarsbref af den 14 september denna anhållan, enär Johan var okunnig både i klosterreglorna och i byggnadskonsten samt ännu icke ens medlem af orden, och emedan begge voro från Munkeliv, ett dotterkloster af Mariboe i Danmark, samt följaktligen ej direkt sorterande under konfessorn i Vadstena. Han tillrådde derföre biskopen att ännu tillskrifva honom om bröders erhållande från Vadstena, då han ville i samråd med abbedissan och konventen draga försorg om desses församdande (Lagus, Handl:r t. Finl:s kyrkohist. III, ss. 38—39). Så måtte ock hafva skett, ty redan en månad derefter eller den 14 oktober 1438 afreste från Vadstena till Finland tvenne klosterbröder, prestmunken Acho Johannis och lekbrodren, conversus, Laurentius för att mottaga platsen och egodelarne, som voro bestämda för det blifvande klostret („ad recipiendum locum et bona pro monasterio novo construendo.“ Diar. Vazst. pag. 81). Acho återkom dock till Vadstena redan följande år den $\frac{3}{7}$, efter att i Finland ha qvarlemnat Laurentius för att uppföra kyrkan och den nya klosterbyggnaden („pro erectione ecclesiæ et structura novi monasterii“, Diar. Vazst. pagg. 82—83).

Bland lägenheter, tillhörande Stenberga kungsgård, var äfven *Karinkylä* ett par verst derifrån i Masku socken, halfvägs mellan Nådendals och Masku kyrkor, belägna by, bestående af 5, numera 3, hemman. På ett af dessa hemmans områden, nuvarande Kallentalo eller Uusitalo, utsågs till först, fastän mindre välbetänkt, plats för den nya inrättningen, måhända af det skäl, att Karinkylä bland alla Stenberga underlydande, å fastlandet belägna, gods

låg närmast Åbo. Stället utgjorde en af den lilla Masku å genomfluten däld mellan 4 berg, som nu benämnas: Korpusvuori i nordost, Vartiavuori i nordvest, Papuvuori i söder samt Nuoja med dess fortsättning Haapavuori, en i sydost löpande längre bergås, efter hvilken belägenhet klostret fick namnet *Nådendal* (Vallis gratiæ).

Här synes byggnadsarbetet sedan blifvit bedrifvet med synnerlig ifver och framgång under ett par års förlopp, så att både kyrka och bostäder voro färdiga att mottaga de begge konventen redan om våren 1440. Enligt 17:de kapitlet i Regula S:ti Salvatoris fick nemligen ett Birgittinerkloster ej begynna sin verksamhet eller „conuentith insæthyas", innan kyrkan, systerklostret och prestgården först blifvit byggda (Lindström, Vadstena klosterreglor, s. 74). Då emellertid i Diarium Vazstenense, pag. 84, förtäljes, att den 19 maj 1440 från Finland anlände till Vadstena kloster archipræpositus i Åbo, magister Olaus Magni och med honom en Åbo domkapitels ledamot eller kanik Holmvidus, med anhållan om personer af hvartdera könet för att i ordning ställa det i Finland grundade och upprättade klostret (pro instituendo novo monasterio ibidem fundato et constructo), så är man fullt berättigad att anse klosterbyggnaden redan då hafva varit färdig, om än uppförd något provisoriskt och utan tvifvel af trä, hvilket senare var nödigt redan derföre, att den lösa jordmånen icke tillät stenväggars uppförande.

De finska emissariernes anhållan blef genast bifallen, och det så mycket hellre, som äfven Riksens Råd för Vadstena kloster till känna gifvit sin önskan, att derifrån måtte sändas systrar och bröder till att inrätta klostret i Finland (Arv. I: 15, II: 128). Redan den 28 maj (in profesto translationis beatæ Birgittæ) 1440 afreste till Finland från Vadstena 4 systrar (Margareta Kila eller Kyle, Katarina Dansdotter, Katarina Bengtsdotter, hvilken blef abbedissa i det nya klostret, och Kristina Hansdotter), 3 prestmunkar (Johannes Bernardi, som här blef general-

konfessor, Clemens Civikin och Johannes Kyla eller Kylonis, hvilken härstädes senare blef konfessor, troligen 1445, då Johannes Bernardi dog) och 1 lekman (brodren Symon). Dessa 8 personer bildade således den förste stommen till systra- och brödra-konventen i Finlands Birgittinerkloster. Såsom syssloman lär till en början den förut hitsände lekbrodren Laurentius och efter honom nyssnämnde Symon ha tjenstgjort. — Under följande sommar torde ännu i afseende på klosterbyggnaden hvarjehanda kompletteringsarbeten ha erfordrats och utförts, ty först på hösten samma år återvände efter 2 års vistelse i Finland byggmästaren Laurentius till Vadstena, dit han anlände den 28 oktober 1440 (Diar. Vazst. pag. 84).

Efter hvad man af nyss anförda uppgifter kan sluta, begynte det nya klostret sin verksamhet i juni månad 1440. Men dessförinnan hade riksföreståndaren Karl Knutsson redan den 30 januari 1440 från Vadstena, sannolikt på hemställan af dervarande konvent, utfärdat ett skyddsbref för det af Riksens Råd i Åbo biskopsdöme „till rikets bestånd“ grundade kloster, „som hetir Nadhendaal.“ Brefvet, hvari hela den blifvande klosterpersonalen med tjenare, landbor och alla egodelar togs i rikets och dess föreståndares synnerliga hägn, och deri full frihet lemnades klostrets sysslomän och utskickade att för dess behof öfverallt i riket upphandla förnödenheter, gafs, på det att klostrets systrar och bröder desto „roligare“ måtte lefva efter sin regel och uppehålla gudstjensten samt desto innerligare bedja för rikets stadga (Arv. II: 121—122). Några månader senare anbefallde Karl Knutsson medelst bref från Åbo af den $\frac{3}{5}$ s. å. alla under Stenberga kungsgård lydande landbor och skattebönder att derefter göra sin årliga afrad till det nya klostret, hvarjemte han tilldelade Kärpälä skattehemman i Lundo socken, hvilket från S:t Anne kloster tillfallit klostret i Nådendal, frihet för all konungslig skatt (Arv. II: 123—124). Icke långt efter det klostrets verksamhet begynt,

meddelade åter Riksens Råd i bref af den 14 oktober 1440 närmare uppgifter, som i stiftelsebrefvet saknats, angående alla de till antalet 25 lägenheter, hvilka lydde under Stenberga kungsgård, hvarjemte klostret i samma bref tilldelades för 13 år framåt all kronans inkomst från Åsunda härad i Sverige, beläget i Upland vid Mälarens norra strand, mellan Sagån och Enköpings viken. Ur samma bref framlyser ock alldeles tydligt den högvigtiga afsigten med inrättningens grundande, hvilken enligt ordalydelsen var att stifta „eet Closther aff Sancte Birgitte ordhen j abo Biscopsdöme i Sancte Johannis Baptiste, Sancte Anne ok Sancte Birgitte, Rikesins patrone, hedher mena almoghanom thil andhelikin hugnadh siæla gagn och syndhabætringh ok at Riket matte thes Raschare koma aff sinne Dröwilse j fridh ok rolikan stadhga, ok ther wppa at systror ok brödher som gudz thiænist ther sculu wppe haldha matte thes roolichare gudhi tiæna ok bidhia fore Rikesins herscapsins ok almoghans stadhgha“ (Arv. II: 124—127).

Ungefär ett år hade det nya klostret varit i verksamhet, då, så vidt kändt är, den första finska qvinna gaf sig in i klostret. Hennes namn var Margareta. Hon var hemma från Åbo och dotter till en borgare derstädes, guldsmeden Lauris. Under sitt novisiat synes hon redan haft sin bostad i klostret, eller åtminstone derstädes åtnjutit kost, sannolikt i följd af bristande tillgång till qvarter eller kost i klostrets närhet. Ty genom bref af den $\frac{2}{8}$ 1441 förband sig hennes fader att för det löpande året och sedan än vidare årligen, intill dess hon „wardher inwiigdh ok tagher wiil ok krono met systrom i sama Clostre“, erlägga till hennes kost 12 mark Åbo mynt, hvarförutom han i brefvet lofvade att vid hennes invigning efter bästa förmåga gifva klostret hennes provent, d. v. s. göra till klostret en donation för hennes framtida underhåll såsom nunna (Arv. IV: 5—6).

Det nya klostret hade icke länge varit i verksamhet, innan dess inbyggare funno, att inkomsterna från

Stenberga med dess lägenheter ej voro tillräckliga till bestridande af klostrets utgifter. Men derjemte hade de gjort den ledsamma erfarenheten, att klosterstaden, sjelfva platsen för klostret, blifvit illa vald eller var i hög grad olämplig. Redan jordmånen var såsom mycket lös alldeles otjenlig till byggnadsgrund för stenhus. Vidare uppgafs, fastän oegentligt, utrymmet mellan de omgifvande bergshöjderna ha varit alltför trångt för en större byggnadskomplex, och slutligen saknades tillfälle att på stället erhålla sundt och rent vatten, hvarförutom osunda, illa luktande dunster från den sumpiga trakten skadligt inverkade på klosterfolkets helsa.

Till dessa missförhållandens afhjelpande sändes från Nådendal Johannes Kylonis till Vadstena, dit han anlände den $\frac{1}{6}$ 1441, med bref från biskop Magnus och riksmarsken Karl Knutsson samt med ödmjuk anhållan, att brodren Acho Johannis, hvilken först mottagit klosterplatsen i Nådendal, skulle begifva sig till Kalmar, der Riksens Råd församlades att utse konung åt Sverige, för att af dessa det finska Birgittinerklostrets grundläggare och patroner utverka en ny och lämpligare plats till klostrets uppförande, nemligen kungsgården „Helgha aa“ (Helgå) i Bjerno socken (Diar. Vazst. p. 85). Så skedde, och medelst bref utfärdadt å samma möte, der Kristofer af Bayern valdes till unionskonung, och dateradt Kalmar den $\frac{7}{7}$ 1441, tilldelade Riksens Råd Nådendals kloster för dess underhåll bemälde kungsgård med alla dertill hörande landbor. Derjemte, på det klostret icke skulle betungas af idkelig gästning, tilläts, att invid den blifvande nya klosterstaden å Helgå gods skulle till pilgrimers och resandes härbergerande få byggas ett „köptorp“, med köpstads „rätt och lagbok, frihet och privilegier“ samt skyldighet för der boende borgare att betala skatt till klostret i stället för till kronan. Slutligen bestämdes i brefvet, att tillika med Helgå skulle till klostret, som der komme att byggas, öfverföras den dittills kronan af ålder tillkommande

jus patronatus till Bjerno kyrka, eller rättighet att „presentera“ kyrkoherde till Bjerno pastorat (Arv. II: 120, 127—133).[1] — Vid denna tidpunkt var dock Helgå för kronans skuld pantförskrifvet åt Gödike Finke, Per Nilsson och andra deras samarfva. Riksens Råd beslöto derföre, att det skulle från dessa utlösas, hvarom bref under den $\frac{10}{7}$ 1441 afgick till pantens innehafvare med tillsägelse, att gården skulle till klostret genast öfverlåtas (Arv. VI: 3—4). Enligt ett samma dag jemväl i Kalmar utfärdadt intyg af biskop Magnus i Åbo och riksföreståndaren Karl Knutsson åtogo sig ännu desse såsom löftesmän att förmedla bemälde kungsgårds infriande (hithörande handling finnes i afskrift i R. Hausens samling i finska statsarkivet). — Till Riksens Råds samtliga anordningar utfärdades sedermera efter 3 månaders förlopp eller den $\frac{7}{10}$ 1441 från Stockholm af konung Kristofer stadfästelsebref, hvarjemte han tog Nådendals kloster med allt hvad dertill hörde i sitt konungsliga hägn (Arv. I: 13—19).

Efter denna tid begynte klostret jemväl tillhandla och tillbyta sig jordlägenheter i närheten: ängar och gods inom Masku och Reso socknar, å hvilka köp och byten bref finnas utfärdade under vintern och våren 1442, deribland ett bref af den $\frac{23}{4}$ å ängsbyte med klostrets sedermera så ryktbare syssloman, väpnaren Jöns Hannusson till Willelä. Från samma tid har man ock att ihågkomma den storartade öfverlåtelse till Nådendals kloster, som skedde, då biskop Magnus och domkapitlet i Åbo

[1]) Af Arv. II: 121 vill det synas, såsom skulle Nådendals kloster haft jus patronatus jemväl till Masku kyrka, möjligen på grund af dess besittningsrätt till Stenberga kungsgård, men derom finnes intet vidare nämndt, ej heller hörde Masku liksom Bjerno till antalet af de 10 pastorater, hvilka 1352 voro regala (Svartboken n:o 152). Möjligt vore ock, att patronatsrätten till Masku kyrka, om klostret verkligen haft en sådan, berodde endast på klostrets placering i Masku socken och upphörde med dess flyttning derifrån.

den $\frac{12}{4}$ 1442 dit öfverförde alla de fastigheter jemte öfrig egendom, som tillhört det redan påbörjade S:t Anne kloster (se ofvan sid. 70), dock med förbehåll, att, i händelse Birgittinerklostret i Nådendal icke blefve beståndande, alla dessa egodelar skulle tillfalla S:t Anne altare i Åbo domkyrka (Arv. II: 133—135).

Samma vår gjordes ock till klostret den första privata donationen, hvilken för inrättningen blef af en mycket stor betydelse. Genom bref, dat. Stockholm den $\frac{10}{5}$ 1442, skänkte nemligen riddaren, sedermera lagmannen i Norrfinne lagsaga Henrik Clausson Diekn med sin hustru Lucia Olofsdotter Skelges samtycke för deras och deras föräldrars själar till Nådendals kloster hennes arfgods *Ailos* i Reso, med vilkor, att klostret skulle dit förläggas, men gåfvan i annat fall återgå till gifvarne (Arv. II: 135—136). Då platsen sedan befanns synnerligen lämplig för ändamålet, så var med denna föräring en utomordentlig tjenst bevisad klostret, och den föregående planen att förflytta klostret till Helgå i Bjerno kunde alldeles öfvergifvas. Icke många dagar efter nästnämnda donation begåfvades klostret med tvenne andra fastigheter, då Mattis Jönsson af Hujala i Masku medelst bref af den $\frac{24}{5}$ 1442 skänkte till klostret detta gods jemte Kärsämäki i S:t Marie socken och all sin lösegendom under förbehåll, att han skulle såsom både frisk och sjuk få till döddagar sitt underhåll i klostret (Arv. II: 137—139). Han blef sålunda dess förste pensionär. — Ännu finnes omnämnda tvenne gods, nemligen Borstböle och Brusböle, begge i Pargas, hvilka skola blifvit gifna till Nådendals kloster redan på den tid, det hade sina bopålar fästade i Masku.

Af den första sändningen klosterfolk från Vadstena hade en syster Margareta Persdotter aflidit i Nådendal redan den $\frac{12}{9}$ 1441. Johannes Kylonis återkom till Vadstena den $\frac{1}{6}$ 1441, men for, troligen samma år, igen till Nådendal, der han senare blef generalkonfessor. Under de 2 första åren af klostrets tillvaro hade, så vidt kändt är,

någon annan finsk inföding, utom Margareta Laurisdotter, icke gifvit sig in i klostret. Emellertid begynte anstaltens ekonomiska förhållanden mer och mer utveckla sig. Med afseende härpå fann moderklostret lämpligt att utrusta en ny sändning om våren 1442, då, till följd af konungens, erkebiskopens, biskopens i Åbo och öfrige Riksens Råds yrkande, från Vadstena till Finland afreste den $\frac{12}{8}$ tvenne systrar: enkan Sigrid Henriksdotter och Helena Hinzadotter, samt två bröder: prestmunken Olavus Gunnari, en son till förenämnda Sigrid Henriksdotter, och lekmannen Laurentius Haquini (Diar. Vazst. p. 88). Kort derefter synes ock klostrets ekonomi erfordrat anställandet af en särskild syssloman, i hvilken egenskap den redan nämnde Jöns Hannusson till Villelä i Masku, beläget några verst nordost om Karinkylä, finnes första gången omnämnd i en handling af den $\frac{22}{8}$ 1442 (Arv. III: 26—27), medan han ännu 3 månader förut såsom privat person bevittnat Mattis af Hujala gåfvobref. I sju års tid skötte sedan denne man på ett förtjenstfullt sätt, med nit och omsorg, sysslomans tjensten i Nådendals kloster.

Den genom Henrik Claussons och hans hustrus donation föranledda frågan om klostrets flyttning till Ailos i Reso, i stället för till Helgå i Bjerno, omfattades både af klosterpersonalen och af biskop Magnus med synnerligt intresse. Planen kunde likväl icke sättas i verket utan konungens samtycke, hvarföre både biskopen och konventen i Nådendal meddelade konungen, att på Helgå icke kunnat anträffas någon lämplig plats för ett kloster enligt S:t Salvators regel, och tillika anhöllo, att klostret finge förläggas till Ailos, med samma rättigheter för ett köptorps anläggande derstädes, som redan blifvit beviljade i och för klostrets flyttning till Helgå. Till denna anhållan fann konung Kristofer godt att bifalla genom bref från Köpenhamn af den $\frac{23}{8}$ 1443, dock med det förbehåll, att han fortfarande skulle få gälla såsom klostrets grundläggare och patron, lika väl, som om detta hade blifvit

bygdt på Helgå kungsgård (Arv. III: 30—32). Så snart detta samtycke vunnits, begynte man vid klostret vidtaga åtgärder till flyttningsplanens utförande, hvartill främst fordrades ett närmare bestämmande af klostrets placering och dernäst ändamålsenliga byggnaders uppförande på den utsedda platsen. För behofvet erbjöd sig på Ailos gods en alldeles utmärkt plats: en i Lemo fjärden utskjutande, 270 alnar lång och ungefär lika så bred, landtunga med en fast bergig grund, ett upphöjdt och sundt läge och en herrlig utsigt, särdeles i aftonbelysning, öfver den af grönskande stränder kransade, med holmar och vikar försedda fjärden i vester, med ren luft och riklig tillgång till ett utmärkt dricksvatten — en belägenhet således, som var i allt motsatt den första, så olyckligt valda klosterstaden.

På denna väl försedda plats, hvars läge vid sjöstranden derjemte icke så litet torde erinrat den från Sverige öfverkomna klosterpersonalen om Vadstena klosters belägenhet vid Vettern, vidtog tvifvelsutan byggnadsarbetet omedelbart efter det kungliga tillståndets erhållande. Om arbetets utförande såväl som om tidpunkten för dess färdigblifvande saknas dock tyvärr alla underrättelser. Men då denna gång både kyrka och öfriga hufvudbyggnader uppfördes af sten, så kunde detta rimligtvis icke åstadkommas på kortare tid, än som åtgått till klosterbyggnadernas uppförande på det förra stället. Fullt skäl synes sålunda förefinnas för antagandet, att tvenne år åtgått till byggnadsarbetet, innan det fortskridit så långt, att inflyttning i de nya lokalerna kunde ske, och att klostret förblifvit på sin gamla plats intill hösten 1445. Ett stöd för denna slutledning lemnar jemväl en handling, dat. Nådendal den $\frac{16}{1}$ 1446, hvilken innehåller tillåtelse meddelad klostret af åtskillige inbyggare på Lontho eller Luonnonmaa ö, belägen midt emot nuvarande staden Nådendals område, att vid Rauma sund, hvilket skiljer sagda ö från fastlandet, anlägga en qvarn, som skulle drifvas med i sundet utströmmande vatten från tvenne träsk på Gullranda,

Viiala och Kukola byars egor, [1]) alla belägna på Luonnonmaa (Arv. III: 70—72). Då nu detta är det tidigaste dokument, som antyder klostrets placering i närheten af bemälda ö, och det tillika afsåg tillfredsställandet af ett bland klostrets första behof på dess nya plats, så synes det också häraf högst sannolikt, att klostret först under senare delen af nästföregående år 1445 tagit sina nya bostäder i besittning.

Under den förutsättning, att klostret intill sagda tid förblef stationeradt i Karinkylä, må här ännu anföras följande minnesvärda omständigheter från de två sista åren af klostrets 5 år långa bohållning i Masku (1440—1445).

Under hösten 1443 fick klostret mottaga tvenne donationer, som gällde mycket aflägset belägna fastigheter. Medelst bref, dat. Åbo den $\frac{9}{9}$, förärade nemligen kyrkopresten i Kemi Laurentius Frees, sannolikt påverkad af biskop Magnus, till klostret — för sin, sina föräldrars och sina anhörigas själar — sitt gods Friisilä i Lehmäkoski by af Storkyro socken (Arv. V: 192—193), och medelst bref af den $\frac{4}{10}$ gaf väpnaren Erik Puke, hemma från Sverige, likaså för sin, sina föräldrars och sina anhörigas själar, till klostret sitt gods i Myklaby på Öland (Arv. III: 32—33).

Påföljande vår begåfvades klostret jemväl med ett mycket aflägset gods, då Birgitta Magnusdotter af Fallanäs medelst bref, dat. Vadstena den $\frac{10}{5}$ 1444, för sin och sina föräldrars själar ingaf i Nådendals kloster sin (foster)-dotter Margit Jakobsdotter och med henne gaf till klostret

[1]) Ännu finnas ofvannämnda tvenne träsk på Luonnonmaa, det större: Viiala- och det mindre: Gullranda träsket, men med betydligt förminskade vattusamlingar. Något qvarnställe vid den från dessa träsk utlöpande bäcken är numera så mycket mindre tänkbart, som bäcken nu, åtminstone sommartid, motsvaras endast af en mot saltsjön sluttande midt emot Lappalais branten belägen fuktig, träd- och gräsbevuxen dalsänkning med en mindre dikesfåra, der vintertid körvägen från Nådendal öfver isen bär uppför Luonnonmaa-stranden.

Ullabro gods i Tillinge socken och Åsunda härad af Upsala biskopsdöme. Dock gjordes i brefvet det vilkor, att gifvarinnans fränder och efterkommande skulle ega rätt att af klostret återlösa godset för 150 marker i Stockholms mynt, hvaraf då 50 marker borde beräknas ha tillfallit klostret för den nya nunnans ingiftskost och 100 marker för hennes provent eller framtida underhåll i klostret (Arv. III: 35—37). Tvärt emot gifvarinnans förutsättning öfvergaf dock hennes skyddsling klostret, men Birgitta fråntog emellertid icke klostret sin gåfva, utan anslog sedermera medelst bref af den $\frac{3}{4}$ 1446 samma gods till provent för en annan, då i klostret varande, nunna Birgitta Jönsdotter, kallad *Nobis,* och så för den, som kom i hennes ställe (Arv. III: 76—77).

Sist anförda fall är tillika egnadt att bestyrka några antaganden, som ligga nära till hands i afseende på klosterpersonalen, nemligen: att dess antal ganska tidigt ökades och att de i klostret ingifna systrar och bröder voro redan under dess första bohållning flera, än som finnas namngifna i häfderna, äfvensom att högst sannolikt i vårt fattiga land personer blefvo i klostret intagna mot en mycket ringa, om ens någon afgift, ehuruväl detta icke framgår af några i behåll varande handlingar, hvilka, för så vidt de rörde nya klostermedlemmar, uppsattes blott, då fråga var om att säkerställa klostrets rätt till de egodelar, som af förmögna personer öfverlemnades tillika med deras förebedjare till klostret.

Med Nådendals klosters tidigare personal hade emellertid några förändringar inträffat. Generalkonfessorn i det finska klostret Johannes Bernardi återvände till Vadstena i augusti 1443, men då han fann alla 13 prestplatser besatta, qvarstadnade han der blott såsom gäst eller främling, tills han den $\frac{12}{4}$ 1444 for tillbaka till Nådendal, hvarest han dog den $\frac{20}{9}$ 1445. Under hans frånvaro från Nådendal sköttes konfessorsembetet sannolikt af Johannes Kylonis. På kallelse från moderklostret åter-

vände prestmunken Clemens Civikin i november 1443 till Vadstena, der han erhöll ett då ledigt diakonsembete. Men dermed icke belåten, då intet ledigt prestembete stod honom till buds, for han för andra gången den $\frac{12}{4}$ 1444 till Nådendal, som han dock yttermera efter 3 års förlopp för alltid lemnade. Vid samma tillfälle, då konfessorn Johannes Bernardi och presten Clemens för andra gången foro från Vadstena till Nådendal, ditsändes för tredje gången äfven nya systrar från moderklostret. De voro denna gång endast tvenne: Margareta Arvidsdotter, som sedermera blef abbedissa i Nådendal, och Katarina Eriksdotter. Det finska klostrets första abbedissa Katarina Bengtsdotter qvarstadnade i 5 år på sin post, hvilken hon lemnade sannolikt vid samma tid, som klostret i och med sin nya bosättning gick nya öden till mötes. Hon återkom till Vadstena den $\frac{4}{8}$ 1445, dit beledsagad af lekmannabrodern, den förut omnämnde Symon, hvilken efter några dagar åter begaf sig till Nådendal, enär i Vadstena icke fanns för honom någon ledig plats och emedan både bröder och systrar i Nådendal fordrat, att han skulle återsändas till dem.

Af finska infödingar, som inträdt i Nådendals kloster under de sista åren, medan det hade sitt hemvist i Masku, känner man, att en dotter till väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margareta, Vibrekt Kortumsdotter, blifvit af föräldrarne ingifven till syster i klostret, ovisst dock, om det var deras dotter Margit eller Cristin, samt att föräldrarne sjelfva gifvit sig till klostret såsom pensionärer för att der hafva sitt underhåll till döddagar. Såsom ersättning för sitt och dottrens betingade underhåll donerade Bengt Krok och hans hustru till klostret medelst bref, dat. Nådendals kloster den $\frac{1}{8}$ 1444, allt deras fasta gods i Helsinge by i Töfsala och hälften af gamla Kallela i Masku. Genom en samma dag utfärdad skrift antogo ock klostrets systrar och bröder både gåfvan och dervid fästade vilkor (Arv. III: 37—42). För föl-

jande år 1445 har man åter sig bekant, att en borgarenka från Åbo, Katarina Olofsdotter, jemte en sin dotter Greta Nilsdotter (denna måhända något senare) inträdt i klostret, hvilket för deras provent bekom bland annat hälften af en gård i Åbo (Arv. III: 60—61), äfvensom att kyrkopresten i Äyräpää (Mola) Henrik Makerland ingifvit i klostret en fattig flicka, Elin Knutsdotter, för hvars provent såväl som för sin egen lägerstad i klostrets kyrka [1]) han medelst testamente, dat. Stockholm den $\frac{17}{10}$ 1445, donerade till Nådendals kloster utom annat ett stenhus i Stockholm (Arv. III: 64—67). — Flera finska qvinnor än de hittills nämnda, hvilka ingifvit sig i klostret under de första fem åren af dess verksamhet, äro icke kända, ej heller känner man namnet på någon finsk man, som under sagda tid skulle ha inträdt i klostret.

En i ekonomiskt hänseende vigtig tilldragelse från bemälde klostrets första period var beviljandet af fri in- och utförsel för Nådendals kloster, som skedde medelst ett af konung Kristofer, i egenskap af klostrets patron, från Stockholm utfärdadt bref af den $\frac{5}{9}$ 1444 (Arv. I: 24—25). För öfrigt äro från samma tid inga vigtigare klosterangelägenheter kända, utom diverse ängs- och jordbyten, några nya mindre donationer samt stadfästelser af äldre sådana, dem fromma menniskor för sina, sina föräldrars och öfriga anhörigas själar gjort till klostret. Men från bemälda tid qvarstår ock ännu ett egendomligt intyg på den välvilliga åtanke, hvari biskop Magnus städse hade sitt skötebarn och hvarmed han vid hvarje tillfälle, som erbjöd sig, sökte befrämja klostrets bästa. Redan några år tidigare hade biskop Magnus i en ringa angelägenhet lemnat klostret bevis på sin omsorg om dess förmåner, i det han vid en med bönderne i Abborfors den $\frac{12}{2}$ 1442 ingången förlikning angående hans inkomst från laxfisket

[1]) Detta torde ock kunna anses såsom bevis för, att den nya klosterkyrkan var uppförd om hösten 1445.

derstädes hade för tidigare liden förlust betingat sig i ersättning 2 tunnor salt lax med vilkor, att den skulle å hans vägnar levereras till Nådendals kloster med 1 tunna sommarlax samma år och 1 tunna höstlax påföljande år (Svartboken n:o 509). I ungefär samma syfte befrämjade han sedermera klostrets intresse, då han sommaren 1445, allaredan 88 år gammal, befann sig på en (visitations) resa i norra Österbotten. Från denna tid har man nemligen i behåll ett dokument, dat. den $^{21}/_{7}$, hvarmedelst häradshöfdingen i Korsholms län vid då hållet häradsting i Ijo stadfäste en sämja, hvilken Birgitta Nilsdotter i Simo hade ingått med biskop Magnus å sina barns, en sons och en dotters, vägnar i anledning af dessas inbördes begångna sifskaps-spjeld, och jemlikt hvilken förlikning hon och hennes efterkommande skulle årligen gifva till Nådendals kloster en half tunna salt lax (Arv. III: 58—59).

Klostrets benämning under den tid, det var placeradt i Masku, var litet varierande. Vanligen kallades det blott Nådendals kloster (så 1441—1445), men ock utförligare: Jungfru Marie, Sancte Anne, Sancte Johannis Baptiste och Sancte Birgitte kloster (1440) eller Jungfru Marie, Sancte Anne och Sancte Birgitte kloster i Nådendal (1442—1445), eller ock: Vårfru och Sancte Birgitte kloster (1442—1444) eller helt kort: S:t Birgitte kloster (1444).

Af det finska Birgittinerklostrets första bohållning i Karinkylä finnas på stället numera ganska få spår. Såsom sådana qvarstå blott några stensättningar för grundval och några stenhopar. Intill senaste tid har hos inbyggarne i den gård (nu Kallentalo), der klostret var beläget, fortlefvat seden att på den plats, der klosterkyrkans altare skall hafva stått, hålla upprest ett träkors, hvilket ersatts med ett nytt sådant, så ofta det föregående förfallit. En uraktlåtenhet i detta fall skulle, enligt folktron, tillskynda gårdens inbyggare olycka. En åker och en

ladugårdsfålla omge nu korset, som är beläget inom den senare, och det förmäles, att när platsen upptogs till åker, skola gamla grafvar ha kommit i dagen. Ungefär 50 famnar åt söder från platsen för det förenämnda korset är en liten, ett par tre famnar hög hympel (Kellokastarinmäki) med spår efter stensättning rundtomkring, hvaruppå kyrkans klockstapel uppges hafva stått. Vid pass 30 famnar derifrån på andra sidan om ån uppvisas ännu platsen för klostrets källare (jfr Finska Fornminnesföreningens tidskrift III, sid. 99). — Detta är allt, som på stället numera erinrar om ett fem- à sjuårigt vigtigt skede i Finlands klosterhistoria.

Kap. VII.

Klostrets nya bosättning å Ailos. Donationer till dess underhåll. Regeringens skyddsbref för klostret. Dess förnämsta andra gynnare. Klostrets inkomster och ekonomiska förvaltning.

Efter all sannolikhet var det om hösten år 1445, som Nådendals kloster fick utbyta sin första, ganska oförmånligt belägna, bostad mot ett i flera hänseenden vida gynnsammare hemvist, der det sedan förblef under hela sin tillvaro. Men såsom ett ovanskligt minne från sin förra placering i en däld bibehöll anstalten sin redan häfdvunna benämning: Nådendals kloster, oaktadt detta namn alls icke passade till dess nya belägenhet på en höjd, hvilken ännu den dag, som är, benämnes: Nunnebacken.

Om uppförandet af klostrets byggnader på den nya platsen har man sig intet närmare bekant, lika litet som om tillgången vid klostrets flyttning. En uppgift i Diar. Vazst. (pag. 107) om Johannes Kylonis, hvilken tillhörde den första sändningen af bröder och systrar från Vadstena och som efter Johannes Bernardi död (1445) blef generalkonfessor i Nådendal, ger dock till känna, att honom tillkommer förnämsta förtjensten om klostrets uppförande på

den nya platsen. Det heter nemligen om honom: „ædificavit monasterium quasi de novo.“ Såsom säkert torde man dock derjemte få antaga, att en stor förtjenst om både den nya byggnadens och flyttningens ändamålsenliga anordnande tillkommer jemväl klostrets förträfflige syssloman på denna tid, Jöns Hannusson af Villelä. Säkert är dessutom, att byggnaderna denna gång, åtminstone alla hufvudbyggnader, uppfördes af sten — en blandning af gråsten och tegel med ymnigt kalkbruk — hvartill också den fasta grunden väl lämpade sig. [1]) Att materialier från de förra byggnaderna, så vidt möjligt var, till godo gjordes vid den nya bosättningen, ligger i sakens natur.

Då härtills ingen ritning till Nådendals klosterbyggnader kommit i dagen och ej heller någon beskrifning öfver dem finnes från den tid, de voro till i verkligheten, är det icke möjligt att lemna någon närmare och pålitlig uppgift om deras vare sig yttre utseende eller inredning. Endast klosterkyrkan, den förnämsta af dessa byggnader, hvilken med ett något förändradt syfte fortfarande är i bruk, förmedlar ännu någon inblick i det gamla klostret.

Genom gräfningar, som i senare tid anställts i de gamla klosterruinerna af professor S. G. Elmgren [2]) i början af 1860-talet och af numera statsarkivarien R. Hausen med större noggrannhet somrarne 1872 och 1873, [3]) har det lyckats att åtminstone uppvisa konturerna af de

---

[1]) Ofvannämnda blandning utgjordes till öfvervägande del af gråsten och kalkbruk med en ringa insats af tegel. Inne i muren användes omedelbart bullersten, men till väggytan valdes merendels kilad sten. Det förträffliga kalkbruk, som på den tiden begagnades och som under seklers förlopp af luftens inverkan nästan petrificerats, bestod af grof sand eller grus och kalk, som lärer släckts på naturligt sätt småningom, sålunda att den till en tid gräfdes ner i jorden i stora fuktiga gropar. Den för klosterbyggnaden behöfliga stenen torde vintertid hemtats från den närbelägna holmen Jakoluoto.

[2]) Se S. G. Elmgren, Nådendals Klosterruiner, Helsingfors 1868.

[3]) Se Historiallinen Arkisto IV, sidd. 154, 171.

fordna klosterbyggnadernas utsträckning. Af dessa undersökningar framgår, att Nådendals kloster, liksom äfven det i Vadstena, innefattade skilda afdelningar för hvardera konventet, belägna på hvar sin sida om den gemensamma kyrkan och med en skiljemur mellan hvarderas områden. Brödernes gård (curia fratrum eller sacerdotum) med sin taleport var jemte hjongården placerad på sydvestra och vestra sidan om kyrkan. Systrarnas kloster med dess taleport var åter på kyrkans norra sida. [1]) Hvarderas grundmurar synas varit 2 alnar tjocka. Systerklostret hvars hufvuddel utgjordes af en blott 15 à 20 alnar bred, men ungefär 100 alnar lång byggnad, för den ojemna grundens skull något krökt åt nordvest, slöt sig med sin ena gafvel till midten af kyrkans norra långsida och torde haft åtminstone tvenne våningar, af hvilka från den öfra en ingång ledde till ett galleri eller en läktare i kyrkan, hvarifrån nunnorna deltogo i gudstjensten. Nunnornas konventsstuga, 8 famnar lång, synes ha utgjort en skild byggnad, placerad vinkelrätt mot hufvudbyggnaden.

Liksom i andra Birgittinerkloster, byggdes kyrkan äfven härstädes mycket rymlig, dels för de många altarenas skull, dels för att bereda utrymme åt ett stort antal åhörare, då predikningar för menige man här höllos på modersmålet. Kyrkans hufvuddel håller nu 144 fot i längd och 92 fot i bredd med ungefär 3 alns tjocka murar, hvilkas yttre sidor äro försedda med 16 stödje- eller sträfpelare, 6 på södra, lika många på norra sidan och 2 på hvardera gafvelväggen, alla dessa pelare af tegel, utom den i kyrkans nordvestra hörn, hvilken är af gråsten. Kyrkan är innantill försedd med 2 rader pelare, 4 i hvardera raden, hvilka afdela kyrkan i ett hufvud- och 2 sidoskepp

[1]) Taleportarne voro afsedda för samtal med främmande. Måhända begagnades dessutom i Nådendal till förmedlande af främmandes korrespondens med klostret en dylik liten tunna, som i Vadstena kloster (se ofvan sidd. 170—171).

och hvilka uppbära på sidorna 10 kors- och i midten 5 stjernhvalf af tegel. Hvalfven, så när som på tvenne, instörtade väl vid kyrkans brand 1628, men ha sedermera blifvit restaurerade. Fönstren, jemförelsevis små, äro numera till antalet 13, 5 bredare på södra, lika många smalare på norra, och på östra sidan 3 fönster, hvaraf i det mellersta tvenne smalare fönster äro förenade. Der nu det mellersta fönstret är på norra sidan, torde fordom varit den direkta ingången till kyrkan från nunneklostret. Till hela sitt omfång blef kyrkan icke genast uppförd, sannolikt af brist på medel. Men inrättningens store välgörare biskop Magnus kom äfven härvid klostret till hjelp och lät på egen bekostnad uppföra sakristian vid östra gafveln och högkoret vid kyrkans vestra gafvel. Sistnämnda tillbyggnad, utskjutande från vestra gafvelns nordligare del, var i det närmaste 20 alnar i qvadrat och, såsom ännu kan ses, försedd med 5 stycken 10 aln höga fönsteröppningar, 2 på norra, 2 på södra och 1 mycket bred på vestra sidan. Den kallas af gammalt ännu „nunnekyrkan“, men bildar numera med gjorda förändringar endast kyrkoförstuga och delvis underlag till det mot slutet af förra seklet uppmurade tornet. [1]) Efter hvad det vill synas, befann sig detta högkor, medan det tjenade för sitt ändamål, icke i nivå med sjelfva kyrkan, utan var högre upp beläget. Den af biskop Magnus jemväl uppförda sakristian

[1]) Tornlös, såsom Nådendals kyrka var dessförinnan, torde, med afräkning af sakristian, dess yttre utseende mycket liknat Vadstena kyrkas, sådan denna ses afbildad i Sveriges Historia, Del 2, plansch 134. Af den gamla nunnekyrkan är det egentligen blott södra väggen, som bildar det nuvarande tornets underlag, enär dess norra vägg ännu är fristående och dess vestra vägg innanföre blifvit förstärkt med tornets underlag. — I äldre tid hade dock Vadstena kyrka ofvanpå takåsen ett spetsigt, 75 alnar högt, torn (Anteckningar om Vadstena kloster, Stockholm 1825, sid 9), och enligt traditionen skall äfven Nådendals kyrka före branden 1628 haft ett ganska högt torn (Rancken, Coenobii Nadhenadals historia, II, pag. 4).

vid kyrkans östra gafvel är 19 alnar lång och 9 alnar bred samt upptill försedd med 2 små fönster. Blott dess öfra del begagnas för närvarande såsom sakristia, medan den nedra delen af 5 alnars höjd, hvilken numera användes såsom byggnadsmaterial-rum för kyrkans behof, synes, att sluta af dess många igenmurade fönsternischer, ha i äldre tid jemväl tjenat såsom lokal för den i klosterkyrkan tjenstgörande personalen. Kyrkans klockstapel blef sannolikt här, liksom vid klostrets första bosättning i Masku, uppförd skildt på en bergsklack i närheten, söder om kyrkan. För jordande af lik, som icke fingo rum under kyrkans golf, var, såsom ännu i dag, platsen öster om kyrkan bestämd till kyrkogård.

Munkarnes kor (chorus fratrum) var beläget i östra ändan af kyrkan. Här stod högaltaret, sannolikt prydt med det ännu bibehållna och intill senare tid (1868) å altaret i Nådendals kyrka i stället för altartafla begagnade katolska altarskåpet. I förhållande till antalet prester voro dessutom i kyrkan uppresta flera andra altaren, af hvilka likväl endast S:t Joachims [1]) altare har till namnet blifvit kändt genom Lucia Olofsdotter Diekns andra testamente af den $^{25}/_{8}$ 1451, deri hon till sagda altare bestämde en mess-skrud (Arv. VI: 26). Å kyrkans östra gafvel voro, liksom i Vadstena klosterkyrka, tvenne dörröppningar med trappuppgång utanföre, bildande ingångar till kyrkan, den sydöstra öppningen sannolikt afsedd för manliga, den nordöstra för qvinliga individer. Af dessa har dock den sistnämnda senare blifvit igenmurad, medan den andra ännu begagnas, infattad, såsom den fortfarande är, i sina konstnärligt mejslade, ehuruväl numera kalkstrukna, poster af grön täljsten.

Förutom genom sakristian, hvartill ock var ingång utifrån, kommo munkarne i kyrkan genom en dörr i vestra

[1]) Enligt en gammal sägen hette Jungfru Marias föräldrar Joachim och Anna.

gafvelväggen, söder om nunnekyrkan. I kyrkans motsatta ändar finnas ännu i behåll tvenne till kyrkvinden ledande smala vindeltrappor. Af den ena svängtrappan, belägen i vestra gafvelväggen, begagnas ännu en del för uppgång till tornet, medan af den andra spiraltrappan, belägen inne i kyrkans östra gafvelvägg, norr om nuv. sakristiedörren, den nedra delen, som ledt från sakristians botten, numera är igenmurad. Nästnämnda vindeltrappa har emellertid fått tjena såsom underlag för hvarjehanda skrock rörande hemliga gångar i den gamla klosterkyrkan.

Brödernes gård, hvarmed hjongården eller borgargården, med den s. k. „hjonstufvan“ var förbunden, utgjordes till sin hufvuddel af en 75 alnar lång och 20 alnar bred byggnad, efter behofvet fördelad i särskilda lokaler. Framför denna byggnad och på dess vestra sida, mot sjön och utåt udden, var munkarnes trädgård belägen, omgifven af en mur, hvars hela längd uppskattats till 447 alnar. [1]) Antagligen fanns äfven för systrarnas behof en mindre trädgård, hvars läge dock ej kan närmare bestämmas, vare sig den låg öster eller vester om systrarnas boningshus. Ungefär midt framför systraklostrets östra fasad låg klostrets stora med stenväggar försedda vattubrunn, numera igenfylld, så när som på ett par alnar från jordytan. Dess diameter upptill är 13 fot 4 tum. Längre bort från systerklostret i nordlig riktning var klostrets ladugård belägen. Vid venstra stranden af den s. k. Tuulensuuviken eller kyrkviken synas ännu lemningar efter ett pålverk, bestående af klena, bland strandstenarne nedslagna, gran-, furu- och ekträn, sannolikt i tiden underlag för en af klostret begagnad brygga.

Sjelffallet är, att under de två år, som synas ha åtgått från det konung Kristofer tillät klostrets flyttning till dess nya plats, intill dess denna plats blef bebodd,

[1]) Elmgren, Nådendals klosterruiner, sid. 51.

icke ännu alla, utan blott de nödigaste byggnader hunno blifva uppförda. Under tidernas lopp tillkom väl sedan någon ny- eller tillbyggnad, hvarom likväl alla närmare underrättelser saknas. Först mot slutet af klostrets tillvaro, långt efter reformationens införande i Finland, har man några detaljerade uppgifter på lokaler tillhörande hvardera konventet (Hist. Arkisto, III, sid. 155), af hvilka lokalers namn man jemväl kan sluta till deras användning.

Sedan klostret blifvit förlagdt till sin nya plats, förekommer ej mer i dess brukade titel någon erinran om att det var helgadt jemväl åt Johannes Döparen. Länge nog eller till och med 1469 begagnades såsom dess fullständiga titel: „Jungfru Marie, Sancte Anne och Sancte Birgitte kloster“, men efter nästnämnda år råkade äfven S:t Anna i förgätenhet, och den vanliga benämningen blef ända till reformationen kort om godt: „Nådendals kloster“ i hvars ställe dock någon gång i handlingarna förekommer: „Jungfru Marie och Sancte Birgitte“ eller blott „Sancte Birgitte“ kloster i Nådendal. I en enda urkund från 1480 (Arv. V: 79) antydes, att klostret var helgadt åt „jomfrv marie, sancto augustino ok sancte birgitte“, hvilket erinrar om Birgittinerordens anslutning till Augustini regel, derest icke snarare S:t Augustinus här får anses såsom skriffel i stället för S:t Anna.

Måhända uppfördes de första byggnader i det „köptorp“, till hvars anläggande i sin närhet klostret erhållit rättighet genom Riksens Råds bref af den $\frac{7}{7}$ 1441 samt konung Kristofers bref af den $\frac{7}{10}$ 1441 och den $\frac{23}{8}$ 1443, redan på den tid, klostret byggdes på Ailos. Men i alla händelser kan man anse, att staden Nådendal ledt sitt upphof från den tid, då klostret blef bofast på sitt nya gebit. Helt och hållet beroende af klostret, hvartill köpingen skulle skatta i stället för till kronan och under hvars embetsmän äfven stadens myndigheter sorterade, fick den lilla köpstaden under katolska tiden nogsamt erfara, att dess utveckling bestämdes af klostrets utveckling och an-

seende. Länge nog stodo till och med tvenne borgmästare i spetsen för stadens kommunala angelägenheter, men då klostrets betydenhet aftog och slutligen alldeles upphörde, var det med möda, som stadens borgare kunde rädda dess tillvaro och småningom lägga en ny grund för dess framtid.

Nådendals kloster grundades på en tid, då ännu kyrkans ledare och tjenare mäktigt inverkade på åskådnings- och handlingssättet hos Sveriges och Finlands inbyggare och då den katolska fromheten jemväl bestämde icke så få handlingar af dessa länders styrelse. Vi känna redan, hurusom politiska skäl väsentligen bestämde Riksens Råd att stifta Birgittinerklostret i Finland. Vi ha äfven sett, att samma åskådningssätt under nästföljande tid, medan klostret hade sin provisoriska tillvaro i Karinkylä, föranledde Sveriges regerande personer, både konung och Riksens Råd att genom förläningar och nya privilegier befrämja den nya stiftelsens syftemål. Samma ynnest från svenska regeringens sida vederfors ock klostret allt sedan under hela katolska tiden, i det talrika förlänings-, skydds- och privilegiibref för detsamma af de styrande i Sverige utfärdades. Efter tidsföljden voro dessa bref följande:

1448 $\frac{10}{7}$ utfärdade Karl Knutsson såsom konung, Birgittinerordens och Nådendals klosters synnerlige gynnare, från Stockholm ett bref om skattefrihet för 6 i brefvet namngifna gods, hvilka blifvit af kronan gifna till Nådendals kloster, hvarjemte han genom samma bref tog bemälda kloster med hela dess personal och alla dess egodelar i sitt konungsliga hägn och försvar (Arv. III: 123—124).

1457 $\frac{19}{10}$ aflät konung Kristian I från Stockholm för klostret ett skyddsbref, hvari alla de personer, som tillhörde klostret eller dess gods, äfvensom Nådendals köpstad med dess borgare och inbyggare samt alla klostrets gårdar, gods och egodelar togos i konungens personliga hägn, så att hvarje förnärmelse af skyddslingarnes rätt

skulle anses, såsom hade den träffat konungen sjelf (Arv. IV: 57—59).

1457 $\frac{20}{10}$, dagen efter det han utfärdat nästföregående skyddsbref, meddelade konung Kristian I jemväl från Stockholm åt klostret ett förläningsbref till behagelig tid å åtskilliga kronoskattegods, belägna i Reso, hufvudsakligen på Luonnonmaa ö och Lietsala näs, äfvensom i några andra socknar, med befallning till resp. skattebönder att erlägga skatt till klostret på samma sätt, som de förut skattat till kronan (Arv. IV: 59—61).

1458 $\frac{23}{6}$ utfärdade konung Kristian I från Stockholm för klostret ett stadfästelsebref å alla af konung Kristofer tidigare gifna fri- och rättigheter, särskildt beträffande klostrets besittningsrätt till Stenberga och Helgå kungsgårdar med till dem hörande gods. Detta säger sig i brefvet konungen göra „paa thet at the [klostrets invånare] thes ytermere oc roligare maagha gutz thieniste göra oc vppeholde bathe nat oc Dagh Oc thess Inneligare for oss, wor kere husfrwe oc barn oc wore Rike troligare bidhie“ (Arv. IV: 63—65).

1472 $\frac{3}{8}$ meddelade riksföreståndaren Sten Sture den äldre, hvilken den 2 och 3 augusti s. å. var på besök i Nådendal, ett derstädes jemväl dateradt skyddsbref för klostret och hela dess personal (Arv. VI: 63, jfr Svartboken n:o 638 a).

1481 $\frac{20}{7}$ utfärdade Sten Sture d. ä. för Nådendals kloster från Jungfruhamn frälsebref på 2 kronogårdar Karvitta och Nuijala i Reso (Arv. V: 83). Samma dag aflät han jemväl från Jungfruhamn åt klostret förläningsbref för 10 år å samtliga kronohemman på Luonnonmaa ö och Lietsala näs med anvisning åt deras innehafvare att till klostret betala sin årliga skatt (Arv. VI: 66—67).

1488 $\frac{19}{10}$ aflät Sten Sture d. ä. från Åbo slott ytterligare ett skyddsbref för bröder och systrar i Nådendals kloster med deras gårdar, gods, landbor, embetsmän, legofolk och egodelar (Arv. V: 126—127).

1499 $\frac{27}{6}$ meddelade konung Johan II från Stockholm ett liknande skyddsbref åt bemälda kloster, stadfästande derjemte alla de friheter och privilegier, som af framfarne Sveriges konungar och Riksens Råd tilldelats klostret (Arv. V: 176—177).

1504 $\frac{12}{6}$ utfärdade riksföreståndaren Svante Nilsson Sture från Stockholm ett skyddsbref för Nådendals kloster af samma innehåll, som de förenämnda (Arv. V: 184—185).

1504 $\frac{12}{6}$ meddelade jemväl Riksens Råd i Sverige Nådendals kloster, på det att dervarande renlifves personer skulle „tess friæræ met rolighet thiænæ gwdhi och bidhiæ foræ oss och menighe swerigis Rikis Jnbyggere“ stadfästelsebref å klostrets alla förut af konungar och Riksens Råd erhållna privilegier och friheter, hvarjemte särskildt bekräftades klostrets jus patronatus till Bjerno kyrka och klostret ånyo tilldelades i förläning alla kronans gods på Luonnonmaa och Lietsala (Arv. V: 186—187).

1513 $\frac{23}{7}$ aflät riksföreståndaren Sten Sture den yngre från Åbo slott skyddsbref för Nådendals kloster af enahanda art som de föregående, stadfästande derjemte klostrets alla förut erhållna privilegier och friheter (Arv. V: 218—219).

1523 $\frac{17}{11}$ meddelade, sedan hela Finland om hösten s. å. eröfrats af konung Gustafs krigsfolk, konungens höfvitsman och ståthållare på Åland och i Finland Ivar Fleming, efter tagen kännedom om klostrets äldre frihets- och privilegii-bref, från Kustö å konungens vägnar försäkran, att klostret skulle få tillsvidare åtnjuta konungens „hegn, frid, förswar, skydd och beskerm“ (Handskrift i svenska Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademins bibliothek samt i svenska riksarkivet).

Dermed, att i de flesta af förenämnda skyddsbref utfärdats strängt förbud särskildt för fogdar och kronans embetsmän att på något vis förnärma klostrets eller dess

underlydandes rätt, lemnas tillika i sagda bref antydningar, från hvilket håll klostret företrädesvis hade att befara rättskränkningar.

Näst det mäktiga beskydd Nådendals kloster åtnjöt af Sveriges regering, hvilken dessutom till dess underhåll frikostigt anslog ett icke ringa antal kronogods eller inkomster från dylika, hade klostret för sin lyckosamma första utveckling att tacka sin egentlige grundläggare och store välgörare biskop Magnus Olai Tavast. Då klostrets stiftelsebref 1438 utfärdades af Riksens Råd, till hvilka äfven biskop Magnus hörde, hade han redan uppnått den höga åldern af fyllda 80 år. Men med en för sina år alldeles ovanlig lifskraft och förmåga att verka fortfor han ännu i flera år att befrämja klostrets angelägenheter, liksom han länge nog ännu qvarstod i spetsen för det finska stiftets styrelse. Hans omvårdnad om klostret hänförde sig till alla dess vigtigare behof och angelägenheter. Det finska Birgittinerklostret var hans skötebarn, så mycket mera afhållet och omhuldadt, som det skådat dagens ljus först i hans sena ålderdom och han genom dess födelse hade efter mångåriga ansträngningar omsider uppnått ett kärt önskningsmål. Icke underligt då, om biskopen egnade de bästa af sina ännu återstående krafter åt den till en början späda plantans vård och om han icke blott för egen del vidkändes ekonomiska uppoffringar för att betrygga dess bestånd och utveckling, utan ock begagnade sitt stora anseende och sitt mäktiga inflytande att i samma syfte väcka andra förmögna personers intresse, och om han jemväl förnam en oblandad tillfredsställelse, liksom öfver ett Gudi behagligt verk, då hans bemödanden till klostrets fromma kröntes med framgång.

Det har ofvan framhållits, hurusom biskop Magnus vid särskilda tillfällen för egen del bevakade och befrämjade klostrets fördelar. Ännu må blott tilläggas, det man har all anledning antaga, att flera bland de bref å gåfvor till Nådendals kloster, hvilka uppsattes under biskop Magni

lifstid och i hvilka han omnämnes bland vittnen, tillkommit under hans inflytande eller påtryckning. Men det bästa beviset på sin innerliga tillgifvenhet och kärlek till sin skapelse har den vördnadsvärde gamle lemnat genom sin nära anslutning till klostret under sina sista lefnadsdagar. Först vid 93 års ålder afträdde han från vården om sitt stift, och då förlade han sina bopålar till staden Nådendal, der han låtit åt sig uppföra en gård, sannolikt densamma, som nu kallas Niemi och är belägen på en plats, hvilken i äldre tid bar namnet „Biskopsudden", [1]) midt emot klostret, på andra sidan om den lilla vik, som skiljer Nunnebacken från stadens vestligaste landtunga. [2]) Härifrån kunde han dagligen njuta af klostrets och dess vackra, af honom tillökade, kyrkobyggnads anblick; och utan tvifvel var han då ännu i tillfälle att på ett välgörande sätt, med kärleksfulla och visa råd, uppmuntringar och förmaningar inverka på klostrets inbyggare. Denna hans sista verksamhet blef dock ej långvarig, ty den slöts efter 2 år med hans död, den 19/3 1452. Hans lägerstad bereddes dock icke i Nådendals kyrka. Den var förut bestämd att redas i det efter honom uppkallade Tavastska grafkoret i Åbo domkyrka.

Näst efter biskop Tavast är den förnämsta bland Nådendals klosters välgörare en qvinna: Lucia Olofsdotter Diekn, född Skelge. Hennes nitiska och sjelfuppoffrande intresse för klostret fortfor öfver ett halft århundrade.

---

[1]) Elmgren, Nådendals klosterruiner, sidd. 15—16.

[2]) Tvifvelsutan tillföll ofvannämnde af biskop Magnus uppförda gård sedan fortfarande Åbo biskopar och tjenade dem till härberge vid deras klosterbesök. En sådan slutsats kan man åtminstone draga ur ort- och dagteckningen i ett till Vadstena kloster från Åbo biskopen Johannes Olavi (Pargasensis) aflåtet bref, som slutar: „Scrifuit pa war gard vthen for nadhendaals kloster", den 30/6 1509 (Arv. VI: 116). — Ännu finnes å samma Niemi gård en gammaldags bod af gråsten, hvilken torde vara en qvarlefva från de byggnader, dem biskop Magnus der lät uppföra.

Dotter af en egendomsegare i Vånå Olof Skelge, trädde Lucia omkring 1438 i äktenskap med en mycket betydande man Henrik Clausson Diekn, hvilken åren 1449—1458 var lagman i Norrfinland och äfven för sin del offrade mycket till kyrkliga syften. Efter hans död 1458 eller 1459 förblef Lucia i enkestånd intill sin död, som synes inträffat i början af år 1498. [1]) Den senare delen af sitt lif tillbragte hon såsom pensionär i Nådendals kloster, der hon måhända någon tid till och med tjenstgjorde såsom abbedissa (i Arv. VI: 109 tituleras hon „moder frw lucia"). — Såväl genom sin härkomst som genom sitt giftermål kom Lucia i besittning af betydande egodelar, dem hon till stor del disponerade för välgörande ändamål. Härvid kom isynnerhet Nådendals kloster i hennes åtanke. Redan för sin tomtplats med dertill lydande område, der klostret fick fästa sina bopålar efter dess provisoriska bohållning i Masku, stod klostret i en stor tacksamhetsskuld till fru Lucia och hennes man, hvilka genom bref af den $\frac{10}{5}$ 1442 till klosterstad skänkt Ailos naturskönt belägna gods. Såsom ytterligare bevis på dessa makars uppoffrande sinnelag och, efter den tidens föreställningssätt, kristliga välgörenhet har man att anteckna trenne af hvardera särskildt upprättade testamenten, af Lucia Olofsdotter: för den $\frac{24}{12}$ 1449, den $\frac{25}{5}$ 1451 och den $\frac{2}{5}$ 1455, och af hennes man: för den $\frac{24}{12}$ 1449, den $\frac{8}{5}$ 1452 och den $\frac{1}{3}$ 1453, i hvilka, förutom andra inrättningar äfvensom enskilda personer, också Nådendals kloster ihågkoms med dels fastigheter, dels lösören. Dock var det i synnerhet under sitt enkestånd, som fru Lucia bevisade klostret sin stora välvilja.

På sin sotsäng hade Henrik Clausson bestämt, att snarast möjligen efter hans död skulle för hans själ i klo-

[1]) Hon hade ännu 1498 utfärdat gåfvobref till Nådendals kloster å Katinala gods i Hattula socken (Tilläggshandlingar n:o 21 pagg. 133—135 i finska statsarkivet), men den 28 februari s. å. omnämnes hon såsom afliden (Arv. VI: 109).

stret ingifvas en prestmunk och för dennes provent till klostret öfverlåtas ett af hans gods. Men då ett sådant ej genast lämpade sig att för ändamålet användas och enkan ej ville försumma sin mans själagagn, så ingaf hon till klostret tillika med herr Hannes Philippi såsom provent för honom sitt morgongåfvogods Lepistöoja i Virmo, hvilken gåfva hon stadfästade den $\frac{29}{9}$ 1466 (Arv. V: 38—39). — För sin, sin mans, deras föräldrars och anhörigas själar stiftade fru Lucia en särskild messa, att dagligen kl. 5 om morgonen hållas i Nådendals klosterkyrka, och för messans evärdeliga upprätthållande anslog hon genom gåfvobref af den $\frac{4}{9}$ 1485 till klostret tvenne gods Tursanperä i Virmo och Torois i Nousis, hvilken gåfva af klostret jemväl mottogs på föreskrifna vilkor (Arv. V: 97—99, 100—101). — Förutom att fru Lucia ingick med klostret ett egendomsbyte, sannolikt i början af år 1490 (Lagus, Handl:r o. Upps:r rörande Finlands kyrkohistoria V: 1—5), försålde hon den $\frac{26}{4}$ s. å. till några maktegande i Sverige åtskilliga af sina gods för att af dem gifvas till Nådendals kloster (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II: 54—56). — Ännu kort före sin död 1498 skänkte hon förut nämnda Katinala gods i Hattula till Nådendals kloster.

Bland större välgörenhetsbevis mot klostret har man för öfrigt att märka nyss berörda donation, den några af rikets mäktigaste män, nemligen erkebiskop Jakob Ulfsson i Upsala, biskop Magnus Nicolai Stiernkors i Åbo, riksföreståndaren Sten Sture d. ä. och väpnaren Knut Posse gjorde medelst bref, dat. Upsala den $\frac{24}{6}$ 1490, då de, „betänkande sitt, sina föräldrars och sina vänners själagagn", till Nådendals kloster skänkte 8 à 9 gods, dem de hade köpt af Lucia Olofsdotter (Arv. V: 141—143).

I afseende på besittningsrätten till de fastigheter, som skänktes klostret, har man att märka några skiljaktigheter, i det att gåfvan antingen obetingadt genast afträddes, eller skulle den tillfalla klostret först efter gifvarens frånfälle, eller ock erhöll klostret väl genast

besittningsrätt, men godset skulle fortfarande brukas af gifvaren eller dennes slägtingar, så länge de lefde, eller slutligen skulle fastigheten få igenlösas af gifvarens barn eller arfvingar för en bestämd, af gifvaren uppgifven, penningesumma (Suomi 1849, sid. 243).

Såsom gåfvor till klostret har man att märka utom fastigheter, hvilka voro merendels jordagods, men också stadsgårdar, någon gång med alla dertill hörande inventarier (Arv. V: 196), jemväl andra värdesaker, såsom penningar (Arv. VI: 114, 122), matvaror [1]) — råg, smör och fläsk — kreatur, lösören af guld och silfver samt messkläder. Skriftliga handlingar rörande i fråga varande gåfvor utgjordes dels af bevittnade testamenten, dels af särskildt uppsatta, med ansedda personers insegel bekräftade gåfvobref, hvari icke sällan lemnades klostret anvisning, att vid vederbörande häradsting lagfara med skänken, och löfte om skadeersättning, i händelse icke donationen blefve af rätten stadfäst. Den sista kända gåfva, som klostret fick mottaga före reformationen, var godset Öudd i Halikko, hvilket medelst bref af den $^{24}/_{2}$ 1520 gafs för Birgitta Olofsdotters provent (Arv. V: 236).

Jemte de betydande inkomster, hvilka tillflöto klostret i Nådendal af talrika tillfälliga gåfvor, vill det synas, såsom skulle det äfven haft att påräkna en regelbunden årlig penningeinkomst af den s. k. Birgitte penningen. Såsom tidigare (sidd. 162 o. 188) anförts, föreskrefs redan på 1300-talet, att öfver hela Sveriges rike skulle till Vadstena klosters byggnad och underhåll årligen af hvarje person, som fyllt 16 år, erläggas en s. k. Vårfru eller Jungfru Marie penning. Veterligen finnes intet dokument, som skulle utvisa, att Vadstena kloster gifvit ifrån sig något af denna uppbördsrätt. Men då generalkonfessorn

---

[1]) I lagmannen och riddaren Greger Mattssons förut (sidd. 46 och 110) omnämnda testamente från senare delen af 1400-talet uppmärksammades äfven Nådendals kloster med 1 läst malt (förmodligen till drycks beredning).

i Nådendal Aruidus Nicolai i bref till klostret i Vadstena af den $\frac{17}{10}$ 1496 (Arv. VI: 94) skildrar Nådendals klosters af ryssarnes härjningar i landet föranledda lidanden och dess derigenom minskade intrader samt särskildt nämner, att inkomsten från Viborgs län af S:t Birgitte penning, hvilken årligen utgjort mer än 150 mark, gått förlorad, så vill häraf synas, såsom hade moderklostret afstått till Birgittinerklostrets i Nådendal underhåll uppbörden af Birgittepenningen från Finland, hvilket ju ock måste anses ha varit ganska billigt. Att skattens benämning under tidernas lopp förbytts från Jungfru Marie till „Sancte Birgitte penning", finner sin förklaring i skattens närmaste ändamål. Af intradens betydliga belopp kan man åter finna, att härmed ingalunda menas det år 1406 i Sverige, för underhållet af Birgittas hus i Rom, påbjudna bidrag, som utgjorde endast 1 öre penningar af hvarje socknepræst och socknekyrka.

Förutom genom gåfvors mottagande bevakade klostret sina materiela intressen och ökade sina fastigheter genom köp och byten. Vid dylika aftals ingående upprättades salu- eller bytesbref, på grund af hvilka sedermera klostrets rätt till i fråga komna lägenheter vid tingen stadfästades af vederbörande domhafvande. Bland jordbyten, som voro vigtiga för Nådendals kloster, är särskildt att märka det, som afslöts i Åbo Dominikanerkloster den $\frac{2}{7}$ 1450 och hvarigenom Nådendals kloster bekom en nära derintill belägen, af Åbo kloster innehafd, egodel på Ailos näs i Reso, i stället för hvilken det åt Dominikanerne öfverlemnade en äng ofvanför Littois träsk i S:t Karins socken (Arv. III: 151—153). — Jordbyten och köp afslötos af Nådendals kloster under katolska tiden i mängd. Deremot har man sig icke bekant någon annan försäljning af gods mot reda penningar från klostrets sida före reformationen, än öfverlåtelsen till Vadstena kloster år 1506 af det besvärligt skötta Myklaby på Öland mot en ersättning af 40 à 50 marker (Diar. Vazst. pag. 163).

Det var dock icke idel medgång som vårt kloster fick röna i afseende på sitt jordiska förvärf. Får man sätta tro till allt, hvad urkunderne innehålla, så drabbades det stundom af förluster, hvilka uppsåtligen vållades till och med af personer, de der på grund af sitt embete hade bordt vara klostrets närmaste beskyddare och gynnare. Så uppges, att kyrkopresten i Pedersöre, herr Nils, dött 1473 eller 1474 och testamenterat till Nådendals kloster 8 åmar själ[-späck], $\frac{1}{2}$ lest smör och ett gods i Tavastland. Men deraf hade klostret bekommit endast 2 tunnor smör. Det öfriga var ur testamentsbrefvet utplånadt „per magnum nicolai, tunc temporis prepositum, & capitulares.“ Samme domprost beskylles vidare att hafva af biskop Konrad Bitz' († $\frac{1}{3}$ 1489) testamentariska disposition till Nådendals kloster behållit 50 renska gyllen och 75 marker (Arv. VI: 113—114). Huruvida dessa mot domprosten, sedermera biskopen Magnus Nicolai Stiernkors gjorda beskyllningar och äfven andra i samma dokument antecknade uppgifter om afkortningar i testamenten till klostret, hvilka anteckningar synas haft någon missnöjd klosterbroder till författare, varit grundade eller endast härrört af förtal, är numera svårt att afgöra.

Nådendals kloster var under sin blomstringsperiod och ända in på 1500-talet synnerligen väl doteradt med jordiska egodelar. Dessas skötsel var öfverlemnad åt landbönder, hvilka till klostret erlade årligt arrende, bestående dels i en mindre penningeskatt (gengärdspenningar, [1]) stadgapenningar, dagsverkspenningar), dels i naturaprodukter: spannmål (råg, korn, malt, hafra, hvete), skidfrukter (bönor, ärter), smör, ljus, fårull och öl, någon gång salt fisk äfvensom ett och annat får. Enligt

[1]) *Gengärd* betecknade under medeltiden: tillrustning för någons mottagande, isynnerhet sammanskott af lifsmedel till konungen eller någon hans embetsman (äfvensom till biskopen) under deras resor, sedermera förvandladt till en årlig skatt. *Söderwall*, Ordbok öfver svenska medeltids-språket.

Birgittinerordens regel tillkom det sysslomannen att hafva tillsyn öfver klostrets samtlige landbönder, men detta var här ingen lätt sak, både för desses stora antal och med afseende derpå, att flera gods voro mycket aflägsna. Man kan derföre med skäl betvifla, huruvida klostrets egodelar sköttes med tillbörlig omsorg. Antagligare synes fastmer, att de många klostergodsen afkastade mindre, än skäligt var, och att klostrets ekonomi äfven i öfrigt handhades utan noggrann beräkning och sparsamhet. Orsakerna härtill lågo dels i yttre samhällsförhållanden, dels i klostrets inre förhållanden.

De landbönder, som på den tiden sutto på klostrens, liksom på kyrkornas gods, förvaltade gemenligen godsen mot en ringa ränta nästan med arfsrätt, så att godsets bebrukande öfvergick led för led från far till son. Arrende på viss tid var nemligen då ännu okändt (Reuterdahl, Svenska kyrkans historia, IV, förra delen, sid. 110). Dertill kom, att vid fientliga infall, som ingalunda voro sällsynta, de landbönder, som hemsökts af olyckan, fingo anledning att alldeles undandraga sig sina förbindelser. — Hvad åter vidkommer klostrets egna förhållanden, så har man att såsom hinder för dess ekonomiska förkofran märka: främst sjelfva klosterpersonalens principiela ringaktning af jordiska egodelar och dernäst, att all kontroll öfver klostrets ekonomi, liksom öfver dess andra förhållanden, var öfverlemnad åt abbedissan, hvilken valdes af konventen med afseende fästadt mera å andra egenskaper, än å ekonomiska talanger. Slutligen bör såsom en orsak till förvaltningens klena resultat i ekonomiskt afseende icke förbises den omständigheten, att enligt Birgittinerordens regel allt öfverskott af klostrets matförråder äfvensom af kläder borde utdelas åt fattiga, hvilket i sin mån motverkade hvarje besparingssystem.

Kap. VIII.

Reglering af klosterlifvet i Nådendal efter Vadstena mönster. Klosterpersonalens bildningsgrad och sysselsättningar. Nådendals klostersigill.

Genom flyttningen till den plats, der det för framtiden fick sina bopålar fästade, både vann Birgittinerklostret i Nådendal en mera tryggad ställning och blef lättare tillgängligt för besök såväl af biskopen i Åbo, hvilken hade tillsyn öfver klostret, som af andra landets inbyggare, hvilka intresserade sig för klostrets angelägenheter. Den nya platsen stod både till sjös och lands i nära förbindelse med Finlands dåvarande hufvudstad och hade redan derigenom företräde framför den förra bondbyn, dit endast en körväg ledde från Åbo. Dessutom bereddes på den nya platsen vid saltsjön icke blott åt klostret en lättare in- och utförsel af dess förnödenheter, utan också åt den köpstad, som uppväxte invid klostret, en förmånligare utveckling, än som förestått densamma, derest dess läge blifvit en uppstads; och af stadens lyckosamma utveckling drog åter klostret nytta. Slutligen lände flyttningen klostret till båtnad så till vida, som detta på den nya platsen genom bättre kommunikationer äfven med utlandet blef tillgängligare för moderklostret i Vadstena.

Sistnämnda omständighet var för det finska klostret af icke ringa vigt. Ty fortfarande visade det sig, att detta icke blott för sin utveckling ansåg sig böra ställa förebilden i Vadstena sig till efterrättelse, utan äfven upprepade gånger behöfde från moderklostret erhålla råd, rättelser och hjelp.

Efter det, såsom ofvan visats, trenne personalförsändningar med 2 års mellantid åren 1440, 1442 och 1444 öfverkommit till Finland till att grundlägga och ordna det nya Birgittinerklostret, har man ytterligare efter 2 års

förlopp år 1446 att märka en från Vadstena hitsänd prestmunk Johannes Borquardi, hvilken, ehuru egentligen anländ för att reglera Vadstena klosters besittningsrätt till Kymmene, dock tillbragte flere månader i Nådendals kloster. Genom dessa personers verksamhet och inflytande gestaltade sig ordningen i det nya klostret till tämlig öfverensstämmelse med den, som gällde inom moderklostret. På sjelfva ledningen och vården af dotterklostrets angelägenheter egde ock klostret i Vadstena att utöfva inflytande redan derigenom, att enligt de för Birgittinerorden af påfven Johan XXIII gifna och af Martin V bekräftade privilegier och statuter det tillhörde klostret i Vadstena att för öfriga Birgittinerkloster utvälja abbedissa och generalkonfessor, hvilket vals godkännande dock sedan tillkom dotterklostrets personal (jfr Arv. II: 144—145).

Efter hand uppkom i det finska dotterklostret en helt och hållet inhemsk renlifves-personal, ehuru tyvärr allt ännu till största delen till namnen okänd, sedan de i olika repriser från Sverige anlända personer dels här aflidit, dels återvändt till Vadstena. Denna förändring i Nådendals klosterpersonals härstamning var genomförd redan vid slutet af år 1456, efter hvilken tid lekmannen Symon kanhända här ännu dröjde något år äfvensom här möjligen ännu fanns qvar i hög ålder en af de från Sverige först öfverkomna nunnorna Katarina Dansdotter, enär hennes dödsår icke är kändt.

Måhända var det den sålunda timade förändringen i bemälde personal, som här snart vållade oregelbundenheter i klosterlifvet, hvilka föranledde ett inskridande från moderklostrets sida, såsom det vill synas under påverkan af de styrande i riket. Detta skedde år 1462 i början af Konrad Bitz' episkopat. Redan den 7 mars nämnda år utsändes från Vadstena sjelfve generalkonfessorn, den lärde Magnus Unnonis, och jemte honom tvenne bröder, diakonen Richardus (Rotkerus) och lekmannen Magnus Haquini, till Nådendal för att förmå dess klosterpersonal till ett noggrannare iakttagande af ordensregeln. Uppgiften synes ej varit lätt, att döma af den

långa tid, hvarunder sändebuden uppehöllo sig i Nådendal. Ty de återkommo till Vadstena först sent på hösten, den 11 november s. å. — Om beskaffenheten af de missförhållanden, som genom samma beskickning skulle rättas och äfven blefvo häfda, saknas närmare detaljer, men af antydningar i Diarii Vazst., pagg. 119—120, meddelande härom vill det synas, såsom hade inom det finska klostret slapphet inritat sig i afseende på klosterbandet eller klausuren, hvilken då fastställdes att noggrant iakttagas i enlighet med regula S:ti Salvatoris. Tillika uträttade sändebuden från Vadstena vid samma tillfälle, att några misshälligheter och tvister, som uppkommit mellan Nådendals klosterpersonal och biskop Konrad, blefvo i godo bilagda.

Beträffande sin andel i nämnda reglering af Nådendals klosterförhållanden har biskop Konrad sjelf lemnat en härförinnan otryckt och derföre föga känd redogörelse, hvilken ingår såsom afskrift i Upsala universitets bibliotheks Codex 31, foll. 25 o. 26. [1]) Af denna redogörelse vill det synas, såsom skulle det finska klostret först vid denna tid blifvit behörigen normeradt i öfverensstämmelse med ordensregeln och sålunda hunnit sin myndighets- och mannaålder, medan det dittills fått framlefva sin barndoms- och ungdomstid utan strängare reglemente, åtnjutande en patriarkalisk omvårdnad af biskop Magnus samt dennes nära anförvant och efterträdare på Åbo biskopsstol Olaus Magni († 1460).

Biskop Konrads berättelse ingår i ett af honom den 15 oktober 1462 utfärdadt bref, hvilket den 27 i samma månad af Nådendals munken Jöns Budde och den till Sverige från Nådendal återkomne Vadstena munken Rotkerus

---

[1]) Denna urkund, hvilken här meddelas i Bihanget, synes ha varit känd, men ej rätt uppfattad eller använd af Messenius, Scond. Illustr. T. X p. 20 o. T. IV p. 20. Deremot har den varit obekant för Porthan, som skarpt kritiserat Messenii framställning, men ej kunnat utreda frågan (se Porthan, Juustens Chronicon, pagg. 496—497).

Benedicti företeddes i nuvarande storkyrkan i Stockholm inför den med påflig och kejserlig myndighet utrustade notarius publicus Johannes Drywer från Mecheln, för att af honom officielt bestyrkas. Det vigtiga brefvets innehåll är i korthet följande.

Vid biskop Konrads besök kommo vid Nådendals kloster den 13 augusti 1462 till honom generalkonfessorn Magnus Unnonis och munken Rotkerus samt framlemnade en supplik, att biskopen måtte, för konungens, erkebiskopens och andra höga personers i riket enträgna yrkanden, grundligare upprätta och ordna Nådendals kloster samt fullborda dess bröders och systrars klausur. Med beredvillighet samtyckande härtill, förklarade biskopen sig likväl intet ämna tillgöra, innan supplikanterne företett påfliga bref, som bemyndigade till upprättande af nya kloster (nova loca). De företedde då autentiska afskrifter af påfvarne Johan XXIII:s och Martin V:s bullor, innehållande bland annat en i biskop Konrads bref intagen artikel om nya klosters af Birgittinerorden upprättande (= 24:de artikeln i bullan Mare Magnum af den $\frac{1}{8}$ 1413, se Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 1714, sid. 631). Med afseende härpå och då äfven klostrets fundationsbref framlemnats, fann sig biskopen föranlåten att göra ärendet till föremål för sitt domkapitels öfverläggning, hvarefter han ånyo infann sig i Nådendals kloster och då förfor på följande sätt:

a) Inspekterade han noga klostrets läge och placering, hvarvid han fann dessa lämpliga för ett så beskaffadt kloster, samt lemnade klosterpersonalen full frihet och makt att fullfölja påbegynta eller för klostret ännu behöfliga byggnader.

b) Till den treenige Gudens och Sveriges skyddshelgons pris och heder samt den helige Frälsarens ordens tillväxt och utbredning installerade biskopen systrar och bröder i deras skilda bostäder jemlikt ordensregeln, och det till antalet så många personer af hvardera könet, som förslogo till konventets och gudstjenstens upprätthållande.

c) Särskilde biskopen från hvarandra bröders och systrars boningar, så att ingenstädes lemnades ingång från den ena till den andra, utom på de ställen, hvilka enligt ordensregeln voro derför särskildt bestämda.

Sedan allt detta var beställdt, stadfästade biskop Konrad i embetet abbedissan och generalkonfessorn, hvilka förut blifvit valda af systrarna och bröderna enligt ordensregeln.

Verkan af den i Nådendals kloster genom beskickningen från Vadstena föranstaltade „reformationen“ [1]), såsom dylika räfster jemväl benämndes i Birgittinerordens annaler, måtte varit rätt kraftig och äfven långvarig, ty om något upprepande af en sådan klosterpersonalens i Nådendal tillrättavisning har man sig intet vidare bekant. Att fastmer en allvarlig och sedlig anda öfverhufvud varit rådande i Nådendals kloster, dertill bör man få sluta redan deraf, att tvenne så aktningsvärda personer, som fru Lucia Olofsdotter, lagmannen Henrik Claussons enka, och munken Jöns Budde under de 4 sista årtiondena af 1400-talet inom detta kloster utöfvade ett mäktigt inflytande, och att från 1495 framåt ända till klostrets upplösning dess yttre förhållanden voro alltför tryckta och bekymmersamma för att gynna ett lättfärdigt väsende hos personalen. Af biskoparne i Åbo torde dessutom en tillräckligt noggrann uppsigt öfver klostret utöfvats. Moderklostret stod dock fortfarande medelst korrespondens [2]) i förbindelse med den finska dottren och lemnade henne jemväl i förekommande fall nödig handräckning. En och annan gång fick det äfven mottaga personliga besök från Nådendal.

---

[1]) „Reformatio“, ombildning, förbättring, synes i fråga om kloster blifvit användt för till rätta ställandet af alla slags missförhållanden, både inre och yttre. Efter Nådendals kyrkas brand 1628 talas ännu i gamla handlingar om dess upprättelse och „reformeringh.“

[2]) Vid korrespondens klostren emellan begagnades merendels enkom afsända brefbärare. För brefvets fortskaffande mellan Nådendal och Vadstena åtgick sommartid vanligen 1 ½ månad.

Att emellertid icke blott regula S:ti Salvatoris utgjorde det officiela rättesnöret för klosterlifvet i Nådendal, utan att också de detaljerade föreskrifter, som gällde för nunnornas dagordning i Vadstena och hvaraf det väsentligaste meddelats ofvanföre, sidd. 178—179, tillämpades vid det finska Birgittinerklostret, eger man all anledning antaga på grund af det fragment af klosterregler för Vadstena nunnor, som finnes meddeladt i Historiallinen Arkisto, II, sidd. 89 ff. Ty att dokumentet utgör en för Nådendals klosters behof tagen afskrift af dessa Vadstena regler, framgår tydligen deraf, att det blifvit affattadt på pergament, som sedermera begagnats till permar för räkenskaper från Vemo, Nykyrka, Letala och Raumo socknar.

Klostret i Vadstena utgjorde städse det finska dotterklostrets förebild. Efter samma föredöme var det ock, som den för sin välgörenhet mot Nådendals kloster så berömda fru Lucia Olofsdotter sökte bringa gudstjensten i bemälda kloster till en högre fulländning medelst stiftande af en messa, hvilken borde firas till Jungfru Marie ära hvarje dag kl. 5 om morgonen, således redan före den vanliga prima tidegärden, hvilken inföll kl. 6 f. m. Denna messa skulle enligt hennes bestämmande kallas den „första messan“ och under veckans 7 dagar i tidsföljd erinra om de vigtigaste tilldragelser i Jungfru Marie lif, till hvilkas åminnelse katolska kyrkan firade 7 årliga högtider, nemligen: Söndagsmessan för Jungfru Marie aflelse (8 dec.), Måndagens messa för hennes födelse (8 sept.), Tisdagens för Marie bebådelse (25 mars), Onsdagens för hennes besökelse hos Elisabeth, Luc. 1: 39, 40 (2 juli), Torsdagens för hennes nedkomst eller Herrens födelse (25 dec.), Fredagens för Marie rening eller kyrkogång (2 febr.) samt Lördagens messa för hennes upptagande till himlen (15 aug.) — allt detta „efter den ärliga och gudeliga sed, som bröderne hålla i Vadstena kloster.“ I

hvarje messa skulle 5 af stiftarinnan uppgifna collecter, d. ä. böner, „hållas“ (sjungas eller läsas).

Till denna stiftelses genomförande för evig tid donerade fru Lucia, såsom redan tidigare nämnts, den $\frac{4}{9}$ 1485 tvenne gods Tursanperä i Virmo och Torois i Nousis till Nådendals kloster för sin aflidne mans, sin egen, beggederas föräldrars och anhörigas själar. Gåfvan blef ock af klostret mottagen med fastställande följande år af syftet och förbehållen, hvarvid tillika bestämdes, att i dessa messor och collecter skulle presten hafva särskilda böner och åminnelse för gifvarinnans mans själ, för henne och begges deras föräldrars, vänners, fränders och öfriga anhörigas själar. — Den sålunda stiftade messan tog sin begynnelse med tredje söndagen i fastan, den 26 februari, 1486 (Arv. V: 97—101).

Dock förefanns icke blott i afseende på andaktsöfningar öfverensstämmelse mellan klostren i Vadstena och Nådendal. Ett likhetsförhållande kan uppvisas äfven för andra sysselsättningar, såväl literära som hand-arbeten. De literära arbetenas bedrifvande på hvardera hållet betingades dock af en ytterligare öfverensstämmelse mellan klosterpersonalen i Vadstena och i Nådendal, nemligen i anseende till hvarderas bildningsgrad.

Det har tidigare (ofvan sid. 166) framhållits, att Birgitta hade till ögonmärke för sin stiftelse bland annat att bringa till stånd ett jungfrustift för adliga döttrars uppfostran. [1]) Också gåfvo sig in i Vadstena kloster qvinliga medlemmar af Sveriges förnämsta slägter, början de från drottningar. Redan från sina hem förde dessa med sig till klostret en fond af bildning, sådan som på den tiden var rådande inom rikets ståndspersonsklass, och om

---

[1]) Såsom en konkret erinran härom ännu i senare tid kan man anse den år 1738 af Sveriges ridderskap och adel beslutade adliga jungfrustifts-inrättning, hvartill drottning Ulrika Eleonora samma år skänkte Vadstena slott (Aminoff, Finska adelns och ridderskapets historia, sid. 105).

än dessa klosteradepter saknade „vanliga skolkunskaper“, i ordets nutida bemärkelse, så hade likväl deras föregående uppfostran i många fall hos dem både inplantat goda seder och väckt till lifs en intelligens, som sedan närdes och utvecklades genom lämpliga sysselsättningar i klostret.

Relativt till vårt lands ringare ställning, blef förhållandet här ungefär detsamma som i Sverige. Äfven i Nådendals kloster gåfvos eller gåfvo sig in till systrar ett stort antal adelsjungfrur äfvensom anförvanter och skyddslingar till prester, hvilka åter å sitt embetes vägnar voro bildningens befrämjare och målsmän. Med den af dessa adepter till klostret medförda bildningen var äfven här ett godt underlag beredt för Birgittinersystrarnas literära sysselsättningar. Sjelffallet är dock, att arten af dessa sysselsättningar fick rätta sig efter hvars och ens olika begåfning, såsom ock, att på långt när icke alla nunnor egde fallenhet och förmåga till dylika värf, helst klostret icke uteslutande var afsedt för ståndspersoner, utan der äfven intogos döttrar af borgare och allmoge.

Äfven den manliga klosterpersonalen i Nådendal, liksom i Vadstena, måste anses ha innehaft en för tiden aktningsvärd bildningsgrad, enär det öfvervägande antalet af bröderne var prester, och desse således före sin anställning såsom prestmunkar varit föranlåtne att inför resp. kyrkliga myndighet ådagalägga enahanda kunskaper och färdigheter, som fordrades af de prester, hvilka anställdes i församlingarnas tjenst. Huru angelägen man, åtminstone i Vadstena, var att vid klostret fästa dugliga prestämnen, framgår bland annat af munkkonventets i Vadstena kallelsebref till prebendepresten i Vesterås Acho Johannis (Sv. Diplom. fr. o. m. 1401, n:ris 2245 o. 2246), bekant äfven genom sitt deltagande i det finska Birgittinerklostrets första öden.

Liksom i Vadstena hänförde sig äfven i Nådendal systrarnas literära sysselsättningar till böckers läsning och

begrundande samt deras afskrifvande och korrigerande. Sjelffallet kom härvid företrädesvis i fråga böcker af religiöst innehåll, egnadt att nära och utbilda ett fromt sinnelag samt att uppmuntra till verlds- och sjelfförsakelse, bland hvilka skrifter helgonlegender voro särdeles omtyckta. Men också några arbeten i naturkunnighet synas, hufvudsakligen för deras medicinska nytta, ha utgjort föremål för klosterfolkets i Nådendal studier. Andra literära produkter af finska klostersystrar i Nådendal, utom några officiela skrifvelser och handbref, ha ej kommit till efterverldens kännedom. Deremot ha tvenne af de systrar, som från Vadstena öfverkommo till Nådendal, efterlemnat literära arbeten, afskrifter af öfversättningar, hvilka ännu finnas i behåll. Den år 1440 till Nådendal anlända och 1447 derstädes aflidna Kristina Hansdotter hade tillsammans med en annan klostersyster i Vadstena afskrifvit arbeten, som innefattas i 2 o. 3 delarne af Codex A. 4 å kongl bibliotheket i Stockholm, och den år 1509 till Nådendal anlända samt efter 5 års vistelse derstädes till Vadstena återkomna Elisabeth Giorderi har både låtit skrifva och sjelf afskrifvit arbeten, hvilka hennes skrifter ingå i Codex A. 3 i nyssnämnda bibliothek. Bemälda för literära sysselsättningar intresserade Vadstena nunnors fleråriga vistelse i Nådendal var sjelffallet egnad att äfven hos de finska klostersystrarna alstra intresse för likartade värf. — I slutet af dessa nunnors skrifter tillkännagifves, att de blifvit ombesörjda eller afskrifna till systrarnas i Vadstena „andeliga hugnad.“ De tillföllo följaktligen Vadstena klosters bibliothek. För likartadt ändamål, d. v. s. för sitt klosterbibliotheks behof, afskrefvo väl också nunnorna i Nådendal böcker. Vid afskrifvande af böcker för liturgiskt behof torde jemväl nunnor biträdt.

Då de hittills kända officiela skrifvelser, som undertecknats af abbedissor i Nådendal, kunnat hafva och antagligen i flera fall haft någon klosterbroder till författare, så kan man ännu icke af dessas stilisering sluta

till resp. konventssystrars bildningsgrad. Men derjemte finnas ännu i behåll några handbref af konventssystrar i Nådendal, hvilka skrifvelser på ett fördelaktigt sätt vittna om både ädla tänkesätt, sundt omdöme och en öfvad förmåga i modersmålets behandling. Såsom prof på ett synnerligen ädelt och varmhjertadt skrifsätt förtjena att i detta fall särskildt framhållas de i Grönblads Nya Bidrag till belysning af Finlands Medeltid under n:ris IV, V och VI publicerade brefven till domprosten i Åbo Paval Scheel († 1516) från hans systerdotter, nunnan i Nådendal Kristina Magnusdotter.

Till klosterpersonalens religiösa uppbyggelse och för att på lämpligt sätt tillfredsställa dess vetgirighet fanns i Nådendal, liksom i andra kloster, ett bibliothek. Då likväl en sådan boksamling, att sluta af förhållandet i Vadstena, företrädesvis innehöll kyrklig literatur på latinska språket [1]), så torde den ej varit tillräcklig för konventssystrarnas andliga behof. Ett af nästnämnda Kristina Magnusdotters bref (n:o V) till hennes morbror ger ock vid handen, att fall förekom, då klosterbibliotheket icke förslog att tillfredsställa en nunnas studiibegär, utan då hon derjemte höll sig ett privat bibliothek. I detta bref säger bemälda nunna sig hafva låtit bedja sin morbror om en mark deningar. Mera „tröste“ [= djerfdes] hon icke begära i sänder, ehuru hon nog skulle haft deraf behof, icke till något lekamligt gagn, utan till något, deraf „Gudi må ske tjenst och heder.“ Och sedan uppger hon sig hafva lånt 3 mark penningar, för hvilka hon köpt böcker från Vadstena. [2]) Förutom, att denna uppriktiga bekännelse vittnar om rätt aktningsvärda literära intressen hos en finsk nunna, bevisar den tillika, att åtminstone i Nåden-

---

[1]) Se t. ex. Diar. Vazst. pag. 33.

[2]) Det i Vadstena 1494 anlagda boktryckeriet förstördes till stor del vid en eldsvåda följ. år (Diar. Vazst. pag. 154).

dals kloster, den bestämda föreskriften i regula S:ti Salvatoris om den strängaste egendomsafsägelse dåmera icke blef i dylika fall tillämpad, utan tilläts det klostermedlemmarne att äfven för egen räkning anskaffa sig gudliga böcker. — Då åtminstone ett (n:o IV) af förenämnda nunnas bref till sin morbror anges ha varit förségladt med konventets sigill, så torde man deraf få sluta, att i Nådendal, liksom i andra kloster, nunnornas korrespondens öfvervakades af abbedissan. [1])

Till nunnornas literära sysselsättningar i Nådendal vore man gerna böjd att hänföra äfven ungdomens undervisning, men tyvärr saknas tillräckligt stöd för ett dylikt antagande. Då under medeltiden kyrkans anspråk på den allmänna folkundervisningen icke sträckte sig längre, än till muntligt inplantande från predikstolen af apostoliska tron, fader vår och englahelsningen, med senare tillsats af tio Guds bud, så var icke heller någon vidare undervisning behöflig för andra, än dem, som ämnade sig till kyrkans eller statens tjenst. Icke heller voro den hel. Birgittas sträfvanden för en förbättrad folkupplysning särskildt riktade på barnaundervisningen, utan afsåg hon med de af henne anbefallda predikningarna på modersmålet egentligen den fullvuxna menighetens religiösa uppbyggelse. Tager man dertill ännu i betraktande nunnornas enligt Birgittinerordens regel noggrant fastställda dagordning och stränga klausur, så måste man ock inse, att dem voro beskärda

---

[1]) Såväl i den ofvannämnda korrespondensen som i andra bref, hvilka finnas i behåll från renlifves personer i Nådendal och Vadstena, har man att märka, det brefven vanligen begynte med de första orden af englahelsningen (Luc. 1: 28): „Ave Maria, gratia plena" (hvartill fortsättningen i den af katolikerna träget begagnade böneformeln lyder: „Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus"), samt att i brefven ofta ingår bland välönskningar åt adressaten: „många goda nätter!" eller „M:c goda nätter!" med särskild anspelning på behofvet af gudomligt beskydd under nattligt mörker, möjligen också innebärande en tillönskan af goda drömmar och himmelska uppenbarelser.

hvarken tid eller rum till att undervisa nejdens ungdom eller att med denna hålla skola. Deremot kan man gerna föreställa sig, att nunnorna inom sjelfva klostret vinnlade sig om att inbördes bistå hvarandra med nyttiga kunskapers bibringande, enär literära sysselsättningar bland dem idkades och ordensregeln föreskref att inbördes tjena hvarandra.

De få kända fall, då Birgittinernunnor antagit sig skolungdom, måste derföre betraktas mera såsom undantag, än såsom regel. Blott tvenne sådana äro oss bekanta. I Scriptores rerum suecicarum medii ævi, Tom I, Sectio prior, pagg. 224—225, förekommer ett af abbedissan Benedicta Gunnarsdotter (1422—1446) och konventet i Vadstena år 1439 utfärdadt rekommendationsbref för en fattig djekne, Anders Petersson, hvilken varit i skola i Vadstena by [= stad] och hade för afsigt att uppsöka sina slägtingar i Danmark och derifrån afhemta sina böcker. Men intet i brefvet utvisar, att bemälde djekne skulle åtnjutit nunnornas i Vadstena handledning. — Ett annat mera upplysande och intressant fall omtalas i de förutnämnda af Grönblad utgifna Nya Bidrag till belysande af Finlands Medeltid, n:o VIII, hvilken akt ingår jemväl under n:o 353 i samme utgifvares Nya Källor till Finlands Medeltids historia. Konventssystern Katarina Algotsdotter tillskrifver här från Vadstena den $\frac{1}{9}$ 1515 domprosten i Åbo Paval Scheel och säger sig nu återsända till Nådendal en liten flicka, hvilken hon hade fört med sig derifrån till Vadstena, der flickan undervisats, så att hon numera kunde „wel sin stycke, bade book oc annat, som henne behoff görs.“ I brefvet ombads ännu domprosten att vara flickan behjelplig, att „hon ecke skulle ffor glöme thz hon kan.“ Oaktadt flickan således sändes till Nådendal, ansåg den med förhållandena i dervarande kloster väl förtrogna brefskrifverskan sig icke kunna påräkna, att hennes förra skyddslings kunskaper der blefvo underhållna, utan domprostens särskilda bemedling, af hvilken omständighet man

väl är berättigad till den slutsats, att från klostrets sida intet väsentligt var tillgjordt för ungdomens undervisning. — Katarina Algotsdotter hörde till antalet af de nunnor, som 1509 sändes från Vadstena till Nådendal, derifrån hon efter tre års vistelse återvände till Vadstena 1512. Efter ytterligare tre års förlopp återsände hon sin lilla finska följeslagerska och skyddsling till dennas hemort.

Till nunnornas literära sysselsättningar slöt sig nära användningen in praxi af deras medicinska vetande. Detta inhemtades ur arbeten i mineralogi och botanik, hvarmed bröderne synas gått dem till handa och hvilka arbeten voro uppfyllda med delvis rätt befängda anvisningar till läkemedels beredande. Tillfälle till läkarepraktik gafs rikligen i klostret, ty utom det, att dess egen personal i öfvervägande antal tillhörde det svaga könet och att klostrets mat- och lefnadsordning sannolikt var för mången i sanitärt afseende otjenlig, så var nog detta kloster, liksom andra, ganska öfverlupet af fattiga, hvilkas uppmärksammande var särskildt anbefaldt i Birgittas ordensregel och bland hvilka flere behöfde hjelp äfven för kroppsliga sjukdomar och skador. I ett af brefven till domprosten Scheel (n:o IV) anhåller hans systerdotter, ofvannämnda nunna Kristina Magnusdotter, om „gamalt smör och nagat annad thz feeth är till nagan läkedom.“

Till nunnornas i Nådendal sysselsättningar hörde också qvinliga handarbeten, från enkel strumpstickning och klädsömnad till arbeten, som vittnade om en högt drifven konstflit. Spetsknyppling, virkning, broderi och till och med träsnideri idkades i Vadstena och efter moderklostrets föredöme äfven i Nådendal. Ännu finnas i behåll flera vackra alster af våra Birgittinernunnors konstflit. Äfven trädgårdsskötsel hörde till nunnornas i ett Birgittinerkloster omsorger, och denna sysselsättning saknades icke heller i Nådendal, i hvars milda klimat ett dylikt arbete visade sig mycket tacksamt. Bland trädgårdsväxter intogo väl medicinska örter ett framstående rum.

Sjelffallet tillkom brorslotten af den literära verksamheten i Nådendal, för så vidt den afsåg något mera, än böckers kopierande, dervarande renlifves bröder. Till öfvervägande antal prester, voro desse redan genom sin föregående bildning förmögne till studier och åtminstone delvis något förtrogne med latinen, allt högre vetandes grundspråk på denna tid. Genom sin klausur åter voro Nådendals munkar hänvisade till ett stilla arbete inom klostrets murar, icke såsom tiggarmunkarne uppfordrade till ett rörligt lif utom klostret. För så vidt annars den presterliga tjenstgöringen i klosterkyrkan det medgaf, voro följaktligen Birgittinermunkarnes lefnadsförhållanden i de flesta fall synnerligen egnade för bokliga sysselsättningar. En sådan slutledning bekräftas ock af verkligheten. Ty under den relativt korta tid, som var Birgittinerorden i Norden beskärd att verka, innan reformationen förlamade och slutligen förstörde dess institutioner, hunno denna ordens medlemmar frambringa en för tiden till sitt innehåll och ännu i dess qvarlefvor till sitt omfång ganska aktningsvärd literatur. Tager man dertill ännu i betraktande verkningarna af det lefvande ord, Birgittinerpresterne förkunnade, deras vältalighet i predikningar på modersmålet, mångens ibland dem stora lärdom och undervisningsskicklighet, hvilka egenskaper jemväl på sina ställen i Diarium Vazst. framhållas till flere hädangångne bröders berömmelse, så kan man ej undgå att åt Birgittinermunkarnes bildningssträfvanden i Norden under ett för öfrigt nog ohyfsadt tidehvarf egna en gärd af djup aktning och erkänsla.

Af de prestmunkar, som från Vadstena enkom sändes till Nådendal för att till en början organisera klostret och sedermera bistå dess personal i fullföljandet af klostrets uppgift, har blott en gjort sig mera känd genom literär verksamhet, nämligen den ofvanföre (sid. 228) omnämnde generalkonfessorn Magnus Unnonis, hvilken reste 1462 till Nådendal för detta klosters reformation. Men om tvenne af dem, som tillhörde den första sändningen

1440, lemnas i Vadstena diariet det vitsord, att de voro framstående talare eller predikanter; och med fullt skäl var det, som man i moderklostret tog hänsyn till en sådan egenskap vid valet af personer, de der skulle i ett annat land grunda ett nytt Birgittinerkloster. Såsom i det föregående (sid. 228) jemväl omnämnts, sändes år 1446 i en Vadstena klosters angelägenhet till Finland prestmunken Johannes Borquardi, hvilken var både en lärd man, skriftställare och god predikant. Han tillbragte hösten och en del af vintern i Nådendals kloster. Om också få till antalet, voro redan desse från Vadstena öfverkomne personer utan tvifvel till båtnad för de andliga sträfvandena i det unga finska klostret, enär de med sin framstående andliga begåfning verkade anslående på sin omgifning eller till en början åtminstone hos klosterbröderne i Nådendal väckte föreställning om och äfven intresse för högre andliga sträfvanden. Ett varaktigare och med hänsyn till den långa tidsföljden säkert äfven intensivare inflytande blef det emellertid beskärdt en till Nådendal öfverflyttad Birgittinerbroder från ett aflägsnare land att utöfva på sagde klosterbröder.

Bland Birgittinerordens samtliga skriftställare framstår *Jöns Budde* med ett vida kändt och berömdt namn. Genom honom blef också Nådendals kloster mot slutet af medeltiden kändt i vida kretsar. Hans literära förtjenster erkännas allt ännu inom den lärda verlden, och hans förhållande till Nådendals kloster har förskaffat detta äran att ha varit en af de tidigaste härdar för ett literärt lif i Norden. Hans minne, om någons af Nådendals klosterpersonal, bör derföre städse intaga en framstående plats i Finlands kulturhistoria. Hans lif och verksamhet må derföre också här något omständligare beröras.

Jönes, Jönis eller Jöns, Jenes eller Jens Andreæ eller Andersson Budde eller Budda, Buddha, Budha, Johannes Andreades, äfven kallande sig Räk (Reek), var sannolikt från Pommern, af Rügensk slägt, och hade der ingått i

det från Reval stiftade Birgittinerklostret Marienkrone, nära Stralsund. Derifrån kom han till Sverige, sannolikt till Vadstena på besök, och så till Nådendal, der han stadnade, måhända derföre, att ingen ledig plats fanns för honom i Vadstena. I Nådendals kloster omnämnes han tidigast om vintern den $\frac{2}{3}$ 1461, ännu icke såsom broder (Arv. V: 12), ditkommen följaktigen åtminstone föregående år 1460. I oktober 1462 omnämnes likväl Johannes Andreæ, då rest till Stockholm, såsom konventsmedlem i Nådendal (se ofvan sid. 229 och Bihanget). Likaså nämnes Jönis Andersson i juli 1463 såsom broder i Nådendals kloster (Arv. IV: 81). Här fortfor Budde sedan att lefva och verka i mer än 30 år, men var under denna tid i sitt klosters ärenden särskilda gånger rest till Vadstena. I Nådendal öfversatte eller bearbetade Budde till svenska från latin flera af medeltidens helgonlegender, asketiska och andra skrifter. Enligt hans egen uppgift i öfversättningen af Anselmi Elucidarius skedde detta på uppmaning af hans condiscipulis eller „sambrödhrom“ i klostret, hvilket bevisar å ena sidan desses studiibegär, å andra sidan åtminstone fleres oförmåga att på det latinska originalspråket tillgodogöra sig den tillgängliga literaturen. Att han derjemte och dertill främst för sin literära verksamhet haft klostrets qvinliga medlemmars andliga behof i ögnasigte, visar sig i valet af de arbeten, dem han tidigare öfversatte till svenska, såväl af helgonhistorier som af några böcker ur gamla testamentet.

Jemlikt Porthans Historia Bibliothecæ R. Academiæ Aboensis (Opera Selecta, III pag. 143 ff.) fanns i nämnda boksamling före Åbo brand 1827 en på papper skrifven, dåmera något defekt, volym i större oktav, eller hellre in 4:o, hvilken hade tillhört bröderne i Nådendal och sedermera Åbo domkyrka. Den innehöll tvenne arbeten: I. „*Liber Gratiæ spiritualis Sanctæ Mechtildis*“ i svensk öfversättning, gällande en skotsk hertigdotter eller en tysk grefvedotter Matilda. Arbetet, fördeladt i 5 böcker, hvarje

med ett stort antal kapitel, utgör såsom det vill synas, enligt Porthan, sammandrag ur ett större verk och innehåller de barockaste drömmar, fromt pladder och ofta nog gudlösa galenskaper, såsom ock synes af det lilla fragment deraf, hvilket ingår å sid. 300 af Rietz, Scriptores Suecici medii ævi, I. Enligt tillkännagifvande i arbetets slut hade detta exemplars utskrifvande af brodren Jöns Budde afslutats i Nådendal 1480, men sjelfva boken redan långt förut af honom öfversatts till svenskan, hvilket skedde år 1469 på abbedissans och systrarnas i Vadstena enträgna böner, medan han i klostrets ärende der uppehöll sig. Såsom till innehållet nära öfverensstämmande med detta arbete har Budde inom samma volym inneslutit en jemväl med hans handstil, enligt Porthans uppgift, utskrifven öfversättning af II. „*Viridarium celeste Sancte Birgitte*" d. ä. „Sancte Birgittes gräsgarder eller yrtegarder" [1]), ett i 3 böcker fördeladt, sannolikt af Budde verkställdt utdrag af Birgittas 8 böcker uppenbarelser, med företal till systrarna i Vadstena af den hel. fadren Alphonsus.

Af Jöns Budde öfversattes i Nådendals kloster från latin till svenska år 1480 ett ganska omfångsrikt arbete af mystiskt innehåll „*Claustrum animæ*", „Själens kloster." Ur bokens slutstrof framgår, att abbedissan i Vadstena Margit Clausdotter (1473—1486), en halfsysters dotter till konung Karl Knutsson [2]) och sjelf författarinna, lät afskrifva detta Buddes arbete jemte flera hans böcker för Vadstena klosters behof. Efter denna afskrift, numera tillhörig Linköpings bibliothek (Cod. XXXIX, Kyl.) finnes arbetet tryckt både hos Rietz, Scriptores Suecici medii

[1]) En af priorn i Alvastra kloster Petrus Olaui år 1383 verkställd utläggning af Birgittiner ritualen, kallad Viridarium, blef under namn af „Jungfru Mariæ Yrtegardher" öfversatt till svenskan af den 1514 aflidne generalkonfessorn i Vadstena Nicolaus Ragvaldi (Hollander, Svenska Undervisningsväsendets Historia I, sid. 85). „Jomfru Maria Yrtegardhir" ingår i Codex A. 12 å kongl. bibliotheket i Stockholm.

[2]) Linköpings bibliotheks handlingar I, sid. 42.

ævi III, sidd. 1—103, och med större noggrannhet i Samlingar utgifna af Svenska Fornskriftsällskapet, häftena 63 och 64. Originalets författare är okänd, ty uppgiften, att han skulle varit Hugo de Sancto Victore († 1141), sin tids „Alter Augustinus", är icke hållbar. Den bok „De claustro animæ", som tillskrifves honom, liknar ej underlaget för Buddes öfversättning.

Bland Buddes öfversättningsarbeten har man vidare att märka, såsom de för tiden värdefullaste, fem af gamla testamentets böcker, nemligen: Judiths bok, Esthers bok, Ruths bok och Makkabeernes 2 böcker [1]), af hvilka Budde „Andreades semper cenobita Johannes" år 1484 lemnade en „uttydning" till svenska. Antagligen skedde öfversättningen från versio vulgata, icke från grundtexten. I Svenska kyrkans sköna literatur, tredje uppl., sid. 86, har Wieselgren på nog lösa grunder uttalat den förmodan, att Buddes uttydning af nämnda bibliska böcker blott bestått deri, att han vid afskrifning af samma böcker efter en i Vadstena kloster befintlig tidigare bibelöfversättning utbytt äldre svenska ord mot då brukligare. Huruvida Budde vid detta arbetes utförande begagnat den, såsom uppgifves, af doktor Matthias i Linköping († 1350) för Birgittas räkning verkställda öfversättning af hela bibeln till „götiskt tungomål", hvilket Hollander (a. a. sid. 85) anser „sannolikt", synes så mycket mera tvifvelaktigt, som Birgittas bibel sannolikt icke innehöll mer än pentateuchen (Svenska Fornskriftsällskapets samlingar, sjette delen, sid. 577). Denna Buddes öfversättning af bibliska böcker ingår jemte öfversättningen af Pentateuchen, Josuabok, Domareboken och Johannis Uppenbarelse, hvilka af andra verkstälts, i en foliant „Biblia på Svenska", som förvaras å kongl. bibliotheket i Stockholm (se härom närmare Wieselgren, a. a. sidd. 85—87). Tryckta finnas Buddes

[1]) Af Makkabeernas böcker i svensk öfversättning togs en afskrift i Vadstena år 1502 af den förut nämnda Elzeby Giorderi (nunna sedan 1481 † 1535.)

samtliga bibelarbeten i sjunde delen, sidd. 143—328 af Svenska Fornskriftsällskapets samlingar. I slutet af Ruths bok läses här: „Hær lyktas twa bökir Machabeorum Jwdit hester & Ruth, wttyddha j wart closther nadhendal aff gudhelighom brodher, Brodher jöns buddha Anno domini Mcdlxxxiiij ° Then alzma'ktogaste gudh Miskwnne the sia'lenne. Amen."

Af Buddes hand åren 1487—1491 utskrifven, med undantag af 1 blad, finnes dessutom ännu i behåll en hel samling skrifter, till antalet 10, större och mindre, bildande tillsammans en volym in 4:o af 165 blad, af hvilka dock det första saknas. Det sista bladet visar ock, att arbetet är litet defekt i slutet. Denna svårlästa pappershandskrift tillhörde Åbo domkyrka, ditkommen från Nådendals kloster, intill 1758, då den öfverflyttades till antiqvitets arkivet i Stockholm. Sedermera öfverförd till kongl. bibliotheket, förvaras den der ännu, signerad såsom Cod. A 58. De arbeten, som ingå i denna samling, öfversatta eller bearbetade från latinen, äro: 1. *Anshelmi Elucidarius,* foll. 2—49, afslutad sålunda: Lyktas Elucidarius, hvilka dichtade S:tus Anselmus ok uttyddes i Nadhendall aff broder Jenes Räk eller Budde a. D:ni MCDLXXXVII. Skriften, öfversatt efter ett arbete af den namnkunnige skolastikern Anshelm af Canterbury († 1109), utgör en encyklopedi af den tidens vetande på theologins, literaturhistoriens, geografins, astronomins och fysikens områden. 2. *Aff sancti iuliani ok sancte basilisse hyonelaghi,* foll. 51—62. 3. *Aff sancta justina ok Cipriano koklare,* foll. 63—66, med följande afslutning: Thenna scrifften utthydde broder Jenes Räk eller Budde i Nådendals closter a:o D:ni MCDXCI. 4. *Twndalus ok hans syyn ok openbarilse,* foll. 67—85, med så lydande afslutning: Her lyktäs eens syndogx mandz openbarilse Thungulus aat nampne — — — — — — — 1491 Frater johannes räk male scripsit hec. 5. *Gvidonis siels openbarilse,* foll. 86—101, med rimmad afslutning af följande lydelse:

Velys [1]) tik Tu gwidonis siell — bidh fore allom tik viliä vääll — At the effter liffsens ändhä — maghe mz tik j hymmerike ländä — Thzta screff broder jönes räk — Än tha at scrifften är allom othäk. Anno domini MCDXC primo facta sunt hec. 6. *Vdo vsal biscoper hans lifuerne ok ändalykt,* foll. 102—109. 7. *Sancti bernardi thenkilse book* (Meditationes S:ti Bernardi) foll. 109—125, scriffuit a:o 1491. 8. *Aff sancto alberto biscope,* foll. 125—127. 9. *Aff xij gyllene friedagom,* foll. 127 —128. 10. *Aff helga fru kadrin sancte birgitte dotter,* foll. 130—165. — Fol. 129, saknas början af ett företal om svenska helgon. Till den 10:de skriften saknas ock de sista bladen, „hvilka dock icke lära hafva innehållit annat, än slutet på Miraclen efter fru Kadrins död.“ [2]) Bladet 50 innehåller på framsidan af annan hand otydligen skrifvet något på latin om psalterii herrliga verkan och på baksidan af samma hand ett fragment af en Exegesis öfver Marie Litania (Porthan, Juustens Chronicon pagg. 544—545). — Af förenämnda 10 skrifter hafva tre blifvit i tryck utgifna af Svenska Fornskriftsällskapet, nemligen: S:t Katarina legenden i „Ett Forn-Svenskt legendarium“ III, sidd. 519—584, eller 12:te häftet af Sällskapets samlingar, samt berättelserna om Tundalus och hans syn och om Guidos själs uppenbarelse i 64:de häftet af bemälda samlingar. En helt olika behandling af berättelsen om Tundalus hade dock långt förut publicerats i 2:dra häftet af ännämnda Sällskaps samlingar, innehållande S:t Patriks-Sagan. Omnämnas bör ännu, att förenämnda Katarina legenden blifvit i tryck utgifven jemväl

---

[1]) Enligt en annan version: „Ac lys“ (se Porthan, Juustens Chronicon pag. 544), som dock är oriktigt. Enligt öfverbibliothekarien G. E. Klemmings benäget lemnade förklaring bör Velys upplösas i: Vel ys, af hvilka det senare ordet är plattyskt ys i st. f. ist, således = Väl är dig, Du Guidos själ.

[2]) C. R. Berchs åsigt, anförd af Porthan, Opera selecta, II, pag. 545.

af prosten J. E. Rietz i Lund 1850, efter en handskrift på Åbo akademis bibliothek (Svenskt Biografiskt Lexikon, Ny följd, andra bandet, sidd. 320—322).

Så omfångsrik än förenämnda literära qvarlåtenskap efter Jöns Budde är, så är dermed visst icke sagdt, att den äfven omfattar allt, hvad han med sin stora arbetsförmåga på literaturens område frambragt. Fastmer synes det antagligare, att hans flitiga penna bragt i dagen än flera skrifter, hvartill spåren dock numera äro förlorade. Ett sådant antagande finner stöd både deri, att man icke känner något af honom under hela 1470-talet nedskrifvet arbete, och äfven i uttrycket „flere hans böker" i ofvan nämnda slutstrof till den för Vadstena kloster i början af 1480-talet beställda afskriften af hans „Själens kloster."

Redan förestående korta uppgifter om den literatur, som genom Jöns Buddes flit såg dagen i Nådendals kloster, lemna en antydan om denna literaturs art. Den utgjordes till stor del af helgonlegender, eller såsom dessa i reformationens tidehvarf vanligen kallades „munkefabler." Den var till sitt innehåll helt och hållet lämpad efter tidens smak och slukades utan tvifvel med stor begärlighet af klostrets medlemmar, särdeles de qvinliga, hvilkas smak äfven systrarna i Vadstena synas hafva delat. De flesta af de ofvan uppräknade skrifterna företrädde nemligen på sin tid ett slags romanliteratur. Deras underbara, stundom nära till förrycktbet gränsande fantastiska innehåll retade läsarnes och åhörarnes inbillningskraft, försatte de fromma systrarnas själslif i spänning och vallning, styrkte dem i striden mot deras andliga fiender, lemnade dem hvarjehanda material för efterlängtade drömmar och skänkte äfven genom sitt brokiga och bizarra innehåll åt nunnorna i deras enformiga lif någon ersättning för alla vexlingar och njutningar i verldslifvet, dem de med dokets antagande nödgats afsäga sig. Det är i flera afseenden, som medeltiden kan förliknas vid „en stjernklar natt". Äfven renlifves personernas tillvaro, åtminstone deras, som till-

hörde en strängare klausur, bar på den tiden prägeln af ett drömlif. Icke underligt då, om de lemnade sin fantasi fria tyglar, om de trodde sig stå i en nära korrespondens med andeverlden och derifrån erhålla anvisningar och uppenbarelser, samt om skrock och vidskepelse begränsade den nyktra reflexionens, det sunda omdömets och den förnuftiga tankens verksamhet, hvilket allt stämde deras sinnen för bemälda slags literatur. — Men jemte i fråga varande helgonlegender stod under medeltiden också en sundare själaspis till buds i religiösa uppbyggelseböcker, hvilka nedskrefvos af fromma, åt ett innerligt lif i Gud hängifna, författare. Också af sådana, om en ädel mystik vittnande, skrifter blefvo några af Budde öfversatta och bearbetade för hans klosterbröders och systrars behof. Till denna grupp höra af förut nämnda de tre skrifterna: Sancte Birgitte gräsgarder och yrtegarder, Själens kloster och Sancti Bernardi Tänkelsebok. Genom dessas nedskrifvande och genom sin öfversättning af bibliska böcker har Buddes verksamhet varit till mycket gagn för befrämjande af en sann religiositet bland Nådendals klosterpersonal, hvarjemte han medelst samma arbeten rest sig en aldrig vittrande minnesvård i Nordens literaturhistoria.

Förutom ett omfattande literärt arf, som den trägne munken i Nådendals kloster lemnat åt efterverlden, besitter nutiden äfven ett annat, ganska värdefullt 400-årigt konkret minne efter Jöns Budde: en prydlig paten af silfver, invändigt förgylld, hvilken förvaras och ännu begagnas i Nådendals kyrka. Patenen med dess bild af en Birgittiner prestmunk i full ornat finnes i något förstorad skala afbildad å ett tilläggsblad till Porthans Opera selecta, III, pag. 148, och beskrifven i Finska Fornminnesför:s tidskr. VIII, sidd. 203—204, samt i förminskad skala aftecknad i dertill hörande Kuvl. II, kuv. 2. Patenens ursprungliga vigt har varit 11 lod. Af dess omskrift: „thenne kalk loth brodhär Jönes Budde aff nadhen-

dal göra hy Stokholm“ finner man, att härtill hört en jemväl af Budde från Stockholm anskaffad nattvardskalk. Såsom sådan finnes ock i Nådendals kyrkas inventariilängd för den $\frac{12}{9}$ 1825 upptagen kyrkans stora in- och utvändigt starkt förgyllda nattvardskalk af silfver, vägande 56 lod, men i Finska Fornminnesför:s tidskr. VIII, sid. 203, påstås, oegentligt nog, att den kalk, hvartill patenen hört, försvunnit i obekanta öden. Det rätta sakförhållandet kommer att längre fram i Kap. XV framläggas.

Det var icke ensamt helgonlegender och religiösa uppbyggelseskrifter, som togo vår klosterpersonals uppmärksamhet i anspråk, då den hade tid till läsning. Äfven hårdsmältare, efter tidens anda afpassad, vetenskaplig lektyr studerades med begärlighet, framför allt för den praktiska nytta, man deraf väntade sig. Den af Budde genom hans öfversättning af Anselmi Elucidarius ombesörjda encyklopedin har redan blifvit omnämnd. Derjemte finnas antydningar, att klosterfolket i Nådendal tillegnat sig äfven andra alster af medeltidens lärdom, företrädesvis skrifter i naturkunnighet. De notiser, som härom ingå i Lännetär III, 1864, sidd. 142 o. 143 af en afhandling: „Det literära lifvet i Nådendals kloster“, rörande tvenne handskrifter från bemälda kloster, hvilka skulle förvaras på kongl. bibliotheket i Stockholm, äro dock, enligt öfverbibliothekarien G. E. Klemmings meddelande, ohållbara. I fråga varande handskrifter finnas nemligen alls icke i bemälda boksamling, om ock P. Wieselgren i Sveriges sköna literatur II, sid. 302, föregått med en lika oriktig uppgift. Det enda hithörande manuskript, som finnes på kongl. bibliotheket, är nemligen den i Fornskriftsällskapets samlingar, 26 bandet, innehållande „Läke- och Örte-böcker“, häftet 2, under n:o 4 utgifna „Nadhen dals closters book“, hvarom yttras i slutordet: „tyckes vara skrifven i Vadstena kloster och derifrån skickad till Nådendal.“ Skriften är en Läke- och Örte-bok och ingår såsom handskrift n:o 5 å bladen 170—177 af kongliga bibliothekets Codex

A 49 (gammalt märke från antiqvitets arkivet) i liten 4:o samt har redan tidigare (1758) publicerats af P. J. Bergius i hans tal om Stockholm för 200 år sedan, sidd. 45—50. Den redogör för åtta särskilda örters användning, om hvilka delvis likartade underrättelser ingå i danske kaniken Henrik Harpestrengs († 1244) skånsk-danska Lægebog fra dat trettonde Aarhundr., utgifven i Köpenhamn 1826 af Chr. Molbeck. I fråga varande 8 medicinska örter äro: *Thus* rökilse, *Juniperus, Mirra, Sijnap, Castoreum* bäfvergäll, *Malört, Urtica* och *Mirtus* (jfr Elmgren, Nådendals klosterruiner sidd. 3 o. 58). — De i anförda afhandling i Lännetär omnämnda „Stenboken“ och „Libellus de arte coquinaria“ höra ock till Harpestrengs arbeten, men lära ej begagnats i Nådendals kloster (G. E. Klemmings utsaga).

Det i Nådendals kloster sporda intresset för läkekonsten påkallade sjeffallet en närmare bekantskap med medicinalväxter. Antagligen utgjorde sådanas såväl som matnyttiga växters och frukters odling den hufvudsakliga uppgiften för munkarnes i Nådendals trädgårdsskötsel, hvartill man förutsatt, att ett tämligen stort jordområde varit disponeradt. Åtminstone tror man sig ega större visshet om sträckningen af brödernes, än af systrarnas trädgård (Elmgren, a. a., sidd. 51—52).

Ett fördelaktigt vittnesbörd om munkarnes i Nådendal bildningsgrad lemnar stiliseringen i de bref, man ännu har i behåll af dem och hvilka finnas tryckta af Arvidsson och Grönblad. Af den senares arbete Nya Källor till Finlands Medeltidshistoria, akterna n:ris 290 o. 291, finner man, att munkarne i Nådendal i förtroligare brefskrifning namntecknade sig och sina medbröder endast med bokstäfver, äfven upp- och nedvända, eller siffror, hvilkas betydelse var känd för korrespondenterne. Utan tvifvel iakttogs en sådan försigtighet, för att icke förråda klosterförhållandena för främmande, i händelse brefvet råkade falla i ovärdiga händer.

För korrespondens både i klostrets allmänna och dess medlemmars enskilda angelägenheter såväl som för bekräftelse af ingångna legala aftal hade Nådendals kloster behof af sigill och dertill af tvenne sigill, ett för hvardera konventet. Den äldsta kända akt, hvari användandet af „wart Conuents jncigle“ från Nådendal omtalas, är daterad d. $\frac{1}{6}$ 1444 (Arv. III: 40—42), och från den $\frac{29}{9}$ s. å. finnes en annan akt (Arv. VI: 9—10), hvari omnämnas begge konventens sigill, således redan från den tid, då klostret residerade i Karinkylä. I de fall, der blott det ena sigillet omtalas, åsyftas systerkonventets insegel, såsom det vigtigare. Detta hade samma spetsigt-ovala form, som var så allmän för medeltidens sigiller och som ansetts erinra om fisken, hvilken för sin grekiska benämning *ἰχθύς* i kristendomens äldsta tider brukades såsom symbol af Frälsaren, efter begynnelsebokstäfverna i orden: *ἰησοῦς χριστός θεοῦ υἱός σωτήρ*. Sigillets botten eller fond utgöres af en stjernbeströdd himmel, i hvars öfra del befinner sig Himladrottningen med krona på hufvudet och Jesusbarnet på sin högra arm. Inunder henne synes en Birgittinernunna, måhända Birgitta sjelf, knäböjande framför en uppslagen bok, som skall vara „Revelationes S:tæ Birgittæ.“ Omskriften, groft och felaktigt arbetad, förråder liksom hela sigillet stor brist på konstskicklighet hos stampens tillverkare. Den lyder: S ꝯveutꝰ* ſoroꝝ* mãſtrĩ* ualig* sracie. Såsom svåra skrif- eller tryckfel märkas här i det andra ordet *u* i st. f. *n* och omkastning mellan begynnelsebokstafven i det sista ordet och slutbokstafven i näst föregående ord. Rättad och med upplösta förkortningar har omskriften följande lydelse: *S*(igillum) ***conuentus sororum monasterii uallis gracie.*** Samma sigill begagnades af Nådendals nunnekonvent under hela katolska tiden [1]) samt ännu långt efter reformationen, ty ännu 1572 före-

---

[1]) I svenska riksarkivet finnas väl bibehållna aftryck från 1444, 1486 och 1533.

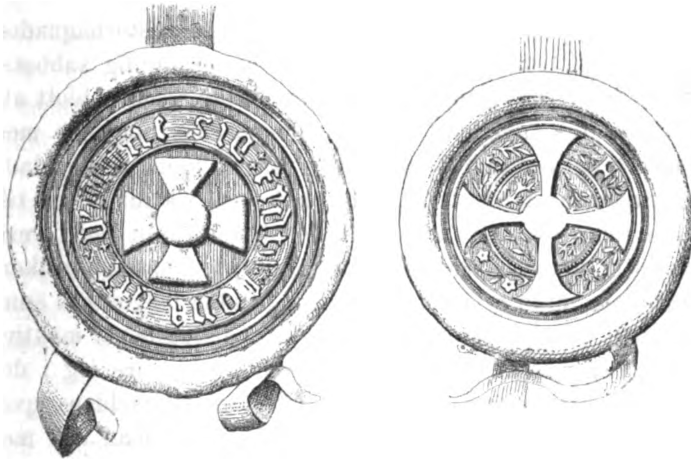
kommer det under en akt, som förvaras i Nådendals kyrkoarkiv. Dess utseende var:

Af ett annat större sigill med flere figurer, hvilket jemväl uppgifvits vara Nådendals nunnekonvents sigill, finnes en afbildning publicerad, jemte det sigillet beskrifvits, först i Elmgrens Nådendals klosterruiner och sedan tydligare i Gottlunds Läsning för Finnar I, sidd. 43—46, Helsingfors 1864, hvilken senare afbildning dock torde legat till grund för den nästföregående, året förut offentliggjorda. Då denna afbildning likväl icke motsvarar något enda af de Nådendals klostersigiller, som af oss anträffats i svenska riksarkivet, så kunna vi icke heller tillmäta densamma något autentiskt värde, såsom motsvarande ett insegel, hvilket verkligen varit i bruk. Det öfverensstämmer till någon del med Vadstena systerkonvents större sigill (jfr Silfverstolpe, Klostret i Vadstena, sid. 1).

Af Nådendals manliga konvents sigill gifvas tvenne upplagor af något olika storlek och utseende, hvilka hvardera anträffas under akter, som ännu äro i behåll. Begge hafva de en rund form, med ett kors i midten och troligen afsedda att framställa hostian, hvilken ju var afbildad

i midten af det ordenstecken, som Birgittinerpresterne buro på sin mantel. Det större af nämnda sigill inneslöt ett mindre, men trindare, kors och hade en omskrift, hvilken utom förkortningar jemväl innehöll skrif- eller tryckfel. Enligt en af kammarherre C. Silfverstolpe benäget meddelad dechiffrering af ett numera mycket otydligt exemplar var omskriftens fullständiga lydelse: *sig(illum) frat(rum) monaster(ii) v'(allis) (gra)tie.* Det mindre sigillet, hvaraf i svenska riksarkivet ännu finnes ett väl bibehållet exemplar, var i bottnen prydt med blommor och bladstänglar, hvaröfver låg ett större, men magrare kors, än i det större sigillet. Någon annan inskrift fanns der icke, utom tvenne bokstäfver S(igillum) F(ratrum), en på hvardera sidan om den uppåt sträckta korsarmen. De begge sigillerna hade följande utseende:

Det har i det föregående, ofvan sid. 195, omnämnts, att biskop Magnus i Åbo år 1438, då Nådendals klosters anläggning blifvit besluten, till en början sökte erhålla tvenne bröder från Birgittinerklostret Munkeliv i Norge att grunda det finska klostret, men att detta blef afböjdt.

Alldeles utan inflytande på vårt kloster har Munkeliv dock icke förblifvit. Nådendals båda konventers nyss beskrifna sigill erinra nemligen om dem, som begagnades i det norska klostret,[1] hvilken öfverensstämmelse väl icke kan ha berott af en tillfällighet.

Kap. IX.

Ändamålet med donationerna till klostret och dervid fästade olika förbehåll. Skilda slag af andliga förmåner, dem klostret hade att erbjuda.

Då munklifvet först uppkom inom kristna kyrkan, uppsöktes dess fristäder, klostren, liksom förut ensliga ställen i ödemarken, af personer, hvilka, misströstande om sin förmåga att i det hvardagliga verldslifvet kunna, såsom sig borde, tjena Gud och sörja för sin själs salighet, drogo sig undan verlden och hoppades kunna inom klosterhägnaden bereda sig redan här i jordelifvet en beständig sabbatshvila. Klostren voro sålunda från början afsedda blott att befrämja de enskilda klostermedlemmarnes umgänge med Gud och deras salighets sak. Men, såsom kändt, utvecklade sig under medeltiden kyrkoläran i den riktning, att till salighetens förvärfvande fordrades framför allt goda verk och att ställföreträdandet hos Gud icke ensamt tillkom Frälsaren, utan att Jungfru Maria, aflidna helgon och ännu lefvande fromma personer förmådde med sina böner mäktigt inverka på Guds sinnelag i afseende på, vare sig i det syndiga verldslifvet försänkta, eller af skärseldens qval plågade menniskor. I följd häraf begynte man ock mer och mer anse klosterlifvet såsom någonting högst förtjenstfullt och i vida kretsar gagneligt icke allenast för de talrika skaror af män och qvinnor, hvilka strömmade till klostren, för att der gifva sig in, utan ock för de många

[1] Se Lange, De norske Klostres Historie, sid. 306, not.

andra både lefvande och döda, hvilka kunde blifva delaktiga af renlifves personernas böner och af deras annars utöfvade goda och Gudi behagliga gerningar. Ja, ett nytt klosters inrättande ansågs till och med nyttigt i politiskt hänseende, enär dermed liksom en andlig fästning uppmurats, hvars garnisons trägna gudstjenst, dess natt och dag till Gud uppstigande vakor, böneoffer, fastor och rena lefverne utgjorde mäktiga vapen att från riket fördrifva landsplågor och andra syndastraff samt att förebygga hotande fientliga angrepp.

Äfven Birgittinerklostret i Nådendal hade, enligt tidens föreställningssätt, till uppgift icke blott att befrämja sina egna medlemmars andliga och eviga väl, utan ock att både befordra rikets välfärd och lända många utom klostret stående personer, både lefvande och döda, till själagagn.

Vi ha i det föregående sett, hurusom det finska Birgittinerklostret af Sveriges regering grundades och jemförelsevis äfven rikt doterades samt fortfarande beskyddades och gynnades just i det syfte, att det skulle tjena såsom botemedel och skyddsvärn mot trångmål och nöd, hvaraf riket hemsöktes.

Tidigare har jemväl framhållits, hurusom Nådendals kloster bekom ett rikligt materielt understöd af enskilda personer medelst gåfvor, vare sig såsom omedelbara skänker eller under form af testamentariska dispositioner. Dylika föräringar härflöto städse af välvilja mot klostret, men gjordes icke alltid oegennyttigt eller utan förbehåll. Man har nemligen att särskilja två slag af donationer, ovilkorliga och vilkorliga, de senare till antalet ojemförligt flera och hänförande sig till värdefullare föremål. De vilkorliga föräringarna åsyftade städse att betinga gifvaren några andliga förmåner i stället för de verldsliga egodelar, dem han öfverlät till klostret. Men äfven de ovilkorliga föräringarna gjordes tvifvelsutan i de flesta fall under förhoppning, att ett sådant godt verk skulle förskaffa gifvaren någon förtjenst inför Gud.

De förbehåll, som fästades vid gåfvorna, voro hufvudsakligen af 3 slag: antingen a) skulle gåfvan utgöra provent, anslag till underhåll, vare sig för gifvaren sjelf, såsom inträdande i klostret (t. ex. Arv. IV: 32), eller ock för en syster eller broder, som i klostret ingafs för att bedja närmast för gifvarens väl och hans samt hans anhörigas själaro efter döden; eller b) utgjorde gåfvan ersättning för fritt underhåll, hvilket gifvaren betingade sig af klostret till döddagar, såsom en broder eller syster utantill (frater eller soror ab extra); eller ock c) skulle gåfvan gälla för gifvarens upptagande endast i bönhåll, utan att han trädde i närmare förbindelse med klostret, på grund af hvilket upptagande likväl i all framtid förböner skulle af klostrets systrar och bröder hållas för gifvarens och hans anhörigas själar. I de fall, då gifvaren icke sjelf gaf sig till renlifves broder eller syster, fogades stundom till förenämnda vilkor äfven förbehållet, att gifvaren efter sin död skulle blifva begrafven eller få sin lägerstad i klostret, för hvilken förmån någon gång särskild ersättning beräknades.

Stundom ansåg gifvaren sin föräring till klostret framdeles gagna icke blott honom sjelf och hans i lifvet varande anhöriga, utan gjordes donationen i ett ännu vidsträcktare syfte. Sålunda gåfvo Gödike Finke och hans hustru till Nådendals kloster år 1487 ett jordagods för begges deras själar och deras „efterkommande“ (Arv, V: 116—117). De tydligaste bevis på den naiva fromhet, hvilken stundom gaf sig till känna i en dylik välgörenhet, äro dock de fall, då donationen ansågs komma hela kristenheten till godo. Så testamenterade Jöns Henriksson år 1455 och Arvid Clausson år 1459 hvardera ett gods till bemälda kloster icke blott för sina närmaste anhörigas utan ock „för alla christna själar“ (Arv. VI: 44 o. IV: 69), hvarjemte ett gåfvobref finnes från 1493 likaledes å ett gods, som gafs till klostret för själarykt [1]) och gudstjenst,

[1]) D. v. s. själavård, omvårdnad om själen.

dem klosterfolket förbundit sig att uppehålla för gifvarens „föräldrars och andra goda christna själar“ (Arv. VI: 78). — Ett lika omfattande syfte kan äfven spåras i riddaren Erik Axelssons donation år 1481 af Nora gods till Viborgs gråbrödrakloster (se ofvan sid. 112).

De största andliga förmåner ansågos tillfalla den, hvilken kunde antingen sjelf ingå i klostret eller, om han eller hon dertill saknade tillfälle, kunde för ändamålet så till sägande „ställa man för sig“, såsom sin personliga representant, d. v. s. i klostret ingifva en annan person, munk eller nunna, hvilken å gifvarens vägnar uteslutande egnade sig åt gudstjenst och dagligen för gifvarens och dess anhörigas själar uppsände böner till himmelen. Från klostrets sida var denna angelägenhet dessutom ordnad på en praktiskt beqväm fot för gifvarne, i det att, derest någon ville för sig ingifva en syster eller broder i klostret, men saknade härför lämpligt subjekt, så kunde saken uppgöras sålunda, att en af de förut i klostret intagna systrar eller bröder, hvilken måhända för fattigdom icke förmått betala provent, adopterades såsom af resp. gifvare ingifven mot det, att denne till klostret erlade för sin nya myndling ett skäligen godt provent (se t. ex. Arv. III: 77).

Systrar och bröder „utantill“, hvilka icke voro bundna af ordensregeln, men likväl iakttogo vissa klostrets föreskrifter, synas haft rum i den s. k. „hjongården“, eller „borgaregården“, der de bespisades vid „borgarebordet“, men vid sjukdomsfall fingo sig kosten tillställd på sitt rum (jfr Arv. III: 92). Att hjongården befann sig utom klostrets klausur, ehuru innanför dess yttre hägnad, synes deraf, att der stundom hölls med kringboende allmoge både häradsting (1487, Arv. V: 116) och lagmansting (1489, Arv. V: 133).

Upptagandet i bönhåll synes varit förenadt med en ordentlig immatrikulering, ty ofta nog brukas härom uttrycket „inskrifvas i bönhåll“, hvilket väl bör uppfattas så, att inom klostret fördes en ordentlig förteckning öfver de

individer, åt hvilka från klostrets sida utlofvats, att de i all framtid skulle omnämnas i klosterpersonalens böner och messor. Genom ett sådant upptagande eller inskrifvande i bönhåll, ansåg sig den saken angick ha väl sörjt för sin själaro efter döden. Det gällde för honom eller henne likasom en lifförsäkring för evigheten.

Men det var icke ensamt medelst donationer, som personer utom klostret sökte under katolicismens tidehvarf betinga sig andliga förmåner, hvaröfver klostret ansågs förfoga. Icke sällan förekom äfven vid köp och byten, som af klostret afslutades, att den andra kontrahenten förbehöll sig några andliga förmåner, såsom böner för sin och sina anhörigas själar, mot det att någon del af köpeskillingen efterskänktes eller att ett värdefullare jordstycke utan mellangift lemnades åt klostret i utbyte mot ett sämre sådant. — Detta allt ådagalägger, hurusom äfven i vårt land under katolicismens sista århundrade det religiösa åskådningssättet hade utvecklat sig i en alltför realistisk riktning, då kyrkans salighetsmedel blefvo föremål för affärsuppgörelser och då jordiska egodelar ansågos kunna med största lätthet omsättas i andliga förmåner, afsedda att bereda själaro äfven efter döden.

Var man ej i tillfälle att betinga sig större förmåner af klostret, så ansågs ensamt det, att få sig en lägerstad eller blifva begrafven inom klostrets sköte för en värdefull lycka. Det saknades icke heller personer, som betalade mycket redan för en sådan förmån. Så utfärdades en gång till Nådendals kloster förskrifning å 30 mark för lägerstad och i testamente (Arv. V: 99). Nämnda högt skattade förmån ansågs yttermera höjas, om åt den aflidna förunnades svepning i klosterdrägt.

Den högsta förmån, som klostret kunde meddela personer utanför detsamma, gafs blott i undantagsfall, och då utan alla betingelser. En sådan förmån var: upptagande i klostrets broderskap. Detta har vederfarits högst få personer, hvilka utmärkt sig såsom klostrets synnerliga

vänner genom särskildt ådagalagd välvilja och bevisade tjenster. I fråga varande broderskap innebar fullständig delaktiggörelse af den välsignelse, som åtföljde klostrets gudliga förrättningar — dess vakor, fastor och böner — själarykt och åminnelse vid de i broderskapet upptagnas frånfälle samt vigilier och messor efter döden. Det ges blott 6, till namnen kända personer, trenne äkta par, om hvilka man med säkerhet har sig bekant, att de fått sig nämnda förmån tillförsäkrad. Af dem upptogos höfvitsmannen på Viborg, riddaren Erik Thuresson Bielke med sin maka Gunilla äfvensom hans broder lagmannen m. m. Sten Thuresson Bielke och dennes hustru Anna icke blott i Nådendals klosters, utan dertill ännu i hela Birgittinerordens brödraskap, och gjordes delaktiga af alla dettas andliga håfvor.

Kap. X.

Öfriga minnesvärda tilldragelser i Nådendals klosters historia under katolicismens tidehvarf.

Af vigtigare tilldragelser i Nådendals klosters historia före reformationen, utom de ofvanföre redan anförda, äro jemförelsevis få bekanta. Orsaken dertill är väl, att man ej har i behåll eller ens känner till någon i detta kloster förd krönika, sådan som i Vadstena ombesörjdes och ännu qvarstår i Diarium Vazstenense. [1]) Följande tilldragelser, hvilka omnämnas i spridda handlingar från medeltiden,

[1]) Diarium Vazstenense, 1344—1545, ursprungligen i Vadstena benämndt „Liber Memorialis" och numera förvaradt i Upsala universitets bibliothek, utgafs först i tryck 1721 af erkebiskop Erik Benzelius den yngre och sedermera 1818 litet noggrannare och med noter af professor E. M. Fant i Scriptores rerum suecicarum medii ævi, Tom. I, Sectio prior, pagg. 99—229, ur hvilken senare edition G. W. Lagus gjort de utdrag rörande Nådendals kloster, som äro tryckta i hans Handl:r till Finlands kyrkohist. III, sidd. 40—48. För föreliggande arbete är Benzelii publikation begagnad, jemte Fants beriktiganden.

synas emellertid tillräckligt minnesvärda, för att icke lemnas oberörda i denna skildring.

Den vigtigaste tilldragelse i vårt klosters inre historia under senare hälften af 1400-talet var tvifvelsutan den under flere månader af året 1462 inom dess sköte företagna reformation, hvarom i det förgående, sidd. 228 ff., handlats. Efter denna tid synas inga störingar ha förefallit i klosterlifvet härstädes under många år eller intill 1495, under hvilken långa tidsföljd de för vårt kloster märkligaste tilldragelser torde varit: först och främst den ärebetygelse, som vederfors detsamma genom riksföreståndaren Sten Sture den äldres besök i början af augusti år 1472 i Nådendal, der han uppehöll sig åtminstone den 2 och 3 i sagde månad, och dernäst det finska klostrets deltagande i det Birgittinerordens „generalcollegium“ eller „generalkapitel“, som år 1487 hölls i Gnadenberg i Öfra Pfalz. Bland andra mötesdeltagare voro der tillstädes tvenne munkar från Nådendal, Arnidus Nicolai och Henricus Michaelis, af hvilka man efter all sannolikhet eger att i den förre igenkänna generalkonfessorn i Nådendals kloster Aruidus Nicolai, hvars rätta namns förändring torde berott på någon liten misskrifning eller missläsning (Nettelbla, a. a. sidd. 81, 164—165, 166, 184). De utmärkelser, som vid samma tillfälle tilldelades Nådendals kloster och dess hufvudrepresentant (se ofvan sidd. 184—185) bevisa klarligen, att samma anstalt vid den tiden räknades för ett af de förnämsta Birgittinerkloster inom den katolska kristenheten.

Året 1495 var för Nådendals kloster ett svårt år, hvars verkningar sträckte sig äfven till följande tid. Förhållandet är skildradt i ett bref af den $\frac{17}{10}$ 1496 till Vadstena kloster från generalkonfessorn Aruidus Nicolai i Nådendal. Enligt denna beskrifning hade klostret råkat i svårt betryck genom ryssarnes infall i Viborgs län den 14 september 1495. I följd af deras sköflingar derstädes hade Birgittepenningen från nämnda län gått för klostret

förlorad. Ett af ryssarne derpå företaget härjningståg till Nyland och Tavastland hade för klostret medfört samma resultat beträffande dessa trakter. Ryssarnes under sommarn 1496 till Norrbotten utsträckta härjningar hade vållat, att klostret icke heller derifrån kunde vänta sig ens den ringaste inkomst. — Vidare hade år 1495 i Nådendal rasat en mycket svår pest, så att i klostrets borgaregård dogo omkring 50 personer och vid lif blefvo endast en flicka, 2 gamla qvinnor och några gossar. Till klostret erhölls då hvarken ved eller mat, ty all kommunikation med detsamma var för pestens skull afbruten. Sedan kom vintern 1495—1496 med i mannaminne oerhörd köld, hvarföre klosterpersonalen derunder led svårligen af frost, hunger och elände. Af dess personal dog likväl ingen af den smittosamma sjukdomen, ty 3 systrar och 2 lekmannabröder, hvilka aflidit år 1496, hade dött af „naturlig" sjukdom. Alla dessa olyckor hade emellertid så nedstämt systrarna och bröderne, att de icke väntade sig annat än martyrskap eller flykt. Ty för den händelse, att klosterpersonalen qvarstadnade, funnos ringa utsigter för lifvet. Räntan var borta och af alla klostrets landbönder var ej att förvänta öfver 2 läster (= 96 tunnor) säd tillsammans. Abbedissan försäkrade, att hon icke hade 1 läst malt qvar till vintern. Brefskrifvaren beder derföre Vadstena kloster om lån af något belopp korn intill bättre tider. För händelse af flykt, det Gud förbjude, bedes åter moderklostret upplåta sitt i Stockholm egande stenhus till härberge åt Nådendals klosterpersonal. Både herr Sten Sture och biskopen i Åbo hade tillrådt brefskrifvaren att resa till Stockholm och skaffa konventen någon bergning, men detta kunde han ej göra både för sin sjukdoms skull och för den sena årstiden, hvarföre han förtrodde allt i allsmäktig Guds försyn (Arv. VI: 94—95).

Enligt ett originalbref på papper bland odaterade pappershandlingar i svenska riksarkivet, af hvilket bref en afskrift finnes i R. Hausens samling i finska statsarkivet,

hade biskop Magnus Nicolai i Åbo (på 1490-talet) vid ett besök i Nådendals kloster meddelat dervarande personal, att erkebiskop Jakob Ulfsson jemte flere värdige fäder, som varit samlade i Upsala, beslutit en sådan förändring i gudstjensten öfver hela Sveriges rike, att Ave Maria derefter skulle sjungas i 2 verser, hvilket biskop Magnus då äfven anbefallt klosterpersonalen i Nådendal att iakttaga. Något sådant ansåg sig bemälde personal likväl icke våga eller vilja göra, utan att först inhemta moderklostrets vilja härutinnan, hvarföre bref med förfrågan härom afläts från Nådendal till Vadstena.

Jemlikt ett latinskt bref af den $\frac{18}{7}$ 1500 från generalkonfessorn Petrus Olaui och hans medbröder i Nådendals kloster till munkarne i Vadstena hade under föregående generalkonfessor Aruidi Nicolai (omnämnd i detta embete 1484—1498) lifstid Nådendals munkar haft att utstå förföljelse af kyrkans prelater (jfr ofvan sid. 225), hvilka efter Arvids frånfälle hade blifvit än djerfvare. En sådan afvog sinnesstämning hade isynnerhet förmärkts vid senaste biskopsvisitation, som hölls i klostret i förra hälften af februari år 1500, till hvilken biskopen (Magnus Nicolai) på konventens anhållan anländt med tvenne kaniker och sin skrifvare, en magister, som dock icke var kanik. Vid detta tillfälle hade misshälligheter af svårare art uppstått mellan klosterbröderne och visitator, hvilken med hårda ord tilltalat dem och förklarat, att ordens privilegier blifvit upphäfda, och lofvat att derefter tillsammans med 8 kaniker minst 3 gånger om året visitera klostret (Arv. VI: 111—113. Jfr ofvan sid. 185 mötets i Gnadenberg beslut rörande antalet af biskops-assistenter). Af biskop Magnus Nicolai Stiernkors blef dock denna hotelse ofullbordad, ty han afled redan den 12 nästföljande mars.

Åren 1508 och 1509 voro för klostret i Nådendal svåra pröfvoår. Under hösten 1508 härjade i klostret en häftig och smittosam sjukdom med sådan påföljd, att inom

ungefär 1 månad dogo af klosterpersonalen 35 systrar och bröder. Jämmern häröfver uttalade sig i bref till moderklostret. I skrifvelserna anhölls ock ödmjukeligen, att några personer måtte sändas från Vadstena till det finska klostrets „hugnad och rättelse“ (pro sublevamine et reformatione. — Diar. Vazst. pag. 165; Arv. VI: 116). Härtill bifölls, och den $\frac{4}{6}$ 1509 afreste till Nådendal från Vadstena 6 systrar (Katarina Algotsdotter, Elisabeth Giorderi, Birgitta Petersdotter, Birgitta Andersdotter, Anna Nilsdotter och Helena eller Elin Svensdotter) samt 2 bröder, af hvilka den ene var sjelfve generalkonfessorn i Vadstena Sven Thordsson, den andre en diakon Clemens Martini.

Enligt ett till Vadstena kloster från biskopen i Åbo Johannes (IV Olaui Pargasensis) den $\frac{30}{6}$ 1509 aflåtet bref, skrifvet på biskopsgården utanför Nådendals kloster, hade biskopen samma dag haft en öfverläggning både med de från Vadstena anlända personerna och med det finska klostrets begge konvent. Resultatet af denna öfverläggning blef, att samtliga systrar och bröder äfvensom biskopen bådo Sven Thordsson qvarstadna något längre hos de „fatige offuergeffne“ systrar och bröder i Nådendal, tills dessa kunde något bättre komma sig före, hvartill denne ock biföll, i händelse tillåtelse till ett sådant dröjsmål medgåfves från Vadstena. Biskopen i Åbo anhöll derföre nu härom och om samma sak skrefvo till Vadstena konventens i Nådendal systrar och bröder. Samtycke vägrades icke heller, ty i bref till Sven Thordsson af den $\frac{23}{8}$ 1509 meddelade abbedissan och vice konfessorn i Vadstena jemte samtliga dervarande systrar och bröder, att deras vilja var, det de från Vadstena utsända systrar och bröder skulle qvarstadna i Nådendal ända till 3 år, så att klostret måtte förbättras och förökas i „personis och reglo“, men efter dessa 3 års förlopp skulle de samtligen blifva hemkallade till Vadstena. I brefvet ingick derjemte uppdrag att tacka biskopen för den stora „dygd, kär-

lek och bistånd", han in officio visitationis bevisat de från Vadstena utsända såväl som mot Birgittinerordens regel (Arv. VI: 116—118). Denna särskilda tacksamhetsyttring innebär väl, att en lika välvilja mot orden och dess regel icke visats af alla finska biskopar, hvilket ock framgått af det, som ofvan förmälts om biskop Stiernkors.

Innan detta hugnesamma bref kom Nådendals klosterpersonal till handa, hade denna i början af samma månad, hvari brefvet uppsattes, åter haft att utstå mycken oro och ängslan i anledning af det plundringsdåd, som den danske sjögasten Otto Rud utförde mot det i klostrets närhet belägna, för tiden i fredliga drömmar insöfda Åbo, då han natten mellan den 2 och 3 augusti 1509 plötsligen med sitt beväpnade följe angrep Finlands gamla hufvudstad, der brände, härjade och röfvade i 5 dagars tid och derifrån äfvensom från domkyrkan bortförde en „osägelig rikedom af guld, silfver, penningar och andra dyra håfvor." Vid samma tillfälle var Nådendals kloster allvarsamt hotadt af ett lika svårt öde, men undgick detta dock lyckligen derigenom, att från klostret sändes, genast efter det fienderne anländt till Åbo, några bröder att dagtinga med dem om klostret och den derinvid belägna staden, hvilket ock skedde med sådan framgång, att danskarne förbundo sig lemna hvardera i ro mot en lösen af 25 mark i reda penningar, utgörande hvad som för tillfället kunde åstadkommas. [1]) Härom förtäljer Sven Thordsson i bref till Vadstena kloster af den 10 oktober 1509. — Af det

---

[1]) Af denna episod finnes en fantasirik skildring utgifven med titel „Rådmannens dotter. Historisk Originalnovell af E. F. J. Åbo 1878", hvilket arbete i stället för förord innehåller en förklaring rörande „Tryckfel." Det värsta tryckfel, hvaraf arbetet besväras, har dock undgått författarens uppmärksamhet, och detta är på titelbladet ordet „Historisk", hvilket bordt vara borta, enär detaljerna i framställningen sakna all historisk grund. Samma skildring har dessutom utgifvits dramatiserad i finsk drägt med titel: „Raatimiehen tytär. Historiallis-romantillinen näytelmä kolmessa näytöksessä. Jyväskylässä 1882."

som i samma bref omnämnes angående klostrets inre förhållanden, vill det synas, såsom hade ordensregeln, innan de från Vadstena utsändas ankomst, i någon mån blifvit i Nådendals kloster eftersatt, i det att dervarande personal icke alldeles noga hade iakttagit alla tidegärder, hvilket möjligen sammanhängde med den minskning, antalet bröder och systrar der lidit föregående höst; men sedan systrarna från Vadstena anländt, hade allt åter blifvit regleradt (Arv. VI: 118—121).

Efter 3 års vistelse i Nådendal återkom generalkonfessorn Sven Thordsson till Vadstena med 3 af de 6 systrarna den $\frac{16}{8}$ 1512. Tvenne Vadstena systrar, den literära Elisabeth Giorderi och Birgitta Andersdotter qvarstadnade i Nådendal derutöfver ännu 2 år, och en, Anna Nilsdotter, blef der för alltid, ty hon hade aflidit den $\frac{30}{11}$ 1511. Äfven den från Vadstena till Nådendal öfverkomne diakonen återvände sedermera till moderklostret. Men ehuru upphjelpt genom nämnda Vadstena beskicknings verksamhet, synes vårt kloster ännu någon tid derefter ha lidit brist på fulltalig personal. Åtminstone saknade det fullständig presterlig betjening för att med skriftermål och aflat till handa gå allmänheten på tider, då ett större antal botgörare tillströmmade. Detta framgår af en lördagen före Marie bebådelsedag, något af åren 1513—1516, daterad skrifvelse från abbedissan i Nådendal Margareta Jönsdotter till domprosten Scheel i Åbo, hvilken ombedes att för gångdagarne (de 3 böndagarne mellan bönsöndagen och Kristi himmelsfärdsdag) sända till klostret en prest, derest domprosten hade någon sådan till sin disposition och denne ville underkasta sig mödan att resa dit (Grönblad, Nya Bidrag till belysande af Finlands Medeltid, n:o VII).

I följd af det välgörande inflytande, som ofvannämnda från moderklostret utsända systrar och bröder samt särskildt generalkonfessorn Sven Thordsson utöfvade på Nådendals kloster, upprättades detta efter alla genom-

gångna pröfningar ännu en gång under katolicismens tidehvarf, men blott för en kort tid; ty efter några år förestod detsamma en reformation af annat slag, än den som af klostret i Vadstena tid efter annan plägade företagas med dess dotterkloster. Den af Martin Luther i Tyskland år 1517 begynta kyrkoreformationen sträckte nemligen snart nog sina inflytelser äfven till Norden samt inverkade i Sverige och Finland, liksom annorstädes, till en början förlamande och hämmande samt slutligen upplösande på klosterlifvet. Men ännu kort förrän katolicismens välde i riket blef brutet, lemnades af moderklostret i Vadstena en handräckning åt den finska dottern. Antagligen led det finska klostret fortfarande brist på prester, eftersom från Vadstena omkring den $\frac{10}{2}$ 1525 sändes till Nådendal prestmunken Anundus Ingonis, hvilken dröjde der ganska länge, ty han återkom till Vadstena först den $\frac{24}{10}$ 1526, efter det att Peder Särkilaks redan begynt i Åbo förkunna den nya läran (Diar. Vazst. pagg. 179 o. 180).

Kap. XI.

Reformationens införande i Sverige och Finland, ett verk af konung Gustaf I. Klostergodsens reduktion i följd af Vesterås recess. Konungens skonsamhet mot Nådendals kloster. Munkkonventets i Nådendal upplösning. Indragning af klostrets samtliga gods under kronan och nunnornas förseende med underhåll af staten. Erik XIV:s förhållande till klostren.

Det var, såsom kändt, bristen på högre läroanstalter, hvilken under medeltiden förmådde ett stort antal kunskapslystne män att från Norden begifva sig för en tid till lyckligare lottade länder, hvilkas högskolor eller universitet stodo öppna för enhvar, som der önskade vinna en högre lärdom. Till en början voro nordboarne, liksom studerande af andra nationer, hänvisade blott till uni-

versiteten i södra och vestra Europa. Men sedan högskolor stiftats jemväl i vår verldsdels mellersta del, besöktes dessa, såsom närmare belägna, icke sällan af nordbor, för hvilka mot slutet af medeltiden tillträdet till den högre lärdomen yttermera underlättades derigenom, att universiteter stiftats också i Tysklands nordligare del. Det blef sålunda också direkt från den tyska kyrkoreformationens härd, det unga och lifskraftiga universitetet i Vittenberg, som kännedomen om de nya läror, hvilka der förkunnats, spriddes till Norden genom studerande, hvilka derifrån hemvände: Olaus Petri till Sverige och Peder Särkilaks till Finland.

Osäker eller mycket tvifvelaklig hade dock framgången af desse predikanters och några till dem sig anslutande mäns verksamhet blifvit, hade icke Sveriges mäktigaste man Gustaf Vasa, någon tid efter det han den $\frac{6}{6}$ 1523 blifvit vald till konung, anslutit sig till de nya åsigterna och begynt tillämpa desamma i sitt rikes styrelse. Geijers bekanta yttrande: „Sveriges historia är dess konungars historia“ gäller framför allt om reformationen i Sverige. Ty denna var egentligen ett verk af konung Gustaf I, hvilken, såsom det vill synas, leddes dertill mer af politiska, än af religiösa bevekelsegrunder. Att han i detta sitt förehafvande också lyckades, berodde väl mycket af landets politiska förhållanden, enär han förvärfvat sig sitt folks tacksamhet och jemväl gjort sig förtjent af dess hörsamhet, för det han befriat fäderneslandet från utländskt förtryck och skänkt rikets inbyggare fred och trygghet i stället för de inbördes fejder och den allmänna osäkerhet, som länge förut varit rådande. Men derjemte kan man ej undgå att anse reformationens hastiga framsteg i Sverige och Finland utgöra ett bevis derpå, att katolicismen icke ens under århundraden i dessa den romerska stolens gränsmarker, hvilkas inbyggares frisinthet aldrig rätt hade sympatiserat med den katolska hierarkins ok, kunnat slå synnerligen djupa rötter;

och häri låg måhända en ännu vigtigare orsak till den lätthet, hvarmed kyrkoförbättringen i sagda länder genomfördes.

Det var påfvens obenägenhet att till mötes gå konung Gustafs önskningar i afseende på lediga biskopsembetens i riket besättande, som närmast föranledde konungen att bryta med påfvemakten; det var det katolska presterskapets höghet och hersklystnad, som syntes honom oförenliga med en stark konungamakt, och de katolska institutionernas, kyrkors och klosters, rikedomar, dem konung Gustaf ansåg hinderliga för sitt rikes uppkomst och välmakt — det var dessa omständigheter, hvilka framför allt vände hans sinne bort från förut bestående förhållanden och förmådde honom att i stat och kyrka införa en ny tingens ordning. Hans egen öfvergång till den nya trosläran, hvilken väl stämde öfverens med hans uppfattning af en stark konungamakt, såsom behöflig för rikets välfärd, skedde likväl småningom, ty ännu i början af augusti 1523 utfärdade han ett formligt bref emot Luther, dennes skrifter och afsigter mot kyrkan, medan han några månader derefter i ett bref till bröderne i Vadstena af den $^{21}/_{2}$ 1524 uppmanade desse, att icke förkasta en ny lära, innan de väl pröfvat den, och sade sig hafva funnit, att Martin Luther var rustad icke med den hel. Britas eller någon annans, utan med den gudomliga skriftens vapen.

Verkningarna af de nya grundsatser, hvarefter riket numera styrdes, förspordes både i Sverige och Finland närmast genom fråntagandet af gods från kyrkor och kloster, hvilket förfarande, benämndt „igenkallande“, icke sällan bedrefs enligt skenbara rättsgrunder. Gustaf Vasa hade väl redan på riksdagen i Strengnäs 1523, der han valdes till konung, förskaffat sig laglig rätt att för sina och rikets mycket stora behof anlita kyrkans egendom (Reuterdahl, Svenska kyrkans historia IV, sid. 113, jfr. s. 169 not 1). Men en sådan rätt tillämpades sedan af konungen i flera fall ganska egenmäktigt

och äfven egennyttigt. Mesta uppseende väckte i detta hänseende under Gustafs tidigare regeringsår hans förfarande med Mariefreds kloster, der han den $\frac{10}{12}$ 1525 uppträdde i Carthäuser kapitlet och förklarade, att han på grund af arfsrätt ville taga i besittning Gripsholms vidtomfattande gods. Detta hade år 1493 af riksföreståndaren Sten Sture d. ä. och hans fromma hustru skänkts till grundläggande af ett Carthäuser kloster, hvars inrättande i Sverige Riksens Råd och riksföreståndaren gemensamt beslutit på ett herremöte i Telje 1491. Men enär „gamle herr Sten“ icke efterlemnat några bröstarfvingar, ansåg sig konung Gustaf, såsom hans systers sonson, ega bättre rätt till Gripsholm, än munkarne i det näst intill belägna Mariefred, och afspisade deras böner att få behålla det de engång fått med förklaringen, att sådant var omöjligt, lofvande bereda dem ersättning och uppehälle i Juleta Cistercienser kloster (Reuterdahl, a. a. III, 2, sid. 285 och IV, sidd. 261—262).

På lika grunder gjorde konung Gustaf sedermera jemväl i Finland anspråk på de många gods, dem riksföreståndaren Sten Sture d. ä. skänkt till Nådendals kloster, eller i hvilkas donerande till sagda kloster denne mäktige och välsinnade man haft någon andel. I Finland skedde dock detta igenkallande under „konungens arf och eget“, såsom det benämndes, först efter tillkomsten af den vigtiga statshandling från 1527, hvilken blifvit kallad Vesterås recess och hvilken, såsom grundad i ett slags öfverenskommelse mellan de begge statsmakterna, med ens besparade klostren alla öfverraskningar, enär den tydligen angaf, huru med klostrens personal och egendom hädanefter skulle förfaras, och sålunda förberedde dem på hvad de hade att vänta. Dessförinnan hade emellertid också Nådendals kloster fått någon förkänning af den omfattande reduktion, som sedermera på grund af riksdagsbeslutet i Vesterås företogs med dess gods. Ty redan 1523 köpte riksrådet, sedermera lagmannen, Erik Fleming ett af

landsfogden Henrik Henriksson Skrifvare till Nådendals kloster testamenteradt gods i Kesois by i Vemo af dennes slägtingar och den $\frac{23}{8}$ 1526 utfärdade konung Gustaf åt kaniken (domkapitelsledamoten) i Åbo Peder Särkilaks, som på grund af arfsrätt var egare till ett halft gods Tammisto i Töfsala, besittningsbref på andra hälften af samma gods, hvilken del blifvit i tiden gifven åt Nådendals kloster såsom provent för en dit ingifven nunna, en moster till Peder Särkilaks. Jemte det konungen i omnämnda bref förklarade, det klostret derigenom, att godset länge nog tillhört detsamma, haft „fyllesth för een redelig prouento, som med slige personer ingiffuas plægar“, tillerkände han Peder Särkilaks, hvilken beklagat sig öfver den vanvård, hvari hela godset råkat under klostrets förvaltning af dess andel, rättighet att behålla äfven sistnämnda del, såsom hans rätta börd och arf (Arv. II: 192). Samma år beröfvades ock Nådendals kloster utan rättegång ett gods i Nautila i Lundo och dessutom omnämnas ännu 4 gods, tillhöriga bemälda kloster, nemligen: Hyvikkälä i Janakkala, Ootois i Piikkis, Vreta i Kimito och Öudd i Halikko, hvilka alla blifvit klostret fråntagna redan före Vesterås recess.

Efter att såsom riksföreståndare ha genom danskarnes besegrande och fördrifvande gjort sig synnerligen förtjent om fäderneslandet, och sedan han såsom konung redan i fyra års tid hade bragt ordning och reda i Sveriges förvaltning samt gent emot utlandet förskaffat riket fred, erkännande och anseende, fann sig konung Gustaf föranlåten att söka få det motstånd häfvet, som i landet fortfarande, hufvudsakligen från det katolska presterskapets sida, förspordes mot hans regeringssätt. Han sammankallade derföre ett stort antal representanter för rikets skilda stånd till ett möte i Vesterås den 16 juni 1527 och framlade der för de församlade sina bekymmer rörande rikets ställning, dervid särskildt gifvande till känna sin missbelåtenhet med allehanda falska utläggningar, som ut-

spridts rörande hans åtgärder till rikets välfärd. Bland annat fästes ock uppmärksamhet vid det missförhållande, att kronans och ridderskapets egodelar i riket knappt utgjorde tredje delen af det, som prester, munkar, kyrkor och kloster innehade. Jemte det konungen yttrade sin beredvillighet att afgå från rikets styrelse, hvilket han redan förut flere gånger önskat, öfverlemnade han åt de församlade att uttänka medel till de framhållna bristernas afhjelpande. Men då Gustaf af de först uppträdande talarnes svar erfor, att man för i fråga varande behof icke ville uppoffra något af kyrkans egendom, afbröt han alla vidare underhandlingar, höll till de församlade ett ytterst strängt tal, skarpare måhända, än någonsin en regent hållit till en ständerförsamling, afsade sig regeringen, bad att blifva utlöst ur riket och lofvade att för alltid lemna detsamma.

Detta konungens handlingssätt var egnadt att fullständigt bryta ständernas motstånd mot hans regeringsprogram. Flertalet af de församlade insåg klart, att riket med förlusten af sin dåvarande konung äfven måste uppgifva allt hopp om en trygg utveckling och en lycklig framtid. Inom stånden gjorde sig derföre ock snart den mening gällande, att man borde förödmjuka sig och med böner söka beveka konung Gustaf att återtaga regeringen. Detta lyckades ock, ehuru icke utan svårighet. En bekymmersam kris i rikets och hela folkets lifsprocess blef härmed afgjord. Det gällde nemligen för de församlade representanterne att besluta, huruvida man borde förblifva vid eller rättare numera återgå till det gamla kyrkoväsendet, som i många afseenden redan öfverlefvat sig sjelf och visat sig olämpligt, eller om man skulle samtycka till införandet öfver allt i riket af en ny, ännu oviss, samfundsordning. Men nöden hade ingen lag. Man ville ej störta samhället i nya vådor. Man beslöt, om än tvungen, att godvilligt uppoffra de föråldrade institutionerna.

Ur sagda kris utgick konung Gustaf nära nog såsom sjelfherskare, och ståndens representanter voro nu hans under-

gifne tjenare. Desses rådslag rättade sig helt och hållet efter hans önskningar, och det gällde numera endast att besluta om hvarjehanda riksangelägenheters ordnande i enlighet härmed. Bland annat träffades närmare bestämningar, huru förfaras skulle med presterskapets, kyrkors och klosters gods äfvensom rörande klostrens framtida underhåll.

De beslut, som i Vesterås fattades beträffande tiggarmunkarne och deras s. k. *tiggekloster*, och det öde, som i följd häraf drabbade deras bröder i Finland och desses kloster, äro redan förut (sidd. 78—79) omnämnda. Beträffande åter de s. k. *ränteklostren*, d. v. s. kloster, som uppehöllos med räntor af dertill anslagna gods, till hvilken grupp äfven Finlands Birgittinerkloster hörde, lyder „Riksens Råds bref på Westerås Recess", i förening med menige adelns svar, sålunda: „Effter i Clöstern som aff räntho vphålles, haffuer nu i en long tijdh warit ett skroppeligh regimente, mest i ty att the haffua hafft clena förståndare, Clöstren niderfalla, och godzsen odeleggias. Samtycke wij att her effter skicke Konunger en godh Rijddersmans man vthöffuer samma Closter then Closterfolcket skall latha få sitth redeliga vphålla och Clostret wijdh macht håller, huadh ther vthöffuer kan wara, göre han Konungen tienst vthaff medh borgarlägia eller ellies som Konungen täckes. Och skall Biscoper inthet befata sigh mz Landbönar antingen mz gestningh eller sachöre ey heller mz Clöstret", „vthan när ther skall någher inwigas i jomfru clostret skall thå Biscoper gesta ther mz 6. eller 8. personer, efter som förläningsmannen honum vnna will och icke mehr"[1] (Stiernman, Alla Riksdagars och Mötens Besluth, I, sidd. 77 och 68).

---

[1]) Sist anförda bestämning är oriktigt återgifven af Reuterdahl, Svenska kyrkans historia IV, förra delen, sid. 295, såsom skulle förläningsmannen fått bestämma antalet af bröder och systrar, som fingo invigas.

Men till Vesterås recess hörde i frågan om klostrens egodelar ännu en vigtig bestämning, hvilken ock förklarar stadgans namn. Till upphjelpande af ridderskapets betryckta tillstånd, hvaröfver konungen klagat, beslöts nemligen å sagda herremöte, att „Rijdderskapet må kennes wijdh all the godz som giffuen, köpt eller panttatt äre vnder Kyrkior, Closter, Præbender, begængelse etc. etc. sedhan Konung Carls reffst stod,[1]) dock thz köpt och pantadt är, löses igen för mer eller mindre effter som thz länge eller stäckre haffuer bortho warit, och sich sielff ey löst haffuer, — — — — — — doch skall ingen tagha sijtt igen, för enn han på tinge haffuer gjordt sin byrd fuld mz tolff men effter laghen i suararens närvaro, skatte jord gonge tillbaka eehuru lenge han haffuer bortho warit“ (Stiernman, a. a. sidd. 77—78).

Besluten i Vesterås äro alla daterade S:t Johannis Baptistæ dag, således den 24 juni, 1527. Icke många dagar derefter, den 7 juli, lät konung Gustaf afgå till alla domkyrkor och kloster i riket ett bref med underrättelse om den förestående reduktionen af dem tillhöriga gods. I detta bref, hvaraf tvifvelsutan äfven klostret i Nådendal erhöll del, angifves närmare det bördemannen hade att iakttaga sålunda: „Hoo som kennes vil vijd forbenempde godz skal han til förne beuise sin byrd huad rett han haffuer ther til på heradzting eller landzting effter laghen j swararens nærwaro och ath samma godz ær komit frå hans slægt och byrdt sedhan forbenempde kong karls reffst hållen vart och thet giffue oss retteliga tilkenna med eder breff och bekennelse hwre ther om ær j sanning huar icke så sker

[1]) Efter föredöme af drottning Margareta, som på herredagen i Nyköping 1396 föranledde ett beslut, enligt hvilket all den skattejord, som fogdar och andre embetsmän dragit undan kronan sedan 1363, skulle utan någon lösen återgå till kronan, lät konung Karl Knutsson år 1454 företaga en räfst för att utröna och återställa, hvad kronan under den sedan föregående räfst förflutna tiden förlorat. Dervid förekommo äfven fall, då man måste fråndöma kyrkan jordagods.

och noger godz bliffue eder kirkie eller prebender med vålle j fråtagit vele wij atj giffue oss thet til kenne med bud eller eder scrifftelig vnderuisning hoo han ær som them igen tagit haffuer hwre mykit the renthe hwro mang the ære och huad the hetha“ (Arv. II: 212—213).

Med anledning af dessa i Vesterås fattade beslut följde nu för klostren i riket en svår tid, hvarunder äfven det finska Birgittinerklostret beröfvades det ena godset efter det andra. Då ett stort antal och dertill de värdefullaste af Nådendals klosters gods hade tillfallit detsamma såsom gåfvor af adliga personer, så fråndömdes de äfven klostret dels utan, dels mot ringa ersättning. Konungen sjelf föregick med exempel såsom bördeman, i det han genom sin troman, lagmannen öfver Viborgs och Raseborgs län samt södra Finland Erik Fleming († 1548) äfvensom genom häradshöfdingen i Masku härad Sten Henriksson lät tilldöma sig, såsom Sten Sture d. ä:s arftagare, flera af Nådendals klosters fastigheter (se Bihanget samt Lagus, Finska Adelns gods och ätter, sid. 254). Angående sin rättighet såsom bördeman till gods, hvilka af herr Sten Sture blifvit gifna till Nådendals kloster, afl ät konungen den $\frac{3}{9}$ 1551 bref jemväl till dåvarande lagmannen i södra Finland (och Gubernatorn öfver hela Finland) Henrik Claesson Horn till Kankas och Haapaniemi (se Bihanget samt Handlingar rörande Skandinaviens Historia, XXII, sid. 355). Derjemte understödde konungen sina adliga undersåters anspråk i enahanda syfte, såsom synes af Lagus, Handl:r o. Upps:r rörande Finlands kyrkohistoria V, sid. 8.

Det måtte redan tidigt ha gått raskt undan med godsens igenkallande, till och med af fundationsgodsen, eftersom abbedissan i Nådendal,[1]) sannolikt under förra hälften af år 1530, fann sig föranlåten att i bref till konungen, jemte det hon till honom öfversände en skänk, beklaga klostrets iråkade stora fattigdom och armod samt bönfalla derom,

[1]) På den tiden: Walborg Joakimsdotter Fleming.

att det skulle få behålla de gods, hvarmed stiftelsen grundats, äfvensom de lägenheter, hvilka tillfallit klostret i testamente eller provent, på det att dess personal icke måtte behöfva öfvergifva sitt hemvist. [1]) Till denna skrifvelse svarade henne konungen i bref omkr. den $\frac{12}{6}$ 1530, jemte det han gunsteligen tackade för skänken, att han gerna hade gått abbedissans önskningar till mötes, derest han icke hindrats derifrån „för then handell skull som i Vesterårs beleffuat wart vtaff wort Rikesens rådh och then meneman i rikit"; men eftersom konungen förnummit, att Nådendals kloster vore stiftadt i en senare tid och derföre kunde löpa fara att få mest alla sina gods igen klandrade enligt Vesterås recess, något som konungen icke heller kunde förvägra, så ville han dock medgifva, att klostret ännu någon tid finge behålla sina fundationsgods, Stenberga och Helgå, äfvensom förläningen af kronogodsen på Luonnonmaa och Lietsala näs, dem konungens fogde på Åbo slott Måns Svensson (Somme) allaredan hade igenkallat. Ett sådant medgifvande ville konungen göra, synnerligen för de gamla bröders och systrars skull, som voro i klostret och måhända skulle veta ingen råd för sig, om klostret platt upphäfdes (Arv. V: 259—263).

Redan år 1530 var det således nära, att Nådendals kloster hade gått in. Det räddades från ett sådant öde endast af kunglig medlidsamhet med dess ålderstigna bröder och systrar. Klostrets tillvaro räckte dock sedan mycket längre, än konungen hade beräknat — ja, icke långt efter det nyssnämnda medgifvande egt rum, var konungens deltagande för bemälda

[1]) Enligt „Undervisning om Rikets Ränta 1530—1533", som 1879 utgifvits af Samfundet för utgifvandet af handskrifter rörande Skandinaviens historia, sidd. 152—154, voro på den tiden abbedissorna i 6 af Sveriges ränteklostér förpligtade att till konungen årligen gifva af klostrens ränta ett visst penningebelopp från 100 till 400 mark; men klostrets i Nådendal tillgångar måtte efter reduktionen ej medgifvit en dylik beskattning, eftersom detta kloster ej omnämnes i förteckningen.

kloster stegradt dertill, att dess personal den 15 maj 1533 „fick ett försvarelsebref på deras gods, att ingen skall dem rycka eller keppa (kippa), med mindre vår nådigste herre gifver der förlof till (Registratur E. 1531—1534, fol. 268; Granlund, kon. Gustaf I:s Registratur VIII, sid. 223; Rhyzelius, Monasteriologia, sidd. 296—297).

Mera säkerställdt än för gåfvogods var klostret i afseende på sådana gods, som tillfallit detsamma genom byte eller köp, enär för deras igenkallande erfordrades motsvarande lösen. Då nu äfven antalet af dessa gods icke var alldeles litet, så förblef klostret allt ännu en stor fastighetsegare och hade tvifvelsutan jemväl förmått att tämligen bra reda sig med dessa tillgångar, hade det icke fått lida för följderna af en långvarig dålig ekonomi, hvars beskaffenhet ofvanföre, sid. 226, påpekats och hvilken, såsom jemväl i Vesterås recess anmärkts, synes varit utmärkande för samtliga räntekloster i riket. Huruvida med anledning af beslutet i Vesterås för ekonomins i Nådendals kloster förbättrande en särskild „Riddersmans man“ blifvit af konungen här verkligen tillsatt, har man sig icke bekant. Snarare vill det synas, såsom hade en sådan afsigt här ej blifvit utförd. I behåll finnes nemligen en lagmans dom af den $\frac{13}{9}$ 1537, hvilken utvisar, att klostret då försålt 2 gods i Raukkala by af Lundo socken och att köpet uppgjorts genom en klosterbroder Henrik Matthæi (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohistoria II, sidd. 58—59), hvilken äfven förut hade uppträdt såsom klostrets officiela ombud.

Sistnämnda köp afslöts med det förbehåll från klostrets sida, att köparen, hvilken tillika var närmaste bördeman till i fråga varande gods, förpligtade sig att, i händelse konung Göstaf skulle för denna handel tilltala klosterfolket, „dertill svara hans Nåde“ — detta sannolikt med afseende på både förenämnda särskilda försvarelsebref för klostret och en från konungen redan några veckor tidigare, den $\frac{19}{4}$ 1533, utgången befallning till biskopen och dom-

kapitlet i Åbo, att icke tillstädja, det något gods blifver köpt, pantsatt eller bytt från kyrkor och kloster, med mindre konungen varder härom bespord (Arv. V: 288).

Dessa af kongl. Maj:t vidtagna skyddsåtgärder voro så mycket mer behöfliga, som till och med högt stående embetsmän tilläto sig hvarjehanda konstgrepp för att komma åt klostergods, såsom framgår af de talrika besvär, hvilka ingå i ett år 1556 upprättadt klagemålsregister emot adeln i Finland (se Tillägshandlingar n:o 21 i finska statsarkivet). Mest komprometterade torde i nämnda afseende varit ståthållaren på Åbohus Joakim Fleming och hans son lagmannen m. m. Erik Fleming, hvilken senare synes ha begagnat sig af sin nära frändskap med abbedissan i Nådendal Valborg Joakimsdotter, som var hans syster, för att medelst köp eller byte, dervid klostret mycket förlorade, komma i besittning af flera dess fastigheter.

Efter 1537 förflöt en rund tid, hvarunder man saknar underrättelser om Nådendals kloster såväl i andra hänseenden, som beträffande dess ekonomiska förhållanden. [1]) Under samma tid har man dock att märka tvenne af konungen den $\frac{27}{6}$ 1538 och $\frac{25}{6}$ 1539 utfärdade, nästan lika lydande, förbud mot olaga afhändande af kyrko- och klostergods, hvilka författningar voro egnade att något så när skydda jemväl Nådendals kloster mot enskilda personers egenmäktiga och utan laga dom gjorda angrepp på dess egodelar. I dessa kungabref anbefalldes nemligen biskopen och domkapitlet i Åbo att icke tillstädja någon att tillegna sig bemälde egodelar, med mindre än att en

[1]) En obetydlig notis har man från denna tid rörande nunnornas i Nådendal anlitande för att betjena Sveriges dåvarande drottning Margareta Lejonhufvud. N:o 495, fol. 122, i finska statsarkivet, hörande till Thomas Jönssons Räkenskap för Åbo slott 1543, upptager nemligen såsom utgifvet till Nådendals kloster ett parti „Talg“ och „Kiökenfett“, hvaraf nunnorna tillverkat såpa „till wår N[ådiga] Frues behoff.“

fullmäktig från domkapitlet och den, som sådan egendom vederkännas vill, begge infunnit sig att inför konungen framlägga sina skäl och bevis och så i ärendet bekommit konungens utslag (Arv. V: 364; VI: 170).

Först öfver ett årtionde senare förekommer åter i handlingarna fråga om Nådendals klostergods, då nemligen konung Gustaf I den $\frac{3}{9}$ 1551 till lagmannen i södra Finland Henrik Claesson Horn aflät det ofvan, sid. 274, omnämnda brefvet och följande dag den $\frac{4}{9}$ utfärdade öppet bref för Sigfrid Mårtensson att ,,hafva noga uppseende och tillsyn, att Nådendals klosters egor icke uti någon måtto derifrån utan vår vetskap, vilja och samtycke afhända blifua.“ Anledningen till ett sådant förordnande var, såsom i brefvet jemväl angifves, att för konungen tillkännagifvits, „huruledes många i Finland, både adel och andra, rappe flux [= rycka till sig utan omgång] från Nådendals kloster de egor, som dertill i förtiden varit gifna, till hvilka de dock kunna finnas hafva föga eller ingen rätt“ (Arv. VIII: 82).

Nästnämnde af konungen hitsände embetsman var följaktligen en med kunglig fullmakt utrustad tillsynesman öfver Nådendals klostergods, men alls icke en sådan förläningsman, om hvars tillsättande för vården om ränteklostrens egodelar talas i Vesterås recess. Vi kunna derföre med allt skäl anse, att konungen, alltifrån det han 1530 nådigt besvarade abbedissans i Nådendal hemställan, fortfarande förblef välvilligt stämd mot Nådendals kloster och i årtionden undvek att på detsamma fullständigt tillämpa besluten i Vesterås. Antagligen bevektes han härtill, utom af sitt medlidande med klostrets ålderstigna invånare, jemväl af sin ynnest mot rikets adel, till hvilken ju en del af de i Nådendal underhållna systrarna hörde. [1]) Det var först mot slutet af sin regering, som

[1]) Att qvinnokloster ännu efter reformationen, t. ex. i Danmark, ansågos kunna tjena såsom adliga jungfrustift, framgår bland annat deraf, att jutska adeln år 1562 anhöll hos konung Fredrik II,

gamle kung Göstaf fastställde andra grunder än förut för klostrets hushållning, hvilket måhända stod i sammanhang med den reformation, som den nye, kraftfulle Åbo biskopen Michael Agricola sökte få införd i Nådendals kloster. Alltnog, år 1554 tog konung Gustaf i besittning en stor mängd kyrksilfver från Nådendals kloster, [1]) och år 1556 synes han hafva bestämt, att kongl. Maj:ts fogdar derefter skulle göra räkenskap för räntorna från ett stort antal af dem vederkända gods, hvilkas landbönder dittills legat under Nådendals kloster. Oaktadt den mängd gods, som frångått klostret under de nära tre årtionden, hvilka förflutit sedan Vesterås recess, hade nemligen Nådendals kloster ännu år 1556 i behåll 100 skilda fastigheter på landet, från hvilka landböndernes ränta till klostret sagda år utgjorde sammanlagdt:

Penningar . . . . . . 144 marker 1 öre
Spannmål (hvete, råg, korn, malt, hafra) 13 lester
 7 pund 5 ½ spann = 656 tunnor [2])
Ärter . . . . 2 ½ spann
Bönor . . . . . 7 pund 2 spann 1 kappe
Smör. . . . . 146 L℔ 15 ℔
Får . . . . 10 stycken
Ull . . . . 19 L℔ 10 ℔
Salt fisk . . . . 1 fjerding
Öl. . . . . 22 ½ tunnor
Ljus . . . . 132 stycken.

Men från 1557 skulle konungens fogdar göra räkenskap

att åtminstone tvenne nunnekloster skulle hållas vid makt, på det icke Adeln skulle se sig nödsakad att „gifva sina döttrar till bönder och ofria folk“ (Sandbergska samlingen i svenska kammararkivet. X, 323½).

[1]) Vid detta tillfälle lyckades dock nunnorna undandölja en mängd dyrbarheter, hvilka godvilligt senare öfverlemnades åt konung Johan, såsom synes af Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohistoria I, sid. 53.

[2]) 1 pundeläst (för torra varor), innehållande 12 pund, var = 48 tunnor; 1 pund, innehållande 6 spann, var = 4 tunnor.

för afkastningen från i fråga varande gods. Följaktligen måste man anse, att från och med sistnämnda år Nådendals kloster icke mer uppbar räntor från samma gods, utan i stället bekom ett visst årligt underhåll af kronan. Härmed öfverensstämmer ganska nära ett meddelande af d:r K. A. Bomansson från finska statsarkivet, att nunnorna i Nådendal första gången uppburo understöd [förskottsvis?] i november och december 1556.

Visade nu konung Gustaf mot Nådendals kloster, såsom af det anförda framgått, mildhet och skonsamhet i tillämpningen af de i Vesterås fattade besluten, så kan man ock vara förvissad derom, att den gamle humane Dominikanermunken Martin Skytte, som innehade Åbo biskopsstol åren 1528—1550, visade bemälda kloster allt undseende i afseende på dervarande personals efter dess gamla tro ordnade lefnadsförhållanden. Några af honom vidtagna åtgärder att reformera klostret känner man alls icke. Måhända invigde han ännu en eller annan ny nunna, [1]) hvilket Vesterås recess medgifvit, medan han å andra sidan ingalunda sökte hindra någon bland klosterpersonalen att begagna sig af kongl. Maj:ts allmänt gifna tillstånd för munkar och nunnor att träda ut ur klostren (Handl:r rörande Skandinaviens historia, XXII, sid. 331). Af systrarna i Nådendal torde dock ganska få, om ens någon, velat utbyta ett sorgfritt underhåll i klostret mot en oviss framtid utom detsamma, medan deremot de af bröderne, som voro prester, hade lätt att vinna anställning i församlingens tjenst, så framt de ville ansluta sig till den nya kyrkoläran.

Något allmännare utträde af klostrets manliga medlemmar synes dock ej ha egt rum under biskop Skyttes

[1]) Ännu 1560 aflade en nunna, syster Margret, klosterlöfte i Vadstena, hvarförutom jesuiten Possevin, under sin andra vistelse i Sverige 1579—1580, för Vadstena kloster invigde några nya nunnor, äfven mot deras anförvanters vilja (Anjou, Svenska kyrkoreformationens historia III, sidd. 40 o. 160).

tid. Ty oberäknadt, att den förut omtalade försäljningen af två klostergods år 1537 skedde enligt ordalydelsen i resp. dombref „på menige conwentens Brödress och Systress wegne i Nådendalss Klöster“, så existerade brödrakonventet i bemälda kloster ovedersägligen ännu om sommaren 1554, då biskop Michael Agricola der anställde visitation. Men antagligan innebar just denna visitationsakt ett så allvarsamt gif akt för klosterpersonalen, att åtminstone dess manlige medlemmar, bland hvilka det enligt Birgittinerordens regel tillhörde presterne att i klostret enligt katolsk ritus upprätthålla den dagliga gudstjensten, funno sig föranlåtne att småningom upplösa sitt konvent och öfvergifva klostret. [1]) En närmare redogörelse för denna den märkligaste och mest ödesdrigra af alla visitationsakter, som i Nådendals kloster blifvit hållna, torde derföre böra ingå i denna framställning.

Kort efter det Michael Agricola i början af sommaren 1554 blifvit i Sverige vigd till biskop öfver Åbo stift och den 17 juni hemkommit, företog han en visitations-

---

[1]) Ungefär vid den tiden synes ock en inskränkning af det manliga konventet i Vadstena ha förekommit, hvaraf äfven Finland hade en känning. I Anjou, Svenska kyrkoreformationens historia, III, sid. 41, förtäljes härom: „Genom en förföljelse, som omkring 1548 öfvergick Vadstena munkarna, bortdrefs från klostret munken Johannes Pauli Montigena eller Montanus, och då han icke ville låta böja sig, fördes han i fängelse till Tavastehus år 1554. Här erhöll han af höfvidsmannen [? Herman Fleming] och hans hustru tillåtelse att predika. Sina böcker hade han mistat, men fick af vänner och lika tänkande låna sådana. Han sammanskref här i sitt fängelse förklaringar på latin öfver en del af söndagsevangelierna: dessa förklaringar angifver han sjelf såsom utdrag ur en mängd namngifna kyrkofäders och skolastikers skrifter, hvilka om han haft dem alla till hands skulle bevisa en föga trolig rikedom på böcker i Finland. Sitt arbete tillegnade han den 24 maj 1556 den då i Rom ännu lefvande Romersk katholske erkebiskopen af Upsala Olaus Magnus. Vid Johan III:s uppstigande på thronen fick han återvända till Vadstena, der han tillsammans med en annan 70-årig prest på 1570-talet tjenstgjorde som biktfader.“.

resa inom 7 socknar med deras kapeller i Åbo skärgård, den 5—17 juli, hvarvid kyrkornas silfver och öfriga „clenodier“ upptecknades i vederbörande kyrkoherdes och kyrkovårdars närvaro. Uppteckningen afsåg en beskattning af kyrkorna på umbärligt silfver för konungens och kronans räkning. Visitationsresan afslöts med ett besök i Nådendals kloster, hvarest likväl ingen census af silfret behöfdes, enär konungen nyss förut genom sin fogde på Åbo slott Simon Thomasson (Tavast) från bemälda kloster bekommit en betydande silfverskatt, bestående af 4 förgyllde kalkar med patener, en förgylld monstrans och oförgyldt silfver, som varit på fyra helgedomskar, inalles vägande 28 lödige mark 4 lod 1 qvintin, hvarå konungen den 17 juli s. å. jemväl utställde qvitto åt Simon Thomasson (Lagus, Handl:r och Upps:r V, sidd. 8—9). Deremot finnes i behåll följande märkliga visitationsprotokoll från Agricolas besök i klostret:

„Nondalenses Mwnckar oc Nunnor. Låffuade bliffua Ewangeliske Personer, med lerdom och leffuerne etc

Jtem Reuelationes Beate Birgitte bliffuo them förbudhna, att læsas eller siungas öpenbarliga J Templett, wthan allenasthe aff Bibliam,

Jtem Then Swenska och Finska Messon wille the ochså bruka,

Jtem war them förbudit holla några Messor wthann Communicantes,

Jtem Jnuocatio sanctorum, Helgones åkallan och andra slijke Superstitiones oc Wijskipilsze låffwadhe the bårttleggia“ (Arv. VIII: 162—163).

Så kort än detta protokoll är, så var dess innebörd för Nådendals kloster af utomordentlig vigt. Vi finne deraf främst, att den katolska gudstjensten i Nådendals kloster intill den tiden orubbadt upprätthållits, hvilket ej kunnat ske utan biträde af det manliga konventets prestmunkar, och vidare, att med den nye biskopens tillträde till embetet fråga blef om den lutherska reforma-

tionens införande i sjelfva klostret. På hans uppmaning eller fordran lofvade dervarande renlifves personer, såväl munkar som nunnor, att blifva „evangeliska personer“ både i lära och lefverne. Ett sådant löfte hade väl rätteligen bordt innebära detsamma, som en fullständig afsägelse af klosterlifvet, hvilket ju är oförenligt med den evangeliska läran. Men detta måtte ännu ej varit rätt klart för den finske kyrkoreformatorn, ty de följande momenterna i visitationsprotokollet synas förutsätta, att „Nondalenses Munckar oc Nunnor“ skulle fortfarande få förblifva i klostret. Med en sådan förmån förbands dock såsom oeftergifligt vilkor, att deras offentliga gudstjenst ej såsom dittills skulle stå i strid med den i riket numera vedertagna formen för den allmänna gudstjensten. För den skull gafs uttryckligt förbud att vid gudstjensten föredraga Birgittas uppenbarelser, i stället för hvilka bibeln ensamt skulle föreläsas, äfvensom messor utan kommunikanter, följaktligen också själamessor, alldeles förbjödos. [1]) Enligt visitators anvisning förklarade sig klosterfolket jemväl beredvilligt att i stället för den gamla latinska messan derefter begagna den af Olaus Petri år 1531 på svenska utgifna nya messordningen, [2]) äfvensom den af Agricola år 1549 tryckta finska messan — hvaraf man väl ock får sluta, att gudstjenst plägat i klosterkyrkan hållas både för svenska och finska åhörare. På visitators uppmaning lofvade klosterpersonalen slutligen att också

[1]) Medelpunkten i katolska kyrkans gudstjenst är nattvardsmessan, egnad den handling, hvarigenom Kristus fortfarande ehuru på ett oblodigt sätt offras till försoning för menniskornas synder. Nattvardsmessa hålles derföre ock i denna kyrka äfven utan nattvardsgäster. Traditionelt bibehölls samma bruk flerstädes i Sverige ännu länge efter reformationen. Ty först år 1562 förbjöds här uttryckligen att hålla nattvardsmessa, så vidt ej kommunikanter voro tillstädes (Anjou, Svenska kyrkoreformationens historia, III, sidd. 29—30).

[2]) En senare upplaga: Messan på Svensko förbettrat. Stockholm 1548.

bortlägga helgonens åkallan och annan katolsk vidskepelse, något som hänförde sig företrädesvis till de enskilda andaktsöfningarna. [1])

Brödernes och systrarnas vid visitationstillfället sålunda gjorda löften och medgifvanden torde dock sedermera befunnits för dem innebära mera, än de förmådde hålla, utan att uppgifva sin ställning. Då den nye biskopen väl icke heller uraktlät att öfvervaka förpligtelsernas, om ock motvilliga, uppfyllelse, så är det högst antagligt, att just i följd häraf det finska dubbelklostrets manliga konvent småningom upplöstes och att efter någon tid blott systerkonventet qvarstod såsom en försörjningsanstalt för ålderstigna eller värnlösa qvinnor, för hvilkas själavård likväl en prest af brödernes konvent fortfarande förblef

---

[1]) Såsom ett prof på helgonens åkallan kan anföras följande svenska böneformulär, taget ur Rålambs samling n:o 44, pag. 21, bland kongl. bibliothekets i Stockholm handskrifter:

„Alles war helge fadher Sancte Francisce, ther tu werdoger wast faa Gudz helga fem under i tin Likama, reglone till stadfestilse, alle wärdine til en andelikan spegil, swa beder iak tik sorgful människia ok syndok, min helge fader S. Francisce, thet tu skriffuer i mina siäl oc mino hiärta alla gudz helga pino, thet alder förglömö hans helga dyra död, at iak motte tess wärdoger uara fölgia hans benedicta fotspor äfter, oc bära thet helga kors med tik i rätte ödmiukhet oc fatukdom oc reno lifs lifuerne. Swa beder iak tik min H. Fader S. Francisce, thet tu bedis oss syndone förlatilse, then helga andz ingiutelse, alla goda dygda fulkomnilse, allom Christnom siälom roo oc nade, oc os syndogom menniskiom frid i iorderike, ok äwerdelekat lif i himmarijke. Swa beder iak tik min helge fader S:t Francisce thet tu kom til mik tha iak skal dö, med tinom helgo brödrom oc systrom flerom, med S:t Antonio, med sanct Ludvico, med S:t Dominico, med S:t Clara, med S:t Birgitta — — — — med S:t Helena thet helga kors fan, i fölgin mik för domin, bedie for mik alt thet i kunnin oc alt thet i formagin, ok latin alder af at bidia, for iak är i the ärone ok glädien som the äro som tin helga benedicta blodogh fotspor haua efterfölgt. Swa beder iak til min helge fader S:t Francisce thet tu lijsa mina siäl i skärseldz pino, alt thet tu kant oc formatt, tu släp oc alder af mik, for än iak är i äwerdeleke gläde med tik. Amen.“

på platsen. Till denna tidpunkt, då det manliga konventet upplöstes, torde rätteligen ock böra hänföras den i Rhyzelii Monasteriologia, sid. 296, meddelade, men der till en föregående tidpunkt hänförda, underrättelsen, att „några utlefvade gubbar [från Nådendals kloster] fingo nådabröd i Åbo-hospital.“ Sjelffallet var det klostrets lekmannabröder, som sålunda blefvo fattighjon, och detta synes äfven Rhyzelius härvid haft för ögonen, medan prestmunkarne sökte sin utkomst i församlingarnas tjenst. — Under sådana förhållanden, då det manliga konventet alltmer reducerades, synes det ock varit alldeles i sin ordning, att klostrets ekonomi, såsom ofvan nämnts, vid denna tid ställdes på en annan fot, så att staten öfvertog godsens förvaltning och åt klosterpersonalen i Nådendal anvisades ett visst årligt underhåll af kronan.

Sista gången munkar, såsom ännu befintliga i Nådendals kloster, omnämnas i handlingar, torde varit den 25 januari 1558, för hvilken dag det finnes antecknadt i hertig Johans i svenska riksarkivet förvarade diarium, att ett bref utfärdats (från Åbo slott) angående „Underhåld för Munkar och Nunnor i Nåndals Clöster.“ Då några få år derefter den för 1561 uppgjorda, i finska statsarkivet under n:o 896 befintliga, „Lasse Michelsons Regenskap påå Åbo slott“ på flera ställen omnämner endast „Nonnornes Bestelning“ och under „Leffuereringen iffrå Åbo slott“ å fol. 90 af samma akt generelt upptages „Bestelningen Till Nånnorne i Nåndal“, sådan denna blifvit af hertigen eller i hans namn bestämd den 12 september 1561, så framgår häraf tydligt, att dåmera i det finska klostret alls icke existerade något manligt konvent, hvilket således hade totalt upphört mellan åren 1558 och 1561, hvarefter såsom en qvarlefva deraf blott en prestman tillsvidare qvarstod för nunnornas själavård.

Denna slutsats bekräftas jemväl af en handling från Erik XIV:s tid. Bemälde konung har nemligen för konventssystrarna i Nådendal den $\frac{27}{8}$ 1564 utfärdat ett

bref, deri dem utlofvas att bekomma och behålla det underhåll, som de hade i „vår salige käre herr Faders tid" (Lagus, Handl:r och Upps:r, V, sidd. 9—10), hvilket följaktligen utvisar, att klostret redan under konung Gustafs tid var i sjelfva verket reduceradt till ett enkelt systerkonvent och såsom sådant bibehölls af konung Erik.

Beträffande arten och beloppet af nunnornas i Nådendal underhåll i Erik XIV:s tid finnes ock ett upplysande dokument, som ingår i Palmskiöldska samlingen i Upsala universitets bibliothek, N:o XIV, Topographica Tom. LVIII, Finland, Tavastland. Enär denna handling blifvit tyvärr felaktigt återgifven i Suomi 1849, sidd. 252—253, har skäl synts vara för handen att låta dokumentet ingå bland klosterhandlingar i åtföljande Bihang.

Hvad för öfrigt vidkommer Erik XIV:s ställning till klostren, så ådagalade han åtminstone mot de qvinliga konventen tolerans och ansåg dessa äfven kunna göra nytta såsom uppfostringsanstalter. Detta framgår tydligen ur konungens skrifvelse af den $\frac{30}{8}$ 1561 till Claes Christersson Horn rörande lifländska förhållanden. [1] I brefvet skrifver nemligen konungen angående Birgittinerklostret Marienthal nära Reval sålunda:

— — — — — — — — — — — — — — — — —

„Hwadtt edherss föregiffuende är om S. Birgitte Clöster och the godz ther vndher ligge. Haffue wij och förnummedtt. Så kunne wij wäll lijdhe, att I giffue edher änn wijdere I handell medtt Nunnerne ther äre Inne styrckandes ther till, att the begiffwe sigh vnder Oss medtt theris ägher. Kunne dock så wijdt bringett tilwäghe att the anthen för peninger eller och elliesth wille oplathe Oss samme godz, såge wij thett gärne. Och måghe I förtröste them ther medtt, att wij wele holle samme Clösther wijdh machtt, så framptt att the wele offlathe theris papistiske Ceremonier och theres falske

[1]) Riksregistraturet 1561, Jan.—Sept. fol. 203 ff.

Gudz tiensth, som the härtill haffwe brukett ther Inne. Sáå schole the haffwe wårtt förloff ther till, att Intaghe enn hoop barn till att läre, Och hwar them så synes ther Inne hooss sigh beholle, Inn till tess the komme till laghe ålder Doch så att the beholle thett wilckor, att the wele begiffue sigh ther wtt ighenn och bliffue udi Echtenschaps ståndh att thett icke schulle them förmeenes. Hwar och någre ålderstigne Quinner wore, som och hade lusth att begiffue sigh ther Inn skulle thet och wore them effterlatedh sådane till sigh anamme, om them såå sijnnes."

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Det nu anförda kan väl ock anses såsom en bekräftelse på det man eljest känner, att konung Erik i allmänhet hyllade sin faders kyrkopolitiska åsigter och att hans regeringshandlingar i afseende på kyrkliga förhållanden utgjorde blott en fortsättning af hans höge faders verk.

Men med Erik XIV:s afgång från regeringen ingick den svenska kyrkoreformationens historia i en ny period, hvarunder också för de svenska kloster, som ännu funnos i behåll, ett nytt utvecklingsskede begynte, följaktligen också Birgittinerklostret i Nådendal gick nya vexlingar till mötes.

Kap. XII.

Klosterväsendets återupplifvande i Sverige under Johan III:s regering. Konungens och drottningens bemödanden att ånyo upprätta Nådendals kloster likväl förgäfves. De sista nunnorna i Nådendal och deras underhåll. Klosterbyggnadernas förstöring en följd af riksdagsbeslutet i Söderköping 1595. — Öfversigtlig indelning af Nådendals klosters historia i perioder.

De intryck, Erik XIV:s halfbroder Johan mottagit af förbindelsen med sin katolska gemål, den polska prinsessan Katarina, och af sina egna under fångenskapen på Gripsholms slott med ifver bedrifna studier af kyrkofädernes skrifter, voro egnade att hos honom väcka och

befästa ett annat föreställningssätt om kyrkoskickets i Sverige lämpliga ordnande, än det, som bestämt hans faders och broders regeringshandlingar. Så länge den gamle erkebiskopen Laurentius Petri lefde, hvilken varit desse regenters förnämste medhjelpare i reformationsverket och som ännu sökte befästa detta genom den af honom 1571 utgifna kyrkoordningen, behöll Johan, som den 29 september 1568 låtit utropa sig till Sveriges konung, sina reaktionära reformplaner för sig. Men efter Laurentii död den $\frac{26}{10}$ 1573 visade konungen allt tydligare, hvad han hade i sinnet. Han trodde sig ha funnit den rätta lösningen af tvedrägten mellan katoliker och protestanter äfvensom för de mellan protestantiske theologer pågående strider genom att söka normera kyrkans lära, författning och kult enligt de gamla kyrkofädernes skrifter. Dessa grundsatser sökte han sedan jemväl i sin styrelse af riket att tillämpa, men uppväckte dermed endast nya strider inom svenska kyrkan, hvilka blefvo allt häftigare och bittrare, sedan konungen börjat visa sig mer och mer tillgänglig och eftergifven för katolska inflytelser, om han också icke hade för afsigt att ånyo i Sverige införa katolicismen annorlunda, än med flera, ganska väsentliga modifikationer.

Med en så beskaffad kyrklig riktning inom Sveriges konungahus kommo bland annan qvarlåtenskap från katolicismen de kloster, som ännu funnos i behåll, nemligen systrakonventen i Vadstena, Nådendal, Vreta och Sko, ånyo till ära och fingo än en gång upplefva en liten vederqvickelsens tid, särdeles i följd af en kyrkoordinantia, som af biskopar och andra „kyrkiones personer“ antogs på ett möte i Stockholm 1575 och som var afsedd, icke att upphäfva den på ett kyrkomöte i Upsala 1572 af biskopar och prester till efterlefnad fastställda kyrkoordningen af 1571, men väl att gälla såsom en förklaring eller fyllnad till denna.

Icke långt efter konung Johans inträde till regeringen vände sig abbedissan Birgitta Canuti (Kurk) jemte

konventet i Nådendal till honom med anhållan om skydd och underhåll för klosterpersonalen. I sitt bref af den 4 januari 1569 hembära de konungen främst sin tacksägelse för det de, på den tid han såsom hertig till Finland personligen uppehöll sig härstädes, väl bekommo sitt underhåll och åtnjöto skydd mot all orätt, förakt och öfvervåld. Dernäst bedja dessa gamla konventssystrar (abbedissan var åtminstone 70 år) om sin fortfarande lifsbergning i Nådendals kloster, der åter „voro inne en hop Chorsystrar och någre personer med deras predikant af brödernes Convent, sammaledes några gamla vanmäktiga qvinnor, som der med dem alltifrån deras ungdom varit hade, dertill deras legofolk, som deras spisning tillreda." Till denna böneskrift synes varit bifogad en förteckning öfver de persedlar, dem nunnorna dittills varit vana att till sitt underhåll bekomma och om hvilkas fortfarande utgående såväl som om hägn och försvar för deras ålderdomstid slutligen underdånigst anhålles. [1])

Denna nunnornas anhållan besvarade konungen med ett synnerligen nådigt bref af den 20 derpå följande maj, deri han kallar dem „Elskelige, Erlige och Gudzfruchtige personer" samt tillförsäkrar dem till behagelig tid i det närmaste samma underhåll, som de åtnjutit i konung Eriks tid, att uppbäras af konungens fogdar i Åbo län med tillägg, att de deraf också skulle försörja deras predikant med nödtorftigt årligt underhåll (Qvittentie Register på Åbo slott, pro Anno d. 1577, fol. 14, i finska statsarkivet [2]). I ingendera af dessa tvenne skrifvelser var dock ännu fråga om klostrets restaurering eller att det skulle erhålla någon vidare uppgift, än att vara en försörjnings-

[1]) Palmskiöldska samlingen i Upsala universitets bibliothek, N:o XIV, Topographica. Tom. LVIII. Finland. Tavastland, sid. 641. Akten finnes refererad i Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohistoria, I, sid. 48, men tyvärr med några afskrifnings- eller tryckfel.

[2]) Lagus, a. a. sidd. 48—49. Der förekommer bland andra fel: 150 D(aler), i st. f. 150 mark örtiger, och 3, i stället för 10, L℔ ull.

anstalt för der ännu qvarvarande ålderstigna nunnor intill deras frånfälle.

De nästföljande åren synes systrarnas lif ha förflutit stilla och obemärkt, ty från denna tid känner man blott, att abbedissan den $\frac{24}{6}$ 1572 afslutit ett mindre jordbyte med riksrådet Henrik Claesson Horn till Kankas och att konung Johan III medelst bref, dat. Vesterås den $\frac{12}{3}$ 1573, till behagelig tid förlänat nunnorna i Nådendal såsom augment till deras underhåll ett kronohemman Karvithu i Reso.

Men från 1575 inträdde ett nytt märkligt skede i detta klosters tillvaro, hvarunder man sökte ingjuta nytt lif i dess så godt som på grafvens brädd stapplande personal och till en ny lifskraftig verksamhet uppväcka en inrättning, som allaredan öfverlefvat sig sjelf. Det låg dock i sakens natur, att sådana bemödanden skulle misslyckas.

I „Nova ordinantia ecclesiastica anno 75 conscripta et vnanimj epischoporum consensu approbata“, hvilken på konung Johans föranstaltande å ett kyrkomöte i Stockholm antogs såsom förklaring och fyllnad till 1571 års kyrkoordning och der underskrefs den 16 mars 1575, lyder den sista eller 20:de artikeln sålunda:

„Om Kloster.

Åhr til beklagandes, at the sköne huus och bygningar både i städer och på landzbygdenne, som man haffuer kallat Kloster, så iämmerliga mestadeels förstörde äro. Ty endoch the waridt haffua vthi stort misbruk, lickuäl om husen hade ståått obrutin, kunna the wendas til itt Christeligit bruk. Therföre the kloster som ännu vidh mackt ähro, och lätteliga hielpas kunna, måtte ther til wendas. Somblige at gamble ålderstegne och förlammade prestmän, och iämuel andre som til werlden ingenn lust hade, måtte sigh ther förhålla, leffua vthi böner och gudeligheet, predica, läsa och siunga Gudz ordh, effter then rettha Religion som i Rijket brukas, vthan alt Affguderij.

Sombliga och at gamble Matroner och Jungfrur, både aff Ådelen och andre som til Echtenskapet, antingen icke lust haffua, eller tienliga wara kunna, måtte sammaledes ther leffua vthi stilheet och gudeligheet, lära och vnderuijsa huarannan, hållas til tuckt och goda seeder. Och thess förutan skola både parterna, så wel i Mannakloster som i Quinnakloster wara förplicktade vptuckta och lära faderlös och moderlös Barn, som öffuerheeten ther insetia syntes, medh läsande, skriffuande, siungande och sömmande etc. Så skulle thå ingen så förplickta sigh medh löffte, at han eller hon iu måtte begiffua sigh ther vth igen medh Föräldrars samtycke och förmyndares loff. Sådana Kloster äro rätteliga Scholor, och woro i Rijket enn åhra, at man iu åt minste, hade itt med årligitt vnderhold vthi huart Biskops sticht" (Handlingar rörande Sveriges Historia. Andra serien II, Första Afdelningen, sidd. 348—349).

Enligt denna artikel borde de kloster, som ännu funnos qvar i riket, användas såsom asyler dels för gamle prestmän och andre, hvilka der önskade föra ett åt gudaktighet egnadt lif efter rikets rätta religion, dels för gamla ogifta qvinnor, som ville undandraga sig verlden samt lefva i stillhet och gudelighet. Dock skulle ingen genom aflagdt löfte hindras ifrån att åter begifva sig ut ifrån klostret. Utom åt egna andaktsöfningar borde personalen såväl i mans- som qvinnokloster — om sammansatta eller dubbelkloster var ej mera fråga — egna sig åt de värnlösa barns uppfostran och undervisning i läsning, skrifning, sång och sömnad, dem öfverheten funne godt att i dessa asyler insätta. — En sådan för klostren utstakad uppfostringsverksamhet hade redan Erik XIV tänkt sig, hvilket framgår af hans ofvan, sidd. 286—287, anförda bref rörande Marienthals kloster vid Reval.

I följd af kyrkomötets förestående beslut afläť drottning Katarina, hvilken tvifvelsutan intresserade sig för nunnorna i Nådendal alltifrån den tid, hon såsom hertig Johans gemål residerade på Åbo slott, dec. 1562— aug.

1563, redan den 20 maj 1575 en skrifvelse på latin, deri hon meddelade bemälda konventssystrar, „Charissimæ Moniales“, att hon blifvit underrättad om deras ålderdom och om den deras kloster hotande framtida brist på nunnor, sedan de bortgått ur lifvet. Men då nu på kyrkomötet beslut fattats, att klostren skulle ånyo upprättas, uppmanade hon nunnorna att, efter hvad möjligt var, till samboende och umgänge med sig upptaga unga, dygdiga flickor, dem de borde uppfostra och öfva i att frukta och älska Gud, i den hel. katolska och apostoliska församlingens tro, i ödmjukhet samt i att bedja och sjunga böner, jemlikt klostersystrarnas fäders (? presters, konfessorers) och abbedissors anordningar och (Birgittinerordens) berömda regel. Tillika uppmanades nunnorna att underrätta drottningen om sina behof, dem hon lofvade tillfredsställa, inneslutande sin gemål, sina barn och sig sjelf i deras böner (brefvet tryckt bland Spegels Skriftliga Bevis, 116, n:o 54, och hos Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohistoria, II, sid. 60). Genom att hänvisa nunnorna till deras gamla ordensregel offrade drottningen åt sin katolska tro mer än den ofvan anförda artikeln i 1575 års ordinantia medgaf, liksom hon i sitt katolska nit med uppmaningen till nunnorna att söka få unga flickor upptagna i klostret gick utöfver ordinantians bestämmelser, att klostren skulle vara asyler för värnlösa barn, dem öfverheten der insatte att vårdas.

Äfven konung Johan bemödade sig vid denna tid att få Nådendals kloster ånyo upprättadt, om han än icke förrådde samma katolska syften, som hans gemål. I skrifvelser från 1576 anbefallde han reparation af några förfallne celler äfvensom af andra i klosterbyggnaderna uppkomna brister samt föreskref, att klostret skulle af nunnorna upplåtas till en asyl icke blott för åldriga enkor och jungfrur, hvilka der ville gifva sig in till gudstjenst, utan ock för dem af adeln och andra, hvilka voro behäftade med något kroppslyte eller sjukdom, dock icke smittosam, och önskade likaså begifva sig der in till gudstjenst.

Likvisst borde för de sistnämnda beredas skilda bostäder. För den sålunda tillkomna personalens räkning lofvade konungen efter behof öka nunnornas underhåll. Till konungens befallningsman i Norra Finland Christopher Blom afläts den $\frac{6}{8}$ s. å. särskild befallning om klostrets reparation jemte anvisning af medel härtill (Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohistoria I, sidd. 49—50).

Men resultatet af dessa konungens och drottningens bemödanden motsvarade för ingen del deras önskningar och förutsättningar. Genom de finska reformatorernes Michael Agricolas och Paul Juustens verksamhet på Åbo biskopsstol hade förhållandena i bemälda stiftsstads omgifning gestaltat sig derhän, att få nya adepter till Nådendals kloster kunde erhållas. I bref till abbedissan i Nådendal af den $\frac{6}{2}$ 1576 säger sig konung Johan, jemte det han allvarligen uppmanar henne att icke låta klostret förfalla, ha förnummit, att derinne återstodo blott 2 konventssystrar (Åbo Tidningar 1784, sid. 164), och då efter abbedissans frånfälle om sommaren följande år 1577 blott 3 nunnor voro i lifvet, så utvisar detta, att möjligen ett par personer i sednaste tid hade inträdt i klostret och att följaktligen blott en ringa frukt försports af konungaparets förenade bemödanden till klostrets återupprättelse.

Också synas efter abbedissan Birgitta Kurks frånfälle både drottning Katarina och konung Johan ha misströstat om framgången af sina vidtagna åtgärder. Ty i sitt svarsbref, dat. den $\frac{26}{8}$ 1577, till de qvarlefvande nunnornas meddelande om abbedissans död röjer drottningen ingen vidare omsorg om klostret, än att hon säger sig ha till mötes gått de åldriga systrarnas anhållan och utverkat kongl. Maj:ts löfte om deras nödtorftiga uppehälle allt framgent. Af ett tillkännagifvande, som konungens befallningsman på Åbo slott Bertil Eriksson utfärdat i Nådendal den $\frac{31}{10}$ 1577, framgår åter, att Johan III efter underrättelsen om abbedissans död och att i klostret återstodo blott 3 systrar, fann för godt att, till upprätthållande

åtminstone af klosterkyrkan, vidtaga en särskild anordning. Sedan nemligen denna kyrka under några förlidna år varit annex till Reso kyrka och derigenom mycket förfallit, så förordnade konungen nu, på det sagde klosterkyrka „icke måtte alldeles ödelagd, utan än vidare uppbyggd och vidmakthållen blifva“, att den skulle upphöjas till moderkyrka och att Reso socken med dess kyrka skulle läggas dertill såsom annex. Tillika hade konungen anbefallt Bertil Eriksson att söka förmå pastor i Reso att flytta till Nådendal och der tjenstgöra såsom kyrkoherde.

Denna konungens anordning sattes af hans befallningsman Bertil Eriksson i högtstående vittnens närvaro i verket den $\frac{31}{10}$ 1577 (Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohistoria, I, sidd. 51—52), och den $\frac{21}{12}$ s. å. utfärdades härå särskildt kungabref, deri bland annat kyrkoherden anbefalldes att flytta från Reso till Nådendal (Lagus, Handl:r o. Upps:r V, sidd. 10—11). På den nya orten saknade emellertid pastor tillsvidare eget prestbol, ty först den $\frac{6}{7}$ 1581 utfärdade konung Johan ett bref, hvarigenom klostrets ladugård uppläts till pastorsbol och Reso prestgård i stället vederkändes under kronan (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. I, sid. 55 [1]). Några år senare, den $\frac{28}{2}$ 1584 afslät konung Johan yttermera ett bref, hvarigenom dåvarande kyrkoherden erhöll „confirmation på alla de ägor, som af ålder vnder Klöstret hört hafwa, att der effter förblifwa vnder Prestegården“ (enligt handlingar i Nådendals kyrkoarkiv), hvilka egor likväl dåmera synas varit

---

[1]) På klosterladugårdens naturssköna plats invid saltsjön förblef sedan Nådendals prestgård, tills dess byggnader af ekonomiska skäl, för att få ett centralare läge i förhållande till egorna, åren 1805—1807 flyttades till sin nuvarande plats (Tengström, Afhandling om presterl. tjenstg. och afl. II, sid. 210).

Redan den $^{20}/_{11}$ 1648 hade väl Åbo domkapitel uppmanat Nådendals församling att till en beqvämligare plats flytta den förfallna, alltför nära kyrkan belägna prestgården, men först halftannat århundrade derefter blef denna uppmaning åtlydd.

reducerade allenast till några holmar och ängstycken, de der till största delen ännu tillhöra Nådendals prestgård.

Sedan själavård för klostrets inbyggare erhållits af den närboende kyrkoherden, lärer ock den i det föregående för år 1569 omnämnde särskilde klosterpredikanten befunnits öfverflödig och lemnat klostret. Denne siste prestmunks namn känner man ej med säkerhet, men antagligen var det den Andreas Petri, hvilken dog såsom kyrkoherde i Lempälä 1609 och om hvilken i en handskrifven „Relation om Lempälä församling" i universitets bibliotheket finnes å fol. 7 antecknadt: „Dn *Andreas Petri* ex Monasterio Gratiæ Wallensi, in Pastoratum hunc constitutus, cui præfuit annis fere 30 et e vivis excessit a: 1609 (jfr Strandberg, Herdaminne, I, sid. 296).

Bättre underrättad är man angående de tre nunnors namn, hvilka öfverlefde abbedissan Birgitta Kurk. Af qvittenser, som förvaras i finska statsarkivet, finner man nemligen, att i slutet af 1577 qvarstodo 3 konventssystrar: Margareta Persdotter Tönne, Elin Knutsdotter och Birgitta Karlsdotter, af hvilka Margareta Tönne den $\frac{12}{6}$ 1578 titulerar sig „Abbatisza i Nondals clöster", dertill troligen utsedd af sina 2 medsystrar, men såsom sådan sannolikt erkänd äfven af konung Johan, att döma af ett hans bref till Christopher Blom, dat. den $\frac{8}{1}$ 1580 (se Bihanget). År 1578 förekommer dock ej mera Birgitta Karlsdotters namn i bemälda räkenskaper, hvarföre man måste anse, att från detta år blott tvenne nunnor återstodo. Margareta Tönnes namn synes tillsammans med Elin Knutsdotter ännu den $\frac{9}{12}$ 1581, men derefter förblir i flera år Elin Knutsdotter den ensamma „nunnan i Nådendals kloster", hvilket hennes ensamma lif dock, förunderligt nog, finnes anticiperadt redan den $\frac{6}{7}$ 1581 i ett konung Johans bref, deri han säger sig förnimma, „at ther schall nu icke wara meer åhn een Nunna qwartt uthi Nodendals Closter" (oberäknadt abbedissan?) Då hon emellertid i samma bref betecknas såsom „sjelf fjerde" af dem, som i klostret underhöllos, har man

att förstå detta sålunda, att jemte henne lifnärdes i klostret 3 andra personer, utgörande betjening. I ett kunga-bref af den $\frac{2}{1}$ 1584 uppges hon vara „sjelf femte", då följaktligen tjenstefolket utgjordes af 4 personer (Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohistoria I, sidd. 55—56).

Sannolikt var det af tacksamhet för det kungliga löftet om fortfarande uppehälle i klostret, hvarom nunnorna försäkrats genom drottning Katarinas ofvan omnämnda bref, som de tre qvarstående systrarna om hösten 1575 hembjödo åt konung Johan klostrets ännu i behåll varande dyrbarheter: „Clenoder, Gull, Sölfwer och annat mehra." Enär anbudet skedde genom ett hemligt bud till konungens kansliskrifvare Hans Krantz, så antyder detta, att bemälda värdesaker för att undgå seqvestrering hållits af nunnorna undangömda i klostret. Detta deras tillgifvenhetsbevis upptogs synnerligen väl af konungen, hvilken i ett nådigt svarsbref af den $\frac{29}{12}$ 1577 tillkännagaf, att han anbefallt några sine tromän att mottaga och tillsvidare i förvar på Åbo slott insätta värdesakerna, hvaröfver nunnorna dock dessförinnan borde upprätta ett med konventets sigill bestyrkt register. Såsom bevis på sin erkänsla för konventssystrarnas mot honom visade „ödmjuke wehlwilligheet" utlofvade konungen dem fortfarande nödtorftigt uppehälle samt att ihågkomma dem med all sin gunst och nåde, äfvensom att beställa om klostrets förbättring, hvarförutom han, allt i samma bref, meddelade, det han något förbättrat deras kontanta penningeunderstöd [1]) samt efter deras egen begäran nu gunsteligen efterlåtit dem gården Stenbergh, hvilket klostrets äldsta fundationsgods, att döma häraf, således ännu en gång, i elfte timmen, synes återkommit under klostret (Lagus, Handl:r

[1]) Utgjorde länge 50 daler eller 150 mark, men upptages i förläningsregistren för 1582 och 1584 till 200 mark.

till Finlands kyrkohistoria I, sid. 53, och Lagus, Handl:r och Uppsatser V, sidd. 11—12 [1]).

Den mäktiga beskyddarinna, det finska klostret haft i den för sin barmhertighet och välgörenhet mot nödställda och fattiga i vida kretsar prisade drottning Katarina, förlorade det 1583, då hon efter långvarig sjuklighet afled den $\frac{16}{9}$. Men om den lilla rest, som dåmera återstod af klostrets personal, den „ensamma nunnan", vårdade sig den efterblifne kunglige maken på ett samvetsgrant sätt. I behåll finnas 4 Johan III:s bref från åren 1581, 1584 och 1590, deri konungen mycket strängt förständigar vederbörande sina befallningsmän att tillse, det nunnan i Nådendal oförkränkt bekommer sitt utlofvade underhåll, öfver hvars ofullständiga levererande hon låtit hos konungen anföra klagomål (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohistoria, I, sidd. 55—57).

Beträffande nunnornas underhåll efter år 1556, då Nådendals återstående klostergods vederkändes under kronan, synes väl dettas belopp varit så pass rundligt tilltaget, att det kan förefalla till och med öfver höfvan stort

[1]) I förläningsregistren i svenska kammararkivet, deri nunnornas i Nådendal årliga underhåll finnes angifvet, lemnas dock ingen bekräftelse på ofvannämnda donation, och i Lagus, Finska Adelns gods och ätter, sid. 8, uppges, att Stenberg något förut, eller den 2 januari 1577, skänkts af konung Johan III till hans naturliga dotter Lukretia Gyllenhjelm.

Måhända är rätta förhållandet härmed sådant, att i konung Johans ofvannämnda bref af den $^{29}/_{12}$ 1577 en namnförvexling egt rum i afseende på den donerade fastigheten och att föräringen afsåg blott en bekräftelse på donationen af 1573, då nunnorna bekommo det nära till Nådendal belägna Karvitta kronohemman, hvars ränta sedan i flera förläningsregister särskildt upptages bland anslagen till nunnornas underhåll. Det förlänades dem, såsom ofvanföre antydts, enligt kungabrefvets lydelse, „oss till en behagelig tid", efter hvars förlopp det dock ånyo måtte ha blifvit igenkalladt under kronan, ty för nunnornas underhåll finnes ett „prebende hemman i Masku härad i Reso socken" väl upptaget i förläningsregistren för 1578, 1579, 1582 och 1584, men icke mera för 1587, 1588 och följande år. Stenberga är beläget i Masku socken.

för det i klostret alltmer aftagande antalet nunnor. Men härvid är att märka, att underhållet var beräknadt icke ensamt för nunnorna, hvilka ju för egen del behöfde allt mindre, utan också för ett icke så litet antal tjenare, och att med samma anslagsmedel äfven den under en längre tid för systrarnas själavård anställde predikanten skulle underhållas. Dessutom skulle remonten af klosterbyggnaderna bestridas med samma medel. Härtill kommer, att då anslaget till största delen utgick in natura, så levererades af flere persedlar i sjelfva verket ett mindre belopp, än som var utlofvadt. Den förut omordade uppgiften på nunnornas underhåll i Erik XIV:s tid utvisar till och med, att afkortningen å det utlofvade beloppet var långt ifrån ringa.

Under konung Johans tid upptages i förläningsregistren i svenska kammararkivet äfvensom i finska statsarkivet nunnornas i Nådendal underhåll vanligtvis såsom inflytande från tre olika håll: a) räntan från ett prebendehemman (Karvitta) i Masku härad och Reso socken, hvilket de, såsom ofvan, sid. 295, nämnts, återfingo 1573; b) 150 à 200 mark i reda penningar, dagsverken och en stor mängd viktualier, att presteras genom häradsfogden i Norrfinland, samt c) ett mindre antal persedlar från Åbo slott. Totalvärdet af samtliga räntepersedlar för de skilda åren finnes merendels ock angifvet, reduceradt till penningar, och utgjorde detta:

1576 — 631 daler 1 ½ mark;
1578 — 714 daler 7 öre 19 deninger;
1579 — 535 daler 2 mark 5 öre 23 deninger;
1582 — 515 daler 11 öre 18 deninger;
1585 — 500 ½ daler;
1587 — 86 ½ daler;
1588 — 108 daler 3 öre 5 deninger samt till byggnadsremont 60 ¾ daler;
1589 — till nunnan Elin Persdotters underhåll 93 daler 31 öre 9 ½ deninger;

1590 — till nunnan Elin Persdotters underhåll 106 daler 20 öre 11 $\frac{3}{8}$ deninger;

1592 — till dito 78 daler 25 öre 3 $\frac{3}{8}$ deninger;

1593—1594 — till Elin Persdotters underhåll 70 daler 18 öre.

I de fyra sistnämnda förläningsregistren såväl som i ett „kort förläningsregister“ för år 1593 förekommer den ensamma nunnan i Nådendals kloster under namnet „Elin Persdotter“, oaktadt hon annars kallats Elin Knutsdotter. Enär likväl det senare namnets riktighet är konstateradt genom dess bärarinnas egna qvittenser till och med 1584 och då man icke gerna kan förutsätta, att Elin Knutsdotter, efter att länge nog ha varit den ensamma nunnan, afgått och ersatts af en annan ensam nunna med samma dopnamn, men af annan slägt, så måste man såsom säkert antaga, att „Elin Persdotter“ i förläningsregistren uppkommit genom misskrifning af Elin Knutsdotter.

Tiden för den sista nunnans frånfälle har härtills icke varit bekant, men numera kan åtminstone året med säkerhet uppgifvas, ty i förenämnda, i svenska kammararkivet förvarade, förläningsregister för 1593—1594 finnes in margine för *„Jungfru Elin* Persdotter Nunnan i Nåendals Clöster“ en så lydande anteckning: „Bleff dödh a:o etc. 91 och hafuer inthz sedan waridt förlänt.“ Att hon emellertid fanns upptagen i ett så sentida register, som det sistnämnda, utvisar, att dylika register upprättades en god tid förut, innan de tillämpades.

Såsom ofvan, sid. 293, anförts, hade konung Johan år 1576 träffat anstalt för en reparation af klosterbyggnaderna i Nådendal. Denna blef af en mycket mera omfattande och genomgripande art, än som från början var afsedd, och fortgick äfven under en följd af år 1577—1581 samt ännu derefter. I början tyckes reparationsarbetet dock bedrifvits tämligen lamt, hvarföre konung Johan till dess påskyndande öfversände om hösten 1579 till Nådendal en sin tjenare, „Staffan murmester“,

jemte allvarlig befallning till Christopher Blom att under samma höst och påföljande sommar bringa byggnadsarbetet till fullbordan. För arbetets utförande voro anvisade årligen 150 dagsverken från Norrfinland och 3 lester (= 144) tunnor spannmål af nunnornas underhåll. En i finska statsarkivet befintlig räkenskapsbok, benämnd „Christoffer Bloms Räkenskap för Nådendaals Closter Byggningh" (Tilläggshandlingar n:o 218 a) lemnar närmare upplysning om det utförda reparationsarbetet. Men derjemte är samma redovisning af ett synnerligt intresse, enär den meddelar några underrättelser om klostrets särskilda lokaler, hvarom för öfrigt alla närmare upplysningar saknas.

Den verkställda reparationen bestod nemligen deri, att klosterkyrkans tak delvis lagades nytt och öfverallt tjärades, dess södra vägg och alla sträfpelarne kalkslogos, kyrkans hvalf och trappor reparerades samt fönstren försågos med glas och delvis nygjordes. Vidare täcktes följande rum med näfver och bräder, nemligen på munkesidan: 1. sakristian, 2. munkarnes kor, 3. kapellet, 4. våkenhuset eller kyrkförstugan, 5. liberihuset (bibliotheket), 6. kapitelhuset, 7. en stenbod, 8. långa gången till konventsstugan, 9. sjelfva konventsstugan och 10. några kamrar; på nunnesidan: 1. konventsstugan, som var 8 famnar lång, 2. brygg- eller stegerhuset, 3. köket, 4. nunnornas sakristia, 5. deras „schriffte- och berättehwss [1]) ther the wtij förtiden haffue gått till Sacramentett", [2]) hvarjemte 6. muren på kyrkogårdens södra sida till 40 famnars längd reparerades, kalkslogs och betäcktes med bräder. — Äfven derefter synes konungen varit angelägen om klosterbyggnadens vid-

---

[1]) „Berätta" (i finskan: „kertoa") brukades i äldre kyrkospråket om uttalandet af välsignelsen vid brödets och vinets utdelande i nattvarden: Vår Herres Jesu Kristi lekamen (och blod) bevare din kropp och själ till evinnerligt lif! Amen.

[2]) Måhända menas med n:o 4 den sedermera s. k. nunnekyrkan och med n:o 5 en norr derom belägen tillbyggnad, hvars yttre väggar voro i linie med kyrkans norra och nunnekyrkans vestra vägg. Jfr förhållandet i Vadstena, sid. 178, not.

makthållande. Hans sista bref rörande Nådendals kloster af den $\frac{18}{10}$ 1592, skrifvet en månad före hans död, som inträffade den $\frac{17}{11}$ s. å., innehöll ännu en anvisning å liqvid för byggnadsmaterial, som levererats till Nådendals kloster efter den sista nunnans frånfälle (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. I, sid. 57).

Hade ej konung Johans regering plötsligen afbrutits, så skulle tvifvelsutan klosterbyggnaderna i Nådendal, efter allt hvad på deras reparation och underhåll kostats, blifvit apterade för något allmänt nyttigt ändamål, sedan det länge nog redan visat sig, att de ej mera behöfdes för sitt ursprungliga syfte. Men konungens oväntadt tidiga död vid 55 års ålder drog ett streck öfver alla hans vidare tilltänkta regeringsåtgärder. Blott $3\frac{1}{2}$ månader senare kullhäfdes på Upsala riksmöte 1593 allt hvad konung Johan i motsats till sina reformationen tillgifne företrädare uppbyggt i reaktionär och katoliserande anda; och $2\frac{1}{2}$ år senare hölls den namnkunniga riksdagen i Söderköping (i september 1595), der all papistisk gudstjenst strängt förbjöds och der det beslöts, att Vadstena kloster, det sista i Sverige, der det ännu fanns några nunnor, skulle upplösas, hvilket ock sattes i verket, genast efter riksdagens förlopp. [1]) Intill samma tid förblefvo antagligen Nådendals klosterbyggnader i orubbadt skick. Men äfven på denna återstod af Finlands klosterväsende tryckte riksdagsbeslutet i Söderköping sin skarpa prägel, i det att från denna tid sagde byggnader prisgåfvos åt förfall och enskilde personers sköfling, hvarifrån endast kyrkan skonades, hvilken då redan under ett par decennier hade tjenst-

[1]) Ännu i februari 1595 utfärdades kungabref för predikanterne i Vadstena kloster Måns Andreæ och Måns Larsson att bekomma sitt underhåll äfvensom stadfästelsebref för konventssystrarna i Vadstena å förut beviljadt underhåll (Riksregistratur 1594, 1595, Suppl. foll. 47, 48 & 53). — Vid Vadstena klosters upplösning afflyttade de få qvarvarande nunnorna den 13 december 1595 till Oliva kloster vid Danzig (Anteckningar om Vadstena kloster, sid. 15).

gjort såsom pastoratets moderkyrka. Af klosterbyggnaderna qvarstodo ännu år 1652 „stoora murar“, [1]) hvilka sedan allt vidare sköflats.

Förestående skildring af Nådendals klosters öden har fortgått från klostrets stiftelse till dess ändalykt, utan fördelning på särskilda perioder, hvilkas bestämmande faller sig svårt i saknad af en närmare kännedom om klostrets inre lif och verksamhet. Skulle dock en sådan indelning anses önskvärd, vilja vi förslagsvis uppställa följande biografiska schema för klostrets historia:

I. Klostrets stiftelse och barndomsperiod under dess bohållning i Masku 1438—1445.

II. Klostrets ungdomsålder intill dess reformation och invigning genom biskop Konrad Bitz 1445—1462.

III. Klostrets mannaålder intill reformationens införande och Vesterås recess 1462—1527, hvilken tidrymd sönderfaller i 2 afdelningar:

1) Klostrets blomstringsperiod 1462—1495, och

2) Klostrets hemsökelsestid 1495—1527.

Då Nådendals kloster likväl ännu efter reformationens införande i Finland fortfor att existera, kom det under denna sin

IV. ålderdomsperiod, 1527—1595, att öfverlefva sig sjelf. Det erhöll då också en helt annan betydelse, än det tillförene haft. Ifrån att ha varit en kyrklig institution blef det en statlig pensionsanstalt, tills dess personal alldeles utdog.

Kap. XIII.

Nådendals klosterpersonal.

Nådendals klosters tillvaro har omfattat halftannat århundrade, under hvilken tid det räknat ett stort antal

[1]) Diarium Gyllenianum, sid. 208.

systrar och bröder. Men då intet Diarium Vallisgratiense kunnat uppspåras och det lika litet gifves någon matrikel öfver de i Nådendals kloster intagne personer, så är man för kännedomen om dessa hänvisad blott till spridda ställen i häfderna, der en eller annan af dem finnes omnämnd. Någon antydning beträffande antalet af renlifves personer, hvilka samtidigt tillhört detta kloster, gifves icke heller före 1576, då klostrets personal redan befann sig så godt som i själtåget. Så får man t. ex. vid det tillfälle, då biskop Konrad år 1462 verkställde installation i klostret, endast veta, att bröders och systrars antal var så stort, att det förslog till konventets och gudstjenstens upprätthållande. För bedömande af hithörande förhållanden har man följaktligen ingen säkrare måttstock, än hvad som „synes antagligt.“

Med erinran om det antal systrar och bröder, som Birgittinerordens regel förutsatte, och med kännedom af de ofvanföre framhållna bekymmersamma förhållanden, hvarmed det finska klostret hade att kämpa allt sedan år 1495, kan man vara förvissad derom, att samma kloster aldrig efter denna tid räknade full besättning af Birgittiner systrar och bröder. Men icke ens under klostrets blomstringsperiod kan man gerna antaga, att Nådendals kloster räknat en lika talrik personal, som moderklostret i Sverige.

Huruvida den på generalkapitlet i Gnadenberg 1487 (se ofvan sid. 184) medgifna minskning af personalen i ett Birgittinerkloster utöfvat något direkt inflytande på det finska klostret, är ej närmare kändt; men att man ännu långt derefter lyckats hålla klosterpersonalen i Nådendal vid en högre siffra, än som i Gnadenberg fastställdes såsom minimum, framgår tydligen deraf, att, såsom ofvan, sid. 263, nämnts, om hösten 1508 dogo i pest inom klostret 35 systrar och bröder, utan att dock personalen dermed ännu var utdöd.

Så litet man följaktligen än känner till antalet af systrar och bröder, som blifvit intagna i Nådendals

kloster, så kan man dock vara förvissad derom, att under förloppet af halftannat sekel inalles flere hundrade personer der hunnit blifva mottagne. Följande förteckning måste derföre ock anses upptaga blott en mindre del af ifrågavarande personer.

I Nådendal var, liksom i Vadstena, abbedissan icke sällan en högadlig jungfru. Af de tre embetsmän: syssloman, gårdsmästare och intägtsman, hvilka enligt Vadstena klosterreglor biträdde abbedissan vid handhafvandet af klostrets ekonomi, möter oss i Nådendals klosterhandlingar egentligen blott sysslomannen eller „klosterfogden."

Förteckning

öfver kända medlemmar af

Nådendals klosterpersonal.

Abbedissor.

1. *Katarina Bengtsdotter*, invigd till nunna i Vadstena $\frac{18}{5}$ 1427, reste $\frac{28}{5}$ 1440 till Finland, der hon blef den första abbedissa i Nådendals kloster 1440—1445, återkom till Vadstena $\frac{4}{8}$ 1445, abbedissa derstädes $\frac{25}{5}$ 1452—$\frac{20}{9}$ 1456, då hon sannolikt af sjuklighetsskäl afsade sig embetet, död $\frac{2}{3}$ 1457 (Diarium Vazstenense, pagg. 70, 84, 93, 104, 112 och 113). — Enligt en annan föga trovärdig uppgift var den första abbedissan i Nådendal *Elin Jönsdotter*, en dotterdotter till höfvitsmannen på Åbohus Claus Lydekesson Diekn, hvars dödsår inföll mellan 1434 och 1439 (Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohist. III, sid. 43).

2. *Margareta Arvidsdotter*, nunna i Vadstena $\frac{5}{9}$ 1423, reste $\frac{12}{4}$ 1444 till Nådendals kloster, der hon valdes till abbedissa 1445?—1456, återkom till Vadstena $\frac{5}{9}$ 1456, död $\frac{10}{4}$ 1470 (Diar. Vazst. pagg. 67, 91, 111 o. 138).

3. *Brita Persdotter,* omnämnd $\frac{17}{4}$ 1464 (Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 279).

4. *Birgitta Jonisdotter,* omn. $\frac{1}{5}$ 1477 (Svartboken n:o 652, jfr Historiallinen Arkisto IV, sid. 150).

5. *Anna Jönsdotter,* omn. såsom abbedissa 1486—1497 (Arv. V: 100, VI: 80; Suomi 1849, sid. 224).

6. *Katarina Johannisdotter,* omn. 1504 (Arv. V: 188).

7. *Margareta Jönsdotter,* dotter till väpnaren Jöns Haqonsson af Sukkis i Nousis och hans hustru Elin Bengtsdotter, blef nunna 1498, omnämnes såsom abbedissa 1517, men var det redan tidigare, enär hon kallar sig så under ett bref till domprosten Paul Scheel, som dog 1516 (Arv. V: 175, 233; Grönblad, Nya Bidrag till belysande af Finlands medeltid n:o VII).

8. *Valborg Joakimsdotter* (Fleming), dotter till riksrådet och ståthållaren på Åbo slott Joakim Henriksson Fleming, omn. såsom abbedissa 1526—1531 (Arv. VI: 128; Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II, sid. 58: Biografinen Nimikirja, sid. 195).

9. *Valburg Torkilsdotter,* omn. såsom abbedissa 1537 (Arv. VII: 44), 1545 (Bihanget) och 1549 (Suomi 1858, sidd. 153—155).

(År 1554 eller kort förut torde en onämnd abbedissa i Nådendals kloster ha aflidit, att döma af ordres, som kongl. Maj:t nämnda år meddelade befallningsmannen på Åbo Simon Thomasson (Tavast), hvarom se Handlingar rörande Skandinaviens Historia XXII, sid. 357. Måhända var denna abbedissa just Valburg Torkilsdotter).

10. *Birgitta Pehrsdotter* var under Hertig Johans tid och ännu något senare abbedissa i Nådendals kloster (Suomi 1858, sid. 155, not) — se om henne efter n:o 74.

11. *Birgitta Knutsdotter Kurck,* dotter till lagmannen i Österbotten och Satakunda Knut Eriksson Kurck och Elin Kurck, som var syster till biskop Arvid Kurck. Född på Laukko gård i Vesilaks sannolikt på 1490-talet,

blef hon tidigt nunna i Nådendal och valdes 1567 till abbedissa derstädes, hvilket hon förblef till sin död, som inträffade om sommaren den 29 juni eller juli 1577 (Biografinen Nimikirja, sidd. 395—396; Histor. Arkisto I, sid. 36; Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. I, sidd. 48—51; Elmgren, Nådendals klosterruiner, sid. 34; jfr den mycket trovärdiga anteckningen af fornforskaren N. R. Broocman, se Leinberg, Bidrag till kännedomen af vårt land, IV, sid. 43).

12. *Margareta Persdotter Tönne,* klostrets sista abbedissa 1577—1581. I ett qvittens af den $\frac{12}{5}$ 1578 titulerar hon sig „Abbatisza i Nondals clöster“ och i ett bref till Christopher Blom af den $\frac{8}{1}$ 1580 omnämner jemväl konung Johan „Abadisen och Conuentz Sijstrerne vdi Nondals Clöster“ (se Bihanget).

Nunnor.

A. Anlända från Vadstena kloster.

År 1440.

13. *Margareta Petersdotter Kyle.* Fadren lagman på Öland. Nunna $\frac{6}{3}$ 1418, reste $\frac{28}{5}$ 1440 till Nådendals kloster, der hon afled $\frac{12}{9}$ 1441 (Diar. Vazst. pagg. 58, 84 o. 86).

14. *Katarina Dansdotter.* Redan såsom ung flicka lofvad till nunna, sändes hon den $\frac{17}{9}$ 1412 jemte några medlemmar af Vadstena konvent till det kort förut anlagda klostret Marienthal vid Reval. Efter återkomsten derifrån blef hon $\frac{15}{7}$ 1416 invigd till nunna i Vadstena. Reste $\frac{28}{5}$ 1440 till Nådendals kloster (Diar. Vazst. pagg. 48, 56 o. 84).

Katarina Bengtsdotter blef abbedissa i Nådendals kloster — se ofvan under n:o 1.

15. *Kristina Hansdotter* från Söderköping, dotter till Hans Rödh. Nunna i Vadstena $\frac{15}{2}$ 1430, reste $\frac{28}{5}$ 1440

till Nådendals kloster, der hon dog omkring $\frac{2}{7}$ 1447. Har skrifvit 2 o. 3 delen af Codex A. 4 i kongl. bibliotheket i Stockholm, [1]) innehållande „de virtutibus“ och „de interpretatione missæ“ (Diar. Vazst. pagg. 73, 84 o. 97; Scriptores rerum suecicarum medii ævi I, 1, pag. 149, not).

År 1442.

16. *Sigrid Henriksdotter* från Vesterås. Var enka, då hon på samma gång som ofvannämnda Katarina Dansdotter invigdes till nunna i Vadstena $\frac{15}{7}$ 1416. Reste $\frac{12}{5}$ 1442 jemte sin son prestmunken Olavus Gunnari till Nådendals kloster, der hon dog 1450. Hennes lik hemtades dock af sonen den $\frac{5}{1}$ 1451 till Vadstena, der hon ånyo begrofs (Diar. Vazst. pagg. 56, 88 o. 101).

17. *Helena Hinzadotter,* invigd till nunna i Vadstena $\frac{5}{9}$ 1423 på samma gång som ofvannämnda Margareta Arvidsdotter — se under n:o 2. Reste $\frac{12}{5}$ 1442 till Nådendals kloster. Återkom jemte Margareta till Vadstena $\frac{5}{9}$ 1456, död efter 1462 (Diar. Vazst. pagg, 67, 88 o. 111).

År 1444.

Margareta Arvidsdotter blef abbedissa i Nådendals kloster — se ofvan under n:o 2.

18. *Katarina Eriksdotter,* hemma från Danmark, en anförvant till brodren Acho Johannis (se nedanföre under n:o 87), invigd till nunna i Vadstena $\frac{15}{8}$ 1428. Reste $\frac{12}{4}$ 1444 till Nådendal. Återkom till Vadstena, der hon dog $\frac{18}{5}$ 1481 (Diar. Vazst. pagg. 71, 91 o. 142).

---

[1]) Codex A. 4, stor folio, innefattande 188 folier, har å fol. 182 följande slutord till den afdelning af boken, som der afslutas: „Ther lyktas the book, som syster kadhri jöns gudmundzsons dotter oc syster cristin hanssa dotter, haffua scriffuat, gudhi til hedhers och jderss allom til hugnadh.“

År 1509.

19. *Katarina Algotsdotter,* nunna i Vadstena $\frac{5}{8}$ 1470. Reste till Nådendals kloster $\frac{4}{6}$ 1509. Återkom till Vadstena $\frac{16}{8}$ 1512, död $\frac{29}{11}$ 1527 (Diar. Vazst. pagg. 139, 165, 168 o. 181, jfr Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. III, sidd. 47 o. 48. I Diar. Vazst. pag. 165 (och likaså på förra stället hos Lagus) benämnes hon felaktigt *Anna* Algoti, hvilket finnes anmärkt i Scriptores rerum suecicarum medii ævi, I, 1, pag. 210, not). — Om hennes pedagogiska verksamhet se ofvan sid. 238.

20. *Elisabeth Giorderi,* dotter till Giorderus Laurensson, „proconsul Wazstenensis.“ Invigdes till nunna i Vadstena 1481, reste till Nådendals kloster $\frac{4}{6}$ 1509, återkom till Vadstena $\frac{19}{8}$ 1514, död $\frac{28}{2}$ 1535. Har låtit skrifva „Historiæ Sanctorum a Festo S. Trinitatis“ och sjelf, medan hon var Vadstena konvents sångerska, afskrifvit „Liber Maccabæorum“, hvilka handskrifter förvaras i Codex A. 3 å kongl. biblioteket i Stockholm [1]) (Diar. Vazst. pagg. 142, 165, 170 o. 183; Scriptores rerum suecicarum medii ævi I, 1, pag. 193, not).

---

[1]) Ofvannämnde Codex A. 3, stor folio, har till titel: „Wars Herra Pino bok“, Om christi pino, och innehåller 156 folier pergament med 2 spalter på sidan. Fol. 1, inre sidan, redogör för innehållet:

Först Christi Pinos historia.

— —

„Sedan är thz witandhe at the boker som begynnas oppa sanctæ trinitatis dagh haffuer læt syster elzeby giorderi skriffwa“

— —

Å fol. 156, sista sidan, lyder slutet: „Thenna bok læth systher ælseby giordz dotter skriffwa aat conuentenne, tha hon war sw̄ma cantrix wppa thz perman [= pergament], som köptes for thz silff bältet som modhrsysthr, hustru cristin biörn nielsons gaff ther til, thz war swa goth som xxiiij mark, hwilkin bok skriffwen war aff ene conwentz syster som war anno domini MDIJ, i then tima war kära modher syster anna fickonis war abbatissa, gudhi til hedhers oc jdher allom minom kæra systrom til andelikan hugnat.“

21. *Birgitta Petersdotter,* dotter till Petrus Nilsson från Venestad. Nunna i Vadstena 1481, reste till Nådendals kloster $\frac{4}{8}$ 1509, återkom till Vadstena $\frac{16}{8}$ 1512, död $\frac{11}{11}$ 1530 (Diar. Vazst. pagg. 142, 165, 168 o. 182).

22. *Birgitta Andersdotter.* Nunna i Vadstena, invigningsåret okändt. Reste till Nådendals kloster $\frac{4}{8}$ 1509, återkom till Vadstena $\frac{19}{8}$ 1514, död $\frac{26}{3}$ 1532 (Diar. Vazst. pagg. 165, 170 o. 182).

23. *Anna Nilsdotter* från Svanhals socken i Östergötland. Nunna i Vadstena $\frac{25}{10}$ 1495, reste $\frac{4}{8}$ 1509 till Nådendals kloster, der hon dog omkr. $\frac{30}{11}$ 1511 (Diar. Vazst. pagg. 155, 165 o. 168). Hon var en slägtinge till Nicolaus Ragvaldi, som blef munk i Vadstena 1476 och var generalkonfessor derstädes 1501—1506 och 1511—1512. Om hans literära meriter se Silfverstolpe, Klostret i Vadstena, sid. 45, not.

24. *Helena Svensdotter,* också kallad *Elin* Svensdotter (Arv. VI: 120). Fadren handtverkare och borgare i Vadstena. Invigdes till nunna i Vadstena $\frac{8}{11}$ 1495, reste till Nådendals kloster $\frac{4}{8}$ 1509, återkom till Vadstena $\frac{16}{8}$ 1512, död $\frac{15}{4}$ 1532 (Diar. Vazst. pagg. 155, 165, 168 o. 182).

B. I Finland tillkomna.

25. *Margareta Laurisdotter,* första kända finska nunna i Nådendals kloster. Hennes fader, som var guldsmed och borgare i Åbo, erkände sig i salubref af den $\frac{28}{8}$ 1441 vara skyldig till klostret för sin dotter Margaretas kost under första året 12 mark Åbo mynt, för hvilken skuld han till klostret öfverlät en äng på Sudensalo under Sarkala by, lofvande derjemte årligen gifva klostret för hennes kost 12 mark intill den dag, hon varder invigd och tager „wiil ok krono“ med systrarna i samma kloster, då han eller hans arfvingar skulle efter bästa förmåga lemna klostret provent för henne (Arv. IV: 5—6, VII: 9).

— Sannolikt var bemälde Åbo borgare samme „Larens guldsmidh", som tillsammans med sin hustru Elseby den $\frac{18}{3}$ 1439 sålde ett gods i Masku socken åt Henrik Clausson (Diekn), hvilket köp, enligt Svartboken n:o 477, afslöts i S:t Gertruds gillestuga i Åbo.

26. *Margit Jakobsdotter,* ingifven i klostret af Birgitta Magnusdotter af Fallanäs, som i provent för henne gaf till klostret den $\frac{10}{5}$ 1444 godset Ullabro i Tillinge socken af Upsala stift och Åsunda härad, värdt 150 marker penningar Stockholms mynt. Margit qvarstadnade dock ej i klostret, hvarföre Birgitta Magnusdotter den $\frac{3}{4}$ 1446 anslog samma gods till provent för en annan då i klostret varande nunna Birgitta Jönsdotter, kallad *Nobis* (se nedanföre n:o 30), och så för den, som kom i hennes ställe. Dombref å Ullabro för klostret i Nådendal utfärdades i oktober 1445 och fastebref derå den $\frac{3}{5}$ 1446 (Arv. III: 35—37, 61—63, 76—79, VII: 12, 14).

27. *Margit* eller ock *Cristin Bengtsdotter.* Endera af dessa döttrar till väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margareta Vibrekt Kortumsdotter, bestämdes till nunna i Nådendals kloster. För denna sin dotters provent såväl som för sitt eget underhåll såsom pensionärer i klostret gåfvo föräldrarne den $\frac{1}{6}$ 1444 allt sitt gods i Helsingeby i Töfsala och hälften af gamla Kallela i Masku, hvilken gåfva med åtföljande vilkor s. d. af klostret antogs och den $\frac{25}{3}$ 1445 af gifvarnes arfvingar bekräftades samt yttermera den $\frac{8}{10}$ 1446 af Margit Vibrekt Kortumsdotter stadfästades med det tillägg, att senare af hennes man och henne förvärfvade gods i Iwars i Masku, i Soinis i Reso och i Hadvala i Piikkis skulle särskildt gälla för dottrens provent (Arv. III: 37—42, 54—56, 89—93, VII: 13, 15—17; Histor. Arkisto VIII, sid. 46).

28. *Katarina Olofsdotter,* enka efter Jöns Sakko, gaf den $\frac{29}{7}$ 1445 in med sig till klostret för sitt provent och uppehälle hälften af en gård i Åbo och en „fællebodh",

liggande på norra sidan om ån. [1]) — Katarina Olofsdotter synes förut ha varit gift med Niclis Andersson (Sakko) och med honom haft tvenne döttrar: a) Margareta eller Margit, gift: 1) med Anders Sakko, 2) med Jönis Friis, skräddare och borgare i Åbo; b) Greta, jemte modren blefven nunna i klostret — se nedan n:o 32 (Arv. III: 60—61, 99—101, 124—126, VII: 17).

29. *Elin Knutsdotter,* ingifven i klostret af kyrkopresten i Äyräpää (Mola) Henrik Makerland, som i sitt testamente af den $\frac{17}{10}$ 1445 gaf till Nådendals kloster för sin lägerstad och Elins provent ett stenhus med gård och tomt i Stockholm, värda 619 mark svenska penningar, Stockholms mynt — hvar lödig mark motsvarande 9 mark (Arv. III: 64, IV: 46).

30. *Birgitta Jönsdotter,* kallad *Nobis,* för hvilken Birgitta Magnusdotter af Fallanäs ånyo den $\frac{2}{8}$ 1446 gaf i provent till klostret godset Ullabro i Tillinge socken af Åsunda härad i Upsala stift, sedan den af henne förut med samma provent till klostret ingifna nunnan Margit Jakobsdotter (se n:o 26) ej qvarstadnat i klostret. Efter Birgitta Jönsdotter borde samma provent gälla för en följande nunna, hvilken alltid borde bedja för gifvarinnan och hennes föräldrar. Birgitta Nobis dog i klostret 1496 (Arv. III: 76—79, VI: 94).

31. *Katarina Jönsdotter* från Stockholm, ingifven i klostret af Anna Jönsdotter, häradshöfdingen Greger Anderssons hustru, som gaf för hennes provent till klostret allt sitt fasta gods i Kariniemi i Hvittis, hvarå dombref gafs den $\frac{16}{7}$ 1447 (Arv. III: 112, V: 129 — der urkunden oriktigt uppgifves datera sig från 1488 [2]) — VII: 19, jfr VI: 16—17 och Histor. Arkisto VIII: 43).

---

[1]) Arvidssons Handl:r VII: 8 anger oriktigt årtal för brefvet: 1440.

[2]) Bibliothekarien C. G. Styffe ansåg vid muntlig öfverläggning, att akten kunde hänföras till 1446 eller 1447.

32. *Greta Niclisdotter,* dotter till Niclis Andersson och Katarina Olofsdotter, som sjelf jemväl hade såsom enka ingått i klostret (se ofvan n:o 28). Enligt en utredning af den $\frac{29}{5}$ 1447 hade hon förutom eget provent gifvit till klostret för sin dotter Gretas provent 100 mark, som delvis gäldades med Voivala gods i S:t Karins socken (Arv. III: 99—101, 104—106).

33. *Valborg,* Ruds hustru, hade i provent till klostret gifvit en „fældbodh“ i Åbo, hvilken Niclis Olofsson Orovapn, borgare i Åbo, och hans hustru Gertrud den $\frac{2}{11}$ 1448 tillbytte sig af klostret mot en äng på Lietsala näs i Reso, hvarjemte de af klostret fingo i mellangift en engelsk nobel (Arv. III: 131—132, VII: 19).

34. *Katarina Olofsdotter* var redan tidigare intagen i klostret, då väpnaren Greger Andersson († omkr. 1449), anammande henne för sin dotter, gaf för henne i provent till klostret den $\frac{4}{2}$ 1449 sina gods: en fjerding i Kesois och en fjerding i Kelo i Vemo (Arv. III: 135—137).

35. *Elin Persdotter,* dotter till väpnaren Peder Karpalain och hans hustru Ingegerd Jönsdotter, hvilka den $\frac{31}{5}$ 1449 för dottrens provent gåfvo till klostret godset Kaitais i Lemo (Arv. III: 140—141, VII: 21). Lefde icke mer mot slutet af 1460-talet.

36. *Birgitta Anundsdotter,* dotter till Anund Niclisson och Rikissa Olofsdotter. För hennes provent gaf hennes broder Olof Kusta, prest och prebendatus vid S:t Johannis altare i Åbo, den $\frac{1}{8}$ 1449 till klostret en äng å Lietsala näs i Reso och modren, dåmera enka, den $\frac{3}{8}$ 1449 allt sitt fasta gods i Kariniemi i Hvittis (Arv. III: 144—147, VII: 21).

37. *Clara,* omnämnd såsom „syster Clara“ fyra gånger: 1449, 1451 och 1455 i hvarje af Lucia Olofsdotters tre testamenten, deri hon ihågkommes med löftet om en guldring, samt 1496, då „syster Clara“ uppgifves ha dött (Arv. VI: 26, 43, 358 och 94).

38. Hustru ***Kadrin Skofadhs,*** en systerdotter till kyrkopresten i Hattula och kaniken i Åbo Laurentius Skytta, hvilken den $\frac{8}{9}$ 1451 gaf till klostret för hennes provent sitt gods i Kariniemi by i Hvittis och dertill 5 läster råg, med förbehåll, att om något märkeligt hinder eller sjukdom inträffade, som skulle göra hennes inträde om intet, godset likväl skulle tillfalla klostret, hvars systrar och bröder derför vore förpligtade att bedja för gifvaren och hans föräldrar samt att i sådant fall jemväl till systerdotterns bergning återlemna de 5 lästerna råg. (Arv. IV: 19—20, VII: 23).

39. ***Cristin Laurisdotter,*** enka efter Hans Simonsson af Lokwnäs i Lundo socken, gaf sig 1453 in i Nådendals kloster, hvartill hon den $\frac{8}{9}$ 1453 gaf för sitt provent allt sitt gods i Vankio by i Lundo och derjemte 1 par oxar, 4 kor, 2 ungnöt och 10 får. Gåfvobrefvet bekräftades samma dag af hennes syster Valborg, Thomas Korros enka, hennes svåger Mattis Gregersson, borgare i Åbo, och dennes hustru Kadrin Laurisdotter (Arv. IV: 32—35, VII: 24).

40. ***Cristin Olofsdotter,*** en dotter till Olof Azzersson. Henne lofvas en guldring i Lucia Olofsdotters tredje testamente af den $\frac{2}{5}$ 1455 (Arv. VI: 43).

41. ***Cristin Jönsdotter,*** sannolikt dotter till Jöns Arnikasson, hvars enka Ingeborg jemte Anders Japsson med hustru Karin Jönsdotter och Margita Jönsdotter den $\frac{1}{3}$ 1456 stadfästade Cristin Jönsdotters gåfva till klostret för sitt provent, utgörande ett hemman i Suolisto och ett hemman i Harjunpää (Häränpää) byar af Ulfsby socken (Arv. IV: 43 - 44, VII: 26).

42. ? ***Andersdotter***, en dotter till förenämnde Anders Japsson, hvilken den $\frac{1}{3}$ 1456 gaf för hennes provent till klostret ett gods Skardaböle (Skörböle) i Ulfsby, med undantag af 10 lass äng (Arv. IV: 43—44, VII: 26).

43. ***Cristin Niclisdotter,*** en dotter till Niclis Smed af Kultaranta. Hennes svåger Henrik Almestadh och

syster, hans hustru Katerin Niclisdotter, stadfäste den $\frac{8}{7}$ 1457 den gåfva, som Cristin Niclisdotter hade enligt sin faders råd gifvit till klostret för sitt provent, jemte det de samma dag för 10 mark Åbo mynt sålde till klostret så mycket jord, som hustru Katerin borde ärfva i Kultaranta efter sin fader och moder (Arv. IV: 53—54, VII: 27).

44. *Adlize Niglesdotter,* en dotter till riksrådet Nils Olofsson af Särkilaks och Elin Nilsdotter Tavast, som var brorsdotter till biskop Magnus. Af denne sin farbror hade Elin Tavast (i bröllopsgåfva) erhållit Kaitaranta torp i Halikko, hvilket med Adlize ingafs för hennes provent till klostret. Men den $\frac{28}{6}$ 1458 utbyttes torpet mot Kynämäki gods i Bjerno, hvilket sålunda fick gälla för Adlizes provent, hvarå stadfästelse gafs den $\frac{2}{5}$ 1465 af Elin Nilsdotter och efter Elins död yttermera den $\frac{1}{5}$ 1468 af hennes son dåvarande domprosten, sedan biskopen, Magnus Nicolai Stiernkors, som således ock var broder till Adlize, hvilken åter var på en gång fars kusin och mormors syster till Peder Särkilaks (Arv. V: 32—34, 52—53, VII: 27; jfr Biografinen nimikirja, sid. 655).

45. *Kadrin Magnusdotter,* dotter till Magnus Niglesson, borgare i Nådendal, hvilken den $\frac{14}{10}$ 1466 gaf för hennes provent till klostret Nivola gods i Humikkala by af Masku socken, med förbehåll att få af klostret i gengift så mycket pengar, som godset efter värdering var värdt mer än 100 marker, hvilka utgjorde hans dotters ingift (Arv. V: 39—40, VII: 29).

46. *Birgitta Philippusdotter,* dotter till Philippus Jönsson (Jägerhorn) af Isokylä (Storgård på Luonnonmaa ö) och Margit, Peder Danskes dotter. Modren, dåmera enka, gaf den $\frac{14}{10}$ 1466 Kuusilaks hemman i Masku socken på Otava ö (Merimasku) till klostret för sin dotters provent. Denna gåfva stadfästades den $\frac{28}{3}$ 1490 efter Margits död af hennes söner, Birgittas bröder: Jöns Philpusson och Martin Philpusson (Arv. V: 41—42, 139, VII: 36—37)

47. *Anna Paualsdotter,* dotter till väpnaren Paual Skyttæ och hans hustru Ragnild, Peder Danskes en annan dotter (jfr föreg. n:o). Föräldrarne gåfvo den $\frac{14}{8}$ 1467 till klostret för sin dotters provent allt sitt gods i Kräppelby och Haga i Borgå socken och så mycket, som gamle Peder Svärd (se Hist. Ark. I, sid. 23) af ålder egde i dessa tu gods (Arv. V: 51—52, VII: 29).

48. *Birgitta Pedersdotter,* dotter till häradshöfdingen i Masku härad Peder Karpelan l. Karpalain och hans hustru Ingegerd Jönsdotter (jfr ofvan n:o 35). Genom bref, hvars ort och dag ej finnas utsatta, gåfvo bemälde häradshöfding och hans hustru till Nådendals kloster hälften af Vkkelaks (Ukkila) gods i Vemo såsom provent för sitt enda qvarlefvande barn Birgitta, hvilken dock bestämdes att intagas bland stegerhus-jungfrur eller focariæ, [1]) enär hon för sjuklighets skull icke förmådde „sik fulleliga til biuda til swadana liiffwerne och helga reglonne fulcomlighet som andra gudz vener hafua oc holda j sama clostre.“ (Brefvet, afskrifvet från Upsala universitets bibliothek, finnes i R. Hausens samling i finska statsarkivet). — Enär bland brefvets vittnen nämnes Magnus Nicolai domprost (från 1466) och då Peder Karpelan ännu 1468 förekommer såsom häradshöfding i Masku härad (Arv. V: 54), så torde brefvet kunna hänföras till något af åren 1466—1468.

49. *Birgitta Nilsdotter* (Stiernkors?), Lauris Valdemarssons (Diekn) enka; och

50. *Elin* (Laurisdotter), dotter till (Lauris Valdemarsson och) Birgitta Nilsdotter. — För begges provent och Elins kost gaf Birgitta till klostret 1469 Hyvikkälä gods i Janakkala och Kurkisaari i Sagu socken (Arv. V: 56—57, VII: 29—30, jfr VII: 50—51 o. V: 32).

51. *Signild Jakobsdotter,* dotter till Jeppe Pedersson, hvilken den $\frac{12}{6}$ 1471 gaf till klostret för sin dotters

---

[1]) Se ofvan sid. 169.

provent och uppehälle Marike (Marjajoki) gods i Sagu (Arv. V: 60—61, VII: 30).

52. *Anna ?* , för hvars provent ett gods Telkimäki i Virmo (Mietois) socken, värdt 100 mark, den $\frac{5}{11}$ 1476 tilldömdes klostret från Nils Gregersson (Arv. V: 71, VII: 31).

53. *Ursula,* en systerdotter till domprosten, sedan biskopen Magnus Nicolai Stiernkors, intagen i klostret före $\frac{1}{5}$ 1477 jemte

54. *Dorothea,* likaledes en systerdotter till domprosten Stiernkors, hvilken i provent för Ursula och Dorothea gaf till klostret Monnois gods i Lemo (Svartboken n:o 652).

55. *Kadrin Hansdotter,* dotter till Hans Saxen och hans hustru Anna Jopsdotter Kurck samt stjufdotter till Sten Henriksson; och

56. *Elseby Stensdotter,* dotter till häradshöfdingen i Piikkis härad Sten Henriksson (Renhufvud) och Anna Jopsdotter Kurck i hennes andra gifte. — För dessa tvenne klosteradepter gåfvos den $\frac{8}{10}$ 1480 i provent till klostret, för den förra Askais gods i Lemo och för den sednare Palojoki i Sagu — jfr nedan n:o 61 (Arv. V: 79—80, VII: 32; Histor. Arkisto I, sid. 33).

57. *Anna Mattisdotter*, ingifven i klostret för egen dotter af lagmannen i Norrfinne lagsaga Hartvig Japsson, hvars moder Ragnild till Nådendals kloster testamenterat Malkko gods i Letala. Efter att ha förbättrat samma gods stadgade Hartvig Japsson den $\frac{7}{7}$ 1486, att syster Anna Mattsdotter skulle af detta gods hafva sitt provent och uppehälle (Arv. V: 105—107, VII: 33).

58. *Kadrin Niglesdotter,* ingifven för egen dotter af Hartvig Japssons hustru Ingeborg Magnusdotter Fleming, hvilken den $\frac{7}{7}$ 1486 för hennes provent och uppehälle både till föda och kläder gaf åt klostret sitt möderne gods Luuspää i Pemar med erinran, att hvad godset var bättre än Kadrins provent skulle det gälla såsom fyllnad

till den af hennes man ingifna Anna Mattsdotters provent (Arv. V: 103—105, VII: 33).

59. *Bengta Philippusdotter*, liksom n:o 46 (se ofvan) en dotter till Philippus Jönsson (Jägerhorn) af Isokylä (Storgård) och Peder Danskes dotter Margit. Modren, dåmera enka, hade för Bengtas provent år 1490 gifvit till klostret 2 delar i Brunnila i Rimito, hvilken gåfva hennes söner stadfästade sannolikt den $\frac{28}{3}$ 1490, jfr ofvan n:o 46 (Arv. VII: 37; Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 12).

60. *Katarina Hermansdotter* (Fleming), dotter till höfvitsmannen på Åbohus Herman Fleming och Elin Philpusdotter, samt brorsdotter till lagmannen Hartvig Japssons hustru Ingeborg och syster till borgmästaren i Åbo Erik Fleming, hvilken 1531 af klostret återlöste det gods Hämmäis i Uskela vid Salo kyrka, som af Herman Flemings enka, förenämnda Elin, gafs 1490 till klostret i provent för dottren Katarina (Arv. V: 151—153, VII: 36, jfr VII: 38—39; Lagus, Handl:r till Findlands kyrkohistoria II, sid. 58).

61. *Margareta Stensdotter*, dotter till häradshöfdingen i Piikkis härad Sten Henriksson (Renhufvud), som den $\frac{28}{10}$ 1490 gaf till klostret för hennes provent Pajala gods i Nousis. — Tio år tidigare (1480) hade han i klostret ingifvit en stjufdotter Kadrin Hansdotter och en egen dotter Elseby — se ofvan n:ris 55 och 56 (Arv. V: 146—147, VII: 38 jfr V: 79—80 o. 152).

62. *Anna Jönsdotter*, dotter till Jöns Pedersson i Niitty gård och fränka till domprosten, sedan biskopen Laurentius Suurpää, hvilken den $\frac{29}{10}$ 1490 gaf till klostret hälften af Kaivois gods i Lemo och 30 marker svenska örtuger i provent för bemälda sin anförvant (Arv. V: 147—148, VII: 38).

63. *Birgitta Valtis*, omn. 1496, då hon uppgifves hafva dött (Arv. VI: 94).

64. *Birgitta Bengtsdotter*, en syster till väpnaren Jöns Haqonssons af Sukkis hustru Elin. För Birgittas

provent hade hälften af Liuskallio gods i Virmo socken blifvit långt före år 1498 gifvet till klostret (Arv. V: 175, VII: 41).

65. *Margareta Magnusdotter* (Friis), en dotter till borgmästaren i Nådendal Magnus Friis och hans enka Anna Olofsdotter, hvilken för Margaretas provent gaf till klostret den $\frac{8}{10}$ 1498 en fjerdedel i Danskila by i Merimasku (Arv. V: 173—174, VII: 40). En broder till henne var sedermera kyrkoherden i Tavastkyro Mårten Friis.

Margareta Jönsdotter, sedermera abbedissa — se ofvan under n:o 7 — och

66. *Birgitta Jönsdotter* — döttrar till väpnaren Jöns Haqonsson af Sukkis i Nousis och hans hustru Elin Bengtsdotter, hvilka för sina döttrars provent gåfvo den $\frac{4}{10}$ 1498 till klostret andra hälften af Liuskallio gods i Virmo socken. Af samma gods hade en hälft långt tidigare gifvits till klostret såsom provent för Jöns' svägerska Birgitta Bengtsdotter — se ofvan n:o 64 (Arv. V: 174—176, VII: 40—41).

67. *Anna Pedersdotter,* en dotter till Peder Lille (Arv. VII: 20 och Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 14). Hennes fyra bröder: „Her Eric, Her Aruidh, (Her) Oleff och Henric Pederson“ gåfvo efter fadrens död för hennes provent den $\frac{9}{10}$ 1498 (?) till klostret sitt ärfda gods Tursanperä i Virmo (Arv. III: 126—127, VII: 19, jfr V: 99). — Gåfvobrefvet bär väl datum $\frac{9}{10}$ 1448, men årtalet är uppenbarligen misskrifvet eller oriktigt återgifvet, antagligen i stället för 1498 — XL i st. f. XC. [1])

[1]) För aktens hänförande till 1490-talet, helst 1498, synas följande omständigheter tala:

a) Klostret benämnes här blott „Nådendals closter“, såsom på den tiden var vanligast, icke „Jomfru Marie, Sanct Anne och sancte birgitte closter i Nådendall“, såsom i början brukades.

b) Peder Lille, som 1483 var höfvitsman på Stockholms slott och 1487, 1488 häradshöfding i Masku härad samt 1487 jemväl underlagman i Norrfinland, omnämnes i akten såsom afliden.

68. ? *Christiernsdotter Frille,* en dotter till riksrådet och lagmannen i Söderfinne Christiern Frille och syster till fogden på Åbo slott Måns Frille. För hennes provent hade till klostret gifvits Pamsila gods i Halikko (Tillägshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

69. *Anna Mattisdotter,* dotter till häradshöfdingen i Nedre Satakunda Mattis Philpusson af Vuoltis och hans hustru Katarina Klausdotter Bitz, hvilken var en brorsdotter till biskop Konrad Bitz. För Annas provent gåfvo föräldrarne till klostret den $\frac{2}{3}$ 1506 Salmis gods i Sagu (Arv. V: 199—200, VII: 42; Biografinen Nimikirja, s. 63).

70. *Elin Olofsdotter* Kirves, en moster till kaniken i Åbo, Finlands förste lutherske predikant Peder Särkilaks, hvars moder hette Karin Olofsdotter Kirves. För hennes provent, då hon sannolikt såsom enka efter borgaren i Åbo Hannes Pedersson, ingick i klostret, blef dit ingifven hälften af hennes arfgods Tammisto i Töfsala, hvilket halfva gods, sedermera öde blefvet, återlemnades på grund af bördsrätt åt Peder Särkilaks enligt kungabref af den $\frac{23}{8}$ 1526 (Arv. II: 192, V: 171; Biografinen Nimikirja, s. 655). — Peder Särkilaks' mormors syster, Adlize Nilsdotter, var jemväl nunna i Nådendal, se ofvan n:o 44.

---

c) I brefvet omnämnes donatorernes mormoders testamente, hvari hon för sin lägerstad i Nådendals kloster anslagit till bemälda kloster 30 marker, hvilket jemväl Peder Lille tidigare, 1485, intygat (Arv. V: 99).

d) I akten omnämnde Henrik Bitz i Nynäs var en yngre person med detta namn, medan farfadren Henrik Bitz den äldre bodde på Wijk i Kimito (Hist. Arkisto VIII, sid. 42).

e) I brefvet nämnde „mester paual archiprester i abo“, var sedermera domprosten Paul Scheel, som 1497 o. 1498 var archipresbyter (Hist. Arkisto I, siv. 108).

f) Arvid Lille omnämnes 1513 såsom kanik i Åbo. Namnet Petrus Lille, gällande för en helt annan person, än den ofvannämnde, förekommer 1492 i Arv. I: 111.

71. ***Kristina Magnusdotter,*** dotter till Magnus Nilsson och Anna Ljungosdotter, en syster till Paual Ljungosson Scheel, som var domprost i Åbo 1513 à 1514 —1516, då han dog. Redan under denna tid var Kristina nunna i Nådendal, hvarifrån hon korresponderade med sin morbror (Grönblad, Nya Bidrag till belysande af Finlands medeltid, n:ris IV—VI). Af dessa bref synes, att hon idkade bokliga studier, offrade penningar till bokköp och sysslade med läkekonst. Efter Scheels död gaf hennes moder, dåmera enka, den $\frac{4}{2}$ 1517 till klostret för sin dotters provent och medgift sin morgongåfva, ett gods i Askais by af Lemo socken (Hist. Arkisto I, ss. 120 o. 123; Arv. V: 231–232, VII: 44).

72. ***Margareta Pedersdotter,*** en systerdotter till höfvitsmannen på Åbo slott Christiern Clausson Horn, hvilken den $\frac{26}{5}$ 1517 gaf för hennes provent till klostret Karinkorva gods i Sagu (Arv. VI: 124—125, VII: 44).

73. ***Birgitta Olofsdotter,*** ingifven i klostret af Margareta Mattsdotter, som för henne gaf den $\frac{24}{2}$ 1520 i provent till klostret godset Öudd i Halikko (Arv. V: 236, VII: 44).

74. ***Anna Jakobsdotter,*** antagligen på 1520-talet, ingaf med sig till Nådendals kloster ett gods i Kuttila by i Halikko, hvilket lagmannen i södra Finland Erik Fleming på 1530-talet synes ha tillvällat sig (Tilläggshandlingar n:o 21, Klagemålsregister emot Adelen 1556 uthi Finland, i finska statsarkivet). Bemälda Anna hade en systerson Jöns Jakobsson Knape, som 1556 var borgare i Åbo.

Birgitta Pedersdotter Fleming, omn. såsom nunna 1551, senare abbedissa (se n:o 10), var en syster till domprosten i Åbo Hans Petri Fleming († 1547), hvilken af konung Gustaf den $\frac{3}{6}$ 1526 erhållit frihet på Pastakunda (= Paaskunta) i S:t Karins och Monittula (= Munittula) i Rusko socken (Granlund, kon. Gustaf I:s Registratur II, sid. 109). Efter bemälde domprosts död hade

konungen tillåtit systern Birgitta att njuta och behålla samma gods. Då emellertid hennes halfbroder Peder Fleming till Friskala ville frånrycka henne bemälda gods, tillskref hon från Nådendals kloster den $\frac{8}{9}$ 1551 konungen ett bref, deri hon anhöll att få i sin lifstid oförkränkt behålla de begge godsen, af hvilka hon lofvade efter sin död skänka Monittula åt konungen och hans lifsarfvingar, medan hon önskade gifva det andra godset Paaskunta, som var hennes rätta fäderne, åt sin brorsdotter Birgitta Hansdotter, Olof Brwns hustru, i Åbo (Suomi 1858, sidd. 155—157).

75. ***Birgitta Karlsdotter,*** omn. såsom nunna 1577, men ej mera 1578.

76. ***Elin Knutsdotter*** förekommer såsom nunna i Nådendal 1577—1591 (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. I, sidd. 55—57).

I Bilmarks disputation: Analecta quædam historiæ coenobii Nådendalensis finnes ännu upptagen en nunna, hvarom blott meddelas: „26:o Aelitza, forte Elsa, fått til provent gods af sin Broder Dom-Probsten i Åbo.“ Då intet vidare om henne nämnes, är dock möjligt, att dermed bör förstås samma person, som Bilmark på föregående sida upptagit under 23:o med namnet „Odlizell Niglis dotter.“ I fråga varande nunna förekommer här ofvan under n:o 44 med namnet Adlize Niglesdotter, hvars broder biskop Magnus Nicolai Stiernkors hade såsom domprost år 1468 bekräftat sin systers provent.

Generalkonfessorer.

77. ***Johannes Bernardi*** från Kalmar, prestmunk i Vadstena kloster, hade den $\frac{22}{5}$ 1420 gjort munklöftet, reste jemte en annan broder den $\frac{22}{5}$ 1426 till Marienwolds kloster vid Lybeck för att återställa endrägten och tillika derstädes bevista ett ordens generalkapitel, hvarifrån de återkommo till Vadstena den $\frac{11}{8}$ s. å. Reste den $\frac{28}{5}$ 1440

till Nådendals kloster, såsom hvars „fadher oc forman" han omnämnes den $\frac{8}{10}$ 1443 (Arv. III: 85), återkom omkring den $\frac{15}{8}$ 1443 till Vadstena, der dock alla 13 prestplatser voro besatta, hvarföre han dröjde der blott såsom gäst eller främling till följande vår, då han den $\frac{12}{4}$ ånyo for till Nådendal, der han dog den $\frac{20}{6}$ 1445. „Fuit valens scholaris, prædicator et dictator" (Diar. Vazst. pagg. 61, 68, 91 & 94). — Sistnämnda epitet torde beteckna: författare (diktare).

78. *Johannes Kylonis* eller *Kyla,* [1]) prestmunk i Vadstena, hvartill han invigdes den $\frac{27}{5}$ 1436; reste till Nådendals kloster den $\frac{28}{5}$ 1440, återkom till Vadstena den $\frac{1}{6}$ 1441, men for snart ånyo till Nådendal, hvarest han troligen förestod generalkonfessorsembetet under Johannis Bernardi frånvaro, aug. 1443—april 1444, och der han omnämnes 1446 såsom „fadher" och 1451 såsom „fadher oc forman." Här qvarstadnade han ock intill sin död den $\frac{24}{4}$ 1454. „Fuit ibi Prior per plures annos et ædificavit monasterium quasi de novo" (Diar. Vazst. pagg. 78, 84, 85 & 107; Arv. II: 142, 145, III: 94, IV: 15, VI: 143).

79. *Thomas,* omn. 1461 såsom „fadher j nadhendall" och 1466 såsom „fader oc forman" i bemälde kloster (Arv. V: 12 o. III: 158). Jfr Arv. II: 145.

80. *Haquon,* omn. 1461 såsom munk och den $\frac{2}{5}$ 1465 såsom dessförinnan „stadfester til confessorem generalem" (Arv. V: 12, 33).

81. *Pæder Petersson,* omn. $\frac{1}{5}$ 1477 (Svartboken n:o 652, jfr Historiallinen Arkisto IV, sid. 150).

82. *Aruidus,* omn. 1484—1488, 1492 o. 1495—1498. År 1500 omtalas han såsom afliden (Arv. V: 90, 98, 100,

[1]) Slägtnamnet Kyla eller Kyle tillhörde flere personer under 1400-talet. Förutom, att den första nunna, som från Vadstena öfverflyttade till Finland, bar detta namn, förekommer en Johan Kyla såsom fogde på Åbo slott 1488 o. 1490 (Arv. V: 125 o. Svartboken n:o 689).

113, 123, 125, 159, VI: 80, 95, 109 o. 111). Antagligen bevistade han 1487 såsom den ene af de två delegerade från Nådendals kloster generalkapitlet i Gnadenberg, ehuruväl hans namn vid detta tillfälle återgifvits med „Arnidus Nicolai" (se ofvan sidd. 183—184).

83. *Petrus Olaui,* omn. 1500 o. 1504 (Arv. VI: 113, V: 188).

84. *Henricus,* omn. $\frac{12}{7}$ 1506, då han i Nådendals klosters angelägenheter inträffade i Vadstena, der ock hans reskamrat munken Matthias, som tagit en annan väg, infann sig något senare. Efter att till Vadstena kloster ha öfverlemnat Myklaby gods på Öland, hvars besittning för det långa afståndets skull föll sig besvärlig för Nådendals kloster, och sedan de i ersättning härför mottagit 40 à 50 marker, anträdde de begge hemfärden före den $\frac{15}{8}$ s. å. (Diar. Vazst. pag. 163). Högst sannolikt var han bland de bröder i Nådendals kloster, hvilka afledo i pest om hösten 1508. Måhända var han ock den Henricus Michaelis, hvilken såsom den ene representanten för Nådendals kloster bevistade generalkapitlet i Gnadenberg 1487.

85. *Sven Thordsson* från Vestergötland, kapellan hos riddaren Nils Sture. Munk i Vadstena den $\frac{7}{8}$ 1492, vald till generalkonfessor derstädes den $\frac{9}{8}$ 1506. Reste $\frac{4}{6}$ 1509 till Nådendals kloster och erhöll tillåtelse att dröja der 3 år; fungerade här såsom generalkonfessor, i stället hvarför han 1510 anhöll om afsked från enahanda befattning i Vadstena. Återkom till Vadstena den $\frac{16}{8}$ 1512 och återvaldes der den $\frac{6}{8}$ 1514 till generalkonfessor, i hvilken befattning han qvarstod till den $\frac{17}{10}$ 1517, död den $\frac{22}{4}$ 1519. Har öfversatt „Miracula S. Catharinæ Sienensis", som förvaras i Cod. A. 3 å kongl. bibliotheket i Stockholm (Diar. Vazst. pagg. 165, 166, 170, 173 & 177; Arv. VI: 118—121; Scriptores rerum suecicarum medii ævi I, 1, pag. 216, not).

(Matthias Olaui, se nedanföre under n:o 118, antages af Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, sid. 536, ha varit prior (? = generalkonfessor) i Nådendals kloster, hvilket dock ej öfverensstämmer med den af Grönblad supponerade tidpunkten för det brefs författande, i hvars öfverskrift Matthias betecknats såsom „sannolikt prior.“)

86. *Peder,* omn. 1517 (Arv. V: 233).

Munkar.

A. Anlände från Vadstena kloster.

År 1438.

87. *Acho* (Åke) *Johannis,* prebendeprest i Vesterås; af munkkonventet i Vadstena den $\frac{28}{8}$ 1416 kallad till prestmunk i detta kloster (Svenskt Diplom. fr. o. m. 1401, n:ris 2245 o. 2246), hörsammade han kallelsen och invigdes den $\frac{15}{7}$ s. å. Åtföljde den $\frac{27}{8}$ 1433 generalkonfessorn Gervinus till kyrkomötet i Basel. Sändes den $\frac{14}{10}$ 1438 jemte lekbrodern Laurentius till Finland „ad recipiendum locum et bona pro monasterio novo construendo.“ Återkom till Vadstena den $\frac{3}{7}$ 1439, efter att ha qvarlemnat Laurentius i Finland. Valdes 1442 till biskop i Vesterås. Afled i Vadstena den $\frac{17}{4}$ 1453 och begrofs derstädes (Diar. Vazst. pagg. 56, 76, 81, 82, 85, 86, 88, 105).

88. *Laurentius Haquini,* conversus eller lekbroder, reste den $\frac{14}{10}$ 1438 jemte Acho Johannis till Finland för att mottaga platsen och egodelarne för det nya klostrets uppförande. Följande år, då Acho Johannis återvände, qvarblef Laurentius laicus „pro erectione ecclesie et structura novi monasterii.“ Återkom dock till Vadstena den $\frac{28}{10}$ 1440. For ånyo den $\frac{12}{6}$ 1442 till Nådendal, der han dog 1451 (Diar. Vazst. pagg. 81, 83, 84, 102). Se om honom mera nedanföre för 1442.

År 1440.

89. *Clemens Civikin,* prest, hade vigts till munk i Vadstena den $\frac{4}{4}$ 1425, såsom prebendat vid Vesterås kyrka. Reste till Nådendals kloster den $\frac{28}{5}$ 1440, men återkom på konventets kallelse till Vadstena efter den $\frac{1}{11}$ 1443 samt bekom der ett då ledigt diakonsembete. Emedan intet prestembete der var ledigt, for han dock ånyo den $\frac{12}{4}$ 1444 till Nådendal, derifrån han återkom till Vadstena efter den $\frac{1}{8}$ 1447. Derifrån skickades han ännu till Bergens kloster för att reformera detta och dess personal. Han dog i Vadstena den $\frac{6}{8}$ 1459. „Hic erat bonus cantor, sermocinator et quietus in conversatione et pacificus, innocentiæ et timoris Dei amator“ (Diar. Vazst. pagg. 67, 84, 91, 97 & 116; Scriptores rerum svecicarum medii ævi I, 1, pag. 176).

90. *Symon,* conversus (lekman), munkvigd den $\frac{5}{9}$ 1423. Reste till Nådendals kloster den $\frac{28}{5}$ 1440, återkom till Vadstena den $\frac{4}{8}$ 1445, men for ånyo till Nådendal omkring den $\frac{15}{8}$ s. å., enär i Vadstena icke fanns för honom någon ledig plats och emedan både bröder och systrar i Nådendal fordrade, att han skulle återsändas till dem. Han torde dock ännu återkommit till Vadstena och der aflidit den $\frac{11}{1}$ 1459. Kallas vid sitt frånfälle „frater noster ad intra“ (Diar. Vazst. pagg. 67, 84, 93 & 115).

År 1442.

91. *Olavus Gunnari,* en son till enkan, nunnan Sigrid Henriksdotter från Vadstena, hvilken 1442 reste till Nådendal — se ofvan under n:o 16. Hade varit kanik i Vesterås, då han den $\frac{3}{8}$ 1438 invigdes till konventsbroder och prest i Vadstena kloster. Reste till Nådendals kloster den $\frac{12}{5}$ 1442, återkom till Vadstena den $\frac{5}{1}$ 1451, medförande sin moders lik. Sändes till Rom 1453. Blef biskop i Vesterås 1454; dog af förgift 1461. Under sin vistelse i Nådendal afslutade han å klostrets vägnar

ett köp den $\frac{23}{1}$ 1446 (Diar. Vazst. pagg. 81, 88, 101, 108 & 118; Arv. III: 72).

Laurentius Haquini, lekman (se ofvan under n:o 88), reste ånyo den $\frac{12}{5}$ 1442 till Nådendals kloster; omnämnes den $\frac{23}{9}$ 1444 såsom å klostrets vägnar närvarande vid jordbyte, och afled mellan den $\frac{5}{4}$ och $\frac{24}{6}$ 1451 (Diar. Vazst. pagg. 88, 102; Arv. VI: 7, 9, 55 o. 59).

År 1446.

92. *Johannes Borquardi,* prest, munkvigd den $\frac{18}{4}$ 1428; redigerade Vadstena klosters privilegier, hvilka stadfästes af konung Kristofer den $\frac{31}{1}$ 1442. Blef den $\frac{19}{10}$ 1443 vald till generalkonfessor i Vadstena, men afsade sig detta embete 1444, hvarefter han i vigtiga, klostret rörande ärender begaf sig till Rom. Såsom varande en „legista bonus", skickades han jemte en lekman Johannes Magni af sitt konvent till herredagen i Stockholm i början af sommaren 1446. Derifrån begaf han sig s. å. till Finland för att reglera Vadstena klosters fiskerirättigheter i Kymmene. Han öfvervintrade då i Nådendals kloster. Men då han derifrån begaf sig till Kymmene, angreps han af en hemlig feber och dog på vägen den $\frac{4}{3}$ 1447. „Hic fuit bonus scholaris, scriptor, legista, sermocinator bonus, habens proferentiam bonam, et zelator ordinis et regulæ Salvatoris" (Diar. Vazst. pagg. 70, 87, 89, 91, 92, 94, 95 & 96; jfr Lange, De norske Klostres Historie, sid. 291, not).

År 1462.

93. *Magnus Unnonis,* prest, magister artium et baccalaureus sacræ theologiæ. Kanik i Linköping. Munk i Vadstena den $\frac{12}{5}$ 1435, generalkonfessor den $\frac{29}{5}$ 1444. Reste 1445 i klostrets angelägenheter till Rom, derifrån han återkom 1446. Reste ånyo till Rom 1453 och skickades den $\frac{31}{5}$ 1462 jemte tvenne andra bröder till

Nådendal för att förmå klosterpersonalen derstädes till ett noggrannare iakttagande af ordensregeln. Återkom med sina reskamrater till Vadstena den $\frac{11}{11}$ 1462, död den $\frac{12}{8}$ 1470. Har skrifvit bland annat: „Tractatus de devoto modo vivendi“, som ingår i Codex 15 i Upsala universitets bibliothek (Diar. Vazst. pagg. 77, 92, 93, 96, 102, 104, 105, 119, 134 & 139; Arv. V: 17, jfr II: 139—141).

94. ***Richardus*** l. Ridhcarus, Rodger, Rotcharus, Rotkerus, Roetcherus, Rötkerus ***Benedicti,*** från Kalmar, blef vigd till munk och diakon i Vadstena den $\frac{10}{10}$ 1445. Reste jemte generalkonfessorn Magnus Unnonis den $\frac{31}{5}$ 1462 till Nådendals kloster, hvarifrån han återvände till Sverige i oktober och återkom till Vadstena den $\frac{11}{11}$ 1462. Afled såsom diakon af slag den $\frac{27}{3}$ 1485 (Diar. Vazst. pagg. 93, 119 & 143; Arv. V: 17 samt Bihanget).

95. ***Magnus Haquini,*** conversus, laycus, handelsman i Arboga. Blef vigd till munk i Vadstena, „frater ad intra“, den $\frac{16}{12}$ 1442. Reste med Magnus Unnonis till Nådendals kloster den $\frac{31}{5}$ 1462 och återkom till Vadstena den $\frac{11}{11}$ 1462. Afled den $\frac{27}{2}$ 1470, „vir simplex, innocens, et fratribus suis humilis et devotus“ (Diar. Vazst. pagg. 90, 119 & 138; Arv. V: 17).

År 1509.

96. ***Clemens Martini,*** född på Öland, diaconus. Hade såsom altarista ad S. Katharinam i klosterkyrkan blifvit munkvigd i Vadstena den $\frac{1}{2}$ 1495. Reste med Sven Thordsson till Nådendal den $\frac{4}{6}$ 1509. Återkommen till Vadstena dog han der den $\frac{5}{4}$ 1527 (Diar. Vazst: pagg. 153—154, 165 & 180).

År 1525.

97. ***Anundus Ingonis,*** kapellan hos riksföreståndaren Sten Sture d. y., vigdes den $\frac{7}{6}$ 1517 till prestmunk i Vadstena. Sändes omkring den $\frac{10}{2}$ 1525 till Nådendals kloster. Återkom till Vadstena den $\frac{24}{10}$ 1526 och mottogs

i brödernes gemenskap på biskopen i Linköping Johannis anhållan. Afvek från Vadstena kloster något före den $\frac{18}{5}$ 1529 (Diar. Vazst. pagg. 178, 179—181).

B. I Finland tillkomne.

98. *Henrik Finka,* för hvars provent, då han skulle gifva sig in i Nådendals kloster, hans mormoder Elseby Nilsdotter, gift med borgmästaren i Åbo Henrik Buskman, med sin mans och dotter Birgittas samtycke gaf den $\frac{1}{5}$ 1448 till klostret Metsäkylä gods i Räntämäki och dertill en gatubod med grund och tomt i Åbo (Arv. III: 119—121, VII: 19, 20).

99. *Jönis Laurentii* var munk antagligen i Nådendals kloster, då han var tillstädes vid ett köp, som 1450 afslöts med konventet i S:t Olofs kloster i Åbo (Arv. III: 152). Måhända var han densamme, som omtalas 1453, under benämningen „Jonas laycus“ (Arv. II: 143).

100. *Olaff* studens i Åbo, omnämnd vid nästförut omtalade köp 1450, tillhörde sannolikt Nådendals kloster och studerade i Dominikanerklostret i Åbo (Arv. III: 152).

101. *Karl,* prest, omnämnd den $\frac{5}{9}$ 1456, då han anlände till Vadstena i sällskap med tvenne Vadstena nunnor Margareta Arvidsdotter och Helena Hinzadotter, hvilka då återkommo från Nådendal. Antagligen är han samme man, som med namnet Karl Odygh var kyrkoprest 1443 i Lappvesi och 1452 i Pyttis och som 1455 under namnet „Her Karl Philpusson“ omtalas såsom då nyligen kommen in i Nådendals kloster och hvilken omnämnes 1457 såsom hafvande tidigare varit i Stockholm. Hans farfar hette likaså Karl Odygh och hans broder (? halfbroder) var en Jöns Mattsson (Diar. Vazst. pag. 112; Arv. II: 108, IV: 21, VI: 6, 50, VII: 12, 24, 26; Lagus, Finska adelns gods och ätter, sidd. 17, 162, 198—199).

102. *Henrik Munk* hade många år före 1488 gifvit till Nådendals kloster för sitt provent 2 stänger jord i Saksila by i Reso, å hvilken jord klostret förvärfvade sig frälserätt genom konung Kristian I:s förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 (Arv. IV: 60, V: 125 o. 133—134).

103. *Olof Andersson,* prest, omnämnd 1460, 1461, 1463—1465, son till Anders Gudmunzson och broder till Jop eller Jeppe Andersson; hade gifvit sig in i klostret i gudstjenst, hvarföre Jeppe Andersson erkänner i sitt salubref af den $\frac{25}{11}$ 1460, att systrar och bröder i Nådendals kloster voro de närmaste att å hans broder Olofs vägnar lösa brödernes till klostret af Jeppe försålda arfvegods Gumnäs i Pojo (Arv. IV: 75—76, 81, V: 11, 23, 30, VII: 28, 29).

Haquon, omn. 1461, troligen densamme, som något senare förekommer såsom generalkonfessor — se ofvan under n:o 80 (Arv. V: 12).

104. *Peder Olofsson,* omn. 1461 (Arv. V: 12).

105. *Olof Prytz,* omn. 1461 (Arv. V: 12).

106. *Jöns Andreæ Budde* eller *Råk;* om honom se ofvan sidd. 241—249.

107. *Hannes Philippi,* prest l. „Clærik", ingifven i klostret enligt riddaren och lagmannen i Norrfinne lagsaga Henrik Claussons yttersta vilja af hans enka Lucia Olofsdotter jemte godset Lepistöoja i Virmo såsom provent för Hannes Philippi, hvilken gåfva till klostret stadfästes af fru Lucia den $\frac{29}{9}$ 1466 (Arv. V: 38—39).

108. *Michael Johannis Supalth* titulerar sig „broder" i ett bref, hvarigenom han omkring 1470 till domprosten Magnus Nicolai Stiernkors försålde allt sitt gods i Kirnula i Pemar, nordvest från kyrkan, äfvensom sin del i en gård i Åbo, hvaraf andra hälften blifvit af hans fader delvis för gäld öfverlåten åt domkyrkan (Svartboken n:o 622). — Det vill häraf synas, såsom hade han varit son till den då redan aflidne Jönis Swpalt, hvilken åren 1460—1464 omnämnes såsom oeconomus templi i Åbo

(Sv. B. n:ris 590, 591, 596, 598, 600 o. 601). År 1494 var Michael Supalth prestmunk i Nådendals kloster, hvarifrån han i bref af den $\frac{16}{10}$ till generalkonfessorn i Vadstena Clemens Petri, samme man, hvilken presiderat i delegationen vid mötet i Gnadenberg 1487 (se ofvan sid. 184), erbjöd sig att i Vadstena kloster vid bikt (antagligen på finska) betjena finska pilgrimer såväl från Finland som från Vesterbotten. Detta, emedan Clemens anmält hos generalkonfessorn i Nådendal om behöfligheten af en sådan prestmans anställande i Vadstena kloster. (Brefvet, afskrifvet från originala pappersdiplomet i svenska riksarkivet, finnes i R. Hausens samling i finska statsarkivet).

109. *Nigles Jonisson,* prest l. „clærker", omnämnd den $\frac{10}{3}$ 1471, då han för klostrets räkning afslöt ett köp (Arv. V: 59).

110. *Jöns Niglesson,* tillika klostrets syssloman, omn. 1473 o. 1476, men redan tidigare stadd i klostrets värf (Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, sid. 78).

111. *Olof Jönsson,* tillika „Gardzmestare", var år 1474 „leekbroder utan fore j nadendaall", då han af Kadrin Pedersdotter i Finnilä, enka efter Finvid Jönsson, köpte $\frac{1}{3}$ af Brunnila i Rimito, hvilket köp säljerskan sedermera den $\frac{14}{4}$ 1482 stadfäste, tillegnande godset Nådendals kloster med broder Olof Jönsson till evärdlig egendom (Arv. V: 88—89).

112. *Henricus Michaelis,* omn. 1487, då han tillika med Arnidus Nicolai deltog i Birgittinerordens generalkapitel i Gnadenberg (se ofvan sid. 183). — Måhända likväl samme man, som 1506 var generalkonfessor, se ofvan under n:o 84.

113. *Staffan,* lekbroder, omn. 1496, då han dog. Hade sändt till Vadstena kloster en „pighe", som sedan flyttade till Askeby kloster af Bernhardiner orden (Arv. VI: 94).

114. *Aerwast,* lekbroder, omn. 1496, då han dog (Arv. VI: 94).

115. *Nils Eriksson,* prest, „closters clærk“, omn. $\frac{26}{11}$ 1505 (Arv: V: 197).

116. *Jacobus Johannis,* prest, „closters clærk“, omn. den $\frac{26}{11}$ 1505. Ingafs i klostret af Anna Hansdotter, riddaren Henrik Bitz' till Nynäs enka, hvilken för bemälde persons provent gaf till klostret den $\frac{5}{1}$ 1506 hälften i ett gods i Kydö by i Halikko (Arv. V: 197—198, VII: 42).

117. *Matthias* (måhända den samme som nästföljande Matthias Olaui), omn. den $\frac{1}{8}$ 1506, då han ankom till Vadstena för att tillika med den tidigare dit anlände generalkonfessorn från Nådendal Henricus till Vadstena kloster öfverlemna godset Myklaby på Öland — se ofvan under n:o 84. — For före den $\frac{15}{8}$ s. å. tillbaka till Nådendal (Diar. Vazst. pag. 163).

118. *Matthias Olaui,* för hvilken jemte hans reskamrat, borgaren i Nådendal Olaus Petri, biskop Arvid Kurck i Åbo den $\frac{17}{10}$ 1513 utfärdade ett s. k. „Viaticum“ (resebref) eller rekommendationsbref för pilgrimsfärd till Rom, till S:t Jakob i Compostella och till Kristi graf samt andra heliga orter (Arv. V: 221—222). — Sannolikt är han samme betrodde Mattis, som 1510 sändes af generalkonfessorn Sven Thordsson i Nådendal till riksrådet Erik Thuresson Bjelke († om våren 1511) med uppdrag rörande Vadstena klosters rätt till Kymmene laxfiske, hvarpå Erik Thuresson svarade i bref från Sääminge af den $\frac{17}{2}$ 1510 (Arv. VI: 121). Utan tvifvel är det ock samme Mattis Olsson, till hvilken de två brefven hos Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, sidd. 535—538, äro skrifna.

119. *Peder,* prestman, från Jääskis socken, „är kompn hiid til clostred“, berättas i det senare af nästnämnda bref från Nådendal (Grönblad, Nya källor, sidd. 537—538). — Möjligen samme man, som 1517 omnämnes såsom generalkonfessor — se ofvan under n:o 86.

120. *Johannes Erici*, prest. Reste 1514 till Vadstena, dit han anlände den $\frac{19}{8}$ i sällskap med två Vadstena systrar och lekmannen Thomas från Nådendal. Efter 3 veckor återvände han jemte Thomas till Nådendals kloster (Diar. Vazst. pag. 170).

121. *Thomas,* conversus, lekman, anlände till Vadstena den $\frac{19}{8}$ 1514 jemte prestmunken från Nådendal Johannes Erici. Återvände till Nådenldal efter 3 veckors vistelse i Vadstena (Diar. Vazst. pag. 170).

122. *Michael,* omn. 1516, då han företog en resa till Rom och under vägen besökte en mängd andra kloster af Birgittinerorden. Från Rom anträdde han återfärden den $\frac{27}{8}$ s. å. (v. Troil, Skrifter och Handl:r till svenska kyrkohistorien V, sid. 329).

123. *Henrik Matthæi,* omn. 1523 och 1537 och sannolikt äfven 1556. Vid det första tillfället företedde han den $\frac{17}{11}$ för konung Gustaf I:s fullmäktig, höfvitsmannen och ståthållaren på Åland och i Finland Ivar Fleming till stadfästelse klostrets gamla frihets- och privilegiibref och erhöll då äfven försäkran, att klostret skulle tillsvidare tagas i kungligt skydd (manuskript i svenska riksarkivet och i Vitterhets-, Historie- och Antiqvitetsakademins bibliothek). Vid det andra tillfället bortsålde han å klostrets vägnar 2 gods i Raukkala i Lundo socken (Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohistoria II, sid. 59; Arv. VII: 44—45). Slutligen åberopas år 1556 „Broder Hindrich i Nådendalss Clöster“, såsom egande kännedom om dem, hvilka tillegnat sig gods ifrån klostret (Tilläggshandlingar n:o 22, Finland 1556, i finska statsarkivet).

124. *Olof Mårtensson,* klosterbroder, omnämnd såsom egare till Päärnäspää i Halikko, hvilket gods blifvit af en derboende Matts med sina medarfvingar utan rättegång fråntaget Nådendals kloster, såsom det vill synas under abbedissan Valborg Joakimsdotter Flemings tid (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, och n:o 22 i finska statsarkivet).

125. *Andreas Petri,* tvifvelsutan prestmunk, hade tillhört Nådendals kloster, förrän han kom derifrån till Lempälä, hvarest han var kyrkoherde omkring 30 år, tills han afled år 1609; underskref Upsala mötes beslut 1593. (Relation om Lempälä församling, handskrift i univ. bibl. fol. 7, jfr Strandberg, Herdaminne I, sid. 296).

Måhända har man ock att såsom munk i Nådendals kloster märka en broder till biskop Magnus Olai Tavast. I Arv. VII: 22 omnämnes nemligen ett gåfvobref på 4 stänger jord i Märrys by i Halikko socken, hvilken jord till Nådendals kloster „ingiffuit är för biscop Monsses broder, datum 1450."

Sysslomän.

126. *Jöns* l. Jusse *Hannusson* af Villelä å Vapn, också titulerad riddare (Arv. III: 115), syssloman 1442—1449, lefde ännu 1465 (Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 165; Hist. Ark. I, sid. 25; Svartboken n:o 545; Arv. V: 31). — Villelä är beläget i Masku socken. Hans fader hette Hannes van Arsten och modren Anna Torkilsdotter, gift första gången med en Mattis. Hans hustru hette Margit Hermansdotter. En son var måhända Laurens Jönisson af Villelä (1489, Arv. V: 95). Hans systerbarn voro Jerl Jönisson och Christina Jönisdotter, barn till Jussa Jerl. Jerl Jönissons hustru hette Elin (Arv. III: 113—115, IV: 6, 7, 17, 18, V: 102, VI: 43, 358).

127. *Jöns Olafsson,* omn. 1449 (Arv. III: 143).

Jönis Niglesson, tillika munk, se ofvan under n:o 110.

128. *Jöns Philpusson* (Jägerhorn), omnämnd såsom syssloman 1498 och dessförinnan (Arv. VI: 110; Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, sid. 78, jfr ofvan n:o 46).

Klosterfogdar

voro efter all sannolikhet blott en annan benämning för klostrets sysslomän. Under denna titel äro kända endast:

129. *Pelle Pådhersson,* antagligen på 1480-talet (Lagus, Handl:r och Uppsatser rörande Finlands kyrkohistoria IV, sid. 16).

130. *Olaff Diegn* eller *Diekn* nämner sig „clostrens fougde“ 1491 och var det sannolikt jemväl 1487 o. 1489, tillika borgmästare i Nådendal 1484 ff. (Arv. V: 153, 91, 103, 115, 116, 133; Hist. Ark. I, sid. 25, VIII, sid. 40). Han uppgifves hafva gifvit till klostret Vreta gods i Kimito (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet). Hans hustru Birgitta var en syster till Jerl Jönissons hustru Elin, se under n:o 126 (Arv. V: 102—103).

131. *Magnus Jonsson,* omn. såsom klosterfogde 1516 (Arv. V: 228).

132. *Sigfred Göök* var 1536 enligt egen uppgift „Nunnornes vdj Nadendalss klöster landboe fougte“ (Tilläggshandlingar n:o 22, Finland 1556, n:o 32 fol. 128, i finska statsarkivet). Mycket möjligt är emellertid, att här i afseende på namnet föreligger ett skriffel „Göök“ i st. f. *Geet* och att denne klosterfogde var den år 1515 såsom borgare i Nådendal omnämnde Sigfrid Geeth (Arv. V: 225), hvars son var den rike, praktälskande och frikostige kyrkoherden i Storkyro, „Storfursten i Kyro“, Jacobus Sigfridi Geet (1550—1589), hvilken tillika var prost i södra Finlands prosteri af Österbotten (se om honom Strandbergs Herdaminne II, sid. 65, och Biografinen Nimikirja, sid. 244).

Gårdsmästare.

Blott en person, beklädande detta embete, finnes omnämnd, den ofvan under n:o 111 upptagne *Olof Jönsson.*

Systrar och Bröder utantill.

133. *Mattis Jönsson,* Kawkulan poika af Hujala, gaf den $\frac{24}{5}$ 1442 till klostret allt sitt gods i Hujala i Masku och Kärsämäki i Räntämäki med förbehåll, att klosterfolket skulle uppehålla honom både såsom sjuk och

frisk med föda och kläder, så länge han lefde, eller, med andra ord, intill dödsdagen skipa hans lekamliga behof (Arv. II: 137—139, V: 115, VII: 11).

134. *Bengt Krok* à vapn och hans hustru
135. *Margit,* Vibrut Kortumsdotter, inträdde
såsom pensionärer i klostret på grund af gåfvobref dat. den $\frac{1}{6}$ 1444, hvars vilkor godkändes af klostret och af arfvingarne bekräftades den $\frac{25}{3}$ 1445 samt af Margit repeterades den $\frac{8}{10}$ 1446 med några vigtiga tillägg. Närmare om deras fria kost vid borgarebordet upplyser Arv. III: 92. Utöfver födan betingade de sig vadmalskläde, så mycket de slita (Arv, III: 37—42, 54—56, 89—93, VII: 13, 15—17). — Konung Eriks den 7 december 1407 i Åbo utfärdade frälsebref för Vibrut Kortumma läses i Sv. Dipl. fr. o. m. 1401 n:o 906, jfr Arv. III: 12.

136. *Anna Jönsdotter* från Göthalunda socken [1]) i Sverige. Hon var enka efter 1) Lasse Finne, 2) Greger Andersson, som var häradshöfding i Vemo eller Kalands härad 1443—1447 och dog 1449. Efter att medelst bref af den $\frac{2}{8}$ 1450 ha till klostret gifvit Villiluoto ö i Töfsala, upplät hon genom gåfvobref af den $\frac{10}{12}$ 1458, förnyadt den $\frac{9}{12}$ 1459 och den $\frac{22}{8}$ 1462, till klostret i Nådendal allt sitt gods i Nygård (Uusikartano) och Heda (nu Hiedoi) i Vemo socken, med förbehåll att få blifva en leksyster utantill, dock inom klostrets hägnad, och efter regeln hålla lydnad mot moder och fader i klostret, såsom en leksyster bör hålla, medan hon för ålderdom ej förmådde hålla regeln innantill, hvarjemte hon skulle från klostret få fritt uppehälle till föda, kläder o. a. behof i sin lifstid och efter döden själarykt, sådan som var sedvanlig efter

[1]) Sannolikt från Götlunda i Nerike (Styffe, Skandinavien under Unionstiden, sid. 246), och icke från Götlunda i Vestergötland, såsom uppges i Hist. Ark. VIII, sid. 43. I den förra socknen finnes ännu Kåsätter säteri, måhända samma gods, som „Knnvdhasæther", Anna Jönsdotters fädernegård (Arv. V: 18; jfr Höjer, Konungariket Sverige, Svealand, sid. 254).

systrar och bröder. — Hon hade 2 brorsöner Mattis och Ulf Pedersson (Arv III: 12, IV: 66—67, 71—73, V: 17—19, 129, VI: 16—17, VII: 28; Hist. Ark. VIII: sid. 43).

137. *Lucia Olofsdotter* (Skelge), enka efter lagmannen i Norrfinland Henrik Clausson Diekn († 1458 l. 1459), tillbragte slutet af sitt lif såsom pensionär i klostret och synes ha aflidit i början af år 1498 (se ofvan sid. 221). Att döma af benämningen „moder", hvarunder hon omtalas i en handling rörande klostret, skulle hon möjligen under någon tid tjenstgjort såsom abbedissa, hvilket, om så varit fallet, egt rum före 1486 (Arv. VI: 109, jfr s. a. V: 100 och Biografinen Nimikirja, sid. 626).

138. *Birgitta Jopsdotter* gaf 1486 medelst bref för sitt uppehälle till klostret en gård i Åbo vid klöstret, nedra gatan. Derjemte unnade hon klostret i Nådendal 120 m. penningar att uppbära för Valtula gods eller ock sjelfva godset (Arv. VII: 33). — En möjlighet är dock, att denna person varit nunna och icke blott en syster utantill.

139. *Staffan Nilsson Kowte* och hans hustru }
140. *Margit Olofsdotter* gåfvo sig in till klostret }
1491 och gåfvo då jemväl den $\frac{28}{8}$ till klostret 2 bodar vid Tavastgatan i Åbo. Sannolikt var det ock af dessa personer, som till klostret öfverläts Hirvois gods i Masku, hvaraf Kowte medelst tvenne köpebref blifvit egare den $\frac{9}{7}$ 1491 (Arv. VI: 74—76, VII: 39).

141. *Margit,* enka efter Olof Olofsson i Kimito, hvilken år 1504 hade gifvit till klostret sin gård i Tunglaks by i Kimito med sådant förord, att vid hans frånfälle klostrets systrar och bröder skulle anamma och försörja hans enka samt hafva honom och hans anhöriga i evig åminnelse och „wänhold." Denna hans donation bekräftades ännu samma år af Margit, blefven enka, som gaf all sin egendom och sig sjelf till Nådendals kloster (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II, sidd. 57—58; Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshistoria, sidd. 151—152).

142. ***Mårta Olofsdotter,*** Olof Svarts enka från Åbo, hade gifvit till Nådendals kloster Ootois gods i Piikkis för sytning, „för det systrarne sijtte henne“ (Tilläggshandlingar n:o 22, foll. 49—54, i finska statsarkivet). Tiden för hennes inträde i klostret finnes ej angifven, men torde detta inträffat i början af 1500-talet, enär godset fråntogs klostret redan före Vesterås recess.

143. *Jöns Andersson* à vapn af Huruis gaf 1512 med samtycke af sin hustru

144. *Ingeborg* till klostret Huruis gods i Vemo med sådant förord, att när han eller hans hustru varda kommande till klostret, skulle de af klostret hafva sin lifsföda och en „stuffue“ i klostrets gård (Arv. V: 211—213, VII: 43).

Antagligen har man att till förenämnde grupp af pensionärer i Nådendals kloster äfven hänföra *Anna Torstensdotter,* som var dotter till ridfogden i Finland Torsten Björnsson och syster till kyrkoherden i Tavastkyro herr Lars Torstensson. Om henne finnes år 1556 antecknadt, att hon egt en gård i Åbo, der hon „bodde ett skiffte och bleff död i Nådendals clöster“ (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 103, och n:o 22, fol. 68, i finska statsarkivet).

Upptagna i brödraskap.

145. *Olof Pedersson* i Karstho och hans danda qvinna

146. *Karina,* hvilka genom klostrets bref af den $\frac{9}{12}$ 1463 erhöllo full andel i alla klostrets förrättningar: „dag och natt i sång och läsning, vaka, fasta och återhåll och alla andra andeliga gerningar och gudeliga böner dem till själagagn och syndernas förlåtelse både lefvandes och dödom“ jemte löfte om själarykt och åminnelse vid deras frånfälle och tillsägelse, att klosterfolket skulle med vigilier och heliga messor antvarda deras själar åt Gud (La-

gus, Handl:r och Uppsatsér rörande Finlånds kyrkohistoria IV, sidd. 24—26. [1])

147. *Erik Thuresson Bjelke,* miles, riddare, riksråd och höfvitsman på Viborg († 1511) och hans hustru

148. *Gunilla Johansdotter* (Bese), hvilka genom klostrets på latin affattade bref af den $\frac{2}{9}$ 1504 för deras mot klostret visade omsorg, hjelp och välvilja såsom speciela vänner upptogos icke blott i klostrets, utan i hela ordens brödraskap och delaktighet af alla dess andliga håfvor både i lif och död, i messor, vigilier, böner, fastor, återhåll, „disciplinis, indulgenciis, psalteriis, rosariis" och alla andra slags dygdeöfningar, med löfte om messor o. a. efter döden, lika med ordens egna medlemmar (Arv. V: 188—189). Två år tidigare hade Gunilla Bjelke upptagits i Dominikanerklostrets i Viborg gemenskap (se ofvan sid. 77). Gunilla lefde ännu 1535, då hon den $\frac{22}{8}$ sålde ett stenhus i Viborg åt slottsskrifvaren derstädes Henrik Bjure (Vaaranens samlingar 1530—1599 i finska statsark.).

149. *Sten Thuresson Bjelke,* miles, riddare och riksråd samt lagman i Vestmanland och Dala, den förres yngre broder, lefde ännu 1520, och hans hustru

150. *Anna Benedicti* (Sparre) upptogos ock ofvannämnda dag den $\frac{2}{9}$ 1504 och efter samma latinska formulär i klostrets brödraskap (hithörande dokument, afskrifvet från originalet på pergament i Upsala universitets bibliothek, ingår i R. Hausens samling i finska statsarkivet).

Klostertjenare:

151. *Lukas,* omn. 1526 (Arv. VI: 128). Flere finnas ej namngifne (jfr Arv. VI: 118, sista raden).

---

[1]) Af en senare, med annan stil till brefvet fogad så lydande öfverskrift: „Ithem hans son och hans danæquinna dominica quasimodo geniti Anno LXXXV:o" vill det synas, såsom äfven detta äkta par blifvit upptaget i klostrets brödraskap den 10 april 1485.

Kap. XIV.

Nådendals klostergods.

Ett likartadt förtroende och anseende, som den hel. Birgittas stiftelse i hennes hemland åtnjöt, kom från början äfven det finska Birgittinerklostret till del. Detta röjde sig icke blott deri, att Nådendals kloster befolkades med en talrik skara adepter, utan äfven i den stora mängd egodelar, hvilka, merendels tillika med adepterna, skänktes till bemälda kloster. Bland denna inrättnings håfvor voro sjelffallet de förnämsta dess fasta egodelar, hvilka, såsom följande förteckning utvisar, voro dels stadsfastigheter, dels landtgods.

Förteckningen afser sådana gods, hvilka förekomma namngifna i handlingar, men kan för ingen del anses upptaga alla Nådendals klostergods, enär klostret synes ha varit i besittning af ännu andra lägenheter, rörande hvilka likväl närmare kännedom saknas.

A. Stadsfastigheter.

1 Nådendal.

Den $\frac{17}{3}$ 1452 tillbytte sig borgmästaren i Åbo Mattis Skalenberg och hans hustru Margit en Nådendals kloster tillhörig gårdstomt, belägen sydost [1]) från broändan och vestan för Henrik Magnussons gård samt utgörande 56 alnar i längd och 36 alnar i bredd, emot Teräväoja äng i Rusko och 11 mark penningar i mellangift, hvilka öfverlätos till klostret (Arv. IV: 23—25, VII: 23—24).

Den $\frac{17}{8}$ 1472 testamenterade borgaren i Nådendal Nils Kalandh, hvars hustru Ingeborg och dotter förut hade

---

[1]) Hos Arv. står: „östersidhr", men enligt en annan uttydning, som synes antagligare, lyder ordet: „östersöder" (i finskan ännu: itä-etelä).

aflidit, till klostret, förutom annat, sin egande gård i Nådendal med sjöbodar och lösören för sin hustrus, sin dotters och sin egen lägerstad, med det förbehåll, att, om hans sedan länge bortavarande ende son komme igen inom 10 år och förmådde för bemälda tre personers lägerstad och själarykt till klostret betala 40 mark, så skulle han ega rätt att återlösa gården, men i annat fall skulle gifvarens all egendom tillfalla klostret (Arv. V: 67—68, VII: 31).

Enligt ett den $\frac{1}{9}$ 1489 af munkarne i Raumo utfärdadt „kennilse breff" hade desse af munkarne i Nådendal till låns erhållit på behagelig tid en tomt med bod derpå, hvilka synas varit belägna i Nådendal (Arv. VII: 36; Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, sid. 83).

Den $\frac{26}{11}$ 1505 testamenterade borgmästaren i Nådendal Jöns Larsson och hans hustru Anna, Jöns Gregerssons dotter, all sin egendom, deribland gård och hus, till Nådendals kloster med förbehåll, att klosterpersonalen skulle inskrifva testatorerna i evigt bönhåll och bedja för dem och för alla deras anhöriga (Arv. V: 196—197 och VII: 42, på hvilket senare ställe gårdarne uppges ha varit tvenne; likaså i ett annat dokument).

I Åbo.

Den $\frac{29}{7}$ 1445 gaf Katarina Olofsdotter, Jöns Sakkos enka, med sin dotter Margits och hennes man Anders Sakkos samtycke till Nådendals kloster för sitt provent hälften af en gård i Åbo och en fællebod, belägen på norra sidan om ån (Arv. III: 60—61, VII: 8, på hvilket senare ställe årtalet uppges oriktigt: 1440). — Den $\frac{10}{8}$ 1448 öfverläto förenämnda Margit och hennes senare man, skräddaren och borgaren i Åbo Jöns Friis till klostret all sin andel i ofvannämnda gårds eller tomts (andra?) hälft, i utbyte mot förbemälda fälbod och 50 mark (Arv.

III: 124—126, jfr VII: 17, hvarest årtalet jemväl är orätt angifvet: 1447).

Den $\frac{1}{5}$ 1448 gaf medelst bref borgmästaren i Åbo Henrik Buskmans hustru Elseby Nilsdotter för sin dotterson Henrik Finkas provent till Nådendals kloster, förutom Metsäkylä gods i Räntämäki, en gatubod i Åbo med dess grund och tomt, belägen sunnan för torget „vppsidhis widher the bodh“, som Nådendals kloster förut egde, med vilkor, att bemälde Henrik Finka samt systrar och bröder i klostret skulle taga gifvarinnan och hennes förre man Hans Flikkes själ i sina gudliga böner och åminnelse (Arv. III: 119—121, VII: 19, 20).

Den $\frac{12}{5}$ 1456 tillbytte sig Nådendals kloster af borgaren i Åbo Ragvald Suuripää ett stenhus å kyrkogatan vid torget och en fällebod med tomt, belägen på andra sidan om ån gent emot S:t Olofs kloster, samt några andra mindre egodelar emot ett stenhus i Stockholm, hvilket tillika med 2 trädgårdar och 1 brygghus till klostret testamenterats den $\frac{17}{10}$ 1445 af kyrkoherden i Äyräpää Henrik Makerland (Arv. IV: 44—47, VII: 26, III: 64). — Antagligen var det förenämnda stenhus, beläget i „Abo stadh vedh torgeth a kirkiogatwnne widh östir hörnedh“ med tomt, som klostret den $\frac{9}{5}$ 1479 öfverlät åt borgaren i Åbo, väpnaren Bengt Jönsson i utbyte mot dennes fasta gods Poutus i Nousis (Arv. V: 77—78, VII: 32; jfr. Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 253).

Den ? 1486 gaf medelst bref Birgitta Jopsdotter för sitt uppehälle till Nådendals kloster en gård i Åbo vid klöstret, nedra gatan (Arv. VII: 33).

Den $\frac{28}{8}$ 1491 bestämde medelst bref Staffan Nilsson Kowte och hans hustru Margit Olofsdotter, hvilka såsom pensionärer gifvit sig in i Nådendals kloster, om dispositionen af sina fastigheter i Åbo, bland hvilka äfven upptages ett stenhus å kyrkogatan i östra hörnet. Tvenne under detta stenhus mot tavastgatan belägna bodar med

deraf inflytande ränta (hyra) bestämdes då att tillhöra Nådendals kloster, hvars systrar och bröder skulle deröfver råda (Arv. VI: 74—76, VII: 39).

I Stockholm.

Den $\frac{17}{10}$ 1445 anslog kyrkopresten i Äyräpää Henrik Makerland i sitt i Stockholm upprättade testamente till Nådendals kloster för sin lägerstad och en af honom dit ingifven nunna Elin Knutsdotters provent ett stenhus med gård och tomt, 2 trädgårdar och 1 brygghus i Stockholm, hvilken lägenhet klostret dock 1456 bortbytte mot fastigheter i Finland (Arv. III: 64, IV: 44—47, VII: 26).

B. Landtgods.

I Sverige.

Myklaby, Mycklaby, Mykleby (= Storby), nu Möckleby, by och socken på Öland, hörande till Kalmar län, men osagdt, om dermed åsyftas Norra Möckleby socken i Möckleby härad eller Södra Möckleby socken i Gräsgårds härad, ty hvardera finnes omnämnd redan 1346 och Södra Möckleby jemväl 1283 (Höjer, Konungariket Sverige, Götaland, sidd. 409 o. 415). Genom bref af den $\frac{4}{10}$ 1443 gaf väpnaren Erik Puke [1]) för sin, sina föräldrars och sina anhörigas själar till Nådendals kloster sitt i

[1]) Denne Erik Puke var son till bonden Peder Ragvaldsson på Söderby i det på ömse sidor om Motala ström under dess lopp från Roxen till Glan belägna Memmings härad af Östergötland. Samtidig med honom var folkledaren Erik Puke, halshuggen 1437, hvars fader var Nils Göstafsson, lagman i Upland. Begge förde båt i sitt vapen (Meddeladt af amanuensen vid kongl. bibliotheket i Stockholm C. H. Carlsson). — Enligt kammarherre C. Silfverstolpes benäget lemnade utredning hänför sig i fråga varande donation till Norra Möckleby kyrkby (jfr Styffe, Skandinavien under Unionstiden, 2:dra upplagan, s. 215).

Myklaby socken och sjelfva kyrkbyn belägna fasta gods, hvilket han ärft efter sina föräldrar och sin broder Karl Puka. Godset innehades länge af klostret, men öfverlemnades för det långa afståndets skull år 1506 till Vadstena kloster mot en ersättning af 40 à 50 marker (Arv. III: 32—34; Diar. Vazst. pag. 163; jfr Stiernman, Svea och Götha Höfdingaminne II, sidd. 276 o. 399).

Ullabro, Vllabro, gods i Tillinge socken, Åsunda härad, af Upsala stift och län, vestligt från Enköping. Genom bref, dat. Vadstena den $\frac{10}{8}$ 1444, gaf Birgitta Magnusdotter af Fallanäs detta gods, värdt 150 marker penningar Stockholms mynt, till Nådendals kloster för jungfru Margit Jakobsdotters provent, hvilken hon hade ingifvit i nämnda kloster för sin och „alla sina föräldrars“ (? förfäders eller aflidna anförvanters) själar. Härå utfärdades dombref vid Åsunda ting i oktober 1445. Då Margit emellertid ej qvarstadnade i klostret, blef samma lägenhet „in prouentered“ för en annan person (Arv. VII: 16), i det att Birgitta Magnusdotter medelst bref, dat. Vadstena den $\frac{3}{4}$ 1446, yttermera anslog bemälda gods till Nådendals kloster för en annan, då i klostret varande, nunnas, Birgitta Jönsdotters, kallad Nobis, provent, med förpligtelse för denna och för den nunna, som kom i hennes ställe, att bedja för gifvarinnan och alla hennes föräldrar. Å gåfvan utfärdades ytterligare fastebref vid Åsunda häradsting den $\frac{3}{5}$ 1446 (Arv. III: 35—37, 61—63, 76—79, VII: 12, 14, 16).

I Finland.

Aakois, Akos, Akass, Akasz, Ahos, ett enstaka rusthåll i Pemar, åt söder från kyrkan, nära gränsen till Sagu, var bland de gods, dem lagmannen Henrik Claussons enka Lucia Olofsdotter den $\frac{26}{4}$ 1490 sålde till fyra maktegande: erkebiskop Jakob i Upsala, biskop Magnus i Åbo, riksföreståndaren Sten Sture d. ä. och höfvits-

mannen på Kastelholm, väpnaren Knut Posse, för att af dem gifvas till Nådendals kloster (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II, sidd. 54—56). Detta skedde äfven, till samme maktegandes, deras föräldrars och vänners „själagagn“, genom gåfvobref, dat. Upsala den $\frac{24}{6}$ 1490. Från klostret bördades godset af konung Gustaf I i egenskap af Sten Stures arfvinge, hvilken det ock tillerkändes genom lagmannen Erik Flemings dom af den $\frac{15}{8}$ 1531 (Arv. V: 141—143; Flemings dombref, se Bihanget).

Aerla, Arela, Ariala l. Airila, by i Piikkis, litet norr om kyrkan, bestående af 3 hemman. Enligt Lagus, F. a. g. o. å., sid. 86, åsyftas härmed de 3 gods i „Aynala“ (Ainala), som i svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 angifvas såsom lydande under den till Nådendals kloster år 1438 skänkta kronogården Stenberga i Masku socken (Arv. II: 124—127).

Genom bref, dat. Åbo den $\frac{23}{1}$ 1446, försålde för stor skuld efter hennes man Jakob Skalenbergs enka Gertrud Lydekesdotter till Nådendals kloster sitt och sina barns gods, utgörande 2 stänger [1]) jord i Arela by för 60 mark Åbo mynt (Arv. III: 72—74, VII: 16). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods upptagas ännu „Ariala 2 godz.“

Ailos, Aylos, Aijolos, Ailis eller Ayles, gods i Reso, vestligt från kyrkan, hvilket genom gåfvobref, dat. Stockholm den $\frac{10}{5}$ 1442, skänktes till Nådendals kloster af riddaren och lagmannen i Norrfinland Henrik Clausson och hans hustru Lucia Olofsdotter, hvars arfgods det var, med förbehåll, att klostret skulle vid dess flyttning der anläggas, men gåfvan i annat fall igenkallas (Arv. II: 135—136, VII: 10). Den $\frac{23}{8}$ 1443 meddelade konung Kristofer tillåtelse till klostrets flyttning till Ayles i Reso

[1]) Under unionstiden var 1 stång i allmänhet = 5 alnar, i vissa orter = 6 alnar.

(Arv. III: 30—32) och i sina tre testamenten af den $\frac{24}{12}$ 1449, den $\frac{8}{5}$ 1452 och den $\frac{1}{3}$ 1453 bekräftade yttermera Henrik Clausson förenämnda gåfva till klostret (Arv. VI: 20, 32, 37). — Till Ailos höra ock de på Nådendals fjärden belägna holmarne: Kailo, Äyvä, Jakoluoto, Ränni och Tuomi- eller Pajukari.

Genom jordbyte, som afslöts i Åbo Dominikanerkonvent den $\frac{2}{7}$ 1450, erhöll Nådendals kloster af Svartbrödraklostret i Åbo dettas egolott, så god som 25 mk, på Aylis näs i Reso i stället för en äng i S:t Karins socken ofvanför Littois träsk, skattad för 8 lass hö (Arv. III: 151—153, VII: 21—22). — Aylis näs torde haft sitt namn efter förenämnda derå belägna stora gods, men inneslöt äfven andra lägenheter, såsom t. ex. nuvarande Kaupila hemmans område, hvarest måhända Svartbrödraklostrets i fråga varande egolott var belägen.

Ainala, Aynala, Aynalæ, se ofvan Aerla.

Ajosenpää, Aiosenpä, Aiosempæ, i Masku, sydvest från kyrkan nära Lemoviken, angifves i svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 såsom lydande under kronogården Stenberga, hvilken med landbor och skattegods den $\frac{28}{8}$ 1438 skänkts till Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8). Enligt Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 76, hörde Ajosenpää i slutet af katolska tiden till 3 konungars prebende i Åbo domkyrka.

Alakylä, Alaskylä, gods med qvarnstad i Nousis strax öster om kyrkan, skattadt för 110 marker förutom inventarier och åbyggnad, angifves i ett missiv eller sändebref på papper, utfärdadt i Åbo die Trinitatis, ovisst hvilket år, tillkomma klostret, om detta ville behålla godset. I annat fall skulle brefvets utställare Sten Henricson och Per Nichilson, hvilka tillika voro rätta bördemän, igenlösa godset för 100 mark (Arv. VII: 20. Handlingen

finnes i R. Hausens samling i finska statsarkivet, afskrifven från originalbrefvet i svenska riksarkivet). Måhända voro brefvets undertecknare häradshöfdingen i Piikkis härad Sten Henriksson Renhufvud och borgmästaren i Nådendal Peder Nilsson (1460—1480-talen). Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 10, anser, att klostret ej begagnat sig af denna rättighet. Lägenheten finnes ej heller upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Antkärr, Antekär, Annekär, Annekær l. Annaker, gods i Pojo socken, sydsydost från kyrkan vid Pojo viken. Okändt är, när klostret blifvit egare af detta gods, men (antagligen) år 1490 tillbytte sig Lucia Olofsdotter Antkärr jemte Gumnäs i Pojo af Nådendals kloster mot Saustila i Sagu, [1]) Kort derpå afstod dock Lucia Olofster medelst sämjobref, dat. den $\frac{21}{2}$ 1490, Antkärr och Gumnäs jemte en summa penningar åt tvenne arfsberättigade anförvanter, väpnarne Ridkil Olofsson och Mårten Ivansson mot det, att de för öfrigt afsade sig sina arfsanspråk (Arv. V: 136—138, VII: 37; Lagus, Handl:r o. Upps:r V: 1—3).

Arlaks, Aderlaks se Årlaks.

Askais, Asskæs, Askas, Askaas, Askis, by i Villnäs kapell af Lemo socken, litet söder om Villnäs kyrka. Häradshöfdingen i Piikkis härad Sten Henriksson Renhufvud och hans hustru Anna Jopsdotter Kurck gåfvo medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{8}{10}$ 1480, till klostret Askais gods i Lemo socken såsom provent för Kadrin Hansdotter, en dotter af Anna Jopsdotter och hennes

[1]) Uppgiften, att skiftet skulle verkstälts redan år 1400, är orimlig och synes ha berott på bytesbrefvets ofullständiga datum (Arv. VII: 2; Lagus, Handl:r o. Uppsatser rörande Finlands kyrkohist. V: 3; Lagus, F. a. g. o. ä., sidd. 88 o. 90).

förre man Hans Saxen, hvilket gods Anna Jopsdotter hade fått i arf efter sin moder Kadrin Clausdotter af Nynäs (Arv. V: 79—80, VII: 32).

Genom gåfvobref, dat. Nådendal den $\frac{4}{2}$ 1517, gaf Magnus Nilssons efterlefverska Anna Ljungosdotter till klostret såsom provent för sin dotter Kristina Magnusdotter ett gods i Askas by, hvilket gods varit Anna Ljungosdotters morgongåfva (Arv. V: 231—232, VII: 44).

Ännu i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods upptagas 3 lägenheter i „Askaas“ (jfr nedan Iirois).

Auvola, Avola, by i Masku, sydvest från kyrkan. En der belägen äng, tillhörande klostret, öfverläts genom bytesbref af den $\frac{4}{4}$ 1442 till bröderne Henrik och Paval i Avola, hvilka i stället öfverlemnade till klostret en i Kirjola by belägen lika stor äng, hvars möjliga högre värde efterskänktes „Gudi, Jungfru Maria, sancte Birgitto och Nådendals Clostre“ för afträdarenes och deras föräldrars själar (Arv. III: 23—25, VII: 10—11).

Borstböle, Börstböle, i Pargas, hade gifvits till Nådendals kloster redan på den tid, då detta var beläget i Masku, men togs jemte Brusböle derifrån år 1527 för 170 mk af Jakob i Kappelstrand (Tillägshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet, Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 278).

Brunnila, Brunila, i Rimito, sydsydost från kyrkan, nära en vik. År 1474 sålde Kadrin Pedersdotter i Finnilä, Finvid Jönssons enka, till klostret $\frac{1}{3}$ af Brunnila för 90 marker svenskt, hvilket köp af henne bekräftades den $\frac{14}{4}$ 1482 och genom lagman Henrik Bitz' dombref år 1490 stadfästes mot klander af Finvids arfvingar (Arv. V: 88—89, VII: 37). Denna köpejord togs från klostret år 1537 (Tilläggshandl:r n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Öfriga $\frac{2}{3}$ af Brunnila öfverlätos till klostret år 1490 medelst gåfvobref af Peder Danskes dotter Margit, Philpus Jönsson Jägerhorns enka, såsom provent för hennes dotter Bengta, till hvilket gåfvobref fogades ett samma år härå utfärdadt stadfästelsebref af Margits söner (Arv. VII: 37).

En sonson till Philpus Jönsson, Olof Mårtensson Jägerhorn, erhöll konung Gustaf I:s bref, dat. den $\frac{6}{6}$ 1530, till abbedissan i Nådendal Valborg Joakimsdotter (Fleming) med befallning att låta honom på grund af Vesterås recess igenlösa Brunnila gods (Lagus, Handl:r o. Uppsatser, V: 8; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 12). I lösen för Brunnila jemte Kuuslaks (se detta gods) erlades 60 mk.

År 1556 utgjorde landboräntan från (sannolikt den till klostret köpta delen af) Brunnila — 3 marker.

Brusböle, Brömsböle, i Pargas, hade gifvits till Nådendals kloster redan på den tid, detta hade sina bopålar i Masku, men togs jemte Borstböle från klostret år 1527 för 170 mk af Jakob i Kappelstrand (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Buotila, Potila, Potula, Påttula, i Halikko, litet vester om kyrkan. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{12}{3}$ 1456, öfverlät borgaren i Åbo Ragvald Suuripää till Nådendals kloster jemte andra egodelar ett jordagods i Potula by, utgörande 6 stänger jord öfver hela byn, i utbyte mot det stenhus i Stockholm, som klostret fått af Henrik Makerland för Elin Knutsdotters provent (Arv. IV: 44—47, VII: 26). I konung Kristian I:s förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 för Nådendals kloster upptages äfven detta gods bland dem, som förklaras fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Ännu 1556 är lägenheten upptagen i förteckningen öfver Nådendals klostergods.

Böle i Masku, hvilken sockens gräns i äldre tid sträckte sig tvärs öfver Luonnonmaa, så att det der belägna, nu till Nådendals landsförsamling hörande Böle fordom räknades till Masku. Genom gåfvobref, dat. Nådendal den $\frac{13}{1}$ 1509, öfverläts detta gods, uppskattadt till 100 Stockholms mark, till klostret af Greta Jostesdotter (Gustafsdotter) med förbehåll af gifvarinnan, att klostrets personer skulle göra begängelse efter hennes fattiga själ (= föranstalta dödsmessa, likbegängelse) och att hennes namn skulle inskrifvas i bönhåll (Arv. V: 200—201, VII: 43). — Ännu 1556 låg bemälda Böle under Nådendals kloster och upptages jemväl 1561 under rubrik af samma klosters gods (Lagus, F. a. g. o. ä., sid 255).

Böle i Piikkis, sydsydost från kyrkan, upptages i svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 såsom lydande under kronogården Stenberga, hvilken med landbor och skattegods den $\frac{28}{8}$ 1438 hade blifvit skänkt till Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8). Ännu 1556 upptages detta gods, såsom lydande under bemälda kloster. Lagus uppger i F. a. g. o. ä., sid. 198, att äfven det i Pemar belägna Böle „underlydde i Katolska tiden Nådendals kloster.“ Men då någon urkund, bestyrkande detta, icke är känd, så torde här kunna anses föreligga en förvexling med Böle i grannsocknen Piikkis.

Böle i Reso, antagligen nära Kempilä, hvartill det hade blifvit lagdt af väpnaren Jöns Ingonen. [1]) — Genom salubref, dat. Åbo den $\frac{24}{7}$ 1432, försålde Jöns Ingonen detta jemte sina öfriga fasta gods i Reso åt biskop Magnus och kapitlet i Åbo till S:t Anne klosters behof, å hvilket köp meddelades fastebref, dat. Pitkämäki den $\frac{17}{8}$ 1434. Sedan emellertid det redan påbegynta S:t Anne kloster gått om intet, men i dess ställe Nådendals kloster grun-

[1]) I närvarande tid är n:o 5 Vihtilä Böle — en utbys skatt i Ihala by.

dats, öfverläto biskop Magnus och domkapitlet i Åbo genom gåfvobref, dat. Åbo den $\frac{12}{4}$ 1442, till Nådendals kloster såväl Böle som de öfriga af Iugonen försålda godsen, af hvilka dock intet mera år 1556 finnes upptaget bland de under klostret lydande gods (Arv. II: 92—94, 99—101, 133—135, VII: 6, 9—10; Åbo domkyrkas Svartbok n:o 443).

Danskila i Masku på Otava ö, numera Merimasku, litet vester om kyrkan. Borgmästaren i Nådendal Magnus Friis' enka Anna Olofsdotter öfverlät medelst gåfvobref, dat. Nådendal den $\frac{3}{10}$ 1498, för sin dotter Margareta Magnusdotters provent till klostret sitt ärfda gods $\frac{1}{4}$ i Danskila by (Arv. V: 173—174, VII: 40). Vid reformationstiden togs Danskila jemte Karvis gods från klostret af Margaretas broder, sedermera kyrkoherden i Tavastkyro Mårten Friis, som likväl derför till klostret erlade penningar (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet). För sin befordran till kyrkoherde i Tavastkyro skänkte Mårten Friis den 7 juni 1546 åt konung Gustaf bemälda Danskila gods. (Orginala dokumentet har ingått under n:o 107 bland svenska kammararkivets pergamentsbref, men saknades der om sommaren 1889. Afskrift deraf finnes i Vaaranens samlingar 1530—1599 i finska statsarkivet.)

Eitsböle, Eesteböle, Estböle, Estbooll, i Sagu, sydsydvest från kyrkan, vid Saguvikens södra strand, hade tillhört Nådendals kloster, ovisst från hvilken tid; men fogden på Åbo slott Anders Vestgöte (1532 o. 1533) tillät Henrik Erlandsson i Kärkis i Sagu att tillösa sig detta gods allenast derför, såsom uppges, att han hade Henrik Erlandssons son hos sig i tjenst såsom dräng (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet). Lägenheten måtte dock sedermera återgått till klostret, emedan den upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, ehuru belägen i Pemar.

Finnilä i Masku på Otava ö, numera Merimasku, sydsydvest från kyrkan. Förmedelst tvenne salubref, daterade Nådendal den $\frac{7}{1}$ och den $\frac{28}{6}$ 1495, öfverlät Philpus Nilsson sina arfvedelar i Finnilä till Nådendals kloster mot ersättning i penningar och diverse persedlar (Arv. V: 166—169). — För år 1556 upptages icke mer Finnilä bland Nådendals klostergods.

Finninkaita (kaita = smalt ställe, pass) i Masku vid Otava ö, numera Merimasku. Enligt meddelande af prosten B. E. Nordlund utgöres lägenheten för närvarande af en halfö, förut en holme, benämnd Papinluoto, men i gamla husesynsinstrument: Finninkaita. Den hör nu till Nådendals kyrkoherdebol och är belägen i Merimasku kapell, 1 $\frac{3}{4}$ mil i vester från Nådendals kyrka.

Förmedelst salubref, dateradt Nådendal den $\frac{20}{7}$ 1490, öfverlät borgmästaren i Nådendal Peder Nilssons enka Margareta Japsdotter till klostret all sin arfvedel på Finninkaita mot en viss summa penningar, hvars belopp likväl icke är angifvet (Arv. V: 143—144, VII: 38).

Friidala, Fridola, Fridaby, Fridhaby, Frijdaby, Frijby, Friby, gods i Ulfsby vid Kumo elfs södra strand, litet sydsydvest om kyrkan. Genom gåfvobref, dat. Nådendal 1446, hade Olof Brodersson i Brunnanäs i Hagu (? Hauho) socken och hans hustru Margit Mårtensdotter skänkt detta gods till klostret, af hvilket sedermera väpnaren Anders Jakobsson i Ulfsby den $\frac{8}{9}$ 1449 tillbytte sig Fridaby mot $\frac{1}{4}$ af Kesois by i Vemo. Öfverenskommelsen stadfästes jemväl sistnämnda dag af Anders Jakobssons bröder Sven, Jöns och Nils (Arv. VII, 17, 21 — hvarest står oriktigt: visitationis, i stället för: nativitatis Marie. — Arv. III: 147—150; Lagus, F. a. g. o. ä., sidd. 80 o. 114).

Friisilä, Friisilæ, gods i Læmekoski (numera Lehmäjoki) by i Storkyro, nordost om kyrkan, hvilket gods

Lafrintz Fres, kyrkoprest i Kemi, genom gåfvobref, dat. Åbo den $\frac{9}{9}$ 1443, skänkte till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och alla sina anhörigas själar. Brefvets tillvaro bestyrktes år 1505 af borgmästare och råd i Nådendal (Arv. VII: 12, V: 192—193).

Gullranda se Kultaranta.

Gumnäs, Gummanæs, Gummanæss, Gumme näs, Gymnäs, by i Pojo socken, litet öster om kyrkan, i hvilken by Jop Andersson i Halikko medelst salubref af den $\frac{25}{11}$ 1460 sålde gods till Nådendals kloster för 90 svenska mark och en röd kjortel af 8 marks värde. — En annan lott i samma by hade klostret sedermera köpt af Olof Diekn i Gumnäs (Arv. IV: 75—77, VII: 28, VI: 110).

Af Nådendals kloster tillbytte sig Lucia Olofsdotter (antagligen år 1490) Gumnäs jemte Antkärr (se detta) i Pojo mot Saustila gods i Sagu. Men medelst sämjobref af den $\frac{21}{2}$ 1490 afstod hon åter Gumnäs och Antkärr, tillsammans då uppskattade till 150 marker, jemte en lika stor summa penningar till tvenne anförvanter, väpnarne Ridkil Olofsson och Mårten Ivansson, hvarvid Ridkil Olofsson, en kusins son till fru Lucia, synes på sin andel fått Gumnäs (Arv. V: 136—138, VII: 37; jfr VI: 109—110; Lagus, F. a. g. o. ä. sidd. 88 o. 90).

Hadvala, Haduala, by i Piikkis, litet vestsydvest från kyrkan. Förmedelst salubref, dat. i närheten af Nådendals kloster den $\frac{6}{3}$ 1446, öfverläto för låns gäldande väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margit, Vibrut Kortums dotter, till klostret jemte två andra fastigheter ett i Hadvala beläget gods (Arv. III: 74—76, VII: 16—17).

Af väpnaren Jarl Jönsson tillbytte sig Nådendals kloster, jemlikt bref af den $\frac{23}{2}$ 1486, fast gods i Hadvala by mot tvenne systerdelar i Soinista gods, hvilka af klo-

stret öfverlätos åt bemälde Jarl Jönsson (Arv. V: 102—103, VII: 34).

Dessutom försåldes ett gods i Hadvala by till Nådendals kloster för 50 marker af domprosten, sedermera biskopen Magnus Nicolai Stiernkors medelst salubref af den $\frac{12}{11}$ 1486 (Arv. V: 107—108, VII: 33).

Ännu 1556 äro för Hadvala upptagna tvenne gods, såsom lydande under Nådendals kloster.

Haga, Hagha, Hagaa, i Borgå socken, ostnordost från staden, gafs jemte det närbelägna Kräppelby genom gåfvobref, dat. Nådendal den $\frac{14}{8}$ 1467, af väpnaren Paual Skytte och hans hustru Ragnild, Peder Danskes dotter, till Nådendals kloster för deras dotter Annas provent (Arv. V: 51—52, VII: 29; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 138). — För 1556 är Haga ännu upptaget bland Nådendals klostergods, men blef samma år undan klostret „vederkändt“ på kongl. Maj:ts vägnar.

Haga, Hagha, gods i S:t Karins socken, nordost om kyrkan, vid Aurajoki. Den $\frac{23}{9}$ 1444 tillbytte sig klostret medelst skiftesbref af Peder Ingonen i Lundo 6 stänger jord i Haga gård mot 4 stänger och dertill för 30 mark jord, som tillhörde klostret i Suksila by i Pemar, samt någon mellangift, hvilket byte bekräftades af klostret den $\frac{29}{9}$ 1444 och den $\frac{4}{10}$ 1469 (Arv. VI: 7—10, 59—61).

Samma dag tillbytte sig klostret medelst bref, dat. Haga den $\frac{23}{9}$ 1444, af Staffan i Voivala i S:t Karins socken 4 stänger och 4 ½ aln jord i Haga gård mot 3 stänger jord, som klostret egde i Voivala och hvilka då öfverlätos åt bemälde Staffan (Arv. III: 45—47, VII: 12).

Genom bytesbref, dat. Haga den $\frac{23}{9}$ 1444, öfverlät Olof Nilsson i Kahlajoki (nu: Kahloja) i Lundo till Nådendals kloster 7 stänger, 1 aln mindre, jord i Haga gård mot 6 stänger jord, som klostret egde i sitt från S:t Anne kloster ärfda Kärpis gods i Lundo, och dertill

någon mellangift, hvilket byte beröres i en lagmansdom af den $\frac{23}{1}$ 1457 och å hvilket byte jemväl ett särskildt stadfästelsebref utfärdades af klostret den $\frac{24}{3}$ 1466 (Arv. III: 47—49, IV: 51—53, VI: 55 – 56, VII: 12, 13, 27).

För 1556 finnes ännu detta Haga gods upptaget såsom lydande under Nådendals kloster.

Haijais, Haias, gods i Reso på Luonnonmaa, sydvest från Nådendal, angifves i svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 såsom lydande under kronogården Stenberga, hvilken med landbor och skattegods den $\frac{28}{8}$ 1438 skänkts till Nådendals kloster, och omnämnes jemväl i konung Kristian I:s förläningsbref för klostret af den $\frac{20}{10}$ 1457 (Arv. II: 124—127, IV: 59—61, VII: 8). — Ännu för 1556 är „Haias“ upptaget med 2 lägenheter bland Nådendals klostergods.

Hallela,[1]) Hallila, Halliala, Haldiala, gods i Sagu, öster om kyrkan. I sitt tredje testamente af den $\frac{2}{6}$ 1455 bestämde Lucia Olofsdotter sitt ärfda gods Halliala att tillfalla Nådendals kloster, der hon dåmera hade utsett sin lägerstad, efter att i sina två föregående testamenten ha för sin lägerstad anslagit Halliala till Helga Likama kor i Åbo domkyrka, hvarest hon tidigare önskat blifva begrafven. Under hennes lifstid hade dock en anförvant till henne, en kusins son, Ridkil eller Rötker Olofsson tillegnat sig Hallela jemte Saustila i Sagu, hvilka tvenne gods genom landsrättens i Åbo dom af den $\frac{6}{11}$ 1476 tilldömdes henne. Den $\frac{26}{4}$ 1490 sålde Lucia Olofsdotter bemälda gods jemte andra fastigheter till erkebiskop Jakob Ulfsson, biskop Magnus Stiernkors i Åbo, riksföreståndaren Sten Sture d. ä. och väpnaren, riksrådet m. m. Knut Posse,

---

[1]) Utgöres för närvarande af Hallela Öfvergård, kapellansboställe, och Hallela Nedergård, militieboställe.“

Meddeladt af t. f. kyrkoherden J. A. Enebäck.

för att af desse gifvas till Nådendals kloster, hvilket ock skedde genom samme personers gåfvobref af den $\frac{24}{6}$ 1490. Efter reformationen bördades tu gods i Hallela af Gustaf I, hvilken de tillföllo genom lagmannen Erik Flemings dom af den $\frac{15}{8}$ 1531 (Arv. VI: 41, VII: 31, 53–56, V: 141—143; Flemings dombref, se Bihanget).

Harjunpää, Harinpe, Häränpää, Hæræupæ, Hæranpæ, Haereenpae, Härenpä, Härepä, Härpö, Harjanperä, by i Ulfsby, nordnordost från kyrkan. Genom bref af den $\frac{1}{3}$ 1456 stadfäste Jönis Arnikassons enka Ingeborg, Anders Japsson med sin hustru Katrin Jönsdotter och Margit Jönsdotter deras fränka Cristin Jönsdotters gåfva till Nådendals kloster, hvarmedelst hon för sitt provent till klostret skänkt Häränpää och Suolisto gods i Ulfsby (Arv. IV: 43—44, VII: 26). — För 1556 finnes „Harinpe“ ännu upptaget bland Nådendals klostergods.

Helgå (Pyhäjoki), Helgo, Helgha aa, Hælghuaa, Hælghaa, Helghaa, Helgaa, Hælgha, Helgha, Helga, gammal kungsgård i Bjerno, [1]) söder om kyrkan, gafs tillika med dertill af ålder hörande jus patronatus till Bjerno kyrka förmedelst svenska Riksrådets bref af den $\frac{7}{7}$ 1441 åt Nådendals kloster, i ändamål att klostret skulle flyttas dit, hvilket dock gick om intet, sedan Ailos gods i Reso skänkts till ny klosterstad. Den $\frac{23}{8}$ 1458 meddelade konung Kristian I klostret stadfästelse å besittningsrätten till Helgå och den $\frac{12}{6}$ 1504 bekräftade Riksens

---

[1]) „I Bjerno finnes ännu en by Helgå-Pyhäjoki, bestående af 2 skattehemman, Unsi- och Vanha-talo, hvardera om $^3/_8$ oförmedladt mantal, belägna ungefär 5 verst från kyrkan åt sydost. De egas numera begge af en bonde och synas i tiden varit sjelfständiga lägenheter. En dunkel sägen har jag hört, att i Helgå-Pyhäjoki fordom skulle funnits ett kloster, hvaraf byn skulle fått sitt namn, men något visst och skriftligt derom har jag ej kunnat öfverkomma.“
Meddeladt af kontraktsprosten L. G. W. Törnwall.

Råd klostrets patronatsrätt till Bjerno kyrka (Arv. II: 127 —133, III: 30—32, IV: 63-65, V: 186—187, VI: 3—5, VII: 9, 12, 27). — För 1556 är Helgå icke mer upptaget bland Nådendals klostergods.

Helsingeby i Töfsala vid allmänna postvägen, nordvest från kyrkan på Rautasalo näs. Genom gåfvobref, dat. Nådendal den $\frac{1}{8}$ 1444, öfverläto väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margit, Vibrut Kortums dotter, allt sitt fasta gods i Helsingeby jemte hälften af gamla Kallela i Masku till Nådendals kloster för deras fria uppehälle vid klostret intill döddagar och för en deras dotters intagande till nunna i klostret. Genom ett särskildt bref af samma dag betygade klostrets systrar och bröder, att de antagit gåfvan och dervid fästade vilkor. Å gåfvobrefvet utfärdades sedan i Nådendal den $\frac{25}{3}$ 1445 ett stadfästelsebref af gifvarens barn och arfvingar och en ytterligare bekräftelse af Margareta genom bref, dat. Nådendal den $\frac{8}{10}$ 1446 (Arv. III: 37—42, 54—56, 89—93, VII: 13, 15—16, 17). — För 1556 upptages ännu „Helsinge i Töffwesal Sochn" såsom Nådendals klostergods.

Herttula, Hertola, Hiitola, Hitola, å Luonnonmaa ö, sydsydost om Nådendal. Sitt köpegods i denna by, utgörande 4 stänger jord, hade Gödike Finke († före $\frac{4}{4}$ 1467 enl. Arv. V: 48, 49) och hans hustru Kadrin (Nilsdotter Tavast) gifvit under klostret för 30 mark för begges deras själar och deras efterkommande, hvilken öfverlåtelse jemväl sedan blifvit af deras arfvinge stadfäst. Men derefter hade Jöns i Hitola, af hvilken förbemälda jord var lagligen köpt, olagligen tillvällat sig och behållit den i många år. Sedermera återlemnade han vid ingången förlikning jorden till klostret, och å sämjan utfärdades särskildt bref vid häradsting den $\frac{27}{7}$ 1487 (Arv. V: 116—118, VII: 34). — För 1556 finnes icke mer bemälda jord upptagen bland klostrets lägenheter.

Hiedoi, Hedo, Heda, Hedha, Heedha, Hedais, gods i Vemo, $\frac{3}{4}$ mil sydvest från kyrkan, är nu af skattenatur. Genom gåfvobref af den $\frac{10}{12}$ 1458 skänkte häradshöfdingen i Vemo Greger Anderssons enka Anna Jönsdotter detta gods jemte Nygård i samma socken för sin egen, sina tvenne aflidne mäns, Lasse Finne och Gregris Andersson, samt för sina anhörigas själar äfvensom för sitt eget underhåll såsom leksyster till Nådendals kloster. Detta gåfvobref förnyades af Anna Jönsdotter den $\frac{9}{12}$ 1459 och stadfästes i talporten i Nådendals kloster den $\frac{22}{8}$ 1462 emot klander af gifvarinnans brorsöner Mattis och Ulf Pedersson. På grund af Greger Anderssons testamente af den $\frac{28}{11}$ 1447 hade Heda tillfallit hans enka (Arv. IV: 66—68, 71—73, V: 17—19, VI: 16—17, VII: 27, 28). — För 1556 finnes „Hedais“ upptaget bland Nådendals klostergods.

Hiirlä, Hirioila, Hiroila, i Piikkis, sydligt från kyrkan, tillhörde under katolska tiden Nådendals kloster (Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 177) och upptages äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Hirsund, Hirsundo, Hirisundh, i Piikkis, rätt i söder från kyrkan och strax i vester från Hiirlä, nära sjön, var bland de af kronan till klostret gifna gods, åt hvilka konung Karl Knutsson genom bref af den $\frac{10}{7}$ 1448 förlänade „frihet och frälse för allan skatt“ (Arv. III: 123—124). Ingår ej mer i 1556 års förteckning.

Hirvois, Hyrwos, Hyrfwos, Hyrffuos, Hirffwas, i Masku på Otava ö, nu Merimasku, sydsydvest från kyrkan. Detta gods, som i två skilda delar den $\frac{9}{7}$ 1491 inköpts af borgaren i Åbo Staffan Kowte, hvilken jemte sin hustru, Margit Olofsdotter, gaf sig samma år som pensionär in till Nådendals kloster, blef troligen ock af bemälda personer öfverlåtet till klostret, bland hvars gods

„Hirffwas“ är upptaget ännu 1556 (Arv. V: 153—156, VI: 74—76, VII: 39; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 38).

Hujala, Hwyala, Hwiala, Hiwala, i Masku, sydvest från kyrkan. Genom gåfvobref af den $\frac{24}{5}$ 1442 skänkte Matts Jönsson Kaukulanpoika allt sitt gods i Hujala by jemte Kärsämäki i Räntämäki socken till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och sina anhörigas själar, med förbehåll att derjemte i klostret få åtnjuta fritt underhåll med föda och kläder till döddagar. Konung Karl Knutsson förlänade den $\frac{10}{7}$ 1448 åt Hujala gods jemte några andra klostrets fastigheter „frihet och frälse för allan skatt.“ Efter det Hujala genom oriktig dom af Hartvig (Japsson) frångått Nådendals kloster, blef det åter klostret tilldömdt genom lagmansrättsdom af den $\frac{24}{4}$ 1487 (Arv. II: 137—139, III: 123—124, V: 114—116, VII: 11, 35). — I 1556 års förteckning är Hujala icke mer upptaget bland Nådendals klostergods.

Hulkkis, Hulkis, Hwlkis, Hvlkis, Hulchis, Hwilckis, Holkis, by med flera lägenheter i S:t Karins socken, sydost från kyrkan, nära gränsen till Piikkis. Förmedelst salubref af den $\frac{20}{8}$ 1448 öfverlät Elin Larsdotter, hustru till borgaren i Åbo Anders Eriksson, med sin mans samtycke för 190 mark till Nådendals kloster allt sitt jordagods, utgörande 7 stänger, 2 aln mindre, i Hulkkis by (Arv. III: 121—123, VII: 19).

Genom bytesbref af den $\frac{19}{11}$ 1456 afträdde Hans Henriksson till klostret sitt gods i Hulkkis, utgörande 2 $\frac{1}{2}$ stänger, $\frac{1}{3}$ aln mindre, i stället för hvilket hon erhöll ett af klostret för 50 mark Åbo mynt inköpt gods i Laiharanta i Viborgs socken (Arv. IV: 48—50, VII: 26).

För sin och sin hustrus lägerstad i Nådendals kloster skänkte, enligt abbedissans intyg af den $\frac{17}{4}$ 1464, Jöns Philpusson Jägerhorn från Storgården (Isokylä) å Luonnonmaa till klostret sitt gods i Hulkkis, hvilket dock

hans systerson, kaniken i Åbo, mester Jakob Venne den yngre (omn. ännu 1514 i Arv. V: 223) skall (år 1525 ?) ha tillvällat sig från klostret (Lagus, F. a. g. o. ä., sidd. 279—280). Senare hade Nils Svensson (Gyllenhjerta) utan lag och dom tillegnat sig samma gods.

„Hwilckis godz“ upptages ännu i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men „kallades samma år undan“ klostret (Tilläggshandlingar n:o 10, fol. 42, i finska statsarkivet.)

Huruis, Hwrws, Hwrwss, gods i Vemo, vestligt från kyrkan. Genom testamentsbref, dat. Nådendal 1512, skänkte väpnaren Jöns Andersson med sin hustru Ingeborgs samtycke till Nådendals kloster för sin och sina föräldrars själar sitt mödernegods Huruis att jemte andra egodelar tillträdas efter hans död, med sådant förord, att, när han eller hans hustru skulle komma till klostret, skulle de af klostret hafva sin lifsföda och dertill en stuga i klostrets gård (Arv. V: 211—213, VII: 43). Efter gifvarens frånfälle togo hans fränder utan rättegång godset från Nådendals kloster på den grund, att Jöns var „knape“, och sålde det åt ståthållaren på Åbohus Joakim Fleming, utan att derom ens underrätta konventet (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 32, i finska statsarkivet). — I 1556 års förteckning öfver klostrets gods finnes Huruis derföre icke upptaget.

Huttala, Hutthala, Hurtala, i Piikkis, litet sydost om kyrkan, var bland de gods, dem svenska Riksrådet genom bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 förklarade underlyda Stenberga kungsgård och dermed äfven tillhöra Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 86). — Förekommer väl bland Nådendals klostergods i 1556 års förteckning, men hänföres der under namnet „Huttula“ till Sagu socken.

Hyrkkälä, Hyrckele, i Reso, sannolikt detsamma, som Hyrkköis, sydsydvest från kyrkan, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods; men klostrets åtkomst dertill kan ej närmare utredas.

Hyvikkälä, Hyuikylä, Höffuekylä, Höffueköla, i Janakkala, vestsydvest från kyrkan. Genom gåfvobref, dat. Åbo 1469, öfverlät Lauris Valdemarsson Diekns enka Birgitta Nilsdotter detta gods, som var hennes morgongåfva, till Nådendals kloster för sin egen och sin dotter Elins provent (Arv. V: 56—57, VII: 29; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 505). Redan 1526, således före Vesterås recess, togs likväl detta gods med inventarier från Nådendals kloster af Anders Slottes hustru (Tilläggshandlingar, n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet), hvarföre det icke mer är upptaget i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Hämmäis, Hämmäs, Hemnäs, i Uskela, öster om kyrkan eller Salo köping. Godset hade 1490 af Herman Flemings enka, Elin Philpusdotter, gifvits till Nådendals kloster för hennes dotter Katarina Hermansdotters provent och återlöstes från klostret år 1531 för 80 mark af Katarinas broder, borgmästaren i Åbo Erik Fleming (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II: 58; Arv. VII: 36).

Hästholmen (Hevoisluoto), Hestaholm, i Merimasku, sydvest från kyrkan, midtför Kuuslaks och Kukolais. Den $\frac{26}{3}$ 1485 sålde Lasse Bagge jemte några andra borgare i Nådendal till klostret för dess kyrkas byggnings behof bemälde holme för 10 marker penningar, en tenn kanna och ett nytt kopparkar. Genom köpebref, dat. den $\frac{8}{4}$ 1487, förnyades försäljningen med tillägg af en liten ö nästintill Hästholmen, benämnd Pöllö, och köpesummans fixerande till 16 marker, hvilka penningar erlagts i nytt koppar och tenn[käril] samt i reda penningar. Såsom säljare

angifvas då i köpebrefvet borgarena i Nådendal Lasse Bagge och Peder Kawra, väpnaren Nils Finvidsson (hvars måg var Lasse Bagge, Arv. V: 91) och Clemet i clokkaris (gammal handskrift i Nådendals kyrkoarkiv; Arv. V: 113—114, VII: 34). Efter reformationen synes denne holme blifvit brukad än af en, än af en annan (enligt en handskrift i Nådendals kyrkoarkiv), intill dess den vid laga ting den $\frac{11}{3}$ 1637 återvanns under Nådendals kyrka, hvars tillhörighet den ock intill senaste tid förblifvit.

I i n a i s, Ijnais, Ijnes, Ynes, Ynäs, i Masku, sydvest från kyrkan. Hälften af detta gods hörde till antalet af de under kungsgården Stenberga lydande lägenheter, hvilka genom svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 jemte hufvudgården tilldelades Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8).

Den andra hälften af samma gods försålde väpnaren Henrik Spore och hans hustru Ingeborg, Claus Bytings dotter, medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{7}{3}$ 1442, till klostret, medan detta ännu var placeradt i Masku, för 52 marker Åbo mynt och 1 pund råg, med vilkor, att hvad det sålda godset var bättre än föreskrifna penningesumma, det gåfve säljarne till klostret för sina, sina föräldrars och alla sina anhörigas själar. Å detta köp meddelades åt klostret fastebref vid lagmansting den $\frac{22}{8}$ 1442 (Arv. III: 17—19, 26—27, VII: 10). — Iinais gods upptages jemväl såsom klostret tillhörigt i 1556 års förteckning.

I i r o i s, Ijras näs, Yros næs, i Lemo, upptages i Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 190, för år 1828 såsom rå- och rörshemman, förenadt med Villnäs allodialsäteri. Genom testamente, dat. Kyro den $\frac{4}{3}$ 1459, gaf Arvid Clausson till Nådendals kloster detta gods för sin, sina föräldrars, sin husfru Ingeborgs och alla kristna själar (Arv. IV: 69,

VII: 28). — Måhända var Iirois en af de 3 lägenheter i „Askaas“, som upptagas i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Ilenjärvi, Ileniärffwe, Leniärffue, äng i Reso och sannolikt hörande till Toravuori by, nordvest om kyrkan, såldes jemte en annan äng till Nådendals kloster medelst bref, dat. den $\frac{15}{6}$ 1454, af Knut Laurisson och hans hustru Katerin Jönsdotter (Arv. IV: 38—39, VII: 24—25).

Immais, Imais, Ymmas, Ymaso, i Reso, vestnordvest från kyrkan, nära Masku gränsen, finnes bland flera andra gods upptaget i konung Kristian I:s bref af den $\frac{26}{10}$ 1457, hvarigenom han förklarade flera klostret tillhöriga fastigheter fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61; jfr Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, sid. 73). — För 1556 finnes denna fastighet upptagen bland Nådendals klostergods.

Ingais, Ingåis, i Reso, vestsydvest från kyrkan, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods; men klostrets åtkomst dertill kan ej närmare utredas.

Ivars, Jwarsi, Ywars, i Masku. Medelst salubref, dat. nära Nådendals kloster den $\frac{6}{3}$ 1446, öfverläto för låns gäldande väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margit, Vibrut Kortums dotter, till klostret jemte tvenne andra fastigheter ett gods i Iwars (Arv. III: 74 - 76, VII: 16—17). — För 1556 finnes ej mer denna lägenhet upptagen bland Nådendals klostergods.

Jaakkola, Jacola, i Reso, på södra stranden af Luonnonmaa, sydvest från Nådendal, var bland antalet af de Nådendals kloster tillhöriga gods, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarade fria från all

konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Förekommer ej i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Jokkis, Jokis, gods i Reso, norr om kyrkan, omnämndt mot slutet af 1400-talet såsom klostret tillhörigt skattegods, hvarå frälse och frihet söktes (Grönblad, Nya källor t. F:s medeltidshist., sid. 73).

Kaitais, Kaijtas, Kaytas, Kaittas, gods i Lemo, norr om kyrkan, hvilket, utgörande $\frac{1}{3}$ öfver hela byn, väpnaren Peder Karpalainen och hans hustru Ingegerd Jönsdotter medelst bref af den $\frac{31}{5}$ 1449 gåfvo till Nådendals kloster för sin dotter Elins provent, med iklädd förbindelse för Peder Karpalainen att, om hans $\frac{2}{3}$ i Kaitais skulle frångå klostret, gifva detta vederlag i hans möderne i Ukkila i Vemo, och för Ingeborg att, om hennes $\frac{1}{3}$ i Kaitais frånginge klostret, hålla detta skadeslöst med hennes gods i Raukuis i Lemo (Arv. III: 140 – 141, VII: 21). — Förekommer ännu i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kaitais, Kaitas, Kaijtas, holme i Masku, nära intill Otava ö, nu Merimasku. Medelst bref af den $\frac{28}{4}$ 1451 erkände Finvid Jönssons enka i Finnilä, Kadrin Persdotter, jemte sin son Niclis Finvidsson sig hafva till låns bekommit af Nådendals kloster 21 mark Åbo mynt, hvarföre de då till klostret pantsatte allt det de egde i en holme, „som kallas Westra Kaijtas [och] nesth Ottafwa öö ligger“ (enligt i Nådendals kyrkoarkiv befintlig handskrift, utgörande vidimerad afskrift af pantbrefvet). Derefter omnämnes Kaitas ö bland de Nådendals kloster tillhöriga gods, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarade fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61).

Genom salubref, dat. den $\frac{24}{2}$ 1460, öfverlät väpnaren Thord Karpalainen till Nådendals kloster den delen

af Kaitas ö, som han tillförene hade köpt för 20 mark (Arv. VI: 50—51, VII: 28).

Kaitaranta, Kaytaranta, torp i Halikko, hvilket hade tillhört biskop Magnus Olai Tavast och af honom gafs i bröllopsgåfva åt hans brorsdotter Elin Nilsdotter Tavast, då hon gifte sig med riksrådet Nils Olofsson af Särkilaks. För dessas dotter Adlize Niglesdotters provent gafs Kaitaranta till Nådendals kloster, men utbyttes senare af Adlizes moder, enkan Elin, den $\frac{28}{6}$ 1458 vid då hållet arfskifte mot Kynämäki gods i Bjerno, hvilket tillföll klostret, medan Kaitaranta återtogs af Elin (Arv. V: 32—33).

Kaivois, Kaywos, Caywos, i Lemo, nordvest från kyrkan, nära gränsen till Mietois. Genom gåfvobref, dat. Nådendal den $\frac{29}{10}$ 1490, skänkte domprosten i Åbo, mester Laurens Suuripää, till Nådendals kloster för sin fränka Anna Jönsdotters provent hälften af Kaivois gods, som var hans rätta möderne (Arv. V: 147—148, VII: 38; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 188). Vid reformationstiden tog Hans Skeppare af Bussila detta gods från Nådendals kloster (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet), hvarföre det icke heller ingår i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kajala, Kaiala, by i Masku, sydvest från kyrkan. Medan klostret ännu var placeradt i Karinkylä, tillbytte det sig för beqvämlighets skull af Jakob i Kajala en äng i Kiriola by mot en dylik i Kajala förmedelst bytesbref, dat. Nådendal den $\frac{4}{4}$ 1442, samma dag, på hvilken klostret tillbytte sig en annan ängslott i Kiriola mot en äng i Auvola by — se ofvan Auvola (Arv. III: 21—23).

Kakkarais, Kakkaris, Kackaris, Kakaris, i Masku, på Sudensalo näs, sydvest från kyrkan. Ungefär samtidigt,

som klostret tillbytte sig ängslotter i Kiriola by mot dylika i Auvola och Kajala byar, ingick det äfven byte med väpnaren Jöns Hannusson i Villelä, sedermera klostrets syssloman, genom hvilken handel medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{23}{4}$ 1442, klostret bekom en äng i Kiriola mot en dylik i Kakkarais, der Jöns Hannussons föräldrar egde gods (Arv. III: 25—26, VII: 11).

Genom gåfvobref, dat. Villelä i Masku den $\frac{14}{10}$ 1447, öfverlät Jöns Hannussons moder, Hannes van Arstens enka, Anna Torkilsdotter till Nådendals kloster och S:t Johannis kyrka i Masku sitt fasta gods Kakkarais för sin, sina föräldrars, sina begge aflidne mäns, Mattis och Hannes, och öfriga sina anhörigas själar, hvilka skulle hållas i åminnelse i klosterpersonalens böner, hvarjemte hon till sin lägerstad utsåg Nådendals kloster. Dock skulle hennes son Jöns Hannusson och hans barn ega rätt att af klostret igenlösa Kakkarais gods för 60 mark Åbo mynt (Arv. III: 113—115, VII: 18).

Af bemälda rättighet begagnade sig ock Jöns Hannusson, då han jemlikt bref, dat. Nådendal den $\frac{25}{7}$ 1451, tillbytte sig Kakkarais mot ett annat gods i Mahittula by i Reso (Arv. IV: 17—18, VII: 23).

Kallasvadanäs, Kallessvada, äng i Reso på Lietsalanäs. Genom bytesbref, dat. Åbo den $\frac{2}{11}$ 1448, afträdde borgaren derstädes Nils Olofsson Orowapn och hans hustru Gertrud bemälda äng till Nådendals kloster mot en fälbod i Åbo och en engelsk nobel i mellangift samt med erinran, att ängens möjliga högre värde skulle utjemnas genom klosterpersonalens böner för ängens förra innehafvares och deras föräldrars själar (Arv. III: 131—132, [1]) VII: 19).

[1]) Att döma af den afskrift, daterad dock 1468, af detta permebref, som förekommer i svenska Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademiens bibliothek, volymen: „Åbo Stiffts Predikobrödra Klosters och Nådendals klåsters sampt lämptelands brefs Tom. VI", pag. 1422, är „kallas Wadanes" två skilda ord, hvaraf man kan förmoda, att

Kallela, Kalela, Calela, Kalila, i Masku, sydvest från kyrkan, nära Masku ås sydligaste krökning. Genom gåfvobref, dat. Nådendal den $\frac{1}{6}$ 1444, öfverläto väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margit, Vibrut Kortums dotter, jemte sitt fasta gods i Helsingeby i Töfsala, hälften af gamla Kallela i Masku till Nådendals kloster för deras fria uppehälle vid klostret intill döddagar och för en deras dotters intagande till nunna i klostret. Å detta gåfvobref utfärdades i Nådendal den $\frac{25}{3}$ 1445 ett stadfästelsebref af gifvarenas barn och arfvingar och yttermera ett bekräftelsebref af Margareta, dat. Nådendal den $\frac{8}{10}$ 1446. För att ännu förfullständiga klostrets åtkomsthandlingar beträffande Kallela gods utfärdade bröderne Hartvig och Jösse Olofsson Haghonladwa i Rimito ett intyg, dat. Nådendal den $\frac{11}{2}$ 1453, att Kalela blifvit behörigen såldt af deras fader Oloff Haghonladwa åt Vibrut Kortumma och hans måg Bengt Krok (Arv. III: 37—39, 54—56, 89—93, IV: 28—30, VII: 13, 15—16, 17, 24, jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sidd. 15—16).

Genom bref, dat. S:t Karins länsmans gård den $\frac{14}{9}$ 1537, afträdde landsfogden Erik Andersson åt Nådendals kloster en Kalela gods tillhörig ängslott, som oriktigt blifvit klostret fråntagen (Arv. VI: 157—158, VII: 45).

I 1556 års förteckning är Kalela upptaget bland Nådendals klostergods.

Kaltunpää, Kaltumpää, Kaltonpää, Kaltånpä, i Sagu, sydvest från kyrkan. Dess läge, att döma af några namnrester, synes ha varit i trakten af nuv. Sorrböle. Vid reformationstiden gaf Johan Sorais på Koski i Vemo till Nådendals kloster Kaltunpää i utbyte mot Tervois i Virmo. (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251 i finska statsarkivet). Lägenheten upptages ännu i 1556 års för-

---

ängen rätteligen kallats „Wadanäs“ och dess plats vore att hänföras till nuvarande Vadio eller Vatjo jordlägenhet norr om Nådendal.

teckning öfver Nådendals klostergods, men såsom belägen i Pemar (jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 264).

Kappelstrand, Kapellstrand, gods i Pargas, nordost från kyrkan. När det tillfallit Nådendals kloster, kan icke uppges, men det fråntogs klostret af Simon Thomasson hvilken var landsfogde i Halikko och Piikkis härad 1548—1553 och befallningsman på Åbo slott 1553—1560, † 1561. (Tillägshandl:r n:o 21, sid. 165, i finska statsarkivet).

Karhiniemi, Karhainiemi, Cariniemi, Karinemi, Karrinemi, Karinemy, Karynemy, Karyneme, Käryneme, by i Hvittis socken, nordnordvest från kyrkan. Genom bref, dat. Koskis 1446 l. 1447, [1]) gaf Anna Jönsdotter, häradshöfdingen Greger Anderssons hustru, med sin mans samtycke allt sitt fasta gods i Kariniemi till Nådendals kloster för Katarina Jönsdotters provent, hvilken hemma från Stockholm blef ingifven till syster i klostret, på det hon skulle tillika med öfriga systrar och bröder derstädes bedja för gifvarinnans första mans Lasse Finnes själ, för hans moders, för gifvarinnans och begges deras föräldrars själar. Genom dombref af den $\frac{16}{7}$ 1447 tillförsäkrades klostret rätt till den donerade jorden (Arv. V: 129—130, III: 112—113, VII: 36, 19).

Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{3}{8}$ 1449, gaf Rikissa Olofsdotter, Anund Nilssons enka, allt sitt fäderneärfda gods i Kariniemi till Nådendals kloster för sin dotter Birgitta Anundsdotters provent (Arv. III: 145—147, VII: 21).

Förmedelst bref, dat. Åbo den $\frac{8}{9}$ 1451, gaf Laurentius Skytta, kyrkoprest i Hattula och kanik i Åbo, allt sitt gods i Kariniemi till Nådendals kloster för sin syster-

---

[1]) Brefvets årtal 1488, enl. Arv. V: 129—130 o. VII: 36, är påtagligen felaktigt, jfr Arv. IV: 66—67, III: 112, 153, och Histor. Ark. VIII: 43.

dotter, hustru Kadrin Skofadhs provent, med förpligtelse för klosterpersonalen att bedja för gifvaren och hans föräldrar (Arv. IV: 19—20, VII: 23).

Bland de Nådendals kloster tillhöriga gods, hvilka konung Kristian I medelst bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarade fria för all konungslig tunga, var ock Kariniemi, hvaraf 2 lägenheter ännu finnas upptagna i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Karinkorva, Karinkorfua, Carinkorffua, Carinkorffwa, i Sagu, sydvest från kyrkan, på Saguvikens södra strand. Genom bref af den $\frac{26}{3}$ 1517 gaf fogden på Åbo slott Christiern Clausson (Horn) Karinkorva gods till Nådendals kloster såsom provent för sin systerdotter Margareta Pedersdotter af Hevonpää (nu Viksberg) i Pemar. (Arv. VI: 124—125, VII: 44). — Fogden på Raseborg Nils Andersson Boije var gift med Berta Horn, en dotter till Christiern Clausson och således kusin tillförenämnda nunna. På grund af denna sin hustrus skyldskap tillöste sig Nils Boije Karinkorva gods från Nådendals kloster för 100 mark (Tilläggshandl:r n:o 21, sid. 77, i finska statsarkivet), hvarföre lägenheten icke heller upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Karinkylä, Karinkylæ, Karinkyla, Karinkyle, by i Masku, sydvest från kyrkan i hvilken by 5 gårdar lydde under kungsgården Stenberga, som med alla tillegor genom Riksens Råds stiftelsebref för Nådendals kloster af den $\frac{28}{8}$ 1438 tilldelats klostret. En af de fem under Stenberga lydande gårdarne i Karinkylä (nuvarande: Kallentalo) utgjorde sjelfva klosterstaden, hvarifrån klostret dock sedan flyttades till Ailos gods i Reso. (Arv. II: 124—127, VII: 8). — Ännu i 1556 års förteckning upptagas 2 lägenheter i „Karinkyle“ bland Nådendals klostergods.

Karjaskylä, Kariaskylä, i Uskela, litet öster om Salo köping, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men hänfördt på den tiden till „Salo“ socken. Klostrets åtkomst till detta gods kan ej närmare utredas (jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 47).

Karlela, gods (antagligen) i Reso, hvilket erkediekenen i Åbo Jöns Anundsson i tiden skänkt till S:t Anne kloster (se ofvan sid. 66) och som jemte dettas öfriga egendom tillföll Birgittinerklostret i Nådendal (jfr Arv. II: 111—113). — Efter all sannolikhet motsvaras detta gods i närvarande tid af Kaerla regementsfältskärsboställe om 1 mantal, hörande till Hintza hemman i Mahittula by nordost om kyrkan. År 1648 finnes det i Reso kyrkoarkiv skrifvet „Caarla“, såsom namnet ock ännu uttalas af folket på orten.

Karvis, Caruias, gods i Masku, på Otava ö, nu Merimasku, litet vestligt från Merimasku kyrka, hade i tiden blifvit inköpt af Nådendals kloster, hvarifrån detta gods jemte det närbelägna Danskila togs af sedermera kyrkoherden i Tavastkyro Mårten Friis, som likväl derför till klostret erlade pengar (Tillägshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Karvitta, Karwitha, Kaurttha, Karwitti, Karwittu, Karwithu, Karuittu, Karffuittu, Karvetti (nu mest förekommande skrifsätt), Karweta, i Reso, litet östligt från Nådendal, var bland de klostret tillhörande gods, hvilka konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarade fria från all konungslig tunga. Senare, år 1477, såldes ett gods i Karuitta by till klostret af Anders Eriksson. Den $\frac{20}{7}$ 1481 utfärdade riksföreståndaren Sten Sture för klostret frälsebref å tvenne kronogårdar i Reso: Karvitta och Nuijala. I 1556 års förteckning är Karuitta upptaget bland Nådendals klostergods, men blef sannolikt samma år „vederkänt“ under kongl. Maj:t eller kronan, hvar-

efter dock konung Johan III ånyo den $^{12}/_{3}$ 1573 utfärdade förläningsbref för nunnorna i Nådendal å ett kronans hemman, benämndt Karwithu i Reso (Arv. IV: 59—61, V: 83, 160, VII: 31, 32; Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshist. sid. 73).

Kaskis, i Virmo, nu i Mietois, litet vester om Mietois kyrka. På grund af inbördes testamente tillföll vid lagmannen i Norrfinland Henrik Claussons död 1458 eller 1459 Kaskis gods hans enka Lucia Olofsdotter med undantag af $\frac{1}{6}$, som tillhörde hennes svägerska och som Lucia senare år 1473 förvärfvade sig genom byte. Den $^{26}/_{4}$ 1490 sålde Lucia sin andel i detta gods jemte andra fastigheter till erkebiskopen i Upsala, biskop Magnus i Åbo, riksföreståndaren Sten Sture d. ä. och väpnaren Knut Posse, för att af dem gifvas till Nådendals kloster, hvilket ock skedde genom deras gåfvobref af den $^{24}/_{8}$ 1490. En tredjedel i Kaskis hade emellertid Joakim Fleming tillvällat sig (såsom det vill synas af klostret), och denna öfverlät han den $^{20}/_{7}$ 1491 till Sten Sture såsom böter för det genom hans förvållande några fångar undkommit från Åbo slott (Arv. V: 141—142, 156—158, VII: 31; Lagus, F. a. g. o. ä., sidd. 186—187, Grönblad, Nya källor t. F. m., sid. 74). Efter reformationen tog kongl. Maj:ts fogde år 1547 Kaskis gods „med säd och boskap som det stod“ (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet). Men redan tidigare bördades den andel i Kaskis, som Sten Sture hade köpt, af konung Gustaf I i egenskap af gamle herr Stens arfvinge, hvilken lägenheten också tillerkändes genom häradshöfdingen i Masku härad Sten Henrikssons dom af den $^{16}/_{9}$ 1531 (se Bihanget).

Kasto[1]) bro, Kastabro, Kastebro, i Reso. Medelst bref, dat. Nådendal den $^{10}/_{6}$ 1454 försålde Henrik Tasai-

[1]) „Kasto hör numera till Kauris hemman i Reso, beläget 3 ½ verst i öster från Nådendals kyrka. En å, numera blott en bäck, löper fram der. I trakten finnes en hop åkrar och ängar.“
Meddeladt af prosten B. E. Nordlund.

nen till Nådendals kloster en 12 stänger bred äng vid Kastabro för 3 mark svenska penningar (Arv. IV: 37—38, VII: 25).

Katkoja, Katkoia, i Piikkis, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men klostrets åtkomst härtill kan ej utredas.

Katinala, gods i Hattula, sydligt från kyrkan, skänktes medelst bref, dat. 1498, af fru Lucia Olofsdotter till Nådendals kloster (Tilläggshandl:r n:o 21, pagg. 133—135, i finska statsarkivet).

Kautubol se Koutböle.

Kelo, Kela, Kyla, gods i Vemo, sydvest från kyrkan. Genom bref, dat. Koskis (i Vemo, sydsydost från kyrkan) den $\frac{4}{2}$ 1449, skänkte väpnaren Greger Andersson för sig, sina föräldrars och sina anhörigas själar till Nådendals kloster $\frac{1}{4}$ af Kesois och $\frac{1}{4}$ af Kyla hemman att tillträdas efter hans död och att gälla för en i klostret intagen nunnas Katarina Olofsdotters provent, hvilken han anammade för sin dotter, med förbehåll, att hon jemte andra systrar och bröder skulle bedja för hans och hans föräldrars själar (Arv. III: 135—137, VII: 21).

Antagligen tillhörde samma trakt den Kylwgård i Vemo, som kyrkoherden i Vendels socken i Upsala län Henrik Friis i sitt testamente anslog till Nådendals kloster, hvaröfver en vittnesskrift finnes utfärdad, dat. Stockholm den $\frac{15}{6}$ 1504 (Arv. VII: 41).

År 1534 dömde Anders Persson Kelo gård bort från klostret och under främmande (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet), hvarföre lägenheten icke heller ingår i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kemppilä, Kempilæ, Kæmpile, Kempile, Kempila, Kempelæ, i Reso, vestsydvest från kyrkan. Medelst bref,

dat. Åbo den $\frac{24}{7}$ 1432, sålde Jöns Ingonen till S:t Anne klosters behof sina fastigheter i Reso, deribland Kemppilä åt biskop Magnus och kapitlet i Åbo, hvilka, efter att å köpet ha erhållit fastebref den $\frac{17}{8}$ 1434, skänkte samma gods den $\frac{12}{4}$ 1442 till Nådendals kloster (Arv. II: 92—94, 99—101, 133—135, VII: 6, 9—10). I en förteckning på gods, som underligga domprostebordet i Åbo, från 1490, förekommer enligt Svartboken n:o 711 jemväl „Kempelæ“, såsom förvärfdt genom byte med Nådendals kloster, men sedermera är „Kempile“ åter upptaget i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kerttula, Gertula, Kärtola, Kerdola, Kerdo, Kärtella, Gärdela, Gerdilä, Gærdhilæ, Gærdhile, by i Reso, nordvest om kyrkan. Gods i denna by såldes till S:t Anne klosters behof tillika med andra fastigheter i Reso den $\frac{24}{7}$ 1432 af väpnaren Jöns Ingonen åt biskop Magnus och Åbo domkapitel, hvilka, efter att den $\frac{17}{8}$ 1434 ha derå erhållit fastebref, skänkte samma gods den $\frac{12}{4}$ 1442 till Nådendals kloster (Arv. II: 92—94, 99—101, 133—135, VII: 6, 9—10; jfr Grönblad, Nya källor t. Finl:s medeltidshist., sid. 73, o. Svartboken n:o 545).

Ett gods i samma by, inköpt för 160 mark, skänktes till Nådendals kloster af domaren på Åland Nils Eriksson medelst gåfvobref, dat. år 1451 (Arv. VII: 23, Lagus, F. a. g. o. å., sidd. 192—193).

Kesois, Kessos, Keso, Keesso, Kæssws, i Vemo, sydsydost från kyrkan. Genom bref, dat. Koskis den $\frac{4}{2}$ 1449, bestämde väpnaren Greger Andersson, att hans tvenne fastigheter i Vemo $\frac{1}{4}$ i Kesois och $\frac{1}{4}$ i Kyla (Kelo) skulle efter hans död tillfalla Nådendals kloster för en der intagen fattig systers provent, hvars namn var Katarina Olofsdotter, den han anammade för sin dotter, med förbehåll, att hon jemte andra systrar och bröder i klostret skulle bedja för hans och hans föräldrars själar.

Greger Anderssons anordning beträffande Kesois godkändes jemväl af hans [half]broder Anders Jonsson i ett samma dag [?] af honom utfärdadt bref (Arv. III: 135—137 o. 134—135, VII: 21).

På grund af bytesbref, dat. Åbo den $\frac{8}{9}$ 1449, bekom Nådendals kloster ytterligare $\frac{1}{4}$ i Kesois by, hvilken Anders Jakobsson i Ulfsby afstod till klostret emot dess gods Fridaby i Ulfsby och några lösören i mellangift. Bytet stadfästes samma dag af Anders Jakobssons bröder Sven, Jöns och Nils (Arv. III: 147—150, VII: 21. [1]) Härtill är att märka följande tillägg hos Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 57: „Det var således blott hälften af Kesois, som tillföll Klostret. Den andra delen ägdes af Olof Mickelsson i Kawala, hvilken han försålde till Slottsskrifvaren i Åbo, Henrik Henriksson, som derå erhöll Lagman Henrik Stenssons Fastebref år 1507" (se Arv. VII: 42). Bemälde Henrik Henriksson testamenterade sedan godset till Nådendals kloster, men Erik Fleming köpte samma lägenhet 1523 af Henriks slägtingar. Senare tillbytte sig Erik Fleming från klostret Kuttila gods i Halikko och gaf klostret i vederlag Kesois i Vemo jemte något penningar.

Ett annat gods i samma Kesois by hade Eriks fader, ståthållaren på Åbohus Joakim Fleming tagit från Nådendals kloster för sin gäld (fordran). Se Tilläggshandlingar n:o 21, sidd. 32 o. 33, i finska statsarkivet. — Kesois gods ingår jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kettumaa, Kettuma, gods i Töfsala, sydligt från Velkua kyrka, hvilket jemte en dertill hörande holme „Vkalin holme" (? Valiuma) uppgifves hafva legat under Nådendals kloster (Finlands Copiæbook n:o 4. Lit. A. fol. 228, i finska statsarkivet, se Bihanget).

---

[1]) Det här förekommande ordet: wisitationis bör dock vara: nativitatis.

Kilpiälä, Kilpiäla, Kilpiala, gods i Rasalaks by af Viborgs socken, vestligt från Viborgs stad, egdes af Nådendals kloster, som sökte tillförsäkra sig ensamt dess fiskevatten (Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshist., sid. 74), men utbyttes den $\frac{15}{7}$ 1495 för en tid mot gods i Lemetti by af Töfsala (Arv. VI: 80, VII: 40; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 76).

Kiriola, Kijriola, Kyriola, Kijriala, by i Masku, ovisst hvar, men måhända ett annat namn för Karinkylä. I denna by tillbytte sig klostret under dess bohållning i Karinkylä, för läglighets skull, trenne särskilda ängslotter mot andra dylika i Auvola, Kajala och Kakkarais byar i Masku, hvarå bytesbref utfärdades den $\frac{4}{4}$ och $\frac{23}{4}$ 1442 (Arv. III: 21—26, VII: 10, 11).

Kirstilä, Kirstila, Kristala, Krijstalla, i Reso, på Luonnonmaa, sydsydvest från Nådendal, hörde till antalet af de under kungsgården Stenberga lydande gods, hvilka uppräknas i Riksens Råds bref af den $\frac{14}{10}$ 1440. I samma by tillbytte sig klostret medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{24}{3}$ 1443, af Anders Jönsson yttermera 2 stänger 4 aln jord mot 1 stång $\frac{3}{4}$ aln jord, som till honom afstods i Lahdingo by i Vemo. Kirstilä var ock ett af de Nådendals klostergods, åt hvilka Karl Knutsson genom bref af den $\frac{10}{7}$ 1448 förlänade „frihet och frälse för allan skatt“ (Arv. II: 124—127, III: 28—29, 123—124, VII: 8, 11—12). — Ännu i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods finnes „Kirstila“ upptaget.

Kokkila, i Halikko, sydvest från kyrkan. Enligt Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 154, hade „en gård i denna by lydt under Nådendals kloster.“ Den upptages likväl icke mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kokoböle, Kokkoböle, gods i Mustasaari, antagligen i nuvarande Böle by, belägen 6 verst nordnordvest

från kyrkan. Detta sitt gods gaf i testamente för sin själ borgmästaren (i Åbo) Bengt Olofsson till S:t Anne kloster, hvarå hans broder kyrkoherden i Jomala Mattis Olaui utfärdade ett vittnesbref, dat. Åbo den $\frac{21}{9}$ 1414. Med öfrig S:t Anne klosters egendom tillföll detta gods Birgittiner klostret i Nådendal, hvilket synes haft det förpaktadt till fogdarne på Korsholm mot årligt arrende af en tunna salt lax till klostret. Enahanda förbindelse iklädde sig genom bref af år 1445 dåvarande fogden på Korsholm Ingvar Nilsson (Arv. II: 38—39, III: 69—70, VII: 4, 14, 15). — Lägenheten finnes ej upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Koristo, Korista, i S:t Karins socken, sydsydost från kyrkan, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men klostrets åtkomst dertill är okänd.

Korsgård (Ristikartano) i Pojoby (Pohjakylä) af Bjerno socken, norr om kyrkan. [1]) Enligt Lagus, F. a. g. o. ä, sid. 134, uppbar konung Gustaf I på 1550-talet en del af räntan från detta gods, men återstoden var anslagen till Nådendals kloster.

Korvenranta, Korfwenranta, Korfwenrantha, gods i Vemo, sydvest från kyrkan, hvilket klostret hade fått på 1450-talet, 1454—1457, men hvilket tillika med Tammisto gods i Vemo af klostret bortbyttes mot 4 stänger jord i Varherla by i Nykyrka (Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshist. sid. 77, jfr Arv. IV: 41, 59—61, VII: 25).

Koutböle, i Sagu, vestligt från kyrkan, har (enl. Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 54) under katolska tiden till-

---

*) „Det utgör för närvarande ett skattehemman om 1 oförmedladt eller 1/2 förmedladt mantal och är beläget 16 verst norr om Bjerno moderkyrka."

Meddeladt af kontraktsprosten L. G. V. Törnwall.

hört Nådendals kloster och upptages jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men under namnet „Kautubol“ och beläget i Pemar. Klostrets åtkomst till godset kan ej närmare utredas.

Krekilä, Grekilä, Gregilæ, gods i Masku på Otava ö, nu Merimasku, sydligt från kyrkan, hvilket gods tillhörde Nådendals kloster åtminstone redan 1481 (jfr Grönblad, nya källor till Finlands Medeltidshistoria, sid. 73, der nederst på sidan under Kultaranta hade bordt stå: „jtem pa gregilæ i masko sokn“, men hvilka ord bortlemnats). Vid reformationstiden tog en Marcus i Mälsälä (nordost från Merimasku kyrka) Grekilä gods från klostret för 10 mk örtuger (Tilläggshandlingar, n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Krookila, Krokilä, Krokylæ, i Reso, sydvest från kyrkan. Okändt är, när och huru bemälda gods tillfallit klostret, men i en förteckning på gods, som underligga domprostebordet i Åbo, från 1490, förekommer enligt Svartboken n:o 711 jemväl „Krokylæ“ såsom förvärfvadt genom byte med Nådendals kloster. I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods saknas emellertid icke heller „Krokilä.“

Kräppelby, Kræpell Bij, Kræplæby, Kräplebij, Kräpela by, i Borgå socken, ostnordost från Borgå stad. Genom bref af den $\frac{14}{8}$ 1467 gaf väpnaren Paual Skytte och hans hustru Ragnild, Peder Danskes dotter, förutom annat — allt sitt gods i Kräppelby till klostret för sin dotter Annas provent (Arv. V: 51—52, VII: 29). — År 1556 finnes denna lägenhet ännu upptagen bland Nådendals klostergods, men blef samma år undan klostret „vederkänd“ på kongl. Maj:ts vägnar.

Kuhmis, Kuchmis, i Bjerno, litet söder om Öfverby kyrka, upptages i 1556 års förteckning öfver Nåden-

dals klostergods, men klostrets åtkomst härtill kan ej närmare utredas (jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 151).

Kuivais, Quifuais, Quiwæs, Qwiwas, Quillnäs (!), en ö i Rimito, vestligt från kyrkan, var jemte hälften af derunder liggande Strömsholm, enligt Riksens Råds bref af den $\frac{14}{10}$ 1440, ett af de gods, som lydde under kungsgården Stenberga, hvilken i klostrets stiftelsebref af den $\frac{28}{8}$ 1438 blifvit detsamma tilldelad (Arv. II: 124—127. V: 122, VII: 8) — Äfven i 1556 års förteckning finnes denna lägenhet upptagen bland Nådendals klostergods.

Kuivalahti, Kwinalaxi, Qirvelax, Grenalax, i Reso, på Luonnonmaa ö, sydligt från Nådendal, hörde till antalet af de klostret tillhöriga gods, åt hvilka konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förlänade frihet för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är denna lägenhet icke mera upptagen.

Kukkola, Kukola, Kukoila, Kukoyla, i Birkala, nordvest från Tammerfors. Sitt gods i denna by gaf Birgitta Jonisdotter på sin dödsbädd till Nådendals kloster, hvilket hennes skriftefader, kapellanen i Birkala Petrus Olaui intygat genom bref, dat. Nådendal den $\frac{10}{2}$ 1500 (Arv. V: 179—180, VII: 41). — I 1556 års förteckning ingår ej mer denna lägenhet bland Nådendals klostergods.

Kukola, Kukoila, by i Reso på Luonnonmaa, sydligt från Nådendal, hörde till antalet af de klostret tillhörande lägenheter, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarade fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Dessutom meddelar Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 152, följande notis: „En Bonde hade gifvit Kukola till Nådendals Kloster i testamente för „siele rychte.“ 1556 hade denna fastighet blifvit från Nådendals kloster igenkallad.“

En äng vid Kukola by, men i tegskifte med Viiala by och tillhörig innehafvaren af ett gods i Viiala, såldes till Nådendals kloster den $\frac{3}{2}$ 1487 (Arv. V: 112).

Kukonniemi, Kukoniemi, Kukoynemi, ett näs gentemot Kuuslaks i Masku, nu Merimasku, sydvest från kyrkan, hvilket jemte två närbelägna ängslotter öfverläts medelst salubref, dat. Nådendal den $\frac{21}{7}$ 1484, af Nils Finvidsson till Nådendals kloster (Arv. V: 90—91, VII: 33).

Kulkkila, Kulckilaa, i Harjavalta, vid södra stranden af Sääksjärvi, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men såsom beläget i Hvittis, Klostrets åtkomst till sagda gods är likväl icke känd.

Kultaranta, Kultrandia, Gullranda, i Reso, på Luonnonmaa, vestligt från Nådendal. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{8}{4}$ 1457 försålde Henrik Almestad och hans hustru Karin, Niclis Smeds dotter, Karins arfslott i Kultaranta by för 10 mark Åbo mynt till klostret, hvarjemte de stadfäste den gåfva, som Karins syster, Cristin Niclisdotter, hade gifvit till klostret för sitt provent. I konung Kristian I:s förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 är Kultaranta by upptagen bland de Nådendals klostergods, som förklarades fria för all konungslig tunga; men i slutet af 1400-talet sökte klostret åter frälsefrihet för delar af Kultaranta (Arv. IV: 53—54, 59—61, VII: 27; Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshist., sid. 73). — „Kultrandia" uptages äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kuoppala, Kopala, i Kumo, litet norr om kyrkan, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men klostrets åtkomst dertill kan ej närmare utredas.

Kursala, Kurkisala, Kurckisalo, Kurkisaari, Kurksaar i Sagu, sydvest från kyrkan. Genom gåfvobref, dat.

Åbo 1469, öfverlät Lauris Valdemarsson Diekns enka, Birgitta Nilsdotter, till Nådendals kloster detta gods för sitt och sin dotter Elins provent, sedan allaredan Birgittas moder i sin lifstid lagt det under klostret för Elins provent (Arv. V: 56—57, VII: 29—30). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är „Kurckisalo“ hänfördt till Pemar socken och i F. a. g. o. ä., sid. 240, uppger Lagus, att „Kurkisalo ännu 1561 är upptaget under rubrik af Nådendals Klostergods.“

Kutkumaa, Kutkuma, Kwtkuma, Kwtkuna, ö i Töfsala, [1] nordvest från kyrkan och Helsingeby. Genom salubref, dat. Nådendal den $\frac{24}{2}$ 1460, öfverlät väpnaren Thord Karpalainen till klostret bemälda ö, hvilken han hade inköpt af en måg till Bengt Krok (Arv. VI: 50—51, VII: 28).

Kuttila, Kuttilla, Kuttela, i Halikko, nordnordvest från kyrkan. Genom bref af den $\frac{25}{2}$ 1464 försålde Jeppe Andersson till klostret sin egande hälft af Kuttila för 70 marker svenska, hvarutöfver säljaren vid köpebrefvets förnyande den $\frac{8}{4}$ 1465 bekom af klostret 7 aln jord i Mærgis (nu Märrys) by i Halikko. Till detta senare köpebrefs bestyrkande utfärdades i Nådendal den $\frac{29}{4}$ 1487 en vittnesskrift af väpnaren Jöns Philpusson och 3 andra personer (Arv. V: 23—24, 30—31, VI: 71—72, VII: 29, 34).

Ett gods i Kuttila by hade en nunna, benämnd „syster Anna Jacobsdotter“ ingifvit med sig till Nådendals kloster, hvilket gods lagmannen i södra Finland Erik Fleming tillvällade sig på 1530-talet lemnande klostret vederlag i Kesois gods i Vemo samt något penningar. (Tillägshandlingar n:o 21, sid. 35, i finska statsarki-

---

[1]) I Finska Fornminnesföreningens tidskrift VIII, sid. 144, uppges Kutkuma ö vara belägen i Lemo och Villnäs kapell.

vet). — Lägenheten ingår ej i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kuusivuori, Kusiwori, Kwsiwori, i Pemar, vestnordvest från kyrkan. [1]) Genom salubref, dat. Nådendal den $\frac{31}{5}$ 1515, föryttrade borgarena i Nådendal Tord Geeth och Sigfrid Geeth (jfr ofvan sid. 334) till klostret för 60 marker sin egande $\frac{1}{3}$ i Kuusivuori (Arv. V: 225—226, VII: 43, hvarest handlingen oegentligen kallas „gåfvobref", jfr Arv. VII: 40). — I 1556 års förteckning är äfven denna lägenhet upptagen bland Nådendals klostergods.

Kuuslaks, Kuusilaks, Kusilax, Kusilaaks, i Masku på Otava ö, nu Merimasku, sydvest från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendals kloster den $\frac{14}{10}$ 1466, gaf Peder Danskes dotter Margit, enka efter Philpus Jönsson (Jägerhorn) i Isokylä (Storgård), sitt fädernegods Kuuslaks till klostret för sin dotter Birgitta Philpusdotters provent. Stadfästelse på detta gåfvobref utfärdades i Nådendal den $\frac{28}{3}$ 1490 af Margits söner Jöns och Martin Philpusson i Isokylä (Arv. V: 41—42, 139, VII: 36—37).

Efter det Nils Finvidsson genom bref, dat. Nådendal den $\frac{21}{7}$ 1484, hade till klostret försålt en äng vid Kuuslaks, skänkte han på sin dödsbädd för sin lägerstad i klostret medelst testamente, dat. Nådendal den $\frac{1}{4}$ 1492, till klostret en annan äng i samma trakt vid Kuuslaks (Arv. V: 90—91, 158—159, VII: 33, 39).

Genom bref, dat. den $\frac{6}{6}$ 1530 anbefallde konung Gustaf I abbedissan i Nådendals kloster Valborg Joakims-

---

[1]) I Pemar finnas nu tvenne lägenheter, med namnet Kuusivuori, den ena enstaka skatterusthåll benämndt Isokuusivuori, den andra likaledes enstaka skattehemman, kalladt Vähäkuusivuori, begge om $\frac{1}{2}$ nytt mantals storlek och belägna invid hvarandra på omkring 3 $\frac{1}{2}$ versts afstånd från moderkyrkan."

Meddeladt af prosten A. R. M. Creutlein.

dotter Fleming att icke vidare förhålla Olof Mårtensson, en sonson till Philpus Jönsson och Margit Persdotter, hans rätt att på grund af Vesterås recess igenlösa Kuuslaks (Lagus Handl:r och Uppsatser rörande Finlands kyrkohist. V: 8, Lagus, F. a. g. ä., sid. 284). I lösen för Kuuslaks jemte Brunnila (se detta gods) erlades 60 mk.

K y d ö, Ködö, Ködös, Ködis, i Halikko, nordvest från kyrkan. Genom bref af den $\frac{5}{1}$ 1506 intygade riddaren Henrik Bitz' till Nynäs enka Anna Hansdotter (Tott), att hennes man i lifstiden gifvit sitt fasta gods i Ködis till Nådendals kloster för sin lägerstad, testamente och själarykt, hvarjemte hon till donationens stadfästelse förklarade sin vilja vara, att hälften af samma gods skulle få gälla för prestmunken Johannis Jacobi provent, hvilken hon aktade ingifva i klostret. Denna Henrik Bitz' gåfva, såsom åsyftande 2 gods Ködis, stadfästes jemväl af hans syster Katarina och hennes man, häradshöfdingen i Nedre Satakunda Mattis Philpusson, genom bref, dat. Voltis den $\frac{2}{3}$ 1506 (Arv. V: 197—200). En litet annan framställning af sakförhållandet lemnas i Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 171, i stöd af Arv. VII: 42. Trettio år senare, år 1536, återtog fru Anna till Nynäs från klostret bemälda 2 gods. Men på konungens vägnar antvardade fogden på Åbo slott Thomas Skrifvare följande år 1537 godsen igen till Nådendals kloster (Tilläggshandlingar, n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet), hvarför „Ködö" upptages med 2 lägenheter äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klosters fastigheter.

K y n ä m ä k i, Kynæmækj, Kijnämäkj, Kynemæky, i Bjerno, söder om kyrkan. Vid arfskifte, som anställdes den $\frac{28}{6}$ 1458 i Särkilaks i Töfsala efter riksrådet Nils Olofsson, bestämdes Kynämäki till fädernearf åt Adlize Nilsdotter för hennes provent, hvarvid Adlizes moder Elin Nilsdotter Tavast återtog det förut för dottrens provent

till Nådendals kloster gifna obetydliga Kaitaranta torp i Halikko. Denna öfverlåtelse af Kynämäki till klostret stadfästes af Elin Nilsdotter genom bref, dat. Nådendal den $\frac{2}{5}$ 1465, och yttermera af Adlizes broder, domprosten i Åbo Magnus Nilsson (Stiernkors) af Särkilaks genom bref, dat. Åbo den $\frac{1}{5}$ 1468 (Arv. V: 32—34, 52—53, VII: 27). — I 1556 års förteckning är Kynämäki upptaget bland Nådendals klostergods.

Käenoja, Kæghen oija, äng i Reso nedanför Tammisto, hvilken Lauris af Vastiala (nu Vatsela) by i Reso medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{15}{6}$ 1454, sålde till Nådendals kloster för 4 mark, 2 öre mindre, svenska penningar (Arv. IV: 39—40, VII: 25.)

Käipilä, Keipilä, i Kumo, nordvest från kyrkan, upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men klostrets åtkomst dertill kan ej närmare utredas.

Käkölä, Kækola, i Reso, på Luonnonmaa, sydsydost från Nådendal, var bland antalet af de Nådendals kloster tillhöriga gods, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarade fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Finnes ej upptaget i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Ett stycke äng, liggande på Käkölä näs, inköptes dessutom af klostret den $\frac{3}{2}$ 1487 (Arv. V: 112, VII: 34).

Kärpis, Kerpis, tvifvelsutan samma lägenhet, som nu benämnes Kärpäjoki i Lundo, söder om kyrkan. Efter att först ha tillhört S:t Anne kloster (se ofvan sid. 68) tillföll Kärpis med andra detta klosters tillhörigheter Birgittinerklostret i Nådendal (Arv. IV: 51—53, VII: 27). Sistnämnda kloster föryttrade medelst bytesbref, dat. Haga den $\frac{23}{9}$ 1444, 6 stänger jord i Kärpis mot ungefär lika

mycket jord i Haga gård i S:t Karins socken, å hvilket byte särskildt stadfästelsebref utfärdades af klostret den $\frac{24}{3}$ 1466 (Arv. III: 47–49, VI: 55–56, VII: 13). Godset omnämnes ej mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Kärpälä, Kærpele, i Lundo, ursprungligen ett till Nådendals kloster gifvet skattegods, hvilket riksföreståndaren Karl Knutsson genom bref, dat. Åbo den $\frac{3}{8}$ 1440, förklarade skattefritt (Arv. II: 123—124, VII: 8—9). Antagligen menas härmed dock samma gods, som nästföregående Kärpis, nu Kärpäjoki.

Kärsämäki, Kærsamæke, Kiärsamæki, by i Räntämäki, nordnordvest om kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{24}{5}$ 1442, skänkte Matts Jönsson Kaukolanpoika allt sitt gods i Kärsämäki jemte sitt gods i Hujala by i Masku till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och sina anhörigas själar, med förbehåll tillika, att han skulle få i klostret åtnjuta fritt underhåll med föda och kläder intill döddagar (Arv. II: 137—139, VII: 11). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods förekommer icke Kärsämäki.

„Lagnarona i Charis Sochn“, en mycket ringa lägenhet, hvilken räntade endast 12 öre, finnes väl upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men några närmare upplysningar om denna lägenhet, hvars namn antagligen är felskrifvet, kunna ej meddelas.

Lahdenranta, Laderante, Lederente, i Vemo, sydsydost från kyrkan, vid sjön nära Vemo ås utlopp. I sitt den $\frac{23}{11}$ 1447 upprättade testamente eller själagåfvobref gaf väpnaren Greger Andersson detta gods till Nådendals kloster med förbehållen rättighet för hans barn att återlösa det för 80 mark (Lagus, Handl:r och Uppsatser rö-

rande Finl:s kyrkohist. II, sidd. 30—31; Arv. VII: 18). — Förekommer ej i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Lahdingo, Lahadingo, by i Vemo, öster om kyrkan vid allmänna landsvägen. Medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{24}{3}$ 1443, afstod klostret 1 stång $\frac{3}{4}$ aln jord i Lahdingo åt Anders Jönsson mot 2 stänger 4 aln jord i Kirstilä by på Luonnonmaa (Arv. III: 28—29, VII: 11—12).

Lahtis, Lagdenby, i Storkyro, nu Ylistaro kyrkby i liknämnda socken. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{12}{6}$ 1512, gaf Cristin Larensdotter för sin, sina föräldrars och sina anhörigas själar med sin man Jop Jonssons samtycke till Nådendals kloster sitt arfgods i Lahtis, bestående af 3 $\frac{1}{2}$ karpland åker och andra egor i förhållande dertill (Arv. V: 207—208, VII: 43).

Laiharanta, Layharanta, i Wakkelais by af Viborgs socken, nordnordost om Viborgs stad. Medelst bref, dat. Åbo den $\frac{19}{11}$ 1456, upplät Hans Henriksson åt Nådendals kloster allt sitt fasta gods i Hulkkis i S:t Karins socken emot Laiharanta i Karelen, hvilket klostret inköpt för 50 mark Åbo mynt (Arv. IV: 48—50, VII: 26).

Laihois, Lahååis, Laijhas, i Nousis, vestligt från kyrkan. Genom gåfvobref, dat. 1443, skänkte Elin Henriksdotter Grabbe, Jöns Knutsson (Kurcks) enka, detta gods till Nådendals kloster (Arv. VII: 11; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 9). — Hemmanet är ock ännu upptaget i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Lammassaari, Lammas sari, en liten holme, lydande under Rasalaks by i Viborgs socken, vestligt från Viborgs stad, egdes mot slutet af 1400-talet af Nådendals

kloster, som derpå sökte frälse och frihet (Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshistoria, sid. 74).

Leistola, Leistilä, Leystilæ, Läystile, i Ijo, nordligt från kyrkan. Genom dombref, utfärdadt vid häradstinget i Ijo den $\frac{21}{7}$ 1445, tilldömdes Nådendals kloster $\frac{1}{3}$ i Leistilä femtung (femtedel), som Magnus Konungahanpoyka (Kuninkaanpoika) köpt och gifvit till S:t Anne kloster, i hvars rättigheter Nådendals kloster inträdt (Arv. III: 56—58, VII: 14).

Lellais, Lellaijs, Celläs, Lellas, i Masku, sydvest från kyrkan. Enligt svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 hörde Lellais under kungsgården Stenberga, hvilken med alla sina skattegods och landbönder hade blifvit gifven till Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8). — Lägenheten finnes upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Lemetti, Lemmittyle, Lemmytulä, by i Töfsala, nordnordvest från kyrkan. Genom bytesbref, dat. Nådendal den $\frac{15}{7}$ 1495, erhöll Nådendals kloster af Claus Gramssons enka Margit för hennes lifstid det gods, hon jemte sina barn ärft efter sin man i Lemetti, mot Kilpiälä i Rasalaks by af Viborgs socken, hvilket öfverläts åt Margit, men efter hennes död skulle återfalla till klostret (Arv. VI: 79—80; VII: 40).

Dessutom hade Nådendals kloster genom testamente, dat. 1501, erhållit en halfpart i Lemetti, som gifvits till klostret af Herman skräddare, Margit Olofsdotter och Birgitta Bengtsdotter (Arv. VII: 41; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 76). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods ingår ingendera af dessa lägenheter.

Lepistö, Lepistooya, i Virmo, litet nordvest från kyrkan. Genom bref af den $\frac{29}{9}$ 1466 intygade Lucia

Olofsdotter, enka efter lagmannen i Norrfinland och riddaren Henrik Clausson Diekn, att hennes man på sin dödsbädd ålagt henne att å hans vägnar och för hans själ ingifva en prest i Nådendals kloster och att använda ett af testators gods för den ingifna prestmunkens provent. Men då hon sedan ej kunde få ett sådant gods, hade hon för den nye prestmunkens, Hannes Philippi, provent till klostret anslagit Lepistöoja gods, som var hennes morgongåfva och hvars öfverlåtelse till klostret hon med samma bref stadfäste. Vid reformationstiden kom godset Lepistö (Storgård) i Flemingska slägtens ego (Arv. V: 38—39; Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 182). Detta skedde sålunda, att ståthållaren på Åbohus Joakim Fleming tog sagda gods „för en läst råg, den han lånte Nådendals Clöster" (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 32, i finska statsarkivet).

Lietis, Lectis, Leethis, Lethis, en holme i Merimasku, ungefär ¼ mil vester om kyrkan, hvilken holme utlofvades åt Nådendals kloster i hvarje af Henrik Claussons tre testamenten af den $\frac{24}{12}$ 1449, $\frac{8}{5}$ 1452 och $\frac{1}{8}$ 1453 (Arv. VI: 20, 34, 39). Denna lägenhet hade han till hälften ärft, till hälften köpt. Från klostret har Lietis holme jemte 7 andra närgränsande mindre holmar i arf tillfallit Nådendals prestgård, dit de ännu höra.

Lietsala [1]) näs, Leedhzala næs, Ledzsala, Letzala, Ledzela, Lithala, i Reso. Så kallas den halfö, hvarpå Nådendal ligger och hvars område synes i äldre tid varit begränsadt af rån mot Masku, vidare af den bäck, som flyter förbi Ristimäki i Reso, med tillhörande dalsänkning, och slutligen af saltsjön (jfr Arv. IV: 59—61).

Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{1}{8}$ 1449, gaf Olof Kusta, prest och prebendat vid S:t Johannis altare i Åbo

---

[1]) Måhända af lietsa, lots, och således = lotsplats.

domkyrka, till Nådendals kloster en fäderneärfd äng på Lietsala för sin syster Birgitta Anundsdotters provent och för sin egen själ, att klostrets systrar och bröder skulle bedja för honom och hans föräldrar (Arv. III: 144—145, VII: 21).

Sedan konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 till behagelig tid underlagt Nådendals kloster bland andra gods flera kronohemman på Lietsala och förklarat dem fria för all konungslig tunga, utfärdade Sten Sture den äldre med Riksens Råds samtycke ett förläningsbref för Nådendals kloster, dateradt Jungfruhamn den $\frac{20}{7}$ 1481, hvarigenom alla kronans skattskyldige, som bodde på Lietsala och Luonnonmaa, under tio år med all konungslig ränta och rättigheter tilldelades bemälda kloster, hvilket bekräftades för obestämd tid genom Riksens Råds bref för Nådendals kloster af den $\frac{12}{6}$ 1504. Konung Gustaf I:s fogde på Åbo slott Måns Svensson (omnämnd i detta embete 1526, 1528, 1530) hade på grund af Vesterås recess igenkallat förläningen å Lietsala, men genom bref, dat. omkring den $\frac{12}{6}$ 1530, lät konungen klostret ännu behålla denna förläning „en tid lång“, synnerligen för de gamle bröder och systrar som voro i klostret (Arv. IV: 59—61, V: 186—187, 259—260, VI: 66—67, VII; 32, 41—42).

Littois, Littos, träsk i S:t Karins socken, öster om kyrkan. Ofvanför detta egde Nådendals kloster en äng, skattad för 8 lass hö, mot hvilken samma kloster tillbytte sig genom bref, dat. Åbo konvent den $\frac{2}{7}$ 1450, af Svartbröderne derstädes all deras egodel på Aylis näs i Reso, värderad till 25 mark (Arv. III: 151—153, VII: 21—22).

Liuskallio, Lywskallio, i Virmo, vestligt från kyrkan vid allmänna landsvägen. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{4}{10}$ 1498, gaf väpnaren Jöns Haqonsson med sin hustru Elins (Bengtsdotter) samtycke hälften af detta gods till Nådendals kloster för deras döttrars, Margareta och

Birgitta, provent; men redan långt tidigare hade andra hälften af samma gods blifvit gifven till bemälda kloster för Elins syster Birgitta Bengtsdotters provent (Ar. V: 174—176, VII: 40—41). Tvenne gods i Liuskallio (sannol. förenämnda 2 hälfter) togos år 1536 från Nådendals kloster af slottsfogden på Tavastehus Erik Olofsson Stålarm till Kiala. Dessa gods behöll denne ock fortfarande „med lutter wold", oafsedt att Thomas Skrifvare på kongl. Maj:ts vägnar år 1537 åter antvardade dem till klostret och oaktadt konungens befallningshafvande Arvid Trolle lade sagda gods i qvarstad, intill dess Erik Stålarm skulle få kongl. Maj:ts bref på dem (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 167, i finska statsarkivet). — I 1556 års förteckning finnes icke heller Liuskallio upptaget bland Nådendals klostergods.

L o n t o (läs: Luonto) ö, Lontho, Lonthöö, Londoma, nu Luonnonmaa, i Reso, gent emot Nådendal. Medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{16}{1}$ 1446, meddelade inbyggarne i Viiala, Kultaranta och Kukola byar å Luonnonmaa åt Nådendals kloster tillåtelse att på deras mark låta uppföra en vattenqvarn vid Rauma sund med vattentillgång från tvenne ofvanför belägna träsk och med nödig tomtplats för qvarnbyggnaderna (Arv. III: 70—72, VII: 16). Bland brefvets utställare förekommer främst prebendaten vid S:t Johannis altare och kor i Åbo domkyrka Peder Japsson, hvilket förklaras deraf, att dennes företrädare i embetet Anders Erlandsson hade genom byte förskaffat S:t Johannis altare gods i Viiala, som af ålder varit skattskyldigt under kungsgården Stenberga i Masku (Arv. III: 94).

Genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 underlade konung Kristian I Nådendals kloster till behagelig tid flera kronohemman på denna ö och förklarade dem fria från all konungslig tunga. Genom förläningsbref, dat. Jungfruhamn den $\frac{20}{7}$ 1481, tilldelade åter Sten Sture den äldre bemälda

kloster för tio år alla kronans skattskyldige, som bodde på Luonnonmaa och Lietsala, hvilket bekräftades för obestämd tid genom svenska Rådets skyddsbref för Nådendals kloster af den $\frac{12}{6}$ 1504. Konung Gustaf I:s fogde på Åbo slott Måns Svensson hade på grund af Vesterås recess igenkallat förläningen å Luonnonmaa, men genom bref, dat. omkring den $\frac{12}{6}$ 1530, lät konungen klostret ännu behålla denna förläning „en tid lång", synnerligen för de gamle bröder och systrar, som voro i klostret (Arv. IV: 59—61, V: 186—187, 259—260, VI: 66—67, VII: 32, 41—42).

L u u s p ä ä, Luspää, Lwspä, Lwsspæ, i Pemar, sydsydost från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{7}{7}$ 1486, gaf Hartvig Japssons enka Ingeborg, Magnus Flemings dotter, till Nådendals kloster sitt mödernegods Luuspää för Kadrin Niglesdotters provent, hvilken i klostret ingifvits såsom hennes dotter, då hon saknade egna barn, med det förbehåll, att hvad godset var bättre än Kadrins provent, detta skulle utgöra fyllnad till Anna Mattsdotters provent, hvilken Hartvig Japsson ingifvit för sin dotter i klostret (Arv. V: 103—105, VII: 33). — Lägenheten är äfven upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men oriktigt hänförd till Piikkis.

L å n g n ä s, Longanæss, i Kimito, söder om Dragsfjärds kyrka. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{12}{5}$ 1505, testamenterade Gudmund Anundsson till Nådendals kloster bemälda gods med vilkor, att systrar och bröder i klostret skulle hafva honom, hans föräldrar och alla hans anhöriga i evig åminnelse och bönhåll (Arv. V: 195—196). — Lägenheten omnämnes icke i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

L ö p ö (Laupus), i Töfsala, numera en halfö, hörande till Gustafs socken (Kivimaa), sydost från dess kyrka. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{1}{7}$ 1433, gaf Nils Kurcks enka, Cecilia Philpusdotter, för begges deras föräldrars och deras själar till

S:t Anne kloster i Reso 3 gods i Löpö, hvilka jemte öfrig S:t Anne klosters egendom öfvergick till Birgittinerklostret i Nådendal (Arv. II: 96—97, VII: 6; jfr Finska Forminnesför:s tidskrift VII, sid. 204). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods upptages ock: „Löpåbij medh tre granner“ (jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 242).

Löytäne, Löwtönæ, Löwtöna, i Reso, vestnordvest från kyrkan, hörde till antalet af de på Lietsala näs belägna kronohemman, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 till behagelig tid underlade Nådendals kloster och förklarade fria från all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Är icke upptaget i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Mahittula, Mahijttula, Mahyttula, Mahitula, by i Reso, nordligt från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{25}{7}$ 1451, erkände klostrets förre syssloman Jöns Hannusson af Villelä sig hafva till Nådendals kloster och Masku kyrka öfverlåtit sitt gods i Mahittula by i utbyte mot det gods i Kakkarais i Masku, som hans moder Anna Torkilsdotter van Arsten gifvit till Nådendals kloster och Masku kyrka, dock med förbehållen rätt för sonen att igenlösa sistnämnda gods (Arv. IV: 17—18, VII: 23).

Malho, Malgho, Malgo, Malhåå, i Masku, sydvest från kyrkan, hörde jemlikt svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 till antalet af de under kungsgården Stenberga i Masku lydande gods, hvilka tillika med hufvudgården år 1438 tilldelats Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8). — Lägenheten upptages ännu 1556 i förteckningen öfver Nådendals klostergods.

Malkko, [1] Malfwo, Malffuo, Malfwo, Malffwo, Malwåå, i Letala, nordnordost från kyrkan. Genom bref,

[1] Riktigare torde vara „Malko“, hvars förmildrade stam förklarar de öfriga former, hvari namnet återgifvits.

dat. Nådendal den $\frac{7}{7}$ 1486, bekräftade lagmannen i Norrfinne lagsaga Hartvig Japsson för egen del sin moder Ragnilds testamentariska anordning, hvarigenom hans fädernegods Malfwo i Letala blef upplåtet åt Nådendals kloster (Arv. V: 105—107, VII: 33). — I 1556 års förteckning upptages äfven denna lägenhet bland Nådendals klostergods.

Marike, Mariaioki, Mariaiocki, Mariioki, i Sagu, sydost från kyrkan. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{12}{6}$ 1471, gaf Jeppe Pedersson för sin dotter Signilds provent till Nådendals kloster bemälda gods, hvilket han tillbytt sig af borgaren i Åbo Olof Japsson i stället för Lemonäs eller Lemo i S:t Karins socken, hvilket gods Olof Japsson hade enligt intyg af den $\frac{15}{6}$ 1471 köpt åt Jeppe Pedersson för 120 mark (Arv. V: 60—62, VII: 30). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods upptages jemväl „Mariioki“, men är oriktigt förlagdt till Pemar socken.

Meltola, Meldola, Meltile, Metile (!), i Pemar, söder om kyrkan, var bland de gods, dem Lucia Olofsdotter den $\frac{26}{4}$ 1490 sålde till erkebiskop Jakob Ulfsson, biskop Magnus Stiernkors i Åbo, riksföreståndaren Sten Sture d. ä. och väpnaren Knut Posse för att af desse gifvas till Nådendals kloster, hvilket också skedde genom samme personers gåfvobref af den $\frac{24}{6}$ 1490 (Lagus, Handl:r till Finlands kyrkohist. II, sidd. 54—57, Arv. V: 141—143). Efter reformationen bördades godset af konung Gustaf I, i egenskap af Sten Stures arfvinge, hvilken det ock tillerkändes genom lagmannen Erik Flemings dom af den $\frac{15}{8}$ 1531 (se Bihanget), hvarföre lägenheten icke mer upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Metsäkylä, Mædzsækylæ, Messekijlä, Mæssakyla, Mässakylä, i Räntämäki eller S:t Marie socken. Enligt

förmodan af Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 256, åsyftas härmed Metsämäki, beläget nordost från kyrkan, emedan Metsäkylä hör till Reso. [1]) Genom bref, dat. Åbo den $\frac{1}{8}$ 1448, gaf borgmästaren i Åbo Henrik Buskmans hustru Elseby Nilsdotter åt sin dotterson Henrik Finka allt sitt fasta gods i Metsäkylä jemte en gatubod med tomt i Åbo, hvilket allt tillika skulle tjena för hans provent, enär han hade för afsigt att blifva munk i Nådendals kloster. Vid gåfvan fästade Elseby dock det vilkor, att Henrik Finka samt systrar och bröder i Nådendals kloster skulle i sina böner minnas henne och hennes förre mans, Hans Flikkes, själ (Arv. III: 119—121, VII: 19, 20). Genom bref af den $\frac{10}{7}$ 1448 förklarade konung Karl VIII Knutsson några till klostret gifna gods skattefria, bland dem Metsäkylä i Räntämäki (Arv. III: 123—124). — Lägenheten upptages ock i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Miekilä, Mekelä, i Reso, nordvest från kyrkan, hörde till antalet af de på Lietsala näs belägna kronohemman, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 till behagelig tid underlade Nådendals kloster och förklarade fria från all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Upptages ej mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Mietois, Meitus, Methos, Metåis, i äldre tid gods i Virmo, sydsydvest från kyrkan, numera kyrkbyn i Mietois pastorat. Meitus var ett af de 3 gods, dem kyrkopresten i Borgå socken Lauris Ingemundsson genom bref, dat. Åbo den $\frac{22}{6}$ 1447, gaf till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och öfriga anhörigas själar, med förbehåll,

---

[1]) Af Arv. VII: 7 vill det synas, såsom skulle i äldre tid Metsäkylä bys i S:t Marie och Nummis bys i S:t Karins socken egor stött till hvarandra, hvilket icke vore möjligt, om i fråga varande Metsäkylä varit beläget i Reso.

att klostrets systrar och bröder skulle vara pligtige att bedja för honom och hans föräldrar, så länge klostret står. Härå utfärdades af gifvarens brorson Ingemund Olofsson stadfästelsebref, dat. Nådendals kloster den $\frac{20}{7}$ 1449, och ett ytterligare stadfästelsebref af den $\frac{25}{7}$ 1463, efter det presten Ingemund för sig och sin syster Cristin Olofsdotter betingat i godtgörelse af bröderne i Nådendals kloster 50 mark svenska penningar och $\frac{1}{2}$ läst korn (Arv. III: 109—111, 143—144, IV: 80—82, VII: 18, 29). — Ännu i 1556 års förteckning upptages „Metåis" bland Nådendals klostergods.

Monaka, en ö i Masku, strax utanför kungsgården Stenberga, hörde till antalet af de lägenheter, som enligt svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 lydde under kronogården Stenberga och tillika med denna tilldelats Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8).

Monnois, Mannos, Mannas, i Lemo, sydvest från kyrkan. Detta gods hade år 1462 blifvit af hustru Anna Twess dotter för 60 mark pantsatt till domprosten i Åbo Magnus Nicolai Stiernkors, hvilken gaf detsamma jemte annat till Nådendals kloster för två sina systerdöttrars, Ursulas och Dorotheas, provent. Men den $\frac{1}{8}$ 1477 bördade Annas svärson Martten Clausson å sin hustru Kaderin Nilsdotters vägnar af Nådendals kloster Monnois gods mot erläggande af pantens värde 60 mark, hvilket belopp jemte 22 mark, eller inalles 82 mark, Kaderin hade såsom köpeskilling bekommit af Laurens Jonisson, till hvilken hon samma dag försålt Monnois (Åbo domkyrkas Svartbok n:ris 651—652).

Montiskala, gods i Reso, [1]) var bland de fastigheter, dem väpnaren Jöns Ingonen till S:t Anne klosters

[1]) Återfinnes ej i närvarande tid, derest ej namnet får anses såsom misskrifning för eller annars motsvarande nuv. Nuorickala, som är beläget nära Kemppilä åt vester från Reso kyrka.

behof den $\frac{24}{7}$ 1432 sålde åt biskop Magnus och Åbo domkapitel och dem köparne, efter att den $\frac{17}{8}$ 1434 ha derå erhållit fastebref, skänkte till Nådendals kloster den $\frac{12}{4}$ 1442 (Arv. II: 92—94 99—101, 133—135, VII: 6, 9—10). Om en åverkans dom af den $\frac{1}{3}$ 1449 för klostrets landbo i Montiskala gård se Svartboken n:o 545. I en förteckning på gods, som underligga domprostebordet i Åbo, från 1490, upptages, enligt Svartboken n:o 711, „Montiskallio" såsom förvärfdt genom byte med Nådendals kloster.

En af ålder till Montiskala hörande äng hade tidigare blifvit af Jöns Ingonen för 8 mark pantsatt till Reso kyrka, hvarifrån den för samma summa utlöstes af Henrik Svärd. Af dennes enka Birgitta Clausdotter, en syster till riddaren Henrik Clausson, tillhandlade sig Nådendals kloster samma äng för 8 mark ortuger, enligt bref, dat. Nådendal den $\frac{11}{2}$ 1442 (Arv. III: 16, VII: 10).

Märrys, Märie, Mergie, Märgie, Märghie, Mærgio, Margio, Mariox, by i Halikko, nordnordvest från kyrkan. Genom gåfvobref af 1450 hade 4 stänger jord i denna by öfverlåtits till Nådendals kloster för biskop Magni broder, sannolikt samma gods, som biskop Magnus år 1430 hade köpt af Jöns Dansson och denne åter 1427 af sin svåger Jakob Joensson. (Arv. VII: 5, 6, 7 o. 22). Antagligen åsyftas samma gods med „Mariwesj", som upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

I testamente hade dessutom till Nådendals kloster blifvit gifna 7 alnar jord i samma by, hvilka sedermera den $\frac{8}{4}$ 1465 af klostret öfverlätos åt Jeppe Andersson i Halikko såsom tillskott till de 70 mark, för hvilka klostret den $\frac{25}{2}$ 1464 tillhandlat sig hälften af hans gods i Kuttila i samma socken (Arv. V: 23—24, 30—31, VI: 71—72; VII: 29, 34).

Määksmäki, Mekkismeki, Mäckismäkj, Mekkismeke, by i Masku, söder om kyrkan. Genom bref, dat.

Nådendal den $\frac{1}{3}$ 1452 försålde kyrkopresten i Pyttis Karl Odygh till Nådendals kloster för 180 marker allt sitt fasta gods i bemälde by, utgörande 6 stänger öfver hela byn (Arv. IV: 21—23, VII: 24). — Lägenheten upptages jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Möllerin niittu, ett ängstycke vid Mahalaby i Nousis, längst vesterut från kyrkan, hvilket Henrik Simonsson till Tuokila i Virmo år 1548 tillvällade sig från Nådendals kloster och „med lutter våld“ behöll, oaktadt ängen vid rättegång blef tilldömd klostret (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 167, i finska statsarkivet).

Nautila, Nawtila, Nawtilæ, Nautela, i Lundo, norr om kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{7}{11}$ 1504, gaf Inge Bagares enka Anna Hannesdotter med sin måg Anders Henrikssons samtycke till Nådendals kloster sitt fasta gods i Nautila, utgörande 5 stänger och 2 alnar gammal frälse jord kring hela byn att af klostret tillträdas efter hennes och hennes mågs död, med vilkor, att hon och hennes måg jemte alla deras anhöriga skulle i klostret inskrifvas i evigt bönhåll. Till gåfvan utfärdades samma dag särskild vittnesskrift af tvenne Nådendals borgmästare (Arv. V: 189—191, VII: 42, jfr 30—31). — En Matts i Nautila beröfvade likväl år 1526, således före Vesterås recess, utan rättegång klostret Nautila gods (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Nenämäki, Nenamæki, i Masku, $\frac{3}{4}$ mil från Nådendal. Medan klostret ännu var beläget i Karinkylä, tillbytte det sig af Gunne Magnusson jemlikt bref, dat. Nådendal den $\frac{12}{3}$ 1442, en äng mellan Nenämäki och Jalaja mot en annan äng i Vasikkaluoto, dervid Gunne Magnusson förklarade sig vilja för sin och sina föräldrars själar till klostret efterskänka det högre värde, som möjligen tillkom

hans förra ängslott (Arv. III: 20—21, VII: 11. Jfr ofvan Auvola, Kajala och Kiriola).

Vid ett den $\frac{24}{6}$ 1572 mellan Nådendals kloster och riddaren Henrik Claesson till Kankas verkställdt jordbyte bekom klostret utom annat jemväl en teg om 2 lass, liggande strax invid klostrets äng Nenämäki, som således då ännu tillhörde klostret, ehuru den icke omnämnes i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods (Lagus, Handl:r och Uppsatser rörande Finl:s kyrkohist. V: 12—13, hvarest dock årtalet är alldeles oriktigt: 1578 i stället för 1572, såsom det finnes angifvet i originala bytesbrefvet, hvilket förvaras i Nådendals kyrkoarkiv). — Nenämäki äng tillhör ännu Nådendals prestgård.

Nikkarla, Nickarnna, Snickarla, i Masku, sydvest från kyrkan, upptages i 1556 års förteckning bland Nådendals klostergods, men åtkomsten kan ej närmare utredas (jfr Lagus, F. a. g, o. ä., sid. 57).

Nivola, Nijwola, Nywola, Ninåla, gård i Humikkala by i Masku socken, sydsydost från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{14}{10}$ 1466, gaf borgaren derstädes Magnus Nilsson detta sitt jordagods till Nådendals kloster för sin dotter Kadrins „æwigha“ provent, dock med förbehåll att af klostret erhålla så mycket penningar, som godset efter dannemäns uppskattning var värdt mer än 100 marker, som af godsets värde utgjorde hans dotters ingift (Arv. V: 39—40, VII: 29). — Lägenheten upptages jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Nuijala, Nuiala, Nwijala, Nwyala, Nvyala, å Lietsala näs i Reso,[1]) var bland antalet af Nådendals kloster

[1]) „Nuhjala hemman i Reso, nära kyrkan, är numera förenadt med Lukkarla hemman derstädes, har diverse egor å Lietsala socknetrakt, 1/4 mil i öster från Nådendals kyrka.“ Meddeladt af prosten B. E. Nordlund.

tillhörande gods, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarade fria för all konungslig tunga. Den $\frac{20}{7}$ 1481 utfärdade riksföreståndaren Sten Sture för klostret frälsebref å tvenne kronogårdar i Reso: Karvitta och Nuijala (Arv. IV: 59 - 61, V: 83, VII: 32; Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshist. sid. 73).

Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{30}{6}$ 1492, försålde Peder i Nuijala till klostret allt sitt fasta gods i bemälde by för 80 mark, hvaraf 62 mark beräknades för jorden och 18 mark för åbyggnaden. I brefvet omnämnes ock, att dessförinnan hans broder Thomas med sina barn och hans måg Olof med sina barn hade till klostret på enahanda sätt upplåtit sina andelar i samme by (Arv. V: 160—162, VII: 39—40).

I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är jemväl „Nuiala" upptaget.

Nygård (Uusikartano), Nijgåårdh, Nyegardh, Nyægardh, Nyagardh, Nyagaardh, Nyagård, Nyagord, i Vemo, sydsydost från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{10}{12}$ 1458, gaf häradshöfdingen i Vemo Greger Anderssons enka Anna Jönsdotter till Nådendals kloster allt sitt fasta gods i Nygård och Heda, som jemväl låg i Vemo, för sin egen, sina tvenne aflidne mäns, Lasse Finne och Greger Andersson, samt för sina anhörigas själar äfvensom för sitt eget underhåll såsom leksyster i klostret. Detta gåfvobref förnyades af Anna Jönsdotter den $\frac{9}{12}$ 1459 och stadfästes i talporten i Nådendals kloster den $\frac{22}{8}$ 1462 mot klander af gifvarinnans brorsöner Mattis och Ulf Pedersson. På grund af Greger Anderssons testamente af den $\frac{23}{11}$ 1447 hade Nygård tillfallit hans enka (Arv. IV: 66—68, 71—73, V: 17—19, VI: 16—17, VII: 27, 28). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods finnes „Nijgåårdh" jemväl upptaget.

Ootois, gods i Piikkis, sydost från kyrkan, hade af Olof Svarts enka, hustru Märta Olofsdotter af Åbo, gifvits

till Nådendals kloster för sytning, men borttogs från klostret af Bertil Jönsson utan rättegång redan innan Vesterås recess (Tilläggshandlingar, n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Otava ö, i Masku, nu = Merimasku. Klostrets lägenheter Danskila, Finnilä, Hirvois och Kuuslaks voro der belägna.

Oulu å. Sin andel deri och annorstädes, både löst och fast, hade Jakob Henriksson Sedänpoika från Norrbotten den $\frac{30}{5}$ 1504 för sitt själagagn testamenterat till Nådendals kloster, hvilket intygats af fyra borgare i Nådendal, de der vid samma tillfälle varit tillstädes (Arv. V: 194, VII: 41. Hithörande akt är 2 gånger tryckt af Lagus, Handlingar och Uppsatser, II, sidd. 10—11 och IV, sid. 31).

Oyla, Oila, Äyla, platsen för en skog i Masku, hvilken Vibrut Kortumma hade köpt af Mulla [1]) och som af väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margareta, Vibrut Kortums dotter, medelst bref, dat. den $\frac{1}{6}$ 1444, jemte deras gods i Helsingeby i Töfsala och hälften af gamla Kallela i Masku gafs till Nådendals kloster (Arv. III: 38, 40, 90).

Paavola, Pauåla, Pawåila, Pawole, i Reso, beläget $3\frac{1}{2}$ verst söder om Reso kyrka, mellan Puolusmäki och Aartukais. Å detta kronogods utfärdade riksföreståndaren Sten Sture den $\frac{21}{7}$ 1491 förläningsbref för klostret i Nådendal, bland hvars gods det finnes upptaget ännu i 1556 års förteckning (Arv. VI: 73—74, VII: 39; Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshist. sid. 73) och enligt Lagus, F. A g. o. ä., sid. 169, till och med ännu 1590.

---

[1]) I Reso finnes ännu Mulli hemman.

Pajala, Payala, i Nousis, nordostligt från kyrkan. [1]) Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{28}{10}$ 1490, gaf häradshöfdingen i Piikkis härad Sten Henriksson detta gods till Nådendals kloster för sin dotter Margaretas „æwiga" provent (Arv. V: 146—147, VII: 38). — Lägenheten är ej mer upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Pakinais, Pakina, i Rimito, vestsydvest från kyrkan. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{30}{6}$ 1450, testamenterade Gregirs i Pakinaby med sin hustru Lucias samtycke och fullbordan till Nådendals kloster allt sitt fasta jordagods i bemälde by, utgörande $3\frac{1}{2}$ stänger och värdt 80 marker Åbo mynt, dock med sådant förbehåll, att Mattis Olofsson, som var gift med hans brorsdotter, och dessas afkomlingar, barn efter barn, skulle besitta och bruka samma hemman och årligen göra Nådendals kloster afgäld deraf (Arv. III: 150—151, VII: 22). — Förekommer ej mer 1556 bland Nådendals klostergods.

Paliko, Pallike, Palojoki, Pallejoki, Palleiocki, Palyayoki, Palyoyoky, gods i Sagu, sydligt från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{8}{10}$ 1480, gaf häradshöfdingen i Piikkis härad Sten Henriksson (Renhufvud) med sin hustru Anna Jopsdotters samtycke till Nådendals kloster för sin dotter Elsebys provent bemälda gods, hvilket Elsebys mormoder Katarina Tavast, Gödike Finkes enka, fått af sin broder Olof Tavast för en systerdel i Porkkala (Arv. V: 79—80, VII: 32, jfr V: 47—50). — „Paliokj" omnämnes ock i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men hänföres der oriktigt till Pemar socken.

---

[1]) „I Killais by finnas tvenne skattelägenheter med namnet Pajala, hvardera af 3/16 gammalt, 7/48 nytt mantal, belägna 3/4 verst i nordostlig riktning från kyrkan."

Meddeladt af kyrkoherden B. G. Lindell.

Pamsila, Bamsila, i Halikko, sydsydvest från kyrkan, hade gifvits till Nådendals kloster såsom provent för Måns Frilles syster, men det togs sedan från klostret utan rättegång af Åke Claesson på Christiern Claussons vägnar.

Derutöfver egde Nådendals kloster i Pamsila by något jord, som Peder i Riikala i Halikko tog från klostret för 16 mk — enligt en annan uppgift för en äng (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Parila, gods i Halikko. Fru Anna (Tott) till Nynäs i Nousis hade tillsamman med sin man riddaren Henrik Bitz gifvit till Nådendals kloster detta gods, men återtog det från klostret 1536. Följande år 1537 antvardade dock på konungens vägnar fogden på Åbo slott Thomas Skrifvare godset Parila igen åt klostret (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet), hvarföre det ock upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Pennis, Päunis, Pænnes, Pennäs, Pämeis, i Lemo, nordligt från kyrkan. Genom bref, som ej är dateradt, möjligen af år 1443, 1444 eller 1452 (jfr Arv. VII: 24 [1]) gåfvo häradshöfdingen i Öfre Satakunda Bengt Lydekesson Diekn och hans hustru Valborg Jönsdotter denna senares arfgods Pennis till Nådendals kloster (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. IV, sid. 75). Antagligen var Valborg en syster till nedannämnda Elin Jönsdotter.

Medelst bref, dat. Nådendal den $\frac{25}{3}$ 1451, intygade väpnaren Olof Svärd, att han och hans framlidna hustru Elin Jönsdotter gifvit till Nådendals kloster hälften af Pennis, som utgjorde hans hustrus arfgods, för beg-

[1]) Lagus uppger årtalet 1442 i F. a. g. o. å., sid. 66. I svenska riksmusei förteckning öfver Nådendals klosterbref upptages detta gåfvobref mellan åren 1443 o. 1444.

ges deras och deras anhörigas själar med förbehåll, att klostrets systrar och bröder skulle vara pligtiga att hafva gifvarne och deras föräldrar i sina gudliga böner och åminnelser, så länge klostret står (Arv. IV: 11—13, VII: 23).

I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är jemväl Pennis upptaget.

Pitkämäki, Pidkemäki, i S:t Marie socken, sydvest från kyrkan. Genom bref af år 1496 gåfvo Knut Posse och hans hustru Birgitta Gustafsdotter ett gods i Pitkämäki till Nådendals kloster, men år 1533 tog underlagmannen i Söderfinne Björn Claesson (Lejon till Lepas) på herr Knut Anderssons (Lillie) vägnar detta hemman från klostret. Sjelfva Knut Posses gåfvobref togs från klostret 1547 af Jören Akesson (Arv: VII: 40; Tillägshandl:r n:o 21, sid. 272, i finska statsarkivet; jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 166, der utläggningen icke är riktig).

Pojo (Pohjakylä), Poya, i Bjerno, litet norr om Öfverby kyrka. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{28}{6}$ 1495 (Arv. V: 167—169), försålde Philpus Nilsson i Finnilä sitt mödernegods i Pojo till Nådendals kloster (jfr ofvan Korsgård). Det upptages dock ej mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Potula se Buotila.

Poutus, Påuttus, Potos, Pothos, i Nousis, sydvest från kyrkan. Genom bref, dat. vid Nådendals kloster den $\frac{9}{5}$ 1479, öfverlät väpnaren Bengt Jönsson, borgare i Åbo, med sin hustru Beata Eriksdotters och sina svärföräldrars samtycke till Nådendals kloster sitt fasta gods Poutus i utbyte mot ett stenhus i Åbo vid torget (Arv. V: 77—78, VII: 32). — Lägenheten är upptagen jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Päisterpää, Pæysterpæ, Peijsterpää, by i Sagu, å socknens sydligaste landtunga, sydvest från kyrkan. Lägenheten upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, ehuru oriktigt placerad i Pemar. Klostrets åtkomst härtill kan ej närmare utredas, men måhända står härmed i något sammanhang, att Laurens Bondeson medelst bref, dat. Åbo den $\frac{27}{8}$ 1472, försålde sitt och sin moster hustru Elins, Svarte Jakobs enka, gods i Päisterpää by, utgörande 3 stänger och 1 $\frac{2}{3}$ aln, för 45 mark svenskt mynt, till Jap Jönsson i Nådendal (Arv. V: 65—66, VII: 31).

Päärnäspää, i Halikko, litet norr om Angelniemi kyrka, hade tillhört klosterbrodern i Nådendal Olof Mårtensson, men borttogs vid reformationstiden utan rättegång af en Matts Päärnäspää och hans medarfvingar (Tilläggshandlingar, n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Pöllö, en liten ö näst intill Hästholmen (se detta ortnamn) i Merimasku. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{8}{4}$ 1487, hvarigenom ett tidigare salubref af den $\frac{26}{3}$ 1485 rörande Hästholmen bekräftades och utvidgades, såldes till Nådendals kloster jemväl holmen Pöllö (Arv. V: 113—114, VII: 34).

Pölsböle, Pölsseböle, i Pargas, nordost från kyrkan. Enligt skötningsbref, dat. den $\frac{25}{4}$ 1493, hade kyrkopresten i Borgå socken Laurens Jönsson [Pölsse] gifvit till Nådendals kloster bemälda gods för sina föräldrars och andra goda kristna själar, hvarjemte han i gengift bekommit 3 lödigmark silfver (Arv. VI: 77—78). Af Arv. VII: 35 synes, att upplåtelsen skett genom bref redan 1488. — Af sin syster, abbedissan i Nådendal Valborg Joakimsdotter tillhandlade sig Erik Fleming Pölsböle, för hvilket han gaf till klostret 20 mk penningar, $\frac{1}{2}$ läst

salt och 1 skeppund humla (Tilläggshandl:r n:o 21, sid. 32, i finska statsarkivet, jfr Suomi 1858, sidd. 153—154). — Lägenheten finnes derföre ej upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Rasalaks, Rassalagx, Raselax, Rasilax, Ræsælax, Rasale, i Viborgs socken, vestligt från staden, var bland de Nådendals kloster tillhörande gods, hvilka genom konung Karl Knutssons förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarades fria från all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61).

Genom bref, dat. Nådendals kloster den $\frac{15}{7}$ 1495, öfverlät klostret Kilpiälä i Rasalaks by åt Claus Gramssons enka Margit för hennes lifstid i utbyte mot hennes gods Lemetti i Töfsala, dock med vilkor att bytet skulle återgå efter hennes död (Arv. VI: 79—80, VII: 40).

I maj 1526 underhandlades med Nådendals kloster om utarrenderande af Rasalaks gods åt Lasse Henriksson i Viborg (Arv. VI: 128—129, VII: 44, hvarest årtalet angifves: 1527), och i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är samma lägenhet ännu upptagen. Den var då bortarrenderad åt en borgare i Viborg Matts Pedersson (Tilläggshandlingar, n:o 21, sid. 203, i finska statsarkivet), men blef samma år undan klostret „vederkänd“ på kongl. Maj:ts vägnar.

Rauduis, [1]) Rawdis, Rauttis, i Masku, numera Merimasku, nordvest från kyrkan. Genom bref, dat. Stockholm den $\frac{29}{7}$ 1455, testamenterade Jöns Henriksson bemälda gods till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och alla kristna själar, med vilkor att i klostret skulle till evärdelig tid bedjas för honom och hans föräldrar. Detta testamente finnes bekräftadt genom bref, utfärdadt

---

[1]) „Hemman i Merimasku kapell. Hela socknetrakten, 2 verst nordvest om Merimasku kyrka, kallas: Rauduisten kulma.“
Meddeladt af prosten B. E. Nordlund.

den $\frac{1}{11}$ 1457 af gråbrodren i Enköpnings konvent Anders Holmgersson (Arv. VI: 44, 49—50, VII: 26). En tredjedel i Raudis hörde till antalet af de Nådendals klostergods, hvilka genom konung Kristian I:s förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarades fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61), och lägenheten upptages äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

R a u k k a l a, Raukala, Rawkala, i Lundo, ostnordost från kyrkan. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{21}{6}$ 1445, intygade Peder Rikes enka Elseby Jönsdotter, att hennes man i lifstiden med hennes samtycke och sina arfvingars fullbordan testamenterat allt sitt fasta gods i Raukkala by till Nådendals kloster för hans och hans hustrus samt deras föräldrars och anhörigas själar, hvartill hans arfvingar samtyckt med det förbehåll, att Elseby skulle i sin lifstid, så länge hon det önskade, få bruka godset sig till uppehälle och att klostrets förmän, systrar och bröder skulle vara hennes förmyndare och försvarare i allt, som henne angick. Detta gåfvobref blef ånyo stadfästadt 1470 [1]) (Arv. VI: 13—15, VII: 15, 30). Men den $\frac{13}{9}$ 1537 utfärdade lagmannen i Söderfinne lagsaga Erik Fleming dombref till det köp, som afslutats mellan Nådendals kloster och landsfogden Erik Andersson, åt hvilken, såsom närmaste bördeman, klostret försålt allt gods i Raukkalaby för 210 mark örtuger (Arv. VII: 44—45; Finlandz Copiæbook n:o 4. Lit: A. fol. 269, i finska statsarkivet; jfr Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II, sidd. 58—59).

R a u t a s a l o, Rawtasala l. Rantasalo — namnet på det näs i Töfsala, der Helsingeby ligger (Arv. III: 38, 40, 90, VI: 51).

---

[1]) Antagligen bör årtalet vara 1478 eller 1480 — jfr en afskrift af stadfästelsebrefvet i „Finlandz Copiæ book", fol. 269, i finska statsarkivet.

Reinilä, Reynile, Reynila, Renila, i Vemo, sydost från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{27}{3}$ 1517 tillegnade Jeppe Olofssons enka Katarina Pedersdotter Nådendals kloster detta gods, hvilket af hennes föräldrar blifvit pantsatt och, då hon ej förmådde betala gälden, med hennes samtycke af Nådendals kloster inlöst, hvarutöfver klostret till hennes förnöjande erlagt 10 mark (Arv. V: 232—233, VII: 43—44, der årtalet 1515 är oriktigt angifvet). — Lägenheten upptages jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Rekijoki, Räkijocki, Rækeyoghenpera, Rekeyoghen pera, Rekyoghenpera, Rekioo, i Uskela, numera i Kiikala, vestnordvest från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{27}{3}$ 1447, försålde Michel Starke allt sitt fasta gods i denna by, utgörande $\frac{1}{4}$ af hela byn, till Nådendals kloster för 150 mark Åbo mynt (Arv. III: 96—98, VII: 17). — Lägenheten är upptagen jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Riikala, Rijkala, Rikala, Rickala, i Halikko, vestligt från kyrkan. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{19}{8}$ 1447, gaf Bengt Hamars hustru Margit Hartvigsdotter med sin mans samtycke allt sitt fasta gods i bemälde by till Nådendals kloster att tillträdas efter hennes död, för sin förre mans, Jusse Olofsson, sin egen och sina anhörigas själar med vilkor, att systrar och bröder i klostret, der hon äfven utsett sin lägerstad, skulle hafva henne och hennes förre man i åminnelse i sina böner och bedja Gud för dem och beggederas föräldrar (Arv. III: 106—109, VII: 17). — Godset förekommer äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Ristmäki, Ristimäki, Ristinn Mäkj, i Masku, sydvest från kyrkan. Enligt Lagus, F. a. g. o. ä., sid 39, egdes Ristimäki år 1498 af en enskild person vid namn

Jöran, men i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods upptagas 2 lägenheter i denna by såsom tillhörande klostret, hvars åtkomst till dessa hemman dock är okänd.

Rööd ilä, Rödilä, Rödilæ, Rödhilæ, i Rimito, sydsydost från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{10}{3}$ 1471, försålde väpnaren Nils Pedersson af Hevonpää, nu Viksberg i Pemar (Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 216), till Nådendals kloster för 100 marker svenskt mynt en systerdel i Rööd ilä, utgörande $\frac{1}{3}$ öfver hela byn (Arv. V: 58—59, VII: 30). — Lägenheten omnämnes icke mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Saksila, Saxila, Saxilla, på Luonnonmaa, vestligt från Nådendal, men omnämndt i handlingarna såsom beläget i Masku, hvars gräns i äldre tid sträckte sig tvärs öfver Luonnonmaa ö. Jemlikt ett landsrättens intyg af den $\frac{17}{10}$ 1488 hade många år förut Henrik Munk gifvit till Nådendals kloster för sitt provent 2 stänger jord i Saksila by, och derå hade klostret förvärfvat frälserätt genom konung Kristian I:s förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457. Sedermera hade en Olof Kyllaynen [1]) olagligen tillvällat sig och i många år innehaft denna jord, hvilken dock genom lagmansrättsdom den $\frac{15}{3}$ 1489 ånyo tilldömdes klostret (Arv. IV: 59—61, V: 125—127, 133—134, jfr VII: 35). — Lägenheten upptages jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Salmis, i Sagu, vestnordvest från kyrkan. Genom bref, dat. Voltis den $\frac{2}{3}$ 1506, gaf häradshöfdingen i Nedre Satakunda Mattis Philpusson af Voltis (i Kumo) med sin hustru Katarinas och deras barns samtycke till Nådendals kloster sitt fasta gods Salmis för dottern Annas provent;

[1]) Förmodligen från Killais hemman i Merimasku vestsydvest från kyrkan.

och då klostrets systrar och bröder derutöfver hade lofvat att skrifva honom och hans hustru efter deras död i evigt bönhåll, stadfäste de derjemte i samma bref den af Katarinas broder Knut Bitz kort förut till klostret gjorda testamentariska disposition af 2 gods i Kydö i Halikko (Arv. V: 199—200, VII: 42). Dessutom meddelar Lagus i F. a. g. o. ä., sid. 54, följande: „Äfven hade Riksföreståndaren Sten Sture gifvit ett hemman i Sallmis till sagde kloster. Men efter reformationen blef, genom Erik Flemings dom, detta hemman i börd tillerkändt konung Gustaf I; hvarefter detsamma i Jordeböckerna är upptaget ibland Kongl. Maj:ts arfvegods.“ — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är Salmis upptaget med 2 lägenheter.

S a n d n ä s, Sandaness, Sandhenæs, i Karis, nordost från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{3}{3}$ 1449, gaf kyrkoherden i Bjerno Olof Andreæ bemälda sitt möderne-gods, utgörande $\frac{1}{8}$ öfver hela byn, till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och sina anhörigas själar. Denna disposition stadfästes efter Olof Anderssons död af hans broder Hans Andersson genom bref, dat. Nådendal den $\frac{11}{10}$ 1450 (Arv. III: 137—138, 154—155, VII: 22). Efter reformationen tillbytte sig fogden på Raseborg Nils Andersson Boije af Nådendals kloster Sandnäs mot det lilla godset Telkimäki i Virmo (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 77, i finska statsarkivet).

S a u s t i l a, Saustela, Sawstiala, i Sagu, nordnordost från kyrkan. Efter det Henrik Clausson Diekns enka Lucia Olofsdotter genom landsrättens dom af den $\frac{6}{11}$ 1476 fått sig tillförsäkrad eganderätten till Saustila, öfverlät hon (antagligen 1490) genom byte samma gods till Nådendals kloster emot Gumnäs och Antkärr i Pojo. Men då hon sedan den $\frac{26}{4}$ 1490 försålde flera sina gods till erkebiskop Jakob Ulfsson, biskop Magnus Stiernkors i Åbo,

riksföreståndaren Sten Sture och väpnaren, riksrådet m. m. Knut Posse, för att af desse gifvas till Nådendals kloster, upptogs äfven Saustila såväl i hennes salubref som i det bref, hvarigenom bemälde personer öfverläto i fråga varande gods till Nådendals kloster den $\frac{24}{8}$ 1490 (Arv. VII: 31, 53—56, Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II: 54—57, Arv. V: 141—143). Efter reformationen, då konung Gustaf I tillegnade sig de fastigheter, dem hans fars morbror, riksföreståndaren Sten Sture den äldre, egt, nödgades klostret på sådan grund enligt lagmannen Erik Flemings dom af den $\frac{15}{8}$ 1531 (se Bihanget) afträda till konungen bland andra gods äfven Saustila. Men år 1556 bortbyttes detta gods åt Nils Michelsson till Liesniemi (Vaaranen, Urkunder, III: 24).

Scholastica äng, i Masku [1]). Jemlikt bref, dat. Nådendals kloster den $\frac{24}{8}$ 1572, hvilket originala dokument förvaras i Nådendals kyrkoarkiv, tillbytte sig klostret bemälda äng jemte ett annat ängstycke af riddaren Henrik Claesson till Kankas mot en konventet tillhörig holme i Töfsala, benämnd Villiluoto, som i stället öfverläts åt Henrik Claesson. (Dokumentets årtal är felaktigt angifvet i Lagus, Handl:r o. Uppsatser rörande Finl:s kyrkohist. V: 12—13).

Seppälä, Seppele, Sæppæla, by i Rusko, numera i Vahto kapell, litet öster om kyrkan. Genom bref, dat. den $\frac{5}{11}$ 1459, gaf rådmannen i Åbo Henrik Finkenberg med sin hustru Elin Mattsdotter Skalenbergs samtycke sitt köpgods i bemälde by till Nådendals kloster för en evig messa efter Valborg Jönsdotter, Ragvald Söykares hustru (Arv. IV: 70—71, VII: 28). — Lägenheten är ännu

[1]) Underlyder numera Nådendals prestgård, ½ mil i norr från kyrkan. Heter i gamla husesynshandlingar „Scholastica", kallas af folket „Lastikka."
Meddeladt af prosten B. E. Nordlund.

upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, men blef (enl. Lagus, F. a. g. o. ä., sidd. 65 o. 79) 1556 eller 1557 „igenkallad undan Conventet.“

Siivikkala, Siuckala, Syukala, i Hvittis, sydligt från kyrkan. Ovisst är, när detta gods tillfallit klostret, möjligen redan 1462 eller 1463 (jfr Arv. VII: 29), men i 1556 års förteckning är det ännu upptaget bland Nådendals klostergods.

Siusluoto, Siuros Lotho, gods i Töfsala, nu hörande till Kivimaa, sydost från kyrkan. Mester Peder Särkilaks skall hafva undan Nådendals kloster tagit detta gods, hvilket omkring 1556 innehades af hans yngre broder Gustaf Nilsson till Särkilaks († 1588. Suomi 1858, sid. 164).

Skardaböle, Skordböl, i Ulfsby, sydsydost om kyrkan. [1]) Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{1}{3}$ 1456, gaf Anders Japsson bemälda gods, med undantag af 10 lass äng, till Nådendals kloster, för sin dotters provent (Arv. IV: 43—44, VII: 26). — Lägenheten förekommer jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Soinis, Soijnis, Soynis, Såjnis, i Reso, nordvest om kyrkan eller $\frac{3}{8}$ mil i nordost från Nådendals kyrka. Medelst bref, dat. nära Nådendal den $\frac{6}{3}$ 1446, försålde för låns gäldande väpnaren Bengt Krok och hans hustru Margareta, Vibrut Kortums dotter, till klostret Soinis gods jemte tvenne andra fastigheter. Genom konung Kristian I:s förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 erhöll klostret frihet

[1]) „Inom Ulfsby moderförsamling finnes en lägenhet Skörböle eller, såsom det i äldre kyrkoböcker skrifves, „Skjörböle“, på finska „Kuorila“; denna lägenhet är ett uttorp, underlydande Villilä rusthåll i Nakkila församling, men beläget inom Ulfsby.“
Meddeladt af kontraktprosten K. E. Stenbäck.

från all konungslig tunga för flera gods, bland hvilka nämnas 4 stänger i Soinis (Arv. III: 74—76, IV: 59—61, VII: 16—17; jfr Arv. III: 44, II: 36 eller Svenskt Diplomatarium fr. o. m. 1401, n:o 1831). — „Såjnis“ upptages äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Soinista, Soynista, osagdt hvar, men sannolikt åsyftas härmed ett enskildt hemman Soini eller Soininen i Haunis by af Reso socken. Väpnaren Jarl Jönssons hustru Elin hade för sin och sina anhörigas själar testamenterat sin egolott i Soinista till Nådendals kloster och hennes syster Birgitta, Olof Diekns hustru, hade tidigare likaså gifvit sin del i samma gods till klostret för sin och sina anhörigas själar. Dessa tvenne systerdelar tillbytte sig sedan jemlikt bref, dat. Nådendal den $\frac{23}{7}$ 1486, Jarl Jönsson af klostret, åt hvilket han i stället öfverlät fast gods i Hadvala by i Piikkis (Arv. V: 102—103, VII: 34).

Stenberga, Stenberg, Stenbergh, i Masku, sydvest från kyrkan. I Riksens Råds stiftelsebref för Nådendals kloster, dat. Telje den $\frac{28}{8}$ 1438, tilldelades klostret bemälde kronogård eller kungsgård med alla dertill hörande gods (Åbo Tidningar 1796, n:o 3, Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. III: 36—37, Arv. VII: 7—8). Riksföreståndaren Karl Knutsson utfärdade den $\frac{3}{8}$ 1440 stadfästelsebref å egande rätten till Stenberga och Riksens Råd meddelade den $\frac{14}{10}$ s. å. närmare bestämmelser om öfverlåtelsen af bemälde kungsgård jemte uppgift på dertill hörande landbor och skattegods (Arv. II: 123—127, VII: 8, 9). I konung Kristofers stadfästelsebref för klostret af den $\frac{7}{10}$ 1441 bekräftades dess besittningsrätt till Stenberga och likaså i konung Kristian I:s stadfästelsebref af den $\frac{23}{6}$ 1458, hvarförutom klostrets rätt till fiskevattnet vid Stenberga skyddats genom särskild häradsrättsdom af den $\frac{17}{7}$ 1451 (Arv. I: 13—19, IV: 15—17, 63—65, VII:

9, 27). — I 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är „Stenbergh“ ännu upptaget, men följande år blef det igenkalladt under kronan.

Enligt ett kungabref, som finnes tryckt i Lagus, Handl:r o. Uppsatser rörande Finlands kyrkohist. V, sidd. 11—12 (jfr Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. I, sid. 53), förlänade Johan III ytterligare den $\frac{29}{12}$ 1577 gården Stenbergh åt nunnorna i Nådendals kloster, hvilken förläning dock förefaller mycket tvifvelaktig och möjligen beroende på namnförvexling med Karvitta gods i Reso — se ofvan sidd. 296—297.

Strömsholm, Strömholm, en holme liggande under Kuivais ö i Rimito, vestligt från kyrkan. Hälften af denne holme hörde jemte Kuivais, enligt Riksens Råds bref af den $\frac{14}{10}$ 1440, till de lägenheter, som tillika med hufvudgården Stenberga blifvit 1438 tilldelade Nådendals kloster. Men Hans Skräddare, borgare i Åbo, som egde andra hälften af bemälde holme, hade tillvällat sig och innehade i många år klostrets andel i samma holme, hvarföre klostret härom väckte rättegång och medelst dombref af den $\frac{11}{10}$ 1488 jemväl återvann sin förra rätt till bemälda lägenhet (Arv. II: 124—127, V: 121—123, VII: 8, 35).

Sudensalo, Swensalu, Swensalw, Siuensalo, Siuensala, Siola sala (Arv. VII: 6), näs i Masku socken, omn. redan 1332 (Arv. II: 1). Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{28}{5}$ 1441, öfverlät borgaren i Åbo Lauris Guldsmed en äng i Sudensalo till Nådendals kloster för 12 mark Åbo mynt, dem han erkände sig vara skyldig för sin i klostret ingifna dotter Margaretas kost (Arv. IV: 5, VII: 9).

Suksela, Suxila, by i Pemar, nordnordvest från kyrkan. Genom bref, dat. Haga gård i S:t Karins socken den $\frac{23}{9}$ 1444, tillbytte sig Peder Ingonen 4 stänger jord i Suksila by af Nådendals kloster mot 6 stänger jord i Haga gård, som af honom öfverlätos åt klostret, dervid

han i mellangift bekom 30 marker och 5 pund råg. Å detta byte utfärdades af klostret stadfästelsebref, dat. Nådendal den $\frac{29}{9}$ 1444 och den $\frac{4}{10}$ 1469 (Arv. VI: 7—10, 59—61).

Suolisto, Solista, Solistha, by i Ulfsby, östligt från kyrkan. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{1}{5}$ 1456, stadfäste Jöns Arnikassons enka Ingeborg, Anders Japsson med sin hustru Katrin Jönsdotter och Margit Jönsdotter deras fränka Cristin Jönsdotters gåfva till Nådendals kloster, hvarmedelst hon för sitt provent till klostret skänkt 2 gods i Ulfsby: Häränpää (Harjunpää) och Suolisto, utgörande det senare $\frac{1}{3}$ öfver hela byn (Arv. IV: 43—44, VII: 26). — „Solista“ upptages äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Suovuori, Sowori, i Reso, på Lietsala näs, vestnordvest från kyrkan, hörde till antalet af de Nådendals klostergods, hvilka genom konung Kristian I:s förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarades fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Förekommer ej mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Suutarla, [1]) Sutarla, i Masku, sydvest från kyrkan, hörde, liksom nästförut nämnda lägenhet, till antalet af de Nådendals klostergods, hvilka genom konung Kristian I:s bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 förklarades fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Är icke upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Sydänperä, Syffwanpære, i Virmo, sydvest från kyrkan nära Vemo gränsen. I sitt testamente, dat. Ravio (Ravea) i Virmo den $\frac{17}{12}$ 1486, anslog väpnaren och lagmannen

---

[1]) „Numera torp under Odensaari (Udensaari) egendom.“ Meddeladt af prosten E. A. Almberg.

i Norrfinne lagsaga Hartvig Japsson bemälda gods samfäldt till Åbo domkyrka och Nådendals kloster, dock med rättighet för hans arfvingar att igenlösa detsamma för 100 mark (Arv. VI: 68). Detta torde ock ha skett. Åtminstone upptages godset icke mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Synänsalo, Synænsala, Siinala, Sijnala, äng under Jalaja gods, sannolikt i Masku, jfr Sudensalo. Genom bref, dat. Nådendal den $\frac{3}{8}$ 1444, öfverlät Jöns Andersson af Kelhois i Masku bemälda äng till Nådendals kloster såsom bot för särskilda af honom bedrifna ogerningar (Arv. III: 42—43, VII: 13).

Syvälahti, Sövelax, gods i Töfsala, ovisst hvar, hade af Mester Peder Särkilaks blifvit taget från Nådendals kloster. Konung Gustaf köpte det sedan jemte Tammisto gods i samma socken af M. Peders arfvingar för en prebende gård i Åbo (Suomi 1858, sid. 165).

Tammisto, Thammisto, Tammistå, Tamista, i Reso, litet östligt från Nådendal, betecknas såsom blott en ödemark ännu 1448, då det upptages bland antalet af de till Nådendals kloster af kronan gifna gods, hvilka erhöllo skattefrihet genom konung Karl Knutssons bref af den $\frac{10}{7}$ s. å. (Arv. III: 123—124).

Jemlikt bref, dat. Nådendal den $\frac{10}{8}$ 1454, tillhandlade sig klostret ett 30 stänger bredt stycke åkerjord i Tammisto böle för 4 mark svenskt mynt och ett par skor (Arv. IV: 35—36, VII: 25). -- Tammisto gods i Reso upptages jemväl i 1556 års förteckning såsom tillhörigt Nådendals kloster.

Tammisto, Tammisth, Tammesta, i Töfsala, nordnordost från kyrkan. Detta gods hade i arf tillfallit borgarens i Åbo Hannes Pederssons hustru Elin Olofs-

dotter Kirves, en moster till mester Peder Särkilaks, Finlands förste lutherske predikant; och hälften deraf gafs för hennes provent till Nådendals kloster, då hon sannolikt såsom enka der ingick. Men genom kungabref af den $\frac{23}{8}$ 1526 tillerkändes på grund af bördsrätt klostrets andel i godset Peder Särkilaks (Arv. V: 170—171; II: 192, jfr ofvan sid. 270). Enligt Tilläggshandl:r, n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet hade mester Peder Särkilaks tagit från klostret 2 gods i Tammisto, af hvilka konventet såsom lösen för det ena hade gifvit en gård i Åbo.

I ett „Tillägg rörande gods tagna från Nådendals kloster“ — sannolikt från 1556 — läses: „Item Tammisto i Töfsala socken och Sövelax [Syvälahti] i samma socken tog M. Peder Särkilax ock undan klostret; dessa 2 gods hafver hans N:(-åd) köpt af M. Peders arfvingar för en præbende gård i Åbo“ (Suomi 1858 sidd. 164—165).

T a m m i s t o, Thammisto, i Vemo, sydvest från kyrkan nära postvägen. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{12}{7}$ 1454, gåfvo borgaren i Åbo Anders Kairis och hans hustru Margit Jönsdotter för sina, sina föräldrars och alla deras anhörigas själar till Nådendals kloster godset Tammisto, hvilket de hade köpt för 27 mark svenskt mynt (Arv. IV: 41, VII: 25). Senare bortbytte dock klostret detta gods jemte Korvenranta i Vemo mot 4 stänger jord i Varherla by i Nykyrka (Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshist., sid. 77).

T a m m o, Tamöo, Tammöö, Tammes, Thammes, Tamisto, Tamista, en ö i Pargas, vid Vapparen, vestnordvest från kyrkan. Jemlikt Riksens Råds bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 hörde denna ö till antalet af de lägenheter, som lydde under Stenberga kungsgård (Arv. II: 124—127, VII: 8). Enligt Tilläggshandlingar n:o 21, sidd. 32 o. 259, i finska statsarkivet hade i en senare tid lagmannen Erik Fleming tillegnat sig denne holme från Nådendals kloster

och i ersättning härför gifvit åt klostret Valjamaa holme i Töfsala (jfr Suomi 1858, sidd. 153—154). Enligt en annan uppgift hade bytet dock senare återgått.

Telkimäki, Telcki mäki, Täckimeki, i Virmo, numera Mietois, nordnordvest från kyrkan. [1]) Genom dombref, dat. Åbo den $\frac{5}{11}$ 1476, tilldömdes från Nils Gregersson Nådendals kloster detta gods till 100 marks värde, såsom tillhörande syster Annas provent (Arv. V: 71, VII: 31; jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 49). Godset hade sedermera frångått klostret, men återlemnades dit af fogden på Raseborg Nils Andersson Boije i ersättning för det vida större godset Sandnäs i Karis, hvilket Nils Boije tillbytte sig af klostret (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 77, i finska statsarkivet). — Äfven ingår denna lägenhet i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Tervois, Terfuos, Thærwos, Tærwosnæs, i Virmo, numera Mietois, sydvest från kyrkan, var ett af de 3 fasta gods, dem kyrkopresten i Borgå socken Lauris Ingemundsson medelst bref, dat. Åbo den $\frac{22}{6}$ 1447, gaf till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och öfriga anhörigas själar med förbehåll, att böner skulle i klostret under hela dess tillvaro hållas för honom och hans föräldrar. Härå utfärdades af gifvarens brorson Ingemund Olofsson stadfästelsebref, dat. Nådendals kloster den $\frac{20}{7}$ 1449, och ett ytterligare stadfästelsebref den $\frac{25}{7}$ 1463 — se ofvan Mietois (Arv. III: 109—111, 143—144, IV: 80—82, VII: 18, 29). — Vid reformationstiden fick Johan Sorais på Koskis i Vemo Tervosnäs från klostret i utbyte mot Kaltunpää i Sagu, hvarföre Tervois ej mer ingår i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods, oaktadt de två andra godsen Mietois i Virmo och Viipis i Lemo finnas der upptagna.

---

[1]) „Är nu ett $\frac{1}{3}$ skattehemman och lyder under Ravea egendom.“ Meddeladt af kontraktsprosten N. J. Almark.

Teräväoja, Tærewoja, Tærelwoija, äng med 2 lador i Rusko, belägen vid Kierikkala strax söder om Vahto kyrka. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{17}{3}$ 1452, uppläto Mattis Skalenberg och hans hustru Margit denna äng till Nådendals kloster i utbyte mot en klostret tillhörig gårdstomt i Nådendal, hvarjemte såsom mellangift på klostret transporterades Skalenbergs fordran hos en enskild person, utgörande 11 mark penningar (Arv. IV: 23—25, VII: 23—24, jfr VII: 6—7).

Torkila, Torckila, Torkilla, Torkiala, i Halikko, vestsydvest från kyrkan, nära gränsen till Sagu, hörde till antalet af de gods, dem Lucia Olofsdotter den $\frac{26}{4}$ 1490 sålde till erkebiskop Jakob Ulfsson, biskop Magnus Stiernkors i Åbo, riksföreståndaren Sten Sture och väpnaren Knut Posse för att af desse gifvas till Nådendals kloster, hvilket ock skedde genom samme personers gåfvobref af den $\frac{24}{6}$ 1490 (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II: 54—57; Arv. V: 141—143). — Efter reformationen bördades 2 gods i Torkila by af konung Gustaf I, såsom Sten Stures arfvinge, hvilken de ock tillföllo genom lagmannen Erik Flemings dom af den $\frac{15}{8}$ 1531 (se Bihanget). Torkila finnes derföre icke heller upptaget i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Torois, Thoros, Tåråis, i Nousis, vestligt från kyrkan. Medelst bref, dat. den $\frac{4}{9}$ 1485, gaf Lucia Olofsdotter för sin aflidna mans, riddaren och lagmannen i Norrfinland Henrik Claussons, sin egen, begges deras föräldrars, vänners och fränders samt anhörigas själar till Nådendals kloster detta gods jemte Tursanperä i Virmo under förbehåll, att dermed blefve till Jungfru Marias åminnelse stiftad efter föredöme i Vadstena en evig messa i klostret, hvilken skulle begynna dagligen kl. 5 om morgonen och kallas första messan. Genom särkildt bref, dat. 1486, erkände klostret sig hafva mottagit samma

gods på föreskrifna vilkor, hvarjemte i brefvet angifves, att messan tagit sin början den 26 februari sagda år (Arv. V: 97–99, 100—101, VII: 33). — Lägenheten upptages äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Tunglaks, Tungalax, by i Kimito, vestsydvest från Vestanfjärds kyrka. Genom testamente, upprättadt 1504, gaf Olof Olofsson i Tungalaks, med sin hustru Margits samtycke, sin gård i denna by, utgörande 5 stänger kring hela byn, jemte alla inventarier till Nådendals kloster, med det förbehåll, att vid hans frånfälle klostrets systrar och bröder skulle anamma hans hustru och försörja henne i hennes lifstid samt hafva honom, hans föräldrar och anhöriga i evig åminnelse och bönhåll. Donationen bekräftades samma år af Margit, blefven enka, som gaf all sin egendom och sig sjelf till bemälda kloster (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II, sidd. 57–58; Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshist. sidd. 151—152). — Lägenheten är ej mer upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Tursanperä, Twrsanpere, Tursampäre, Tursanpära, Tursanpera, Tursunperä, by i Virmo, söder om kyrkan. Enligt intyg af Peder Lille och Mattis i Årlaks, dat. den $\frac{5}{9}$ 1485, hade hustru Cristin i Autus (Autis) i Lemo, mormoder till Peder Lilles barn och följaktligen Peder Lilles svärmoder, på sin dödsbädd valt sin lägerstad i Nådendals kloster och derför till klostret anslagit 30 marker, till säkerhet för hvilken summa hon hade genast till klostret öfverlåtit sin egande hälft i ett gods Tursanperä, dock med rättighet för arfvingarne att för 30 marker af klostret igenlösa densamma. Efter Peder Lilles död gåfvo fyra hans söner: Herr Erik, Herr Arvid, (Herr) Olof och Henrik för sin syster Annas provent antagligen den $\frac{9}{10}$ 1498 till Nådendals kloster sitt ärfda gods i Tursanperä under erkännande, att ingen förut igenlöst deras mormoders

pantförskrifning och att icke heller de förmådde igenlösa densamma (Arv. V: 99, III: 126—127, VII: 33, 19, 20).

Medelst bref, dat. den $\frac{4}{9}$ 1485, gaf Lucia Olofsdotter för sin aflidne mans, riddaren och lagmannen i Norrfinland Henrik Claussons, sin egen, begges deras föräldrars, vänners och fränders samt anhörigas själar till Nådendals kloster sitt gods i Tursanperä jemte Torois i Nousis under förbehåll, att dermed blefve stiftad en evig messa i klostret, hvilken under namn af „första messan“ skulle begynna dagligen kl. 5 om morgonen. Följande år 1486 utfärdade klostret ett bref, hvari det erkände sig jemväl ha på angifna vilkor mottagit bemälda gods, jemte det messan i brefvet uppges ha tagit sin början den 26 februari sistnämnda år (Arv. V: 97—99, 100—101, VII: 33). — Äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods finnes „Twrsanpere“ upptaget med 2 lägenheter.

Ukkila,[1]) Ukkilaks, Vckilagx, Wkkelax, i Vemo, sydsydvest från kyrkan. Häradshöfdingen i Masku härad Peder Karpelan och hans hustru Ingegerd Jönsdotter hade redan tidigare för sina aflidna söners „her Laurens Karpelan, her Henric Petri och Matis Pædersson“ såväl som för egen själarykt och upptagande i bönhåll gifvit hälften af Ukkelaks gods till Nådendals kloster, der de ock begge valt sig lägerstad efter döden. Sedermera, antagligen mot slutet af 1460-talet, anslogo de ock andra hälften af samma gods till klostret, såsom provent för sitt enda qvarlefvande barn Birgitta, dock med förbehåll, att de skulle bruka och behålla godset intill sin död, mot erläggande årligen till klostret af 1 pund råg, 1 pund korn och 1 godt slagtnöt. Efter deras död skulle godset helt och hållet tillfalla klostret. (Brefvet härom, afskrifvet från Upsala universitets bibliothek, finnes i R. Hausens samling i Finska statsark.) — Jfr ofvan: Kaitais i Lemo.

---

[1]) Finnes omnämndt redan 1332 (Arv. II: 1—2).

I förteckning på gods, som underligga domprostebordet i Åbo, från 1490, finnes i Svartboken n:o 711 bland andra upptaget Vckilags såsom förvärfdt på grund af byte med Nådendals kloster. När och på hvad sätt klostret sedan åter kommit i besittning af samma gods, är ej kändt, men i Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 179, meddelas: „För år 1557 är det antecknadt, att Herr Michels (Carpelan, Kontraktsprost i Töfsala) moders faderbroder gifvit till klostret Uckelax, „som Iwar Fleming swikeligen fick både från Klostret och slägten med sådane ord, efter de ej förmåtte göra riket tjenst, skulle de upplåta honom godset“; äfven uppgifves att Ivar Fleming „fått byrdabodet af slägten, nemligen hustru Anna Herr Michels i Töfsala moder.“ Ivar Fleming erlade till Klostret för i fråga varande lägenhet 1 lest malt, 1 skeppund kött och 20 mark penningar“ (jfr Tilläggshandl:r n:o 21, sid. 47, i finska statsarkivet). Häradshöfdingen P. Karpelans broder Thord Karpelan hade en dotter Anna, hvars son Michael Michaelis var kyrkoherde i Töfsala och skall hafva upptagit sin morfaders slägtnamn (se ofvan sid. 56; jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 206, och Strandberg, Herdaminne I, sid. 169). I ett „Tillägg rörande gods, tagna från Nådendals kloster“ — sannolikt från 1556 — läses: „Item Okkilax [Ukkilaks?] i Vehmo socken tog han (Peder Särkilax) ock undan klostret och är ett litet gods, det hafver ock Gustaf i Särkilax“ (Suomi 1858 sidd. 164—165). Nämnde Gustaf Nilsson († 1588) var en yngre broder till Peder Särkilaks.

Urenorko, Vrenorko, Vrenorcko, antagligen = Uuden aro, äng i Reso och sannolikt hörande till Toravuori by, nordvest om kyrkan, uppskattad till 10 lass hö, såldes jemte en annan (Ilenjärvi) äng till klostret medelst bref, dat. den $\frac{15}{6}$ 1454, af Knut Laurisson och hans hustru Katerin Jönsdotter (Arv. IV: 38—39, VII: 24—25).

Vadanäs se Kallasvadanäs.

Vaimala, Vayffmala, se Vatjo.

Vainionperä, Vayniorpera, i Töfsala nordvest från kyrkan, nära Helsingeby, hörde till antalet af de gods, dem konung Kristian I genom bref af den $\frac{20}{10}$ 1457 till behagelig tid underlade Nådendals kloster och förklarade fria för all konungslig tunga (Arv. IV: 59—61). — Upptages ej mer i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Valjamaa, Valioma, Valiuma, holme i Töfsala, sydsydost från Velkua predikohus; gafs af lagmannen m. m. Erik Fleming till Nådendals kloster i ersättning för Tammo holme i Pargas, som han tillegnat sig från klostret (Tilläggshandlingar n:o 21, sidd. 32 o. 259, i finska statsarkivet och Suomi 1858, sidd. 153—154). Enligt en annan uppgift hade bytet dock senare återgått. — Antagligen är detta samma „Waliomaholme", hvaraf lagmannen i Norrfinland Henrik Clausson Diekn i sitt första testamente år 1449 gaf hälften till Åbo kloster (Arv. VI: 20). Andra hälften deraf tillika med Kaskis i Virmo tillegnade han sin hustru Lucia (Tillägshandlingar n:o 21, sidd. 133 —135, i finska statsarkivet).

Valtula gods, men ovisst, antingen dermed menas Valdola i Virmo (Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 103) eller Valtila i Halikko (Lagus, s. a., sid. 123) eller ock något annat gods. Antagligast åsyftas härmed dock Valtila i Halikko, sydvest från kyrkan, jfr konung Erik XIV:s Nämnds Dombok, sid. 217. Ovisst är ock, om klostret någonsin trädt i besittning af detta gods. För sitt uppehälle i Nådendals kloster hade nemligen Birgitta Jopsdotter gifvit dertill genom bref af år 1486 en gård i Åbo och derjemte i penningar 120 mark att uppbära för Valtula gods, eller eventuelt sjelfva godset (Arv. VII: 33).

Vangio, Vankio, Vanckio, i Lundo, söder om kyrkan. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{8}{9}$ 1453, gaf Cristin

Laurisdotter, enka efter Hans Simonsson af Lokwnäs (Luokkinais), för sitt provent till Nådendals kloster allt sitt gods i Vangio by, hvilken gåfva samma dag bekräftades af hennes närmaste anförvanter (Arv. IV: 32—35, VII: 24). — Äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods finnes „Vanckio“ upptaget.

Varherla, Varhiala, by i Nykyrko socken (Åbo län), östligt från kyrkan. Efter det Nådendals kloster tillbytt sig 4 stänger jord i denna by af en Ragvald mot Korvenranta och Tammisto gods i Vemo förvärfde sig klostret genom konung Kristians förläningsbref af den $\frac{20}{10}$ 1457 frihet och frälse på $\frac{1}{3}$ i Varhiala by (Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshist., sidd. 77—78, Arv. IV: 59—61).

Vartsala, Varthsala, Varisala, i Pemar, sydligt från kyrkan. Genom räfstebref af år 1437 tilldömdes Vartsala Karl Odygh, arfvinge till Herr Karl, och genom ett annat räfstebref af år 1455 återdömdes från Jöns Mattsson Vartsala gods åt dennes broder Herr Karl Philpusson, som då var kommen in i Nådendals kloster och sannolikt äfven öfverlät till klostret sin egande rätt tiil bemälda gods. Genom ett för klostrets räkning den $\frac{30}{1}$ 1466 utfärdadt vidisse på ett gammalt dombref från 1382 sökte dessutom bemälda kloster tillförsäkra sig rätt till fiskevatten, som underlydde Vartsala (Arv. VII: 26, III: 158 —159, VII: 2, 29). Nämnda lägenhet, som uppgifves ha varit provente gods jemte det klostret derför utgifvit 100 mk penningar, togs från Nådendals kloster af Christiern Pedersson Jägerhorn i Spurila jemte andra och öfvergick sedan till den med Jägerhornarne beslägtade Nils Svensson (Gyllenhjerta), som innehade godset 1556 (Tillägshandlingar, n:o 21, sid. 187, i finska statsarkivet).

Vasikkaluoto, Vasikalotho, Vasicaloto, Vasikalåtho, en holme i Masku, hvaraf en del hörde till antalet

af de lägenheter, som jemlikt svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 lydde under Stenberga kungsgård och tillika med den öfverläts åt Nådendals kloster.

Medelst bytesbref, dat. Nådendal den $\frac{12}{3}$ 1442, öfverlät Nådendals kloster åt Gunne Magnusson i Taipale i Masku en äng i Vasikkaluoto mot en för klostret beqvämligare belägen äng mellan Nenämäki och Jalaja (Arv. II: 124—127. III: 20—21, VII: 8, 11).

Vatjo, Vadio, Vadios, Vudias, i Reso, vestnordvest från kyrkan, nära Masku gränsen, var bland de gods, dem Lucia Olofsdotter den $\frac{26}{4}$ 1490 sålde till erkebiskop Jakob Ulfsson, biskop Magnus Stiernkors i Åbo, riksföreståndaren Sten Sture och väpnaren Knut Posse för att af dem gifvas till Nådendals kloster, hvilket också skedde genom samme personers gåfvobref af den $\frac{24}{6}$ 1490, der dock bemälda gods i följd af misskrifning upptages under namn af „Vayffmala“ (Lagus, Handl:r till Finl:s kyrkohist. II, sidd. 54—57, Arv. V: 141—143). — Efter reformationen bördades detta gods af konung Gustaf I, i egenskap af Sten Stures arfvinge, hvilken det ock tillerkändes genom häradshöfdingen i Masku härad Sten Henrikssons dom af den $\frac{16}{9}$ 1531 (se Bihanget), hvarföre lägenheten icke mer upptages i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Vesikeski, Väsikeskes, äng å Pitkäluoto i Reso, söder om Luonnonmaa, uppskattad till 4 eller 5 lass (hö), försåldes år 1497 till klostret för 10 marker deningar af Jöns Philpusson (Jägerhorn) till Isokylä (Arv. VII: 40).

Viiala, Vijala, Vyala, Viala, Vialaa, Viola, by i Reso på Luonnonmaa, sydligt från Nådendal. Jemlikt svenska Riksrådets bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 hörde 4 gods i denna by till de under kungsgården Stenberga lydande lägenheter, som tillika med hufvudgården blifvit tilldelade Nådendals kloster (Arv. II: 124—127. VII: 8).

Af dessa gods i Viiala hade ett kommit under S:t Johannis Baptistæ altare i Åbo domkyrka, medan Anders Erlandsson var dess prebendat, hvarföre, då klostret år 1446 hos domkapitlet klagade öfver att det under några år varit i saknad af sin lagliga ränta från detta gods, domkapitlet förmedlade en sämja mellan klostret och dåvarande prebendaten Peder Jacobi, på grund hvaraf såväl han som hans efterträdare i embetet förbundos att årligen betala i ränta till klostret 2 mark penningar för jordskatten och 1 mark penningar för dagsverken. Å denna förlikning utfärdades jemväl af domkapitlet stadfästelsebref, dat. den $\frac{19}{12}$ 1446 (Arv. III: 93—95, VI: 143—144, VII: 16).

Omkring år 1457 hade Henrik i Viiala testamenterat sin jord, utgörande 5 aln kring samma by, till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och vänners själar (Arv. V: 110).

Genom testamente, dat. Nådendal den $\frac{17}{9}$ 1472, gaf borgaren i Nådendal Nils Kalandh till klostret förutom sin gård i Nådendal allt sitt fasta gods i Viiala, utgörande 5 aln kring hela byn, för sina aflidnas, hustrus och dotters, och för sin egen lägerstad, med förbehåll, att hans bortavarande ende son egde rätt att återlösa det sålunda donerade, derest han inom 10 år komme igen och förmådde att för nämnda sina anhörigas lägerstad och själarykt till klostret betala 40 mark. Annars skulle efter 10 års förlopp testators all egendom obetingadt tillfalla klostret (Arv. V: 67—68, VII: 31).

Sina egande fastigheter i Viiala by ökade klostret ytterligare genom köp, hvarå salubref finnas utfärdade:

a) Den $\frac{3}{2}$ 1487, då Anna Simonsdotter sålde 5 aln kring hela byn för 15 mark.

b) S. d., då borgaren i Nådendal Nils Smed med sin hustru Margit för 20 öre penningar upplät till klostret 2 hos honom för detta belopp pantsatta ängar, den ena be-

lägen på Käkölä näs, den andra vid Kukola by, men i teg- och byskifte med Viiala.

c) På samma tid, då Olof Martinssons i Viiala faster Cristin försålde till klostret 1 aln jord i bemälde by för 3 mark (Arv. V: 110—112, VII: 34).

d) Den $\frac{1}{10}$ 1489 i Stockholm, då vordne borgaren i Stockholm Jöns Olofsson af Viiala erkänner sig hafva försålt till klostret för 15 mark svenskt mynt sin jord i Viiala, utgörande 5 aln kring hela byn (Arv. V: 134—136, VII: 36).

e) Den $\frac{17}{5}$ 1497, då Peder och Mattis Michelssöner i Haijais för 18 mark svenskt mynt till klostret försålde allt sitt gods i Viiala, utgörande 6 aln jord i åker och äng kring hela byn.

f) S. d., då en Kadrin, Eriks enka i Viiala, sålde till klostret sin och sina barns del i sagde by, utgörande 3 aln, för 16 mark svenskt mynt (Arv. V: 171—173, VII: 40).

Viiala upptages jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Viipis, Vipis, Vipes, Vippis, i Lemo, nordvest från kyrkan, var ett af de 3 gods, dem kyrkopresten i Borgå Lauris Ingemundsson medelst bref, dat. Åbo den $\frac{22}{6}$ 1447, gaf till Nådendals kloster för sin, sina föräldrars och öfriga anhörigas själar med det förbehåll, att böner skulle i klostret under hela dess tillvaro hållas för honom och hans föräldrar. Härå utfärdades af gifvarens brorson Ingemund Olofsson stadfästelsebref, dat. Nådendals kloster den $\frac{20}{7}$ 1449, och ett ytterligare stadfästelsebref den $\frac{25}{7}$ 1463 — jfr ofvan Mietois (Arv. III: 109—111, 143—144, IV: 80—82, VII: 18, 29). — Lägenheten upptages jemväl i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Villiluoto, Villelooto, Villelota, ö i Töfsala, utanför Hakkenpää by, sydligt från kyrkan. Genom bref, dat.

Nådendal den $\frac{2}{8}$ 1450, gaf Anna Jönsdotter, Greger Anderssons enka, denna ö till Nådendals kloster för sin, sin förste mans Lasse Finnes och för alla sina anhörigas själar med förbehåll, att klostrets systrar och bröder skulle vara pligtiga att bedja Gud för henne, för hennes förenämnde mans själ och för begges deras föräldrars själar samt unna henne så mycken vedbrand, som hon årligen behöfde. Denna gåfva blef jemväl af henne stadfäst den $\frac{22}{8}$ 1462 (Arv. III: 153—154, V: 18, 19, VII: 22).

Medelst bytesbref, dat. Nådendals kloster den $\frac{24}{8}$ 1572, öfverlät klostret Villiluoto holme åt riddaren Henrik Claesson till Kankas i utbyte mot Scholastica äng i Masku och ett annat ängstycke (originalbrefvet i Nådendals kyrkoarkiv; Lagus, Handl:r o. Uppsatser V: 12—13 har för akten oriktigt årtal: 1578 i st. f. 1572).

Vinkkilä, Vinkela, Vinckalæ, Vinkala, by i Vemo, litet nordost från kyrkan. Genom bref, dat. Koskis i Vemo den $\frac{4}{2}$ 1449, gaf väpnaren Anders Jönsson en äng i denna by, uppskattad till 12 lass, till Nådendals kloster för sin och sina föräldrars själar. Ängen tyckes derefter ha frångått klostret, ty den återdömdes till Nådendals kloster af landsrätten i Åbo den $\frac{5}{11}$ 1476 (Arv. III: 134—135, VII: 21; V: 71, VII: 31). Samma äng tillegnade sig senare från klostret ståthållaren på Åbohus Joakim Fleming. Den afkastade dåmera 30 lass hö (Tilläggshandlingar n:o 21, sid. 33, i finska statsarkivet).

Voivala, Voywala, Woyuala, Vayuala, i S:t Karins socken, sydost från kyrkan, nära gränsen till Piikkis. Genom bref, dat. Haga gård i S:t Karins socken den $\frac{23}{9}$ 1444, tillbytte sig Staffan i Voivala 3 stänger jord, som Nådendals kloster egde i Voivala by, mot 4 stänger och 4 ½ aln jord i Haga gård, hvilka af Staffan öfverlätos till klostret (Arv. III: 45—47, VII: 12).

För Greta Nilsdotters (Sakko) provent hade till Nådendals kloster, jemlikt intyg af Gretas moder Katerina Olofsdotter, dat. Nådendal den $\frac{29}{5}$ 1447, utlofvats 100 mark, hvaraf likväl 60 mark liqviderades med Gretas fädernegods Voivala, som sålunda tillföll klostret och hvartill dettas egande rätt bekräftades genom räfstetings dom, dat. Åbo den $\frac{3}{6}$ 1447 (Arv. III: 99—101, 104—106, VII: 17).

Vreta, i Kimito, litet sydvest från kyrkan. Ett gods härstädes hade af klosterfogden Olof Diekn blifvit gifvet till Nådendals kloster; men utan rättegång och redan före Vesterås recess beröfvades klostret detta gods af en Erik Knape från Åbo. Det innehades 1556 af en Jöran Bardskärare (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Ylikylä, Ylikylæ, Ylikyla, i Reso, antagligen nära Kemppilä, hvartill det hade blifvit lagdt af väpnaren Jöns Ingonen. Sannolikt åsyftas dermed nuvarande Ylhäinen hemman om 1 mantal i Vaisaariby, gentemot Kemppilä. Det såldes af Ingonen jemte andra fastigheter i Reso för S:t Anne klosters behof den $\frac{24}{7}$ 1432 åt biskop Magnus och Åbo domkapitel, hvilka, efter att å dessa gods ha erhållit fasta den $\frac{17}{8}$ 1434, skänkte dem till Nådendals kloster den $\frac{12}{4}$ 1442 (Arv. II: 92—94, 99—101, 133—135, VII: 6, 9—10).

Ynäs se Iinais.

Yrosnäs se Iirois.

Åkerby, Åckerby, i Masku, ovisst hvar. Osäkert är, när Nådendals kloster kommit i besittning af detta gods, men att det varit långt före 1537, röjer sig af ett detta år den $\frac{14}{6}$ utfärdadt bref, hvarigenom landsfogden i Söderfinne Erik Andersson tillerkänner klostret ett under

Åkerby lydande ängstycke, som olagligen blifvit tillegnadt Kakkarais (Arv. VI: 157—158, VII: 45). — Äfven i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods är denna lägenhet upptagen.

Årlaks, Orelax, Arlaks, Aderlax, Adherlax, Adhrelax, Adrelax, Adredlax, Adrolax, i Piikkis, sydsydost från kyrkan, nära sjöstrand. Detta gods skänktes till Nådendals kloster förmedelst gåfvobref, dat. Åbo den $\frac{17}{3}$ 1451, af väpnaren Lasse Bertilsson och hans hustru Trudha af Linnunpää (nära Årlaks). Godset hade Trudha erhållit af sin morbror, höfvitsmannen på Åland Magnus Diekn i medgift, då hon gifte sig med sin förre man Haquon Skytta, och gifvarne bestämde nu, att fastigheten skulle efter beggederas frånfälle tillfalla klostret med vilkor, att gifvarne skulle tagas i klosterfolkets gudliga böner och åminnelse, så länge klostret står (Arv. IV: 10—11, VII: 23; jfr Lagus, F. a. g. o. ä., sid. 270).

Genom dombref af den $\frac{16}{10}$ 1488 blef Nådendals kloster ånyo tillförsäkrad besittningsrätt till Årlaks hemman, hvilket Hans Fleming i några år hade frånväldat klostret (Arv. V: 123—124, VII: 35).

Godset togs sedermera 1530 från klostret af Siffred i Lauka i Bjerno, hvilken dervid uppgaf, att kongl. Maj:t hade af honom mottagit pengar för samma gods (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

Äyla bör sannolikt vara Åyla, se Oyla.

Öudd, Öwd, Ööwd, i Halikko. Genom bref, dat. Åbo den $\frac{24}{7}$ 1520, gaf Margareta Mattsdotter detta gods för sina föräldrars och sin egen själ till Nådendals kloster såsom Birgitta Olofsdotters provent (Arv. V: 236, VII: 44); men redan före Vesterås recess tog Hans Erengisleson utan rättegång detta gods från klostret (Tilläggshandlingar n:o 21, pagg. 245—251, i finska statsarkivet).

— Lägenheten finnes derföre icke heller upptagen i 1556 års förteckning öfver Nådendals klostergods.

Förutom förenämnda Nådendals klostergods har man ännu att märka följande lägenheter, hvartill klostrets besittningsrätt finnes blott antydd:

a) Ett obenämndt gods i Piikkis, skattande 20 öre, upptages i Riksens Råds bref af den $\frac{14}{10}$ 1440 bland de under kungsgården Stenberga lydande gods, hvilka tillika med hufvudgården blifvit gifna till Nådendals kloster (Arv. II: 124—127, VII: 8).

b) Ett gods i Tavastland, hvilket jemte annat hade år 1473 eller 1474 blifvit af kyrkoherden Nils i Pedersöre testamenteradt till klostret, men likväl aldrig kommit det till godo, emedan domprosten Magnus Nicolai Stiernkors och Capitulares i Åbo skola, såsom i klostret föregifvits, utplånat bestämningen härom ur testamentet (Arv. VI: 113—114; Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshist., sid. 74).

c) Lokalaks gård i Vemo skall, enligt en oviss uppgift, blifvit af Albrekt Henriksson Görishagen, som jemte sin svärfar, en frälseman Gunar, grundade Lokalaks kapell 1409, skänkt till Nådendals kloster, hvarmed dock en annan uppgift står i strid (Lagus, F. a. g. o. å., sid. 143).

I den förteckning, sannolikt från slutet af 1600-talet, öfver Nådendals klosterbref, som förvaras i svenska riksmuseum och är en annan, än den förteckning, som publicerats i Arv. VII: 1—45, omnämnes ock ett „Bref eller Charteque angående en holme benämnd Kifwilötho.“ Följaktligen har klostret egt ett pappersbref, sannolikt från 1442, rörande Kiviluoto holme, hvars läge ej kan angifvas.

En i Nådendals kyrkoarkiv befintlig inventarii förteckning från den $\frac{8}{6}$ 1634 upptager bland annat prestgården tillhöriga ängar till ett antal af 16 stycken. Bland

dessa uppräknas förutom ofvannämnda Finninkaita, Hästön, Lastika (Scholastica), Lietis och Nenämäki, ännu några andra mindre ängstycken, hvilka, ehuru intet vidare om dem är kändt, efter all sannolikhet jemväl från klostret öfvergått till prestgårdens egendom (jfr ofvan sidd. 294—295).

Ännu finnas i Grönblads, Nya källor etc., sid. 73, omnämnda såsom Nådendals kloster tillhöriga några gods i Rusko och 1 gods i Säkylä, men då af namnen på samma gods endast en och annan bokstaf finnes i behåll, så kunna dessa fastigheter icke närmare specificeras. [1])

Fördelade på nuvarande socknar och kapeller i Finland, ha de i förestående förteckning upptagna klostergods varit belägna i

Birkala: Kukkola.

Bjerno: Helgå. Kuhmis. Kynämäki. Pojoby (Pohjakylä), hvari särskildt märkes: Korsgård (Ristikartano).

Borgå socken: Haga. Kräppelby.

Gustafs socken (Kivimaa, förut del af Töfsala): Löpö (Laupus).

Halikko: Buotila. Kaitaranta torp. Kokkila. Kuttila. Kydö. Märrys. Pamsila. Parila. Päärnäspää. Riikala. Torkila. Valtula? Öudd.

Harjavalta: Kulkkila.

Hattula: Katinala.

Hvittis: Karhiniemi. Siivikkala.

Ijo: Leistola.

Janakkala: Hyvikkälä.

Karis: Lagnarona? Sandnäs.

Kiikala (förut del af Uskela): Rekijoki.

Kimito: Långnäs. Tunglaks. Vreta.

---

[1]) Det i ofvannämnde akt hos Grönblad å raden 3 nedifrån förekommande: „Be . . . . alä“ synes dock i originalet kunna läsas såsom Seppälä — se detta gods här ofvan sid. 408.

Kumo: Kuoppala. Käipilä.

Lemo: Iirois. Kaitais. Kaivois. Monnois. Pennis. Viipis.

Letala: Malkko.

Lundo: Kärpis l. Kärpälä. Nautila. Raukkala. Vangio.

Masku: Ajosenpää. Auvola äng. Böle. Hujala. Iinais. Ivars. Kajala. Kakkarais. Kallela. Karinkylä. Kiriola. Lellais. Malho. Monaka ö. Määksmäki. Nenämäki. Nikkarla. Nivola. Oyla skog. Ristmäki. Scholastica äng. Stenberga. Sudensalo äng. Suutarla. Synänsalo äng. Vasikkaluoto. Åkerby.

Merimasku (äfven benämndt Otava ö, förut del af Masku): Danskila. Finnilä. Finninkaita. Hirvois. Hästholmen. Kaitais holme. Karvis. Krekilä. Kukonniemi. Kuuslaks. Lietis holme. Pöllö holme. Randuis.

Mietois: Kaskis. Mietois (nuv. kyrkoby). Telkimäki. Tervois.

Mustasaari: Kokoböle.

Nousis: Alakylä. Laihois. Möllerin niittu. Pajala. Poutus. Torois.

Nykyrka (i Åbo län): Varherla.

Pargas: Borstböle. Brusböle. Kappelstrand. Pölsböle. Tammo.

Pemar: Aakois. Kuusivuori. Luuspää. Meltola. Suksela. Vartsala.

Piikkis: Aerla (Ainala). Böle. Hadvala. Hiirlä. Hirsund. Huttala. Katkoja. Ootois. Årlaks.

Pojo: Antkärr. Gumnäs.

Reso och *Nådendals landsförsamling:* Ailos. Böle. Haijais. Herttula. Hyrkkälä. Ilenjärvi äng. Immais. Ingois. Jaakkola. Jokkis. (Kallas) Vadanäs äng. Karlela. Karvitta. Kasto bro äng. Kemppilä. Kerttula. Kirstilä. Krookila. Kuivalahti. Kukola. Kultaranta. Käenoja äng. Käkölä. Löytäne. Mahittula. Miekilä. Montiskala. Nuijala. Paavola. Saksila. Soinis. Soi-

nista. Suovuori. Tammisto. Urenorko äng. Vatjo. Vesikeski äng. Viiala. Ylikylä.

Rimito: Brunnila. Kuivais. Pakinais. Röödilä. Strömsholm.

Sagu: Eitsböle. Hallela. Kaltunpää. Karinkorva. Koutböle. Kursala. Marike. Paliko. Päisterpää. Salmis. Saustila.

S:t Karins: Haga. Hulkkis. Koristo. Littois äng, ofvanför träsket. Voivala.

S:t Marie eller *Räntämäki:* Kärsämäki. Metsäkylä (Metsämäki). Pitkämäki.

Storkyro: Friisilä.

Töfsala: Helsingeby. Kettumaa. Kutkumaa. Lemetti. Siusluoto. Syvälahti. Tammisto. Vainionperä. Valjamaa. Villiluoto.

Uleå landsförsamling: Oulu å, andel deri.

Ulfsby: Friidala. Harjunpää. Skardaböle. Suolisto.

Uskela: Hämmäis. Karjaskylä.

Vahto kapell (förut del af Rusko): Seppälä. Teräväoja äng.

Vemo: Hiedoi (Heda). Huruis. Kelo. Kesois. Korvenranta. Lahdenranta. Lahdingo. Nygård. Reinilä. Tammisto. Ukkila. Vinkkilä.

Viborgs socken: Laiharanta i Vakkelais by. Rasalaks by, hvari särskildt märkas: Kilpiälä. Lammassaari.

Villnäs kapell (Lemo): Askais.

Virmo: Lepistö. Liuskallio. Sydänperä. Tursanperä.

Ylistaro (förut del af Storkyro): Lahtis.

Kap. XV.

Klostrets öfriga ännu i behåll varande minnesmärken.

De talrika gods, som i tiden tillhört Nådendals kloster och af hvilka, såsom i nästföregående kapitel visats, de flesta ännu återfinnas inom resp. socknar, utgöra lika många ännu qvarstående minnen af Finlands förnämsta klosterinrättning. Och dock är förrådet af dennas minnesmärken ännu icke härmed uttömdt. Många andra finnas derjemte, och det af hvarjehanda slag.

Det förnämsta hithörande monument, som genom sekler trotsat och än framgent skall trotsa förgängelsen, hvarifrån det en gång räddats genom konung Johan III:s ofvan omförmälda kloka åtgärd af år 1577, är den gamla, vackra, rymliga och väl belägna klosterkyrkan, den närbelägna stadens och omnejdens största prydnad. Flera svåra pröfningar har detta monument haft att bestå, den svåraste, då byggnaden i följd af en vårdslös skytts vådaskott den 4 mars 1628 antändes och härjades af eld. [1]) Medelst vidt omkring insamlade medel blef kyrkan sedermera restaurerad, men dess innehafvare, en liten och obemedlad församling, har dock icke alltid, såsom sig bordt, förmått underhålla den stora tempelbyggnaden. Med bidrag af statsmedel har det omsider lyckats att gifva kyrkans inre ett församlingens behof motsvarande, om ock nog mycket moderniseradt, utseende. [2]) Ofvanpå den s. k. Nunnekyrkan, vid kyrkans vestra gafvel, har år 1797 uppförts en tornbyggnad.

---

[1]) Se härom närmare: Elmgren, Nådendals klosterruiner, sidd. 30—32.

[2]) Initiativet till kyrkans renovering togs af Finlands generalguvernör grefve F. Berg, hvilken vid sitt besök i Nådendal 1858 fann en reparation af kyrkan oundgängligen nödvändig och påyrkade densamma. Den $^{17}/_{7}$ 1860 beviljade Kejserliga Senaten för detta ändamål 3,000 rubel silfver.

Klostrets dernäst vigtigaste minnesmärken utgöras af ett stort antal medeltidshandlingar, originala dokumenter, af hvilka de flesta förvaras i svenska riksarkivet, några af dem försedda med klosterkonventens ofvan beskrifna sigill.

Vidare finnas i Nådendals kyrka ännu i behåll hvarjehanda inventarier, hvilka i förgången tid varit i bruk inom klostret. Dertill höra:

1) Handskrifna arbeten.

a) „Missale a monachis quondam usurpatum" in 8:o — en liturgisk sångbok (antiphonarium?) — med 4-liniga noter, något defekt i början och slutet, innehåller 33 blad med prentad skrift, första bladet af pergament, de öfriga af papper, tillhörig Reso kyrka.

b) Ett lectionarium på latin, en diger bok i mindre oktav, prentad på fint pergament med delvis kulörta bokstäfver, försedd med tjocka pergamentspermar och ett knäppe i behåll. [1])

2) Ett tryckt arbete:

„Psalterium per Barthol. Gothan et Cantica", fol. eller stor oktav. I arbetets början saknas 1 à 2 blad samt längre fram det blad, hvilket innehåller psalmerna XV, XVI och en del af psalmen XVII. Efter Psaltaren följa 11 blad Cantica (lofsånger från Bibeln). Boken, tryckt på pergament har i röd skrift till slut: „Bartholomeus Gothan impressit in Lubeck." Med gammal handstil från katolska tiden äro tillagda: „Lectiones vigiliarum pro defunctis, suffragia quotidiana in vesperis et matutinis habenda." I boken, hvilken ånyo på 1840-talet inbundits i vackert pergamentsband, ingår numera främst ett

[1]) I kyrkans inventarii längd för 1825 angifves arbetet sålunda „Missale Romanum i MSS. å pergament in 8:vo med slitit läderband, ungefärligen ifrån 14:de århundradet. Defect vid början och slutet."

blad, som å ena sidan innehåller en på pergament tryckt blankett till aflatsbref af Ioannes Angelus Arcimboldus Iuris utriusque doctor Prepositus etc. dat. 1518 die quinto mensis decembris. [1])

3) Kyrkokäril.

Ännu finnas i behåll en nattvardskalk med sexkantigt skaft och sexuddig fotställning i gotisk stil äfvensom en paten, hvardera af silfver, om hvilka i en kyrkans inventarii längd för den $\frac{1}{9}$[2] 1825 förmäles:

„1. Ett st. innan och utan till starkt förgyld kalk synes vara af katolska tidens arbeten. Består af tre st. vid hvarannan fästade med skrufvar och nu mera bortfallna naglar. Sjelfva pokalen är slät; foten sirad med drefne eller utstående Seraphims hufvuden och andra figurer; mellan stycket utmärkt med utstående löfvärk. Väger 56 lod. [2])

---

[1]) I en Nådendals kyrkas inventarii längd, som granskades vid biskop Rothovii första visitation derstädes den 7/1 1628, således omkring 2 månader före kyrkans brand, upptagas följande från katolska tiden i behåll varande skrifter, dock utan uppgift, hvilka af dem voro handskrifna och hvilka tryckta:

Missale Romanum Latinum, på papper, stor folio;

Libri Cantus Latini, defecti, 2 st. på pergament, stor folio;

Officium Missæ latinum & incompletum, stor folio;

Psalterium Latinum, 2 st. in 4:o;

Breviarium Romanum, 2 st. in 8:o, det ena på pergament, det andra på papper.

[2]) Tvifvelsutan samma kalk, som finnes upptagen i inventariilängder från 1628 och 1634. — Den nuvarande skålen är emellertid från en senare tid. Vid kyrkans reparation på 1860-talet blef nemligen altarkransen utvidgad och tillgänglig för flere nattvardsgäster samtidigt, hvarföre ock den förra pokalen, som befanns för liten för det större behofvet, blef förstorad. Omkostnaden härför bestriddes af en församlingsmedlem, hvars namn ännu är ingraveradt å skålen. Kalkens skaft och fotställning äro dock allt ännu de ursprungliga med pressade sirater i gammaldags stil. Foten är nedantill garnerad med 3 englahufvuden; mellan dem rika fruktknippen.

2. Ett stycke till näst beskrifna kalk hörande Paten öfver allt förgyld. Kring brädden läses ingraveradt med stora Munke bokstäfver: *thenne kalk loth brodhär jönes budde aff nadhendal göra hy stockholm.* Midt i botten af patenen är ingrafverad en bild af en munk klädd i kåpa, m. m., väger 11 lod.“ [1])

4) Andra lösören.

a) En åttkantig, 32 tum hög dopfunt med fot, af grofhuggen rödlett marmor, sjelfva skålen 8 $^1/_2$ tum djup med flat botten af 20 $^1/_2$ tums diameter och i mynningen af 25 tums diameter. [2])

b) En 3 à 4 famnar hög, fyrkantig ställning med gallerverk i flera afdelningar. På 4 alnars höjd från golfvet vidtager först ett 5 qvarter högt gallerverk af jern, hvarpå följer gallerverk af trä i 4 lägre våningar med lotusblommor i hörnen. Deröfver är ännu en hög tornspira af trä, på hvars spets en skulpterad Kristusbild hänger in duplo på korset, d. v. s. på hvardera sidan af korset. Om denna ställnings syfte ha meningarna varit delade, i det att några förklarat denne tingest ha varit ett förvaringsrum för aflatsbref, andre åter betecknat den såsom ett relikskåp. Den riktigaste förklaringen synes dock vara lemnad af E. Nervander, Den kyrkliga konsten

---

[1]) Äfven i en kyrkans inventariilängd från 1729 sammanföras dessa begge föremål i följande ordalag: „En stor innan och uthan förgylt Kalck, med der tillhörig pateen med stora munck bookstäfver.“ — Den af Budde skänkte patenen, hvars diameter utgjort 14 $^1/_2$ centimeter, har i nuv. pastors tid blifvit förstorad medelst tillskott af en ny sarg, så att patenens diameter nu är 19,7 centimeter. Utvidgningen har verkstälts för att få patenen afpassad till den förstorade kalken.

[2]) Den åttkantiga formen ansågs beteckna nya födelsen. Den nya födelsedagen, lagd till skapelseveckans dagar, gör nemligen 8 (jfr Nervander, Den kyrkliga konsten i Finland, II, sid. 68). — Enligt 1825 års inventariilängd har denna dopfunt tidigare tjenat såsom „vigvattenskål.“

i Finland under medeltiden II, sid. 59, der apparaten uppges vara ett sakramentshus eller -skåp till förvaring af de kyrkliga kärlen. Dylika skåp voro under katolska tiden dels fasta, anbringade i nischer i kyrkväggen, nära altaret, dels fristående, då de vanligen hade plats invid någon af korpelarne. Om i fråga varande sakramentshus yttras på anförda ställe: „Ett ursprungligen rätt vackert, men i våra dagar otympligt restaureradt sakramentshus i gotisk form är man i tillfälle att se i Nådendals kyrka. Det är några famnar högt och bygdt af trä i form af en tornspira. Sjelfva skåprummet är ej stort och tillslutes af en dörr, bildad af korslagda jernband, genom hvilket galler de heliga kärlen voro synliga för menigheten."

c) Ett altarskåp med i trä utskurna, målade och förgyllda bilder, framställande i fonden: himladrottningens Jungfru Marie af den Gudomliga Treenigheten verställda kröning, med S:t Birgittas och S:t Katarinas bilder på hvar sin sida. Hvardera sidotaflan innefattar åter åtta figurer, fördelade i tvenne våningar, 4 i hvarje. Då skåpets dörrar under passionstiden voro tillslutna, presenterades för menigheten endast de å dörrarnas yttre sida på papper målade bibliska scenerna: syndafallets historia och Frälsaren på korset. Tillslutet är detta skåp 6 ½ fot bredt och 5 ½ fot högt, uppslaget dubbelt så bredt. Måhända är detta altarskåp just den „taffl", som enligt ett bref af den $\frac{1}{7}$ (1511—1512? l. 1514?) tillverkats af en mester Olaff i Danzig (Grönblad, Nya källor till Finl:s medeltidshist., sid. 537).

d) Ett stort crucifix, framställande Kristus på korset i naturlig storlek, väl skuret i trä och måladt. Efter att förut ha varit placeradt ofvanför altarskåpet, är det numera upphängdt å kyrkans södra vägg.

e) En ljusstake af jern med 4 armar, afbildad å sid. 88 i Finska Forminnesföreningens tidskrift III.

f) En jernkrona, hvilken i 1825 års inventariiförteckning skildras sålunda: „Ett st. stor krona af järnkedjor och järnband samt nedersta kransen af Renshorn,

skall fordom hängt ofvanföre locus poenitentiæ publicus för de nunnor, som brutit sitt votum castitatis. Numera söndrig och det ena renshornet förkommet.“ Denna, såsom det synes jemväl i Elmgrens Nådendals klosterruiner, sid. 33, accepterade tydning af kronans uppgift har dock med skäl bestridts af framl. kapellanen i Nådendal K. Dahlberg, hvilken i sina anteckningar upplyst, att redskapet varit en „ljuskrona, skänkt af någon, som gjort ett godt skott på en hjort [ren], hvars horn han låtit sätta till kronan.“

Af Nådendals klosterkyrka förut tillhöriga inventarier finnas dessutom ännu i behåll:

„Fragmenter af en vacker i trä skuren relikgömma i utpreglad gotisk stil. Den har ursprungligen haft en tornlik form, och på de fem sidorna i detta helgedomakars nedersta afdelning ses i genomskuret arbete de fem bokstäfver, som bilda namnet: Maria. Från Nådendal har det öfverflyttats till Universitetets museum.“ (Nervander, a. a. sidd. 61—62).

På sistnämnda ställe förvaras ock numera, enligt meddelande af magister Hj. Appelgren, tvenne låsskyltar, hvilka tillhört Nådendals kyrka, den ene i gotisk stil — har formen af kyrka med torn — den andre i götisk stil, med qvadratiskt midtelparti.

Enligt den hel. Birgittas anordning för hennes klosterstiftelse skulle vid gudstjensten icke få förekomma orgelmusik. Ganska tvifvelaktig synes derföre följande uppgift om Nådendals kloster: „Med bestämdhet uppger traditionen, att Nådendals klosterkyrka egt det lilla orgelverk, som efter obekanta mellanöden slutligen hamnade i Korpo, derifrån detsamma kom till Dragsfjerds obetydliga kapellkyrka. Ännu år 1871 och sannolikt ännu senare var det der i bruk, ehuru de gulnade tangenterna voro i högsta grad utslitna samt ljudet svagt och vibrerande, men likväl ännu ganska angenämt. Blåsbälgen sattes ej i rörelse

genom trampning, utan med en dragrem, som horisontelt utgick från sidan af orgelverket." (Nervander, s. a. sid. 75, jfr dock Finska Forminnesför:s tidskr. VIII, sid. 158, hvarest uppges, att orgeln från Nådendal skulle kommit till Nagu).

I Finska Forminnesför:s tidskr. VIII, sid. 143, omnämnes ännu en å Villnäs egendom befintlig pendyl, hvilken enligt traditionen skulle ha tillhört Nådendals kloster. Äfven en „rätt prydlig portklapp från Nådendal med ornament och figurer fanns i den forna Mannerheimska samlingen [på Villnäs]. Om den tillhört klostret eller verldslig byggnad är dock obekant." (Nervander, a. a., sid. 75). [1])

Ett särskildt vittnesbörd om klostrets gagneliga verksamhet aflägga ännu i dag flera minnesmärken af den bland Nådendals nunnor idkade handslöjden. Att denna var här införd af Vadstena nunnor, har redan tidigare framhållits. Att den här, liksom i Vadstena, bestod, förutom i sömnad, hufvudsakligen i virkning, broderi och spetsknyppling, har jemväl förut påpekats. Redan för tillverkningen af ylleplagg (strumpor o. a.) till dagligt bruk i det nordiska klimatet måste virkningen framstå såsom en särdeles nyttig konst, medan åter broderiet och spetsknypplingen främst tjenade för kyrkliga ändamål, såsom förmedlande tillverkningen af kyrkoskrudar.

[1]) Ett nyligen uppdagadt minne från klostertiden må ännu omnämnas. Vid trädplantering på nunnebackens södra sluttning i trakten af den fordna hjongården hittades om sommaren 1889 en rund, flat sigillstamp, till färgen gul, af messing eller brons, lika vid, men dubbelt så tjock, som en 5-penni slant. Aftryckt utvisar sigillet ett bomärke af detta utseende inom en fin perlkrans, mellan hvilken och den yttre randen läses i små bokstäfver: s'iohan gunnichvelt. Stampen har måhända tillhört någon resande från Curland, der, enligt Bunge, Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch, Band 3, n:o 891, en Godekin von Gynnikvelde förekommer år 1349 och, enligt n:o 944, en Godekin Gunningvelt var borgare i Goldingen år 1352.

I betraktande af det nära förhållande, hvari Nådendals kloster under de första åren af sin tillvaro stod till Masku kyrka, vore man böjd att antaga, det redan det sinnrika, med gammaldags lappsöm utsydda, antependium (altarförhänge), som fordom tillhört Masku kyrka och som finnes afbildadt och beskrifvet i Finska Forminnesföreningens tidskrift IV, sidd. 177—179, varit en efter svenskt mönster [1]) utförd produkt af de första nunnornas i Nådendal konstflit, om än uppkomsten af dylika arbeten, enligt hvad i nästnämnda beskrifning uppgifvits, bör hänföras redan till 13:de seklet.

Men om ock en sådan förmodan skulle sakna tillräcklig grund, så finnas ännu i behåll flera andra otvifvelaktiga prof af nunnornas i Nådendal konstfärdighet. Sådana äro:

a) En bit, 4 à 5 tum bred, hvit spets, hvilken enligt inventariilängden från 1600-talet uppgifves vara: „spets af vordna Nunnors i Nådendahls kloster tillverkning" — förvaras i kyrkans sakristia.

b) „Ett st. gammal och söndrig Messhake af grönbottnigt sammet, påsydt med kors och rosor af gullgalon samt kring halskragen med Munkbokstäfver af dito."

Så uppgifves detta plagg i 1825 och 1840 årens inventariilängder. Det förvaras numera i universitetets ethnografiska museum. Den med munkbokstäfver kring halsöppningen broderade, något otydliga inskriften synes innefatta några böneord till sanct Andreas. Den begynner nemligen: „O sancte Andrea", hvilka ord af en annan forskare tolkats: „Olavus Andreæ, troligen den Nådendals klosterbroder, som år 1463 var närvarande vid ett ting i Åbo slott" (se Elmgren, Nådendals klosterruiner, sid. 33). — Sådana broderade messhakar tillverkades

---

[1]) Ett dylikt antependium har anträffats i Östra Stenby kyrka, liksom Vadstena belägen i Linköpings stift. „Stenbo socken" i Östergötland och Östkinds härad finnes omnämnd tidigast 1370. Höjer, Ötergötlands län, sid. 102.

ofta nog i Finland af der, såsom annorstädes, bosatte professionele perlstickare. Men då, förutom desse, äfven fromma adliga fruntimmer och nunnor sysslade med dylika arbeten (jfr Nervander a. a., sid. 66), så kan med skäl förenämnde messhake gälla såsom ett bland profven af nunnornas i Nådendal konstflit.

c) En i brokiga färger (rödt, blått, gult och hvitt), på en väf af sammanspunnet linne- och hampgarn, med korsstygn utsydd väggbonad, 4 aln lång, 1 aln 10 tum bred. Arbetet, som synes varit en del af ett längre stycke, innefattar, utom öfra och nedra bården, 4 åttkantiga fält, alla i olika mönster: 1) mest till venster en vase, på hvardera sidan om hvars öfre del synes en engel; 2) dernäst ett gladt stycke, Jesu födelse: öfverst är en mindre krubba, öfver hvilken synas ett åsne- och ett hästhufvud, inunder en större krubba, bakom hvilken äro tvenne personer, Maria med Jesus, och vid hvars ena ända till höger timmermannen Josef intager en stående ställning, medan vid andra ändan till venster den hel. Elisabeth knäböjer, på hvardera sidan i fältets öfre del synes jemväl här en engel; 3) det tredje fältet föreställer måhända lifsens träd, eller ock det ur senapskornet uppgångna trädet, med en fågel på hvardera sidan om dettas öfra del; 4) det fjerde fältet innesluter en stor stjernbeströdd fågel, antagligen en påfågel (odödlighetens sinnebild) med uppslagna vingar. Fälten omgifvas hvart för sig af en 3 ½ tum bred röd arabesk med en infattad hvit ranka och åtskiljas från hvarandra af mellanliggande ornamenter. I undre bården förekomma omvexlande: en hjort, en krönt mansfigur och ett symmetriskt ornament, medan i öfre bården ständigt återkommer Jungfru Marias initial M med krona öfver, hvilket märke ingår äfven på flera andra ställen i arbetet.

d) I universitetets ethnografiska museum förvaras „ett rätt fint broderi i klumpsöm på linne med lejon- och fågelfigurer, hvilket arbete uppges vara broderadt af nun-

nor i Nådendals kloster“ (Nervander, a. a., sid. 67, der det finnes afbildadt liksom ock i Finska Forminnesföreningens tidskrift III, sid. 90).

Enligt benäget meddelande af magister Hj. Appelgren förvaras dessutom i universitetets ethnografiska museum följande qvinnoarbeten från Nådendals kloster:

e) „Fragment af ett större broderi i korsstygn af röd, blå, gul och hvit ylletråd på grof linneväf.“

f) „Två längre stycken af oäkta brokadtyg, sannolikt fordomtima väggbeklädnad.“

g) „Rödt drettatyg med broderade figurer.“

h) „Öfverdrag till en kudde, broderadt med silke på linnetyg.“

Sina förnämsta handarbeten utförde nunnorna i Nådendal för kyrkliga ändamål. Men icke ensamt härför anlitades deras konstförfarna händer. Så har man sig bekant, att på den tiden sedermera konung Johan, såsom „Hertig af Finland“ (1556—1563), höll hof på Åbo slott, bemälda klostersystrar på beställning förfärdigade arbeten åt hertigen. Enligt hertig Johans i svenska riksarkivet befintliga diarium från denna tid erhöll befallningsmannen på Åbo slott Simon Thomasson den 6 maj 1559 befallning att beställa några par vantar af nunnorna i Nådendal. Äfven större arbeten synas de fromma systrarna ha för hertigens räkning utfört, att döma af den rundliga betalning i matvaror, som för verkställda arbeten åt dem utanordnades för ett enda år. Enligt „Lasse Michelsons Regenskap paa Åbo slott pro Anno 1561“ (n:o 896, foll. 43 och 47 i finska statsarkivet) bekommo nemligen nunnorna i Nådendal sagda år för arbeten „til vår Nadige Herres behoff“: 1 tunna lax, $\frac{1}{2}$ tunna sik och $\frac{1}{2}$ skeppund finska gäddor.

Ett varaktigt, mycket omfångs- och välsignelserikt, om ock derjemte helt anspråkslöst minne gifves ännu, hvilket Nådendals nunnor lemnat efter sig. Detta är den nyttiga folkslöjd, som alltsedan klostrets tid genom år-

hundraden [1]) fortlefvat i den å orten af både män och qvinnor, unga och gamla idkade strumpstickningen. Enligt Rhyzelii Monasteriologia, sid. 298, skulle nunnorna först efter reformationens inträde under Gustaf I:s tid företagit sig att i nämnda slöjd handleda flickor på orten, hvilket ock förefaller ganska antagligt, i anseende till den frisinnade uppfattning af klosterfolkets klausur, som konung Gustaf sökte göra gällande. Tyvärr ha dock alstren af denna lofvärda folkslöjd å orten i senaste tid visat sig mer och mer oförmögna att uthärda täflan med de billigare produkter, som erhållas med tillhjelp af strumpstickningsmaskiner.

[1]) I ett af Per Brahe från Åbo slott den $^{10}/_{3}$ 1649 utfärdadt privilegiibref för den lille Fläcken och Staden Nådendal säger han sig ha förnummit, att „sielfua Inwånare hafue lust till sin egen opväxst och förkåffringh, och i synnerheet medh stickande af allehanda Sorter dagligen mehr och mehr tiltage.“

BIHANG,

innehållande

HANDLINGAR

rörande

Finlands kloster.

I. Finvid Jönssons enka Karin Pedersdotters och hennes sons pantbref till Nådendals kloster, dat. Nådendal den 28 april 1451.

Från en afskrift i Nådendals kyrkoarkiv.

Thet schall allom witterligit wara som thetta Breff höra eller see thet Iag Kadhrin Päders Dotter Hederligs Mans Finwidh Iönssons Enckia Gudh hans [siäl] Nade i Finneela uppo Ottafwa öö [med min] Son Niclis Finvidson kännomps medh [thesse] woro oppno brefwe Oss af Rätto witterligit gälskyldughe wara Systrom och Brödhrom i Nadendahls Closter XXI Marck Penninga sådana som i Åbo gängts oc gäfft är, hwilcka the oss Rätteliga läntho oc redheliga antwardadhe i warom storom trangsom oc sanna widher tharff före hwilcka Penninge Summo wj sätthiom thöm fore en brucklighen panth alt thet wj äghom i thän Holmanom som kallas *Westra Kaijta nesth Ottafwa öö* ligger, med swå skälom oc förordhom at the skola sama Holman bruka oc nytia epter thera egin wilja oc, han scal lösa sik sielfwer swa at hwert aar afstas aff fore scrifno Penninga Summo ena halff Marck badhe i hardhom Aarom oc gladhom till then dagh the äro fulleligha bereddhe, undhantaghno Rören ther wexir undher, hona williom wj siälfwe behalldha, Fiske watnit oc Skoghen maghom wj och bruka, mädhan them till worth eghit behoff oc Ecke till andhrom, oc nu om Pascha scal thenne Stadhgan ga uppa, Item skeer thet swa som Gudh förbijudhe att thenne förskrefne Holmen wj swa pantsätiom gaar thöm aff med nagrom räth tha tillbiudhom wj oss oc wara Ärfwingia at betahla förnembde Systrom oc brödrom

swa manga Penninga ta blifwa ighen af förnembde Summo epter thera eghin willia uthan alt argt och hielperädhe i Till thes mere visso bidhiom wj förnembde Kadhrin och Niclis beskedelighan Man Philippus Jonson i Ysenkylä, att han henge sitt Incigle uppa wara wägna forr thetta Breff, medan wij icke siälffwe Insighle hafwom, oc ther till bidhiom wj hedherlige Män *Pedher Karpelan Häradze höffdinge i Masko* oc Iöns Hannoson i Willela om thera Insighle till witnisbyrdh forr thetta breff hwilcket som gifwit är i Nadendahl År efter Gudz byrdh M.C.D.L. primo uppa fierda dagh Pascha,

(L. S.) (L. S) (L S)

Concordare vidimus cum ipso originalj

H. Joh von Börgen. *Oloff Ioh. Sundell.*

2. Biskop Konrad Bitz' utkast till installationsintyg för Nådendals kloster, gifvet vid Nådendals kloster 1462.

Från Upsala universitets bibliothek. Codex n:o 31, foll. 23 och 24.

Proiectum super litteras institucionis.

In nomine domini Amen. Nouerint universi, quorum interest seu interesse poterit quomodolibet in futurum, quod sub' anno domini mcdlxij die penultima mensis augusti, nobis Conrado dei gracia episcopo ecclesie Aboensis apud monasterium Vallisgracie ordinis sancti Augustini sancti saluatoris nuncupati alias beate Birgitte constitutis, honesti et religiosi viri fratres Magnus confessor generalis et Rötkerus conuentualis monasterii Wazstenensis ordinis antedicti vigore quarundam litterarum alias nobis directarum per reuerendissimum patrem et dominum Johannem diuina miseracione dominum archiepiscopum Vpsalensem et regni Swecie primatem ceterosque nobiles milites et dominos eiusdem regni Swecie consiliarios instanter

requirendo humiliter supplicabant, ut iuxta continenciam et tenorem earundem literarum secundum instanciam nobis factam in eisdem ad earum execucionem plenariam procedere dignaremur. Nos igitur attendentes huiusmodi litterarum efficaciam veraciter perpendimus et intelleximus eas concernere fundacionem construccionem et dotacionem monasterii beate virginis Marie, beati Johannis baptiste et sanctarum Anne et Birgitte, alias Valisgracie antedicti. Exigentibus igitur nobis a fratribus memoratis, cuius auctoritate et licencia iam essent in eodem monasterio Vallisgracie sorores et fratres positi atque conuentualiter et regulariter collocati, ipsi coram nobis et aliis fidedignis quam plurimis testibus ad hoc requisitis specialiter et vocatis quasdam copias sub autentica manu confectas et redactas quarundam literarum summorum pontificum videlicet Johannis xxiij et Martini quinti inter ceteros earum articulos et paragraphos istum articulum, qui de verbo ad verbum hic sequitur integraliter, continentes in medium producebant. Ceterum cupientes, vt religio et ordo predicti in dei laudem et dicti ordinis incrementa spiritualiter et temporaliter augeantur, abbatissis, vicesgerentibus, sororibus, confessoribus generalibus, patribus ac fratribus, necnon generali conseruatori eiusdem ordinis monasteriorum et locorum prefatorum, presentibus ac posteris, in quibuscunque locis eis pia largicione concessis, uel in antea concedendis, uel que aliis iustis modis poterint adipisci, vbicunque fuerint, monasteria, ecclesias, cappellas, oratoria et domos ordinis et religionis predictorum cum domibus, clausuris, cimiteriis, campanilibus, campanis et ceteris necessariis officinis eciam de nouo recipiendi receptaque et recipienda, fundandi et construi faciendi, ac in eis tam per fratres quam sorores secundum regulam et instituta predicta, tam edita quam edenda, pro tempore viuentes ponendi, jure tamen parochialium ecclesiarum et quorumcunque aliorum in omnibus semper saluo, constitucionibus apostolicis et regule prefate sancti saluatoris et aliis

quibuscunque contrariis nequaquam obstantibus, auctoritate prefata ac tenore presencium de speciali gracia licenciam elargimur. Ostenso itaque sufficienter et probato quod idem monasterium Vallisgracie fundatum, constructum et dotatum fuerit per plures illustres principes, reges et episcopos, specialiter dominum Magnum celebris memorie et alios episcopos ecclesie Aboensis ceterosque milites et nobiles consiliarios regni Swecie primarios et principales fundatores ad sustentacionem tot sororum, vt sufficientes sint ad suum officium decantandum, atque tot fratrum, quod et ipsi ad cantandum omni die de tempore officium sint valentes, eciam adeo quod tam in anno sterili quam fertili habeant prouentus et redditus necessarios et competentes et eciam ad supportacionem onerum pro tempore incumbencium personis et monasterio supradictis, nos igitur reuerendissimi patris et domini, domini archiepiscopi aliorumque nobilium et dominorum consiliariorum regni Swecie prefatorum voluntatem literarumque exigenciam et tenorem cum omni reuerencia et promptitudine ac sincera, vt decuit, caritate volentes prosequi cum effectu, prehabita deliberacione diligenti, masticatoque ac communicato maturo consilio cum capitularibus nostris predilectis predictum monasterium Vallisgracie iterato accessimus et locum ac ipsius loci situm atque disposicionem diligenter perspeximus ipsumque pro monasterio huiusmodi aptum, vtilem et honestum inuenimus, ipsumque tamquam talem approbantes dedimus eisdem personis edificia iam inchoata pro consumacione dicti monasterii perficiendi aliaque necessario construenda prosequendi, consumandi et ad finem debitum perducendi per structuras congruas et decentes cum ecclesiis, campanilibus et campanis, cimiteriis atque aliis quibuscunque necessariis officinis auctoritate apostolica predicta et ordinaria plenam et liberam licenciam et omnimodam potestatem. Ad laudem igitur et honorem benedicte et individue trinitatis, patris videlicet et filii et spiritus sancti ac sanctorum patronorum tocius regni

Swecie scilicet sanctorum Johannis baptiste et Erici atque nostre dyocesis Aboensis Henrici, Anne et Birgitte, necnon pro felici incremento et ampliori dilatacione ordinis sancti saluatoris sorores et fratres diuisim in suas habitaciones intra monasterium huiusmodi introducendo consecrauimus et inclusimus iuxta regulam et constituciones ordinis supradicti tot in numero personas scilicet sexus vtriusque, quod abundanter sufficiant ad tenendum et conseruandum conuentum et diuinum officium decantandum astringendo eisdem ad tenendum et obseruandum perpetuo et inuiolabiliter regulam sancti Augustini et constituciones beate Birgitte. Fecimus insuper habitaciones personarum predictarum tam fratrum quam sororum ita segregari et ab inuicem dividi vt in nullo loco patere possit introitus ab vna in aliam, nisi in locis secundum regulam prefatam specialiter ordinatis. Hiis omnibus, vt premittitur, peractis et completis, prelatos videlicet abbatissam et generalem confessorem per sorores et fratres eosdem pridem iam electos iuxta eorum regulam et constituciones confirmauimus et prefecimus eisdem ydoneos et circumspectos moribus, sciencia et etate ac in disciplinis regularibus et constitucionibus predictis bene per omnia doctos et ornatos, vt alios instruere valeant et in eis regularis discipline stabile ponere fundamentum, vt celorum domino eiusque gloriose genitrici patronisque nostris supradictis ac omnibus sanctis tanto deuocius et quiecius valeant et debeant continue famulari. In cuius nostre exequcionis atque canonice institucionis sic peracte omniumque premissorum firmiorem euidenciam, testimonium et munimen secretum nostrum vna cum sigillo venerabilis nostri capituli presentibus sunt appensa. Datum apud monasterium Vallisgracie sepedictum anno domini mcdlxij.

3. Notarien Johannes Drywers af Mecheln meddelade:

[1]) Littera institucionis et inclusionis conuentuum monasterii Vallisgracie in Fynlandia, que fiebat anno lxij ipso die sancti Francisci etc:a, wt patebit.

Från Upsala universitets bibliothek. Codex n:o 31, foll. 25 och 26.

In nomine domini amen. Anno a natiuitate domini mcdlxij:o indiccione x die vero xxvij:a mensis Octobris, que fuit vigilia apostolorum Symonis et Jude hora tertiarum vel quasi in ecclesia sancti Nicolai opidi Stokholmensis Vpsalensis dyocesis pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini, domini nostri Pii diuina prouidencia pape 2:i, anno eius quarto in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum pariter et rogatorum presencia constituti deuoti et religiosi viri fratres Rotkerus Benedicti conuentualis Vatzstenensis et Johannes Andree conuentualis Vallisgracie, monasteriorum Lyncopensis et Aboensis dyocesium mihi legendam porrexerunt et manualiter dederunt quandam litteram pargamenam nouiter conscriptam, non viciatam, ratam aut cancellatam sed omni suspicione carentem, sigillis rotundis reuerendi patris domini Conradhi episcopi Aboensis eiusque venerabilis capituli munitam, cuius tenor talis est de verbo ad verbum, prout sequitur:

In nomine domini amen. Nouerint vniuersi, quorum interest seu interesse poterit quomodolibet in futurum, quod anno domini mcdlxij xiii:a [2]) die mensis Augusti nobis Conradho dei et apostolice sedis gracia episcopo ecclesie

---

[1]) Med ungefär samtida hand är framför littera tillskrifvet: „Instrumentum super."

[2]) Antagligen felskrifvet för xxx:a, jfr ofvan sid. 446.

Aboensis aput monasterium Vallisgracie ordinis sancti Augustini, sancti salvatoris nuncupati alias beate Birgitte constitutis, honesti et religiosi viri fratres Magnus confessor generalis et Rotkerus conuentualis monasterii Vatzstenensis ordinis antedicte supplicacionem suam humillime porrexerunt, quatenus intuitu de [? dei] eiusque gloriose matris virginis Marie, sancti Johannis baptiste necnon sanctarum Anne et Birgitte obque frequentes instancias serenissimi principis domini nostri regis Cristierni ac reuerendissimi patris et domini, domini Johannis diuina miseracione archiepiscopi Vpsalensis ceterorumque nobilium ac procerum militum ac dominorum regni Swecie consiliariorum ad aliqualem ampliorem erectionem fundacionem construccionem et tam sororum quam fratrum finalem inclusionem monasterii Vallisgracie antedicti in dyocesi nostra nouiter inchoati procedere dignaremur. Nos autem christianam religionem, diuini cultus augmentacionem ac animarum salutem extrema possibilitate procurare volentes prefatorum fratrum supplicacioni intentas accomodauimus aures, cepimusque pro ipsius monasterii habitudine et negocii huiusmodi consumacione oportunas sollicitudines adhibere, protestacione tamen premissa, prout eciam per presentes protestamur, quod in hac re minime procedere curaremus, nisi per summos pontifices erigendi noua loca se licenciam habere specialem ostenderent et docerent, vnde et ipsi coram nobis et aliis fidedignis quam plurimis testibus ad hoc requisitis et rogatis quasdam copias quarundam litterarum summorum pontificum videlicet Johannis xxiij et Martini quinti sub autentica manu confectas in medium producebant, que inter cetera quendam super nouorum locorum ereccione articulum continebant, qui de verbo ad verbum sequitur et est talis. — — Ceterum cupientes, vt religio et ordo predicti in dei laudem et dicti ordinis incrementa spiritualiter et temporaliter augeantur, abbatissis, vicesgerentibus, sororibus, confessoribus generalibus, patribus ac fratribus, necnon

generali conseruatori eiusdem ordinis monasteriorum et locorum prefatorum, presentibus ac posteris in quibuscunque locis eis pia largicione concessis vel in antea concedendis vel que aliis justis modis poterunt adipisci vbicunque fuerint, monasteria ecclesias, capellas, oratoria et domos ordinis et religionis predictorum cum domibus, clausuris, cimiteriis, campanilibus, campanis et ceteris necessariis officinis eciam de nouo recipiendi, receptaque et recipienda fundandi et construi faciendi ac in eis tam per fratres quam sorores secundum regulam et instituta predicta, tam edita quam edenda pro tempore viuentes ponendi jure tamen parochialium ecclesiarum et quorumcunque aliorum semper saluo constitucionibus apostolicis et regule prefate sancti saluatoris ac aliis quibuscunque contrariis nequaquam obstantibus, auctoritate prefata et tenore presencium de speciali gracia licenciam elargimur. [1]) — Ostensa igitur super antedicta locorum ereccione summorum pontificum licencia et quod idem monasterium Vallisgracie fundatum, constructum et dotatum fuerit per quamplures illustres principes ac venerabiles patres ac dominos reges et episcopos, specialiter dominum Magnum felicis recordacionis antecessorem nostrum ceterosque milites et nobiles consiliarios regni Swecie tamquam primarios et principales fundatores ad sustentacionem tam in anno sterili et fertili tot sororum et fratrum, quod sufficientes sint ad diuinum officium inibi decantandum necnon ad supportacionem onerum pro tempore incumbencium personis et monasterio supradictis, nos igitur attendentes serenissimum principem dominum nostrum regem ac reuerendissimum patrem dominum archiepiscopum ceterosque dominos regni consiliarios ad diuini cultus augmentacionem pio ac sancto moniti desiderio volentes eciam et nos, vti ex assumpto tenemur officio, Christi seruicium ampliare ac prefatorum domino-

---

[1]) Utgör 24:de artikeln i Johannes XXIII:s bulla, dat. Rom den 1 maj 1413, se Sv. Dipl. fr. o. m. 1401, n:o 1714, sid. 631.

rum voluntatem cum promptitudine omni et sincera caritate in omnibus prosequi cum effectu, prehabita deliberacione diligenti, masticatoque ac communicato maturo consilio cum capitularibus nostris carissimis, predictum monasterium Vallisgracie iterato accessimus et locum et ipsius loci situm atque disposicionem diligenter perspeximus, ipsumque pro monasterio huiusmodi aptum, vtilem et honestum inuenimus, atque tamquam talem approbantes dedimus eisdem personis edificia iam inchoata pro consumacione dicti monasterii perficiendi, aliaque necessario construenda prosequendi, consumandi et ad finem debitam producendi per structuras congruas et decentes cum ecclesiis, campanilibus et campanis, cimiteriis atque aliis quibuscunque necessariis officinis auctoritate apostolica predicta et ordinaria plenam et liberam licenciam et omnimodam potestatem. Ad laudem igitur et honorem benedicte et indiuidue trinitatis, patris et filii et spiritus sancti gloriosissimeque virginis Marie dei genetricis ac sanctorum patronorum tocius regni, necnon pro felici incremento et ampliori dilatacione ordinis sancti saluatoris sorores et fratres diuisim in suas habitaciones intra monasterium huiusmodi introducendo consecrauimus et inclusimus juxta regulam et constituciones ordinis supradicti tot in numero personas scilicet sexus vtriusque quod habundanter sufficiant ad tenendum et conseruandum conuentum et diuinum officium decantandum, astringendo eisdem ad tenendum et obseruandum perpetuo et inuiolabiliter regulam sancti Augustini et constituciones beate Birgitte. Fecimus insuper habitaciones personarum predictarum tam sororum quam fratrum ita segregari et ab inuicem diuidi, vt in nullo loco patere poterit introitus ab vna in aliam nisi in locis secundum regulam prefatam ordinatis. Hiis omnibus, vt premittitur, peractis et completis prelatos videlicet abbatissam et generalem confessorem per sorores et fratres eosdem pridem iam electos juxta eorum regulam et constituciones confirmauimus et prefecimus eisdem ydoneos

et circumspectos moribus, scientia et etate ac in disciplinis regularibus et constitucionibus predictis bene per omnia doctos et ornatos vt alios instruere valeant et in eis regularis discipline stabile ponere fundamentum, vt celorum domino eiusque gloriose genetrici, patronisque nostris supradictis ac omnibus sanctis tanto deuocius, et quiecius valeant et debeant famulari. In cuius nostre exequcionis atque canonice institucionis sic peracte omniumque premissorum firmiorem euidenciam, testimonium et munimen secretum nostrum vna cum sigillo venerabilis capituli nostri presentibus est appensum. Datum aput ecclesiam nostram Aboensem anno domini quo supra xv die mensis Octobris.

Super quibus omnibus et singulis deuoti et religiosi fratres Johannes et Rotkerus prefati a me notario publico subscripto vnum vel plura publicum seu publica fieri petiit instrumentum ac instrumenta. Acta hec fuerunt hec Holmis in ecclesia sancti Nicolai dicte Vpsalensis dyocesis predicto sub anno, indictione, die, mense et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem honestis viris et dominis Magno Bernardi et Magno Trottonis in dicta ecclesia sancti Nicolai prebendatis testibus ad premissa vocatis pariter et rogatis.

Et ego Johannes Drywer de Mechlinia Cameracensis dyocesis sacrosanctissimis apostolica et inperiali auctoritatibus notarius et scriba publicus, quia dicte littere presentacioni, auscultacioni et in publicum leccioni omnibusque aliis et singulis dum sic, ut premittitur, fierent et agerentur vna cum prenominatis testibus piis fui eaque sic fieri vidi et audiui ideo hoc presens publicum instrumentum manu mea propria conscriptum et subscriptum exinde confeci et in hanc publicam formam redegi — signoque et nomine meis solitis et consuetis signaui rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum.

4. Extrackt aff E N. Gammall Clöster Book. Lydandes om Hestholman.

Från Nådendals kyrkoarkiv.

Anno, Domini 1485 Lögerdagen nest för Palmesöndagen. Kommo Lasse Bagge Nhils Sifwedzsson, Swen Gregersson med några Ehrlige Dannemän aff Nådhendals Köpstadh Stadde i Clösterna Talapoortt. Och ssålde oss een ÖÖ liggiandes i Merimascho, emellan Kukolais och Kussilax be:dt Hestöö. för Peninger — 10 m:r betalt, een Then Kanna och een nij Kopar Kaar, I sså måttå att Clöstredt blif:r wed holmen Ewärdeligen till Kyrckenebygningz behoff som förbe:de dannemän wittna. Och hwad holman ähr bettre ähn förbe:de Pening:r. Thet hafue the undt för gudz schuld, och för theris siele gagn, the helge Kyrckene.

5. Birgitta Andersdotter, Konventssyster i Vadstena, nu varande i Nådendals kloster, till herr Swante Nilsson; dat. Nådendal in die Eskilli episcopi et martiris, den 12 Juni, sine anno.

Från finska statsarkivet. Grönblads manuskripter till hans Nya Källor till Finlands medeltidshistoria, fol. 146. — Enär Svante Nilsson dog den $^{2}/_{1}$ 1512, så är brefvet antingen från 1510 eller 1511, antagligare från 1510, hvilket år i september Kalmar eröfrades af danskarne.

Efter originalet på ett afklippt qvartark papper. Sigillet, innehållande ett stort kors och tryckt i brunt vax, väl bibehållet qvar vid brefvet. Utanskriften *[à tergo]* lyder: „Högboren förste, her Swante Nilson, Swærikes rikes fförstandardre, syn alra kæreste fadher, sændes thette breff met allom kærlek och dotterlike ödmykt.“

Awe Maria, gratia plena. Dotterlik hilssa met allom kærlek och ödmiwkt, hedherwær(di)gaste fadher,

hærra och första, alra kyereste fadher, thakker jach idher met allom kærlek och ödmykt for allan fadherliken kærlek j haffwen mik giort Thæn alzmæktogaste Gud wardhe jdher atherlöne m:c fal. Alra kæreste hærra och fadher, bidher Jach idher wærdohet met allan kærlek och ödmiykt, ath j göre for Gudz kærlek skwl och idhra Jnffödha ædhlahet, at j wilya giffwa thænna dande man Jeppe Anderson idhre wærdohetz wægha breff Jn thyl Noriez rike syna rætta ressa och ærænde wthan alt arkhet met Gudz hiælp och ath idher wærdohet thæktes göra wæl moth honom fatik man, thet ær myn ödhmyka bön thyl idher Kæreste hærra och fadher, gören hær om, som myn ödhmyka bön och godha thro thyl idhor wærdohet ær. Kære hærra, haffwer Jach och hörth ath idher wærdohet skal thyl Calmarna, Gud fadher och son och thæn hælge andhe och ridher sancte Jöran ware met idher badhe næter och dagha och beware idher thyl liff och syæl och alla idhra wærdohetz thro thiænara och wæner och gömme idher for alla falskhet och forradilssee Æn tha ath jach owerdogh ær, skal jach idher ingen dagh forglöma. Gud geffwe ath (jach) wiste oppa hwath thidh idher wærdohet astad wille. Hær met idher the hælga threfallohet beffælinde badhe met liff och syæl. Lather myn kæra fadher her Swen och alla myna keera systra aff Wastena clostre ære idher kærlika hilssa met m:c goda nættre Ex Nadendal, jn die Eskilli eppiskopi et martyre

syster Birgitta Andherssa doter,
convæns systre i Vastena clostre,
nw warandz j Nadendals clostre.

6. Skyddsbref för Nådendals kloster af konungens krigsöfverste i Finland Ivar Fleming, dat. Kustö den $\frac{17}{11}$ 1523.

Från svenska riksarkivet. Handlingar rörande Svenska Kyrkan, Skolorna och Hospitalerna m. m. 1520—1560. Kloster och Hospi-

taler. Nådendals kloster. — Originala handskriften mycket skadad. Deraf finnes dock följande afskrift:

Jach [Iwar] ffleming h vor keriste nadigste herris Her Göstaffs aff gwdz fförsijn wtwaldt Swergies och gotis koning etc. ffwlmechtighe höwitzman och statliollare fför Hans nadis höghetz krixffolk wtj aaland oc ffinland Gör wetterligit at aar epter gudz börd Mdxxiij Tiisdaghen nest effter Sancte martinj episcopj dag Thaa iach paa kwsta war kom fför mich Reenliffuedisman broder henrick mattei off Sancte birgitte orden vti nadendal antwardade mich, eet wortt keriste nadigste herris lijkte breff. Vti hwilket berörtt war at iach öwersee skwlle teris breff weffrijheter och gambla privilegia oc ther öppa giffwe them en ssäkerheit oc vtj ingoo moottha ther öwer göre them noge fforfong etc. Saa aff then Sinnerlig gönst och nade Hans maiestat them vndt och giffvit haffwer fför klösterns och menige conventzens ffatigdom skwll. oc jach the breffwe skelige owerseet haffwer Som gamblee koningha oc fframlidna Herrer them giff[uit] haffwer Tager anamar och wndfonger jach menige conuenthet teris tienare legeffolk gotz och egedel[e]r rörligit och orörligit oc hwad thz helst ware eller nempnas kan klostreno met [ret]ha tilhörer i war keriste nadigste herris hegn ffrid fförswar skijd oc beskerm besijnerligha ath hegna ffreeda fförsware skijdde och beskerme ffor altt owerwall och ffardagha till Retha in till wor nadigste herris tilkömpst Och när hans höghet warder sielffwer personlige komendes [til] thena landz enda fförhoppes mich at hans maiestät epter . . . fförbätrer och ffför . . . . . privelegia effter redlighet en thet nw i mijn magt är Dog effter then beffallning . . . aff hans nade medgiffwen är. fforkuner jach alla [andliger?] och werldzlighe. Serde[les] . . . . . embitzmen Som ffför hans höghetz skwld wele skole göre . . . . i nogen mottha offörretha . . . . wed wor keriste nadigste herris . . . . som ffför scriffwit staar . . . .

7. Lagmannen Erik Flemings dombref för Sten Stures arfvingar å några gods i Sagu och Pemar socknar, hvilka gods Sten Sture skänkt till Nådendals kloster, dat. Sagu den 15 augusti 1531.

Från en afskrift i Vaaranens samlingar 1530—1599 i finska statsarkivet.

Arom apther Herrens Christj börd Mdxxxi Then tid högmectigh förstis Konungh Göstaffs Suäriges och göta Konungh mijn kere nodige Herres Embetzman Tomes scriffuere somer ting hult meth almogen aff Suderfinne vpo hans nodes vegne Oc Jack Erich Flemingh riddere lagman i suderfinne lagsagu Tingh hult i sagw soken Thå talede forbenemde Tomes scriffuere vpo tesse äpter:ne Godz som äre *Saustiola, II godz i Hallialaby,* och II godz i *Torckila by* liggendes i sagw soken, *Ahos oc Meltile* vtj pemar soken, Som gamble her Sten sture köpt hade aff ffru Lucia her Henric Classons äpterleffue Och giffuit vnder Nodendals klöster ffför xlvj år sedan Ther optanemde Tomes Eskede räth wpo äpter Westeråes recess oc ordinantz, huilkit ärende Jac sköt Jn för tesse XII i nemden som äre, Henrik Cantor lasse j padas Jons i pijrteböle las i timböle michel kamp Henric Mäkipä Jons grip Clemet i ronlas larens j osmelax anders i narflax henric i lilleby och peder i salmen Ath the her vm ransaka skulle til ith vitnisbörd met mijn Dom äpter thet så domt war i vesteråes, huad frelsis godz som giffuit war vnder kyrkyiae oc klöster Jnnen lxxx år tho skulle neste arffuingerne kennes vnder sith Ty viste tesse XII her Jnthet anneth emot ath seijie vthen bliffue vid then dom som tilfförenne i Vesteråes dömdt war oc sade för:ne her Sten stures neste arffua förnemde godz och gorda Til, huilkit iac och stadfester met mijn Dom Til ytermere visse oc stadfestilse henger iac mit Jncigel vnder thette

breff Som giffuit oc scriffuit är i ffor:ne Sagu soken om s:te worffrw dagh assumtionis Anno vt Supra.

(L. S.)

8. Häradshöfdingen Sten Henrikssons dombref för Sten Stures arfvingar å gods i Reso och Vemo socknar, hvilka gods Sten Sture skänkt till Nådendals kloster, dat. Poiko gård (i Rimito) den 16 september 1531.

Från svenska kammararkivet. Afskrifvet från pergamentsbrefvet N:o 43.

Arom effter Herrens Cristi börd mdxxxi Then tiid Högmectig förste Konung Göstaffs Swerigis oc Göta Konung myn k:ste nådige Herris ambetzman Eric Oleffzson, landzfogte i Norfinlandt Somar ting hult mz almogen i Reså sokn vpa Haus nodes vegna Oc Jac Sten Henricson Häredzhöffding i Masko härede. Häredz ting hult i for:de reså sokn. Tha talade myn for:de nadige Herris Æmbetzman Thomas Arffuedson vppa eth godz benemdt *Vadioss* i Resa sokn liggendes oc vppa en andell i *Kaskis* godz liggendes i Wemo sokn huilka godz Gamble H. Sten Sture köpt hade aff fru Lucie H. Henric claussons ridderis aterleffua oc giffuit them vnder Nadendals closter for xlvj or sidan Ther for:de Thomes Arffuedson eskede rätt vppa efster Vesterars resess oc Ordinantia vppa for:de myn nadigiste Herres vegna. Huilket ärende jac sköt til the xij tha i nemden soto som är Karl Hinszala Jönss kukula Matts hapala Thomas Järwenmäkj Henrik ristimäkj päder Jacola Thomas kertula Jacob mekelä Henric birila Morten ibidem Olaff haugnis Oloff kerdolan. At the ther om ranszaka skulde til itt vitnebörd mz myn dom effter som dömt war i Vesterors At hwad frelsz godz som giffuit var vnder kirkior oc closter jnnan lxxx or, tha skulde neste erffwingen kennis wider sith. Thy viste thenne xij ther intit annad sägia emot vtan bliffuo vid then dom som til förende dömt war i Vesterars oc sado

för:de H. Sten Stures näste erffwingia for:de Wadios godz oc en andell i Kaskis till huilkit oc jak forberörd Sten Henricson stadtfeste mz myn dom Til ytermere visso oc stadtfestilse henger jac mith Signete vnder thz breff. Giffuit oc Scriffuit vppa Poycko gard Lögerdagen næst effther helge korss dagh Exaltationis Aor som forscriffuit Star.

[Det vidhängande sigillet har: S H öfver en sköld med ett renhufvud].

9. Abbedissan Valborg Torkilsdotters qvittens å bekomna 17 mark af Erik Andersson för Raukkala gods, dat. Nådendals kloster den 8 november 1545.

Från finska statsarkivet. Finlandz Copiæbook N:o 4. Lit: A. Fol. 269.

Jag Syster Walborg Torkels Dodter Abbedissa Vthi Nådendals Clöster Beekænnes med dedta breff at iag på mina Conventes wegna haf:r annammat aff ehrlige och welb: Man Erich Andersson — 17 mk:r Reedepeningar förr nogen deel han togh aff Rauckala godz, för åhn Convente hade pening:r anammat, effter gooda manna Rådh och Förening och Vthi K: M: wår K: Nådige Herres goodh behagh till dess witne at iag med Conventen för:ne — 17 mk:r anammat och opb:t haffwer trycher iag wårt Conventes insegle Vnder dette bref giffwit i Nådendals Closter A:o Datum M:D:X.L:V. in fra octavas omnium Sanctorum.

10. Kongl. Maj:ts bref till Henrik Klasson, att Konungen bekommit de tu bref, hvilka Henrik anammat i Nådendals Kloster lydandes på de gods som herr Sten Sture gifvit klostret, och att Kon:n ämnar behålla dem, efter han är rätta byrdeman till godsen. **Dat. Stockholm den 3 September 1551.**

Afskrifvet från Fab. Collans afskrifter från Riksregistraturet för 1551, fol. 151 — volym n:o 5, i universitets biblioteket i Helsingfors.

Wår gunst etc. Wij haffwe bekommett the Tw breff Henrik Claesson, szom thu haffwer anammedt vdj Nådendals Clöster, lydandes opå thze godz som her Sten Stwre och några andre till samme Clöster giffwitt haffwe, Och effther samme her Sten Stwre oss skyld war, och wij till hans godz rette bördemen och ägende äre, Therföre wij och breffwen, nu her haffwe förware latid, Och är wår willie, att thu wilth beflithe tigh ytterligere ransake effther hwad dell, wij tig senest thu hoss oss stadh war, myntligen tilsade och befallde. Gud tig befalenndes.

II. Förteckning öfver Nådendals klosters landbönder 1556.

Från svenska riksarkivet. Handlingar rörande Svenska Kyrkan, Skolorna och Hospitalerna m. m. 1520—1560. Kloster och Hospitaler. Nådendals kloster.

Tesse effterscriffne

Landbönnder haffwe legat unndeer Nanndals Closter anno 56 Hvilcke Konunglig Ma:ttz fogter haffwer Wederkenntz och skole giöre Regennskap före Anno 57 Och renntade tesse Effterschreffne Godz anno 56 Som her efter Fölier,

Försth

Norfinlandh

Masko Sochn

Hirffwas [Hirvois]: Ginngerdz penninger 6 öre. Rogh 1 pundh. Haffre ½ spann. Bönår ½ spann. Koossmör 1 ½ ℔ [1]) 5 marker. Öll ½ tunna. Ull 4 marker.

Rauttis [Rauduis]: Ginngerds penninger 1 mark. Rogh 9 spann. Kornn 1 ½ spann. Haffre 1 spann. Koossmör 1 ½ ℔. Ull 8 marker. Öll ½ tunna.

[1]) Utgjorde i äldre tid tecknet för lispund.

Bööle: Ginngerds penninger 6 öre. Rogh 4 ½ spann. Haffre 1 spann. Bönår ½ spann. Koossmör 2 ℔. Ull 4 marker. Öll ½ tunna.

Saxila: Ginngerds penninger 7 öre. Rogh 4 spann. Korn 1 spann. Haffre ½ spann. Bönår 1 spann. Ull 4 marker. Kossmör 1 ½ ℔. Öll ½ tunna.

Stenbergh: Ginngerds peninger 2 mk. Rogh 3 pundh 2 spänn. Korn 3 spann. Haffre 2 spann. Bönår 2 ½ spann. Ull 17 marker. Koossmör 5 ℔. Öll 1 tunna.

Lellaijs: Gingerds peninger 12 öre. Rogh 3 pundh 1 spann. Korn 2 spänn. Haffre 1 spann. Bönår 1 spann. Ull 5 marker. Koosmör 3 ½ ℔. Öll 1 tunna.

Malhåå: Gingerds peninger 12 ör. Rogh 10 spänn. Korn 1 spann. Bönår ½ spann. Hvete 1 fierding. Ull 9 marker. Kossmör 2 ½ ℔. Öll 1 tunna.

Ijnais: Gingerds penninger 1 mk. Rogh 6 ½ spann. Korn ½ spann. Haffre ½ spann. Bönår 1 spann. Hvete 1 fierding. Ull 4 marker. Kossmör 2½ ℔. För öll 2 spänn Maalth.

Nickarnna [Nikkarla]: Rogh 5 ½ spann. Haffre 1 spann. Bönår 1 spann. Ull 10 marker. Kossmör 2 ℔. För 1 T:na öll 1 spann och 1 fierding Malth.

Åkerbij: Gingerds peningar 1 mk. Rogh 8 spänn. Kornn ½ spann. Bönor ½ spann. Ull ½ ℔. Kossmör 2 ℔. För 1 t:na öll 1 spann 1 fierding Malth.

Kalela: Rogh 3 ½ pundh. Korn 1 spann. Bönår 3 spann. Ertther 1 fierding. Ull 3 marker. Kossmör 4 ℔. Gingerds Rogh 2 spänn. Kornn 2 spänn. Haffra 2 spann. Får 2 st:r. Smör 1 ℔. Liuss 24 st:r. Öll 2 t:nr.

Karinkijle [Karinkylä]: Gingerds peningar 1 ½ mk. Rogh 2 ½ pundh. Kornn 2 spann. Haffra 1 ½ spann. Bönår 1 ½ spann. Hvete ½ spann. För öll 2 ½ spann kornn. Ull 12 marker. Kossmör 3 ℔.

Annan Hans granne uti same bij: Gingerds penningar 12 öre. Rogh 2 spänn. Bönår 1 fierding. Ull 7 marker. Koossmör 2 ℔. För öll 2 ½ spann kornn.

Ristinn Mäkj [Ristmäki]: Gingerds peninger 12 öre. Rogh 14 spann. Korn 1 ½ spann. Haffre 2 spänn. Ull 7 marker. Kosmör 2 ½ ℔. För öll 2 ½ spann Korn.

Annen Grannen uti same bij: Gingerds peninger 12 ör. Rogh 2 pundh 2 spänn. Korn 1 spann. Haffre 1 spann. Bönår 1 fierding. Ull 8 marker. Kossmör 1 ½ ℔. För öll 2 ½ spann Kornn.

Ninåla [Nivola]: Gingerds peninger 12 öre. Rogh 5 spann. Kornn 7 spenn. Haffra 2 spenn. Bönår 1 spann. Koosmör 1 ½ ℔. Ull 6 marker. För öll 2 spann kornn.

Mäckismäkj [Määksmäki]: Gingerds peninger 12 öre. Rogh 3 spann. Bönnår ½ spann. Haffre 1 spann. Ull 2 marker. För öll 2 spann kornn.

Lemå Sochnn.

Askaas: Gingerds peningar 1 mk. Rogh 5 ½ spann. Kornn 1 spann. Haffra ½ spann. Hvete ½ spann. Ull ½ ℔. Koossmör 2 ℔. Öll 1 tunna.

Annen hans granne: Gingerds peninger 6 öre. Rogh 4 spann. Kornn 1 fierdingh. Ull 2 ½ marker. Kossmör 1 ½ ℔. Öll 1 tunna.

Tridie grannen: Gingerds peningar 12 öre. Rogh 8 spann. Ull 7 marker. Koossmör 2 ½ ℔. Haffra 2 spenn. Öll 1 tunna.

Vippis [Viipis]: Gingerds peninger 12 öre. Rogh 3 spann. Kornn ½ spann. Haffra 1 spann. Bönår 1 spann. Ull 3 marker. Koossmör 1 ½ ℔. Öll 1 tunna.

Kaittas [Kaitais]: Stadga peningar 3 ½ mk. Koossmör 1 ℔. Ull 2 marker.

Pämeis: [Pennis]: Rogh 9 spann. Kornn 4 spann. Haffra 1 fierding. Bönår ½ spann. Gingerds peninger 12 öre. Koossmör 2 ℔. Ull 4 marker. Öll 1 tunna.

Vemåå Sockn.

Kesois: Gingerds peninger 1 mk. Rogh 5 spenn. Kornn 1 spann 1 fierding. Haffra 2 spenn. Bönår 1 spann.

Kossmör 2 ½ ℔. Ull 6 marker. Öll o. För dagsverke 2 öre.

Hedais [Hiedoi]: Stadga peninger 4 mk.

Renila [Reinilä]: Stadga peningar 6 mk.

Nijgåårdh: Stadga penningar 4 mk.

Wirmo Sockn.

Metois [Mietois]: Ginngerds peninger 12 ör. Rogh 5 spenn. Kornn ½ sp. Bönår 1 sp. Haffra ½ sp. Ull 6 marker. Kosmör 1 ℔ 5 marker.

Telcki mäki: Gingerds peningar 6 öre. Rogh ½ spann. Kornn 1 ½ spann. Kossmör 1 ℔.

Twrsanpere [Tursanperä]: Gingerds peningar 12 ör. Rogh 7 spann. Kornn 1 ½ spann. Haffra 2 spenn. Bönår 1 fierding. Hvete 1 fierding. Ull 6 marker. För öll 2 spann Kornn.

Annen granen: Ginngerds peninger 12 öre. Rogh 10 spänn. Kornu 4 sp. Bönår 1 sp. Hvete 1 fierdingh. Kossmör 1 ℔. Föör öll 2 spann Kornn.

Nousis Sockn.

Tåråis [Torois]: Ginngerds peninger 1 ½ mk. Rogh 5 spann. Kornn ½ spann 1 fierding. Haffre 1 spann 1 fierding. Bönår 1 ½ spann. Ull 5 marker. Kossmör 2 ℔. För öll 2 spenn Maallth.

Påuttus [Poutus]: Gingerds pening:r 6 ör. Rogh 3 spenn. Kornn 3 spann. Haffre 1 ½ spann. Kossmör 1 ℔. Ull 2 marker. Föör ööll 1 spann 1 fierding Kornn.

Lahååis [Laihois]: Ginngerds peninger 6 öre. Rogh 2 ½ spann. Haffra 1 spann. Koossmör 1 ℔. Ull 2 marker. Föör öll 1 spann 1 fierding Kornn.

Reso Sockn.

Immais: Ginngerds pänninghar 1 mk. Rogh 7 spann. Bönår ½ spann. Ull 6 marker. Koossmör 1 ℔ 5 marker. Öll 1 t:na.

Såjnis [Soinis]: Gingerds peningar 6 öre. Rogh 7 ½ spann. Kornn 1 spann. Haffra ½ spann. Ertter 1 spann. Ull 1 mark. Kossmör 1 ½ ℔. Öll 1 t:na.

Kultrandia [Kultaranta]: Ginngerds peningar 1 mk. Rogh 7 spenn 1 fierding. Kornn 1 spann. Haffre ½ spann. Bönår 1 spann. Koossmör 2 ℔. Öll ½ t:na.

Vialaa [Viiala]: Ginngerds peninger 10 ör. Rogh 4 spenn. Haffra 1 fierding. Bönår 1 spann 1 fierding. Kossmör ½ ℔. Ull 4 marker pundh. Öll 1 tunna.

Kirstila [Kirstilä]: Ginngerds peninger 2 mk örttig:r. Rogh 4 pund 2 spenn. Kornn 2 ½ spann. Haffre 1 spann. Bönnåår 2 spenn. Kossmör 2 ½ ℔. Ull 14 marker. Öll 1 t:na.

Haias [Haijais]: Ginngerds peningar 1 ½ mk. Rogh 2 pundh 1 spann. Hvethe ½ spann. Haffra 2 spenn. Bönåår 1 ½ spann. Ull 7 markher. Koossmör 3 ℔. Öll 1 tunna.

Annen granne: Ginngerds penninger 12 öre. Rogh 2 pundh 1 ½ spenn. Kornn ½ spann. Ull 7 markher. Öll 1 tunna.

Pawåila [Paavola]: Ginngerds peninnger 6 öre. Rogh 2 spann. Haffra 1 spann. Ull 3 marker. Föör ööl 2 spann Kornn.

Hijrckele [Hyrkkälä]: Ginngerds peninnger 1 mk orttigher. Rogh 7 spenn. Kornn ½ spann. Haffre 2 ½ spann. Bönår 1 spann. Ertter ½ spann. Hvete 1 fierdingh. Ull 7 marker. Koossmör 1 ½ ℔. För ööll 2 spann Kornn.

Krokilä [Krookila]: Ginngerds peningar 1 markher. Rogh 3 spenn. Kornn 2 spann. Haffra 2 spenn. Ull 3 marker. Koossmör 1 ½ ℔.

Kempile [Kemppilä]: Ginngerds peninger 1 mk. Rogh 9 spenn. Kornn 2 sp. Haffra 2 ½ sp. Bönår 1 fierding. Hvethe 1 fierding. Ull 7 marker. Koossmör 2 ℔. För öll 2 spenn Kornn.

Ingåis: Ginngerds peningar 1 mk. Rogh 4 pundh. Kornn 2 ½ spann. Haffra 2 ½ spann. Bönår 2 spann. För öll 2 spann kornn. Ull 11 marker. Kossmör 2 ½ ℔.

Nuiala: Ginngerds peninger 12 öre. Rogh 10 spenn. Haffra 1 spann 1 fierding. Ull 7 marker. Kossmör 2 ½ ℔. Öll 1 tunna.

Karuitta: Ginngerds peningar 2 mk. Rogh 5 pundh 4 spenn. Kornn 3 ½ spann. Bönår 3 spenn. Hvete ½ spann. Ull ½ ℔. Kosmör 2 ½ ℔. Öll 2 t:nor.

Tammistå: Ginngerds peningar 1 mk. Rogh 3 spenn. Kornn 1 spann. Haffra 1 spann. Bönår 1 fierding. Ull 2 marker. Öll 1 tunna.

Töffwesal Sochn.

Helsinge: Stadga peninger 4 mk.

Löpåbij [Löpö] medh tre granner: Stadga peninger 1 ½ mk orttiger.

Hwittis Sochnn.

Cariniemi [Karhiniemi]: Giiörss stadgann ut årlighenn 4 pundh alle hånndhe säädh. Daxwerckes peninger ½ mk. Kossmör 3 ℔. Ull 5 marker.

Annen grannen: Utgiiör årliighenn 4 pundh allehåånde ssädh. Daxwerkes peninger ½ mk. Kosmör 3 ℔. Ull 5 marker.

Kulckilaa [Kulkkila]: Stadga peninger 12 ör.

Siuckala [Siivikkala]: Daxverckes peninger ½ mk. Uti allehånnde sädh 3 ½ pundh. Koossmör 1 ½ ℔. Ull 2 marker.

Vlsbij Sochnn.

Solista godz [Suolisto]: Daxwerkiis peningar ½ mk. Uti allehånnde sädh 3 ½ pundh. Koosmör 3 ℔. Ull 6 marker.

Skordböl [Skardaböle]: Daxwerckis peningher ½ mk. Uti allehånnde sädh 2 ½ pundh. Kosmör 4 ℔. Ull 5 marker.

Harinpe [Harjunpää]: Stadga peningher 2 mk.

Cumåå Sochnn.

Keipilä [Käipilä]: Staadga peninger 2 markher.
Kopala [Kuoppala]: Stadga saallth fiisk 1 fierdingh.

Uschelaa Sochn.

Rekioo [Rekijoki]: Stadga peninger 3 markher.

Rijmettela Sochn [Rimito].

Quiwas [Kuivais]: Stadga peninnger 6 mk.

Rusko Sochn.

Brunila [1]): Stadga peninnger 3 markher.
Seppele: Stadga peninger 3 mk.

Letala Sochn.

Malwåå [Malkko]: Stadga peninghar 4 mk.

Söder Finlandh.

S: Karin Sochn.

Haga godz: Kornn 8 spann. Bönår ½ spann. Haffre 1 pundh. Hvete ½ spann. Ull 3 marker. Koossmör 1 ½ ℔. Gingerds Rogh och Kornn 1 pundh tiill hopa.

Hwilckis godz [Hulkkis]: Rogh 3 ½ pundh. Kornn 3 pundh. Bönår 1 spann. Haffre 1 ½ spann. Hvete ½ spann. Ull ½ ℔. Koosmör 3 ℔.

Korista [Koristo]: Rogh 3 ½ pundh. Kornn 3 pundh. Bönår 1 spann. Haffre 1 ½ spann. Hvete ½ spann. Ull ½ ℔. Koosmör 3 ℔. Utgiör 1 mk. penng.

Lunnd Sochnn [Lundo].

Vanckio: Kornn 2 spann. Bönår ½ spann. Haffre 3 ½ spann. Hvethe ½ spann. Ull 6 marker. Koossmör 1 ℔ 5 marker.

Picke Sochn [Piikkis].

Hadwala: Stadga peninger 3 mk.

[1]) Borde ha hänförts till Rimito.

Annen granne: Rogh 10 spann. Kornn 3 spann. Hvete 1 fierding. Gingerds kornn 1 pundh. Ull 4 marker.

Böll godz [Böle]: Stadga peninger 18 öre.

Hirioila [Hiirlä]: Stadga peningar 3 mk.

Ariala 2 godz [Aerla]: Aff egendens Rogh 1 pundh. Kornn 5 ½ spann. Bönår ½ spann. Haffra ½ spann. Ull 3 marker. Kosmör 3 ℔. Gingerds peningar 1 mk.

Katkoia: Stadga peninger 6 öre.

Luspää [Luuspää]: Daxwerckiis peninger ½ mk. Rogh 7 spenn. Kornn 2 spann. Bönår ½ spann. Haffra ½ spann. Hvete ½ spann. Ull 9 marker. Koosmör 2 ℔. Hwete 1 fierdingh. Gingerds Rogh 2 spenn. Kornn 3 spann. Haffra 1 spann. Fåår 1 st:r. Lius 12 st:r. Smör ½ ℔.

Sagu Sochn.

Salmis: Stadga rogh 7 spenn. Kornn 3 spenn. Haffra 1 ½ spann. Koosmör 1 ½ ℔. Gingerdsrogh 1 pundh.

Aff then andre grannen: Peninger 2 ½ mk. Rogh 8 spenn. Kornn 3 sp. Bönår 1 sp. Haffra 1 sp. Hvete 1 spann. Ull 6 marker. Kosmör 3 ℔.

Huttula [Huttala]: Rogh 14 spenn. Kornn 1 pundh. Bönår 1 spann. Haffra 2 ½ spann. Hvete ½ spann. Ull 7 marker. Koosmör 2 ℔.

Pemar Sochn.

Kusi wori [Kuusivuori]: Daxwerkiis peninger ½ mk. Stadga rogh 10 spenn. Kornn 1 pundh. Bönår ½ spann. Haffre 1 ½ spann. Hvethe ½ spann. Ull 4 marker. Bönår ½ spann. Ull 3 marker. Kosmör 3 ℔. Ginngerds fåår 1 st:r. Smör ½ ℔. Lius 12 st:r.

Kaltånpä [Kaltunpää]: Daxwerkiis peninger ½ mk. Rogh 1 ½ spann. Ull 1 mark. Koosmör 1 ℔. Ginngerdsrogh 1 spann. Kornn 2 spenn. Haffra ½ spann. Fåår 1 st:r. Lius 12 st:r. Smör ½ ℔ pundh.

Kurckisalo [Kursala]: Daxwerkis peninger ½ mk. Rogh 5 spann. Ull 3 marker. Koosmör 2 ½ ℔. Gingerds rogh 1 spann. Kornn 2 spenn. Haffra ½ spann. Fåår 1 st:r. Smör ½ ℔. Liuss 12 st:r.

Estbooll [Eitsböle]: Daxwerkis peninger ½ mk. Rogh 3 spenn. Kornn ½ spann. Haffra 2 spann. Bönår 1 fierdungh. Ull 5 marker. Kosmör 1 ½ ℔ 5 marker. Ginngerdsrogh ½ spann. Kornn ½ spann. Haffra ½ spann. Smör ½ ℔. Fåår 1 st:r. Liuss 12 st:r.

Paliokj [Paliko]: Stadga peninger 2 mk. Smör ½ ℔.

Kautubol [Koutböle]: Stadga peninger 2 ½ mk.

Peijsterpää [Päisterpää]: Stadga penninger 12 ör.

Mariioki [Marike]: Daxwerkes peninger ½ mk. Rogh 7 spenn. Kornn 1 ½ spann. Haffre 1 ½ spann. Ull 4 marker. Koosmör 2 ½ ℔ 5 marker. Ginngerdssmör ½ ℔. Fåår 1 st:r. Lius 12 st:r.

Halicko Sochn.

Parila: Daxwerckis penningar ½ mk. Rogh 1 pundh. Kornn 1 pundh. Haffra 3 spenn. Ull 6 marker.. Koosmör 2 ℔. Ginngerds smör ½ ℔. Fåår 1 st:r. Liuss 12 st:r.

Ködö [Kydö]: Daxwerkiis peningar ½ mk. Rogh 1 pundh. Kornn 1 pundh. Haffre 2 ½ spann. Bönår ½ spann. Gingerds smör 1 ℔. Fåår 1 st:r. Lius 12 st:r. Kosmör 2 ½ ℔. Ull 8 marker.

Annen granne: Daxwerkis peninger ½ mk. Rogh 1 pundh. Kornn 1 pundh. Haffra 3 spenn.

Mariwesj [Märrys]: Daxwerkis peningar ½ mk. Rogh 1 pundh. Kornn 2 pundh. Haffra 3 spenn. Ull 4 marker. Koossmör 1 ℔. Liuss 12 st:r.

Påttula [Buotila]: Ginngerds peningar 10 ör. Rogh 7 spenn. Kornn 1 spann. Bönår 1 spann. Ull 3 marker. Koosmör 1 ℔.

Rickala [Riikala]: Ginngerds peningar 10 ör. Rogh 4 spenn. Kornn 4 sp. Haffra 1 sp. Hvethe ½ spann. Bönår ½ spann. Ull 3 marker. Koosmör 2 ½ ℔. Daxwerks peninger ½ mk.

Salo Sochnn.

Kariaskijlä [Karjaskylä]: Daxwerckis peninger ½ mk. Stadga rogh 3 spenn. Kornn 2 spann. Haffra 1 spann. Kosmör 1 ℔. Ull 2 marker.

Biernå Sochnn.

Kijnämäkj [Kynämäki]: Daxwerkis peninger ½ mk. Rogh 16 spenn. Kornn 4 spenn. Haffra 2 spenn. Bönår 1 spann. Kosmör 4 ℔. Ull ½ ℔ pundh.

Kuchmis [Kuhmis]: Stadga peningher 2 mk, 2 ör.

Wår, frw-Kijrcke Sochnn.

Messekijlä [Metsäkylä]: Ginngerds peninger 1 mk. Rogh 11 spann. Kornn 5 spann. Haffre 1 spann. Bönår 1 spann. Hvethe ½ spann. Khoosmör 1 ½ ℔ 5 marker. Ull 5 marker.

Charis Sochn.

Lagnarona: Stadga peninger 12 ör.

Borgåå Sochnn.

Krepell Bij [Kräppelby]: Stadga peninger 3 mk, 6 ör.

Hagaa: Stadga peningher 1 mk.

Viborgz Sochn.

Rasalax: Stadga peninger 6 mk.

Summa opå alle

partzeler som opborne äre till Nånndals closter och thesse Effter scriffnne Landbor utgiordt haffwe

Anno

1 5 5 6.

Landbor — 101.

Peninnger 144 markh:r 1 öre. Hwete 1 pundh 3 spenn. Rogh 8 lester 10 pundh 3 fierding:r. Kornn 3 lester 4 pundh 4 spenn 1 fierding. Maalltth 1 pundh ½ spann. Haffra 1 lest 2 pundh 3 spenn.

Summa
6 spann uti pundett Spannemåål 13 lester, 7 pundh, 5 ½ spann.

Ertter 2 ½ spann. Bönår 7 pundh 2 spenn 1 fierding. Smör 146 ℔ 15 marker. Fåår 10 st:r. Ull 19 ℔ 10 marker. Salthfisk 1 fierdingh. Öll 22 ½ tunna. Lius 132 st:r.

12. Hertig Johans beställning för konventet i Nådendal, dat. Åbo slott den 27 maj 1562.

Från svenska kammararkivet. Kamrer Sandbergs samlingar. X. 379.

Johann medt Gudz nådhe Swerigis Rijkis Arffurste och Hertig til Finland.

Wår gunst tilförende etc. Wij giffve tig til kenne Joen Nilsonn at vij aff synnerlig gunst och nådhe haffue untt och efftherlatidh Conventhet vdi Nåndall årligenn till then deell thi tilförende vtaff oss vdi vnderholdh bechomme pleghe, Bönor ett pundh. Tesliges haffue wij them till en hielp gunstligen skencht och tillsacht Rog enn Lest och enn oxe etc. Huarfföre är wår wilie och befalning at tu them samme partzeler lathe bechomme enär the ther vppå fordre lathe etc. Wij wele och at tu lather them en bettalning bechomme för then Sielspeck som them effter theris bestelning kan til bake stå etc. ther tu westh tig effter rette. Datum opå wårtt Slott Abo 27 Maij Anno 1562.

13. Konung Erik XIV:s beställning för nunnorna i Nådendal, utan datum.

Från Upsala universitets bibliothek. Palmskiöldska samlingen. N:o XIV. Topographica. Tom. LVIII. Finland. Tavastland. Sid. 657. Förut något felaktigt tryckt i Suomi 1849, sidd. 252—253.

Thetta war Nunnornes årligh beställning effter K. Erichz breff, och är uti thenne Zedel upptecknat, hwad

Nunnor aff för:ne bestellning undfått hafwa och hwad återstår,

	först:			
Spannemåål	9 läster quit.		I hwar år.	
Penningar	150 mk quit.			
Oxar	25 quit.			
fåår	61 quit.			
Salt	6 t:r quit.			
Smör	6 t:r quit.			
finske Geddor	14 L℔ quit.			
Dagzwärker	100 quit.			
Humbla	1 ½	Sk:d 5 L℔	Rst. [1])	5 ½ L℔
Lax	2	T:r	Rst.	5 ½ T:a
Saltet strömming .	15	T:r	Rst.	11 t:r
Torsk	1	lest	Rst.	33 t:r
Braxen	1	Skepp:d	Rst.	39 L℔
tor mörter . . .	1	Skepp:d	Rst.	4 L℔
tor abbor	1	Skepp:d		
Crampesill	6	T:or	Rst.	4 t:r
fläsk	1	Skepp:d	Rst.	39 L℔
Nötzfall kiött . .	9 ½	nötfall	Rst.	54 L℔
Järn	400		Rst.	3 faater

Men thesse efftersкrefne Perzeler hafwer Nunnor aldrig sett eller fått:

Höns 125 Torr åål 10 L℔ Salt åål 1 ½ t:a Spike Lax 25 Sielspek 6 L℔.

14. Konung Johans bref till Nunnerne vdj Nåndals' Clöster, vm thäss Bygningh och förbättring med 150 hielp dagzwercken, och vm 3 lester Spannemåls afkorttning aff theres vnderholdh. Datum Stocholm then 8 Augusti [1576].

Från svenska riksarkivet. Registratur 1576, fol. 194.

Wij kunne Eder gunsteligen icke förholle, thz wij förstådt och förnummidt haffue, Att några Celler vdi

[1]) Betyder: Restat = återstår olevereradt.

Clöstredt ther i Nådendall äre förfalne, så och sielfue Clöster takett aldeles förderffuedt Att tilbefruchtendes är, huar thz icke bekomme hielp i tijd thet hualfwedt vtaf wetzko förffaller, huilckin skade sedan vthan stor bekostnadt icke kan vprettedt blifue. Dherfföre haffue wij gunsteligen för gott anseedt, att til samme Clösters reformering och förbättring schall Ett hundrede femptije årlige Dagzwercker af the Sochner ther näst belägne äre, til hielp giöres, ther vm wi wår fougte Christoffer Blohm hafue latidt tillschriffue, Thesligest och efter wij förnumedt haffue att sedan wij till wårt Kong:e Regimente kompne äre thz en part af eder äre i Gudi afsomnade Så att icke flere åhnn fyre qwar wore, haffue wij förthenschuld och gunsteligen anseedt, att vdaf thz vnderhold som eder efterlatidt är, skall Tree lester Spannemåll afkårtes och till för:ne Clösters bygning anwendes, Män huar så är, att wij förnimme thz några åldrige Enckior eller Piger som sigh till gudz tienst ther in gifue wele [1]), Dhå wele wij gunsteligen Eder samme vnderhold framdelis förbättre, efter som wij kunne tenckie nödtorften kan kräfuie och lägenheten sigh medh giffue will. Ther och så wohre att några personer äre, antingen vtaf Adelen eller andre som någott fhell och siukdomer kunne haffue hwilche icke besmittelige äre, som ähr the som något bräck kunne haffue på theres hörelse Syn och gång. Blinde och halte, eller andre förlammedhe haffue wij och gunsteligen för gott anseedt, att the måge sigh ther in begiffue till Gudz tienst Dågh att the måge haffue theris särdelis wåninger hwar Läghligest ware kann. Gudh befalenndes.

---

[1]) Vid sidan af det ofvan understrukna har efteråt in margine tillagts: „Papisticum."

15. Konung Johans bref till Christoffer Blom [1]) om Nondals Clösters förbygningh och reformeringh etc. Datum Stocholm thenn 14 Septembris, Anno 1579.

Från svenska riksarkivet. K. Johans Registratur 1579. Fol. 241.

Efter thett Christoffer Blom, wij förnimme att thw icke hafuer eftherkommidt hwadh som wij tigh tillförennde haffue befalett, att bestelle, om Nånedals Clösters förbygningh och reformeringh, vthenn som oss är tilkenne giffwitt, förfaller thett jw mere och mere, Till huilckett wij platt inthet behagh haffwe, och althenstundh wij ändeligen wele, att för:de Clöster schall ännu bliffwe förbygtt, efter såsom thw ther vm wår wilie tillförne haffuer förstådt, dherföre så haffwe wij nhw förordnedt och befalett thenne wår tienare Staffan murmester, att hann schall göre sijnn flijtt till att förfärdige för:de Clöster så myckitt murningenn tilkommer. Hwarföre wele wij haffwe tigh här medh alffwarligen buditt och befalett, att thw förfordrer honom både medh dagzwärker och alle andre nödtorfter som hann ther till aff tigh warder påfordrendes, Så att ofw:de Clöster måtthe ändeligen i thenne hösth och tilkommende Sommer blifue tillfyllesth förbygdt och komme under gått Taak, Såsom thw och elliesth schaltt lathe för:de Staffan murmestere efter sin förre bestellningz jnneholdh bekomme the partzeler aff tijnn vpbördh, som hann tillförenne årligen är wann af tigh att bekomme, Männ hwar han beswärer sigh ther öffuer, att hann icke bekommer the nödtorfter, som hann till för:de bygningz förfordringh warder påfordrendes, och ther till förnöden är, Så att bygningen ther egenom bliffwer försatth. Dhå schall thw wethe, att wij icke allenesth wele haffwe tigh

[1]) Mutatis mutandis till Bertill Erickson på Åbo.

ther vm tilltalett, vthenn och om thett thw therudinnen tillförenne försummedt haffwer etc.

16. Konung Johans bref till Christoffer Blom um Nunnernes förfordringh j Nondals Clöster, sampt Clöster bijgningen ther sammested: Dat. Wadstena thenn 8 Januarij Anno &c. 80.

Från svenska riksarkivet. Konung Johans Registratur 1580, foll. 4—5.

Oss är tilkenne giffuit Christopher Blom att Abadisen och Conuentz Sijstrerne vdi Nondals Clöster, bekomme icke sådanne förfordringer, medh then deell wij them till uphelle och vnderhold gunsteligen haffue tilsagt och éffterlatedt, såsom wij thett wele och alffuarligen haffue befaledt, Hwilcket schall ware scheedt igenum tijn försumellze: Thett oss platt intet behager. Och befale tigh för then schuld här medh alffuarligen, att thu legger ther böther opå, latendes för:de Clöster personer här effter udi rätten tijdh bekomme all then deell, ehwadh Nampn thett då helst haffue kan, som them är tildelthe, och aff Oss gunsteligen effterlatne, Så frampt Du wilt unduike wår ogunst oeh tilbörlige straff. Wijdare att ändoch wij för någen tijdh sedan lothe giffue tigh then alffuarlige befalningh, att thu medh största flijt, schulle winlegge tigh att uprette och förbettre thett som på för:de Nondals Clöster förfalledt är. Så wette wij liguäll icke huad fortgångh samme bijgningh hafft haffuer, eller och huad ther altreede kan ware förbijgt och förfärdiget, Dherföre är wår alffwarlige wilie att thw Oss ther om medh thett aller förste förständiger, Och hwadh än nu till bijgnings partzeler behöffues, att thu thett i tijdh lather framkomme, och sedan fulfölier medh bijgningen, effter som thu wår meningh ther um tilförennde nogsampt förnummith haffuer, Så frampt thu wilt göre thett Oss är behageligitt. Dat. ut supra.

17. Intyg, att Kettumaa hemman i Töfsala jemte en holme legat under Nådendals kloster, dat. Koristo den 14 oktober 1635.

Från finska statsarkivet. Finlandz Copiæbok n:o 4, Lit: A. fol. 228.

Copia.

Jagh vnders:en giör witterligit att wara befunnen effter Jorderefningens berättellsee, och 24 Edzsworne mänz bekännelse, att eet Hemman Kettuma be:dh i Jnnie Bool i Töfsala Sochn ther såas Spanmåll 12 t:nor 25 ½ C: Engh till 1 ½ åhm, och Nambdens berättellse hafwer dher legat een holma til förshrefne heman Vkalinholm be:dh och hafwer samma hemman legat Vnder Nåndalls Clöster, och sedan Nunnorna blefwo döde, åhr holmen kommen vnder Lächtis, och effter Hemmanes ringa lägenheet, åhr det lagt för ½ M:ll. Dee alle owise Partzeler giöras Vtteffter, och Tionden 6 C: Spanmål effter huar t:na Vttsäde åhrligen, Skattas effter som dee ädle, Wälborne Herrar och rickz rådh, dee sigh för klarandes på skattlägningen, som i Rächnekammaren i Stocholm Jnlacht åhr Datum Kårestå den 14 Octob. Anno 635.

Johan Ottesonn
Klöfwerbladh.

18. Intyg rörande holmen Hevoisluoto, som blifvit inköpt af Nådendals kloster, dat. den 11 mars 1637.

Från Nådendals kyrkoarkiv.

Åhr 1637 denn 11 Martij bleff Lagha Ting hållit med then mehnige man af Reeso och Wårfru Kyrckio Sochner.

Tå förekom Gudhelig och wällärde Her Johan Kyrckioheerde i Reeso Sochn. Och förfråghar sig om en Hålma

kallad Hefwos Louto, den dher vnder Nådhendals Klöster igenem Kööp kommen är Anno 1485. Som och han dett med en Klöster book och der inschrifning, det bewiste. Och såsom samma Hålma en lång tijdh brukatt är nu af en, och nu af en annor. En tijd brukatt af Saligh Sigfrid Olufson, som för en tijd sedhan war Kyrckio wärd, och är nu bewislighit. Sedhan är wården brukat af Mårten i Wiala som boor på en half M:ll Croniord och såsom den under Klöstrett finnes wara köpt förmehnar han och sigh wara när mast den nythia och bärga. Och såsom nu eij annars kan pröfwas, uthan at holmen j så måtto är köpt under klöstrett, Och Mårten i Wiala, dess förruthan, hafwer så myckett äghor som hans granne Som och boor på ett Cronohemman Alttså och effter 12 manna ransakan, Dömes denn under Klöster Kyrckian igen. Doch be:the Herr Iohan wara närmast denn niuta och bärga, Och gifwe dher af åhrligen hwad Öfwerheten effter en wiss beskattning täckes honom vpå leggia. Kyrckione til godhe och bygning, der till den och köppt är. Actum vt supra.

Anders Sigfridsson m. pr.

(L. S.)

19. Intyg rörande Vestra Kaitais holme, som varit pantsatt till Nådendals kloster, dat. den 26—28 januari 1675.

Från Nådendals kyrkoarkiv.

Anno 1675 den 26, 27 och 28 Januarij Höltz Ordinarie Laga Häradz Wintter Ting medh Almogen af Rimmitto och Merimasko Sochnar, uthj Röidila Ländzmans Gårdh, närvarande Cronones Befallningzmannen Wählbetrodde Simon Careel, och desse beskedeliga Gode Män som såto i

Nembden.

Johan Mårthensson i Åkala	Sighfredh Andersson i Sandlax
Iacob Matsson i Rijais	Anders Andersson i Sarlax

Hindrich Simonsson i Taipale
Ioseph Peersson i Åkala
Anders Eskielsson i Hårja
Thomas Iacobsson i Pulkala
Anders Iohansson i Mundula
Grels Matson i Kastlax
Philip Thomasson i Pafwois
Iohan Knutzsson i Hirfwois

Befallningzmannen på Willnääs Måns Andersson gaf Rätten tillkänna, huruledes för en rum tijdh sedan een dehl af Westra Kaita holm undan Finnilä hemman, som fordom Rijkz Rådetz Sahl. Högh wällborne Herr Herman Flemingz Erfwingar tillkommer, in under Nådendahls Klöster Pantsatter är som der opå gifne Bref De Anno 1454 [1]) på Fierde dagen Påska deth medh mehra uthwijsar, begiärandes at den dehlen som Finnilä af berörde Holma tillkommer igen der under Reduceras måtte, helst emedan Skatten ligger på Finnilä och hemmanet inthet är Skatte uthan Crono Frälsse; der till Kyrckioheerden i Masko Wördigh och Wällärde Herr Erich Istmenius på Consistorij wägnar tillstädes warande medh Wällärde Herr Sigfredh Wikman opå Prästebohls wägnar i Nådendahl af Kyrckioheerden Fullmechtigat och vthskickat swarade, Ofwanber:de dehl af Wästra Kaita ifrån uhrminnes tijder och öfwer många manna minne såsom en roligh häfd lijdt och legat under Prästebohlet i Nådendahl, menandes för den skull, samma deel af holmen billigdt der under kunna förswaras och Behållas; Sedan inlade Herr Sigfredh Hans Kongl. Maij:tts Högl. i åminnelse Konungh Gustaf den förstes Resolution af den 25 Maij 1539, Såsom och glorwördigst i Åminnelse Konungh Gustaf Adolphs där på grundade och gifna Bref af d. 26 Maij 1628. Item Kouungh Iohan den tridies Förswarelses Bref af d. 28 Feb. 84 *Vthi hwilcka Högst bem:te Kongl. Maij:ter förbiuda, at alle slijke Iordh Twister eij skola afdömas för än där öf:r håldne Ransakning medh sijna skiähl in för Kong. Maij:t opwijst är.* Hwarföre och till Vnderdånigst fölie af ber:de Resolutioner samme Saak H:s Kongl. Maij:tt

[1]) Rätteligen 1451 — se ofvan sidd. 445—446.

Wår Allernådigste Konungh och Herre, här mz underdån-Ödhmiuckeligast heemställes, *Men Röö wåsse sampt mz Fiske watnet och Skogen niuter Finnilä effter ofwan Pantebrefz Innehåll.* Actum ut Supra.

Anders Andersson.

(Sig.)

20. Intyg rörande några lägenheter, som tillhört Raumo kloster, dat. den 10 oktober 1686.

Från Raumo kyrkoarkiv.

Wij Vndertäcknadhe bekänne, det Aicko holman af åldren waridt Clöstergodz och Vnder Preste bool så och Heela Tarfwoinsoari Holman medh Pides och Läckari wdder, och alt annat, vndantagandes någre änges teegar mit uthji Bönder tillhörige, som Kongl. Resolutioner medh gambla doomar uthwijssa, der till medh Clöster Backan el:r Stallbackan, tillijka thesse för bem:te ägor wedh Präste Bool waridt odisputerlig, Gudi till ähra och ringa Pastorat till nytto och gagn, som altijdh för, så och uti Sahl. Pastoris H. Grels tijdh etc. detta som bem:t är wara sant wij sanfärdeligen attestere Raumo d. 10 Octobr: 1686.

Gabriel Neocleander.

Olof Randa.

Matz Randala.

Anmärkningar, rättelser och tillägg.

Sid. 40. Efter branden, den 2 juni 1429, synes Åbo kloster ha blifvit uppmuradt af sten eller tegel genom en „Simon murmästare" från Reval, med hvilken aftal härom ingåtts af höfvitsmannen på Åbohus Claus Lüdekesson (Bunge & Hildebrand, Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch, Band 8, n:ris 347 o. 436, jfr n:ris 50, 53, 67 o. 90).

Sid. 49, rad. 5 nedifrån står: all läs: fall.

Sid. 114, rad. 3 uppifrån. Hans Claesson lyckades väl att från kronan börda Nora gods, men nödgades sedan åter afstå det åt kongl. Maj:t, som „icke kunde umbäre den från Viborgs slott", mot vederlag af 2 prebende gods i Tuna i Vesterhaninge socken af Sotholms härad och Stockholms län.

Sid. 115. Den här uttalade förmodan, att Stephanus Laurentii blifvit theologiæ doctor i Bologna, bekräftas ej af professorn vid Kristiania universitet L. Daae's till universitetets i Bologna jubileum år 1888 utgifna, i Kristiania tryckta festskrift „Symbolæ ad historiam ecclesiasticam provinciarum septentrionalium .... pertinentes", hvari förf. uppräknat de nordboar, som åren 1292—1558 besökt akademin i Bologna. Men då arbetet röjer enahanda förtegenhet i afseende på den lärde medlemmen af Stockholms Franciskanerkonvent Bernhardinus Kempe, som uttryckligen uppges ha blifvit år 1494 promoverad till theologiæ doctor i Bologna, så måste antingen Minoriterklostrets i Stockholm diarium anses icke rätt pålitligt, eller ock befinnes den af Daae meddelade förteckningen bristfällig.

Sid. 117 rad. 9 nedifrån står: Langenbeks bör vara: Langebeks.
„ „ „ 8 „ „ Laurentius Stephani „ „ Stephanus Laurentii.
„ 118 „ 8 uppifrån „ ugått „ „ utgått.
„ 176 „ 14 nedifrån „ reglor läs regler.
„ 196 „ 4 „ „ Margareta läs: Margareta Petersdotter.

Sid. 215. Att ännu i biskop Konrad Bitz' installationsintyg af år 1462 (se Bihanget) Johannes Döparen nämnes bland de helgon, hvilka Nådendals kloster var tillegnadt, synes ha berott derpå, att bemälde biskop i sagda dokument berör tiden för klostrets grundläggande.

Sid. 228, rad. 6 nedifrån står: Redan den 7 mars bör vara: Den 31 maj.
„ 246, „ 8 „ „ legenden „ „ legend.
„ 250, „ 17 „ „ Nådendals „ „ Nådendal.
„ 279, „ 21 uppifrån „ kappe „ „ fierding.
„ 281, „ 8 uppifrån „ antagligan „ „ antagligen.
„ 294, „ 10 nedifrån „ egor bör vara: egor, oberäknadt sjelfva pastorsbolet.
„ 300, „ 5 uppifrån „ lester bör vara: läster.
„ 317, „ 19 nedifrån „ Findlands „ „ Finlands,
„ „ „ 8 „ „ Suurpää „ „ Suuripää.
„ 360, „ 14 uppifrån „ Slottes „ „ Slattes.
„ 362, „ 15 nedifrån „ Ingais, Ingåis „ „ Ingois, Ingåis, Ingais.
„ 381, står: Johannis Jacobi bör vara: Jacobi Johannis.

På ett par ställen förekommer Kurk i stället för Kurck. Likaså: Vibrekt, i st. f. Vibrut, och på några ställen: Auräpää, i st. f. Äyräpää, hvilka oegentligheter såväl som några mindre bokstafsfel läsaren behagade benäget tillgifva.

Register

öfver person- och ortnamn.

(N betecknar: Nådendal.)

